بسم الله الرحمن الرحیم

د سرورِ کائنات ﷺ ژوند

تالیف

الحاج ملا عنایت الله علي ابن مولانا محمد انور رحمه الله

المکتبة الغفاریه

کانسی روڈ کوئٹه

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

حنفی شافعی

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

کفایت دینی کتب خانہ

کفایت اللہ ابن صدیق

واٹس ایپ گروپ ٹیلی گرام چینل

اس گروپ میں کتابیں اہل السنۃ والجماعت، حنفی، شافعی، مالکی، حنبلی، دیوبند، علماء حق کے عقائد کے مطابق ہوں گی مختلف زبانوں میں اسلامی کتابیں پشتو عربی اردو فارسی جیسے تفسیریں، فتاویٰ درسی کتب خارجی کتب وغیرہ۔

کفایت اللہ ابن صدیق

easypaisa

+923052488551
+923247442395

حنبلی مالکی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

لا إله إلا الله محمد رسول الله

د سرور کائنات صلی الله علیه وسلم ژوند

لومړۍ ټوک

اصلاح سوې نسخه

تألیف:

الحاج ملا عنایت الله "عِلمي" ابن مولانا محمد انور رحمة الله علیه

المکتبة الغفاریة ارګ بازار کندهار افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول حقوق د ليکوال سره خوندي دي

دکتاب پېژندنه:

د کتاب نوم	::	د سرور کائنات صلی الله علیه وسلم ژوند
تألیف	::	الحاج ملا عنايت الله "علمي"
		ابن مولانا محمّد انور رحمة الله علیه
خپروونکی	::	پخپله مؤلف.
کمپوزر	::	پخپله مؤلف.
اتم چاپ		۱۳۹۵

دغه کتاب او د ليکونکي نور کتابونه په پاکستان کي په لاندي ځايو کي تر لاسه کيږي:

- مکتبهٔ رشيديه: سرکي روډ کويټه.
- مکتبهٔ محمّديه: شاپ نمبر ۱۴ گرومندر بنوري ټاون کراچي.
- مکتبهٔ القرآن والسّنة: محله جنګي پشاور.
-

المکتبةُ الغفّاريةُ ارګ بازار کندهار افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

الله أكبر

بسم الله الرحمن الرحيم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لومړي ټوک فهرست

شمېر	سرلیک	مخ
۱	په پښتو کي د (ي) تلفظ........	۱
۲	د دوهمي طبعي یا دوهم چاپ مقدمه........	۳
۳	د اولي طبعي یا اول چاپ مقدمه........	۱۱
۴	د سرور کائنات ﷺ ژوند........	۱۵
۵	یهودیت او نصرانیت جزیرة العرب ته څنګه داخل سوه...	۳۱
٦	د اول وار دپاره د کعبې شریفي پوښول........	۳۴
۷	نصرانیت او د حبشې حکم څنګه ویمن ته داخل سوه؟.......	۴۱
۸	د فیل کال او د اصحاب الفیل قصه........	۵۰
۹	یمن ته د فارس یا فارسیانو داخلېدل........	۵٦
۱۰	اسلام ته د یمن د خلقو داخلېدل........	٦۱
۱۱	د مکې مکرمې څخه د خزاعه ایستل او د قریشو تسلط.....	٦۳
۱۲	د عبدالمطلب په واسطه د زمزم د څاه کندل........	٦۸
۱۳	د عبدالله واده او د محمد ﷺ مبارک میلاد........	۷۷
۱۴	د رسول الله ﷺ نسب او کورنی........	۸۱
۱۵	د رسول الله ﷺ رضاعت او پرورښت........	۸۲
۱٦	د رسول الله ﷺ د مور وفات........	۸۹
۱۷	د رسول الله ﷺ اقتصادي حالت........	۹۱
۱۸	د ابو طالب سره د رسول الله ﷺ تربیه........	۹۳
۱۹	د رسول الله ﷺ واده یا زواج........	۱۰۹
۲۰	د کعبې شریفي بیا جوړېدل........	۱۱۴
۲۱	د کعبې شریفي په نوې بناء کي د حجر اسود ایښوول.....	۱۱۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲	د رسول الله ﷺ خلوت او تنهايي خوښېدل..........	۱۲۶
۲۳	د وحيو نازلېدل..........	۱۲۸
۲۴	د رسول الله ﷺ رسالت او په دعوت مكلفېدل..........	۱۴۵
۲۵	د مكي دورې اوله مرحله، يا د سري دعوت درې كلونه...	۱۴۹
۲۶	د مكي دورې دوهمه مرحله، يا په ښكاره سره دعوت......	۱۵۶
۲۷	د دعوت د اورېدلو څخه د حاجيانو منعه كول..........	۱۶۲
۲۸	د دعوت دچپولو دپاره د قريشو قسم قسم طريقې..........	۱۶۳
۲۹	د مشركانو له طرفه د آزارو شروع كېدل..........	۱۶۶
۳۰	د رسول الله ﷺ او اصحاب كرامو آزارول..........	۱۶۷
۳۱	د ارقم بن ابي الأرقم كور..........	۱۹۳
۳۲	حبشې ته د مسلمانانو اول هجرت..........	۱۹۴
۳۳	د حبشې مهاجرو مسلمانانو ته د قريشو چم او چېله..........	۲۰۲
۳۴	ابو طالب ته د قريشو دوهم وار ورتګ..........	۲۱۰
۳۵	ابو طالب ته د قريشو درېيم وار ورتګ..........	۲۱۲
۳۶	د رسول الله ﷺ د وژلو دپاره د ياغي قريشو مشوره........	۲۱۳
۳۷	د حمزه بن عبد المطلب اسلام..........	۲۲۰
۳۸	د عمر بن الخطاب اسلام..........	۲۲۲
۳۹	رسول الله ﷺ ته د دعوت پرېښوولو وړانديزونه..........	۲۳۶
۴۰	دوهم وار بياد رسول الله ﷺ سره د قريشو خبرې..........	۲۴۵
۴۱	ابو طالب د بني هاشم ټولنه جوړوي..........	۲۵۲
۴۲	د ظلم او عداوت عهد نامه ، مقاطعه او بنديزيا اقتصادي ..	۲۵۴
۴۳	درې كاله د ابو طالب په شعب كې..........	۲۵۵
۴۴	د تعهد نامې يا مقاطعې ماتول..........	۲۵۸
۴۵	ابو طالب ته د قريشو آخرنۍ ډله..........	۲۶۳
۴۶	عامُ الحُزن يا د غم كال..........	۲۶۵
۴۷	خاصه خبرتيا. يا تنبيه..........	۲۶۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۸	د حضرت خدیجهؓ وفات	۲٦۹
۴۹	د اصحاب کرامو د دونه صبر او ثبات سبب څه وو؟	۲۷۲
۵۰	د مکې مکرمې دریمه مرحله، یا تر مکې دباندې دعوت ..	۲۸۳
۵۱	وطائف ته سفر	۲۸۴
۵۲	پر قبائلو او افرادو د اسلام عرضول	۲۹۷
۵۳	هغه قبائل چې اسلام پر عرض سوی دی	۲۹۸
۵۴	هغه کسان چې اهل مکه نه وه او مسلمانان سوي دي	۳۰۱
۵۵	د شق القمر معجزه	۳۱۳
۵٦	د اهلِ یثرِب شخه شپږ پاک روحه	۳۱٦
۵۷	د إسراء او معراج قصه	۳۱۹
۵۸	د عقبې سره اول بیعت	۳۴۳
۵۹	په مدینه منوره کې د اسلام اول سفیر	۳۴۵
٦۰	د عقبې سره د اهلِ یثرِب دوهم بیعت	۳۴۹
٦۱	دوولس نفره نقیبان	۳۵۷
٦۲	شیطان په دغه بیعت او معاهده خبرېږي	۳۵۸
٦۳	د هجرت شروع	۳٦۲
٦۴	په دار الندوه کې د قریشو پارلماني شورٰی	۳٦۷
٦۵	د رسول اللهﷺ هجرت	۳۷۱
٦٦	د کور شخه تر غار ثور پوري	۳۷۷
٦۷	د غار ثور واقعې	۳۷۸
٦۸	د هجرت د لاري واقعات	۳۸۳
٦۹	مدینې منورې ته د رسول اللهﷺ رسېدل	۳۹٦
۷۰	د رسول اللهﷺ د هجرت مهمي او ښکاره نقطې	۴۰۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۱	د مديني منورې د ژوند اوله مرحله...........	۴۱۷
۷۲	د نوي ټولني جوړول...........	۴۳۰
۷۳	د مسلمانانو په مابين کي ورورګلوي...........	۴۳۳
۷۴	اولنۍ اسلامي قانون...........	۴۳۶
۷۵	په ټولنه کي د اسلامي قانون اثر او تاثير...........	۴۳۹
۷۶	د مديني منورې د يهودو سره معاهده...........	۴۴۴
۷۷	تر هجرت وروسته د قريشو دسيسې...........	۴۴۶
۷۸	کافر قريش، مهاجر مسلمانان تهديدوي...........	۴۴۷
۷۹	په جنګ او قتال سره الهي اجازه...........	۴۴۹
۸۰	هغه غزاوي او سريې چي تر بدر د مخه پيښي سوي دي...	۴۵۰

د دوهم ټوک فهرست

۸۱	د بدر لويه او عظيمه غزاء...........	۴۷۰
۸۲	اسلامي لښکر د بدر پر طرف حرکت کوي...........	۴۷۴
۸۳	د مکې مکرمې مشرکان د جنګ دپاره تياريږي...........	۴۷۶
۸۴	د رسول الله ﷺ مشورتي مجلس...........	۴۸۱
۸۵	د مبارزې شروع کېدل...........	۴۹۶
۸۶	ابليس عليه لعنه د جنګ له ميدانه وزي...........	۵۰۵
۸۷	د ابو جهل وژل کېدل...........	۵۰۶
۸۸	په بدر کي د صادقه ايمان خو نمونې...........	۵۱۲
۸۹	د جنګ بنديان...........	۲۲۵
۹۰	هغه ځاته د رسول الله ﷺ ورتګ چي د کفارو جسدونه...	۵۲۶
۹۱	پر ابولهب د جنګ د بايللو تاثير...........	۵۲۹
۹۲	مديني منورې ته د مسلمانانو د نصرت خبر رسېدل.......	۵۳۱
۹۳	نبوي لښکر مديني منورې ته حرکت کوي...........	۵۳۳
۹۴	قرآن مجيد د بدر د جنګ په باره کي بيان کوي...........	۵۴۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹۵	د بدر او اُحُد په منځ کي عسکري حرکتونه........	۵۴۵
۹۶	په کُدر کي د بني سُلیم غزاء........	۵۴۷
۹۷	د رسول الله ﷺ د وژلو دسیسه........	۵۴۷
۹۸	د بني قَینُقاع غزاء او سبب........	۵۵۰
۹۹	د السویق غزاء........	۵۵۹
۱۰۰	د ذي اَمَر غزاء........	۵٦۰
۱۰۱	د کعب بن الاشرف یهودي وژل........	۵٦۲
۱۰۲	د فُرُع یا بحران غزاء........	۵٦۸
۱۰۳	د زید بن حارثه رضي الله عنه سریه یا تولی........	۵٦۹
۱۰۴	د اُحُد غزاء یا د یوه نیستي کوونکي جنګ دپاره........	۵۷۱
۱۰۵	د مشرکانو د لښکر جوړېدل........	۵۷۴
۱۰٦	د دفاع دپاره د مسلمانانو مشورتي غونډه........	۵۷٦
۱۰۷	اسلامي لښکر جوړول او د جنګ میدان ته وتل........	۵۷۸
۱۰۸	د جنګ او دفاع دپاره نقشه........	۵۸٦
۱۰۹	د مشرکانو د لښکر تیاري........	۵۹۲
۱۱۰	د قریشو له طرفه سیاسي هلي ځلي........	۵۹۲
۱۱۱	د مشرکانو د لښکر د احساساتو د لوړولو دپاره........	۵۹۵
۱۱۲	د جنګ اور بلېدل........	۵۹٦
۱۱۳	د اسد الله حمزه بن عبد المطلب رضي الله عنه شهادت........	٦۰۳
۱۱۴	په جنګ کي د غښي ویشتونکو کامیابه برخه........	٦۰۵
۱۱۵	د غښي ویشتونکو رسوا کوونکې غلطي........	٦۰۷
۱۱٦	د رسول الله ﷺ پر شا وخوا شدید جنګ........	٦۱۴
۱۱۷	پر رسول الله ﷺ د مشرکانو د فشار ډېرېدل........	٦۲۳
۱۱۸	د اُحُد د ورځي عجیبه او نادره قهرماني........	٦۲۴
۱۱۹	د رسول الله ﷺ د وژل کېدلو آوازه........	٦۲٦
۱۲۰	د اُبي بن خلف کافر وژل کېدل........	٦۲۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲۱	د شهیدانو د پزو او غوږو پرېکول........	٦٣٢
۱۲۲	تر جنګ وروسته د عمر فاروق ﷺ او ابو سفیان خبري......	٦٣۴
۱۲۳	د شهیدانو را ټولول او ښخول........	٦٣٩
۱۲۴	مدینې منورې ته رجوع، د حب او قربانۍ نادره حالات.	٦۴٣
۱۲۵	د اُحُد په جنګ کي د دواړو طرفو وژل سوي کسان........	٦۴۵
۱۲٦	د حمراءُ الاسد غزاء........	٦۴٦
۱۲۷	د اُحُد پر غزاء الٰهي تبصره........	٦۵۴
۱۲۸	د ابو سلمه ﷺ سریه........	٦٦۵
۱۲۹	د خالد بن سفیان د وژلو دپاره دَ عبد الله لېږل........	٦٦٦
۱۳۰	د عمرو بن العاص اسلام........	٦٦٩
۱۳۱	د رجیع د اوبو غمجنه واقعه........	٦٧۱
۱۳۲	د بئر معونه فاجعه........	٦٧٧
۱۳۳	د بني النضیر د یهودو سره غزاء........	٦٨٣
۱۳۴	د ذاتُ الرِّقاع غزاء........	٦٩۱
۱۳۵	د بدر دوهمه غزاء........	٦٩۵
۱۳٦	د دومة الجندل غزاء........	٦٩٧
۱۳۷	د خندق یا احزابو غزاء........	٦٩٩
۱۳۸	د بني قُریظه د یهودو سره غزاء........	٧۴۴
۱۳۹	د سلام بن ابي الحُقیق یهودي وژل........	٧٦٢
۱۴۰	د محمد بن مسلمه ﷺ سریه یا ټولۍ........	٧٦۵
۱۴۱	د بنو لحیان غزاء........	٧٦٩
۱۴۲	د عُکاشه ﷺ سریه........	٧٧٢
۱۴۳	د محمد بن مسلمه ﷺ سریه........	٧٧٣
۱۴۴	د ابو عبیده عامر بن الجراح ﷺ سریه........	٧٧۵
۱۴۵	جموم ته د زید بن الحارثه ﷺ سریه........	٧٧۵
۱۴٦	عیص ته د زید بن الحارثه ﷺ سریه........	٧٧٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴۷ د بني مصطلق غزاء........ ۷۷۸
۱۴۸ د بني مصطلق تر غزاء د مخه او په غزاء کي منافقان........ ۷۸۲
۱۴۹ د إفک يا لويو دروا غو حادثه........ ۷۹۴
۱۵۰ د عبد الرحمن بن عوف رضي الله عنه سريه........ ۸۱۰
۱۵۱ د علي بن ابي طالب رضي الله عنه سريه........ ۸۱۰
۱۵۲ د ابوبكر الصديق رضي الله عنه سريه........ ۸۱۱
۱۵۳ د كرز بن جابر الفهري رضي الله عنه سريه........ ۸۱۲
۱۵۴ د حديبيې پېښه او صلحه........ ۸۱۳
۱۵۵ مكې مكرمې ته د عثمان بن عفان رضي الله عنه لېږل........ ۸۳۱
۱۵۶ د مسلمانو ښځو هجرت........ ۸۴۳
۱۵۷ د حديبيې پر صلحه تبصره........ ۸۴۴
۱۵۸ د مدينې منورې د ژوند دوهمه مرحله او نوې دوره........ ۸۶۱
۱۵۹ د حديبيې تر صلحې وروسته عسكري حركتونه........ ۸۶۲
۱۶۰ د خيبر د غزاء سبب........ ۸۶۸
۱۶۱ خيبر ته وتل........ ۸۶۹
۱۶۲ د خيبر دلاړې واقعات........ ۸۸۵
۱۶۳ د صعب بن معاذ د قلا محاصره او فتحه كېدل........ ۹۰۶
۱۶۴ د زبير د قلا فتحه كېدل........ ۹۱۲
۱۶۵ د أبي د قلا فتحه كېدل........ ۹۱۴
۱۶۶ د نزار د قلا فتحه كېدل........ ۹۱۵

د درېيم ټوک فهرست

۱۶۷ د خيبر د دوهمې حصې فتحه كېدل........ ۹۲۱
۱۶۸ د ابي الحُقيق يهودي د دوو زامنو وژل........ ۹۲۷
۱۶۹ په زهرو لړل سوی پُسه........ ۹۲۸
۱۷۰ د فدک د يهودو سره صلحه........ ۹۳۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷۱	د وادي القرٰی فتحه کېدل	۹۳۲
۱۷۲	د تیماء د یهودو سره پر جزیه صلحه	۹۳۳
۱۷۳	د جزیرة العرب څخه د یهودو ایستل	۹۳۴
۱۷۴	د هجرت په اووم کال کي د ځینو تولیو لېږل	۹۳۸
۱۷۵	عمرة القضاء	۹۴۸
۱۷۶	پاچهانو او آمرانو ته د رسول الله ﷺ رسالې	۹۵٦
۱۷۷	د روم پاچا قیصر ته لیک	۹۵۷
۱۷۸	د دمشق آمر حارث بن ابي شمر ته لیک	۹۷۲
۱۷۹	د بُصرٰی آمر ته لیک	۹۷۳
۱۸۰	د مصر پاچا مقوقس ته لیک	۹۷۳
۱۸۱	د حبشې پاچا نجاشي ته لیک	۹۷٦
۱۸۲	د فارس پاچا کسرٰی ته لیک	۹۸۰
۱۸۳	د بحرین پاچا (منذر بن ساوي) ته لیک	۹۸۳
۱۸۴	د یمن پاچا حارث الحَمیَري ته لیک	۹۸۴
۱۸۵	د یمامې رئیس هوذه بن علي ته لیک	۹۸۵
۱۸٦	د عُمان پاچا ته لیک	۹۸٦
۱۸۷	د ځینو سریو لېږل	۹۹۱
۱۸۸	د مؤته جنګ	۹۹۳
۱۸۹	د مؤته د جنګ انتهاء	۱۰۰۸
۱۹۰	د مؤته د جنګ اثر او نتیجه	۱۰۱۴
۱۹۱	د ذاتُ السلاسل سریه	۱۰۱۷
۱۹۲	د خبَط سریه	۱۰۲۴
۱۹۳	د مکې مکرمې د فتحې غزاء	۱۰۲۷
۱۹۴	اسلامي لښکر د مکې مکرمې پر طرف حرکت کوي	۱۰۴۹
۱۹۵	د ابو قحافه رضي الله عنه مسلمانېدل	۱۰٦٦
۱۹٦	رسول الله ﷺ مسجد الحرام ته داخلېدل	۱۰۷۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹۷	حضرت بلال ﷺ پر کعبه شریفه آذان کوي..........	۱۰۷٦
۱۹۸	د بتانو ماتول..........	۱۰۷۷
۱۹۹	د بیعت اخیستل..........	۱۰۸۴
۲۰۰	د عبد الله بن سعد بن ابي سرح اسلام..........	۱۰۸۷
۲۰۱	د عِکرمه بن ابي جهل اسلام..........	۱۰۸۹
۲۰۲	د صفوان بن امیه اسلام..........	۱۰۹۱
۲۰۳	د مکې مکرمې څخه د سریو یا ټولیانو لېږل..........	۱۰۹۳
۲۰۴	د مدینې منورې د ژوند دریمه مرحله..........	۱۱۰٦
۲۰۵	د حُنین غزاء..........	۱۱۰۷
۲۰٦	دُرید بن الصِّمّه..........	۱۱۰۹
۲۰۷	د مکې مکرمې څخه د حُنین پر طرف حرکت..........	۱۱۱۲
۲۰۸	د حنین د غزاء غنیمتونه..........	۱۱۲۸
۲۰۹	د رسول اللهﷺ رضعي خور شیما بنت الحارث..........	۱۱۲۹
۲۱۰	سُراقه بن مالک..........	۱۱۳۰
۲۱۱	د طائف محاصره..........	۱۱۳۱
۲۱۲	په جُعرانه کې د غنیمتو وېشل..........	۱۱۴۰
۲۱۳	د انصارو په زړو کې نا اُمیدي..........	۱۱۴۴
۲۱۴	د هوازن یوه ډله..........	۱۱۴۷
۲۱۵	د مالک بن عوف اسلام..........	۱۱۵۱
۲۱٦	د جُعرانې څخه عمره..........	۱۱۵۲
۲۱۷	د عُروه بن مسعود الثقفي اسلام..........	۱۱۵۹
۲۱۸	اهلِ طائف و اسلام ته داخلېږي..........	۱۱٦۱
۲۱۹	د هجرت نهم کال..........	۱۱٦۵
۲۲۰	د تبوک د غزاء سبب..........	۱۱٦۹
۲۲۱	ابو عامر الفاسق..........	۱۱۷۳
۲۲۲	د مسجد ضِرار نزول..........	۱۱۷۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲۳	مسلمانان د روم د غزاء دپاره ځانونه تیاروي..........	۱۱۸۰
۲۲۴	په تبوک کي د اسلامي لښکر اړول..........	۱۲۰۱
۲۲۵	د دومة الجندل فتحه کېدل..........	۱۲۰۳
۲۲۶	د هرقل له طرفه قاصد..........	۱۲۰۶
۲۲۷	د تبوک څخه مدينې منورې ته رجوع..........	۱۲۱۰
۲۲۸	د تبوک د غزاء اثر او نتیجه..........	۱۲۲۹
۲۲۹	د مدينې منورې د منافقانو سره ښکاره مقابله..........	۱۲۴۱
۲۳۰	د رسول الله ﷺ د لور أم کلثوم وفات..........	۱۲۴۷
۲۳۱	د ابو بکر الصدیق ﷺ حج..........	۱۲۴۸
۲۳۲	خلق د الله جل جلاله دين ته په ډلو ډلو داخلیږي..........	۱۲۵۴
۲۳۳	د بنو تمیم وفد یا ډله..........	۱۲۵۴
۲۳۴	د بني عامر وفد یا ډله..........	۱۲۵۷
۲۳۵	د بني عبد القيس وفد یا ډله..........	۱۲۶۳
۲۳۶	د بنو حنيفه وفد یا ډله..........	۱۲۶۴
۲۳۷	د طَی د قبیلې وفد یا ډله..........	۱۲۷۰
۲۳۸	د بنو سعد بنو بکر وفد یا ډله..........	۱۲۷۷
۲۳۹	د دوو کوځیو خاوند..........	۱۲۷۸
۲۴۰	د نجران وفد یا ډله..........	۱۲۷۹
۲۴۱	د فَروه بن عمرو الجُذامي قاصد..........	۱۲۸۴
۲۴۲	د حَمیَر وفد یا ډله..........	۱۲۸۵
۲۴۳	د بنو بُجیله وفد یا ډله..........	۱۲۸۵
۲۴۴	د بنو حارث بن کعب وفد یا ډله..........	۱۲۸۷
۲۴۵	هغه کسان چي د اسلام ښوولو دپاره لېږل سوي دي..........	۱۲۹۰
۲۴۶	تبصره او خلاصه..........	۱۲۹۳
۲۴۷	د مسلمانانو د شمېر او عدد محاسبه..........	۱۲۹۵
۲۴۸	حجة الوداع..........	۱۲۹۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۴۹	د رسول الله ﷺ آخرنۍ سریه..........	۱۳۲۲
۲۵۰	رفیق اعلیٰ ته رحلت..........	۱۳۲۵
۲۵۱	د رسول الله ﷺ د ناروغۍ شروع..........	۱۳۲۷
۲۵۲	د رسول الله ﷺ د ناروغۍ آخره هفته..........	۱۳۳۰
۲۵۳	د چارشنبې ورځ تر رحلت پنځه ورځې د مخه..........	۱۳۳۱
۲۵۴	تر رحلت څلور ورځې د مخه..........	۱۳۳۶
۲۵۵	تر رحلت یوه یا دوې ورځې د مخه..........	۱۳۴۱
۲۵۶	تر رحلت یوه ورځ د مخه..........	۱۳۴۱
۲۵۷	د رسول الله ﷺ د ژوند آخرنۍ ورځ..........	۱۳۴۲
۲۵۸	د احتضار یا زکندن وخت..........	۱۳۴۹
۲۵۹	د رسول الله ﷺ د خلیفه د انتخابولو د پاره بحث..........	۱۳۵۸
۲۶۰	د رسول الله ﷺ د مبارک جسد تجهیز..........	۱۳۶۴
۲۶۱	د رسول الله ﷺ د پاره قبر کندل..........	۱۳۶۵
۲۶۲	د سیرة النبي ﷺ خلاصه..........	۱۳۷۳
۲۶۳	د کتاب آخرنۍ صفحه..........	۱۳۸۶
۲۶۴	د کتاب مراجع او مأخذونه..........	۱۳۸۷

پای

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پښتو کي د (ي) ليکل او تلفظ

د دغه کتاب د صحي ويلو دپاره بايد د (ي) تلفظ د خپلي ليکني د حاله سره سم وسي هغه دا سي: په پښتو کي (ي) يا د (ي) تلفظ او آواز پر پنځه قسمه دی، نو لکه څرنګه چي (ي) په تلفظ او آواز کي فرق لري دغه رنګه په خپل شکل او ليکنه کي هم فرق لري، خو متأسفانه نن ورځ ډېر ليکونکي په خپلو ليکونو کي د دغه فرق مراعت نه کوي، نو ځکه و لوستونکي ته په ويلو کي تکليف پېښيږي، تر څو چي يوه جمله دوه درې واره تکرار نه کړي تر هغو يې صحي نه سي ويلای، خو په دغه کتاب کي د (ي) د تلفظ يا آواز سره سم د (ي) د صحي شکل د ليکلو مراعت سوی دی، که د لوستونکو له طرفه د کتاب د لوستلو په وخت کي د (ی) د خپل ليکل سوي شکل او حاله سره سم د تلفظ مراعت وسي، لوستونکي ته د کتاب د ويلو په وخت کي هيڅ تکليف او مشکل نه پيښيږي او د هري جملې په مقصد ډېر ژر پوهېدلای سي.

اوس به د (ی) پنځه اقسام په تفصيل سره دروښوول سي:

لکه څرنګه چي مخ کي وويل سوه: په پښتو کي (ی) پر پنځه قسمه ليکل کيږي او د هر قسم آواز له هغه بله قسمه څخه فرق لري، هغه داسي:

اول قسم (ي) دوه ټکي پر څنګ لري.

دوهم قسم (ې) دوه ټکي سر پر سر لري.

دريم قسم (ئ) ټکي نه لري خو همزه پر سر لري.

څلورم قسم (ۍ) نه ټکي لري نه همزه خو په آخر کي لکۍ لري.

پنځم قسم (ی) نه ټکي لري نه همزه لري او نه لکۍ لري.

او د دغو مختلفو (ي) ګانو مختلف او يو د بل څخه جلا آوازونه دي چي تفصيل يې په لاندي ډول سره دی.

اول: هغه (ي) چي دوه ټکي پر څنګ لري تلفظ يا آواز يې داسي دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوړي، کالي، غوايي، سړي، کوچي، بنګړي،او داسي نور.

دوهم: هغه (ې) چي دوه ټکي سرپر سر لري تلفظ يې داسي دی:

شيدې، مستې، پښې، خوږې، اوږدې، پايڅې، کُلمې او داسي نور.

درېيم: هغه (ئ) چي ټکي نه لري خو پر سر همزه لري تلفظ يې داسي دی:

سړئ، منګئ، لرګئ. سوټئ او داسي نور، دغه (ئ) د مذکر دپاره ده.

څلورم: هغه (ۍ) چي نه ټکي لري نه همزه خو په آخر کي لکۍ لري تلفظ يې داسي دی، هګۍ، هېلۍ، غالۍ، خولۍ، شړۍ، لکۍ، نرۍ،او داسي نور، دغه (ۍ) د مؤنث دپاره ده.

پنځم: هغه (ی) چي نه ټکي لري، نه همزه لري، نه لکۍ لري تلفظ يې داسي دی: هغه سپين دی، دا ترموس دی، دا رنګ ژړ دی، سهار دی او داسي نور، دغه (ی) د حکم کولو يا امر کولو دپاره هم ده.

که تاسي د دغه کتاب په ويلو او لوستلو کي د (ی) د دغسي تلفظ مراعت وکړی نو د کتاب ويل او فهمول به ډير درته آسانه سي، ما خود کتاب په ليکلو کي ستاسي د آسانتيا دپاره د (ی) د صحي ليکلو ډير مراعت کړی دی چي البته دغه کار زما دپاره د ستړيا څخه خالي نه ؤ خو ستاسي دپاره هوسايي ده او زما مقصد هم ستاسي خوشالي او هوسايي ده. په درنښت.

که څه هم د (ي) په ليکلو کي د پښتو د ليکوالانو او اديبانو اختلاف سته او ما ته را معلوم هم دی خو د (ي) په باره کي زما شخصي نظر دغه دی او خپلې ليکنې تر دغه بيان سوي قانون لاندي ليکم.

والسلام عليکم و رحمة الله و برکاته

عنايت الله 'علمي'

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

أعوذُ بالله مِنَ الشّيطٰن الرّجيم

بسم الله الرحمن الرحيم

إنَّ الحمدَ لله تعالى، نحمده و نستعينه و نستغفره و نستهديه، من يهده الله فلا مُضلَّ لَه، ومَن يُضلل فَلَن تَجِدَ له ولياً مرشِداً، و صلواةُ الله و سَلامُه على سـيّدِ المرسلين، رحمةً للعالمين، محمّدٍ و آله و أصحابه وأهلِ بيته أجمعين. أمّا بعدُ:

ورونو! موږ مسلمانان حضرت محمّد ﷺ ته سرور کائنات او سرور عالم وایو چي په ساده او ښکاره ژبه سره د دغه القابو مقصد او مطلب، مفهوم او معنٰی: د ټولي دنیا سردار دی، خو اصلاً د سرور کائنات او سرور عالم ترجمه د ټولي دنیا قائد، رهبر او لار ښوونکی ده چي په انګریزي کي (لیډراف د ورلډ) ورته ویل کیږي، په ظاهره دا لوی لقب او لوی خطاب دی.

مګر کوم چا ته چي دغه لقب ورکول سوی دی د هغه کارنامې واقعاً هم داسي دي چي د هغه دپاره دغه لقب مبالغه نه بلکه عینِ حقیقت دی.

تاسي ښه متوجه سی: ویو چا ته د ټولي دنیا د قائد او رهبر د لقب ورکولو دپاره څلور شرطه په کار دي، که د دغو څلورو شرطو څخه یو شرط نه وي موجود نو هغه چا ته هیڅکله سرور کائنات یا سرور عالم نه سي ویل کېدلای.

تر ټولو اول او لومړئ شرط دا دی: چي هغه چا به د کوم خاص قوم، خاص نسل یا کومي خاصي طبقې د آرامۍ او سکون دپاره کار نه وي کړی، بلکه د تمامي دنیا د انسانانو د خوشبختۍ او آرامۍ دپاره به یې زحمت ایستلی وي.

هو! د یوه وطن پرسته یا قوم پرسته قائد او رهبر په دې سبب او حیثیت سره چي د خپل قوم یا خپل وطن دپاره یې ډیر لوی خدمتونه کړي دي څومره چي دي زړه غواړي قدر او عزت یې وکړه، مګر که ته د هغه د قوم یا د هغه د وطن څخه نه یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو هغه ستا دپاره په هیڅ حال کي قائد، لیډر، او رهبر نه سي کېدلای.

هر هغه څوک چي د هغه خدمت، محبت، خیر خواهي او کار نامې د چین دپاره وي، نو د یوه هندوستاني یا یوه مصري د هغه سره څه تعلق او رابطه سته؟ چي هغه دي د ځان قائد او رهنما وبولي، ځکه د ده دپاره یې هیڅ نه دي کړي.

بلکه که هغه قائد د خپل قوم د لوړ والي او ښه معیشت دپاره یو بل قوم خوار کړی او ذلیله کړی وي نو معلومه خبره ده چي دغه نور قومونه د هغه څخه نفرت هم کوي او په بده سترګه ور ته ګوري، د ټولو قومو انسانان هغه وخت یو شخص د خپل قائد، رهبر او سردار په صفت سره مني چي د دغه شخص په نظر ټول قومونه او ملتونه، ټول انسانان او وطنونه یو ډول وي او دئ د ټولو دپاره یو قسم خیر غوښتونکی وي او په دغه خپله خیر خواهي او خدمت کي یوه ته تر بل هیڅ قسم ترجیح او فضیلت ور نه کړي.

د ټولي دنیا د سردار او رهنما کېدلو دپاره دوهم شرط دا دی: چي هغه لیډر داسي أصول او قوانین منځ ته را وړي چي د ټولي دنیا د انسانانو رهنمایي او رهبري کوي او په هغه کي به د انساني ژوند د ټولو مهمو مسئلو حل موجود وي، د قائد او لیډر معنٰی: رهنما او لار ښوونکی ده، و قائد او رهبر ته د دې دپاره ضرورت سته چي دئ و خلکو ته د کامیابۍ او بهترۍ لار وروښیي، نو ځکه د ټولي دنیا قائد هغه څوک کېدلای سي: چي د ټولي دنیا و انسانانو ته داسي لاري چاري وروښیي چي په هغه کي د ټولو انسانانو دپاره کامیابي او بهتري موجوده وي.

د ټولي دنیا د قائد او رهبر کېدلو دپاره دریم حتمي او لازمي شرط دا دی: چي د هغه لارښووني به د یوه خاص وخت او خاصي زمانې دپاره نه وي بلکه په هر عصر او هره زمانه کي به یو قسم فایده مني او ګټوري وي او په هر وخت کي به صحي، د متابعت او پیروۍ وړ او لایقي وي.

که د کوم رهبر، قائد او لیډر لارښووني په یوه وخت کي ګټوري وي خو په بل وخت او زمانه کي بېکاره او بې فایدې وي، بیا هم و هغه ته د دنیا قائد او رهبر نه سي ویل کېدلای، د دنیا قائد او رهبر هغه څوک کېدلای سي: تر کومه وخته چي دنیا قائمه او موجوده وي د هغه قائد او رهبر لارښووني به فایده مني او ګټوري وي.

بیا هم د ټولې دنیا د رهبر او قائد کېدلو دپاره څلورم مهم شرط دا دی: چې دغه قائد به یوازې د اصولو او قوانینو پر وړاندې کولو اکتفاء نه وي کړې بلکه هغه وړاندې کړي قوانین به یې د خلکو په ژوند کې عملاً جاري کړي هم وي او د هغه خپلو قوانینو پر اساس به یې یوه ویښه او کامیابه جامعه او ټولنه په وجود را وړې وي.

هغه څوک چې یوازې اصول او قوانین وړاندې کوي او د عمل جامه نه په واغوندي هغه ته فقط یو مفکّر ویلای سو، هغه هیڅکله قائد او رهبر نه سي کېدلای.

د قائد او رهبر کېدلو دپاره دا حتمي او ضروري ده: چې هغه خپلو وړاندې کړو اصولو او قوانینو ته به عملي جامه وراغوندي او دنیا ته به یې ښکاره کوي، یا په بل عبارت: خپل قوانین به د صحي نتیجې سره په عملي شکل ښکاره کوي.

اوس نو راسی چې موږ او تاسې وګورو چې دغه څلور شرطه په هغه ذات کې تر کومه حده موجود وه او موجود دي چې موږ و هغه ته سرور کائنات یا سرور عالم ﷺ وایو.

اول هغه اولنۍ شرط را واخله، تاسې د محمّد مصطفٰی ﷺ ژوند او سیرت مطالعه او تر نظر وباسې، په یوه نظر به دا درته معلومه سي چې د رسول الله ﷺ ژوند د یوه قوم پرست، یا محبِّ وطن ژوند نه دی، بلکه د یوه محبِّ انسانیت، د یوې جهاني نظریې او د یوه جهاني قانون ایښوونکي انسان ژوند دی.

د رسول الله ﷺ په نظر ټول انسانان یو قسم وه، د کوم خاندان، کومي طبقې، کوم قوم، کوم نسل یا د کوم خاص مَلک یا وطن سره د هغه ﷺ دلچسپي یا د زړه اړیکې نه وه موجود، امیر او غریب، لوړ او کښته، تور او سپین، عرب او عجم، شرقي او غربي، سامي او آرین، دغه ټولو ته یې په یوه داسې نظر او حیثیت سره کتل چې دغه ټول د انساني نسل افراد دي، د رسول الله ﷺ د ژبې څخه په ټول عمر یو داسې لفظ، یا یوه داسې جمله نه ده را وتلې او نه یې په ټول عمر داسې یو کار کړی دی چې د هغې وینا، یا د هغه کار څخه دې داسې یوه شُبهه پیدا سي چې ده ﷺ د یوې خاصې انساني طبقې د ګټې او مصلحت سره ډېره علاقه درلودل، نو په همدې سبب د رسول الله ﷺ په ژوند کې حبشۍ او ایرانۍ، رومي او مصري، حتّٰی یهودي او نصراني په داسې ډول د ده ﷺ د کار او دعوت ملګري سوه لکه عرب چې یې ملګري وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د ده ﷺ تر رحلت وروسته د مځکې په هر کونج کې د هر نسل او هر قوم انسانانو رسول الله ﷺ د خپلو ځانو دپاره پر هغه قسم قائد او رهبر وباله لکه د ده ﷺ قوم چې دئ خپل قائد او خپل لېډر باله، دا د هغه خالص انسانيت اثر او کرشمه ده چې نن ورځ د يوه هندوستاني يا افغاني څخه نه بلکه د هر قوم او هر ملت د اشخاصو څخه د هغه مبارک ذات تعريف او توصيف اورو چې په سلهاوو کلونه پخوا په يوه عربي ملک کې پيدا سوی ؤ.

اوس د قيادت او رهبرۍ د مهمو شرطو څخه دوهم او درېيم شرط يو ځای سره را واخله او د رسول الله ﷺ په ژوند کې وګوره، و به وينې چې رسول الله ﷺ د خاصو قومو او خاصو ملکو د وقتي او مقامي، د زمان او مکان، د مسائلو د حلولو پر بحث کولو خپل وخت نه دی ضائع کړی، بلکه خپل ټول قوت يې د انسانيت او بشريت د هغې لويې مسئلې د حلولو دپاره مصرف کړی دی چې د هغې مسئلې د حلولو په واسطه د ټولو انسانانو ټول کوچني کوچني مسائل په خپله حلېږي.

اوس به تاسي پوښتنه کوی چې هغه لويه مسئله څه شي ده؟ چې رسول الله ﷺ د هغې د حلولو دپاره خپل ټول عمر او قوت مصرف کړی دی؟ او د هغې يوې مسئلې په حلولو سره د ژوندانه نور ټول مسائل حلېږي؟

ښه متوجه سه: هغه لويه او مهمه مسئله دا ده:

څرنګه چې د ټول کون او کائناتو نظام په حقيقت او واقعيت کې پر کومو اُصولو او قوانينو قائم دی، د بشريت او انسانانو نظام هم بايد پر هغو اصولو موافق او برابر وي، ځکه چې انسان د دغه کائناتو څخه يو جزء دی او که د جزء حرکت د کُل د حرکت څخه مخالف وي دا د خرابۍ او بربادۍ سبب او موجب ګرځي، که تاسي په دغه خبره صحي پوهېدل غواړی؟ د هغه آسانه شکل او صورت دا دی:

يو څه کوښښ وکړه: خپل ليدل او کتل د زمان او مکان د قيد څخه آزاد کړه او د مځکې پر ټوله کوره داسي نظر واچوه چې د دنيا د شروع څخه تر نن ورځې پورې او د آينده تر غير محدود وخته پورې ټول انسانان په يوه وخت کې ستا په حضور کې موجود او ولاړ دي، بيا نو وګوره چې د دغو ټولو انسانانو په ژوند کې د فساد او خرابيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

څومره شکلونه او صورتونه پیدا دي، یا ممکن پیدا سي، د هغو ټولو خرابیو ریښه څه شي ده؟ یا څه شي یې ریښه کېدلای سي؟

پر دغه پوښتنه چي ته هرڅومره غور وکړې، هرڅومره پلټنه او تحقیق وکړې په نتیجه کي به دې جواب ته ورسېږې: چي (د الله جل جلاله څخه د انسان سرکښي او بغاوت د ټولو خرابیو ریښه او اساس دی) دا ولي؟ ځکه د الله جل جلاله څخه باغي او سرکښه انسان خامخا د دغو دوو حالتو څخه یو حال اختیاروي:

یا به هغه انسان خپل ځان خود مختاره او غیر مسئول بولي، هر څه چي یې زړه غواړي هغه به کوي، چي دغه کار د هغه انسان څخه ظالم او بې پروا انسان جوړوي.

یا به دغه سرکښه انسان بېله الله جل جلاله د بل چا و حکم ته سر کښته کوي او د بل چا تابع به وي، چي د دې شکله څخه هم په دنیا کي د فساد بېحسابه قسمونه او شکلونه پیدا کیږي.

اوس دا خبره د فکر وړ ده او دا پوښتنه پیدا کیږي: چي د الله جل جلاله څخه د بغاوت او سرکښۍ په نتیجه کي ولي دغه خرابۍ او بربادۍ په وجود راځي؟

د دې پوښتني صاف او روښانه جواب دا دی:

دغه سرکښي څرنګه چي د کائناتو له حقیقته خلاف او مخالفه کار دی نو خامخا نتیجه یې هم بده او مخالفه را وزي، ښه متوجه سه:

په حقیقت کي دغه ټول کون او کائنات د الله عزوجل ملک او سلطنت دی، ځمکه او آسمانونه، لمر او سپوږمۍ، هوا او اوبه، نور او روښنایي دغه ټول د الله جل جلاله ملک دي او انسان په دغه سلطنت کي د پیدایښي بنده یا خلق سوي مریي حیثیت لري، دغه ټول سلطنت چي پر کوم معین نظام چلیږي که انسان سره د دې چي د دغه کون او سلطنت یو جزء دی او بیا د دغه کون او سلطنت څخه مخالفه رویه او عمل اختیار کړي نو خامخا د انسان دغه مخالفه رویه بربادوونکي او خرابوونکي نتیجې په وجود را وړي.

د انسان دغه سوچ او فکر چي تر ما بل لوړ او مقتدر نسته چي د هغه په حضور کي دي زه د خپل عمل جواب و وایم، دا د حقیقت او واقعیته څخه مخالف کار دی، کوم وخت چي انسان خپل ځان خود مختاره او آزاد و بولي نو خود داسي کارونه کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په هيڅ کار کې خپل ځان مسئوله نه بولي، نو بې مسئوليته ژوند او بې مسئوليته طريقه د ځان دپاره اختيار کړي او د خپل ژوند قانون په خپله جوړوي، نو خود بېله شکه او خامخا د دغې خود سرۍ نتيجه بده را وزي، ظلم او تجاوز، وژل او ترټل، د بل حق خوړل، دغه ټول کارونه بې مسئوليته انسان ته روا او جائز وي.

همدا رنګه که يو څوک بېله الله ﷻ بل څوک د اقتدار او اختيار خاوند وبولي او د هغه څخه وبېرېږي او د هغه د باداری و اوامرو ته سر کښته کړي، دا هم د حقيقت څخه مخالف کار دی، ځکه په حقيقت کې په ټول کون او کائناتو کې بېله الله ﷻ بل هيڅوک دغه حيثيت او مقام نه لري چې سر دي ور ته کښته سي، نو ځکه د دغه کار نتيجه هم بده را وزي.

د صحي نتيجې د را ايستلو او سالم ژوند کولو دپاره بېله دې څخه بل هيڅ شکل او صورت نسته چې په مځکه او آسمان کې چې کوم حقيقي او واقعي حکومت دی انسان بايد و هغه حکومت ته تسليم سي او د هغه حکومت و اوامرو ته سر کښته کړي، خپله آزادي او خود سري د هغه په حضور تسليم کړي، خپل اطاعت او بندګي د مځکې او آسمانو و سلطان ته خاص کړي او د خپل ژوند قانون د دې پر ځای چې په خپله يې جوړ کړي يا يې د بل چا څخه واخلي، د هغه الله ﷻ څخه يې واخلي چې د کون او کائناتو سلطان دی، دا د هغه اساسي اصلاح لار ښوونه ده چې محمّد ﷺ د انساني ژوند دپاره وړاندې کړې ده، دغه اصلاح د شرق او غرب، د زمان او مکان له قيده آزاده ده، د مځکې پر مخ چې هر چيري انسانان موجود وي او موجود وه، د هغو ټولو د ژوند د اصلاح کولو او سمبالولو دپاره دغه يو اصلاحي پېشنهاد يا وړانديز کافي دی او د هغو ټولو ويران ژوند ور اصلاح کوي او دغه اصلاحي تجويز د ماضي او مستقبل له قيده هم آزاد دی، يو نيم زر کاله د مخه چې دغه قانون څومره صحي او مفيد ؤ نن هم په هغه اندازه سره صحي او ګټور دی، بلکه لس زره کاله وروسته به هم په هغه اندازه سره صحي او ګټور وي.

اوس هغه آخري يا څلورم شرط پاته سو چې هغه دا سي ؤ:

د ټولي نړۍ او دنيا قائد به يوازي د اُصولو او قوانينو پر جوړولو يا وړاندي کولو

(c) Kitabton.com: The Digital Library

اکتفاء نه وي کړې، بلکه خپلو وړاندي کړو اصولو او قوانینو ته به یې عملي جامه هم ور اغوستې وي، هغه خپل وړاندي کړي اُصول به یې د انسانانو په ژوند کي جاري کړي وي او د هغو اصولو پر بنیاد او اساس به یې یوه ویښه او کامیابه، سالمه او خوشاله ټولنه هم په وجود را وړې وي.

او دا هم ټولو ته معلوم تاریخي حقیقت دی چي محمّد ﷺ یوازي فکري او خیالي اصول او قوانین نه دي وړاندي کړي، د هغه خپلو وړاندي کړو اُصولو او قوانینو مطابق یې یوه ژوندۍ او سالمه ټولنه هم تربیه کړې او په وجود را وړې ده.

رسول الله ﷺ د درویشت کلو په لنډه او کوتاه موده کي په لکو انسانان الٰهي حکومت ته په سر کښته کولو او اطاعت کولو تیار او آماده کړل، د هغو څخه یې ځان پرستي او ځان ځاني ایسته کړل او بېله الله ﷻ بل د هر شي له بندګیه یې خلاص کړل او بیا یې دغه په لکو انسانان سره یو ځای کړل، یوازي د الله ﷻ په بندګي کي یې د هغو دپاره نوی اخلاقي نظام، د نوي تمدن نظام، د نوي معیشت نظام، د نوي حکومت نظام جوړ کړی او د ټولي دنیا په حضور کي یې د دغه خبري عملي اظهار وکړی، یا په بل عبارت: ټولي دنیا ته یې دا عملي ور ښکاره کړه: کوم اصول او قوانین چي ما راوړي دي پر هغو اصولو یا د هغو اصولو مطابق څنګه آرامه او هوسا، کامیابه او بختوره ټولنه جوړېږي او جوړېدلای سي او د نورو قوانینو د عملي کولو د ژوند په مقابل کي دغه زما د قانون سره مطابق ژوند څومره ښه، څومره هوسا او څومره صالح ژوند دی.

نو دا هغه کارنامې دي چي د هغو پر بناء د محمّد ﷺ څخه د ټولي دنیا قائد او رهبر، زعیم او لېډر جوړوي او موږ هغه ته بېله شکه سرور کائنات او سرور عالم وایو، د رسول الله ﷺ دغه کار د یوه خاص قوم دپاره نه ؤ بلکه د ټولو انسانانو دپاره ؤ، د ده ﷺ اصول او قوانین د انسانیت مشترک میراث دی چي په هغه کي د یو چا حق د بل چا تر حق لږ یا زیات نه دی او هر څوک چي وغواړي د دغه میراث څخه کافي فایده اخیستلای سي، خو زه نه پوهېږم چي د دغو اصولو او قوانینو سره تعصب درلودل او د هغو څخه د مخالفت کولو دپاره څه شي سبب کېدلای سي؟

او د دغه مخالفت دپاره څه دلیل موجود دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ فرمايي: زما او ستاسي مثال داسي دی: لکه يوه سړي چي اور بل کړی وي، نو پتنګان او بورا ګاني و هغه اور ته ځانونه وراچوي او دغه سړئ يې د هغه اوره څخه را ګرځوي او دوی بيا هم ځانونه د ده څخه خطا کوي او اور ته ورلوېږي، زه هم تاسي له اوره را ګرځوم او تاسي زما د لاسه څخه ځانونه خلاصوی يا ښويوی او اور ته لوېږی.

تاسي پوهېږی چي رسول الله ﷺ آسمان ته نه بلکه لوړ تر آسمانو وختی او تر سِدرةُ المُنتهٰی پوري ولاړی، و اُفُقِ أعلٰی ته وختی، په دغه سفر کي د کون تر انتهاء او آخر هم تېر سو، د قاب قوسين درجې ته ورسېدی او د خپل رب د ربوبيت او الوهيت لويي لويي علامې يې وليدلې، هلته يې د الله جل جلاله سره بېله واسطې خبري وکړې، هلته د الله جل جلاله له طرفه دا وروښوول سوه چي يو انسان د لمانځه په واسطه د خپل رب او خالق سره صِله او ارتباط پيدا کولای سي او له هغه ځايه بيرته سراج منير، بشير او نذير، رؤف او رحيم، هادي او مهدي مځکي ته را کښته سو، چي دلته د خپل رب دين نشر کړي او د اسلام لاري ته خلک دعوت کړي.

يو د صالحينو څخه وايي: سرور کائنات رسول الله ﷺ آسمان ته وختی او بيرته مځکي ته راغلی، نو وايي: زه په الله سره قسم يادوم که زه آسمان ته و خېژول سم، بيا به هيڅ په دې فکر کي نه سم چي بيرته دي مځکي ته ولاړ سم.

مګر سرور کائنات رسول الله ﷺ بيرته مځکي ته زما او ستا د لار ښووني دپاره راغلی چي ما او تا د دوږخ له اوره خلاص کړي، خو افسوس، زر افسوس چي ځيني بد بخته انسانان دغه حق لار ښووني نه قبلوي، د شيطان متابعت د رسول الله ﷺ تر متابعت خوښوي او د دوږخ پر اور په روڼو سترګو ورځغلي.

الٰهي! زما او د ټولو ويونکو او اورېدونکو ستا د مبارک رسول ﷺ محبت او متابعت په نصيب کړې، إلٰهي! توفيق را کړې چي ستا د دين د نشرولو او تبليغولو دپاره په ځان او مال سره کوښښ وکړو، آمين يا رب العالمين!

وصلّی الله تعالٰی علٰی خير خلقه محمّد وآله وأصحابه أجمعين.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اولي طبعي يا اول چاپ مقدمه:

أعوذ بالله من الشيطٰن الرّجيم

بسم الله الرحمن الرحيم

إن الحمدَ لله، نحمدُهُ ونستعينُهُ ونستغفرُهُ ونتوبُ اليه، ونعوذُ بالله من شرورِ أنفسنا، ومن سيّئات أعمالنا، مَن يهده اللهُ فلا مضلّ لهُ، ومن يُضلل فلا هاديَ لهُ، وأشهدُ أن لا إله إلاّ الله وحده لا شريکَ له، وأشهد أن محمّداً عبدُهُ ورسولُهُ، صلى الله عليه وآله واصحابه وسلّم تسليمًا كثيرًا. امّا بعد:

څرنګه چې د رسول الله ﷺ مبارک سيرت د دنيا په هره ژبه سره موجود ؤ او موجود دی، هر عالِم د دغه مبارک تاريخ څخه ترخپله وسه يو څه ليکلي دي خو مورِ پښتنو په پښتو ژبه سره داسي جامع کتاب نه درلودی چې په هغه کي دي د رسول الله ﷺ د ژوندحوادث او واقعات د تاريخ سره موافق او په پرله پسې ډول ليکل سوي وي، حال دا چې د رسول الله ﷺ پيژند ګلوي او د هغه ﷺ په ژوند خبرېدل زموږ ديني مسؤليت دی، ځکه که د رسول الله ﷺ په ژوند خبر نه سو متابعت يې څنګه وکړو؟ اوکه رسول الله ﷺ و نه پيژنو، ايمان څنګه پر راوړو؟

خو د نن څخه تقريبًا لس کاله د مخه ما د سيرت النبي ﷺ په نامه سره د ټيپ د فيتو په واسطه يو مضمون ثبت او نشرکړی، البته هغه وخت د ځوانۍ آخري وختونه وه آواز او د خبرو کولو توان او طاقت يوه اندازه د ځوانۍ پر قسم وه او اوس مي د دوهم وار دپاره د رسول الله ﷺ د ژوند حالات د سپين ږيرتيا او ضعف په حالت کي (د سرور کائنات ﷺ ژوند) په نامه سره وليکل چې هم مي د ټيپ په فيتو کي ثبت کړی او هم غواړم چې د کتاب په شکل سره يې و ګرانو وطنوالو ته تقديم کړم، خو دا وار نه هغه د ځوانۍ آواز سته او نه د خبرو کولو توان او قدرت، مګر د هغه آواز او طاقت په عوض او بدل کي په دغه اوسني ليکل سوي مضمون کي معلومات زيات سوي او ډير سوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اول وار ثبتولو کي ما د خپل ځان و ناقص استعداد ته کتل، نو دا مي نه په خیال او نه تصور کي را ګرځېدل چي دغه نشر سوې سلسله دي دومره جهاني شهرت پیدا کړي لکه پیدا چي یې کړه او د خلکو به په دغه اندازه سره خوښه سي، لکه خوښه چي یې سول.

خو په حقیقت کي زه نه پوهېدم چي دغه بیان زما د ناقص استعداد سره تعلق نه لري بلکه دغه بیان د یوه کامل انسان د ژوندانه بیان دی، دا د رسول الله ﷺ د ژوند بیان دی، څرنګه چي رسول الله ﷺ و ټولو مسلمانانو ته محترم او مکرم، مرغوب او محبوب دی، نو خود د هغه محبوب ﷺ سیرة هم محبوب وګرځېدی او د مسلمان ورونو له طرفه یې تود هرکلی وسو، د اورېدونکو په زړو کي یې ځای ونیوی او باید ویې نیسي ځکه الله جل جلاله خپل رسول ته ډېره عظیمه درجه او لوړ مقام ورکړي دي، د ده ﷺ محبت یې په الٰهي قدرت د مسلمانانو په زړو کي ښخ کړی دی.

او الله جل جلاله د رسول الله ﷺ متابعت د الله جل جلاله سره محبت بللی دی.

الله جل جلاله د سورت آل عمران په (۳۱) نمبرآیات کي فرمایي:

﴿ قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣١﴾ ﴾. [آل عمران:۳۱]

یعني: اې محمّده! ﷺ دوی ته و وایه: که چیري تاسي د الله عزوجل سره محبت لری او محبت کوی نو زما متابعت وکړی چي الله جل جلاله به ستاسي سره محبت وکړي، تاسي به خوښ ولري او تاسي ته به ستاسي ګنهونه دروبخښي.

چي هم دغه الٰهي تنبیه او خبرتیا یو د هغو سببو څخه وګرځېدل چي مسلمانانو د رسول الله ﷺ و محبت ته په خپلو زړو کي په پوره شوق او ذوق سره ډېر پراخه ځای ورکړی دی او مسلمانان په داسي لارو چارو پسي ګرځي چي د دوی او د رسول الله ﷺ په منځ کي محبت زیاتوي.

د اسلام د شروع څخه تر اوسه پوري علماء کرام د رسول الله ﷺ د سیرت او ښو خویو په بیانولو کي په مسابقه کي دي خو د هیڅ بشر په وسه نه ده پوره چي د هغه أکمل البشر، أعظم البشر، مکرم او مشرف ذات اخلاق او اوصاف لکه څرنګه چي ښایي

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغسې بيان كړي، هغه ذات چې الله عزوجل د هغه په باره كې فرمايي:

﴿وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ۝٤﴾. [القلم: ۴]

يعني: اې محمده! ﷺ بېشكه چې ته پر ډېرو لويو او عظيمو خويو يې، ستا افعال او اقوال، ستا اخلاق او معاملې ټول عظيم او كريم دي.

د أم المؤمنين حضرتِ عائشې رضي الله عنها څخه پوښتنه وسوه: چې د رسول الله ﷺ اخلاق او عادات څنګه وه؟ دې رضي الله عنها وويل: «كَانَ خُلُقُهُ القرآن»

يعني: د ده ﷺ خويونه او اخلاق ټول د قرآن سره موافق او مطابق وه.

سبحان الله! هر هغه څوک چې دغسې وي، هغه تر ټولو خلكو او مخلوقاتو افضل او اكمل دى او د دې حقداره دى چې ټول مخلوقات محبت ور سره ولري، مګر زه او زما ناقص علم، زما ناقص فهم، زما ناقصه ژبه د دې څخه ډېر عاجزه دي چې د سيد الأولين و الآخرين ﷺ ژوند او اخلاق، افعال او اقوال دي داسې بيان كړي لكه څرنګه چې ښايي.

ندانم كدامين سخن گويمت — كه والاتري زانكه من گويمت

ترا عز لولاك تمكين بس است — ثناي تو طٰه و يٰس بس است

چه وصفت كند سعدي ناتمام — عليك الصلوٰة اى نبى والسلام

خو فقط زه د ځان دپاره دا سعادت او كاميابي بولم چې د رسول الله ﷺ د مبارك نور څخه دومره روښنايي حاصله كړم چې خپل ژوند په روښانه كړم او د جهل په تاريكو كندو او شېلو كې هلاك نه سم.

غواړم چې په ژوند كې د رسول الله ﷺ د أمت څخه يم او په داسې حال كې مړ سم چې بيا هم د ده ﷺ د أمت څخه يم، او الله جل جلاله د ده ﷺ په شفاعت ګنهونه را معاف كړي او د ده ﷺ د مبارك لاس څخه د حوض كوثر اوبه وڅښم.

نو ځكه بيا مې د دوهم وار دپاره د سيرت النبي ﷺ په ليكلو شروع وكړه او په دې وار كې مې ځينې تبصرې او نور ګټور معلومات هم پر زيات كړل او هم مې د اولې ليكنې ځينې روايتونه په قوي روايتو بدل كړه، په اول ځل ليكنه كې زما اعتماد فقط پر يوه منبع ؤ، هو! د موضوع د صحت او موجوديت دپاره مې د سيرت او تفسير

(c) ketabton.com: The Digital Library

مختلف کتابونه ورسره کتل خود موضوع پر جزئیاتو مي ډېر تاکید نه کاوه.

مګر څرنګه چي دا وار د ځينو مسلمان ورونو په خواهش او غوښتنه سره غواړم چي دغه بحث او مضمون و خپلو پښتو ژبو مسلمان ورونو ته د کتاب پر قسم هم تقديم کړم، ځکه د ټيپ فيتې ډېر ژر استهلاکيږي، شکيږي او ورکيږي مګر کتاب! که څه هم ويل يا مطالعه کول يې د وخت د نيستي والي يا د نورو عذرو په سبب د فيتو تر اورېدلو سخت او مشکل دي خو د کتاب عمر زيات دی.

نو په دغه اميد غواړم چي د دغه ليکني په سبب د دغه علمي خرمن د وړو ټولووتکو څخه سم او دا هم د يادوني وړ ده چي د سيرت النبي ﷺ په دا ځل ليکنه کي مي تر هغه اول وار چي د فيتو په واسطه نشرسوی ؤ ډېر زياتوب کړی دی، ځکه د مختلفو کتابو څخه مي ډېر مفيد او ګټور مضامين را نقل کړي دي او په د مخني نشر سوي سيرت کي چي کوم مضامين په اختصار سره ليکل سوي وه، دا وار په صحي شکل او پوره تفصيل سره ليکل سوي دي او په کومو ځايو کي چي د تقديم او تأخير په لحاظ د جملو د ترکيب سهوه پېښه سوې وه هغه هم د بشري توان او قدرت پر اندازه اصلاح سوې ده.

څرنګه چي دا وار د دې بحث څخه د کتاب جوړولو إراده لرم نو مي ځان ډېر ستړی کړی د جملو ترکيب مي ترخپله وسه اصلاح کړی د واقعاتو تاريخ مي تر يوې اندازې روښانه کړی، ځيني هغه روايتونه چي د ضعيفه ګومان پر کېدی په قوي روايتو بدل کړل سوه، د مکرمو آياتو ترجمې بيان سوې، هيله ده چي د ويونکو او اورېدونکو د فايدې او خوښۍ سبب وګرځي.

سُبۡحَـٰنَ رَبِّكَ رَبِّ ٱلۡعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾ وَسَلَـٰمٌ عَلَى ٱلۡمُرۡسَلِينَ ﴿١٨١﴾

وَٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَـٰلَمِينَ ﴿١٨٢﴾

و آخرُ دعوانا ان الحمد لله رب العالمين، وصلی الله تعالی علی خير خلقه محمّد وآله و اصحابه اجمعين.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سرور کائنات ﷺ ژوند

الحمد لله موفّقِ المؤمنين، و ناصرِالموحّدين، و مرسلِ خيرخلقه الى العالمين، اصطفاه من خَلقه ورَزَقَهُ خيرَ خِصال و أتم الصفات من الحكمة، و الشّجاعة، و المروئة، و جامع الصفات القيادة فى امورالدّين و الدّنيا، والصّلوة و السّلام على سيدنا محمّد بنِ عبدِالله خاتَمِ الأنبياءِ والمرسلين، و قائد الغُرِّالمياميـن، النبي الكريم، الهادي، الأمين، الصّادق، المربِّي، القائد، فافضل الصلوةِ و السّلامِ عليه، و على آله و اصحابه، و ازواجه، وذرّيّته، و مَن سار على نهجه الى يوم الدين. امّا بعد:

دغه کتاب چې (د سرورکائنات ﷺ ژوند) په نامه سره يادېږي د محمّد ﷺ د سيرت يعني: ژوند او اخلاقو، اقوالو او اعمالو په باره کې بيان کوي، دغه کتاب د سيّد البشر خاتَم الرُسل ﷺ د عظيم او مبارک ژوند تاريخ بيانوي، د دې بيان څخه يوازې دا نه دی مقصد چې مسلمانان د خپل پيغمبر محمّد مصطفٰی ﷺ په مبارک حيات خبر سي بلکه په دې خبرتيا کې نورې ډېرې مهمې فايدې هم سته چې په ښکاره سره چا ته نه معلومېږي.

د رسول الله ﷺ د سيرت د بيانولو او ليکلو، اورېدلو او زده کولو څخه دا غرض او مقصد نه دی چې د تېر تاريخ معلومات راته وسي يا دا چې عجيبې او غريبې قصې يا نادره معلومات بيان سي، نو ځکه موږ مسلمانانو ته دا نه ښايي چې د سيرت اورېدل او زده کول د تاريخ پر قسم واورو يا ځان په خبرکړو او سيرت ته هم په داسې سترګه وکتل سي لکه د يوه خليفه ژوند يا د يوه پاچا تاريخ يا د تيرې سوې زمانې معلومات، بلکه د سيرت د بيانولو، ليکلو، اورېدلو او زده کولو څخه مقصد او غرض دا دی چې يو مسلمان د اسلام د حقيقت تصور وکړي، هغه اسلام چې د رسول الله ﷺ د ژوند څخه يې مبادي او احکام، قواعد او اساس را وتلي او استنباط سوي دي.

زه به دلته د رسول الله ﷺ د سيرت د پوهېدلو او زده کولو لږ څه فايدې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختصار سره درته بیان کړم.

اول: د رسول الله ﷺ نبوي شخصیت پېژندل، که څوک د رسول الله ﷺ د ژوند په هغو کیفیتو او حالاتو خبر سي چي پر رسول الله ﷺ تېر بدل دا به یې یقین سي چي رسول الله ﷺ یوازي عبقري یا نابغه نه ؤ چي د ده ﷺ نبوغ، دئ ﷺ په خپل قوم کي لوړ او دغه مقام ته ورساوه، بلکه تر نبوغ او عبقریت د مخه د الله جل جلاله رسول دی چي الله عزوجل یې په وحیو سره تائید او تاکید کاوه او الهي توفیق ور سره ملګری ؤ، نو موږ محمّد ﷺ د رسولُ الله ﷺ په صفت سره پېژنو او ایمان پر لرو.

دوهم: د سیرة د پوهېدلو دوهمه فایده دا ده: چي انسان په خپل حضور کي د کامیابه ژوند د ټولو امورو دپاره، بلکه د شرافت د ژوند دپاره یو اعلیٰ مثال وویني، چي د هغه ﷺ ژوند د خپل ځان دپاره قانون او تګ لاره وګرځوي، په هغه پوري لاس ونیسي او په هغه پسي اقتداء وکړي، په دې کي هیڅ شک نسته که یو انسان هر څومره په یوه مَثَلِ أعلیٰ پسي وګرځي، په یوه داسي رهنما او لار ښوونکي پسي وګرځي چي د ژوند په ټولو چارو کي دي کامل او مثلِ أعلیٰ وي،

بېله شکه دغه پوره والی او کمال د رسول الله ﷺ په ژوند کي پیدا کولای سي، ځکه الله جل جلاله د ټولو هغو انسانانو دپاره چي د الله جل جلاله د رحمت او د آخرت د ورځي د کامیابۍ امید لري قُدوه او لار ښوونکی بللی دی، الله عزوجل فرمایي:

﴿لَّقَدۡ كَانَ لَكُمۡ فِي رَسُولِ ٱللَّهِ أُسۡوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرۡجُواْ ٱللَّهَ وَٱلۡيَوۡمَ ٱلۡأٓخِرَ وَذَكَرَ ٱللَّهَ كَثِيرٗا ﴿٢١﴾﴾ [الاحزاب/۲۱]

دریم: د رسول الله ﷺ د سیرت د خبرېدلو او زده کولو په واسطه انسان د کتاب الله په مفاهمو او مقاصدو پوهېدلای سي، ځکه د قرآن مجید د ډېرو آیاتو ترجمه په هغو واقعاتو او حوادثو سره معلومېږي کوم چي دغه آیاتونه د هغو واقعو او حادثو په وخت او باره کي نازل سوي دي، نو ترڅو چي چا ته د هغو واقعاتو حالات نه وي معلوم د قرآن مجید په معنیٰ او مقصد هم نه سي پوهېدلای، ځکه د قرآن کریم ډېر آیاتونه د یوې خاصي واقعې یا خاص بیان دپاره چي په هغه وخت پوري تعلق لري نازل سوي دي، نو ځکه ترجمه یې هم تر هغو نه سي معلومېدلای چي وخت د نزول

(c) Kitabtoh.com: The Digital Library

او سبب د نزول يې معلوم نه سي او د آياتو د نزول سببونه تر هغو نه سي معلومېدلای تر څو چي د محمّد مصطفٰی ﷺ ژوند او سيرت را معلوم نه سي.

څلورم: د سيرت په معلوماتو سره مسلمان د اسلامي صحي ثقافت او معرفت ډېره حصه يو ځای کولای سي، په دې کي هيڅ شک نسته چي د اسلام د مباديو د پوهېدلو دپاره که دين دی که عقيده، که احکام دي که اخلاق د رسول الله ﷺ ژوند يو روښانه مجسد تصوير دی.

پنځم: د رسول الله ﷺ په سيرت پوهېدل د يوه اسلامي معلّم او واعظ دپاره د تعليم او تربيې په باره کي يوه ژوندۍ نمونه او لارښوونه ده، ځکه رسول الله ﷺ يو فاضله معلّم، صادقه ناصح او مهربانه مربّي ؤ، د دعوت په مختلفو مرحلو کي يې د تعليم او تربيې وړ او مناسب طريقې استعمالولې.

پر دې ټولو سربېره د رسول الله ﷺ په ژوند کي د انسانيت ټول اړخونه که اجتماعي دي که فردي داخل او شامل دي، يو انسان په هر حالت کي که يو مستقل فرد وي يا د ټولني يوه فعاله عضوه وي د خپلي پوره کاميابۍ دپاره د رسول الله ﷺ و متابعت ته اړ او محتاجه دی، ځکه د رسول الله ﷺ ژوند موږ ته د يوه مستقيم يا پر لار برابر ځوان د سلوک او اخلاقو بېمثاله نمونې را ښيي چي د خپل قوم او ملګرو سره ځومره امين او ځومره صادق ؤ.

د رسول الله ﷺ ژوند د يوه واعظ په صفت يوه بېمثاله نمونه دی چي خلک يې د الله جلّ جلاله لاري ته په حکمت او موعظهٔ حسنه سره ور بلل او خپل ټول طاقت يې د رسالت د رسولو په لار کي مصرفاوه.

د رسول الله ﷺ ژوند د يوه دولت د رئيس او حاکم دپاره ښه لارښوونکی دی چي په ځومره هوښياري او حکمت سره يې کارونه مخ ته بېول، د رسول الله ﷺ ژوند د يوه مثالي او حق پرسته مېړه دپاره لارښوونکی دی چي د خپلي ښځي سره بايد څنګه ژوند او ګذاره وکړي، د رسول الله ﷺ ژوند د يوه پلار دپاره په عاطفه او مهرباني کي لارښوونکی دی، رسول الله ﷺ د زوجاتو او اولادو په حقوقو او واجباتو کي دقيق عدل کاوه د هر چا حق يې د هغه د حاله سره سم او پوره ورکاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ ژوند د يوه حربي قومندان او صادقه آمر دپاره لار ښوونکی دی.

د رسول الله ﷺ ژوند د يوه جامع مسلمان دپاره هغه چي په خپل ژوند کي صحي تقسيم اوقات او په معاملو کي عدل و لري لار ښوونکی دی چي څومره د خپل رب عبادت وکړي او په عين وخت کي د خپلي کورنۍ او ملګرو سره لطيف او د ښه طبيعت خاوند هم وي.

داسي نور ډېر مثالونه سته، که غواړې چي بختور او کامیابه ژوند ولرې نو خامخا د رسول الله ﷺ په ژوند ځان خبر کړه او متابعت يې وکړه، ځکه د رسول الله ﷺ په ژوند خبرېدل بل څه نه دي بېله دغه انساني اخلاقو ښکاره کول، چي دغه ټول اخلاق په هغه بېمثله نمونه او کامل بشر کي سره يو ځای سوي وه او موږ يې خامخا و متابعت ته ضرورت لرو، که غواړې چي په دنيا او آخرت کي کامیابه او بختور ژوند ولرې د رسول الله ﷺ متابعت کوه.

اوس نو کېدلای سي چي دغه پاک تاريخ د محمّد مصطفٰی ﷺ د پيدايښت څخه را شروع کړو مګر ما دا ښه و بلل چي تر دغه پاک ميلاد له دمخه را شروع سي دپاره د دې چي دا را معلومه سي چي د دغه لار ښوونکي نور تر را تګ د مخه د عربو ژوند او تاريخ څنګه او څه ډول ؤ او بيا د وحيو په راتګ سره څنګه سو؟ هغه تغير چي د رسول الله ﷺ د رسالت په واسطه يوازي په جزيرةُ العرب کي نه بلکه په ټول عالَم کي راغلی دی لوی او مهم تغير دی، خو انسان ته دا فرق تر هغو نه سي معلومېدلای ترڅو د دغه پاک سيرت معلومات ورته و نه سي.

او شروع هم ډېره سخته ده نه پوهېږم چي د کوم ځای څخه يې را شروع کړم ځکه تر اسلام د مخه د عربو تاريخ ډېر اوږد او لوی تاريخ دی، خو ما دا ښه وبلل چي د هغه ځای څخه شروع وکړم کوم چي الله عزّوجلّ خپل معزز پيغمبر ابراهيم عليه السلام امر کړی چي خپله ښځه هاجر رضي الله عنها او د دې هغه کوچنئ د تي رودلو زوی اسماعيل عليه السلام بوزه او په مکه مکرمه کي يې پرېږده چي هغه وخت دغه مکه بېله اوبو او بېله زراعته د تورو او لويو غرو په منځ کي يوه خالي ډبرينه شېله وه او هغه وخت کعبه شريفه هم نه وه جوړه سوې، ځکه کعبه شريفه بيا په وروسته کي ابراهيم عليه السلام او د ده زوی اسماعيل عليه السلام جوړه کړل.

نو دغه ښکله چې نوم یې مکّه یا بَکّه دی یوه خالي ښکله وه چې نه هلته انسانان وه او نه د انسانانو د ژوند کولو شرائط موجود وه، هلته نه اوبه وې نه زراعت. نه کلي ؤ نه کور فقط غرونه او ډبرې دي، نو د الله جل جلاله په امر ابراهیم علیه السلام د خپلې ښځې او کوچني زوی سره د فلسطین څخه مکې مکرمې ته راغلی او هلته یې د بیتُ الله الحرام د مځکې سره خپله زوجه هاجَر او خپل کوچنئ زوی اسماعیل علیه السلام پر وچ دښت پرېښوول او دئ علیه السلام رهي سو، هاجره رضي الله عنها په تعجب کې سوه چې موږ څنګه دلته پرېږدې؟ دلته خو نه اوبه سته نه خوړک، نه انسانان سته نه زراعت، نه کلي سته نه کور او زما سره دغه کوچنئ د تې هلک هم را سره دی، نو یې پسې وربغ کړل: موږ څنګه دلته پرېږدې؟ ابراهیم علیه السلام هیڅ ږغ و نه کړی، دې بیا پوښتنه ځني وکړه او ده علیه السلام ږغ نه کاوه، خو په آخر کې دې پوښتنه ځني وکړه: آیا الله جل جلاله امر کړی یې چې موږ دلته پرېږده؟ ابراهیم علیه السلام و ویل: هو، دلته نو هاجر علیها السلام د هغه واقعي مسلماني پر قِسم چې اعتماد او توکل یې یوازي پر الله جل جلاله وي په پوره یقین سره و ویل: الله مو نه ضایع کوي، ځکه چې دا د الله جل جلاله امر دی او الله عزوجل پر خپلو بندګانو رؤف او رحیم دی نو بېله تشویشه او شکایته کښېنستل او ابراهیم علیه السلام رهي سو.

تاسي ته خو هغه مشهوره قصه در معلومه ده کله چې د هاجر علیها السلام سره هغه موجودې اوبه کومې چې ابراهیم علیه السلام ورپرې ایښې وې خلاصي سوې نو دا د اوبو د پیدا کولو دپاره ولاړه سوه چې یا به دلته اوبه پیدا کړم یا به یو څوک و وینم او خپل زوی یې د دغه اوسني زَمزَم د څاه د منطقې سره پرېښاوه چې البته هغه وخت نه څاه ؤ نه اوبه، خو دا د صفا غونډۍ ته وختل او بیا د مروا غونډۍ ته ولاړل، دغه د اوبو په طلب کې یې اووه واره د صفا او مروا په منځ کې تګ او راتګ وکړی.

دغه د دې تګ او را تګ زموږ په دین کې د حج کونکو او عمره کونکو دپاره دیني شعار وګرځېدی او دا د دغې مومنې ښځې یاد دی، اسلام و مومنې ښځې ته دغه اندازه شرف ورکړی دی چې د قیامت تر ورځې به نه هېرېږي، بي بي هاجر علیها السلام په دغه تګ او راتګ مشغوله وه چې هلته جبریل علیه السلام د اسماعیل علیه السلام د پښو سره د الله عزوجل په امر دغه مځکه چې اوس هلته د زَمزَم څاه دی په خپل وزرو وهل

(c) ketabton.com: The Digital Library

مځکه وچاودل او اوبه ځني را ووتې.

دا د زَمزَم د ښکاره کېدلو شروع او ابتداء ده او دلته په دغو غرو کي د اول وار دپاره اوبه پیداسوې، خو دغه واقعه هغه وخت پیښه سوه چي په دغه وخت کي هلته په یمن کي د اوبو یو ډېر لوی بند چي (سدِّ مآرب) ورته ویل کیده نړېدلی ؤ.

تاسي ته معلومه ده چي انسانان همیشه په هغو ځایو کي اوسیږي کوم چي هلته اوبه وي او دغه سدِ مآرب، یا د اوبو بند په یمن کي ډېر لوی او عظیم بند ؤ او د دغه بند پر شا و خوا ډېر انسانان اوسېدل چي دغه انسانان هم ټول عرب وه، ځکه د عربو اصلي وطن او ځای یوازي او یوازي یمن دی بیله هغه کوچي عربو څخه چي یوې او بلي خوا ته به تلل نور نو ټول عرب یوازي په یمن کي وه بل ځای نه اوسېدل، نو ځکه د اصلي عربو اصلي وطن یوازي یمن دی.

او بیا د هغه ځای څخه د دغه بند د نړېدلو په سبب چي اوبه ورکي او نېستي سوې عربو یوې او بلي خوا ته کوچ وکړی او سره وپاشل سوه.

کله چي (سدِّ مآرب) ونړېدی عرب د رزق د پیدا کولو دپاره یوه او بل طرف ته ولاړل او هري قبیلې د ځان د اوسېدلو دپاره یوه منطقه اختیار کړل، د مثال پر ډول د ثقیف قبیله طائف ته ولاړل او طائف یې د ځان وطن وګرځاوه، د غساسنه قبیله د شام و شا وخوا ته ولاړل او د مناذره قبیله د عراق شا وخوا ته ورسېدل، دغه رنګه ټول عرب د لوږي او د رزق د پیدا کولو په سبب د خپل اصلي وطن څخه چي یمن دی یوې او بلي خوا ته و وېشل سوه.

اوس چي جبریل علیه السلام مځکه په وزر و وهل او د زَمزَم اوبه پیدا سوې نو بي بي هاجَر علیها السلام دلته د دغو اوبو سره اوسیږي، عادت داسي دی چیري چي اوبه وي هلته مرغان هم د دغو اوبو په سبب پیدا کیږي او را ټولیږي، نو د زَمزَم د اوبو په سبب په دغه منطقه کي مرغان هم په هوا ګرځېدل.

په دغه وخت کي د عربو یوه قبیله چي د جُرهُم قبیله نومېدل د یمن څخه کوچ کړی دی او رهي دي چي چیري به اوبه پیدا کړي او هلته و اوسیږي، دغه قبیله نژدې و دغي شېلې ته چي مکه نومېده تېرېدل، وې لیدل چي په هوا مرغان ګرځي

(c) Ketabton.com: The Digital Library

ويل دا مرغان له کومه دلته راغلي دي؟ دلته خو هيڅ وخت اوبه نه وې، نو يې نفر ولېږل چي ولاړ سی شا وخوا وګوري ښايي دلته اوبه پيدا سوي وي، نفر چي ولاړل اوبه يې و ليدلې او د قبيلې مشرانو ته يې خبر را وړی چي هو دلته اوبه سته، د قبيلې مشران اوبو ته ورغله هلته د اوبو سره يې بي بي هاجَر او اسماعيل علیهما السلام وليدل چي فقط يوه ښځه او يو کوچنئ هلک دي او نور هيڅوک نسته، څرنګه چي دغه خلک د همت او مړاني خاوندان وه نو يې د زَمزَم اوبه د هغې څخه په زور قبضه نه کړې بلکه اجازه يې ځني وغوښتل چي موږ به دلته اوسيږو، اوبه خو ستا دي او موږ به ستا سره د دغو اوبو په عوض او بدل کي نوره مرسته کوو، د هاجَر رضی الله عنها هم خوښه سوه او دوی ته يې د اوسېدلو اجازه ورکړل.

د الله عزوجل قدرت ته وګوره اوبه يې ورته پيدا کړې او د نور رزق سبب هم پيدا سو، ځکه د معيشت نور ضروريات يې هغه د جُرهم قبيلې پر ذمه واخيستل، اوس نو دغه عربي قبيله چي د جُرهم قبيله نومېدل په مکه مکرمه کي يې سکونت شروع کړی او دغه ځای يې د ځان وطن وګرځاوه او د زَمزَم د اوبو دپاره يې يو حوض جوړ کړی، تر دغه وخته کعبه شريفه نه ده جوړه سوې او اسماعيل علیه السلام خو عرب نه دی او عربي ژبه يې هم نه ده زده ځکه ابراهيم علیه السلام دوی د فلسطين څخه دلته مکې مکرمې ته را وستلي وه نو عربي ژبه يې دغه د جُرهُم د قبيلې څخه زده کړل.

کله چي اسماعيل علیه السلام لوی سو ښځه يې هم د دغې عربي قبيلې څخه وغوښتل نو ځکه د اسماعيل علیه السلام اولادې ته عربِ مستعرَب ويل کيږي، يعني اصلاً عرب نه وه او بيا عرب سول، همدارنګه زموږ پاک پيغمبر محمّد مصطفٰی ﷺ د اسماعيل علیه السلام د اولادې څخه دی.

ابراهيم علیه السلام به کله نا کله څه موده تر منځ دلته را تلی د خپل زوی او خپلي ښځي بي بي هاجَر علیها السلام خبر به يې اخيستی او بيرته به ولاړی، تر څو چي د اسماعيل علیه السلام عمر (١٦) کلو ته ورسېدی د الله عزوجل له طرفه ابراهيم علیه السلام ته د کعبې شريفي د جوړولو امر وسو چي ته او ستا زوی اسماعيل علیه السلام کعبه شريفه جوړه کړی او دوی هم کعبه شريفه جوړه کړل، خو کله چي الله جل جلاله ابراهيم علیه السلام ته د کعبې شريفي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جوړولو امر کاوه ورته و ویل سوه چي د آدم علیه السلام پربناء یې جوړه کړه، الله عزوجل د سورة آل عمران په (۹٦) نمبرآیات کي فرمايي:

﴿إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ ﴿٩٦﴾﴾

یعني: خامخا د الله جل جلاله هغه اول کور چي د خلکو دپاره ایښوول سوی دی! هغه: هغه کور دی چي په بَکه کي واقع دی.

په یوه روایت کي راغلي دي چي اصلاً کعبه شریفه د آدم علیه السلام یا شیث بن آدم علیه السلام په زمانه کي جوړه سوې ده او بیا د نوح علیه السلام په طوفان کي ونړېدل.

څرنګه چي کعبه شریفه د الله جل جلاله اولنئ کور دی نو خود د خلکو د عبادت دپاره د الله عزوجل اول کور بلل کیږي، کله چي ابراهیم علیه السلام د کعبې شریفي اساس، بنسټ یا تاداو کِندی په مځکه کي یې هغه د آدم علیه السلام اساس پیدا کړی او پر هغه اساس یې جوړه کړل، دا د کعبې شریفي د جوړولو ابتداء او شروع وه.

خو د جوړولو په وخت کي چي ابراهیم علیه السلام یو دېوال آخر ته ورساوه او اوس هغه بل دېوال جوړوي دلته خو کُنج پیدا کیږي، چي د دغه کُنج څخه د بِناء او جوړولو اصل او اساس، نقشه او رَجه اخیستل کیږي او نوره بِناء له دغه کُنجه څخه سمه او صحي جوړېدلای سي نو ابراهیم علیه السلام غوښتل چي په دغه کُنج کي یوه لویه، قوي او مناسبه ډبره کښېږدي، نو یې اسماعیل علیه السلام ولېږی چي ولاړ سه شا وخوا وګوره چي د دغه کُنج دپاره یوه مناسبه ډبره پیدا کړې، اسماعیل علیه السلام ولاړی په غرو کي وګرځي خو د دغه ځای دپاره یې د دوی د غوښتني سره سمه، وړ او مناسبه ډبره نه کړل پیدا او بیرته راغلی خو دلته یې و لیدل چي د پلار سره یې یوه ډېره مناسبه او هغه قسم ډبره چي دوی غوښتل پرته ده، اسماعیل علیه السلام و ویل: دا ډبره دي د کومه کړل؟ ابراهیم علیه السلام و ویل: دا د الله عزوجل له طرفه راغله.

ورونو! دغه ډبره هغه حجرِاسود دی چي د جنت څخه راغلی دی او د جنت د ډبرو څخه یوه ډبره ده چي د کعبې شریفي په بِناء کي کار سوې ده، کعبه شریفه د دغي ډبري څخه په صحي بِناء سره جوړه سوه، ابراهیم علیه السلام چي به څه دېوال جوړ کړی نو به شا ته ولاړ او د څه لیري فاصلې څخه به یې دغه جوړ سوي دېواله ته کتل

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي آیا دېوال سم دی کوږ خو به نه وي؟ او دلته به د فکر کولو دپاره ښه وخت ولاړ ؤ نو ځکه دغه ځای ته مَقام ابراهيم ويل کيږي، الله ﷻ په سورةُ البقره کي فرمايي:

﴿وَٱتَّخِذُواْ مِن مَّقَامِ إِبْرَٰهِـۧمَ مُصَلًّى﴾ [البقره: ۱۲۵]

يعني: اې مؤمنانو! د ابراهيم عليه السلام د درېدلو ځای د لمانځه، طواف او دعاء ځای وګرځوی.

دغه ځای د کعبې شريفي د صحي جوړولو دپاره د ابراهيم عليه السلام د فکر کولو ځای دی، ځرنګه چي د ليري څخه د دېوال برابري او کوږ والی معلومېږي نو ځکه دغه مَقام د کعبې شريفي څخه څه ليري واقع دی.

همدارنګه مقام ابراهيم هغې ډبري ته ويل کيږي: کومه چي د کعبې شريفي د جوړولو په وخت کي به ابراهيم عليه السلام پر درېدی، په دغه ډبره کي د ابراهيم عليه السلام د پښو نخښې او علامې هم سته او دغه ډبره هم د جنت څخه را وړل سوې ده.

کله چي کعبه شريفه جوړه سوه دا خو د ډبرو يوه خونه ده چي يوه انسان جوړه کړل نو خلک دلته د عبادت کولو دپاره ولي او ځنګه ورته راسي؟

دلته بيا ابراهيم عليه السلام ته الٰهي امر وسو چي خلک بيت الله الحرام ته په حج کولو سره خبر کړه الله ﷻ د سورةُالحج په (۲۷) نمبر آيات کي فرمايي:

﴿وَأَذِّن فِي ٱلنَّاسِ بِٱلۡحَجِّ يَأۡتُوكَ رِجَالٗا﴾ [الحج: ۲۷]

يعني: په خلکو کي د حج د آداء کولو دپاره ږغ وکړه چي تا ته به له هره ځايه څخه پياده او پر پښو حاجيان راسي.

ابراهيم عليه السلام و ويل: الٰهي! زه څنګه کولای سم چي ټول خلک خبر کړم؟ زما آواز به ټولو خلکو ته څنګه ورسيږي؟ د الله ﷻ له طرفه ورته و ويل سوه:

يا ابراهيم! پر تا ناره کول دي او تر خلکو پوري رسول يې پر ما دي، ته فقط ږغ وکړه دا چي خلکو ته څنګه رسيږي دا زما کار دی ته فقط په آواز کولو سره امر يې.

نو ابراهيم عليه السلام د عرفات غره ته ولاړی او لوړ غره ته وختی او ناري يې کړل:

اې خلکو! د بيت الله شريفي حج پر تاسي لازم دی او دلته به د حج کولو دپاره راځي، نو له دې سببه عرفات د حج په شعائرو کي راغلی دی او د حج د ارکانو څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهم رکن دی ځکه عرفات د خلکو د حج کولو دپاره د اعلان او خبرتیا ځای دی.

په یوه بل روایت کي ویل کیږي چي ابراهیم علیه السلام د مَقام ابراهیم پر ډبره ودریدی او دغه رږغ یې وکړی.

کله چي ابراهیم علیه السلام په حج کولو سره رږغ او اعلان وکړی الله عزوجل دغه د ده آواز تر مشرقه او مغربه و رساوه، دا د الله جل جلاله له طرفه یوه معجزه وه چي ټولو خلکو د ده آواز واوریدی، همدارنګه الله جل جلاله د ټولو انسانانو په زړو کي د کعبې شریفي حُب او محبت، تعظیم او تکریم ور واچاوه.

بیانو د دنیا له هره ځایه څخه د کعبې شریفي د عزت او حج کولو دپاره خلک راتله خاصتاً د جزیرةُ العرب څخه په ډلو ډلو خلک همېشه ورته را تلل، حج او د الله جل جلاله عبادت به یې کاوه هر کال حج کېدی د کعبې شریفي تعظیم او احترام کېدی.

دا د الله جل جلاله قدرت او معجزه ده که نه د هیڅ انسان په وسه نه ده پوره چي د ډبرو خوني ته دومره عزت او اعتبار ورکړي، اوس نو کعبه شریفه معززه سوه او د ابراهیم علیه السلام دین نشر سو، توحید او د یوه الله عزوجل عبادت په خلکو کي شروع سو، ټول عرب د ابراهیم علیه السلام پردین وه او د ټولو عربو عقیده د توحید او وحدانیت عقیده وه یوازي او یوازي د الله جل جلاله عبادت کېدی په ټوله جزیرةُ العرب کی هیڅ کافر او مشرک نه ؤ موجود خو عُمر دی تېرېږي، څه وخت او زمانه پر دغه حال تېر سوه تر څو چي د خُزاعه په قبیله کي د (عَمرو بن لُحی) په نامه سره یو نفر پیدا سو.

خُزاعه د عربو یوه بله قبیله ده او دغه عَمرو د دغي قبیلې رئیس او سردار ؤ، دغه عَمرو بن لُحی د جُرهم د قبیلې سره هغه چي پر مکه مکرمه آمران وه جنګونه شروع کړل غواړي چي د کعبې شریفي تصرف او د مکې مکرمې آمریت ځني واخلي او د دغو دوو قبیلو په منځ کي ډیر لوی جنګ پیښ سو څو په آخر کي د جُرهُم قبیلې شکست او ماته وخوړل او د مکې مکرمې تصرف او آمریت د خُزاعه د قبیلې لاس ته ورغلل، د دغو جنګو او ماتي په نتیجه کي د جُرهُم د قبیلې ډیر کسان د مکې مکرمې څخه دباندي و وتل او ځیني یې په مکه مکرمه کي پاته سول او دالته یې استوګنه کول مګر کارونه او آمریت ټول د خُزاعه د قبیلې په لاس کي وه، خو کله چي د جنګ په

وخت کي د جُرهم قبیله په خپله ماته او شکست پوه سوه نو یې غوښتل چي د خزاعه قبیلې ته په مکه مکرمه کي تکلیف او مشکلات جوړ کړي او د دغي قبیلې ژوند ور تریخ کړي، غواړي چي دغه تکلیف او زحمت د اوبو د نه درلودلو په سبب ورته پیدا کړي.

هو د مکې مکرمې د ښار عزت او عظمت، لويي او حُرمت په کعبه شریفه سره دي خو د خلکو ژوند یې د زَمزَم په اوبو سره ؤ، که اوبه نه وي هلته بیا ژوند تریخ دی، نو د جُرهم قبیلې د خزاعه د قبیلې د ژوند تریخولو دپاره د جنګ په وخت کي د زَمزَم څاه پټ کړی او هغه په کعبه شریفه کي پرتې خزانې یې هم ټوله دغه څاه ته ور واچولې چي یوه د سرو زرو اوسی هم پکښې وه او د څاه یې هيڅ نخښه او علامه نه پرېښودل، کله چي د خزاعه قبیلې د مکې مکرمې تصرف او آمریت په لاس کي واخیستی د زَمزَم د اوبو یې هیڅ اثر نه کړی پیدا نو مجبوره سوه اوبه به یې د مکې مکرمې د دباندي څخه راوړلې، د خُزاعه قبیلې د مکې مکرمې آمریت لاس ته را وړی خو زَمزَم نه سو ور پاته ځکه هغه پټ او ښخ کړل سو، زَمزَم تر هغه وخته ورک او پټ ؤ چي دوهم وار بیا زموږ د پاک پیغمبر سرور کائنات أشرف المخلوقات محمّد مصطفٰی ﷺ نیکه عبدالمطلب وکندی.

دا د زَمزَم د څاه د پټېدلو قصه وه چي پر مکه مکرمه د خزاعه د قبیلې د تسلط په سبب د جُرهُم د قبیلې له طرفه پټ کړل سو.

پر مکه مکرمه د خزاعه د قبیلې تسلط تر (۳۰۰) یا په بل روایت تر (۵۰۰) کلو پوري دوام کړی دی خو په شروع کي د خزاعه د قبیلې مشر او رئیس چي عَمرو بن لُحی نومېدئ د مکې مکرمې حاکمِ مطلق او عمومي رئیس وګرځېدی او د ده له امره هیچا سرکښي او نا فرماني نه کول، دغه عَمرو ډېر مالداره او سخي سړئ ؤ د حاجیانو خواړه یوازي ده له خپله ماله ورکول او د حاجیانو دپاره اوبه هم یوازي ده په خپل مصرف برابرولې.

او دا هم تاسي ته معلومه ده چي د زَمزَم د څاه د پټېدلو په سبب اوبه د مکې مکرمې د دباندي او د لیري ځایو څخه را وړل کېدې، خو دغه کارونه ده پر خپله غاړه اخیستي وه او دغه عَمرو بن لُحی دومره معتبره ؤ چي هر امر یې د خزاعه قبیلې، د مکې مکرمې اوسېدونکو او د مکې مکرمې حاجیانو داسي قبلاوه لکه دیني او شرعي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوامر، هیڅچا د ده له امره نا فرماني او سرکښي نه کول.

﴿ یو وخت دغه عَمرو بن لُحی شام ته په سفر ولاړی او هلته د شام په حدودو کې یوه قبیله اوسېدل چې د عمالیق قبیله ورته ویل کېده او دغه قبیله بُت پرسته وه د بتانو عبادت یې کاوه، خوتر دغه وخته عربو نه بتان پېژندل او نه یې د بتانو عبادت کړی ؤ بلکه ټول عرب موحدین او د حضرتِ ابراهیم علیه السلام پر دین وه، دغه عَمرو بن لُحَی د عمالیق د قبیلې څخه پوښتنه وکړل چې دا څه شي دي؟ هغو ورته و ویل: دا آلهه او خدایان دي، کله چې پرموږ لوږه او کاختي راسي ډوډی را کوي، کله چې یو قوم پر موږ حمله وکړي او جنګ را سره کوي دوی زموږ مرسته کوي، بارانونه راباندي اوروي او بالآخره الله جل جلاله ته مو نژدې کوي، عَمرو بن لُحی ډېر په تعجب کې سو او دا خبري یې پر دماغ ښه ولګېدې ځکه دوی په مکه مکرمه کې اوبو ته ډېر ضرورت درلودی، نو ویل: ما ته هم یو بت را کړی ښایي چې زموږ مرسته هم وکړي موږ په مکه مکرمه کې اوبو ته ډېرضرورت لرو، د عمالیق د قبیلې بت پرستانو چې د ځان ملګري پیدا کړل ویل ښه دی، نو یې په ډېره خوشالي سره ده ته یو بت ورکړی چې (هُبل) نومېدی، دا هغه اول بت دی چې جزیرةُ العرب ته راوړل سو.

عَمرو بن لُحی دغه بت مکې مکرمې ته را وړی او په کعبه شریفه کې یې کېښاوه خلک یې د دغه بت په عبادت کولو سره امر کړل، خلکو هم دغه د ده امر و مانه.

اوس نو عَمرو بن لُحی د شیطان په لار ښوونه نوي امرونه صادروي چې هغه امرونه یې د توحید او د ابراهیم علیه السلام له دینه مخالف وه او بیا عَمرو بن لُحی نور بتان هم جزیرةُ العرب ته را وړل چې دغه بتان یې آلهه او خدایان بلل.

عَمرو بن لُحی د عربو هره قبیله امر کړل چې د ځان دپاره به یو بت اختیاروي او په کعبه شریفه کې به د هغه بت عبادت کوي، بیا یې بل امر صادر کړی ویل: تاسي خو په خپلو کُلو او کورو کې هم عبادت کوی خو دا نه ده صحي چې بیله بتانو څخه د مکې مکرمې د بل شي عبادت وکړی، نو پر هر چا دا لازمه ده چې د مکې مکرمې د ډبرو څخه یوه ډبره ور سره واخلي او هلته په خپل کور او کلي کې به د هغې ډبري عبادت کوي، عربو هم دا امر و مانه او هر یوه د مکې مکرمې څخه یوه ډبره ور سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

واخیستل، هلته په خپل کور کي به يې هغې ډبري ته عبادت کاوه حتّٰی د هغې ډبري عبادت به يې کاوه چي دغه کار په عربو کي د توحيد پرځای د بتانو د عبادت شروع او ابتداء وه.

د عَمرو بن لحی په امر سره په جزیرةُ العرب کي بت پرستي شروع سوه، رسول الله ﷺ د دغه عَمرو بن لحی په باره کي فرمايي:

« رَأيْتُ عَمْرَو بْنَ عَامِرِ بْنِ لُحَىْ اَلخُزاعِي يَجُرُّ قُصْبَهُ فِى النَّارِ»

يعني: عَمرو بن عامر بن لُحی الخُزاعي مي وليدی چي خپلي کُلمې په اور کي کشوي.

دا ولي؟ ځکه دئ هغه څوک دی چي د عربو دين ته يې تغير ورکړی، تر دغه د مخه ټول عرب پر توحيد او د ابراهيم عليه السلام پر دين وه خو اول سړئ چي د دوی دين يې په شرک او بت پرستی ورواړاوه هغه دغه عَمرو بن لُحی خبيث ؤ.

او بيا يې د حج او عُمرې تلبيې ته تغير ورکړی، تر دغه د مخه عربو تلبيه داسي ويل:

«لَبَّيْکَ اللّهُمَّ لَبَّيْک، لَبَّيْکَ لاَشَرِيْکَ لَکَ لَبَّيْک، إِنَّ الحَمْدَ والنِّعْمَةَ لَکَ وَالْمُلْک، لاَشَرِيْکَ لَکَ»

چي دا د اسلام او توحيد تلبيه ده، خو عَمرو بن لُحی خبيث په آخر کي دغه جمله پر زياته کړل چي (لاَشَرِيْکَ لَکَ الاَّ شَرِيْکاً هُوَ لَکَ، تَمْلکُهُ وَمَا مَلَکَ) دا د شرک جمله ده، خو ده دغه د شرک جمله د توحيد پر تلبيې زياته کړل.

او بيا يې د حيواناتو په باره کي پر عربو نور نوي امرونه جاري کړل، هغه دا چي ځينو حيواناتو ته بايد د احترام په سترګه وکتل سي او مقدس وبلل سي، د هغو څخه بايد کار وانه خستل سي او د ځينو غوښي هم بايد و نه خوړل سي او د ځينو غوښي نارينه انسان خوړلای سي خو ښځو ته يې خوړل حرام دي او د ځينو حيواناتو غوښي ياشيدې بيله مېلمه بل چا ته حرامي دي.

چي د دغو حيواناتو د جملې څخه يوه ته (بَحِيره) ويل کېده، بل ته (حامي) ويل کېده، بل ته (سائبه) ويل کېده او بل ته (وصيله) ويل کېده او داسي نور نومونه يې ورته کښېښوول، مثلاً (سائبه) هغه اوښه وه چي لس لوني يا جونګياني يې پرله پسې زيږولي وای او په منځ کي يې نارينه جونګئ نه وای نو پر دغه اوښه نه څوک سپرېدل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه يې بار پر وړی، نه د هغې وړی شکول کېدې او نه د دغې اوښې شيدې بېله ميلمه څخه بل چا څښلې او که به يې تر لسمي جونګۍ وروسته بله يوولسمه جونګۍ وزېږول هغې ته (بحيره) ويل کېدل، د هغې غوږ به يې ور چاک کړی او د خپلې مور سره به يې ايله کړل پر هغې هم نه څوک سپرېدل نه يې د وړيو څخه کار اخيستی او نه يې بيله مېلمه بل چا شيدې څښلې، دا هم داسې وه لکه د دې مور چې دې ته (بحيره) ويل کېدل او د (سائبې) لور وه او (وصيله) هغه مېږ وه چې پنځه واره به پرله پسې غبرګه لنګه سول او د هر وار دواړه بچيان به يې ښځې وُری وې، په پنځه سره واره کې به يې نارينه وُرئ نه ؤ زېږولی نو دوی به ويل: دا ورسېدل.

که به دغه (وصيلې) تر دغه وروسته بل بچئ و زېږاوه د هغه د غوښو خوړل د مشرکانو نارينه ته روا وه خو ښځو ته يې خوړل نه وه روا اوکه به بيا مردار سو يعني: په خپله به مړسو نو ښځو ته يې هم خوړل روا وه او (حامي) هغه ځوان نر اوښ ؤ چې د ده د ختلو په واسطه به پرله پسې لس ښځې جونګياني و زېږېدلې نو د ده شا د بار او سپرېدلو څخه وساتل سوه او نه يې د وړيو څخه کار اخيستل کېدی، فقط په اوښانو کې به د ختلو دپاره ايله ؤ، الله ﷻ د مشرکانو د دغه کار په باره کې فرمايي:

﴿ مَا جَعَلَ ٱللَّهُ مِنۢ بَحِيرَةٖ وَلَا سَآئِبَةٖ وَلَا وَصِيلَةٖ وَلَا حَامٖ وَلَٰكِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ يَفۡتَرُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلۡكَذِبَۖ وَأَكۡثَرُهُمۡ لَا يَعۡقِلُونَ ﴿١٠٣﴾ ﴾ [المائده: ۱۰۳]

يعني: الله جل جلاله هيڅ يو د بَحيرې، د سائبې، د وصيلې او د حام څخه نه دي ګرځولي يا روا کړي، مګر هغه کسان چې کافران سوي دي پر الله افتراء کوي، له ځانه باطلي خبري پوري تړي يا جوړوي او ډېر د دوی په حق او باطل نه پوهيږي.

عَمرو بن لُحی داسې نور ډېر شيان دوی ته د دين او شريعت پر قسم کښېښوول او په دوی کې يې رواج کړل حتّٰی نور بتان يې هم کعبې شريفې ته د آلهه په نامه سره را وړل او نور لوی لوی بتان چې کعبې شريفي ته را وړل سوه په دغو نومو سره يادېدل:

لومړی: (وَد) چې د بني کلب د قبيلې دپاره ؤ او هغوی يې عبادت کاوه.

دوهم: (سُواع) چې د هُذيل د قبيلې دپاره ؤ او هغوی يې عبادت کاوه.

درېيم: (يغوث) چي د طئ د قبيلې او اهل جرش دپاره ؤ او هغوي يې عبادت کاوه.
څلورم: (يعوق) چي د همدان د قبيلې دپاره ؤ او هغوي يې عبادت کاوه.
پنځم: (نسر) چي د يمن دپاره ؤ او هغوي يې عبادت کاوه.
الله جل جلاله د سورة نوح په (۲۳) نمبر آيات کي فرمايي:
﴿وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ ءَالِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا ﴿٢٣﴾

اصلاً دا د نوح عليه السلام د قوم د بتانو نومونه دي او مشرکانو هر بت د يوه خاص مقصد دپاره خاص کړی ؤ، خو دغه پخواني بتان بيا په عربو کي رواج او جوړ سول، *همدارنګه په هندوستان کي د هنوانو دپاره د (بشنو) (برهما) (اندر) (شپو) (هنومان) او په نورو نومو سره مشهوره بتان سته.*

دا چي د دغو بتانو څخه هر يو د عربو په يوه قبيله پوري خاص سو دا کار هم د عَمرو بن لحی په امر سره وسو، مګر (هُبل) هغه بت چي اول را وړل سوی ؤ هغه د قريشو دپاره ؤ او هغه عجيب ترين د دغه آلهه يا خدايانو (د دوی په قول) إساف او نائله دي چي د دغو دوو بتانو قصه پخوا پېښه سوې وه هغه دا سي:

إساف د يوه سړي نوم ؤ او نائله د يوې پيغلي نوم ؤ چي دوی دواړه د يمن اوسېدونکي وه، دوی دواړو يو د بل سره مينه او محبت درلودی، إساف د نائلې د پلار څخه نائله وغوښتل خو د نائلې پلار دغه د ده غوښتنه نه کړه قبوله.

نو دوی دواړو د را تلونکي حج په موسم کي د ملاقات وعده سره وکړه چي حج ته به ځو او هلته به سره وينو، د وعدې سره سم دوی د حج په موسم کي سره يو ځای سوه او په يوه فارغه وخت کي يې د کعبې شريفي په شا وخوا کي زنا وکړه، اولاً خو زنا د لويو ګنهو څخه ده او بيا کعبې شريفي ته نژدې؟ نو الله عزوجل دوی دواړه په خپل قدرت دبري وګرځول چي د دبرو انسانان پاته سول او دې ته هم بت ويل کيږي.

د هغه وخت د مکې مکرمې حاکمانو دغه دوه بتان د خلکو د عبرت دپاره پر صفا او مروا کښېښوول، إساف يې پر صفا او نائله يې پر مروا کښېښوول او قصه يې هر چا ته معلومه وه عبرت به يې په اخيستی چي دغو دوو نفرو کعبې شريفي ته نژدې فحشاء کړې ده او دبره سول، خو پر دې قصه ډير وخت تېرسوی ؤ هر څوک د دغو دوو دبرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا بتانو په تاریخ نه وه خبر، د عَمرو بن لُحی په امر دغه دوه بتان: إساف او نائله د صفا او مروا څخه کعبې شریفې ته نژدې یووړل سوه او خلک د هغو په عبادت کولو امر کړل سوه، چې دغه دوه بتان هم د عَمرو بن لُحی په امر د آلههِ یا خدایانو جملې ته ور داخل کړل سوه.

دا د عربو پخوانئ ژوند ؤ او دا د دغو مشرکانو آلهه او خدایان وه، د عربو تر جاهلیت پورې یوه قصه ده: حضرتِ عمرؓ به د خپل خلافت په وختو کې په مجلس کې ناست ؤ او ځیني وخت به یې بیله سببه وخندل، خو یو وخت یو چا پوښتنه ځني وکړه، ویل: یا امیرَالمؤمنین! وینو دي چې کله کله بېله سببه خاندې دا ولي؟ سیدنا حضرتِ عمرؓ وویل: د جاهلیت په وختو کې عادت دا ؤ: کله چې به څوک د مکې مکرمې څخه دباندي وتی نو به یې د مکې مکرمې څخه یوه ډبره ور سره واخیستل او په سفر کې به یې د هغې ډبري عبادت کاوه، خو زه هم یو وخت په سفر ولاړم او ډبره مي هیره سوه نه مي را سره واخیستل، کله چې د عبادت کولو وخت راغلی زما سره خو د مکې مکرمې ډبره نه وه را سره نو اوس څنګه عبادت وکړم؟ و مي کتل د مکې مکرمې خرما یا کجور را سره وه، د دغې خرما څخه مي بت جوړ کړی او دغه د خرما د بت عبادت مي کاوه، کله چې هغه نوره خرما را سره خلاصه سوه او د خوړلو دپاره شئ نه سو را پاته وږی سوم نو مي دغه خپل معبود او د خرما څخه هغه جوړ سوی إله وخوړی چې لږ مخکې یې ما عبادت کاوه، نو پر هغه خپل پخواني جاهلیت او نا پوهي خندا راسي چې دا څنګه آلِهه او دا څنګه دین ؤ؟

دغه د جاهلیت د ژوند لږ حالات چې دغه اوس درته بیان سوه یا په وروسته کې بیانیږي د دغو ټولو حالاتو د بیانولو څخه مقصد دا دی چې موږ ته دا را معلومه سي او په دې پوه سو چې د اسلام دین په ټول عالَم خاصتاً په جزیرةُالعرب کې څومره فرق او تغیر راوستی. *دا خوبت پرستي وه چې په دغه ډول سره جزیرةُ العرب ته راغله.*

(c) ketabton.com: The Digital Library

يهوديت او نصرانيت وجزيرة العرب ته څنګه داخل سوه؟

اوس به هغه بيان درته وسي چي يهوديت او نصرانيت کله او څنګه جزيرةُ العرب ته داخل سوه؟ او بيا د فارس د مجوسيانو يا فارسيانو حکومت څنګه يمن ته راغلی؟

تاسي ته معلومه ده کله چي سرورکائنات محمّد مصطفٰی ﷺ په رسالت سره مبعوث کړل سو هغه وخت فارسيانو پر يمن حکومت کاوه او د نجران خلک نصارا وه، د يمن ځيني حصې يهوديان او ځيني حصې يې نصارا وه، دغه مختلف أديان جزيرةُ العرب ته څنګه داخل سوه؟ په عربو کي خو دغه شيان نه وه موجود په پخوا کي ټول عرب مُوَحِّدِين او د ابراهيم عليه السلام پر دين وه، نو دغه نور اديان څنګه دلته راغله؟

هغه داسي: چي د شام څخه ځيني يهود د يوه ظالم پاچا د ظلم په سبب يثرِب ته (چي په وروسته کي يې نوم مدينه منوره سو) او خيبر ته را مهاجر سول او دغه ځايونه يې د ځان وطن وګرځول، دا خو يثرِب او خيبر ته د يهودو راتګ سو مګر هلته په يمن کي هم ډېر يهود موجود وه نو دغه يهود کله او څنګه دلته يمن ته راغله؟

قصه ډېره اوږده ده مګر ډېر تاريخ پوهان يې د ربيع ابن نصر په قصه سره شروع کوي هغه داسي: ربيع ابن نصر چي د يمن پاچا ؤ ده يو خوب وليدی چي دغه بيان او قصه د تاريخ ټولو علماوو لکه (طبري) (ابن کثير) (ابن الأثير) او تقريباً ټولو مؤرخينو ذکر کړې ده، کله چي پاچا خوب وليدی *(څرنګه چي په هغه وختو کي نجوم ګران، جادوګران او کاهنان پر خلکو او د خلکو پر عقايدو او عباداتو مسلط وه، دا ولي مسلط وه؟ ځکه کوم وخت چي شرک او کفر په عالَم کي نشر سول او الهي دين پټ او ورک سو نو خيالات او اوهام په خلکو کي نشرسوه، په دغه سبب جادو او جادوګران، منجمين او کوډګران د اعتبار خاوندان سوه او د خلکو د رجوع ځای دوی وګرځېدل)*

کله چي د يمن پاچا خوب وليدی، نو يې د خوب د ترجمې دپاره جادوګرانو او منجمينو ته رجوع وکړه او د هغو څخه يې مرسته و غوښتل، قصه ډېره اوږده ده مقصد دا چي هغو ورته و ويل: ستا د خوب معنٰی دا ده: چي د حبشيانو حکومت به پر يمن ونيسي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاچا وويل: دا به څه وخت پيښه سي؟ دوی ويل: شپېته يا اويا کاله وروسته.

پاچا د دغه خوب په ليدلو او د هغه په ترجمه پر خپلو اولادو او لمسيانو وېرېدی چې ټوله اولاده به مي د حبشيانو په لاس وژل کيږي؟ نو يې إراده وکړه چې خپله کورنۍ او اولاده د يمن څخه عراق ته نقل کړي او په عراق کي يې (حِيره) چي د نجف او کوفې په منځ کي د يوې منطقې او ښار نوم دی د خپلي اولادې او کورنۍ د سکونت دپاره اختيار کړل او دئ بيا هم په يمن کی د يمن پاچا پاته دی.

(نعمان بن منذر د هغه وختو د عراق مشهوره پاچا د دغه ربيع ابن نصر د اولادې څخه دی، ځکه ربيع بن نصر خپله کورنۍ هلته نقل کړه او بيا د ده د اولادې پاچهي تر ډېره وخته هلته پاته وه، دغه نعمان بن منذر بيا په وروسته کي زموږ په قصه کي ذکر کيږي په ياد يې ولرئ).

څه موده وروسته دغه ربيع بن نصر پاچا مړ سو او د ده زوی د ده پرځای کښېنستی او د يمن پاچهي د ده په اولاده کي پاته سوه تر څو د ده په اولاده کي يو نفر د تَبان بن اسعد په نامه سره پاچا سو او تُبّع ورته ويل کېدل.

اصلاً تُبّع د يمن د پاچهانو لقب ؤ يعني: په تيرو وختو کي د يمن هر پاچا ته تُبّع ويل کېده، د روم هر پاچا ته قيصر ويل کېده، د فارس هر پاچا ته کسرٰی ويل کېده، د حبشې و هر پاچا ته نجاشي ويل کېده او د مصر و هر پاچا ته فرعون ويل کېده، نو د هر ځای پاچا خاص لقب درلودی.

دغه د يمن پاچا تَبّانِ اسعد چي لقب يې تُبّع ؤ د يمن د مشهورو پاچهانو څخه دی ډېر لوئ شان او شوکت يې درلود ټول يمن د ده تر لاس لاندي ؤ، غني او سخي سړئ ؤ ده به همېشه سفرونه کول د يوه ځای څخه به بل ځای ته د سياحت او تجارت دپاره تلی، يو وخت د يمن څخه شام ته رهي سو په لار کي يې خپل زوی په يثرِب کي (چي اوس مدينه منوره ورته ويل کيږي) د تجارت د ځينو کارو دپاره پرېښاوه او دئ شام ته ولاړی، خو دلته د تُبّع د زوی او اهلِ يثرِب په منځ کي داسي اختلاف پېښ سو چي تر جنګه سره ورسېدل او په دغه جنګ کي د تُبّع زوی و وژل سو، کله چي تُبّع ته دا خبر ورسېدی د شام څخه بيرته را وګرځېدی غواړي چي يوازي د خپل

زوی قاتلانو ته نه بلکه ټول اهل یثرب ته جزاء ورکړي.

دلته نو د اهلِ یمن او اهلِ یثرب په منځ کي جنګ شروع سو او دغه جنګ ډېره موده دوام وکړی، مګر تُبّع په دې جنګ کي یو ډېر عجیب کار ولیدی، هغه دا چي د یثرِب خلکو به د ورځي د دوی سره جنګ کاوه خو کله چي به ماښام سو او دوه لښکره به سره لیري او جلا سوه د یثرِب خلکو به دوی ته خواړه او سترخانونه را لیږل او د میلمنو پر ډول به یې د دوی عزت کاوه، تُبّع ډېر په تعجب کي ؤ چي دا څنګه خلک دي؟ د خپلو دښمنانو عزت کوي او خواړه ورکوي څوک دومره سخا او کرم لري؟ مګر بیا هم تُبّع نیت کړی ؤ چي د خپل زوی بدله او انتقام واخلي.

جنګ دغسي دوام درلود ترڅو چي د یثرِب د یهودو د علماوو څخه دوه نفره تُبّع ته ورغلل او غوښتل یې چي د ده سره خبري وکړي، ده هم اجازه ورکړه او سره کښېنستل، یهودو ورته وویل: ته څه إراده لرې چي دومره جنګ کوې؟ تُبّع وویل: غواړم چي دغه یثرِب خراب کړم، دوی ویل: دا کار نه سي کولای قسم په الله چي الله ﷻ به د مخه تر دې چي ته یثرِب خراب کړې تا هلاک کړي، تُبّع وویل: دا څنګه درته معلومه سوه؟ دوی وویل: دا وطن د نبي د هجرت ځای دی دغه ځای ته به را تلونکی نبي هجرت را کوي دا ښار نه خرابېږي او نه یې خرابولای سې، تُبّع پوښتنه وکړه چي تاسي په دې حال څه خبر یاست؟ د یهودو عالمانو وویل: دا زموږ په تورات کي راغلي دي.

دا دي تاسي ته معلومه وي چي د رسول الله ﷺ یوه علامه نه بلکه ډېري علامې د یهودو سره په تورات کي لیکلي او موجودي وې او د رسول الله ﷺ د وخت ټول یهود پوهېدل چي دا هغه وعده سوی نبي دی مګر د عناد او عداوت، حسد او غرور، ځاني ګټو او نفسي غوښتنو په سبب یې ایمان نه راوړی.

کله چي دغه د یهودو عالمانو تُبّع ته دغه خالات بیان کړل او تُبّع تر اوسه تورات نه پېژني نو یې د تورات په باره کي پوښتني څني شروع کړې، یهودو هم د خپل دین، توحید او تورات په باره کي پوره معلومات ورکړل او ټول شیان یې په تفصیل سره ورته بیان کړل، دغه دیني او کتابي خبري د تُبّع پر طبیعت ښې او برابري ولګېدې ځکه یهودیت الٰهي او آسماني دین ؤ، تُبّع هم د یهودیت دین اختیار کړی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

یهودي سو، د یثرِب خرابول یې پرېښودل او مخ پر یمن رهي سو.

د اول وار دپاره د کعبې شریفې پوښول

تُبّع رهي سو خو د ده په لار کي مکې مکرمې ته نژدې یوه قبیله وه چي د هُذَیل قبیله نومېدل د دغي قبیلې او د قریشو په منځ کي پخوانۍ دښمني پرته وه ځو واره یې جنګونه سره کړي وه او دغه رنګه د دغي قبیلې د یمن خلک هم نه وه خوښ، دغه د هُذیل قبیلې فکر وکړی چي داسي یوه حیله او چم جوړ کړي چي دواړو هغو قومو ته چي د دوی نه ده ور سره جوړه ضرر او تاوان و رسوي او په جنګ یې سره اخته کړي، نو د هذیل د قبیلې مشران تُبّع ته ورغلل او ورته ویې ویل: غواړې چي د جواهِراتو، سرو او سپینو زرو او خزانو خاوند سې؟ تُبّع ویل: هو، څوک دی چي جواهرات او خزانې یې نه وي خوښ؟ دوی و ویل: په دغه کلي کي یوه خونه ده چي خلک یې احترام او عزت کوي او دغه خونه په جواهراتو او سرو زرو ډکه ده.

حقیقتاً هم په کعبه شریفه کي هرڅه پراته وه خلکو د کعبې شریفې د احترام په سبب خزانې پکښې ښخولې، د تُبّع هم طمعه پیدا سوه او لښکر یې د جنګ دپاره تیار کړی غواړي چي پر مکه مکرمه حمله وکړي کعبه شریفه ونړوي او خزانې یې واخلي، هغه دوه نفره د یثرِب د یهودو عالمان هم په دې سفر کي د تُبّع ملګري وه ځکه ده ورته ویلي وه چي تاسي زما سره یمن ته ولاړ سی او زما قوم ته یهودیت او د یهودیت احکام وروښوی، دغو عالمانو چي د جنګ دپاره د لښکر تیاري ولیدل تُبّع ته ورغله او ویل: څه کوې؟ او د څه إراده دي کړې ده؟ تُبّع و ویل: غواړم چي پر دغه کلي حمله وکړم او هغه شیان چي په دغه خونه کي پراته دي هغه واخلم دوی ورته و ویل: په والله د هذیل د قبیلې بل غرض او مقصد نسته بېله ستا د مرګ او هلاکت څخه تُبّع و ویل: څنګه؟ عالمانو ورته و ویل: دا بیت الله دی د ټولي مځکي پر مخ د الله جل جلاله بل کور او حرم نسته بیله دغه کوره، دغه قبیلې چم درته جوړ کړی دی او غواړي چي تا و وژني، تُبّع و ویل: څنګه وکړم؟ عالمانو و ویل: عزت یې وکړه او طواف پر وکړه، تُبّع ویل: تاسي یې ولي عزت نه کوی؟ او ولي طواف نه پر کوی؟ دوی و ویل: موږ یې عزت کوو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

طواف به مو هم پر کړی وای خو دغه د مکې خلکو کعبه شریفه په بتانو ډکه کړې ده خرنګه چې موږ موحّدین او عالمان یو موږ ته دا نه ښایي چې پر بتانو طواف وکړو. تُبّع د دوی خبره ومنل او مکې مکرمې ته ورغلی د کعبې شریفي عزت او احترام یې وکړی طواف یې پر وکړی بیا نو هلته بیده سو خوب یې ولیدی چې په کعبه شریفه پوښ اغوندي، تر دغه وخته کعبه شریفه لڅه وه چا پوښ نه ؤ په اغوستی تُبّع چې را ویښ سو امر یې وکړی چې د کعبې شریفي دپاره د یوه ښه پشمي ټوکره څخه پوښ جوړ کړی، پوښ جوړ کړل سو او په کعبه شریفه واغوستل سو خو تُبّع بیا بل خوب ولیدی چې کعبې شریفي ته تر هغه اول پوښ بل ښه او بهتر پوښ ورکوي نو یې امر وکړی چې د ملائل د ټوکره څخه پوښ ور جوړ کړی چې دغه (ملائل) د هغه وخت د ټوکرانو هغه تر ټولو ښه او نازک ټوکر ؤ، دا نو د کعبې شریفي هغه اول پوښ ؤ او تُبّع اول سړئ دی چې په کعبه شریفه یې پوښ اغوستی دئ چې د دغه تُبّع نوم تَبّان بن اسعد دی او د یمن پاچا ؤ.

بیا نو عربو هرکال کعبې شریفي ته پوښ ورکاوه او نوی پوښ به یې پر هغه زاړه پوښ سر بېره په اغوستی او دغه طریقه چې پوښ سر بیره پر پوښ د عبدالمطلب تر زمانې پوري پاته وه، کله چې عربو ته دا فکر او احساس پیدا سو چې ښایي د کعبې شریفي بناء د دغو پوښو د دروند والي په سبب ونړېږي نو یې زاړه پوښونه ټول څني ایسته کړل او هرکال زوړ پوښ څني کاږي نوی پوښ په اغوندي.

دا د کعبې شریفي د پوښ په باره کي معلومات وه چي څنګه او ولي شروع سو او د اول وار دپاره چا شروع کړی.

کله چي تَبان ابن اسعد بیرته یمن ته ورسېدی خپل قوم یې یهودیت ته دعوت کړی، هغو د یهودیت څخه انکار وکړی ویل: خپل دین څنګه پرېږدو؟

هغه وخت د یمن خلکو او د تُبّع قوم مستقل دین نه درلودی د نورو عبادتو تر څنګ یې د اور عبادت هم کاوه، اور یې مقدس باله د اور یې عزت او احترام کاوه، حتّی اور د دوی قاضي هم ؤ، څنګه یې قاضي ؤ؟ هغه داسې: چې دوی د اور یوه خونه درلودل چې په هغه خونه کي به همېشه اور بل ؤ، که به یو وخت د دوی په منځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي دعوه، اختلاف او خصومت پیښ سو نو به مدعي او مدعي علیه یعني: د دعوې دواړه طرفه دغه د اور خوني ته ورغلل او د خوني دروازې ته به ودرېدل، مخکي خو به دروازه بنده وه خو هغه د اور مؤظف مامور یا خادم به د اور دروازه په یوه وار پر را خلاصه کړه اور به له خپله زوره په یوه وار دباندي را و وتی او اول چي به د هر چا پر طرف ورغلی هغه ظالم ؤ او حق د هغه دوهم نفر پرطرف ؤ، دغه طریقه کاهنانو او جادوګرانو دوی ته اېښې وه.

اوس چي د پاچا او د ده د قوم په منځ کي د دین په سبب اختلاف پیدا سو نو یې و ویل: په اور سره به فیصله وکړو، د دغي فیصلې دپاره د یهودو عالمان چي د دعوې یو طرف بلل کېدل تورات په لاس کي ونیوی او وایي یې، د یمن کاهنان او نجوم ګران چي د دعوې بل طرف وه ټول د اور د خوني دروازې ته ودرېدل، د اور خادم دروازه پر را خلاصه کړه، اور د کاهنانو پر طرف ورغلی او دوی ځني وځغستل یا وتښتېدل، قوم یې ورته و ویل: ولي تښتی؟ دا حکم او قانون دی باید ودرېږی کاهنان هم مجبوره سوه بیرته راغله، د اور خادم بیا دروازه پر خلاصه کړه دوهم وار بیا د اور لمبه د کاهنانو پر طرف ورغله کاهنانو دا وار ځانونه ټینګ کړه او ورته ودرېدل مګر اور د چا مراعت نه کوي کاهنان یې پاک وسوځل، د اهلِ یمن یا د یمن د خلکو په دین او عقېده کي دا معلومه سوه چي یهودیان پر حق دي، نو دغه د اور په فیصله د یمن خلکو یهودیت قبول کړی او ټول یهودیان سوه.

دا هغه معلومات وه چي یمن ته یهودیت څنګه داخل سو.

خیر وختونه دي تېرېږي څو تُبّع د یمن پاچا تبّان بن اسعد مړ سو او پسله ده څخه د ده زوی حَسّان پاچا سو، حسّان خپله پاچهي نوره هم لویه او پراخه کړه، عزت او عظمت یې زیات سو، ډېر زیات غرور او خود خواهي پکښي پیدا سوه نو یې یو ډېر لوی لښکر جوړ کړی او ویل: قسم په الله که عرب یا عجم پرېږدم چي تر خپل حکم لاندي یې را نه ولم د ټولي مځکي پاچهي نیسم (دا ټول غرور ؤ) کله چي کبر او غرور پر انسان مسلط او غالبه سي نو عقل د لاسه ورکړي او هر څه یې هېر سي.

نن ورځ هم په جهان کي د حسّان پر قِسم دغسي مغروره او بې باکه حاکمان سته

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پیدا کیږي چې د ټولې ملکې پاچهي او حکمراني غواړي، د خپل بېځایه مقصد د حاصلولو دپاره انسانان وژني او ښارونه په خرابو بدلوي، خو پر دې کار نه څوک کامیابه سوي دي او نه کامیابه کېدلای سي فقط د تاریخ بد نامي یې په نصیب سي.

حَسّان هم د دغي جملې څخه یو نفر ؤ، متکبر او مغروره حَسّان پوښتنه وکړه چي په جهان کي لویه پاچهي د چا ده؟ خلکو ورته و ویل: د فارس پاچهي هغه چي کسریٰ یې پاچا دی تر ټولو لویه پاچهي ده، فارس تر ټولو لوی او قوي ملک دی. حَسّان و ویل: اول په هغه شروع کوم، لښکر یې ښه منظم او آماده کړی چي د هغه وخت د ځمکي پر مخ تر ټولو لویه پاچهي ونیسي.

لښکر یې رهي کړی غواړي چي د هغه وخت د ځمکي پر مخ پر هغه لوی دولت چي فارس دی حمله وکړي، خیر اوس پاچا او د ده لښکر د دغه لوی جنګ دپاره رهي دي خو په لار کي د ده له دغه کاره د قومو او قبیلو مشران نا راضه او نا خوښه دي ځکه هغه پوهېدل چي څوک نه سي کولای چي پر فارسیانو حمله وکړي، مور څوک یو چي پر فارس حمله کوو او نیسو یې؟ مګر د پاچا څخه هم بیرېږي څه نه سي ورته ویلای، دوی پوهېدل چي پاچا مغروره دی او د چا خبره هم نه مني.

څرنګه چي حَسّان ته هم د خلکو نه رضائیت ور معلومېدی نو یې ډېر احتیاط کاوه هیڅوک حتّٰی د قومو مشران، وزیران او د لښکر مشران د ده مجلس ته بېله تلاښي کولو نه سي ور تلای، خو یواځنۍ نفر چي د پاچا مجلس ته بېله تلاښیه ورځي هغه د پاچا ورور دی چي عَمرو بن تبان نومېدی، د قوم مشرانو سره و ویل: په دې باره کي به د عَمرو سره خبري وکړو، د قوم مشران را ټول سوه او عَمرو ته ورغله ویل: یا عَمرو! د حَسّان څخه مو خلاص کړه او تر هغه وروسته ته زمونږ پاچا یې، عَمرو هم د پاچهۍ په طمعه سو او د دوی سره یې د خپل ورور د وژلو نقشه جوړه کړه، مګر په دغه مشرانو کي یو نفر چي ذُو رُعَین نومېدی دغه فیصله نه کړه قبوله او عَمرو ته یې و ویل: یا عَمرو! داسي څوک نسته چي خپل ورور دي یې وژلی وي او غمجن سوی، پښېمانه سوی دي نه وي نو خپل ورور مه وژنه، مګر عَمرو چي د پاچهۍ په طمعه ؤ د ورور پر وژلو یې ټینګار کاوه، دلته نو ذُو رُعَین یو لیک ولیکی او عَمرو ته ورغلی ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه لیک ستا سره د امانت پر قسم کښېږده کله چې ما در څخه وغوښتې بیا یې را وباسه، عَمرو هم دا قبوله کړه او خط یې د ځان سره کښېښاوه، تر دې وروسته عَمرو د خپل ورور حَسّان د وژلو دپاره د حَسّان مجلس ته په داسې حال کې ورغلی چې یو خنجر یې پټ ور سره وړی ؤ او په مناسب وخت کې یې خپل ورور و وژی، که څه هم د عَمرو د نورو مشرانو په ملګرتیا په وسه پوره وه چې حَسّان بیله وژلو د حکمه څخه لیرې کړي مګر د پاچهی په طمعه یې ورور و وژی.

د ورور تر وژلو وروسته عَمرو ډېر پښیمانه او ډېر غمجن سو حتّی خوب یې رد سو بیدبدلای نه سي، د دغې پرېشانی او بیدارخوابی په سبب عَمرو مریض او ناجوړه سو، طبیبان، منجّمین او کوډ ګران یې ورته راوستل هغو ټولو په اتفاق سره دا ورته وویل: چې ستا ناروغي ستا د ورور د وژلو په سبب ده هرڅوک چې دغسې کار وکړي دغه حالت ورته پېښېږي، عَمرو وویل: ښه د دغې مریضی او ناروغی چاره څه ده؟

طبیبانو او نجوم ګرانو وویل: ستا د ناروغی دپاره بل علاج نسته بیله دې څخه چې ټول هغه کسان و وژنې کوم چې ستا د ورور د وژلو مشوره یې درکړې ده، عَمرو وویل: دغه کار کوم، نو ټول هغه کسان چې د ورور د وژلو مشوره یې ورکړې وه او په دغه دسیسه کې یې د ده ملګرتیا کړې وه و وژل، اوس د ذورُعین د وژلو نوبت راغلی ذورعین وویل: د مخه تر دې چې ما و وژنې ما ستا سره یو لیک د امانت پر قسم ایښی ؤ هغه را وباسه، عَمرو هم هغه لیک را وایستی، ذورعین وویل خلاص یې کړه او وې وایه، پاچا لیک خلاص کړی چې په هغه کې فقط دغه دوه بیته لیکل سوي وه:

الا مَن یَشتَری سَـــهَراً بنومِـــه سعیدٌ من یبیـــتُ قریـــرَ عَینِـــه
فَامّا حِمیَرَ غَـــدَرت وخانـــت فَمعذِرةً إلهـــي لـــذي رُعَـــینِ

یعني: څوک په خپل خوب سره ویښوالی رانیسي، خوښ او خوشاله، خوشبخته او بختور هغه څوک دی چې شپه یې په رضائیت او اطمینان سره تیرېږي، هو اهلِ یمن خو غدر او خیانت در سره وکړی مګر در په یاد یې کړه چې ما درته وویل: خپل ورور مه وژنه.

یعني: خوشبختي دا نه ده چې پیسې یا لوړه ګرسی و لرې، ته یو ډېر لوی پاچا

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې مګر بيدېدلای نه سې بلکه خوشبخته هغه څوک دی چې د هيڅ ظلم او تجاوز مسئوله نه وي، د هيچا آزارول او قتلول يې پرغاړه نه وي پاته. د شپې آرام او په فارغه زړه بيده سي. پاچا وويل: هو صحي ده او ذورُعين ته يې عفوه وکړل نو دغه دوه بيته د ذورعين د خلاصېدلو او ژوندي پاته کېدلو سبب وګرځيدل.

کله چې عَمرو مړ سو د ربيع بن نصر د اولادې پر حکم او پاچهي اختلاف پيدا سو، د دغه اختلاف په سبب د يمن خلک پر ډلو وويشل سوه او د اهلِ يمن په منځ کي جنګونه او وژني شروع سوي، په دغه سياسي بُحران کي چې ټول يمن يې نيولی ؤ يو سړئ پيدا سو چې نوم يې (لِخُنَيعه) ؤ، دغه لِخُنَيعه لار نيوونکی غل او مجرم ؤ د غلو ډله يې درلودل، د دغه سياسي بحران په حالت کي يې وکولای سوای چې خپله ډله نوره هم ډېره کړي او ځان ته يې نور ملګري هم پيدا کړل تر داسي اندازې چې د هغو څخه يې پوره لښکر جوړ کړی او د يمن پر پايتخت يې حمله وکړه د پاچا قصر يې ونيوی او د يمن حاکم وګرځېدی.

دغه لِخُنَيعه فاجر، خبيث او ظالم سړئ ؤ ټول خلک ځني خپه او ناراضه وه قصه يې اوږده ده خو په مختصر ډول سره د تبان اسعد د زامنو څخه يو نفر چې نوم يې ذونواس ؤ وکولای سوای چې لِخُنَيعه ته ځان ور ورسوي او په خنجر سره يې و وژني، خو د بل وار دپاره د تُبّع تبّان اسعد زوی پر يمن مسلط سو او د يمن پاچهي بيرته د تُبّع اولادې په لاس ورغله، په دغه وختو کي چې ذو نواس د يمن پاچا ؤ په نجران کي يوه کوچنۍ واقعه پېښه سوه مګر دغه کوچنۍ واقعه د نورو ډېرو لويو واقعو چې په وروسته کي يې په جزيرةُ العرب کي پيښي کړې سبب وګرځېدل، هغه واقعه دا سي وه:

يو نصراني سړئ چې د نصاراوو عابد او راهب ؤ، موحّد او د خالص توحيد عقيده يې درلودل، تاسي پوهېږئ چې ترنن ورځي پوري په نصاراوو کي موحِّدين موجود دي او سته؟

د نصارا وو په اقسامو کي يوه ډله ده چې موحِّدين دي، يعني: يوازې الله جل جلاله په الوهيت او ربوبيت سره مني او عيسی عليه السلام د الله عزوجل رسول او پيغمبر بولي او دغې ډلي ته (يُونِيتَيرِيَنز) يعني: مُوحّدِين ويل کيږي او دغه ډله ترنن ورځي پوري سته مګر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمېرېږي لږ دي.

دغه نصراني چې موحِّد، راهب او عابد سړئ ؤ او نوم يې (فِيمِيُون) ؤ د شام څخه افريقا ته د توحيد د دعوت دپاره تلی، پرلاري د غلو يوه ډله پر پېښه سوه فيميون يې بندي ونيوی او بيا يې د نجران پر يوه سړي خرڅ کړی، د نجران سړي فِيمِيُون د خپل ځان سره جزيرةُ العرب او نجران ته بوتلی، اوس نو فِيمِيُون د دغه نجراني سره مريئ دی د ورځي به يې د خپل بادار خدمت کاوه د شپې او په فارغه وختو کي به يې د خپل رب عبادت کاوه، همېشه به په عبادت مشغوله ؤ مقصد دا چې نصراني فِيميون ډېر عابد او د کرامتو خاوند ؤ.

يوه شپه يې بادار د ده کوټې ته د يوه کار دپاره ورغلی وې ليده چې د مريي پر شا وخوا يې نُور او روښنايي ده، پوښتنه يې ځني وکړه چې ته څوک يې او ستا دين څه شي دی؟ فيميون هم د نصرانيت دين ورته تشريح کړی، سړئ په شک او تردّد کي سو د خپل مريي سره يې د دين په باره کي بحث او نقاش شروع کړی.

په دغه وختو کي د نجران خلکو د يوې درختي يا وُني عبادت کاوه دغه وَنَه يې د ځان إله او رب بلل، دلته نو فيميون د بحث په جريان کي خپل مالک ته و ويل: که زما رب! ستا رب هلاک کړي ته زما د رب عبادت کوې؟

نجراني و ويل: هو! والله که داسي پيښه سي چې ستا رب! زما رب مغلوبه او هلاک کړي معلومه خبره ده چې زه هم ستا د رب عبادت کوم، فيميون و ويل: ته د نجران خلک را ټول کړه بيا به و وينې چې زما رب ستا په رب څه کوي، سړي هم د نجران ټول خلک په يوه معينه ورځ و وُني ته را وبلل، خلک هم په هغه ورځ د وُني سره راټول سوه، فيميون کښېنستی عبادت او دعاء کوي خپل رب ﷻ ته يې ډېره دعاء وکړه ترڅو چې الله ﷻ د ده دعاء قبوله کړه او د آسمان څخه پر دغه ونه (تندره) ټکه يا (صاعقه) را ولوېدل او ونه ټوله وسوځل سوه، د نجران د خلکو رب او إله نيست او نابود سو نو خود د نجران ټول خلک و نصرانيت ته داخل سوه.

دا هغه معلومات وه چې جزيرةُ العرب ته نصرانيت څنګه داخل سو.

په وروسته کي دغه د نجران د نصاراوو څخه يو نفر چې نوم يې عبدالله بن ثامر ؤ

د خپلو څو نفرو ملګرو سره چي ځيني يې راهبان يا عابدان هم وه د نجران ځخه يمن ته هجرت وکړی، هلته په يمن کي اوسېدل او په پټه يې خپل عبادت کاوه، ځکه د يمن د خلکو ځخه چي يهود وه بېرېدل.

نصرانيت او د حبشي حکم ځنګه يمن ته داخل سوه؟

اوس به هغه حالات درته بيان سي چي نصرانيت او د حبشيانو حکم و يمن ته ځنګه راغله، دا خو مي درته وويل چي عبدالله بن ثامر او د ده څو ملګري چي نصارا وه او ځيني يې راهبان هم وه د نجران ځخه يمن ته هجرت وکړی او هلته په يمن کي يې د نصرانيت عبادت په پټه سره کاوه ځکه د يمن د يهودو ځخه بېرېدل.

د دغه وخت د يمن پاچا چي ذونواس نومېدی او يهودي ؤ ساحران يې درلودل او د هغو ځخه يې د پاچهۍ په کارو کي کار اخيستی، پاچا د هغه مشر ساحر په غوښتنه او مشوره دا قصد وکړی چي يوه ځوان هلک ته سحر ور زده کړي چي لوی ساحر ځني جوړ سي او په وروسته کي د هغه ځخه د پاچهۍ په کارو کي کار واخلي، ځکه په سپين ږيرو مرګ پسې دی.

سبحان الله! خلکو ساحران تربيه کول نه يې غوښتل چي دغه دله ورکه سي خو موږ علماء ورثة الانبياء وژنو.

خير پاچا يو ډير پوه او هوښيار هلک پيدا کړی او د هغه دپاره يې هغه لوی ساحر چي د ساحرانو مشر ؤ د استاذ په صفت اختيار کړی چي دغه هلک به د هغه استاذ ځخه سحر زده کوي، ځرنګه چي دغه ساحر د غره په يوه لوړه حصه کي اوسېدی.

[اول خو يمن په خپله لوړ او کښته، غرونه او تپې دی او بل ساحرانو او عابدانو همېشه د خپلي استوګني دپاره غر خوښاوه ځکه هلته به دوئ د خپل کار يا عبادت دپاره فارغه وه]

نو دغه هلک به هره ورځ و هغه لوی ساحِر ته چي په غره کي اوسېدی د سحر د زده کولو دپاره ورتلی خو په دغه غره او د هلک په لار کي د نصاراوو د راهبانو ځخه يو راهب هغه چي د نجران ځخه راغلي وه اوسېدی، هلک چي به تېرېدی د دغه راهب

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبادت به يې ليدی د هغه قرائت، تسبيحات او تمتمه به يې اورېدل او خوند يې ورکاوه نو به ورته کښېنستی او غوږ به يې ورته ونيوی ترڅو د راهب څخه يې د نصرانيت زده کړه او تعليم شروع کړل، ساحر ته به هم د سحر د زده کولو دپاره ورتلی خو د سحر او الٰهي دين ډېر فرق ؤ د سحر څخه يې بد راغله او هيڅ يې نه غوښتل چي سحر زده کړي نو سحر او ساحر يې دواړه پرېښوول، و ساحر ته نه ورتلی فقط هغه راهب ته به ورتلی او د مسيحيت دين يې زده کاوه، ساحر و پاچا ذونواس ته خبر ورکړی چي هلک نه راځي، پاچا د هلک څخه پوښتنه وکړل چي ولي ساحر ته نه ورځې؟ هلک حال ځني پټ کړی، پاچا چي نور معلومات پسي وکړه معلومه سوه چي هلک راهب ته ورځي، پاچا اول د راهب څخه را شروع کړه هغه يې مجبوره کړی چي خپل دين نصرانيت پرېږدي مگر راهب انکار وکړی، پاچا راهب و وژی او بيا يې د هلک په موضوع شروع وکړه غوښتل يې چي دغه هلک ساحر سي مگر هلک سحر نه غواړي، پاچا چي هر څه کوښښ وکړی چي هلک د سحر و زده کولو ته تشويق کړي هلک نه منل، وهل، تکليفونه او عذابونه يې ورکړل بيا هم هلک د سحر زده کول نه غواړي، پاچا امر وکړی چي هلک و وژنی، د پاچا عمله غواړي چي د پاچا په امر هلک په درياب کي غرق کړي، هلک يې د عسکرو سره په يوه کښتۍ کي کښېناوه او ويل: بو يې زی د درياب په منځ کي يې غرق کړی، کښتۍ چي يې بنه د درياب منځ ته ور تېره کړل يو طوفاني باد راغلی او کښتۍ يې واړول، عسکر ټول غرق سوه خو هلک پاته سو.

پاچا امر وکړی چي هلک بوزی د غره څخه يې را واچوی او ويې وژنی، ټول خلک ورته گوري اوله واقعه يې هم وليدل او اوس هم د هلک د وژلو انتظار کوي، هلک يې غره ته وخېژاوه اوس عسکر غواړي چي هلک لاندي وغورځوي په دغه وخت کي يوه ډېره شديده زلزله وسوه ټول عسکر لاندي ولوېده او مړه سوه مگر هلک د غره پر سر پاته سو، د يمن پاچا چي د هلک د وژلو دپاره هره لار جوړه کړي خو د لوی پاچا رب عزوجل د هلک د وژلو إراده نه وه، ذونواس په هيڅ طريقه سره هلک نه سي وژلای، په آخر کي هلک ورته و ويل: ته ما بېله يوې طريقې په بل ډول سره نه سې وژلای

پاچا و ویل: هغه طریقه څنګه ده؟ هلک و ویل: د یمن ټول خلک راټول کړه او ما په یوه ونه پوري وتړه بیا به زما غشي او لینده، واخلې او وبه وایې: بسم الله د هلک د رب په إراده او وبه مي وُلې، نو زه وژل کېږم، پاچا خوشاله سو او اوس غواړي چي هلک په دغه طریقه سره و وژني، پاچا د یمن خلک را ټول کړه هلک یې په ونه پوري وتړی او د ده غشي او لینده، یې واخیستل ویل: بسم الله د هلک د رب په إراده، غشي پر هلک ومښتی او هلک شهید سو، دلته په خلکو کي غوغا او نارې شروع سوې، ویل په ټولو عسکرو، په ټول قوت او جبروت یې د هلک د رب بې إرادې هلک نه سوای وژلای نو ښکه چي هلک پر حقه لار او صحي دین دی، په دغه ورځ او د دغي واقعې په لیدلو سره د یمن د خلکو څخه شل زره نفره نصرانیت ته داخل سوه.

تاسي دغه صالح هلک ته وګوری چي د دین د دعوت دپاره یې خپل ځان قرباني کړی د خلکو د دعوت او بلني په سبب یې مرګ او شهادت قبول کړه او نتیجه یې هم هغه سوه چي شل زره نفره په یوه وار نصرانیت ته داخل سوه، پاچا ذونواس ته ډیر قهر ورغلی چي څنګه او ولي دغه خلک د ده بې اجازې نصرانیت ته داخلیږي او د ده د امر مخالفت کوي؟ پاچا غوښتل چي یو هلک د نصرانیت څخه منعه کړي او اوس شل زره نفره په یوه وار نصارا سوه! پاچا امر وکړی چي په ځکه کي یو لوی خندق یا کَنده وکِنی د بوټو او لرګو یې ډکه کړی او اور ور واچوی، دا کارونه وسوه، پاچا هغو خلکو ته چي نصرانیت ته اوښتي وه و ویل: یا به دغه د نصرانیت دین پرېږدی یا مو دغه اور ته ور اچوم، خلکو د دین د پرېښوولو څخه انکار وکړی او پاچا هم یو یو اور ته ور اچوي.

دغه قصه مشهوره قصه ده د رسول الله ﷺ په احادیثو کي راغلې ده په بخاري شریف او د احادیثو په نورو کتابو کي موجوده ده خو دلته په اختصار سره بیان سوه.

رسول الله ﷺ فرمایي: په دغو نفرو کي چي اورته اچول کېدل یوه ښځه وه چي یو کوچنئ د تي زوی یې په غېږ کي ؤ، ښځه و بېرېدل چي څنګه خپل ځان او دغه کوچنئ زوی په اور کي واچوم؟ نو یې پښه ونیول په تردد کي ده چي آیا ځان او دغه کوچنئ اور ته ور واچوم که یا؟ هغه د غېږي کوچني زوی یې خبري وکړې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویل: موري! مه بېرېږه ځان دغه اور ته ور واچوه ته جنت ته رهي یې.

دا د الله جل جلاله د قدرت معجزه وه چې د تې کوچنۍ خبري کوي او مور یې هم ماشوم په غېږ کښې ځان او کوچنۍ اور ته ور وغورځول.

سبحان الله! خلکو د حق دین د اختیارولو دپاره او په آخرت کې د دوږخ له اوره د نجات او خلاصون دپاره په دنیا کې ځانونه او اولادونه اور ته ور غورځول، موږ ته څه پېښه ده چې د نفساني خواهشاتو د پوره کولو دپاره د څو ورځو فاني ژوند د راحت دپاره یا د موقتي کُرسۍ دپاره حق دین او حق ویل پرېږدو او د دوږخ اور په خپله خوښه اختیاروو؟

دغه لوی مشهد او عظیمه قصه الله جل جلاله په قرآن کریم کې هم ذکر کړې ده او فرمایي:

﴿ وَٱلسَّمَآءِ ذَاتِ ٱلۡبُرُوجِ ۝١ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡمَوۡعُودِ ۝٢ وَشَاهِدٖ وَمَشۡهُودٖ ۝٣ قُتِلَ أَصۡحَٰبُ ٱلۡأُخۡدُودِ ۝٤ ٱلنَّارِ ذَاتِ ٱلۡوَقُودِ ۝٥ إِذۡ هُمۡ عَلَيۡهَا قُعُودٞ ۝٦ وَهُمۡ عَلَىٰ مَا يَفۡعَلُونَ بِٱلۡمُؤۡمِنِينَ شُهُودٞ ۝٧ وَمَا نَقَمُواْ مِنۡهُمۡ إِلَّآ أَن يُؤۡمِنُواْ بِٱللَّهِ ٱلۡعَزِيزِ ٱلۡحَمِيدِ ۝٨ ﴾.

دغه شل زره نفره چې نصرانیت ته داخل سوي وه ټول دغه اور ته واچول سوه فقط یو نفر چې نوم یې (دَوس ذو ثعلبه) ؤ په تېښته او ځغستا ځان خلاص کړی، بیا هم د ذونواس لښکر په پسې ؤ چې ویې نیسي خو ذو ثعلبه یوې رېګني مځکې ته ننوتی او لښکر نه سوای کولای چې پسې ور ورسېږي، نو ذو ثعلبه د دوی څخه خلاص سو.

اوس ذوثعلبه ناست دی او د ځان سره فکر وهي چې څه وکړي؟ او څنګه د خپل وژل سوي او سوځل سوي قوم د وژلو بدله واخلي؟

فکر وهي چې څوک کولای سي چې په دغه موضوع کې زما مرسته وکړي؟ په دغه وخت کې یې د روم پاچا قیصر ور په یاد سو چې هغه هم نصراني دی او تر کسرىٰ وروسته لوی پاچا او د قدرت خاوند دی نو د روم پر طرف قیصر ته ور رهي سو څو ځان یې قیصر ته و رساوه او د هغه دربار ته ورغلی، قیصر ته یې و ویل: زموږ مرسته او کومک وکړه د یمن پاچا ذونواس دغسي ظلم را سره وکړی شل زره نصارا یې په یوه ورځ په اور و سوځل او و وژل.

(c) kitabton.com: The Digital Library

قیصر چې متعصب نصراني ؤ په دغه کار ډېر خواشینی او ناراضه سو او ډېر قهر ورغلی مګر یمن ډېر لیرې دی، نو یې ذوثعلبه ته وویل: څرنګه چې یمن زموږ څخه ډېر لیرې دی نو زه به یو بل حل در پیدا کړم، هغه دا چې زه به د حبشې پر پاچا نجاشي لیک درکړم او نفر به در سره ولېږم چې هغه دې مرسته وکړي ځکه یو خو حبشه و یمن ته نژدې ده او بل نجاشي هم نصراني دی، د ذوثعلبه هم خوښه سوه، نو قیصر د ذوثعلبه په ملګرتیا خط او نفر و نجاشي ته ولېږل چې د ذوثعلبه مرسته وکړه، خط و نجاشي ته ورسېدی نجاشي هم ډېر په قهر سو چې ذونواس د ده د دین خلک وژلي دي.

نجاشي ډېر لوی لښکر چې شمېر یې اویا زرو نفرو ته رسېدی جوړ کړی چې په هغه وختو کې جزیرةُ العرب په دغه اندازه لښکر هیڅ نه ؤ لیدلی، د دې لښکر عمومي مشر او آمر (ارياط) نومېدی خو په لښکر کې یو بل نفر هم سته چې د یوې فرقې مشر دی او نوم یې (أبرَهَه) دی. (زموږ په قصه کې دغه ابرهه مهم سړئ دی په یاد یې لرئ)

لښکر تیار سو او د کښتیو په واسطه په بحر احمر کې تیر سوه څو یمن ته ورسېدل هلته د اهل یمن او د حبشې د لښکر په منځ کې ډېر لوی جنګ شروع سو.

د یمن د لښکر مشر ذونواس دی او د حبشې د لښکر مشر ارياط دی، د جنګ په آخر کې د یمن پاچا ماته وخوړل مګر تسلیم نه سو او وتښتېدی خو حبشیان په پسې وه نه یې پرېږدي، ذونواس د یوې کښتۍ په واسطه دریاب ته داخل سو خو حبشیان یې هلته هم نه پسي پرېږدي څو ذونواس په خپله ځان و وژی او ویل نه غواړم چې د دښمنانو په لاس ووژل سم، اوس نو حبشیان پر یمن مسلط سوه او د یمن حاکم ارياط دی چې نجاشي ته تابع دی او د هغه نائب بلل کېږي، ارياط ډېر ظالم سړئ ؤ یوازې دا نه چې پر اهل یمن یې ظلم کاوه بلکه پر هغو حبشیانو یې هم ظلم کاوه چې د ده ملګري وه، تر څو خلک د ده له ظلمه ډېر په تنګ او ناراضه سوه.

ابرهه چې د ارياط په لښکر کې یو فرقه مشر ؤ په دې ظلم او ستم نه ؤ راضي نو یې دننه په لښکر کې د ارياط مخالف نفر پیدا کړل او په اتفاق سره یې د ارياط پر ضد د جنګ اعلان وکړی، اوس د حبشې لښکر پر دوو حصو تقسیم سو، د ارياط او ابرهه لښکرو د جنګ دپاره ځانونه تیار کړه او دوه لښکره مخ په مخ د جنګ دپاره تیار

(c) ketabton.com: The Digital Library

او آماده ولاړ دي، په دغه وخت کې ابرهه و ارياط ته نفر ور ولېږی او ويل راسه چي اول زه او ته خبري سره وکړو يو وار به دواړه بيله اسلحې سره کښېنو او بحث به سره وکړو ښايي بېله جنګه بله د حل لار پيدا کړو، ارياط هم دغه بلنه قبوله کړه نو دوی دواړه د خبرو دپاره بېله اسلحې سره کښېنستل، ابرهه ورته و ويل: زموږ لښکر ټول حبشيان دي که دغه خپل لښکر سره و جنګوو حبش مړه کيږي او د يمن حکم بيرته د يمن خلکو ته پاته کيږي او دا جنګ د حبشې په ضرر تماميږي.

ارياط و ويل: مقصد دي څه دی؟ أبرهه و ويل: فقط زه او ته به جنګ سره وکړو هر يو چي غالبه سو حکم د هغه دی او هغه د يمن حاکم پاته کيږي، ارياط و ويل: خوښه مي ده، نو د لښکرو پرځای دوی دوو يو په يو جنګ سره شروع کړی، اوله حمله يا د توري واری ارياط وکړی هغه خطا سو خو فقط د ابرهه پر پزه توره و ښتل او د ابرهه پزه يې ورپرې کړه نو ځکه ابرهه ته (أبرهۃأشرم) ويل کيږي، ځکه په عربي کي (أشرَم) هغه چا ته ويل کيږي چي پزه يې پرې سوې وي، خو دوهمه حمله يا د توري واری ابرهه وکړی ارياط يې په توره و واهه او ويې وژی، نو د يمن حاکميت ابرهه ته ورپاته سو او ابرهه د يمن پاچا سو، دا خبر د حبشې پاچا نجاشي ته ورسېدی، نجاشي ډېر په قهر او غضب سو او ويل: حبشيان څنګه په خپل منځ کي سره جنګيږي او ابرهه څنګه دا جرئت کاوه چي ارياط و وژني؟ نجاشي قسم يادکړی چي د خپله لښکره سره به يمن ته ځم او د يمن خاوره به تر پښو لاندي کوم او د ابرهه سر به ور خروم.

[په هغه وختو کي د سر خرول د ذلّت علامه وه نو ځکه د مړيانو سرونه به يې همېشه ورخرول]

دا خبر ابرهه ته ورسېدی چي نجاشي په قهر سوی دی او زما د ذلّت دپاره يې قسم ياد کړی دی، ځرنګه چي د ابرهه د نجاشي سره هيڅ په وسه نه وه پوره نو يې خپل سر په خپله وخراوه او د يمن څه خاوره يې په يوه کڅوړه کي واچول، دغه خاوره او خپل وريښتان يې د يوه ليک سره د نفر په لاس نجاشي ته ولېږل، په ليک کي يې نجاشي ته ليکلي وه: زه ستا تابع او ستا خادم يم ما چي ارياط و وژی د هغه سبب دا ؤ چي هغه ظالم ؤ ډېر ظلم يې کاوه او خلک يې ستا څخه متنفره يا بېزاره کول، ستا د قسم د آداء کولو دپاره ما خپل سر وخراوه دغه زما وريښتان دي او دغه هم د يمن

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاوره ده د دې دپاره يې تر پښو لاندې کړه چې ستا قسم آداء سي. نجاشي هم راضي سو او ويل: ځرنګه چې دئ زما تابع دی او زما له امره مخالفت نه کوي نو جنګ ولي ورسره کوم، د نجاشي سره خبره پای ته ورسېدل.

مګر ابرهه چې د نجاشي نائب بلل کيږي د هغه په زړه کي بيا هم د نجاشي بيره ورسره وه، د دې دپاره چې خپله وفاء او تابع والی نور هم نجاشي ته وښيي نو يې امر وکړی چې په يمن کي يوه ډېره لويه او ښايسته کنيسه جوړه کړی (کنيسه) د نصاراوو د عبادت ځای دی، ځرنګه چې نجاشي نصراني او عابد سړئ ؤ ابرهه ويل په دې کار به نور هم نجاشي خوښ او راضي کړم، کله چې کنيسه جوړه سوه نو يې د (قُلَيس) نوم پر کښېښاوه او نجاشي ته يې حال ولېږی چې په يمن کي مي يوه ډېره لويه کنيسه ستا د عزت او خوشالولو دپاره جوړه کړل او ټول عرب به په دې سره امر او مکلف کړم چې دغې کنيسې ته د عبادت کولو دپاره راځي، بيا يې شا وخوا د عربو قبيلو ته نفر ولېږل چې عرب هم د کنيسې په جوړېدلو خبر او مکلف کړي چې د حج او عبادت دپاره قُلَيس ته راځي.

په دې جمله کي د ده نفر د عربو يوې قبيلې ته ورغله چې هلته (أهلِ نَسِئ) اوسېدل، اهلِ نَسِئ څوک وه؟ اود دې نامه څخه مقصد څه ؤ؟

د نسئ د لفظ ترجمه تاخير او ځنډول دي، نَسَأَ شَئ، يعني: يو شئ يې وځنډاوه، الله جل جلاله د سورةُ التوبه په (۳۷) نمبر آيات کي فرمايي:

﴿إِنَّمَا ٱلنَّسِيٓءُ زِيَادَةٞ فِي ٱلۡكُفۡرِۖ﴾

يعني: بېشکه چې دغه ځنډول نور هم په کفر کي زياتوالی دی.

نو دغه اهلِ نسیء څوک وه؟ او څه وظيفه يې درلودل؟ د دغو خلکو پېژندل څه نورو معلوماتو ته ضرورت لري هغه داسي: کله چې الله جل جلاله ټول عرب د ابراهيم عليه السلام پر دين کړل او په ټولو عربو کي بيله د ابراهيم عليه السلام له دينه بل دين نه ؤموجود ټول عرب موحدين وه، خو بيا کرار کرار د دين عالمان کمېدل او د دين صحي او اصلي احکام هم ور سره پټېدل په دين کي نور شيان د دين په نامه داخلېدل، خو بيا هم پر دې سر بيره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ابراهیم علیه السلام د دین څه آثار پاته وه، لکه حج، عمره او څه نور شیان چې د هغې جملې څخه یو هم د حرامو میاشتو عزت ؤ، الله جل جلاله فرمایي:

﴿إِنَّ عِدَّةَ ٱلشُّهُورِ عِندَ ٱللَّهِ ٱثۡنَا عَشَرَ شَهۡرٗا فِي كِتَٰبِ ٱللَّهِ يَوۡمَ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ مِنۡهَآ أَرۡبَعَةٌ حُرُمٞۚ﴾ [التوبه:۳٦]

یعني: بېشکه چې د الله جل جلاله په نیز په هغه ورځ چې ځمکه او آسمانونه یې پیدا کړي دي د میاشتو شمېر د الله جل جلاله په کتاب کې دوولس میاشتې دې چې د هغو دوولسو میاشتو څخه څلور میاشتې حرامي دي.

الله جل جلاله د خلکو د حساب دپاره دوولس میاشتې پیدا کړي دي چې د هغو میاشتو څخه الله جل جلاله د ابراهیم علیه السلام په دین کې په څلورو میاشتو کې جنګ او تجاوز منعه کړی دی، دغو څلورو میاشتو ته (أَشْهُرِ حُرُم) ویل کېږي، یعني: حرامي میاشتې او هغه څلور حرامي میاشتې دا دي: رجب، ذوالقعده، ذوالحجّه او محرم، اوس نو په دغو څلورو میاشتو کې جنګ او تجاوز حرام او ناروا ؤ.

مګر د خپله ځانه څخه دفاع جائزه او روا وه او په عربو کې چې په دغو حرامو میاشتو کې هر جنګ پېښ سوی دی هغه جنګ ته یې (حربُ الفُجار) وایه یعني: د فاجرانو جنګ، ځکه دا کار د الله جل جلاله پر حُرُماتو تجاوز ؤ او دا کار فاجرانو کاوه.

د فُجار جنګونه پنځه دي یعني: عربو په خپل ټول تاریخ کې په دغو حرامو میاشتو کې پنځه واره جنګونه کړي دي او د فُجار په پنځم جنګ کې رسول الله ﷺ هم ګډون یا اشتراک کړی دی، دغه جنګ هغه وخت پېښ سو چې د هوازن قبیلې په حرامو میاشتو کې پر مکه مکرمه حمله وکړه او قریشو د خپل ځان د دفاع دپاره د هغو سره جنګ کاوه او دفاع خو بیا جائزه او روا وه، څرنګه چې دغه جنګ د رسول الله ﷺ تر بعثت او رسالت د مخه ؤ او رسول الله ﷺ هم په عمر کم ؤ نو په دغه جنګ کې یې خپلو اکاګانو ته غشي ورکول په حدیث شریف کې را غلي دي چې رسول الله ﷺ فرمایي: ما د فجار په ورځ د هوازن په حمله کې خپلو اکاګانو ته غشي ورکول، نو عربو د ابراهیم علیه السلام د دین سره موافق په دغو څلورو میاشتو کې جنګ او تجاوز نه کاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو له بله طرفه د عربو ژوند او کاروبار پر جنګو ولاړ ؤ که جنګ نه وای خواره نه وه، يوې قبيلې به پر بلې قبيلې حمله کول د هغو خوراکي مواد، سامانونه او حيوانات به يې په غنيمت اخيستل او بنديان به يې ځني نيول چې هغه بنديان به يې بيا د مريانو پر قسم خرخول، دغه جنګونه د دوی ژوند، تجارت او کاروبار ؤ، د ځنګله قانون ؤ، هر زورور به کمزوره خوړی، بيله جنګه د دوی ژوند په لوږه او مسکنت تېرېدی، ځرنګه چې په ديني لحاظ په دغو ځلورو مياشتو کې پر دوی جنګ منعه ؤ او دوی بېله جنګه ژوند نه سوای کولای، خو بيا هم رجب يوازې يوه مياشت وه دوی د جنګ ځخه صبر کولای سوای مګر هغه نورې درې مياشتې ذوالقعده، ذوالحِجّه او محرم سره پسې وې دغه درې مياشتې جنګ نه کول دوی ته سخت تمامېدل، نو يې د دغه مشکل د حل دپاره يوه لار وسنجول چې هغه د حل لار داسې وه:

عربو يوه قبيله وټاکل او هغې قبيلې ته يې د مياشتو د اړولو واک او اختيار ورکړی.

يعنې: دغه قبيله کولای سي چې يوه مياشت په بله مياشت سره واړوي، مثلاً دوی کولای سوای چې د محرم مياشت چې جنګ پکښې حرام دی صفره و بولي نو جنګ جائز او روا سو او بيا د صفري مياشت د محرم مياشت و بولي يعنې: حلاله مياشت و حرامي ته واړوي او بيا د هغې پر ځای هغه حلاله مياشت حرامه کړي، خو دغه د مياشتو اړول يوازې (أهل نَسِئ) کولای سوای دا د بل چا کار نه ؤ.

(اوس چې موږ اهل نسئ وپېژندل، بيرته به هغه خپلې قصې ته را سو)

کله چې د ابرهه امر دغه د اهل نسئ قبيلې ته ورغلی چې تاسې به د حج او عبادت دپاره (قُلَيس) ته راځې، يعنې: هغه کنيسې ته چې ابرهه په يمن کې جوړه کړې ده، دغې قبيلې سره وويل: ابرهه قُلَيس جوړ کړی او غواړي چې دغه قُلَيس د کعبې شريفې په عوض د خلکو د حج او عبادت ځای وګرځوي خو دا کار هيڅ امکان نه لري.

نو د دغه اهل نسئ ځخه يو نفر يمن ته ولاړ او قُلَيس ته ور ننوتی په هر قسم سره چې ؤ يو فارغه وخت يې پيدا کړی او په قُلَيس کې يې انساني ضرورت آداء کړی يعنې: ګندګي او مرداري يې پکښې وکړه، په هغه مرداري سره يې د قُلَيس ټول دېوالونه ولړل ټوله کنيسه يې مرداره کړه او سرې وتښتېدی، دا خبر شا وخوا نشر سو او په خپله ابرهه

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلی دغه ښايسته منظره يې وليدل، ډېر قهر ورغلی او ويل: دا کاز چا کړی دی؟ خلکو وويل: دا کار د اهل نسئ د قبيلې څخه يوه نفر کړی دی چې دغه قبيله د کعبې شريفې ډېر عزت کوي، ابرهه چې کعبه يې نه پېژندل ويل: کعبه څه شي ده؟ خلکو ويل: کعبه يوه د ډېرو ·خونه ده چې ټول عرب او نور خلک د حج دپاره ورته راځي، د يمن خلکو د کعبې شريفې په باره کې ابرهه ته نور معلومات هم ورکړل، ابرهه ته دا معلومه سوه چې ترڅو کعبه شريفه موجوده وي د ده قُلَيس ته څوک د حج او عبادت دپاره نه ورځي نويې د کعبې شريفې د نړولو نيت اوإراده وکړه چې بايد کعبه و نړوم.

د فيل کال او د اصحابُ الفيل قصه

اوس نو ابرهه د کعبې شريفې د نړولو دپاره د يوه لوی لښکر د جوړولو امر وکړی وايې غواړم چې کعبه ونړوم، لښکر تيار او آماده سو ابرهه د لښکره سره له يمنه د مکې مکرمې پر طرف رهي سو او خپل زوی يې د ځان نايب او د يمن حاکم پرېښاوه، ابرهه په خپل لښکر کې پر نورو فيلانو سر بېره يو بل ډېر لوی فيل هم را رهي کړی چې پر دغه فيل يې د محمود نوم ايښی ؤ او دا يې إراده وه چې په دغه فيل سره به کعبه نړوم، په لار کې د عربو قبيلې د ابرهه مخ ته را ووتلې غوا ړې چې دئ له دغه کاره څخه منعه کړي ځکه د عربو قبيلې د ده تر حکم نه وې لاندې.

د عربو د مشرانو څخه يوه مشر چې نوم يې ذُونَفر ؤ يو لښکر جوړ کړی او د جنګ دپاره د ابرهه مخ ته ور ووتی خو د ذونفر لښکر دومره نه ؤ چې د ابرهه سره وجنګېږي نو خود د ذو نفر قبيلې ماته وخوړل او په خپله ذونفر اسير ونيول سو نو ابرهه دئ هم د خپله لښکره سره را رهي کړی، بيا په لار کې د خُثعُم قبيلې ته دا خبر ورسېدی چې ابرهه غواړي کعبه شريفه ونړوي، دوی هُم لښکر جوړ کړی چې مشر يې نُفَيل ابن حبيب ؤ خو تر لږ جنګ وروسته دې قبيلې هم ماته وخوړل او نفيل هم اسير ونيول سو خير ابرهه طائف ته ورسيدی، اهلِ طائف چې د ثقيف قبيله وه د ابرهه څخه وېرېدل چې خلک به مو ووژل سي او طائف به په خرابه بدل کړل سي، نويې ابرهه ته نفر ور ولېږل چې موږ په دې موضوع کې هيڅ دخل نه لرو که ته کعبه نړوې وېې

نړوه او د دې دپاره چې دا درته ثابته سي چې موږ بې طرفه يو او ستا په کار کار نه لرو يو نفر به هم درسره ملګرى کړو چې تا ته لار درښيي او کعبې ته دي ورسوي، د طائف د خلکو څخه يو نفر چې نوم يې ذُورُغال ؤ په خپله خوښه د ابرهه ملګرى سو چې د ده لښکر ته لار وروښيي، *نورعرب کله په دې راضي وه او هيڅوک داسې نه وه چې د کعبې شريفي د نړوونکو سره دي کومک وکړي يا دي لار وروښيي خو دا يو لوى خيانت ؤچي ذورغال وکړى*، ذورغال د ابرهه سره ملګرى سو او د مکې مکرمې لار ورښيي کله چې دوى مکې مکرمې ته نژدې سوه ذورُغال په لار کي مړ سو او هلته د مکې مکرمې او طائف په منځ کي ښخ کړل سو او د ده قبر د عربو دپاره د ډبرو ويشتلو ځاى وګرځېدى يعني: هر وخت چې به عرب دلته تېرېدل د ده قبر به يې په ډبرو ويشتى او ويل به يې: دا د خپل قوم خائن دى. حتّٰى که عرب تر اوسه پوري د يوه خائن دپاره مثال را وړي نو وايي: فلانئ ذو رغال دى چې خپل قوم ته يې خيانت وکړى او دښمن ته يې لار ور ښوول.

زه نه پوهېږم چي نن ورځ به په موږ مسلمانانو کي هم د ذُورُغال پر قسم داسې خائنان موجود وي چې د څو پيسو د ګټلو دپاره دي دښمن ته د مسلمانانو د وژلو او نيولو لارې چارې ورښيي که يا؟ که دغسې کسان پيدا سي يواځې دا نه چې قبر يې بايد په ډبرو ويشتل سي بلکه ....نوره سزاء به يې تاسې ته پرېږدم.

ابرهه د مکې مکرمې اطرافو ته ورسېدى او هلته د مکې مکرمې سارباناو د قريشو اوښان څارل، د ابرهه لښکر دغه اوښان واخيستل او خپل د لښکر ځاى ته يې بوتله، په دغو اوښانو کي (۲۰۰) اوښان د عبدالمطلب وه چې دغه عبدالمطلب زموږ د پيغمبرحضرت محمّد مصطفٰى ﷺ نيکه دى او په دغه وخت کي عبدالمطلب د مکې مکرمې عمومي مشر او رئيس ؤ.

دغه اخبار مکې مکرمې ته ورسېدل چې ابرهه راغلى دى غواړي چې کعبه شريفه ونړوي او د قريشو اوښان يې هم بوتله، عبدالمطلب ورغلى غواړي چې د ابرهه سره و ويني خو ابرهه انکار وکړى ويل: نه غواړم چې په عربو کي د هيچا سره و وينم، عبدالمطلب و هغه ذو نفر ته ورغلى چې د ابرهه سره بندي ؤ او ويل: کومه داسې لار

(c) ketabton.com: The Digital Library

او طریقه نسته چي زه د دغه پاچا سره و وینم؟ ذو نفر و ویل: لکه څرنګه چي ته مي وینې زه بندي یم خو بیا هم (اَنیس) چي د دغه محمود نومي فیل فیلوان او تربیه کونکی دی او ابرهه ته نژدې دی د هغه سره پېژنم.

هغه وخت فیلوانانو د پاچهانو په حضور دومره قدر او عزت درلود لکه نن ورځ چي د جنګي طیارو د ښه او تکړه پیلوټ قدر سته.

نو ذونفر و ویل: زما او د دغه (اَنیس) فیلوان په لار کي څه تعلق او شناخت پیدا سوی دی که دي خوښه وي زه به دغه انیس ته و وایم چي ابرهه ته دي ور ولي، د عبدالمطلب خوښه سوه او ویل: ښه دی ته ورته و وایه، ذو نفر و اُنیس ته و ویل: دغه عبدالمطلب د قریشو د قبیلې لوی سردار او رئیس دی که دي د خبرو دپاره د ابرهه سره مخامخ کړی احسان به دي وي، اُنیس یې واسطه سو او ابرهه هم عبدالمطلب ته د ملاقات اجازه ورکړه، عبدالمطلب چي ډېر ښایسته او د دبدبې خاوند ؤ هیبت یې درلود هر چا چي به ولیدی بېله اختیاره د ده عزت ځني کېدی، نو کله چي دئ د ابرهه مجلس ته ور داخل سو د اولو لیدلو سره د ابرهه په زړه کي د عبدالمطلب عزت او هیبت پیدا سو، لوړ او عزتمن شخص ورته معلوم سو.

ابرهه پر یوه خاص او مخصوص تخت کښېنستی، کله چي یې عبدالمطلب ولیدی زړه یې ورته و ویل چي عبدالمطلب هم پر دغه تخت ور سره کښېنوي خو د نورو حبشیانو څخه وشرمېدی نو ابرهه د خپل تخت څخه را کښته سو او د عبدالمطلب د عزت دپاره د ده سره پر ځمکه کښېنستی او پوښتنه یې ځني وکړه چي څنګه او څه لره راغلی یې؟ عبدالمطلب و ویل: ستا عسکرو زموږ اوښان بېولي دي او په هغه جمله کي زما هم (۲۰۰) اوښان سته زه راغلم چي دغه زموږ حیوانات بیرته موږ ته راکړې، د دې خبري په اورېدلو سره ابرهه ته ډېر قهر ورغلی او ویل: کله چي ما ته ولیدې ته مي تر دې لوی او لوړ وبللې، ستا عزت مي وکړی حتّی ستا د عزت دپاره پر ځمکه در سره کښېنستم خو تا چي خبري شروع کړې فقط اوښان غواړې، ما دا فکر کاوه چي ته به د کعبې په باره کي زما سره خبري وکړې، هغه کعبه چي ته او ستا قوم یې عبادت کوی او معزه یې بولی د الله جل جلاله کور یې بولی، ما فکر کاوه چي ته به

(c) ketabton.com: The Digital Library

و وایې: دغه کعبه مه نړوه مګر ته وایې زموږ اوښان راکړه، عبدالمطلب ورته و ویل: یا ابرهه! زه د اوښانو خاوند یم دغه د دنیا مال دی چې زه حکم پر لرم او تصرف پکښې کوم مګر کعبه! هغه خپل ځان ته مالک لري او خپل مالک یې ساتي، د کعبې په باره کې ته پوه سه او کار دي که دا د الله جل جلاله کور ؤ هغه الله جل جلاله یې ساتي، ابرهه ته دا خبره عجبه ښکاره سوه او امر یې وکړی چې د قریشو اوښان بیرته ورکړی، بیا یې عبدالمطلب ته و ویل: موږ د دې دپاره نه یو راغلي چې تا او ستا قوم ته آزار درو رسوو زموږ کار د دغې خونې سره دی غواړو چې دغه خونه و نړوو که ته د ځان او ستا د قوم دپاره نجات غواړې نو تاسي د مکې څخه ووزی چې زموږ له آزاره وساتل سی، کله چې موږ دغه خونه ونړول بیا تاسي بیر ته مکې ته راسی.

خیر عبدالمطلب د ابرهه څخه رهي سو او مکې مکرمې ته ولاړی، د مکې مکرمې خلک یې امر کړل چې د مکې څخه ووزي، د مکې مکرمې خلک هم د ښار او خپلو کورو څخه و وتل او پر هغه نژدې غرو ورته کښېنستل د هغه ځای څخه ورته ګوري چې څه پېښېږي، د مکې مکرمې ښار د خلکو څخه خالي پاته سو.

په هغه معینه ورځ چې ابرهه ټاکلې وه د ابرهه په امر د حبشیانو لښکر سره د فیله د کعبې شریفې پر طرف حرکت وکړی غواړي چې کعبه شریفه ونړوي، فیل سره د لښکره د کعبې شریفې طرف ته رهي دي او د مکې مکرمې خلک د غرو څخه ورته ګوري، کله چې فیل او لښکر تر مزدلفې تیرسوه دلته یوه شېله ده چې (وادي مُحسِّر) ورته ویل کیږي او تر دغه شېلې وروسته منٰی شروع کیږي، یعني: دغه شېله د منٰی او مزدلفې په منځ کې واقع ده، فیل او لښکر چې دغې شېلې ته ورسیدل په دغه وخت کې هغه نُفَیل ابن حبیب چې د ابرهه سره بندي ؤ ځان خلاص کړی او په ځغستا د فیل و طرف ته ورغلی د فیل په غوږ وځړېدی او پر ناري یې کړه: پرېوزه محموده! پرېوزه، دا د الله جل جلاله کور دی، فیل هم زنګون کت کړی او پرېوتی، دلته نو د ابرهه نفر راغله چې فیل ولاړ کې خو فیل چې هر څه ولاړوي نه ولاړېږي، کشوي یې، وهي یې فیل حرکت نه کوي، څو هغه اُنیس فیلوان راغلی د فیل مخ یې بل طرف ته واړاوه فیل ولاړ سو او ځي، فیل چپه او راسته طرف ته، د شا پرطرف، هر طرف ته چې دوی وغواړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځي، خو مخ پر کعبه شريفه هيڅ حرکت نه کوي، خلک په تعجب کي دي دوی په فيل مشغوله دي مخ يې يوه طرف او بل طرف ته اړوي چي هلته ليري په آسمان کي د مرغانو سېلونه را ښکاره سول چي د آسمان مخ يې ټول نيولی دی، خلک په تعجب کي سوه چي دا څه شي دي؟ کله چي را نژدې سوه معلوم سول چي دا کوچني کوچني مرغان دي، د غه مرغان دومره کوچني وه لکه چوغکي، لوی او غټ مرغان نه دي او د هر مرغه سره درې د ختو څخه جوړي سوي لوټي يا ډبري ور سره دي دغه ډبري دومره کوچنی کوچنی وې لکه د نخودو يا ماشو دانې، هر مرغه يوه ډبره په مشوکه کي نيولې ده او دوې ډبري يې په پښو کي نيولي دي، کله چي دغه مرغان د ابرهه لښکر ته را ورسېدل نو يې د ډبرو په ويشتلو شروع وکړه، د دغه لښکر څخه چي هر يوه ته ډبره ور ورسېږي سبحان الله! لکه يو ميکروبي مرض چي يې بدن ته داخل سي غوښي يې تويېږي، ويلېږي او لوېږي ترڅو چي مړ به سو، د ابرهه د لښکر افراد يو په بل پسي وژل کېده، ابرهه چي دا حال وليدی په ځغستا سو غواړي چي وتښتي مګر د الهي لښکر څخه خلاصيدل نسته الله جل جلاله پر ده يو مرض مسلطه کړی چي د هغه په واسطه يې د لاس ګوتي و لوېدې او ډنګرېدی، يمن ته په داسي حال کي ورسېدی چي دومره سوی ؤ لکه يو چيچڼ او هلته مړ او هلاک سو.

دغه واقعه د محرم په مياشت کي پيښه سوه چي د رسول الله ﷺ تر مبارک ميلاد پنځوس ورځي د مخه وه، دغه د فيل او ابابيل واقعه الله جل جلاله په قرآن کريم کي موږ ته بيان کړې ده او په سورة الفيل کي فرمايي:

﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ۝ أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ۝ وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ۝ تَرْمِيهِم بِحِجَارَةٍ مِّن سِجِّيلٍ ۝ فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَّأْكُولٍ ۝﴾.

دغه واقعه د الله جل جلاله د قدرت معجزه وه، د دې واقعې خبر د هغه وخت په متمدينو او لويو مملکتو کي لکه فارس او روم نشر سو ځکه ابرهه د نجاشي له طرفه په يمن کي والي او نائب ؤ او حبشې بيا د روم د حکومت سره ټينګ او نژدې تعلقات درلودل، نو روم د حبشې د لاري په دغه واقعه خبر سو او فارس چي هميشه به يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د روم او د هغه د حلفاوو یا متعاهدینو خبرونه د جاسوسۍ د لارې لاس ته را وړل او هغو ته به همیشه په خزه کې ناست وه دا خبر ور و رسېدی او د هغه وخت د مځکې د مخ هغه لوی او پر مخ تللي مملکتونه هم دغه دوه وه، نو دغه واقعې ټول عالَم ځان ته متوجه کړی او عالَم یې د بیت الله په شرف پوه او خبر کړی، عالَم ته دا معلومه سوه چې الله جل جلاله دغه ځای مقدس کړی دی لکه دا چې د دغه ځای ځخه د رسول الله ﷺ د راتګ مقدمه وه او عالَم ته یې دا ور ښکاره کړه که د دغه ځای د أهله ځخه یو څوک د نبوت دعوه وکړي دا به عیناً هغه شئ وي چې د دغې واقعې تقاضاء او غوښتنه ده او د دغه ځای ځخه به د نبي را وتل د دغه پټ حِکمت تفسیر او بیان وي چې الله جل جلاله ولې د مکې مکرمې مشرکان د هغه وخت پر اهل ایمان چې نصارا وه په داسې طریقه کامیابه کړل چې د اسبابو تر قدرت لوړه خبره وه، تاسې پوهېږئ چې د ابرهه لښکر څو نفره وُ؟ شپېته زره نفره د ابرهه د لښکر تعداد او شمېر وُ او دغه ټول لښکر په کوچنیو مرغانو هلاک کړل سو، نو خود دغه واقعه د دغه ځای ځخه د نبي د را وتلو مقدمه وه.

سبحان الله! الله جل جلاله د کعبې شریفې ظاهري بِناء د ابرهه د لښکره په کوچنیو مرغانو وساتل او د کعبې شریفې باطني او روحاني عظمت یې د رسول الله ﷺ په مبارک میلاد سره ور وساتی چې د بت پرستانو د بتانو ځخه یې پاکه او خالي کړه.

د دغې واقعې په لیدلو سره نور هم د عربو په زړو کې د کعبې شریفې عزت زیات سو.

ځرنګه چې عربو جنتري نه درلودل نو دوی به د یوې لویې واقعې په پېښېدلو سره خپل تاریخونه پېژندل یا بیانول، مثلاً داسې به ویل کېده: فلانئ کار د حربُ الفُجار د مخه یا وروسته پېښ سو، د غسې یوه لویه واقعه چې به د دوی په ژوند کې پېښه سوې وه په هغه سره به یې نور تاریخونه ښوول، نو دغه د فیل واقعه هم د عربو دپاره تاریخ وګرځېدی، مثلاً داسې به یې ویل: فلانئ کار د فیل تر کال یو کال د مخه وسو، یا فلانئ کار د فیل تر کال دوه کاله وروسته وسو.

اصلاً د دنیا ټول تاریخونه همداسې دي چې په یوه لویه واقعه سره شروع کېږي، مثلاً میلادي تاریخ د حضرت عیسیٰ علیه السلام په زېږېدلو سره شروع سوی دی او زموږ مسلمانانو تاریخ هغه چې هجري تاریخ ورته ویل کېږي د رسول الله ﷺ په هجرت

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره شروع سوي دي، زموږ په وطن کي به هم داسي ويل کېدل: فلانئ کار د وباء په کال وسو، يا فلانئ کار د بلوا په کال وسو، د سکاوي په کال يا د ترکي په کال داسي وسوه، مقصد دا چي د فيل کال هم د عربو دپاره تاريخ وګرځېدی او رسول الله ﷺ د فيل په کال او د فيل تر واقعې پنځوس ورځي وروسته دنيا ته تشريف را وړی دی.

يمن ته د فارس يا فارسيانو داخلېدل:

اوس خو ابرهه مړ سو مګر بيا هم د يمن حکم د حبشيانو په لاس کي ؤ ځکه ابرهه خپل زوی چي (يَکسوم) نومېدی په يمن کي د خپل ځان پر ځای پاچا ګرځولی ؤ او تر يکسوم وروسته د ابرهه بل زوی چي (مسروق) نومېدی د يمن پاچا سو، د مسروق په وختو کي يو نفر پيدا سو چي عرب او د يمن د اصلي اوسېدونکو څخه ؤ، يوازي دا نه چي عرب ؤ بلکه د ربيعه بن نصر د اولادې څخه هم ؤ، هغه ربيعه چي زموږ په قصه کي د يمن اول پاچا ؤ هغه چي خوب يې ليدلی ؤ، د دغه يمني عرب نوم (سيف بن ذي يزن) ؤ، دغه سيف چي اصلي عرب او د پخواني پاچا ربيعه د کورنۍ څخه هم ؤ هميشه به په فکر کي ؤ چي د يمن د اصلي عربو حکم د حبشيانو په لاس کي دی او دغه تجاوز ګرانو څنګه د عربو مځکه په خپل قدرت کي را وستلې ده او د ده د نيکه ګانو پاچهي يې غصب کړې ده، نو يې نيت وکړی چي داسي يو کار وکړي چي د حبشيانو څخه بيرته پاچهي واخلي مګر د ده په خپله د حبشيانو سره هيڅ په وسه نه وه پوره نو همېشه به په فکر کي ؤ او په چاره پسي ګرځېدی څو دې نتيجې ته ورسيدی چي دئ بايد د روم د پاچا قيصر څخه مرسته وغواړي، د دغه مقصد دپاره شام ته ولاړی او د قيصر ملاقات ته ورغلی، قيصر چي د ده غوښتنه واوريدل د ده يې سوړ هر کلئ وکړی او د مرستي وعده يې نه ور سره وکړه، دا ځکه چي قيصر نصراني ؤ او حبشيان هم نصارا وه، قيصر نه غوښتل چي د نصاراوو په مقابل کي د اهل يمن مرسته وکړي، کله چي سيف وليدل چي د قيصر څخه يې شئ لاس ته نه ورځي نو يې فکر وکړی چي د يوه عرب پاچا څخه مرسته وغواړي، په دغه وخت کي يې نعمان بن منذر چي په عراق کي قدرتمن پاچا ؤ ور په ياد سو او دغه پاچا هم د (ربيع بن نصر)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اولادې ځخه ؤ، هغه ربیع بن نصر چي خوب یې لیدلی ؤ او خپله پاچهي او اولاده یې د یمن ځخه عراق ته نقل کړي وه، د سیف بن ذي یزن په فکر کي دغه نعمان بن منذر پاچا ور وګرځېدی او د روم ځخه مخ پر عراق رهي سو ځو نعمان بن منذر پاچا ته ورغلی او هغه ته یې خپل او د یمن حال ووایه، نعمان بن منذر ورته وویل: د حبشیانو حکومت ډېر قوي دی او زما زور نه په رسیږي خو که ستا خوښه وي د حَل یوه بله لار سته، هغه دا چي زه په کال کي یو وار کسرٰی ته چي د فارس پاچا دی ورځم او د هغه په حضور مشرفه کیږم که ستا خوښه وي ته دلې زما سره و اوسېږه کله چي زما د تګ وخت راغلی ته به هم زما سره د کسرٰی ملاقات ته ولاړ سې او هلته به کسرٰی ته خپله غوښتنه او شکایت بیان کړې، سیف بن ذي یزن چي بله لار او چاره نه درلودل ویل: ښه دی، سیف دلته په حِیره کي د نعمان بن منذر پاچا سره تر هغو پاته سو چي د هغه د تګ وخت راغلی، بیانو نعمان بن منذر سیف هم د ځان ملګری کړی او فارس ته د کسرٰی د ملاقات دپاره ولاړل.

اوس به د کسرٰی د دربار او مجلس شکل او عادت درته بیان سي:

کله چي به خلک هغه صالون ته ور داخل سوه کوم چي د کسرٰی ملاقات پکښي کېدی خلک به په ولاړي ولاړ وه نه به کښېنستل او پر هغه ځای چي کسرٰی کښېنستی د هغه مخ ته پرده وه او هغه ځای نسبت دغه نور صالون ته لوړ ؤ، پر دغه لوړ ځای بیا د کسرٰی تخت چي په رنګارنګ جواهراتو ښایسته سوی ؤ پروت ؤ او پر دغه تخت سر ببره د سرو زرو د پاچهی تاج ځړېدی چي دغه تاج تر اندازې زیات لوی ؤ، ویل کیږي چي د دغه تاج وزن (۹۰) کېلو ؤ او دغه تاج د سرو زرو په ځنځیرانو لوړ په چت پوري تړل سوی ؤ، تر دغه تاج لاندي د کسرٰی تخت او د ناستي ځای ؤ، د ده او د خلکو په منځ کي پرده وه دغه پرده به تر هغو نه ایسته کېدل ترځو چي کسرٰی به راغلی او پر هغه خپل خاص د جواهراتو پر تخت به کښېنستی هغه تاج چي د درونډ والي په سبب ده پر سر نه سوای ایښوولای نو به دئ تر هغه لاندي کښېنستی او هغه به یې پر سر برابر کړی بیا به هغه پرده چي د کسرٰی او د خلکو په منځ کي وه کش کړل سوه خلک خو به په ولاړي ولاړ وه، خو کله چي به خلکو د کسرٰی دغه عجیب او

(c) ketabton.com: The Digital Library

شانداره شکل او منظر ولیدی نو به ټولو سجده ورته وکړه (العیاذ بالله) حتّی پاچهانو هم سجده ورته کول، دغه نعمان بن منذر هم سجده ورته کول.

اوس نو سیف بن ذي یزن په دغه مجلس کې د کسرٰی د ملاقات په انتظار ولاړ دی څو چې پرده پورته سوه او ټول خلک پرسجده پرېوتل بېله سیف څخه، ده سجده و نه کړه فقط سر یې وښوراوه، کسرٰی ته ډیر قهر ورغلی ویل: دا احمق څوک دی چې ما ته سجده نه کوې؟ سبحان الله! کبر او غرور د انسان څخه هر څه هېروي، که یو څه فکر وکړو آیا هغه څوک چې خواړه خوري او بیا د هغو د ایستلو ضرورت ورته پېښیږي د دې وړ او لایق دی چې عبادت دي یې وسي؟ یا دي هغه رب او إله وبلل سي؟

خیر فوراً سیف ورته را وستل سو کسرٰی و ویل: ولي دي سجده ونه کړه؟ سیف و ویل: هغه غمونه چې زما سره سته هغو د کسرٰی د سجدې څخه مشغوله کړم، کسرٰی و ویل: څه غمونه لرې؟ ده خپل بیان ورته وکړی چې حبشیانو د یمن مځکه اشغال کړې ده، د ده د پلرو او نیکه ګانو مَلک او پاچهي یې ځني غصب کړي دي زه راغلی یم او ستا څخه مرسته غواړم چې یمن د حبشیانو څخه راخلاص کړې، کسرٰی خپلو مشاورینو او وزیرانو ته مخ ورواړاوه او ویل: څه وایاست؟ هغو وُرته و ویل: دا یې موږ یمن د حبشې څخه خلاص کړی او ده ته مو ور تسلیم کړی نو موږ څه فایده وکړه؟ د عربو په مځکه کې کوم د فایدې شئ نسته چې موږ د هغه دپاره د کسرٰی لښکر یمن ته ولیږو، کله چې زموږ ګټه او فایده نه وي نو د لښکر لېږل بې فایدې دي، تر دې مشورې وروسته کسرٰی د سیف د مرستې او کومک کولو څخه انکار وکړی.

نن ورځ هم د دنیا د لویو او قوي مملکتو دا قانون او عادت دی: په کوم ملک کې چې خپلې خاصې ګټې او فایدې و نه لري هغه ښه و نه څیړي حساب ورته و نه کړي هیڅکله خپل عسکر او فوجونه هلته نه لیږي، خو دا چې ځیني کسان د هغو په هدف او مقصد نه پوهیږي یا ځان نه پوهوي دا د هغو جهالت دی، که نه هیڅوک خپل عسکر د بل په ملک کې زما او ستا دپاره نه وژني.

خیر: څرنګه چې کسرٰی پاچا ؤ او نه یې غوښتل چې څوک په خالي لاس پرېږدي نو یې امر وکړی چې ده ته د سپینو زرو لس زره درهمه او یوه ښه جوړه کالي

ورکړی، فوراً دا پیسې او کالي ورکړل سوه، مګر سیف د دې دپاره نه ؤ راغلی چې پیسې واخلي بلکه هغه د یمن پاچهي غوښتل، کله چې سیف د کسرٰی له قصره ووتی د دغه وُرکړل سوو پیسو په وېشلو یې شروع وکړه خلک پر راټول دي او دئ پیسې ورکوي، دا خبر کسرٰی ته ورسېدی چې هغه نفر پیسې و نورو خلکو ته ورکوي کسرٰی و ویل: دا ځوان د یوه حاله خالي نه دی بیرته یې را ولی، سیف چې یې را وستی کسرٰی ویل: ولي؟ ما تا ته هدیه درکړه او تا هغه خلکو ته تقسیم کړه د دې سبب څه دی؟ سیف و ویل: اې شاهنشاه! زه د سرو او سپینو زرو سره علاقه نه لرم زه د داسي مځکي څخه راغلی یم چې غرونه یې سره او سپین زر دي (*اصلاً ده په دغه خبره سره غوښته چې په کسرٰی کي طمعه پیدا کړي او د ده مرسته وکړي*) نو ویل زه د بل غرض دپاره راغلی وم زما زر نه دي په کار، په دغه خبره سره په کسرٰی کي هم طمعه پیدا سوه بیا یې د مشاورینو سره مشوره وکړه هغوورته وویل: موږ خو تر اوسه پوري نه ؤ خبر چې په یمن کي سره او سپین زر سته دا نوی خبر دی، کسرٰی و ویل: تاسي نه ولیدی چې دراهم یې خلکو ته ور غورځول؟ دا د دې علامه ده چې دئ دراهمو یا پیسو ته اړ او محتاجه نه دی، اوس نو کسرٰی او د ده مشاورین په تردد کي دي چې د سیف مرسته او کومک وکړي که یا؟ هلته خو په دوی کي طمعه هم پیدا سوې ده، په آخر کي یې پر دې فیصله وکړه چې موږ په بندیخانو کي داسي خلک لرو چې پر هغو د وژلو امر سوی دی چې باید اعدام کړل سي دغه خلک به را وباسو او لښکر به ځني جوړ کړو د سیف بن ذي یزن سره به یې ولېږو، که دوی پر حبشه کامیابه سوه یمن ستا سو او که مړه سول دا هغه شئ دی چې موږ یې د هغو دپاره غواړو، کسرٰی و ویل: دا ښه فکر دی نو یې د بندیخانو څخه داسي خلک را ټول کړه چې د وژلو امر پر سوی ؤ، په دغو خلکو کي غله، مجرمان، قاتلان او سیاسي بندیان موجود وه، د دغو ټولو نفرو شمیر اتو سوو نفرو ته ورسېدی کسرٰی د خپل لښکر د مشرانو څخه یو نفر چې نوم یې (أخرُز) ؤ د دغه لښکر مشر مقرره کړی.

نن ورځ هم استعماري حکومتونه د نورو ملکو د نیولو او جنګو دپاره هغه کسان (که نارینه وي که ښځې) لېږي چې بې موره او بې پلاره وي یعني د زنا د لاري پیدا

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوې وې او بیا یې دوی اول په مرستونو کې او بیا په عسکري فرقو کې د جنګ دپاره وروزي، نو د هغو په وژل کېدلو د دغه استعماري ملک هیڅ باک او پروا نه کېږي.

اُخرُز په جنګ پوه، قوي او تجربه کاره سړئ ؤ، د دغو اتو سوو نفرو څخه یې لښکر جوړ کړی او د سیف بن ذي یزن په ملګرتیا یمن ته رهي سو، دغه نفر په اتو کښتیو کې سپاره سوه، اول فُرات ته ور داخل سوه او بیا خلیج العرب ته او بیا بحرُ العرب ته تر څو چې عدن ته ورسیدل، هلته حبشیانو ته هم دا خبر و رسیدی چې د کسریٰ لښکر را رهي دی هغو هم د لښکر په جوړولو شروع وکړه، سیف بن ذي یزن هم په یمن کې د خپلو طرفدارانو چې عرب وه او د حبشیانو په حکم نه وه راضي په را ټولولو شروع وکړه چې د دغه فارسیانو د لښکر مرسته وکړي، څو په آخر کې د دغو دوو لښکرو په منځ کې جنګ شروع سو چې یو د حبشې لښکر ؤ او بل د فارسیانو او یمني عربو لښکر ؤ.

د حبشې د لښکر مشر په خپله مسروق د یمن پاچا ؤ او د فارسیانو د لښکر مشر اُخرُز ؤ، اُخرُز ډېر قوي او شدید سړئ ؤ ویل کېږي: د ده غشی او لیندۍ د ډېر قوت په سبب بېله ده څخه بل چا نه سوای استعمالولای، اوس چې جنګ شروع دی اُخرُز ولاړ دی د جنګ حالاتو ته ګوري او څارنه یې کوي د جنګ نقشه جوړوي، اُخرُز پوښتنه وکړه ویل: د حبشیانو پاچا پیژنې؟ سیف ویل هو هغه سړئ وینې چې وربښمین کالي یې اغوستي دي پر فیل سپور دی او پر تندي یې سور یاقوت دی؟ اُخرُز ویل هو، سیف ویل: دغه نفر یې پاچا دی، اُخرُز ویل: اوس یې پرېږده تر څو چې له فیله کښته کېږي، بیا اُخرُز ته و ویل سوه چې د فیل څخه کښته سو پر آس سپور سو، ویل اوس یې هم پرېږدی څه وخت وروسته اُخرُز ته و ویل سوه چې اوس پر غاطره یا قچره سپور سو، ویل: ها د خره پر لور؟ اوس یې حال ګوری، اُخرُز د خپل لښکر شا ته ولاړ ؤ د هغه ځایه څخه یې غشی ورته برابر کړی مسروق یې د دوو سترګو په منځ کې هغه د یاقوت پرځای و ویشتی او غشی د مسروق د سر تر هغه بل طرف و وتی، د ابرهه زوی مسروق و وژل سو او د ده په مرګ د حبشې لښکر ماته وخوړل او د فارسیانو لښکر پر یمن مسلط سو، کله چې فارسیان کامیابه سوه نو یې د یمن حکومت او اختیار سیف بن ذي یزن ته ور نه کړی بلکه دوی په خپله حکومت جوړ کړی او

(c) Ketabton.com: The Digital Library

سیف په نامه سره پاچا ؤ، او دغه خبره تر اوسه پورې په یمن کې متل ده چې وایي:

دا غوټه د سیف بن ذي یزن غوټه ده خلاصېدل نه لري.

د یمن د خلکو دا عادت ؤ کله چې به دوی ته داخلي مشکلات پېښ سوه نو به یې د خارجیانو څخه کومک و غوښتی خو کله چې به هغه خارجیان راغله د دوی مشکل به تر هغه اول هم زیات سو، هو د یمن خلک اوس د حبشې له حکومته څخه خلاص سوه مګر د فارسیانو تر تسلط لاندې سوه.

بیا نو کسرٰی د خپله طرفه یو والي پر یمن مقرره کړی چې نوم یې مُرزُبان ؤ، کله چې مُرزُبان مړ سو بیا د هغه زوی تَوبُوجان د یمن والي مقرره سو، څه موده وروسته د کسرٰی له طرفه دغه تَوبُوجان ایسته سو او د هغه پر ځای یې باذان د یمن والي مقره کړی چې د یمن دغه والیان ټول فارسیان او کسرٰی ته تابع وه.

اسلام ته د یمن د خلکو داخلېدل

د رسول اکرم محمّد مصطفٰی ﷺ بعثت او د نبوت شهرت په هغه وخت کې وه چې د یمن حاکم باذان ؤ چې هغه قصه داسې ده:

په دغه وخت کې چې د کسرٰی له طرفه باذان پر یمن والي ؤ رسول الله ﷺ د فارس پاچا کسرٰی ته یو لیک یا رساله ولېږل چې اسلام ته یې دعوتاوه، خو کسرٰی بیله دې څخه چې د رسول الله ﷺ لیک و وایي هغه یې څیري او ټوک ټوک کړی او د قاصد په باره کې یې د وژلو إراده وکړه، کله چې رسول الله ﷺ ته د کسرٰی او د هغه د دغه ناوړه عمل خبر و رسېدی نو رسول الله ﷺ و فرمایل: ده زما لیک ټوک ټوک کړی الله جل جلاله دې د ده پاچهي ټوک ټوک کړي.

کسرٰی چې د رسول الله ﷺ د لیک په لیدلو او اورېدلو سره په قهر سوی ؤ نو یې وویل: دا څوک دی؟ یو صحرایي عرب غواړي چې زه د ده متابعت وکړم؟ د کسرٰی متکبر دماغ هیڅکله دا نه قبلول، د دې مثال د مغرور او متکبر کسرٰی دپاره داسې ؤ لکه نن ورځ چې په یوه ډېره لیرې صحراء کې یو کوچنۍ کلی واقع وي او د دغه کلي یو نفر د امریکا د حکومته څخه و غواړي چې د ده د دین متابعت دې وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کسرٰی هم په هغه وخت کې د ځمکې د مخ لوی پاچا ؤ او دا خبره ډېره عجبه ورته ښکاره سوه، دې موضوع ته یې په ډېره سپکه وکتل نو یې د سرورکائنات رسول الله ﷺ د نیولو او راوستلو دپاره لښکر و نه لېږی بلکه د یمن والي باذان ته یې حال ولېږی چي هلته په جزیرةُ العرب کي یو نفر پیدا سوی دی او غواړي چي زه د ده متابعت وکړم دغه نفر ما ته را ولېږه، باذان هم د جزیرةُ العرب خلک ضعیفه وبلل فقط دوه نفره یې مدینې منورې ته ولیږل ویل ورسی او دغه نفر ته و وایاست چي د لښکر و لیږلو او جنګ کولو ته ضرورت نسته بېله ځنډه او بېله عذره ځان تسلیم کړه.

مسلمانان ډیر ضعیفه ورته ښکاره کېدل او دوی خپل ځان د دنیا لوی قدرت باله.

دغه دوه نفره مدینې منورې ته ورسېدل رسول الله ﷺ ته ورغله او ورته ویې ویل: زموږ سره باذان ته ولاړ سه او هغه دي بیا کسرٰی ته لیږي ځکه کسرٰی ته غوښتی یې، رسول الله ﷺ و فرمایل: تاسي نن شپه استراحت وکړی او ستاسي جواب به سبا درکړم، خلک چي سبا د جواب اخیستلو دپاره رسول الله ﷺ ته ورغله، رسول الله ﷺ و فرمایل: باذان ته و وایاست چي زما رب نن شپه ستا رب کسرٰی و وژی، نفرو و ویل: که کسرٰی نن شپه وژل سوی وي نو دغه خبر تا ته چا را وړی؟ د فارس څخه تر مدینې پوري تقریباً په یوه میاشت کي خبر را رسیږي ته څنګه خبرسوې؟

رسول الله ﷺ و فرمایل: د الله ﷻ له طرفه وحې راته راغلې، نفرو و ویل: موږ ته ستا جواب دغه دی؟ رسول الله ﷺ وفرمایل: هو، ولاړ سی او باذان ته دغه حال و وایاست، دوی هم رهي سوه تر څو یمن ته ورسېدل او باذان ته یې دا بیان وکړی چي موږ ویل: ځان تسلیم کړه ده و ویل: چي کسرٰی و وژل سو، تر دغه وخته د کسرٰی د وژل کېدلو خبر د فارس څخه یمن ته نه ؤ رسېدلی، باذان پوښتنه وکړه چي دا کومه شپه وه چي ده ویل: کسرٰی و وژل سو؟ هغه شپه یې ور وښوول چي فلانۍ شپه وه، باذان و ویل: انتظار وکړی، پسله څوارلس ورځو یمن ته خبر را ورسېدی چي کسرٰی په فلانۍ شپه د خپل زوی له طرفه و وژل سو، دا عیناً هغه شپه وه چي رسول الله ﷺ ورته ویلي وه چي نن شپه، نو باذان و ویل: په والله دغه معلومات بیله نبي څخه بل چا ته نه کیږي، باذان ایمان راوړی او مسلمان سو، هغه نور فارسیان چي په یمن کي موجود

(c) Ketabton.com: The Digital Library

وه هغه ټول د باذان د مسلمانېدلو په سبب د باذان سره مسلمانان سوه او باذان وویل: تر دې وروسته موږ د مدینې د حکم تابع یو نه د فارس، نو تر دغه وروسته یمن او د هغه حکومت د رسول الله ﷺ او مسلمانانو د حکم تابع وه نه د کسریٰ.

د باذان الفارسي رضي الله عنه په مسلمانېدلو سره اسلام یمن ته داخل سو او رسول الله ﷺ هم دغه باذان د ده د وفات تر وخته پر یمن حاکم پرېښاوه، کله چې باذان وفات سو د ده زوی شَهر د یمن حاکم سو او رسول الله ﷺ هم پر دغه حکومت پرېښاوه، ترڅو چي (اَلأَسوَد العُنسِي) په یمن کي پیدا سو او د نبوت دعوه یې وکړه، بیا یې د باذان زوی شِهر و وژی او د یمن حکومت یې ونیوی دغه واقعه د رسول الله ﷺ د حیات په آخرو وختو کي پیښه سوه چي وروسته به په تفصیل سره درته بیان سي.

او د رسول الله ﷺ عادت دا ؤ: کوم پاچهان چي به په اسلام مشرفه کېدل هغه یې پر هغه خپل حکومت پرېښوول.

دا هغه معلومات وه چي یمن څنګه د فارس په حکم کي داخل سو او بیا څنګه د فارس د حکمه څخه ووتی او په اسلام کي داخل سو.

اوس به یوه بله قصه درته بیان سي چي دغه قصه هم د سرور کائنات محمّد مصطفیٰ ﷺ په ژوند پوري تعلق لري او دا قصه د قُصَی بن کِلاب قصه ده چي دغه قُصَی بن کلاب د رسول الله ﷺ څلورم نیکه دی.

د مکې مکرمې څخه د خزاعه د قبیلې ایستل

ستاسي به هغه د مخه بیان په یاد وي چي د جُرهم قبیله څنګه د یمن څخه مکې مکرمې ته راغله او اسماعیل علیه السلام چي د ابراهیم علیه السلام زوی ؤ د دوی د قبیلې څخه ښځه وغوښتل او اوس دغه موجوده عربِ مستعرَب د اسماعیل علیه السلام او د جُرهم لمسیان دي او د مکې مکرمې آمریت او اداره د دوی په لاس کي وه او بیا د خزاعه قبیلې د جُرهم پر قبیله او د اسماعیل علیه السلام پر لمسیانو حمله وکړه چي په جنګ او زور یې د مکې مکرمې حکم څني واخیست، که څه هم د اسماعیل علیه السلام لمسیان دالته په مکه مکرمه کي اوسېدل خو قدرت او د شي اختیار یې نه درلودی بلکه حکم او آمر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول د خزاعه د قبیلې وه او دا بیان مو هم درته وکړی چې د خزاعه د قبیلې مشر عَمرو بن لُحی څنګه د دوی دین ته تغیر ورکړی او شرک یې پکښې داخل کړی، دغه د خزاعه قبیلې تقریباً پنځه سوه کاله پر مکه مکرمه حاکمیت درلودی خو په دغه موده کې د اسماعیل علیه السلام د اولادې بیا هم زړه غوښتی چې قدرت خپل لاس ته راوړي ځکه چې مکه مکرمه اصلاً د دوی وه او حکم یې هم د دوی په لاس کې ؤ مګر دا کار یې نه سوای کولای ځکه دوی جنګي قدرت نه درلودی، ترڅو چې د اسماعیل علیه السلام په اولاده او په قریشو کې د قُصَی بن کِلاب په نامه سره یو نفر پیدا سو.

د اسماعیل علیه السلام په اولاده کې یو نفر د (فِهر) په نامه سره یادېږي چې د دغه نفر لقب قریش ؤ او د ده ټولې اولادې ته قریش ویل کیږي، کله چې قریش ذکر او یاد سي مقصد یې د دغه فهر اولاده ده او فِهر د اسماعیل علیه السلام د نژدې لمسیانو څخه دی، نو ټول قریش د دغه فِهر اولاده ده او قُصی بن کلاب هم د فِهر د اولادې څخه دی.

دغه قصی ابن کلاب ته الله جل جلاله ډیر مال او غنٰی ورکړي وه په خپل قوم کې مشر او سردار ؤ او بیا یې د (حُلَیل) د لور سره واده وکړی چې دغه حُلیل په دغه وخت کې د خزاعه د قبیلې او مکې مکرمې عمومي مشر او رئیس ؤ، دې واده نور هم د قصی بن کلاب شرف ور زیات کړی ځکه یو خو دئ د اسماعیل علیه السلام د اولادې څخه ؤ او بل د ده ښځه د خزاعه د قبیلې او د مکې مکرمې د رئیس لور وه او په عین وخت کې غني او مالداره هم ؤ په خپل قوم کې مشر او د عزت خاوند ؤ، کله چې د دغه قُصی اولادونه زیات سوه نسل یې ډیر سو نوریې هم عزت او دبدبه پیدا کړه نو دا فکر ور سره پیدا سو چې د خپلو پلرو مَلک او حُکم بیرته لاس ته را وړي، په دغه وختو کې د ده خُسر چې حُلیل نومېدی او د خزاعه د قبیلې رئیس ؤ مړ سو، قُصی بن کلاب اعلان وکړی چې دئ د مکې مکرمې مشر او سردار دی، د دې کار دپاره یې د خپلو ورونو، د اکا د زامنو او خپل قوم څخه مرسته وغوښتل هغو یې هم مرسته وکړه او خلک د ده د مرستې او کومک کولو دپاره ورته را ټول سوه.

اوس نو په مکه مکرمه کې د جنګ دپاره دوه لښکره جوړ سوه چې یو د قریشو د قُصی بن کلاب لښکر دی او بل د خزاعه د قبیلې لښکر دی، جنګ پر شرف او د مکې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکرمې پر حکم دی، کله چې جنګ شروع سو د دواړو طرفو څخه ډېر کسان و وژل سول، خلکو چې دا قتل او وژنه ولیدل نو عادل او پوهو خلکو د صلحې دپاره د دوی په منځ کې مداخله وکړه او ویل تاسې باید بیله جنګه د منصفانو په حکم فیصله وکړی، بیانو دواړو طرفو د دربیم یا د منصف پر حکم اتفاق وکړی او یو داسې سپین ږیری سړی یې چې ډېر هوښیار او د عربو د پوهانو څخه ؤ د منصف او فیصله کوونکي په صفت سره وټاکی چې د دغه سړي نوم یَعمُر بن عوف ؤ، دواړو قبیلو پر دې اتفاق وکړی چې یعمر بن عوف مو منصف دی او دواړو طرفو ډېر شدید قسمونه یاد کړه چې دغه یعمر بن عوف چې هره فیصله وکړه بیله کم دلیله یې منو، هیڅوک د ده پر حکم اعتراض نه سي کولای پر دغه اتفاق او قسمو یې شاهدان هم و درول، اوس نو ټول خلک دغه یعمُر ته را ټول سوه او د مدعیانو څخه هر یو غواړي چې خپل دلائل و وایي، اول قُصی بن کلاب و ویل: مکه زما د پلرو مَلک دی اسماعیل علیه السلام زما نیکه دی او هغه اول سړی دی چې په مکه کې اوسېدلی دی زَمزَم هم الله جل جلاله د هغه دپاره پیدا کړی، کعبه شریفه هم هغه جوړه کړې ده د خزاعه قبیلې دا مَلک په زور لاندي کړی دی، هو دا صحي ده چې دوی پنځه سوه کاله دلته حکم کړی دی خو دوی په اوله ورځ د زور څخه کار اخیستی دی او د بل حق یې خوړلی دی او دغه کعبه شریفه هم زما نیکه جوړه کړې ده او ویل: اوس دي نو دوی خپل دلیل و وایي، مګر د خزاعه د قبیلې سره د یادولو وړ هیڅ دلیل نه ؤ موجود ځکه رښتیا هم دوی ټول شیان په زور غصب کړي وه.

اوس یعمُر حکم کوي ټول خلک د حکم د اورېدلو په انتظار او چپه خوله دي.

یعمر و ویل: د مکې مکرمې ټول شیان د قصی بن کلاب دي.

چې هغه شیان: رِفاده، سِقایه، سِدانه، حِجابه، کِسوه او نَدوه، دي، هر امر او د هري واقعې فیصله په قُصَی بن کَلاب پوري تعلَق لري او خزاعه ته په مکه مکرمه کې هیڅ اختیار او تصرف نسته.

په دې فیصله سره ټول شیان د خزاعه د لاسه ووتل او هر څه د قصی بن کلاب په تصرف کې سوه د ټولو عربو ټول شرف د ده لاس ته ورغلی، اوس نو قصی بن کلاب بیله اختلافه د مکې مکرمې عمومي رئیس او سردار سو او خزاعه هم د مکې مکرمې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول تصرفات ده ته تسليم كړه ځكه وعده يې كړې وه او قسمونه يې ياد كړي وه.

قُصى بن كلاب چې ډير سخي سړئ وُ د حاجيانو ټول مصرف يې له خپله ماله ځخه كاوه د حاجيانو دپاره اوبه او خواړه دئ برابروي، په دغه سخا سره يې نور هم د خلكو په زړو كي محبت زيات سو، قصى بن كلاب كعبې شريفي ته نژدې د قريشو د ټولنو او مشورو دپاره يوه ډيره لويه خونه ياصالون جوړ كړى چې نوم يې (دارُالنّدوه) پر كښېښاوه، نو دارالندوه يو تعمير وُ چې په هغه كي د قوم اجتماع، مجلس او مشورې كېدلې، دغه دارالندوه داسې ځاى وُ چې د اهلِ مكې ټولي فيصلې په دغه ځاى كي كېدلې د قريشو په منځ كي هيڅ عهد او اتفاق بيله دغه دارالندوه بل ځاى نه كېدى، حتّى د نورو قبائلو سره هم هر قِسم وعدې او فيصلې، قراردادونه او عهدونه په دغه دارالندوه كي كېدل، هيڅ مشوره، د جنګ او صلحي فيصله بل ځاى نه كېده بيله دغه ځايه ځخه، دا كار نور هم مخ ته ولاړى هغه دا چې په مكه مكرمه كي هيچا بل ځاى واده نه كاوه مګر په دارالندوه كي چې دارِ قُصى بن كلاب هم ورته ويل كېده، دا هغه دارالندوه ده چې د رسول الله ﷺ د هجرت په ورځ د قريشو مشران په دغه ځاى كي سره جمعه سوه او د رسول الله ﷺ د وژلو فيصله يې وكړه او دا هغه كور دى چې دلته د مسلمانانو په مقابل كي د جنګ فيصلې سوي دي، مقصد دا چې د عربو او قريشو ټول حكم او شرف په دارالندوه كي وُ، ټولي فيصلې يې په دغه ځاى كي كېدلې او د دغه كور مؤسس قُصى بن كلاب وُ چې دغه قُصى د رسول الله ﷺ څلورم نيكه دى.

كله چې قصى بن كلاب سپين ږيرى او ضعيفه سو دا ور معلومه سوه چې اوس مي مرګ را نژدې دى نو يې په خپلو اولادو كي وكتل وې ليدل چې ټول په مكه مكرمه كي د خپلو اخلاقو او پوهي په سبب قدر، عزت، او شرف لري بېله عبدالدار ځخه، د ځان سره يې دا فكر وكړى چې نور ټول اولادونه مي په خپله د عزت خاوندان دي او عبدالدار چې تر ټولو مشر هم دى په خلكو كي عزت نه لري، نو راسه د مكې مكرمې مشرتوب ده ته وركړه چې دئ هم په دغه مشرتوب د عزت خاوند سي، قُصى بن كلاب وصيت وكړى چې تر ما وروسته د مكې مكرمې ټول مشرتوب د عبدالدار دى.

كله چې قُصى بن كلاب مړ سو زامنو يې هم ټول منصبونه عبدالدار ته پرېښوول

(c) Ketabton.com: The Digital Library

مګر کله چې بیا عبدالدار مړ سو بیا نو د قُصی زامنو د مشرتابه وظیفې په خپل منځ کې سره تقسیم کړې، د عبدالدار اولادې ته یې سِدانه او حِجابه ورپرېښوول، عبد مناف او د ده اولادې ته چې بني هاشم دي سقایه ور ورسېدل، په دغه تقسیم سره د قریشو ټولو ښاخو ته چې د قُصی بن کلاب اولاده وه خاصه خاصه وظیفه ورکول سوه.

د قُصی بن کلاب یو زوی عبد مناف نومېدی چې د دغه عبد مناف بیا هاشم او مطلب زامن وه، د هاشم د اولادې ښځه یو هم (شیبه) دی.

د شیبه پلار هاشم تر مکې مکرمې د دباندې عربو ښځه یا په بل عبارت د مدینې منورې د بني عدي بن النجار ښځه یوه ښځه چې د شرف او عزت خاونده وه په نکاح کړه ځرنګه چې دې ښځې په خپل قوم کې ډېر لوړ مقام او عزت درلودی نو دا هلته د خپل قوم سره په مدینه منوره کې اوسېدل او هاشم به هلته ورتلی، د واده د شرطو ښځه یې یو شرط دا ؤ چې طلاق د دې په اختیار ؤ ځکه دا شریفه، مالداره او د عزت خاونده وه، د دغې ښځې ښځه د هاشم بن عبدمناف زوی پیدا سو او د دغه زوی نوم یې شیبه کېښښاوه څه موده وروسته هاشم مړ سو او شیبه د خپلې مور سره تر مکې مکرمې دباندې اوسېدی، کله چې د هاشم زوی شیبه د بلوغ سِن یا عمر ته ورسېدی د ده اکا چې مطلب نومېدی او د هاشم ورور ؤ د شیبه مور ته ورغلی او ویل: زه هلک را سره بیایم، هغې ویل: څنګه یې بیایې دا زما زوی دی؟ دئ باید زما سره وي، مطّلِب وویل: زوی دي اوس غټ سو او د سړیانو درجې ته ورسېدی دئ په خپل قوم کې د سردارانو او اشرافو ښځه دی، دئ د قُصی ابن کلاب د زامنو ښځه دی د ده دپاره دا نه ښایي چې بیله مکې په بل ځای کې واوسېږي ځکه هلته د ده شرف او عزت، احترام او مقام سته.

ښځې چې د شرف او سرداری نوم واورېدی نو یې وویل: اختیار به ده ته پرېږدو چې ستا سره ځي او که زما سره پاتېږي، کوم وخت چې یې اختیار و شیبه ته ورکړی ده وویل: د اکا سره ځم ځکه دئ پوهېدی چې هلته شرف او عزت سته او ده ته هم دغه شرف ډېر اعتبار درلودی، که څه هم د ده عمر لږ ؤ خو د شرف په قدر پوهېدی.

اوس نو شیبه د خپل اکا سره د هغه پر اوښ تر شا ور سره سپور سو، هغه وخت عادت داسې ؤ چې خلکو به همېشه نوي نوي مریان را نیول، نو کله چې دوی مکې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکرمې ته داخل سوه او خلکو شیبه د مطلب سره ولیدی چې د ده تر شا پر اوښ سپور دی د خلکو دا خیال سو چې مطلب نوی مریئ را نیولی دی نو یې شیبه ته عبد المطلب ویل، یعنې: د مطلب مریئ، که څه هم وروسته خلکو ته دا معلومه سوه چې دا د هاشم زوی شیبه دی او د مطلب وراره دی خو شهرت یې په عبدالمطلب سره پیدا کړی.

دغه عبدالمطلب چې اصلي نوم یې شیبه دی او د هاشم زوی دی او هاشم د عبد مناف زوی دی او عبد مناف د قُصی ابن کلاب زوی دی زموږ د نبي محمّد رسول اللهﷺ نیکه یعنې د پلار پلار دی، خیر عبدالمطلب ځوان سو او واده یې وکړی، د عبدالمطلب اول اولاد چې زوی ؤ حارث نومېدی چې د ده تر ټولو اولادو مشر ؤ، کله چې دغه حارث لوی او ځوان سو په دغه وخت کې عبدالمطلب خوب ولیدی.

(البته عبدالمطلب نور اولادونه هم درلودل خو هغه کوچنیان وه)

د عبدالمطلب خوب داسې ؤ: دئ بیده ؤ او یو چا پر ږغ کړه (طِیبَه) وکِنده، ده وویل: طِیبه څه شي ده؟ خو هغه ناره کوونکی ولاړی، دئ په تعجب کې سو چې دا څنگه خوب ؤ؟ دوهمه شپه بیا بیده دی چې یو څوک ورته وایي: (بره) وکِنده، ده ورته و ویل: بره څه شي ده؟ ناره کوونکی بیا ولاړی، د عبدالمطلب په زړه کې ور وگرځېدل چې یوه قصه سته ځکه داسې تکراري خوب بې څه نه وي.

دریمه شپه بیا په خوب کې هغه ناره کوونکی ورته راغلی او ویل: (مضمونه) وکِنده، ده ویل: مضمونه څه شي ده؟ هغه ناره کوونکی بیا ولاړی، اوس نو بالکل د ده یقین سو چې یو لوی او مهم کار سته چې د هغه په باره کې درې ورځې پرله پسې خوب وینم، دغسې مکرر خوب په عادي ژوند کې څوک نه ویني.

د عبدالمطلب په واسطه
دوهم وار د زَمزَم د څاه کِندل

څلورمه شپه بیا عبدالمطلب خوب ویني چې یو څوک ورته وایي: (زَمزَم) وکِنه، ده ورته و ویل: زَمزَم څه شي دی؟ دا وار ناره کوونکی نه ولاړی او ورته وېې ویل: هیڅکله نه وچیږي او نه بهیږي، حاجیان به په اوبه وې او دغه زَمزَم د وینو او لرشین په

(c) Ketabton.com: The Digital Library

منځ کي پر هغه ځای دی چي سپين وزری کارګه مشوکه وهي، د مېږيانو د کلي سره (چي په پښتو مېږتون ورته وايي) دا خبري د عبدالمطلب په زړه کي حفظ او ياد سوې، عبدالمطلب پوه سو چي ده ته د زَمزَم د کندلو وظيفه ورکول سوه دئ بايد زَمزَم وکِني.

زَمزَم په اهلِ مکه کي مشهور ؤ، اوربدلی يې ؤ مګر ځای يې چا ته نه ؤ معلوم چي چيري دی او دا هم د دوی دپاره مشکله او نا ممکنه وه چي د کعبې شريفي ټول اطراف د زَمزَم د پيدا کولو دپاره وکِني، مګر اوس عبدالمطلب ته د زَمزَم په کندلو سره امر وسو.

دغه اشارات او علامات هم ورته و ويل سوه نو ځای هم تقريباً معلوم سو خو عبدالمطلب ته يو بل تکليف پيښ دی هغه دا چي نور قريش کله ده ته اجازه ورکوي چي دئ د کعبې شريفي پر شا وخوا کِندل وکړي او دئ هم بېله دغه يوه زويه چي ځوان دی بل مدافع او مرسته کوونکی نه لري، خو په دا سبا سهار دئ او د ده زوی حارث دواړه له کوره را و وتل او کعبې شريفي ته ورغله چي زَمزَم پيدا کړي او وېې کِني اوس په هغو علامو پسي ګرځي چي ده ته په خوب کي ويلي سوي وې.

اوله علامه داوه: چي د وينو او لري په منځ کي،

دوهمه علامه: پر هغه ځای چي سپين وزری کارګه مشوکه وهي،

دريمه علامه: د مېږتون سره،

دئ د کعبې شريفي پرشا وخوا په دغو علامو پسي ګرځي مګر علامې هيڅ نسته، دئ پر دغه حال ؤ چي څو نفره راغله غواړي چي يوه غوا د هغه بت سره حلاله کړي چي إساف نوميږي، دا بيان خو مو د مخه درته کړی دی چي إساف او نائله څوک وه او څنګه بتان سوه، نو دغو نفرو هغه غوا د إساف سره حلاله کړل،

د غوا ويني د إساف سره توی سوې مګر دغه حلاله سوې غوا د حلالېدلو د ځای څخه وغورځېدل ويني ځني بهيږي او غوا ځغلي څو بل ځای غځاره سوه، نفر پسي ورغله د غوا پاته کاريې هَلَته وروکړی لری او کُلمې يې هَلَته ځني را وايستل، اوس نو عبدالمطلب ته اوله علامه ور معلومه سوه چي دا يې ويني او هغه يې لری يا لرشين، د دغو دوو په منځ کي د زَمزَم ځاه دی خو بيا هم دغه منطقه ډيره لويه او پراخه منطقه ده دئ نه سي کولای چي دغه ټوله منطقه وکِني، نو په دغه ځای کي ګرځي چي پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

مېږتون پیښ سو، دا هم دوهمه علامه سوه مګر دغه د مېږیانو ښار هم یوه لویه منطقه ده او د عبدالمطلب دپاره دا سخته ده چي دغه ټوله منطقه وکِني، په فکر کي دی چي څه وکړي؟ په دغه وخت کي یو کارګه یا ټپوس راغلی چي په وزرو کي یې سپیني بڼکي وې، کارګه عادتاً ټول تور وي خو ده ته په خوب کي ویل سوي وه چي (غُرابِ أعصَم) او غراب أعصم په عربي کي هغه کارګه ته ویل کیږي چي په وزرو کي یې سپیني بڼي وي، دغه کارګه نژدې و هغه مېږتون ته مځکه په مشوکه وهل، عبدالمطلب پوه سو چي دا هغه د مقصد ځای دی او د هغه ځای په کِندلو یې شروع وکړه.

قریش پر را ټول سوه او ویل: دا څه کوې د إساف او نائلې په منځ کي مځکه کِنې؟ موږ هیڅکله اجازه نه درکوو چي ته کعبې ته نژدې مځکه وکنې، عبدالمطلب پرخپل زوی حارث ږغ کړه چي دوی را څخه ګرځوه او په خپله عبدالمطلب په کندلو مشغول دی، قریش له یوه طرفه او حارث له بله طرفه سره اخته دي، قریش یې د کندلو څخه منعه کوي او حارث د هغو مخنیوئ کوي، عبدالمطلب په خپل کار مشغول دی کِندل کوي.

دغه شخړه او کشمکش تر ډېره دوام درلودی څو عبدالمطلب پر هغو ډبرو پېښ سو چي عادتاً د څاه پر خوله اینبوول کېدې او په لوړ آواز یې ناري کړه (الله اکبر) قریش پوه سوه چي عبدالمطلب د خپل مقصد شئ پیدا کړی، قریشو پوښتنه څني وکړه چي ته څه شي کندې؟ ده و ویل: زَمزَم، عبدالمطلب نور هم خپلو کندلو ته دوام ورکړی او حقیقتاً یې د زَمزَم څاه پیدا کړی، اوس نو قریش ورته وایي: موږ دي په دغه څاه کي شریکان یو عبدالمطلب ویل: د څه شي شریکان؟ تر اوسه پوري مو زه کِندلو ته نه پرېښودلم ما وکندی اوس چي اوبه پیدا سوې تاسي مي شریکان یاست؟

واقعاً هم په مکه مکرمه کي د اوبو مِلکیت ډېر لوی شرف ؤ، اوبه! په مکه کي؟ تر اوسه پوري دوی خپلي لوبه د مکې مکرمې د دباندي څخه را وړلې او اوس په خپله په مکه مکرمه کي زَمزَم ورته پیدا سوا! خو عبدالمطلب پر دې ټینګ سو چي اوبه زما دي او نور قریش بیا وایي: موږ حتماً در سره شریکان یو څو خبره ترجنګه ورسېدل، په آخر کي پر دې فیصله وسوه چي درېیم طرف دي زموږ په منځ کي حُکم او فیصله وکړي.

ویل: دغه درېیم به څوک وي؟ هغه هم پردې اتفاق وسو چي د بني سعد پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاهن به فیصله کوو چې دغه کاهن په یثرِب کې اوسېدی، خلک یثرِب ته رهي سول (چې اوس مدینه منوره ورته ویل کیږي) هلته چې ورسېدل د بني سعد کاهن خیبر ته تللی ؤ، دوی خیبر ته پسي رهي سوه.

تاسي وګوری: کله چې په انسانانو کې الهي دین او الهي قانون نه وي جهالت او بې علمي وي نو سحر او جادوګري، کوډې او کاهني خومره پر خلکو او د دوی پر عقیده مسلط وه او څومره یې ځانونه پسې ستړي کول، د مکې مکرمې څخه ترمدینې منورې پوري د کاهن یا کوډګر فیصلې ته ورځي بیا د مدینې منورې څخه خیبر ته هغه هم پیاده یا پر اوښانو په کوډګر او کاهن پسي د فیصلې دپاره ځي.

نن ورځ زموږ په ملک او وطن کې هم ډیر داسي خلک سته چې د الله جل جلاله او د رسول الله ﷺ حکمونه هیروي په هره لویه او کوچنی معامله کې کوډګر ته ورځغلي چې دغه کار یوازې دا نه چې د بې علمیه کیږي بلکه حرام او ناروا هم دی.

خیر دوی د کاهن د حکم او فیصلې دپاره خیبر ته رهي دي خو په لار کې چې توله رنګ او غرونه دي د عبدالمطلب او د ده د ملګرو اوبه خلاصې سوې، د هغه نورو قریشو سره هم لږ اوبه پاته دي خو عبدالمطلب اود ده ملګري د تندې د لاسه مرګ ته قریب او نژدې سوه د هغو نورو قریشو څخه یې اوبه وغوښتې هغو ویل: زموږ سره دومره اوبه پاته دي چې فقط موږ ژوندي په پاته سو او اوبه یې ور نه کړې، عبدالمطلب او د ده ملګرو د مجبوریه ځانونه پر مرګ وسپارل.

ویل: وچ دښت دی اوبه نه لرو او د مقصد ځای هم ډیر لیري دی بیله مرګه بل شئ نه دی پاته نو ویل: باید څه وکړو؟ ویل: باید د خپلو ځانو دپاره قبرونه جوړ کړو، په مرګ کې خو مو هیڅ شک نسته حتمًا مرو مګر دا چې توڼ پر دښت پراته یو او حیوانان مو خوري تر دې دا ښه دی چې ښخ کړل سو، قبرونه به جوړ کړو هر یو چې د مخه مړ کېدی دا نور به هغه ښخوي فقط هغه آخري نفر به بېله ښخېدلو پاته سي او هغه نور به ښخ سوي وي، ویل: ښه فکر دی نو یې د قبرو په کندلو شروع وکړه، د قریشو هغه بله ډله ورته ګوري دوی قبرونه وکندل او د مرګ په انتظار کښېنستل خو بیا د عبدالمطلب زړه طاقت و نه کړی، ویل: دا نه ده صحي چې موږ ناست یو او د مرګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتظار باسو دا عُجز او تسلیمېدل دي تر څو چې ژوندي يو بايد په اوبو پسې وګرځو، دوی بيا د اوبو د پيدا کولو دپاره ولاړ سوه، په دغه وخت کې د عبدالمطلب اوښ مځکه په پښه و وهل او د مځکې څخه اوبه را و وتلې دوی په تلوار پر راټول سوه اوبه يې وڅښلې، کله چې د دوی ضرورت پوره سو هغه نورو قريشو ته يې ور بږغ کړه ويل راسی اوبه وڅښئ، هغه هم راغله اوبه يې وڅښلې او خپل لوښي يې ډک کړه، دلته نو هغه نورو قريشو عبدالمطلب ته و ويل: څرنګه چې تا ته الله جل جلاله په دغه وچ دښت کې اوبه درکړې نو زَمزَم هم ستا دی او الله جل جلاله تا ته درکړی دی، دوی پوه سوه چې دا د الله جل جلاله له طرفه اشاره ده چې زَمزَم د عبدالمطلب دی زَمزَم يې ده ته پرېښاوه او د کاهن له طرفه بيرته را وګرځېدل، چې په دغه فيصله سره (سِقايه) يعني: د حاجيانو اوبول او د زَمزَم د څاه ملکيت بېله اختلافه د عبدالمطلب سوه او د زَمزَم تصرف د عبدالمطلب او د هغه د اولادې سو.

الله جل جلاله عبدالمطلب ته پرله پسې اولادونه ورکول لس يې زامن ورکړل او شپږ يې لوڼي ورکړې، د عبدالمطلب په لسو زامنو کې څلورو د اسلام وخت نيولی دی چې هغه: عبّاس، حمزه، ابوطالب او ابولهب دي، په دغو څلورو کې دوه په اسلام مشرفه سوي دي او دوو يې اسلام نه دی قبول کړی، د عبدالمطلب هغه دوه زامن چې د اسلام وخت يې نيولی دی او په اسلام مشرفه سوي دي عبّاس او حمزه رضي الله عنهما دي او هغه دوه چې د اسلام وخت يې نيولی دی او اسلام يې نه دی قبول کړی ابوطالب چې اصلي نوم يې عبدمناف دی او ابولهب چې اصلي نوم يې عبدالعزٰی دی، دغو دوو د اسلام عصر نيولی دی او اسلام يې نه دی قبول کړی او د عبدالمطلب هغه زامن چې د اسلام عصر يې نه دی نيولی او د رسول الله ﷺ تر بعثت د مخه وفات سوي دي هغه عبدالله چې د رسول الله ﷺ پلار دی او (حِجل) (ضِرار) (مُقَدّم) (زُبَير) او (حارث) دي، دا د عبدالمطلب هغه شپږ زامن دي چې تر اسلام او بعثت د مخه وفات سوي دي او د عبدالمطلب لوڼي (صفيه) (اُمِ حَکَم) (عاطفه) (اُميمَه) (اَروَه) (بَره) دي.

د رسول الله ﷺ شپږ عمه ګاني او نه اکاګان او لسم د ده ﷺ پلار دا د عبدالمطلب اولادونه وه، مګر کله چې عبدالمطلب د زَمزَم څاه کِندی او څوک يې نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

درلودل چې د ده څخه دفاع وکړي نو يې د ضعف او بې کسۍ احساس وکړی چې خپل اولادونه نه لرم او د قوم په مقابل کي ضعيفه يم نو په هغه وخت کي يې داسي نذر کنبېښاوه: که الله جل جلاله ما ته لس زامن را کړل يو به يې د الله جل جلاله د رضاء دپاره حلالوم، کله چې الله عزوجل ده ته لسم زوی ورکړی او هغه هم ځوان سو نو عبدالمطلب به رهي ؤ او لس ځوانان زامن به ترشا په پسې وه، اوس نو عبدالمطلب إراده وکړه چې هغه خپل نذر آداء کړي، د نذر د آداء کولو دپاره د کعبې شريفي کاهن ته ورغلی او د کاهن سره به أقداح پراته وه چې أزلام هم ورته وايي.

أقداح يا أزلام څه شي دي؟ کاهن او منجم چا ته ويل کيږي؟

اول: کاهن هغه چا ته ويل کيږي چې خلکو ته به يې د مستقبَل يا را تلونکي وخت حالات او اخبار بيانول او دا دعوه به يې کول چې زه په اسرارو او پټو حالاتو خبر يم او پوهېږم، خو منجّم بيا هغه چا ته ويل کيږي چې ستورو ته ګوري د هغو پر د هغو پر مواقيتو د هغو پر راختلو او لوېدلو حساب کوي چې په حقيقت کي دا کار پر ستورو ايمان درلودل دي.

او أزلام يا أقداح: هغو غشو ته ويل کيږي چې پر هغو بڼکي نه وي تړل سوي فقط ساده غشي وي.

د مشرکانو سره أزلام پرخو قسمه وه، يو قسم يې هغه وه چې پر ځينو به (هو) ليکل سوي وه او پر ځينو به (يا) ليکل سوي وه او دغه غشي به سره ګډ وه، عربو چې به د يوه کار إراده وکړه مثلاً د سفر، يا واده، يا د يوه شي د رانيولو اراده به يې سوه نو کاهن ته به ورغله او هغه به د دغو غشو د جعبې څخه يو غشی را وايستی، که به د (هو) غشی را ووتی هغه کار يې کاوه او که به د (يا) غشی را ووتی هغه کار به يې دغه کال معطله کړی، په دغو أزلامو کي نور قسمونه هم وه مقصد دا چې د مشرکانو د ژوند ټول کارونه او معاملات پر فال، کاهن او منجم ولاړ وه دا د مشرکانو دين او عقيده وه.

بد بختانه نن ورځ زموږ په وطن کي هم ډير انسانان د کوډګرانو او ساحرانو سره تعلق او د هغو سره تګ او را تګ لري چې دا کارونه د کفر او شرک کارونه دي، د دينِ مبينِ اسلام څخه وتلي او مخالف دي قطعاً حرام او ناروا دي. *خير خپلې قصې ته به راسو:*

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالمطلب چي د کعبې شريفي کاهن ته ورغلی د هر زوی نوم يې جلا جلا پر يوه يوه غشي وليکی، لس غشي يې جوړ کړل او کاهن ته يې و ويل: چي اوس نو دغه غشي سره ګډ کړه او بيا يو ځني را وباسه، د هر زوی غشی چي را و وتی هغه د خپل نذر د آداء کولو دپاره حلالوم، څرنګه چي د عبدالمطلب په زامنو کي عبدالله پر عبدالمطلب ډير ګران ؤ نو عبدالمطلب په دغه وخت کي د ځانه سره و ويل: که عبدالله د دغه حلاليدلو څخه ځېې او خلاص سو نو مسئله په خير ده يعني: که بېله عبدالله بل د هر يوه نوم را ووزي مسئله ډېره درنه نه ده ځکه عبدالله تر ټولو زامنو پرګران ؤ، کاهن د غشو په ګډولو مشغول سو او عبدالمطلب په کعبه شريفه کي ولاړ دی دعاء کوي چي د عبدالله نوم را و نه وزي، خو کله چي کاهن غشي سره ګډ کړل او يو يې ځني را پورته کړی هغه د عبدالله غشی ؤ، څرنګه چي عبدالمطلب پر خپله وعده ولاړ ؤ نو يې عبدالله ترلاس ونيوی او د إساف طرف ته رهي سو غواړي چي عبدالله حلال کړي، قريش دا حال ويني چي عبدالمطلب زوی ترلاس نيولی دی او چاړه يې په لاس کي ده غواړي چي خپل زوی حلال کړي، قريشو پوښتنه ځني وکړه ويل: يا عبدالمطلب! دا څه کوې؟

ده و ويل: نذر مي اېښی ؤ اوس يې آدا کوم، قريشو زوی ځني را کش کړی ويل: زوی ولي حلالوې؟ دوی يې دې طرف ته کشوي او عبدالمطلب يې د ځان طرف ته کشوي په دغه کش مکش کي د عبدالله سر په هغه چاړه زخمي سو چي د پلار په لاس کي يې وه، په دغه سبب عبدالله ته (عبدالله أشَجّ) ويل کېده، ځکه چي پر سر يې زخم ؤ او أشج په عربي کي هغه چا ته ويل کيږي چي سر يې زخمي وي.

اوس قريش ورته ټينګ دي چي قسم دی که زوی حلال کړې که تا دا کار وکړی دا به په عربو کي عادت او طريقه پاته سي چي د هر چا لس.زامن پيدا سوه يو به حلالوي؟ هلته به نو د ژوند څه خوند او څه مزه وي؟ عبدالمطلب د زوی پر حلالولو ټينګ دی او قريش يې منعه کوي، په آخر کي يې و ويل: چاره څه ده؟ دوی ويل: د کاهنانو څخه به پوښتنه وکړو، بيا يې هغه د بني سعد کاهن اختيار کړی چي پر هغه به فيصله کوو، د دغه مشکل د حلولو دپاره د بني سعد کاهن ته ورغله دا وار هغه کاهن

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرځای ؤ، دوی د کاهن ښځه پوښتنه وکړه چي په دې مسئله کي څه وايې؟ کاهن و ویل: په تاسي کي د یوه نفر د وژلو دیت څه شي او څومره دی؟ دوی ویل: لس اوښه.

دیت څه ته وايي؟

جواب: که د یو چا ښځه بل انسان په سهوه او خطا کي ووژل سي د دغه قاتل یا وژونکي ښځه د دغه قتل او وژلو په بدل کي څه مال اخیستل کیږي او د وژل سوي نفر کورنۍ ته ورکول کیږي چي دغه ته دیت وايي.

نو کاهن وویل: په تاسي کي د یوه نفر د وژلو دیت څه شي دی؟ دوی ویل: لس اوښه، کاهن و ویل: تاسي بیا غشي سره ګډ کړی پر یوه غشي عبدالله ولیکی پر بل غشي لس اوښه، که د اوښانو غشی را ووتی اوښان به حلال کړی عبدالله خلاص سو او که د عبدالله غشی را و وتی نو لس اوښه به شل اوښه کړی بیا به یې د عبدالله سره واچوی، په هر وار چي اوښان را و وتل پر هغه اندازه اوښان به حلال کړی او که د عبدالله غشی را وتی لس لس اوښه به نور پر زیاتوی تر څو چي د اوښانو غشی را وزي او عبدالله د حلالېدلو ښځه خلاصیږي، د دوی هم دغه فیصله خوښه سوه او بیرته مکې مکرمې ته راغله، بیا د کعبې شریفي کاهن ته ورغله چي د عبدالله او لسو اوښانو په منځ کي غشي سره واچوي، د غشو تر ګډولو او را ایستلو وروسته د عبدالله غشی را و وتی، لس اوښان یې نور پر زیات کړه چي شل اوښه او عبدالله سوه بیا د عبدالله غشی را ووتی، لس اوښه یې نور پر زیات کړه چي دیرش اوښه سوه، بیا د عبدالله غشی را ووتی، دغسي لس لس اوښان زیاتوي او د عبدالله غشی را وزي څو د اوښانو شمېر سلو ته ورسېدی، لس واره غشي سره ګډ سوه خو هر وار به د عبدالله غشی را وتی کله چي د اوښانو شمېر سلو ته ورسېدی او غشي سره ګډ کړل سوه دا وار د اوښانو غشی را و وتی، یعني: اوښان باید حلال کړل سي او عبدالله خلاص سو، خو عبدالمطلب و ویل: یا! دا مي نه ده قبوله بل واریې بیا سره ګډ کړی، بیا یې غشي سره ګډ کړل بیا د اوښانو غشی را و وتی، عبدالمطلب ویل: یا! دریم واریې بیا سره ګډ کړی غواړي چي په دې کار کي چم او حیله نه سي جوړ او پوره تاکید وسي، دریم وار بیا غشي ګډ سوه چي یوه طرف ته عبدالله او بل طرف ته سل اوښان دي بیا د اوښانو غشی را و وتی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالمطلب هم د عبدالله په عوض او فديه کې سل اوښه حلال کړه او د هغود غوښو د خوړلو او وړلو څخه يې نه انسانان منعه کول نه حيوانان او رسول الله ﷺ فرمايي (أَنَا إِبنُ ذَبِيحَينِ) يعني: زه د دوو حلال کړل سوو زوی يم، چې مقصد يې عبدالله او اسماعيل عليه السلام دي او دوی دواړو ته الله جل جلاله نجات ورکړی.

دا د عبدالله د حلالولو قصه وه، خو الله جل جلاله په دغه طريقه سره خلاص کړی.

(c) Ketabton.com: The Digital Library

د عبدالله بن عبدالمطلب واده او د محمد ﷺ مبارک میلاد

اوس نو عبدالله ځوان دی او پلار یې غواړي چې واده ور وکړي نو یې یوه د عزت او شرف خاونده ښځه چې دا هم د عبد مناف بن زهره بن کلاب د اولادې ښځه وه ور وغوښتل او د دې ښځې نوم آمنه بنت وهب ؤ، چې د رسول الله ﷺ سره په نسب کې شریکه او د اسماعیل علیه السلام د اولادې ښځه ده، چې په دې ډول رسول الله ﷺ د مور او پلار له طرفه د ډېر مشرف او معزز نسب خاوند دی، د رسول الله ﷺ ماما ګانو په یثرب کې ژوند کاوه او آمنه هم هلته اوسېدل، عبدالمطلب هلته په یثرب کې د عبدالله واده وکړی او بیا مکې مکرمې ته راغله، په دغه موده کې آمنه حامله سوه او د دې تر حمل څو میاشتې وروسته عبدالله وفات سو، نو رسول الله ﷺ د مخه تر دې چې دنیا ته تشریف را وړي د پلار له طرفه یتیم سو.

کله چې د محمد مصطفی ﷺ د ولادت وخت رانژدې سو مور یې خوب ولیدی چې د دې یو ماشوم پیدا کیږي او د دغه ماشوم سره یو نُوریا روښنایي او ځلا ملګرې وي چې د مځکې مخ ډکوي او دغه نُور تر شامه ورسیږي او دا په دغه خوب کې وایي (أُعِیذُهُ بِاللهِ الوَاحِدِ، مِن شَرِّ کُلِ حَاسِدِ) یعني: ده لره په یوه الله سره د هر حسد کوونکي څخه ساتنه غواړم، سره د دې چې دوی مشرکان وه خو بیا یې هم دغسې خوب ولیدی چې پناه او ساتنه یې په یوه الله جل جلاله سره غوښتل.

د فیل په کال او د فیل تر واقعې پنځوس ورځې وروسته د ربیع الأول د میاشتې په دوولسمه بلکه په راجحه روایت کې د ربیع الأول د میاشتې پر نهمه د دوشنبې په ورځ سرورِ کائنات، اشرف المخلوقات، رحمةٌ للعالمین، محمد مصطفی ﷺ دنیا ته تشریف را وړی چې دغه مبارکه ورځ د میلادي سنې د (۵۷۱) کال د اپریل د میاشتې د (۲۰) یا (۲۲) تاریخ سره موافق او برابره ده او دا چې مور (۲۰) یا (۲۲) تاریخ وایو دا د هغه وخت په جنتریو کې فرق ؤ، د یوې جنترۍ یا کلنډر په حساب (۲۰) تاریخ ؤ او د بلې جنترۍ په حساب (۲۲) تاریخ ؤ، او د ده ﷺ د ولادت په وخت کې ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

عجیب او له عادته مخالف واقعات پېښ سوه چي اوس به د هغو واقعاتو څخه ځیني درته بیان سي خو دا بیان یې په دې سبب نه دی چي د ده ﷺ شرف او عظمت په دغو واقعاتو کي دی چي د ده ﷺ د ولادت سره پېښي سوې، یا! بلکه دا هغه علامې دي چي د ده ﷺ د را تګ زیري پکښې دي که نه اصلاً د رسول الله ﷺ عظمت او لویي په هغه رسالت او منهج کي دي چي ده ﷺ مور ته را وړي دي، دغه شیان صرف د ده ﷺ د را تګ زیري او علامې دي.

د رسول الله ﷺ د حضور شاعر حَسّان بن ثابت رضی الله عنه چي د مدینې منورې د انصارو څخه دی وایي: زما عمر اوه کاله ؤ او په دغه ورځ چي رسول الله ﷺ دنیا ته تشریف را وړی زه په مدینه منوره کي د یهودو په منطقه کي د یهودو سره وم چي د یهودو یو راهب پر قلا ختلی ؤ او داسي ناره یې وهله: اې یهودیانو! نن د احمد ستوری ښکاره سو، هغه ستوری ښکاره سو چي نه ښکاره کیږي مګر د احمد ﷺ په پیدا کېدلو سره.

یعني: یو ستوری دی چي تر هغو نه راخېژي ترڅو چي خاتمُ الأنبیاء محمد ﷺ پیدا نه سي او هغه ستوری نن راختلی دی، حَسّان بن ثابت رضی الله عنه دا شاهدي آداء کوي چي ده دغه خَبَره د یهودو څخه واورېدل او د دې څخه دا هم معلومه سوه چي حَسّان رضی الله عنه تر رسول الله ﷺ اوه کاله په عمر زیات دی.

د رسول الله ﷺ د مبارک میلاد د زیرو او بشارتو څخه یو هم دا دی: کله چي د ده ﷺ مور حامله سوه دغه د دې حمل بېله دردو او بېله تکلیفه ؤ، که څه هم تاسي ته معلومه ده چي حمل یا د ښځي د پاره حامله کېدل همېشه د تکالیفو او دردو سره وي خو د رسول الله ﷺ مور د دغو دردو څخه آرامه او فارغه وه.

د رسول الله ﷺ د ولادت د عجائبو څخه یوه هم دا ده: کله چي دئ ﷺ پیدا سو پر دواړو لاسو یې تکیه کړې وه او سر یې لوړ نیولی ؤ لکه آسمان ته چي ګوري بل دا چي دئ ﷺ مختون و زیږېدی یعني: سنت کړل سوی ؤ او مسرور و زیږېدی یعني: نُویې هم پرې سوی ؤ، زموږ د ماشومانو نُو خو د مور څخه ور پرې کړي او هغه پاته حصه بیا څو ورځي وروسته لوېږي خو رسول الله ﷺ د دغو شیانو څخه فارغه پیدا سو او کله چي پر عبدالمطلب د ده ﷺ د ولادت زیری وسو هغه ډېر په خوشاله سو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې بيا دغه حالات هم ورته بيان سوه چې مختون دی، مسرور دی او پر خپلو لاسو يې تکيه کړې وه نور هم خوشاله سو او ويل: والله دغه زوی لره مي يوه درجه او مقام سته څنګه په دغه عجيبه طريقه سره پيدا کيږي؟ دغه زوی مي بې څه نه دی او د ډيري خوشاليه يې محمّد ﷺ په غېږ کي واخيستی کعبې شريفي ته يې دننه ور وستی او هلته يې د ده پر زېږېدلو د الله جلّ جلاله شکر آداء کړی، که څه هم تر دغه وخته لا نوم نه دی پر ايښوول سوی مګر چې بيا يې د محمّد نوم پر کښېښاوه په دې کي هم يو سِر او راز ؤ هغه دا چې: يو وخت عبدالمطلب شام ته په سفر تللی ؤ په دې سفر کي يې درې نفره نور هم ملګري وه او هلته يې د يهودو د يوه حَبره سره وليدل (حَبر) لوی عالم ته ويل کيږي، حبر پوښتنه ځني وکړه چې تاسي دکوم ځای ياست؟ دوی ويل: موږ د مکې يو، حبر ورته و ويل: ستاسي په جزيرةُ العرب کي آخري نبي پيدا کيږي، قصه ډيره اوږده ده خلاصه دا چې دوی پوښتنه ځني وکړه چې د دغه نبي نوم به څه شي وي، حَبر و ويل: محمّد.

تر دغه د مخه په عربو کي د محمّد نوم هيڅ نه ؤ ايښوول سوی که تاسي د عربو په ټول تاريخ کي وګوری تر رسول الله ﷺ د مخه د هيچا نوم محمّد نه دی تير سوی.

کله چې دغه څلور نفره چې يو يې عبدالمطلب او درې يې ملګري دي بيرته له شامه څخه راغله هر يوه دا قصد او إراده درلودل چې زوی يې پيدا سي نوم به يې محمّد ايږدي، څرنګه چې د عبدالمطلب د عمر په حساب د اولاد اميد نه ؤ، نو ده دا نيت درلودی چې د ده په زامنو کي که د هر يوه زوی پيدا سو نوم به يې محمّد ايږدم نو ځکه يې د رسول الله ﷺ نوم محمّد کښېښاوه او هغه درې نفره د عبدالمطلب ملګري دغه کسان وه:

اول: (سليمان بن مُجاشِع) چې د زوی نوم يې محمّد کښېښاوه چې دغه محمّد د عربو د مشهوره شاعر فرزدق نيکه دی.

دوهم: (اُحَيحَب بن حلاج) چې هغه هم د خپل زوی نوم محمّد کښېښاوه.

دريم: (عِمران بن ربيعه) چې د زوی نوم يې محمّد کښېښاوه.

په ټولو عربو کي دغه څلور نفره د اول وار دپاره په محمّد سره مسمّٰی سوي دي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د رسول الله ﷺ د نامه سراو سبب ؤچي د ده نیکه عبدالمطلب ولي د ده ﷺ نوم محمّد کښېښاوه.

نور هغه حوادث یا علامې چي د رسول الله ﷺ د پیدایښت په وخت کي پېښي سوي دي د هغو څخه یوه دا ده: چي د رسول الله ﷺ د ولادت په وخت کي د کسرٰی قصر او ماڼۍ وربږدېدل او د کسرٰی له قصره څخه څوارلس برجه ونړېدل.

همدارنګه د مجوسیانو اور مړ سو او دا درمعلومه ده چي د آتش پرستانو اور د همېش دپاره بلېږي ځکه دوی یې عبادت کوي او خپل اور هیڅکله مړ کېدلو ته نه پرېږدي خو د رسول الله ﷺ د ولادت په وخت کي دغه د مجوسیانو اور مړ سو.

د کسرٰی په قصر کي یوه کوچنۍ دریاچه وه چي (بحَیرِ ساوا) ورته ویل کېده د دغي دریاچې یا بُحیرې لاندي ځکه وچاودل او اوبه یې وچي سوې، د دغو واقعو څخه کسرٰی و بېرېدی چي دا څه قصه ده نو یې کاهنان او منجّمین را وغوښتل.

ورونو! ځیني کاهنان او کوډګران د جِن او پیرانانو سره تعلق او ارتباط لري او جِن هم ځیني اخبار د آسمان څخه اورېدل او بیا به یې دغه خبرونه کاهنانو ته د دې دپاره ویل چي خلک ګمراه کړي او په فتنو کي یې واچوي او دغه خبره چي جن له آسمانه اخبار اورېدل موږ ته الله جَلّ جَلالُه په قرآن کریم کي بیانوي او فرمایي:

﴿وَأَنَّا كُنَّا نَقۡعُدُ مِنۡهَا مَقَٰعِدَ لِلسَّمۡعِ﴾ [الجن: ۹]

الله جَلّ جَلالُه د پیرانانو دغه خبره موږته بیانوي چي دوی به ویل: موږ به پخوا کي دغه آسمان ته د ناستي په ځایو کي د دې دپاره کښېنستلو چي یو خبر واورو.

خو د رسول الله ﷺ په بعثت سره پر پیرانانو دغه د غوږ نیولو او اورېدلو لار بنده سوه.

نو کله چي کسرٰی د کاهنانو څخه پوښتنه وکړه چي دا څه قصه ده؟ ځینو کاهنانو ورته وویل: چي دغه واقعې د نبي د ولادت په سبب پېښي سوې، کسرٰی پوښتنه وکړه چي دغه څوارلس برجه ولي ونړېدل؟ کاهنانو وویل: د دې مقصد دا دی چي د فارس د حکومت به څوارلس پاچهان نور هم تېرېږي بیا نو د فارس پاچهي زائلېږي، کسرٰی و ویل: څوارلس پاچهان به نور هم راځي بیا نو د فارس پاچهي ختمېږي دا ډېر اوږد

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت دی، خو د ده تر مرګ وروسته د فارس پر حکم مقابله شروع سوه په څلورو کلو کي لس پاچهان رَد او بدل سوه چي دغه ټوله د فارس د حکم د زائلېدلو علامې وې.

د رسول الله ﷺ نسب او کورنۍ

د رسول الله ﷺ نسب یا شجره درې حصې لري چي اوله حصه یې تر عدنان پوري رسېږي او پر دغه حصه یې د سیرت او أنسابو ټول علماء اتفاق لري او هغه داسي ده: محمّد بن عبدالله، بن عبدالمطلب: چي اصلي نوم یې شیبه دی، بن هاشم: چي اصلي نوم یې عَمرو دی، بن عبدمناف: چي اصلي نوم یې مغیره دی، بن قُصَی: چي اصلي نوم یې زید دی، بن کلاب، بن مره، بن کعب، بن لؤي، بن غالب، بن فِهر: او دغه فهر هغه څوک دی چي قریش یې لقب ؤ او د قریشو د قبیلې نسبت هم ده ته کیږي او بیا نو دغه فِهر بن مالک، بن النضر، بن کنانه، بن خُزیمه، بن مُدرکه، بن الیاس، بن مُضر، بن نزار، بن مُعد، بن عدنان.

او د رسول الله ﷺ د نسب دوهمه حصه: کوم چي تر عدنان لوړ دي او بیا تر ابراهیم علیه السلام پوري رسېږي په هغه کي اختلاف سته څوک یې قبلوي او تائیدوي او څوک څه نه ویکښي وایي چپ پاته دي خو په دې کي شک نسته چي عدنان د ابراهیم علیه السلام د اولادې څخه دی او د هغه نسب داسي دی: عدنان بن أد، بن هُمَیسِع، بن سلامان، بن عُوص، بن بوز، بن قَموال، بن أُبَیْ، بن عوام، بن ناشِد، بن حزا، بن بلداس، بن یدلاف، بن طابخ، بن جاحم، بن ناحش، بن ماخي، بن عِیض، بن عبقر، بن عبید، بن الدعا، بن حمدان، بن سنبر، بن یثرِبي، بن یحزن، بن یلحن، بن ارعوي، بن عِیض، بن دیشان، بن عَیصر، بن افناد، بن ایهام، بن مقصر، بن ناحث، بن زارح، بن سَمي، بن مزي، بن عوضه، بن عرام، بن قیدار، بن اسماعیل، بن ابراهیم علیه السلام.

او د رسول الله ﷺ د نسب دریمه حصه: چي د ابراهیم علیه السلام څخه لوړ بیا تر آدم علیه السلام پوري رسېږي او دا هغه حصه ده چي بیله شکه ځیني غیر صحي شیانْ پکښي داخل سوي دي او هغه داسي ده: ابراهیم علیه السلام بن تارح: چي نوم یې آزر دی، بن ناحور، بن ساروغ، بن راعو، بن فالخ، بن عابر، بن شالخ، بن ارفخشد، بن سام بن

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوح علیه السلام بن لامک، بن متوشلخ، بن اَخنوخ. ویل کیږي چې دغه اخنوخ ادریس علیه السلام دی، بن یرد، بن مهلائیل، بن قینان، بن آنوشه، بن شیث، بن آدم علیه السلام.

د رسول الله ﷺ رضاعت او پروربښت

اوس به د رسول الله ﷺ د تي رودلو او پروربښت په باره کې څه معلومات درته بیان سي هغه داسې: کله چې به د قریشو نارینه اولاد پیدا سو هغه به یې په مکه مکرمه کې نه لویاوه او د دې کار دپاره څو سببه وه، یو سبب دا ؤ چې مکې مکرمې ته له هره ځایه خلک راتله او ځیني خلک به د ډیري مو دې دپاره په مکه مکرمه کې پاته کېدل لکه دغه اوس چې هم دغسې ده او د قریشو سره به یې راکړه ورکړه او راشه درشه درلودل نو کوم هلکان چې به په مکه مکرمه کې لویېدل د هغو ژبه به د دغه ګډون او اختلاط په سبب په سل کې سل خالصه او فصیحه عربي نه وه، د هغه بېګانه خلکو د اخلاقو او ژبې تر تاثیر لاندې کېدل، نو د دې جهته قریشو دا ښه بلل چې د دوی اولادونه ترمکې مکرمې دباندې لوی سي، دا د دې دپاره چې ژبه یې پر فصیحه عربي واوړي، کله چې به د دغو ماشومانو د ژبې د زده کولو عمر تېرسو بیا به یې بیرته مکې مکرمې ته راوستل ځکه بیا به د دغو نورو خلکو د ژبې تر تاثیر نه لاندې کېدل.

او بل سبب دا ؤ چې قریشو غوښتل چې د دوی اولادونه سخت سري د تکالیفو او مشکلاتو زغم او تحمل ولري د سختیو او تکالیفو سره عادت ولري ځکه د دوی په مخ کې جنګونه او سفرونه وه دوی نه غوښتل چې اولادونه یې په ښار کې نازک او پاسته لوی سي، ځکه کوم کسان چې په ښارو کې لوی سي هغه نرم، پاسته او نازک طبیعته وي د تکالیفو او مشکلاتو زغم او تحمل نه سي کولای نو سختۍ او تکالیف په صحراء کې وه، دا معلومه خبره ده چې د صحراء خلک سخت سري او متحمّل وي.

دریم سبب دا ؤ: چې مکه مکرمه ښار او دیني مرکز ؤ له هره ځایه قِسم قِسم خلک ورته راتله او دغو خلکو د خپلو ځانو سره رنګارنګ مرضونه را وړل، مګر صَحراء د مرضو څخه پاکه وي که د اطرافو او صحراء خلک د ښاري خلکو سره مقایسه کړل سي په هغو کې مرض لږ او نادره پیدا کیږي، په دغو څو سببو د قریشو دا خوښه وه چې اولادونه یې

(c) kitabtoh.com: The Digital Library

تر مکې مکرمې دباندي لوی سي، نو ځکه خپل کوچني اولادونه یې د صحراء خاصتًا د بني سعد دایګانو ته ورکول چي هغه یې صحرا ته بوزي او هلته یې لوی کړي. بیا چي به دغه هلکان لوی سوه بیرته به یې مکې مکرمې خپل مور او پلار ته راوستل.

د صحراء خلکو بیا دغه کار د رزق د پیدا کولو دپاره کاوه، خو دایګانو پر دې کار تنخواه او معلومه مزدوري نه اخیستل دا یې عیب باله چي د شیدو قیمت واخلي د ماشوم د اخیستلو په وخت کي پر کوم مبلغ، تنخواه، یا د شیدو پر بدل هیڅ اتفاق نه کېدی، خو بیا څه موده ترمنځ او په آخر کي د کوچني د مور او پلار له طرفه دایې ته هدیې او سوغاتونه ورکول کېدل چي په هغو هدیو سره به دایګانو خپل ضرورتونه پوره کول.

دغه د صحراء دایګاني به څه موده ترمنځ مکې مکرمې ته راتلې او هغه نوي پیدا سوي ماشومان به یې ور سره بېول، په دغه وخت کي چي رسول الله ﷺ دنیا ته تشریف را وړی د بني سعد ښځه دایګاني راغلې چي په مکه مکرمه کي نوي پیدا سوي ماشومان ور سره بوزي، د دوی په جمله کي یوه ښځه یا دایي وه چي نوم یې حلیمه ؤ او د مېړه نوم یې حارث ؤ.

د بني سعد قبیله ټول غریبان وه خاصتاً په دغه کال چي بارانونه هم نه وه او وچ کالي وه، په دوی کي بیا حلیمه ډېره غریبه وه، حلیمې خپل کوچنئ د تي زوی هم درلودی او په قریشو کي ګرځي چي یو بل کوچنئ هم پیدا کړي او د دغه خپل زوی سره تئ ورکړي، خو حلیمه په خپله وایي چي د ډیري لوږي او غریبۍ په سبب مي دومره شیدې نه درلو دې چي دغه خپل زوی په مور کړم، نو دا بل کوچنئ به څنګه ور سره مړوم؟ مګر احتیاج او مسکنت دې کار ته مجبوره کړې وم، حلیمه چي د خپلي قبیلې ښځه راتله پر یوې خرې سپره وه چي دغه خره یې هم ډیره ډنګره او ضعیفه وه پر لاري به د ضعف په سبب تر ټولي قافلې وروسته رهي وه، نورو ښځو به نارې پر وهلې چي حلیمې ژر سه و دي ځنډولو، خو حلیمې چي به هرڅه کوښښ وکړی چي خره یې چابکه سي هغه نه سوای تلای، خیر! په ډېر تکلیف یې ځان مکې مکرمې ته ورساوه، اوس نو دایګاني په مکه مکرمه کي کور په کور په ماشومانو پسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګرځي، خو هره دايي چې د رسول الله ﷺ مور آمنې ته ورسي او په دې پوه سي چې هلک يتيم دی په پټه خوله يې پرېږدي او دا ولاړه سي، دا ځکه چې دايګانو په اول کي د تنخوا يا مزدورۍ خبري نه کولې او ټول اميد به يې هغو هديو او سوغاتو ته وُ چې په وروسته کي ورکول کېده، نو دايګانو ته چې به دا معلومات وسوه چې هلک يتيم دی پلار نه لري د ځان سره به يې و ويل: د هلک مور به مورړ ته څه هديه او سوغاتونه راکړي، نو په پټه خوله به له کوره و وتلې او هلک به يې پرېښاوه، دايګانو داسي فکر کاوه چې نيکه دومره غمخور نه دی لکه پلار، او مور د مال او پيسو خاونده نه ده مورړ ته څه نه سي را کولای، نو خود ټولو دايي ګانو محمّد ﷺ پرېښاوه.

راسی چې قصه په خپله حليمې ته پرېږدو چې دا يې په تفصيل سره را ته بيان کړي.

حليمه السعديه وايي: زه د خپل وطن ښځه د خپل مېړه او د تي رودلو د زوی سره د بني سعد د ښځو په ملګرتيا را و وتم چې مورږ ټولو نور د تي ماشومان غوښتل او دا داسي وچ کال وُ چې مورږ ته د خوړلو دپاره هيڅ شئ نه وُ را پاته، زه پر يوې خرې سپره وم او زمورږ سره يوه زړه اوښه د لوشلو دپاره راسره وه چې د دې شيدې به زمورږ او زمورږ د ماشوم زوی دپاره غذاء وه، خو هغې اوښې هم په والله د لوږي په سبب يو څاڅکی شيدې نه کولې او مورږ ټوله شپه د خپل ماشوم زوی د ژړا له لاسه خوب نه سوای کولای چې د لوږي به يې ژړل، نه زما په تي کي څه وه چې دئ په مورړ سي او نه زمورږ اوښې شيدې کولې چې ده ته يې ورکړو، مورږ ټول د باران په اميد وُ چې بارانونه وسي اوکال آباد سي، خير: زه پر دغه خپله خره را و وتم چې د خپلو ټولو ملګرو دپاره تکليف او د سر درد وم ځکه زما خره ډنګره او د ضعف د لاسه پر لار نه سواء تلای، د ملګرو به مي دغه نارې وې چې حليمې ژر سه او ژر سه، خو مکې مکرمې ته را ورسېدلو او مورږ ټوله د قريشو په کورو کي په ماشومانو پسي ګرځېدلو، په مورږ ټولو کي داسي ښځه نه وه چې هغې ته دي د محمّد ﷺ د اخيستلو نه وي ويل سوي، خو چې دا به ورته و ويل سوه چې هلک يتيم دی هري ښځي به پرېښاوه ځکه مورږ د کوچني د پلار څخه د هديو او تحفو اميد درلودی، خو کله چې به دا راته و ويل سوه چې هلک يتيم دی مورږ به ويل چې مور اونيکه به يې څه را کړي، نو مورږ ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغه يتيم والي په سبب نه اخيستى، په آخر کي په موږ ټولو کي يوه ښځه هم نه سوه پاته چي يو کوچنئ دي نه کړي پيدا بېله ما څخه، اوس چي موږ بيرته ترمکې مکرمې دباندي خپل د اړولو ځاى ته راغلو او بني سعد ته مو د تللو إراده سوه ما خپل خاوند ته و ويل: په والله زما دا نه ده خوښه چي زما ټولو ملګرو ښځو دي ماشومان پيدا کړي وي او زه دي بېله کوچني ولاړه سم، زه هغه يتيم کوچني ته ورځم او هغه اخلم، مېړه مي و ويل: ښه دى ورسه وايې خله ممکن دغه يتيم زموږ دپاره د برکت سبب وګرځي، نو وايي: ورغلم او محمّد ﷺ مي را واخيستى او د ده د اخيستلو بل هيڅ سبب نه ؤ بيله دې چي ما بل ماشوم نه کړى پيدا، کله چي مي دئ ﷺ را واخيستى او خپل ځاى ته راغلم تي ته مي واچاوه، تي مي زما د غوښتني پر اندازه شيدې پر را ايله کړې، ده تر هغو رودلې چي مړېدى او د ده ورور چي زما زوى ؤ هغه هم تر مړېدو و رودلې او بيا دواړه بيده سوه، حال دا چي زموږ کوچنئ تر دغه د مخه د لوږي په سبب نه سواى بيدېدلاى، بيا مي مېړه و هغې زړې اوښې ته ور ولاړ سو چي ويې لوشي، د اوښي څخه يې دومره شيدې ولوشلې چي ما او ده تر مړېدلو وچښلې.

دغه شپه ښه په خير را باندي تېره سوه، حليمه وايي: په سهار کي زما ملګرو ښځو راته و ويل: يا حليمه! په والله مبارک او د برکته ډک ماشوم دي اخيستى دى، ما ويل: زما هم دغه اميد دى.

حليمه وايي: په سهار کي زه پر هغه خپلي خرې سپره سوم محمّد مي هم را سره واخيستى او د خپل کلي پر طرف رهي سوو، په والله خرَه مي زما تر ملګرو دومره د مخه سوه چي د هغو خره نه سواى پسي رسيدلاى، ترڅو چي ملګرو به مي راته ويل: يا حليمه! څه صبر وکه آيا دغه ستا خره هغه خره نه ده چي د ها خوا پر راغلې؟ ما ويل: په والله هغه هغه ده، دوى ويل: په والله يو څه ورته پېښه ده، حليمه وايي: بيا نو موږ بني سعد او خپلو کورو ته ورسېدلو او د الله تعالٰى په مځکو کي د باران د نه کېدلو په سبب زموږ تر ځاى وچ ځاى نه ؤ، خو بيا هم زما پسونه چي به راغله ماړه او غلانځي به يې د شيدو ډکي وې موږ به خپلي مېږي لوشلې او شيدې به مو چښلې خو بل چا د خپلو مېږو څخه يو څاڅکى شيدې نه سواى لوشلاى او نه يې د مېږو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په غلانځو کي څه وه، تر داسي اندازې چي زموږ د کلي خلکو به خپلو شپنیانو ته په قهر او غضب سره ویل: تاسي پسونه وښو ته نه بیایاست، پسونه هلته بیایاست چیري چي د حلیمې پسونه پیول کیږي، چوپانانو به ورته ویل: په والله زموږ او د حلیمې پسونه یو ځای ګرځي، خو بیا به هم د دوی پسونه وږي راغله او یو څاڅکی شیدې به یې نه کولې خو زموږ پسونه به ماړه او د میږو غلانځي به د شیدو ډکي وې، زموږ دغه حال ؤ د الله جل جلاله له طرفه خیر او برکتونه را باندي اوریدل څو دوه کاله تېر سوه.

حلیمه وایي: د محمّد ﷺ جسم او بدن نسبت و نورو ماشومانو ته مخالفه وَدَه او پرورښت کاوه، د عمر یې دوه کاله لا نه وه پوره سوي داسي معلومېدی لکه د پنځو شپږو کالو هلک، صحت او عافیت یې کامل او سالم وه، په خبرو کي یې فصاحت ؤ، خبري یې سمي او پوره کولې، کله چي د ده ﷺ دوه کاله پوره سوه مور ته مو ور وستی او عادت هم دا ؤ چي دایګانو به هلکان پسله دوو کلو خپل مور او پلار ته ور وستل، خو ځینو پلرو به د دوهم وار دپاره بیا دغه ماشوم و دایي ته ورکړی چي څه موده دي نوره هم په صحراء کي تېره کړي او ځینو خلکو به پر دغه دوو کلو بس کړل، اوس حلیمې هم محمّد ﷺ مکې مکرمې او خپلي مور ته ور وستی، خو کوښښ کوي چي بیرته یې د ځانه سره بوزي، د رسول الله ﷺ مور آمنه ورته وایي: بسته دلې دي وي او حلیمه ورته وایي: دلته ګرمي ده مرضونه دي، دئ تر اوسه بنه نه دی لوی سوی څه موده به یې نور هم را سره بوزم. حلیمه وایي: موږ دا کوښښ کاوه چي محمّد ﷺ بیرته را سره بوزو، ځکه موږ په ده کي هغه ذکر سوي برکتونه لیدلي وه، څو په آخر کي مو د محمّد ﷺ مور راضي کړه چي محمّد ﷺ بیا را سره بوزو او دوهم وار مو بیا بني سعد ته راوستی.

دلته به ستاسي د معلوماتو د زیات والي دپاره د رسول الله ﷺ رضاعت، رضعي ورونه او رضعي خوندي در وښوول سي،

اول: هغه ښوک چي رسول الله ﷺ ته یې پسله د ده د موره تیٔ ورکړی دی هغه (ثُوَیبه) ده چي د ابولهب آزاده سوې مینځه وه، هغې د خپل زوی سره چي مسروح نومېدی تیٔ ورکړی او دغه ثویبې تر رسول الله ﷺ د مخه حمزه رضي الله عنه ته هم تیٔ ورکړی ؤ، په دې حساب حمزه رضي الله عنه چي د رسول الله ﷺ اکا ؤ رضعي ورور یې هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

سو او دغه ثويبې په وروسته کي ابوسلمه رضي الله عنه ته هم تئ ورکړی دی، نو ابوسلمه رضي الله عنه هم د رسول الله ﷺ رضعي ورور دی او د رسول الله ﷺ هغه رضعي ورونه يا خويندې چې د حليمې او حارث اولادونه وه داسې دي: عبدالله بن حارث، انيسه بنت حارث، حُذافه بنت حارث چې په شيما سره مشهوره ده او دغه حليمه د ابوسفيان بن حارث بن عبدالمطلب دايي هم وه، چې ابوسفيان بن حارث د رسول الله ﷺ د اکا زوی ؤ او رضعي ورور يې هم سو، همدارنګه حليمه السعديه وحمزه رضي الله عنه ته هم تئ ورکړی دی، چې حمزه رضي الله عنه د رسول الله ﷺ د دوو طرفو رضعي ورور سو، يو د ثُويبه له طرفه او بل د حليمه السعديه له طرفه. *(اوس به بيرته خپلې قصې ته راسو)*

حليمه وايي: د محمّد ﷺ تر دوهم وار را وستلو څه موده وروسته د محمّد ﷺ د تي يا رضعي ورور وارخطا او په ځغستا خپلې مور او پلار ته راغلی او ويل يې: هغه زما قريشي ورور ببربړي، دوی ورته ويل: څه ورته پېښه ده؟ هلک ويل: دوه نفره چې سپين کالي يې اغوستي وه راغله او محمّد ﷺ يې بې سده کړی، حليمه او حارث د دې خبر په اورېدلو سره ډېر وبېرېدل او د محمّد ﷺ طرف ته په تلوار او وارخطايي سره ورغله، که ګوري د محمّد ﷺ د مخ رنګ بل قسم اوښتی دی، دوی ورته ويل: څه درته پېښه ده؟ محمّد ﷺ وويل: دوه نفره چې سپين کالي يې اغوستي وه راغله زه يې وه‌هلم او پر مځکه ولوېدم، بيا يې زما ځيګر را څيري کړی او زما زړه يې راوايستی.

دغه واقعه په هغه حديث شريف کي بيان سوې ده چې امام مسلم يې د انس رضي الله عنه څخه روايتوي او وايي:

«أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَتَاهُ جِبْرِيلُ وَهُوَ يَلْعَبُ مَعَ الْغِلْمَانِ فَأَخَذَهُ فَصَرَعَهُ فَشَقَّ عَنْ قَلْبِهِ فَاسْتَخْرَجَ الْقَلْبَ فَاسْتَخْرَجَ مِنْهُ عَلَقَةً فَقَالَ هَذَا حَظُّ الشَّيْطَانِ مِنْكَ. ثُمَّ غَسَلَهُ فِي طَسْتٍ مِنْ ذَهَبٍ بِمَاءِ زَمْزَمَ ثُمَّ لأَمَهُ ثُمَّ أَعَادَهُ فِي مَكَانِهِ وَجَاءَ الْغِلْمَانُ يَسْعَوْنَ إِلَى أُمِّهِ – يَعْنِي ظِئْرَهُ – فَقَالُوا إِنَّ مُحَمَّدًا قَدْ قُتِلَ. فَاسْتَقْبَلُوهُ وَهُوَ مُنْتَقِعُ اللَّوْنِ. قَالَ أَنَسٌ وَقَدْ كُنْتُ أَرَى أَثَرَ ذَلِكَ الْمِخْيَطِ فِي صَدْرِهِ.[رواه: مسلم]

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعني: رسول اللهﷺ د ماشومانو سره لوبي کولې چي جبريل علیه السلام ورته راغلی، دیﷺ يې واخيستی او بې سده يې کړی او د دهﷺ سينه يې ور څيري کړه او زړه يې را وايستی او د هغه څخه يې يوه ټوټه ايسته کړل او ويل: دا ستا څخه د شيطان برخه ده، بيا يې دغه زما زړه د سرو زرو په طشت کي د زَمزَم په اوبو پريولی او بيا يې بيرته د دهﷺ زړه په هغه خپل ځای کي کېښېناوه اوسينه يې ور وګنډل او ماشومان د دهﷺ مور يعني: دايي ته په ځغستا ورغله چي محمّدﷺ و وژل سو، دوی ژر هلته ورغله او وې ليده چي د دهﷺ د رنګ بنه اوښتې ده.

انس رضي الله عنه وايي: ما د دغه ګنډلو اثر د رسول اللهﷺ په سينه کي ليدی.

دلته د دغي واقعې په ليدلو حليمه ډيره وبېرېدل او خپل ميړه حارث ته يې و ويل: ښايي دغه نفر د پېرانانو څخه وي مور بايد دغه هلک د مخه تر دې چي څه ورته پېښه سي خپلي مورته ورولو، نو يې محمّدﷺ مکې مکرمې او خپلي مور ته ور وستی ويل دا دی ستا زوی مو جوړ روغ، صحي او سالم درته را وستی.

د دهﷺ مور په تعجب کي سوه ويل: سبب څه دی چي را مو وستی؟ تاسي خو په هغه بل وار ډير کوښښ کاوه چي در سره بويې زی او اوس مو په خپله را وستی؟

حليمې و ويل: نه ويل کيږي د دنيا ښې او بدي دي سبا به يو تکليف ورته پېښ سوی وي او ته به مور ملامتوې خو اوس مو دا دی صحي سالم درته را وستی.

آمنې ويل: يا يو سبب سته او حال به را ته واياست.

حليمه آخر مجبوره سوه او د هغه نفر قصه يې ورته وکړه.

آمنې و ويل: تاسي پر ده د جن يا پيري څخه و بېرېدلاست؟

دوی ويل: هو، آمنې ويل: يا! هيڅکله ده ته جن نه سي ور رسېدلای ځکه ما د ده د ولادت په وخت کي خوب وليدی چي يو څوک راته وايي و وايه:

(أُعِيذُكَ بِاللهِ الوَاحد، مِن شرّ كلِ حاسِدِ)

قسم دی چي ده ته جن او شيطان نه سي ور رسېدلای.

خير حليمه بيرته بني سعد ته ولاړل او محمّدﷺ د خپلي مور سره پاته سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ د مور وفات

کله چې د محمّد ﷺ عمر شپږو کلو ته و رسېدی د رسول الله ﷺ مور د خپل وفات سوي مېړه سره د وفاء په سبب دا خوښه وبلل چې د هغه د قبر زيارت ته چې په يثرِب کې ؤ ورسي، نو د مکې مکرمې څخه رهي سوه او پنځه سوه کيلو متره لاريې مزل وکړی څو يثرِب ته ورسېدل، د دې سره په دې سفر کي د دې کوچنئ زوی محمّد ﷺ او د دې خادمه ام ايمن او د دې خسر عبدالمطلب ملګري وه، يوه مياشت يې په مدينه منوره کي تېره کړه د ها خوا څخه چې بيرته مکې مکرمې ته راتلل د لاري په شروع کي د رسول الله ﷺ مور ناروغه سوه او په ابواء کي وفات سوه، ابواء د مکې مکرمې او مدينې منورې تر منځ په لار کي د يوه ځای نوم دی او په دغه وخت کي د رسول الله ﷺ عمر شپږ کاله ؤ او د عبدالمطلب سره بيله موره مکې مکرمې ته راغلی.

اوس نو محمّد ﷺ د مور او پلار د دواړو له طرفه يتيم سو، د ده ﷺ تربيه او روزنه د ده نيکه عبدالمطلب پر غاړه واخيستل، دلته نو د رسول الله ﷺ په ژوند کي نوې مرحله شروع سوه.

په تيرو سوو بحثو کي مو دا و ويل: چې عربو د مخه تر اسلام د جاهليت په وختو کي څو مره ناوړه کارونه کول تر داسي اندازې چې ژوندي انسانان يې ښخول او بيا مو د رسول الله ﷺ معزز او مشرف نسب درته بيان کړی چې د شريف او محترم نسب خاوند ؤ ځکه چې د الله جل جلاله اراده همداسي وه چې د ده ﷺ نسب بايد لوړ او شريف وي دا د دې دپاره چې څوک د نسب پيغور ور نه کړي او خلک په ده ﷺ باور او اعتماد ولري او دئ ﷺ بايد قوي قوم د دې دپاره ولري چې دغه قوم يې د دښمنانو او تجاوز کوونکو له ظلمه او تېري څخه وساتي او همېشه پيغمبران همداسي وي چې په قوي او معززه قوم کي پيدا کيږي او په هغه خپل قوم کي د رسالت وظيفه ورکول کيږي، چې د دې څخه مقصد همدا دی چې په خپل قوم وساتل سي لکه څرنګه چې الله عزوجل فرمايي: ﴿وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ﴾ هود: ۹۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې دا د شعیب علیه السلام قوم ؤ او شعیب علیه السلام ته وایي: که چیرې ستا قوم نه وای موږ به ته رجم کړی وای. یعنې: د ډبرو په ویشتلو به مو وژلی وای.

نو که یو پیغمبر د یوه عادي نسب څخه وي یا قوم و نه لري د هغه نبي آزارول د خلکو دپاره ډېر آسانه وي او تاسي به په را تلونکي بحث او بیان کي و وینی چې دغه د نسب شرافت د دې سبب وګرځېدی چې له یوه طرفه خلکو د رسول الله ﷺ احترام کاوه او اعتماد یې پر درلودی او له بله طرفه یې خلک د ده ﷺ له آزاره منعه کول.

او بیا مو د رسول الله ﷺ د ولادت بیان درته وکړی چې کومي معجزې او کرامتونه د ده ﷺ د ولادت سره یو ځای وه، دا هم د دې دپاره چې خلکو ته د ده ﷺ د راتګ زیري ور معلوم سي که څه هم د ده ﷺ د را تګ علامې په پخوانیو آسماني کتابو کي ډیري موجودي وې خو پر هغو سربېره کوم حوادث چې د ده ﷺ د ولادت سره یو ځای پېښ سول په هغو ټولو کي د خاتم النبیین ﷺ د را تګ اشارې موجودي وې.

او بیا مو د ده ﷺ د یتیم کېدلو حال بیان کړی، د مخه تر دې چې دنیا ته تشریف را وړي د پلار له طرفه یتیم سو او کله چې یې عمر شپږو کلو ته ورسېدی د مور له طرفه هم یتیم سو، دا ټوله د الله جل جلاله إراده وه، علماء کرام د ده ﷺ د یتیم کېدلو دپاره ډېر سببونه بیانوي چې یو د هغو څخه دا دی چې په ده ﷺ کي رحمت، شفقت او مهرباني پیدا سي، ځکه که څوک په خپله د یتیم والي په حالت کي ژوند وکړي هغه داسي نه وي لکه اورېدلي چې یې وي، په عربي کي مثال دی چې وایي (لَیسَ الخَبَرُ کَالمُعَاینَة) اورېدل داسي نه دي لکه لیدل یا په فارسي کي وایي (شنیده کی بود مانند دیده) دا چې یو سړئ فقط د یتیم پر سر لاس تېر کړي یا د یتیم سره مرسته وکړي، هغه داسي نه دی لکه خپل ژوند چې په یتیم والي پر تېر سوی وي، د دې دوو په منځ کي ډېر زیات فرق او توپیر سته، نو الله جل جلاله په دغه یتیم والي سره دئ ﷺ رحیم او مهربانه تربیه کړی، لکه څرنګه چې په حدیث شریف کي رسول الله ﷺ فرمایي « أَدَّبَنِی رَبِّی فَأَحسَنَ تَأدِیبِی» یعنې: زما رب ادب او تربیه را کړل او په ښه ادب سره یې مؤدبه کړم، نو د رسول الله ﷺ تربیه الهی تربیه وه او الله جل جلاله ښه ادب او ښه اخلاق ورکړل او د ده ﷺ د ژوند دغه حالات تصادفي او د ژوند پیښي نه دي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلکه د دې شیانو د پېښېدلو ترشا لوی لوی مقصدونه پراته وه، علماء کرام د ده ﷺ د یتیم والي نور سببونه هم وایي، خو د دې دپاره چې بحث مو اوږد نه سي د هغو تر بیانولو تېرېږم او دا بیان مو هم درته وکړی چې رسول الله ﷺ په صحراء کي تربیه سو او د صحراء د تربیې فایدې مو هم بیان کړې چې اول صحت او عافیت دی او بل د مشکلاتو تحمل دی، رسول الله ﷺ په ناز او نعمتو کي نه دی لوی سوی دا د دې دپاره چې د سختیو او مشکلاتو د زغملو قدرت ولري، که تاسي د رسول الله ﷺ را تلونکي ژوند اوحالاتو ته وګورئ و به وینئ چې د ده ﷺ ټول عمر په جهاد، عبادت، تکالیفو او آزارو تېرسوی دی او بل د صحراء د ژوند ښخه د ژبي فصاحت او بلاغت حاصلیږي، د ښاري خلکو ژبه ګډه وډه وي او رسول الله ﷺ تر ټولو خلکو فصیح ؤ چي دا هم د بني سعد د ژوند په سبب وه، ځکه رسول الله ﷺ په خپله د دغه فصاحت په باره کي فرمایي، کله چې ابوبکر صدیق رضی الله عنه رسول الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! تر تا فصیح مي نه دی لیدلی، رسول الله ﷺ و فرمایل: څنګه به داسي نه وي یا ابا بکر! زه د قریشو ښخه یم او په بني سعد کي تربیه سوی یم.

اول قریش په خپله فصیح وه او بل بني سعد هم په فصاحت کي شهرت درلودی.

د رسول الله ﷺ اقتصادي حالت

رسول الله ﷺ غریب او مسکین لوی سو مال یې نه درلودی، هو محمّد ﷺ په نسب مشرف او معزز دی خو د مال خاوند نه ؤ او د دې سبب چې د ده کورنۍ مال نه درلودی دا ؤ: چي د عبدالمطلب کورنۍ د حاجیانو د خوړکې او اوبو مسئوله وه، یعني: د حاجیانو د خوړلو او څښلو برابرول چې رِفاده او سِقایه ورته ویل کېده د دوی پرغاړه وه نو ځکه زیات مال نه ور سره پاته کېدی، د سخا او ډوډۍ ورکولو په سببْ د دوی سره هیڅ مال نه ؤ او سخیان همیشه غریبان وي چې یو مثال یې حاتمِ الطایي دی هغه چې په عربو کي ډېر مشهوره سخي تېر سوی دی خو دئ د سخا په واسطه ډېر غریب ؤ ځکه په لاس کي یې شئ نه پاته کېدی، د عبدالمطلب او د ده د کورنۍ هم دغه حال ؤ چې د سخا او ورکړې په سبب یې څه نه درلودل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا چې محمّد ﷺ غریب او مسکین لوی سو په دې کې هم الهي مقصدونه وه چې د هغو مقصدو څخه یو دا ؤ چې د مسکین او محتاجه په حال خبر وي، د رسول الله ﷺ ژوند د غنیانو او مال دارانو پر قسم نه ؤ چې د غریبانو او مسکینانو له حاله بې خبره وي، هو غني به له خپله ماله څخه یوه غریب ته څه ور کړي خو بیا هم د ده ژوند هوسا او آسوده وي د غریبانو هغه حقیقي درد او احتیاج نه ور معلومېږي نو ځکه الله جل جلاله محمّد ﷺ د کوچني والي څخه په یتیم والي او مسکنت کې تربیه کړی، دا ټول الهي حکمتونه دي چې الله جل جلاله خپل رسول د رسالت د رسولو دپاره آماده کوي.

کله چې د رسول الله ﷺ مور وفات سوه د ده ﷺ تربیه د ده نیکه عبدالمطلب پر غاړه واخیستل او دا چې د ده ﷺ تربیه د عبدالمطلب پر لاس سوه په دې کې هم لوی حکمت ؤ، هغه دا چې عبدالمطلب د قریشو سردار او د مکې مکرمې رئیس دی، همېشه به د قریشو او نورو قبائلو مشران او سرداران د ده په مجلس کې ناست او حاضر وه، په دې مجلس کې به د لویو لویو کارو تصمیمونه نیول کېدل او د خلکو په منځ کې به فیصلې کېدې، په دغه وخت کې د محمّد ﷺ عمر شپږ کاله ؤ نو د ده ﷺ د تعلیمي ژوند شروع په دې سره وسوه چې وویني د خلکو سره څه قسم ګذاره او معامله، راشه درشه کېږي، او د لویو لویو کارو فیصلې څه قسم کېږي، طبیعتاً د دغه عمر هلکان په دغسې مجلسو کې نه کښېني او د لوبو دپاره ولاړېږي خو رسول الله ﷺ به همېشه په دغه مجلس کې ناست ؤ او نه به ولاړېدی، دا د الله جل جلاله إراده وه چې محمّد ﷺ پوه سي چې د خلکو سره باید څنګه ژوند وسي، یوازې دا نه چې د غریبانو او صحرایي عربو سره یې د ژوند کولو طریقه زده وي بلکه د سردارانو او د قومو د مشرانو سره هم باید په ژوند پوه وي، نو دئ ﷺ به همېشه د عبدالمطلب په مجلس کې حاضر ؤ.

د تاریخ په کتابو کې ذکر سوي دي چې د عبدالمطلب د ناستي دپاره کعبې شریفي ته نژدې او د کعبې شریفي په سایه کې ځای سمبدی، هلته به د عبدالمطلب زامنو د ده دپاره فرش آوار کړی نو د عبدالمطلب زامن او نور قریش به هلته په انتظار ولاړ وه هیڅوک به نه کښېنستی تر څو چې عبدالمطلب به راغلی هغه به کښېنستی بیا به دا نور کښېنستل، ځکه عبدالمطلب د مکې مکرمې عمومي مشر او رئیس ؤ، مګر رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي په عمر هم لږ او کوچنئ ؤ تر عبدالمطلب د مخه به راغلی او هلته به پر هغه فرش کښېنستی، اکاګانو به يې کوښښ کاوه چي دئ ﷺ د دغه کاره څخه منعه کړي او د دغه فرش څخه يې ولاړ کړي مګر عبدالمطلب چي به راغلی ويل به يې: پرېږ يې ږدی په ده کار مه لری په والله دغه زوی لره مي يوه درجه او مقام سته.

نو رسول الله ﷺ به همېشه د عبدالمطلب په مجلس کي ناست او حاضر ؤ او تاسي پوهېږی چي دغه مجلس ته به همېشه مشران، مخور او د نورو ځايو څخه ډلي راتلې او رسول الله ﷺ دوه کاله په دغه مجلس کي کښېنستی او دا يې هم زده کړل چي د قومو د مشرانو سره څه قسم معامله او خبري کيږي.

کله چي د رسول الله ﷺ عمر اته کاله سو عبدالمطلب هم وفات سو چي دا د محمّد ﷺ دپاره بل واريتيم والی ؤ، د مخه خو دئ ﷺ د پلار له طرفه يتيم ؤ، مګر هغه وخت په نامه يتيم ؤ ځکه ده ﷺ خپل پلار نه ؤ ليدلی مګر د عبدالمطلب په وفات سره د ده ﷺ يتيم والی حقيقي، ډېر سخت او مشکل ؤ ځکه دا د خپل مهربانه نيکه نېستي والی ؤ، هغه نيکه چي د کعبې شريفي د دېواله سره به ناست ؤ او د ده ﷺ سره به يې شفقت او مهربانّي کول، ناز به يې ورکاوه او ده ﷺ د نيکه په وجود کي د پلار نه درلودل نه حِسول، هغه نيکه يې وفات سو چي د ده ﷺ دپاره پلار ؤ او دغه اوسنئ يتيم والی ده ﷺ په سترګو وليدی، چي دغه يتيم کېدل تر هغه اول يتيم والي ډېرسخت وه، عبدالمطلب د مرګ په وخت کي وصيت وکړی چي د محمّد ﷺ تربيه او روزنه دي ابوطالب کوي او دا يې هم ورته و ويل: چي د ده د روزني او تربيې دپاره به ډېره خاصه توجه کوې.

د ابوطالب سره د رسول الله ﷺ تربيه

د عبدالمطلب تر وفات وروسته د محمّد ﷺ تربيه د ده اکا ابوطالب پر غاړه واخيستل ځکه ابوطالب د محمّد ﷺ د پلار عبدالله سکه ورور ؤ، هو د ابوطالب او عبدالله پلار خو عبدالمطلب ؤ بلکه مور يې هم يوه وه، اوس نو ابوطالب د رسول الله ﷺ درېيم تربيه کوونکی سو، اول مور، دوهم نيکه، درېيم اکا او د عبدالمطلب

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر وفات وروسته د مکې مکرمې مشرتوب هم د ابوطالب پر غاړه سو، مګر ابوطالب تر عبدالمطلب ډېر غریب ؤ، د ابوطالب اولادو به د خپل پلار سره د خرڅ او مصرف په پیدا کولو کې مرسته او کومک کاوه.

کله چې محمّد ﷺ ولیدل چې ابوطالب غریب دی حتّی د خپلو اولادو نفقه نه سي پیدا کولای نو محمّد ﷺ هم په کار کولو شروع وکړه چې هغه کار د پسو چوپاني وه او دا معلومه خبره ده چې چوپاني تر ښار د باندې وي، نو رسول الله ﷺ به د شپې او ورځې تر مکې مکرمې دباندې پاته کېدی چې په دغه چوپاني کې له یوه طرفه هغه د صحراء ژوند شروع سو چې د هغه ژوند ځیني فایدې مو د مخه درته بیان کړې دي او له بله طرفه په خپله چوپاني هم ډېرې فایدې لري چې علماء کرام یې داسې بیانوي:

اول: پر حیواناتو رحم او مهرباني چې دغه خوی په رسول الله ﷺ کې موجود ؤ، رسول الله ﷺ یوازې دانه چې پر انسانانو مهربانه ؤ بلکه حیواناتو هم د ده ﷺ د رحمت او مهربانیه ښخه حصه حاصله کړې ده چې دغه رحم په شرعي احکامو کې ډېر واضح او ښکاره دی، مثلاً د حیوان د حلالولو دپاره به چاړه تېره وي، یو حیوان به د بل حیوان مخ ته نه حلالیږي، پر حیوان به ظلم نه کوې، حیوان به نه وږی کوې او نه به یې تږی کوې، پر حیوان به د ده تر طاقت زیات بار نه باروې او داسې نور.

دوهم: په چوپاني کې حلم او صبر حاصلیږي، پسونه ښا و خوا پاشل کیږي د هغو د راټولولو او یو ځای کولو طریقه زده کیږي، پسونه باید له دښمنه وساتل سي، چې دا ټوله د امت د یو ځای کولو او ساتلو دپاره تجربې وې او رسول الله ﷺ دا هم زده کړه چې خپل مصرف په خپل لاس پیدا کړي، تر اوسه خو یې اعتماد د مور یا نیکه پر نفقه ؤ خو اوس یې په خپله په کار کولو او په خپل لاس د مصرف په پیدا کولو شروع وکړه، نو ده ﷺ د اته کلنۍ ښخه په چوپاني شروع وکړه او تر هغو یې دا کار کاوه چې عمر یې تقریباً یو ویشت کلو ته ورسېدی او دغه چوپانۍ د ده ﷺ د عمر ډېره موده په بر کې ونیول، رسول الله ﷺ فرمایي: « مَامِنْ نَبِیٍّ إلاَّ وَرَعَی الغَنَمَ » یعني: داسې نبي نسته چې د پسو چوپاني دې یې نه وي کړې، نو دغه وظیفه ټولو انبیاء علیهم السلام پر ځای کړې ده، علماء کرام د چوپانۍ په ګټو او فایدو کې یوه دا هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیانوي او وایي: کوم څوک چې په دښت کې د پسو په پېولو مشغول وي نو دئ تنها وي او تنهايي سړئ و چرت او فکر کولو ته پرېږدي، په آسمانو، ستورو، لمر او سپوږمۍ کې فکر کوي، دغه برابر نظام او الهي قدرتو ته ګوري چې دغه افکار د انسان د روح د صفايي او پاک والي سبب ګرځي، مګر کوم کسان چې په ښارو کې اوسيږي هغه په تګ او را تګ مشغوله وي، دا ولاړې هغه راغلی، نوي نوي خبري او حوادث اوري فکر يې ګډوډ وي، انسان د الله ﷻ په قدرتو کې فکر کولو ته نه فارغه کيږي، نو دا هم د دښت او صحراء فايده وه چې رسول الله ﷺ يې فکر کولو ته فارغه کړی.

په دغه وخت کې چې رسول الله ﷺ په چوپاني مشغول ؤ ابوطالب د تجارت په کار مشغول ؤ، کله چې د رسول الله ﷺ عمر دوولسو کلو ته ورسېدی په دغه وخت کې ابوطالب قصد درلودی چې شام ته په تجارت ولاړ سي، قافله تياره سوه، کله چې ابوطالب د تللو إراده وکړه رسول الله ﷺ ورته ټينګ سو چې ما هم در سره بوزه، ابوطالب نه غوښتل چې محمّد ﷺ يې په دغه سفر کې ملګری وي مګر رسول الله ﷺ ترکالو ټينګ ونيوی او ويل: خامخا به مي در سره بيا يې، څرنګه چې محمّد ﷺ پر ابوطالب ډير ګران ؤ آخر راضي سو او دئ ﷺ يې د ځان ملګری کړی، دا نو تر مکې مکرمې دباندي او شام ته د رسول الله ﷺ اول سفر ؤ چې په دغه وخت کې د رسول الله ﷺ عمر دوولس کاله ؤ، خير قافلې حرکت وکړی کله چې قافله د شام حدودو ته ورسېدل نو يې نژدې و يوه (دير) يا صَومعې ته واړول (دير) يا صَومعه د نصاراوو د عبادت ځاي ته ويل کيږي او د دوی راهب هلته په کلو کلو ناست وي نه راوزي، خواړه او اوبه يې هلته ورته پراته وي او راهب په عبادت مشغوله وي، د قريشو تجارتي قافلې به همېشه پر دغه لار د دغي صومعې سره تېرېدلې خو نه به قريش دغي صومعې ته ورتلل او نه به هغه راهبان ورته را وتل مګر نن ورځ چې قافلې دغي صومعې ته نژدې واړول د صومعې د راهبانو مشر چې بُحَيرا ورته ويل کېده د مخه لا تر صومعې دباندي ولاړ ؤ او د ليري څخه يې قافلې ته کتل په دغه قافله کې يې ډير عجب او نادره کارونه وليدل، وې ليده چې د قافلې پر سر اوريځ ور سره رهي ده، بُحيرا په تعجب کې سو او پوه سو چې په دې قافله کې يو سِر او راز سته، کله چې قافلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

و صومعې ته نژدې وا ړول، بحيرا خپلو ملګرو ته وويل چې نن خواړه ډير پاخه کړی او يو نفر يې قافلې ته هم ولېږی چې ورسه او ورته و وايه: تاسي نن زموږ میلمانه یاست او په قافله کې به څوک نه پرېږدی ټول راسی، د قافلې خلکو هم دا دعوت قبول کړی او ټول ورغله، يوازي محمّد ﷺ يې د قافلې سره پرېښاوه چې د قافلې د سامانو ساتنه وکړي، اوس نو د قافلې ټول نفر ناست دي خواړه راغله او په خوړلو يې شروع وکړه، بحيرا ورته ګوري او د قافلې يو يو نفر تر نظر باسي، په دې خلکو کې يې کوم داسي شئ و نه ليدی چې هغه دي عجب او د دې وړ وي چې اوريځ دي پر سر ور سره ولاړه سي *(د نصاراوو علماوو ته دا معلومه وه چې د آخري نبي د راتګ وخت او زمانه را نژدې دي نو ځکه دوی په علاموا و اشارو پسي ګرځېدل)* مګر بحيرا په دې خلکو کي د توجه وړ شئ و نه ليدی نو يې پوښتنه ځني وکړه چې تاسي ټول راغلاست؟ څوک مو نه دی پاته سوی؟ دوی وويل: هو، ټول راغلو فقط يو کوچنئ مو د قافلې سره پرې ايښی دی چې زموږ د سامانو ساتنه کوي.

د قافلې د خلکو څخه يوه نفر وويل: والله موږ بد خلک يو موږ راغلو خواړه خورو او يتيم مو پرېښاوه، نو يې يو نفر ولېږی چې ورسه محمّد ﷺ هم راوله، نفر ولاړی او محمّد ﷺ يې د ځانه سره راوستی، بحيرا چې په اول وار وليدی پوه سو چې په دغه هلک کي غيرِ طبيعي شئ سته، نو ور ته ګوري او فکر پکښې وهي، محمّد ﷺ کښينستی او خواړه خوري، بُحيرا يې مخ ته ناست دی او ورته ګوري، بيا نو بحيرا د محمّد ﷺ څخه په پوښتنو شروع وکړه او ويل: ستا دي په لات او عُزٰی سره قَسم وي.

لات او عُزٰی د مشرکانو دوه بتان وه او دا قَسم هم د مشرکانو قسم ؤ، که څه هم بحيرا لات او عُزٰی ته عقيده نه درلودل خو ده ليدل چې دغه قوم يو وبل ته په لات او عُزٰی سره قَسم ور کوي نو بحيرا هم د دوی پر ډول په لات او عُزٰی سره محمّد ﷺ ته قسم ورکړی او ورته وايي: ستا دي په لات او عُزٰی سره قَسم وي، رسول الله ﷺ ورته وويل: په لات او عزٰی قسم مه را کوه قسم په الله چي ما هيڅکله د هغو عبادت نه دی کړی او د هيڅ شي څخه مي دومره بد نه راځي لکه د لات او عزٰی څخه.

د تاريخ او سيرت په ټولو کتابو کي دا ثابته ده چي رسول الله ﷺ د ژوند د شروع

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه هیڅکله د بت عبادت نه ؤ کړی که څه هم د ده ﷺ قوم او کورنۍ ټول بت پرستان وه خو ده ﷺ هیڅکله نه بت ته سجده کړې ده او نه یې بت مشرف بللی دی چې دا د الله جل جلاله له طرفه ساتنه وه، هوا ممکن یو څوک د خپلې کورنۍ په لار نبووونه یا د سالمې تربیې په سبب د ځینو بدو کارو څخه بېزاره وي مګر د رسول الله ﷺ د بتانو څخه نفرت اولیري والی د خپلې کورنۍ د تربیې په سبب نه ؤ ځکه د ده ﷺ پر شا وخوا ټول خلک بت پرستان وه نو معلومه خبره ده چې دا د الله جل جلاله له طرفه الهي ساتنه او الهي تربیه وه.

راهب ورته و ویل: بنه ستا دي په الله سره قسم وي چې حق او حقیقت به راته وایې، رسول الله ﷺ و ویل: هو، په الله سره قسم راکړه، راهب بُحیرا په پوښتنو شروع وکړه څه فکر وهې؟ په خوب کې څه شي وینې؟ څنګه حالات درته پېښېږي؟ داسې ډېرې پوښتنې یې ځنې وکړې او رسول الله ﷺ جوابونه ورته وایې.

بحیرا خو عالم ؤ او په آسماني کتابو کې د آخري نبي علامې ذکر سوي وې او اوس بحیرا هغه ټولې علامې په محمّد ﷺ کې ولیدلې نو یې ورته و ویل: ته دې شا یا مَلا را ته لڅه کړه، پرېږده چې ملا دې و وینم، رسول الله ﷺ هم خپله ملا لڅه کړه، بحیرا ولیدل چې پر ملا یې د نبوت مُهر هم سته، هغه مُهر چې په ډېرو صحي احادیثو سره یې موجودیت ثابت دی، علماء کرام د نبوت د مُهر داسې تعریف او بیان کوي: چې (خَاتَمُ النّبُوَّة) د رسول الله ﷺ د دوو مبارکو اوږو په منځ کې د کوترې د هګۍ پر اندازه یو تور داغ دی او په هغه داغ کې داسې وربښتان دي لکه د چرګ د سر کاکُل او د دغه تور داغ پر شا وخوا نور ډېر تور خالونه هم سته چې دغه علامه د نبوت مُهر دی او بحیرا دغه علامه ولیدل او وېې پېژندل نو یې ابوطالب ته مخ ور واړاوه او ویل: دا هلک دې څه دی؟ ابوطالب ویل: دا مې زوی دی، بحیرا و ویل: د ده پلار باید نه وي ژوندئ ځکه بحیرا ته دا معلومه وه چې د آخرالأنبیاء علیه السلام د علامو څخه یوه هم دا ده چې یتیم به وي او اوس یې ولیدل چې ټولې علامې په دغه هلک کې موجودې دي او دغه یوه علامه مخالفه ده دا نه سره لګېږي نو ځکه یې ابوطالب ته و ویل: دئ باید پلار و نه لري، ابوطالب و ویل: هو، دئ زما وراره دی، بحیرا د ځان سره و ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس صحي سوه، نو يې ابوطالب ته و ويل: ورارہ دي بيرته مکې مکرمې ته بوزه که دئ شام ته در سره ولاړ سي هلته يې يهود پيژني او که يې وپيژندی ضرور ور رسوي.

ابوطالب هم پرخپل وراره و بېرېدی، نو ابوطالب په خپله نه ور سره را وګرځېدی بلکه يو بل نفر يې ور سره ملګری کړی او محمّد ﷺ يې بيرته مکې مکرمې ته را وستی او دغه اولنئ سفر يې نه سو پوره.

دغه د بحيرا قصه هم د رسول الله ﷺ د نبوت د علاموڅخه يوه لويه او روښانه علامه ده.

د رسول الله ﷺ د نبوت يوه بله علامه دا ده: چي ځيني وختونه به مکې مکرمې ته ځيني خلک راتلل چي دغه خلکو ته أهلُ الفَراسة ويل کېده او دغو خلکو يو علم حاصل کړی ؤ چي هغه علم ته هم عِلمُ الفَراسة ويل کيږي، د دغه علم عالمانو چي به يو چا ته وکتل د هغه علم په واسطه به يې د هغه نفر د مستقبل يا را تلونکي ژوند ځيني حالات ورته بيانول او دغه حالات به تر ډيري اندازې صحي او رشتيا را وتل، ځکه دا علم دی چي د هغه تعليم کيږي او غيب ويل نه دي، حتّی امام شافعي رحمه الله هم پنځه کاله د دغه علم تعليم کړی دی او دغه علم ته زموږ او ستاسي په اصطلاح کي د (قيافه شناسی يا قيافې پېژندلو علم) ويل کيږي، نو دغه اهلُ الفراسة دغه علم درلودی او دوی چي به هر ځای ته ولاړل خلکو به خپل هلکان ورته راوستل چي د هغو د ژوند راتلونکي حالات ورته و وايي، لکه زموږ په وطن کي فال بينان چي د خلکو فال به يې کتی، که څه هم هغه فال کتونکي بې علمه او ناپوه خلک وه فقط د پيسو د ګټلو دپاره به يې خلک په بې ځايه او بې معنٰی خبرو خطايستل.

نو يو وخت د دغه اهلُ الفَراسه څخه يو نفر مکې مکرمې ته راغلی او خلکو خپل هلکان ورته را وستل چي د ژوند را تلونکي حالات يې ورته و وايي، په دې جمله کي ابوطالب هم خپل وراره محمّد ﷺ ورته را وستی او دغه واقعه هم هغه د شام تر سفر وروسته وه، محمّد ﷺ يې ورته را وستی او د هلکانو په قطار کي يې د ده مخ ته کښېناوه، دغه د علمُ الفراسه عالِم تر اوسه د هلکانو په ليدلو او کتلو شروع نه ده کړې، خو محمّد ﷺ ته په ډير ځير او دقت سره ګوري او دغه کتل يې هم غير عادي او غير طبيعي وه، مخ ته يې ګوري، لوړ ورته ګوري، کښته ورته ګوري دغه کتل يې ډير

(c) ketabton.com: The Digital Library

شدید او حیرانوونکي وه، حتّی ابوطالب د دغه کټلو څخه وېرېدی، بیا نو سړي له یوه طرفه د هلکانو په کټلو شروع وکړه په خپل کار مشغول سو، په دغه وخت کي ابوطالب محمّد ﷺ تر لاس ونیوی له دغه منځه څخه یې وایستی او ګوښه یې کړی، سړئ چي د نورو هلکانو د لیدلو او کټلو څخه فارغه سو هرڅه چي ګوري محمّد ﷺ نسته، نو ویل: څه سو هغه ځوان چي دغه اوس زما مخ ته ناست ؤ؟ چا جواب نه ورکاوه، سړي په لوړ آواز ناري کړل: څه سو هغه هلک چي زما مخ ته ناست ؤ رایې ولی په والله هغه لره شان او شوکت، درجه او عظمت سته. ابوطالب خو د مخه لا بېرېدلی ؤ محمّد ﷺ یې نه راوستی.

دا هم د رسول الله ﷺ د لوړي درجې او عالي مقام یوه نښانه او علامه وه.

همدارنګه رسول الله ﷺ تر نبوت او رسالت د مخه د ځوانۍ په وخت او موده کي د الله ﷻ په ساتنه د هر شر او هر ناوړه کاره څخه ساتل سوی ؤ، یوازي دا نه چي د شرک، د بتانو د عبادت او ګنهو څخه ساتل سوی ؤ بلکه د هر هغه عادي او کوچني شیانو څخه چي فقط یوه اخلاقي کمزوري به پکښې موجوده وه یا به هغه کار د انساني فطرت څخه مخالفه ؤ د هغو ټولو څخه رب ﷻ ساتلی ؤ، هغه کارونه چي په اهلِ مکه کي هیڅ عیب نه بلل کېده او د ژوند عادي کارونه وه بیا هم الله ﷻ خپل رسول ﷺ د هغو کارو څخه ساتلی ؤ چي د هغې جملې څخه به څو شیه درته بیان سي:

اول: رسول الله ﷺ هیڅکله د فسق او فجور ځای ته نه دی حاضر سوی، د رقص او غنا، موسیقۍ او عیاشۍ مجلس ته هیڅکله نه دی ورغلی.

یو وخت رسول الله ﷺ او د ده د چوپانۍ ملګري تر مکې مکرمې دباندي پسونه پېول، رسول الله ﷺ د لیري څخه د واده ساز او آواز واورېدی او په ټول عمر یې دغسي محفل نه ؤ لیدلی نو یې هغه خپل ملګري ته وویل: ما تر اوسه واده نه دی لیدلی نو نن شپه ته زما پسونه ګوره او زه به ولاړ سم چي دغه واده ووینم، هغه ویل ښه دی، ملګری یې د پسو سره پاته سو او محمّد ﷺ ور رهي سو چي واده او د هغه ساز و ویني، خو کله چي په دغه مجلس کي کښېنستی سمدستي خوب پر غالبه سو او بیده سو، رسول الله ﷺ فرمایي: بل شي نه کړم را ویښ مګر د لمر حرارت او ګرمۍ، سهار

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمر راختلی را وینې سو او ټول خلک تللي وه، د دغه واده یې هیڅ و نه لیدل.

بله ورځ بیا واده دی بیا یې هغه خپل ملګري ته و ویل: چې هغه شپه خو ما هیڅ و نه لیدل او نه مي واورېدل ځکه بیده سوم نن به ولاړ سم او ته زما پسونه ګوره، هغه ویل: ښه دی ولاړ سه، بیا چې راغلی د اول کښېنستلو سره خوب پر غالبه سو او بیده سو، سهار د لمر تر راختلو وروسته را وینې سو، نو رسول الله ﷺ پوه سو چې دغه ودونه او مجلسونه زما دپاره نه دي، ځکه هلته د فسق او فساد کارونه کېدل.

خو د ډېر افسوس ځای دی چې تر نن ورځې پورې په ودو او ښادیو کې دغه د فسق او فساد کارونه دوام لري، فلمونه او عکسونه، ساز او رقص، اسراف او سیالي، لڅ کالي او کفري موډونه، دغه حرام کارونه د ودو شرطونه ګرځېدلي دي، نوی کور او نوی فامیل جوړېږي خو متأسفانه اساس او بنسټ یې په ګنهو او د الله ﷻ په نافرمانیو ایښوول کیږي او بیا وایي: اولاد مي صالح او زما په خوله نه دی، د ښځي سره مي ژوند تریخ دی، پوروړی او دربدره یم، په ژوند کي مي خوشالي نسته.

ورورہ! دا ته یې چې دغه ژوند دي د ځان دپاره خوښ او اختیار کړی دی، دا ستا د هغو ګنهو او نا فرمانیو نتیجه ده چې د دغه کور د جوړولو په شروع کي دي کولې، ته نه وینې؟ کله چې آدم علیه السلام د هغه منعه سوي وُني څخه څه خواړه وخوړل څه ورته پېښه سوه؟ د جنت څخه وایستل سو، د خپلي زوجې څخه په کلو کلو جلا سو، دا فقط یوه کوچنۍ نا فرماني وه او موږ په یوه واده کي سل نا فرمانۍ کوو.

نن ورځ خلک د واده د نېک او مبارک نامه څخه بده استفاده کوي د ګنهو او ناجائزه کارو وسیله یې ګرځوي، هر هغه واده چې په هغه کي حرام کارونه و نه سي واده یې نه بولي، هو! مسلمانان د روا او جائزه خوشالیو څخه نه دي منعه، په واده کي د نکاح د اعلانولو دپاره نجونو ته دا روا ده چې څه وخت دریې وټکوي (نه داسي لکه موږ چې په هفتو هفتو مو سازونه او رقصونه شپه تر سهاره دوام لري) په واده کي خوشالي مطلوب او جائزه ده، زموږ دین د غم او مصیبت دین نه دی مګر هغه حرام مظاهر او مناظر، دغه لڅ کالي او بېر سرونه، هغه ساز او رقصونه، بلکه ټول هغه کارونه او عملونه چې د فسق او فساد، د اسراف او سیالیو څخه خالي نه دي! باید پرېږدو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو رسول الله ﷺ د دغسي مجالسو څخه په الهي ساتنه سره وساتل سو.

دوهم: د هغو کارو د جملې څخه چي رسول الله ﷺ ځني ساتل سوی دی یو بل بد عادت ؤ چي د اهلِ مکې او مشرکانو په رواج او اصطلاح کي عادي او معمولي کار ؤ چي هغه د عورت لڅ والی ؤ، که به یو سړئ لڅ پڅ ګرځېدی هم یې پروا نه کول او د دغه عادت د رواجولو دپاره څو سببه موجود وه، یو دا چي په پخوا کي د قریشو له طرفه ځیني امرونه صادر سوي وه چي خلک د هغو اوامرو په عملي کولو مکلف وه، چي یو د هغو اوامرو څخه دا ؤ: چي پر کعبه شریفه څوک په خپلو کالو کي طواف نه سي کولای ځکه په هغو کالو کي یې ګنهونه کړي دي نو د قریشو یو خاص قسم کالي وه چي خلکو به هغه کالي د قریشو څخه رانیول او بیا به یې په هغو کالو کي طواف کاوه.

طبعاً په دې کار کي د قریشو دپاره اقتصادي او تجارتي ګټه وه چي قریشو به خپل مال خرڅاوه

نو کوم څوک چي به د مکې مکرمې د دباندي څخه راغلی او هغه د قریشو کالي به نه وه ورسره نو رانیولو ته به یې مجبوره ؤ او بیا به یې هغه د قریشو په کالو کي پر کعبه شریفه طواف کاوه، خو هغه څوک چي د کالو د رانیولو دپاره به یې پیسې نه درلودې لڅ طواف به یې کاوه، په دې لڅوالي کي نارینه او ښځو فرق نه درلودی، خو صرف ښځو به د شپې طواف کاوه، د ډېر جهالت څخه د حیوانیت درجې ته رسېدلي وه.

د لڅوالي دپاره بل سبب دا ؤ چي د جزیرةُ العرب خلک عموماً تهول غریبان وه هر چا پوره کالي نه درلودل، نو په مکه مکرمه او عربو کي د عورت لڅوالی یو عادي او طبیعي کار ګرځېدلی ؤ، خو پر دغه سر بېره رسول الله ﷺ هیڅکله نه لڅ طواف کړی دی او نه لڅ ګرځېدلی دی، الله جل جلاله له دغي بې ستریه ساتلی ؤ، په عربو کي دغه لڅوالی او بې ستري د هجرت تر نهم کال پوري دوام درلودی ترڅو چي مکه مکرمه فتحه سوه او تر حجة الوداع یو کال د مخه د حج په موسم کي رسول الله ﷺ حضرتِ ابوبکرِ الصدّیق رضي الله عنه مکې مکرمې ته د حج د آداء کولو دپاره او د حج آمر ولېږی او ورته وېې فرمایل: خلک خبر کړه چي تر نن ورځي وروسته به هیڅوک لڅ طواف نه کوي.

څرنګه چي د تهول بدن لڅول په مکه مکرمه کي یو عادي او طبیعي کار ؤ او هیڅ عیب نه بلل کېدی، نو کله چي به خلکو کارونه کول خاصتاً څه درانه او مشکل کارونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه ځیني د خټو او بِناء کارونه، یا د ډبرو نقلول نو به یې ځانونه لڅول، بالکل به یې کالي وکښل او کار به یې کاوه، یو خو به د ګرمۍ تاثیر څه لږ سو او بل به یې کالي نه خیرېدل او د دوی لباس یا کالي څه شي وه؟ فقط یو د اوږو پټو چي د کمیس کار یې ځني اخیستی او بل لُنګ چي لاندي بدن به یې په پټاوه.

یوه ورځ رسول الله صلی الله علیه وسلم د خپلو ملګرو سره کار کاوه او د یوه ځای څخه یې بل ځای ته ډبري نقلولې، ویل کیږي چي دغه کار د کعبې شریفي د بِناء او جوړولو کارؤ او د کار ټولو ملګرو یې ځانونه لڅ کړي وه ځکه دوی کالي لږ درلودل، نو کله چي به یې ډبري نقلولې لُنګ به یې خلاص کړی او هغه به یې پر اوږه کښېښاوه او ډبره به یې پر هغه لنګ کښېښوول، چي په دغه ډول سره به یې اوږه د زخمي کېدلو څخه وساتل سوه، رسول الله صلی الله علیه وسلم هم د دغو خپلو ملګرو سره ډبري نقلولې خو هغه ډبره به یې پر لڅه اوږه ایښوول ځکه ځان یې نه ؤ لڅ کړی، په دغه وخت کي د رسول الله صلی الله علیه وسلم د اکاګانو څخه یوه اکا ورته و ویل: اې وراره! که دغه لنګ خلاص کړې او پر اوږه یې کښېږدې د دغو ډبرو له آزاره به دي وساتي، خو کله چي رسول الله صلی الله علیه وسلم د لنګ د خلاصولو إراده وکړه یو دم بېهوښي پر راغله او سترګي یې آسمان ته شخي پاته سوې، نو کار او د لُنګ خلاصول دواړه پاته سوه. *د الله جل جلاله په ساتنه پټ او مستور پاته سو.*

مقصد دا چي رسول الله صلی الله علیه وسلم هیڅ وخت نه دی لڅ سوی، که څه هم یوازي په مکه مکرمه کي نه بلکه په ټوله جزیرة العرب کي د ځان لڅول عادي او طبیعي کارؤ.

دریم: رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د الله جل جلاله له طرفه ډېر لوی ادب ورکول سوی دی، کله چي رسول الله صلی الله علیه وسلم کوچنی او د ابوطالب په کور کي ؤ، ابوطالب ډېر غریب او عیال داره ؤ نو کله چي به خواړه را وړل سوه خواړه به لږ او خوړونکي به ډېر وه، د ابوطالب لس اولاده وه نو به څه پېښېدل؟ معلومه خبره ده چي پر خوړو به چور او حملې سوې، خو رسول الله صلی الله علیه وسلم د دغو نورو هلکانو پر ډول نه پر خوړو چور جوړاوه او نه یې حملې وهلې په انتظار به ناست ؤ، کله چي به د ابوطالب عیال او اولاده د ډوډۍ خوړلو څخه فارغه سوه محمّد صلی الله علیه وسلم به وکتل: که به کوم شئ پاته ؤ هغه به یې وخوړی او که به نه ؤ پاته دغسي وږی به ګرځېدی او داسي ډېر پېښېدل چي څو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځي به ورې ګرځېدی ځکه اصلاً د هغو څخه شئ نه پاته کېدی، رسول الله ﷺ د دغه خپلو ښو اخلاقو په سبب که څه هم ورې به ؤ خو د نورو هلکانو پر ډول يې پر خوړو او ډوډی نه چور جوړاوه او نه يې حملې وهلې.

خو يوه ورځ په خپله ابوطالب دغه حالت ته متوجه سو چي دغه نور هلکان خواړه ځني خلاصوي او محمّد ﷺ ته شئ نه پاته کيږي، نو يې خپله کورنۍ امر کړه چي محمّد ﷺ ته خواړه جلا ورکوی ځکه دئ ﷺ د نورو هلکانو پر قسم پر ډوډی تلوار نه کوي او ورې پاته کيږي، چي دا کار د رسول الله ﷺ د ادبه څخه ؤ.

څلورم: د رسول الله ﷺ د اخلاقو څخه يو هم رشتيا ويل وه په ټول عمر يې هيڅ خلاف يا د حقيقته څخه مخالفه خبره نه ده کړې که څه هم د کوچنيوالي او وړکتوب په حالت کي ؤ، دا هم هغه ادب دی چي د الله جل جلاله له طرفه ورکول سوی ؤ.

کله چي د رسول الله ﷺ عمر پنځلس يا په بل روايت شلو کلو ته ورسېدی د فجار جنګ پيښ سو او رسول الله ﷺ په هغه جنګ کي ګډون او اشتراک وکړی، د جنګ فجار يا حربُ الفُجّار بيان خو مي مخ کي درته کړی دی چي حرب الفجار هغه جنګ ته ويل کيږي: کوم چي په حرامو مياشتو کي پيښ سي او حرامي مياشتي څلور دي (رجب) چي دا يوازي مياشت ده او نوري درې مياشتي چي سره پسې دي: چي هغه ذوالقعده، ذوالحجه او محرم دي، نو د ابراهيم عليه السلام په دين کي په دغو څلورو مياشتو کي جنګ شروع کول او تجاوز کول حرام او ناروا وه خو د خپل ځان څخه دفاع کول جائزه او روا وه.

ځرنګه چي د هوازن قبيلې په دغو حرامو مياشتو کي پر قريشو حمله وکړه نو قريشو ته دا جائزه او روا وه چي د ځان دفاع وکړي، په دغه جنګ کي چي حربُ الفُجّار ورته ويل کيږي رسول الله ﷺ د خپلي کورنۍ او اکاګانو په ملګرتيا د مکې مکرمې څخه دفاع کول او رسول الله ﷺ فرمايي: «كُنتُ أنبلُ لِأعمَامِى فِى يَومِ الفُجَارِ» يعني: ما د فُجار په ورځ خپلو اکاګانو ته غشي ورکول او څوک وايي: د فجار په ورځ يې د خپلو اکاګانو څخه غشي ګرځول او هغو جنګ کاوه، ځرنګه چي دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنګ د ډېري مودې دپاره ؤ نو په دغه جنګ کي رسول الله ﷺ د جنګ کولو طریقه هم زده کړه ځکه جنګ یې ولیدی او اشتراک یا ګډون یې هم پکښي وکړی.

همدارنګه رسول الله ﷺ په حِلفُ الفُضول کي ګډون او اشتراک کړی دی، حلف الفضول (یعني: د مظلوم د حقوقو د اخیستلو دپاره قسم) د حِلفُ الفُضُول جوړېدل یوه قصه لري، هغه دا چي: د اهلِ یمن څخه یوه نفر مکې مکرمې ته د تجارت دپاره څه مال را وړی ؤ او دغه مال یې پر عاص بن وائل په پور خرڅ کړی، عاص بن وائل د مشهوره صحابي عَمرو بن العاص ﷺ پلار دی او عاص بن وائل د مکې مکرمې او قریشو د سردارانو څخه دی، عاص د دغه یمني څخه مال د پور پر قسم اخیستی ؤ او پیسې یې نه وې ور کړې کله چي یمني غوښته چي خپل وطن ته ولاړ سي نو عاص ته ورغلی چي زما پیسې راکړه غواړم چي خپل وطن ته ولاړ سم، مګر عاص بن وائل د سبا او بل سبا وعده ورکوي او معطله کوي یې، خو د یمني صبر پای ته ورسېدی او د آخر وار دپاره عاص ته ورغلی ویل: پیسې مي را کوې که یا؟ عاص ویل: یا! ورځه هر څه چي دي په وسه پوره وي هغه وکه. (زموږ د وطن ځیني کسان هم داسي وه چي د غریبانو حق یې نه ورکاوه)

موږ مخ کي ویلي وه چي هلته د ځنګله قانون ؤ هر زورور به کمزوری خوړی اوس هم عاص ظلم کوي، یمنئ مسافر او بې چاره دی نه یې قوم سته نه قبیله. څوک نه لري چي د ده مرسته وکړي، اوس په حیرت کي دی چي څه وکړي؟ آخر هغه دارالندوه ته ورغلی کوم چي د قریشو د ټولنو ځای ؤ، هلته قریش سره را ټول وه او یمني په شعر او بیتو سره له ظلمه څخه شکایت شروع کړی خاصتاً د قریشو له ظلمه او ویل: که تاسي پر دغه ظلم خوله پټه کړی نو تاسي هم د ده ملګري یاست او په الله سره قسم چي په ټولو عربو کي به ستاسي نوم در بد کړم، څرنګه چي د قریشو نور مشران په دې کار نه وه راضي، ځکه دوی د مکې مکرمې او قریشو مشران دي او د عربو سرداران دي او که د دوی له ظلمه خلک شکایت وکړي دا د دوی دپاره شرم او پیغور دی او په عربو کي د دوی نوم بدیږي.

نو د قریشو څو نفره سره یو ځای سوه او پر دې یې عهد او قسم وکړی چي د هر مظلوم مرسته به کوو او د ظالم څخه به یې حق ور اخلو که څه هم دغه ظالم هرڅوک

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي، دغه کار په اول کي درو نفرو شروع کړی چي د هر يوه نوم فَضَل ؤ، نو ځکه دغه قَسم ته حلف الفُضول ويل کيږي او ځوک بيا وايي: چي دغه قسم ته په دې سبب حلفُ الفَضول ويل کيږي: چي فُضُول په عربي کي حقوقو ته وايي، نو (حِلفُ الفضول) يعني: د حقوقو د اخيستلو دپاره قسم، د مظلوم او د هغه د حقوقو د دفاع دپاره قسم، نو دغو درو نفرو په الله سره قسم ياد کړی چي هر مظلوم چي په مکه مکرمه کي وي که د اهلِ مکې څخه وي يا د بل ځای وي د هغه دفاع به کوو او د ظالم څخه به يې حق ور اخلو که څه هم دغه دفاع زموږ په وينو او زموږ په مرګ سره وي، خو د مظلوم حق به د توري په زور ورته راګرځوو او بيا يې اهلِ مکه سره يو ځای کړل ويل: څوک زموږ سره په دې قسم کي ملګري کيږي؟ د مکې مکرمې ډير خلک د دوی سره په دغه قسم کي ملګري او يو ځای سوه چي د هغو د جملې څخه يو هم محمّد مصطفی ﷺ ؤ، البته دغه قصه د رسول الله ﷺ تر بعثت د مخه وه، بيا نو دغه نفر ټول سره يو ځای سوه توري او اسلحه يې واخيستل د عاص بن وائل کور ته ورغله او عاص بن وائل ته يې وويل: موږ قسم کړی دی چي د هر مظلوم سره به مرسته او کومک کوو نو د دغه سړي حق ورکړه که يې نه ورکوې موږ دي وژنو.

دا هم مړانه، همت او غيرت ؤ، غواړي چي د مکې مکرمې د سردارانو او د دوی له قومه څخه يو نفر د ظلم د ليري کولو دپاره و وژني، عاص چي دا د دوی عزم او اجتماع وليدل، د دوی اتحاد او اتفاق يې وليدی، د دوی خبره يې قبوله کړه او د هغه يمني حق يې ورکړی.

دغه حلف يا قَسم په جاهليت او اسلام کي دوام پيدا کړی او باقي پاته سو، رسول الله ﷺ په صحي حديث کي فرمايي: «قَد دُعِيتُ فِی الجَاهِلِيَةِ اِلٰی حِلفٍ لَو دُعِيتُ اِلَيهِ فِی الإسلاَمِ لأجَبتُ» يعني: د جاهليت په عصر او زمانه کي يوه حِلف او اتفاق، يوه عهد او وعدې ته وبلل سوم، چي هغه داسي حِلف دی که چيري هغَه ته په اسلام کي بلل سوی وای هم به مي دغه بلنه او دعوت قبول کړي وای.

نو دغه حلفُ الفضول يوازي دا نه چي د هغه وخت په اسلام کي باقي پاته سو بلکه د رسول الله ﷺ تر رحلت وروسته هم پاته ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په وروسته کې بیا د یزید بن معاویه د خلافت په وخت کې د مدینې منورې والي چې ولید نومېدی د سیدنا حسین بن علي رضي الله عنه په یوه حق کې ظلم وکړی او د حسین رضي الله عنه حق یې نه ورکاوه، نو حسین رضي الله عنه ورته و ویل: که ته زما حق را نه کړې زه به حلفِ الفضول ته ور ناري کړم، عبدالله بن زبیر رضي الله عنه هم په دغه وخت کې حاضر ؤ نو عبدالله رضي الله عنه وايي: که حسین رضي الله عنه حلفُ الفضول ته ناري کړي وای قسم په الله ما به خپله توره را ایستلې وای او تر هغو به مې پوښ ته نه وای اچولې چې یا مې د ده حق ور اخیستی وای یا زه وژل سوی وای، خو هغه د مدینې منورې والي د حضرت حسین رضي الله عنه حق د حلفُ الفضول د بیرې څخه ورکړی.

دغه ډول عهد او قسم، اتحاد او اتفاق ډېر ښه کار دی، په داسې اتحاد کې لوی او مهم مقصدونه سته که نن ورځ اسلامي حکومتونه دغسې اتحادیو او اتفاقیو ته ور داخل سي چې په هغه کې د ضعیفه او مظلوم دفاع کیږي دا جائز او ښه کار دی حتّی که مظلوم د مسلمانانو څخه هم نه وي، ځکه د اسلام د اهدافو څخه یو هم د ظلم ایسته کول او نیستي کول دي، نو دغه حِلفُ الفضول په اسلام کې باقي پاته سو او رسول الله ﷺ هم په دغه حِلف کې اشتراک کړی دی.

پسله څه وخته یوه کوچنۍ واقعه پېښه سوه چې د رسول الله ﷺ ژوند ته یې تغیر ورکړی، هغه دا چې خدیجه بنت خوَیلد رضي الله عنها چې د عبد العُزٰی بن قُصَی بن کلاب د اولادې څخه وه او د رسول الله ﷺ سره په قصی بن کلاب کې یو ځای کیږي، یعني: دا هم د شریفه نسبه څخه وه، دغه خدیجه رضي الله عنها ډېره غني او مالداره ښځه وه د دې د غنا په باره کې داسې ویل کیږي: چې د دې تجارت د ټولو قریشو د تجارت سره برابر او مساوي ؤ، یعني: یوه طرف ته د ټولو قریشو تجارت او بل طرف ته یوازې د دې تجارت سره مساوي او برابر وه، څرنګه چې دا ښځه وه په خپله یې تجارت نه سوای کولای نو به یې څه کول؟ خپل مالونه به یې قِسم قِسم او مختلفو خلکو ته ورکول، چا ته په شراکت، چا ته په مزدوري، حتّی یوه نفر ته یې هم خپل ټول مال او دارایي په لاس نه ورکول ځکه دا ممکنه وه چې هغه څوک خیانت ور سره وکړي او ټول مالونه ځني غصب کړي، نو یې مختلفو خلکو ته څه، څه مالونه ورکول، بل دا چې دا ښځه وه د بازار د قېمتو معلومات هم نه ورته کېدی امکان یې درلودی چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک حقیقت ورته ونه وايي مالونه او پيسې ځني وخوري نو د غلا او خيانت د مخنيوي دپاره په أمين او صادقه خلکو پسې ګرځېدل.

کله چې دې د محمّد ﷺ د صدق او امانت تعريف او توصيف د هر چا څخه اورېدی او په عين حال کې د دې قريب هم ؤ نو يې د محمّد ﷺ څخه وغوښتل چې د دې د تجارت څه مالونه شام ته يوسي، رسول الله ﷺ هم موافق سو، قافله جوړه سوه او مالونه يې بار کړل، مَيسَره چې د خديجې ﷺ مريئ ؤ هغه يې هم په دغه سفر کې د رسول الله ﷺ ملګری کړی چې په لار کې به د محمّد ﷺ خدمت کوي، اوس نو محمّد ﷺ د ميسره په ملګرتيا شام ته رهي سو، په لار کې ميسره د محمّد ﷺ څخه عجيب او د عادته مخالف کارونه وليدل.

اول او تر هر څه د مخه ادب او ښه اخلاق، ميسره اصلاً مريئ دی او د خلکو دا عادت ؤ چې د مريانو سره به يې سخته او آمرانه ګذاره کول.

خو رسول الله ﷺ ده ته د يوه ملګري په سترګه ګوري د ادب او مهرباني ژوند ورسره کوي، نو ميسره ډېر په تعجب کې پاته ؤ چې دا څنګه اخلاق دي!

تر دې وروسته يې نور شيان هم وليدل، هغه دا چې دوی پرلاري رهي وي پر دوی لمر نه وي بلکه پر سر يې اوريځ وي، دوی د شام په لار کې بيا و هغې صومعې ته نژدې واړول کوم چې د مخه هغه بحيرا راهب پکښې ؤ خو دا وار بحيرا وفات سوی ؤ او بل راهب د بحيرا پر ځای درېدلی ؤ، کله چې دغه بل راهب دغه کوچنۍ قافله وليدل چې فقط دوه نفره ورسره دي په تعجب کې سو، خير قافلې واړول محمّد ﷺ ولاړی هلته ګوښه د قافلې څخه ليري يوه ونه وه تر هغې وُني لاندي کښېنستی، راهب ورته ګوري چې د وُني ښاخونه را کږېږي أو پر رسول الله ﷺ سايه جوړوي، راهب ميسره ته ورغلی او د هغه څخه پوښتني کوي چې دغه نفر څوک دی؟

ميسره ويل: دا محمّد بن عبدالله دی، راهب د محمّد ﷺ د نسب پوښتنه وکړل او نوري پوښتني يې وکړې، ميسره جوابونه ورته وايي، آخر ميسره ورته وويل: سړيه! ستا مقصد څه دی؟ راهب هغې وُني ته اشاره وکړه کومه چې محمّد ﷺ تر لاندي ناست ؤ او ويل: دغه اوس تر دغه ونه يا درختي لاندي بل څوک نه دی ناست بيله

(c) ketabton.com: The Digital Library

نبي، يعني: دغه نفر چې تر دغه ونه لاندې ناست دی نبي دی ټولې علامې يې د نبوت دي، ميسره نور هم په تعجب کې سو چې نبي او نبوت څه معنیٰ؟ خير دوی شام ته ورسېدل او ميسره هلته نور هم د ده ﷺ د اخلاقو په باره کې عجب شيان وليدل، د خلکو سره ادب او احترام، په بيع او شراء کې رشتيا ويل او امانت، رحم پر غريبانو، د خلکو سره خوش طبعي، غريبانو ته د ده ﷺ ورکړه او عطاء او خلکو هم د معاملې يا رانيولو او خرڅولو دپاره ده ﷺ ته رجوع کول.

د قريشو د تِجارو دا عادت ؤ کله چې به يې خپل مالونه خرڅ کړل نو به را رهي سوه خو رسول الله ﷺ داسي و نه کړل، هغه خپل ور سره مالونه چې يې په شام کې خرڅ کړل د هغو مالو په قېمت يې د هغه ځای څخه نور مالونه را نيول او مکې مکرمې ته يې راوړل يعني: د مکې مکرمې مالونه يې په شام کې په ګټه خرڅ کړل او د شام مالونه چې يې را وړل په مکه مکرمه کې يې په ګټه خرڅ کړل چې په دې حساب يې دوه واره ګټه وکړه، په نتيجه کې يې ښه او مناسبه ګټه خديجې رضي الله عنها ته را وړل چې بل چا دومره ګټه نه وه ورته را وړې.

په تېر بيان کې موږ وليدل چې رسول الله ﷺ د غريبۍ په حالت کې څنګه ژوند کاوه او کله چې بيا غني او تاجر سو څنګه اخلاق او معامله يې وه، د مشرانو او سردارانو سره يې هم ژوند وکړی، په جنګ هم پوه سو څکه ده ﷺ په خپله اشتراک پکښې وکړی او اوس مو بيا وليدل چې په تجارت کې يې څنګه معامله وه، ټول هغه شيان چې د خلکو په ژوند پورې تعلق لري د هغو ټولو دوره او تجربه پر تېره سوه.

کله چې خديجې رضي الله عنها دغه د ده ګټه او پوهې، صداقت او امانت، وليدل ډېره خوشاله سوه، بيا نو خديجې رضي الله عنها د ميسره څخه د محمّد ﷺ د اخلاقو او معاملې پوښتنه وکړه، ميسره هم د اورېځې څخه رانيولې بيا د راهب خبري او د ده ﷺ اخلاق، رحم، شفقت، عقل او په کاروبار پوهېدل ټول يو يو ورته بيان کړل، خديجه رضي الله عنها هم د ده ﷺ د اخلاقو او صداقت، د کار او امانت څخه ډېره راضي وه.

په دغه وخت کې د محمّد ﷺ عمر پنځه ويشت کاله ؤ
او د خديجې رضي الله عنها عمر څلوېښت کاله ؤ او کونډه هم وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ واده یا زواج

خدیجې رضي الله عنها تر دغه وخته دوه واره واده کړی ؤ او دواړه واره یې خاوند وفات سوی ؤ، ځرنګه چې اوس یې د رسول الله ﷺ اخلاق او ادب، امانت او صداقت ډیر خوښ سوه نو یې إراده وکړه چې د ده ﷺ سره واده وکړي، تر دغه وخته چې به هر چا مرکه ورته وکړه (یعني د دې سره به یې د واده کولو غوښتنه وکړه) هغه ته به یې د (یا) جواب ورکاوه، حتّی د مکې مکرمې او د قریشو سردارانو مرکې ورته کولې او دې به منفي جواب ورکاوه ځکه دې رضي الله عنها د مخه دوه واره واده کړی ؤ او اوس یې نوره د واده کولو تقاضا او إراده نه درلودل، خو خلکو بیا مرکې په دې سبب ورته کولې چې یو خو خدیجه رضي الله عنها غني او مالداره وه، بل د عقل او جمال خاونده وه، پر دې سر بېره د شریف نسبه ښځه وه، ټول هغه اوصاف چې د هغه په سبب ښځه غوښتل کیږي په دې کې موجود او سره یو ځای سوي وه نو ځکه خلکو ډیر میل ورته کاوه مګر دې به همېشه انکار کاوه، خو کله چې یې د رسول الله ﷺ دغه ښه اخلاق او عالي صفات ولیدل نو یې د ده ﷺ سره د واده کولو إراده وکړه.

هلته د دې په ملګرو کې یوه ښځه وه چې نوم یې نفیسه ؤ دغه ښځه یې رسول الله ﷺ ته ور ولېږل چې د ده ﷺ سره د واده کولو په باره کې خبرې وکړي، نفیسه هم رسول الله ﷺ ته ورغله او ورته ویې ویل: یا محمّد! ته ولې واده نه کوې؟

محمّد ﷺ ورته وویل: مال نه لرم غریب یم.

نفیسې ورته وویل: آیا د یوې داسې ښځې سره د واده کولو إراده لرې چې مال، جمال او نسب ولري او د دغو ټولو طرفو ځخه پوره وي؟

رسول الله ﷺ وویل: دا به څوک وي؟

نفیسې ویل: خدیجه بنت خُوَیلِد.

محمّد ﷺ و ویل: زما او د خدیجې یې سره څه، خدیجه د مکې و اشرافو او سردارانو ته منفي او د نه قبلولو جواب ورکوي نو په ما به څنګه راضي سي، نفیسې و ویل: هغه یې پرما هغه به زه راضي کړم ستا قبوله ده؟ رسول الله ﷺ ویل: هو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د دغه زِواج یا واده لاري چاري نفیسي سره مرتبي او برابري کړې او د نکاح ترړلو دپاره ورځ وټاکل سوه، په هغه معینه ورځ محمدﷺ د خپلو اکا ګانو سره د خدیجې رضي الله عنها کور ته ورغلی د خدیجې د نکاح طلب یې د دې د پلاره ځخه چي خویلد نومېدی وکړی او ځوک وایي د دې د اکا ځخه یې وکړی.

دغه دوه روایته دي مقصد دا چي نکاح وتړل سوه او د نکاح خطبه هم د رسول اللهﷺ اکا ابوطالب و ویل او دې نکاح ترړلو ته ټول بني هاشم او د مُضِر د قبیلې مشران او رئیسان حاضر سوي وه، د خدیجې رضي الله عنها مَهَر شل (دایِر) ؤ چي رسول اللهﷺ په خپله او د اکاګانو په مرسته برابر کړی او د خدیجې رضي الله عنها سره یې واده وکړی، دا نو هغه ډېر مشرف او مبارک زِواج یا واده ؤ او دغه واده د شام ځخه تر بیرته را تګ دوې میاشتي وروسته ترتیب سو، بیانو د رسول اللهﷺ او خدیجې رضي الله عنها ګډ ژوند پنځه ویشت کاله دوام وکړی او په دغه پنځه ویشت کلو کي رسول اللهﷺ بل واده نه دی کړی، د رسول اللهﷺ په دغه پنځه ویشت کاله ژوند کي چي د ځوانۍ وخت او موسم یې هم ؤ په یوه واده سره قناعت کول پر هغو کسانو رَد دی چي پر رسول اللهﷺ د کثرت زِواج یا د ډېرو ودو تهمت وایي چي اصلاً دغه خبره د اسلام د دښمنانو ځخه را پورته کیږي.

دلته د څه تبصرې ضرورت وینم هغه دا چي: هغه اول شئ چي انسان یې د دغه زواج یا واده ځخه تر هر څه د مخه فهم او ادراک کولای سي هغه دا دی: چي رسول اللهﷺ د جسدي خوندو او نفساني خواهشاتو د پوره کولو په فکر او اهتمام کي نه ؤ، ځکه که دیﷺ لکه د هغه وخت یا اوسنۍ زمانې د نورو ځوانانو پر قسم د جسد د خواهشاتو د پوره کولو په فکر کي وای نو به یې د داسي چا سره واده کولای چي هغه ځوک تر دهﷺ په عمر لږ وای، یا لږ تر لږه د ده سره یې عمر برابر وای.

او دا چي رسول اللهﷺ د خدیجې رضي الله عنها سره د واده کولو میل ښکاره کړی د هغه ځخه په ښکاره او واضحه ډول معلومیږي چي دغه میل او رُغبت د دې رضي الله عنها د شرف په سبب ؤ ځکه دا په خپل قوم او خاندان کي په ښو اخلاقو سره تر داسي اندازې مشهوره وه، چي د جاهلیت په زمانه کي د (العفیفه الطاهره) په نامه سره یادېدل او دغه واده د خدیجې رضي الله عنها تر وفاته پوري دوام درلودی چي د وفات په وخت کي د خدیجې رضي الله عنها عمر

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځه شپیته کلو ته رسېدی او د رسول الله ﷺ عمر پنځوسو کلو ته قریب ؤ، په دغه ټوله موده کي رسول الله ﷺ د بلي ښځي یا بلي پیغلي سره د واده کولو په فکر کي نه سو، حال دا چي د انسان د عمر د شل کلنۍ او پنځوس کلنۍ په منځ کي هغه وخت دی چي په دغه موده کي یې د ښځو د ډېرولو و طرف ته میل او رُغبت زیات وي او د شهواني قوت د زیات والي په سبب یې د زوجاتو و تعدُد ته میل وي، مګر رسول الله ﷺ د عمر دغه ټوله موده ببله دې څخه تېره کړه چي د بلي ښځي یا واده په باره کي دي فقط فکر هم وکړي، د خدیجې رضي الله عنها سره یې نه بله ښځه او نه مینځه یو ځای کړل، حال دا که رسول الله ﷺ غوښتلای هم به یې بله زوجه پیدا کړې وای هم ډېري مینځیاني او دا کار په هغه وخت کي نه د عادت او نه د رواجه څخه مخالف کار ؤ بلکه ډېرو خلکو همداسي کول مګر رسول الله ﷺ یوازي د خدیجې رضي الله عنها سره په واده غاړه وایستل، حال دا چي هغه کونډه وه او هم تر رسول الله ﷺ تقریباً د ده د عمر په اندازه تر ده مشره وه، دا هغه حقیقت دی چي د دغه حقیقت په بیانولو سره د هغو کسانو خولو ته لجام او قیزه وراچول کېږي چي د دوی زړونه د اسلام سره د حقد او حسد په اور کي سوځي، ځیني مبشرین او مستشرقین او د دوی جاهل متابعین داسي ګمان کوي چي دوی د رسول الله ﷺ د زوجاتو د تعدد په سبب داسي موضوع پیدا کړې ده چي په هغه سره دي اسلام ته ضرر ورسوي، یا دي د رسول الله ﷺ په رسالت کي یوه خدشه پیدا کړي، دوی دا ګمان کوي چي د رسول الله ﷺ د زوجاتو د تعدّد په بیانولو سره دي رسول الله ﷺ د خلکو په نظر یو شهواني انسان ښکاره کړي چي په جسدي لَذّاتو کي غرق ؤ خو دا معلومه خبره ده چي مبشرین او اکثره مستشرقین د اسلام سرسخته دښمنان دي دا ځکه چي د دغه دین دښمني د دوی کسب دی او په دغه دښمني سره ځان ته سرمایې پیدا کوي، مګر هغه جاهل خلک چي بیا د دوی تر شا رهي دي هغه فقط تقلیدي د اسلام دښمني کوي، خپل فکرونه او عقلونه د بحث او فهم دپاره نه خلاصوي، که نه یو شهواني انسان! په داسي محیط کي لکه د هغه وخت د عربو او بیا د جاهلیت په زمانه کي پنځه ویشت کاله پاک او عفیف نه ګرځي، خامخا یې د فساد یو موج ور کشوي، شهواني انسان دا نه قبلوي چي د کونډي سره دي واده

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړي، يوازي کونډه نه بلکه عمر دي يې هم د ده د عمر دوه چنده وي او بيا دي هم د هغې زوجې سره تر هغه وخته ژوند کوي چې حتّى عمر يې د ځوانۍ تر دورې تېر سو او د شيخوخت درجې ته ور داخل سو.

مګر دا چې بيا رسول الله ﷺ تر دغه وروسته د حضرت عائشې رضي الله عنها او د نورو زوجاتو سره واده کړی دی، هغه ودونه هر يو ځان ته قصه او ځان ته حکمت لري چې د رسول الله ﷺ پر عظمت د مسلمان ايمان ور زياتوي او په دې سره اقرار کوي: چې د رسول الله ﷺ شان لوړ او اخلاق يې کامل وه، که رشتيا هم رسول الله ﷺ د ډېرو ودو سره علاقه درلودلای نو به يې په دغه ځواني کي يو بل واده هم کړی وای.

رسول الله ﷺ پر خديجې رضي الله عنها بله ښځه نه کړه په نکاح که څه هم دا کونډه او تر ده ﷺ پنځلس کاله مشره وه او بيا د دې د وفات په وخت کي د رسول الله ﷺ عمر پنځوس کاله ؤ، نو معلومه خبره ده چې د رسول الله ﷺ د ودو سره علاقه نه وه، خو دا چې بيا په وروسته کي رسول الله ﷺ نور ودونه کړي دي د هغو دپاره لوړ اخلاقي او اسلامي سببونه سته، يا دا چې د خپلو اصحابِ کرامو څخه يې د يوه شخص د درجې اظهار کاوه، لکه د حضرتِ عائشې رضي الله عنها سره واده چې د حضرتِ ابوبکر الصدِّيق رضي الله عنه لور وه، يا د حضرتِ حفصه رضي الله عنها سره واده چې د حضرتِ عمرِ فاروق رضي الله عنه لور وه، چې په دې ودو کي د دوی مقام او درجه معلومېدل او لوړېدل، يا د اُم سلمه رضي الله عنها سره واده چې په دې واده کي د رسول الله ﷺ د وفات سوي ملګري او صاحب حتّى رضعي ورور د زوجې مراعت ؤ، که څه هم په دغه وخت کي ام سلمه رضي الله عنها سپين سرې او په عمر زياته وه، نو که رسول الله ﷺ د ودو يا ښځو سره علاقه درلودلای خو يوه ځوانه ښځه به يې په نکاح کړې وای، يا! خبره د علاقې نه ده بلکه د ابو سلمه رضي الله عنه سره د وفاء په سبب او د اُم سلمه رضي الله عنها د رضائيت او د هغې د سرپرستۍ په سبب يې د هغې سره واده وکړی.

يا دا چې د ده ﷺ واده به د يوې پوره قبيلې د راجلبولو او جذبولو دپاره ؤ چې مثال يې د حضرتِ صفيه بنت حُيَی بن أخطب رضي الله عنها سره واده دی، او په دغه دوستي سره يې د ټولو يهودو هغه عداوت او دښمني چې د مسلمانانو سره يې درلودل تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډيري اندازې لږ او كمه كړل، مقصد دا چي د رسول الله صلی الله علیه وسلم د هر واده دپاره خاص خاص سببونه موجود وه چي په راتلونكو قصو كي به تر يوې اندازې را ته معلوم سي، نو د محمّد صلی الله علیه وسلم په ودو كي نور لوى او عمده مقصدونه پراته وه نه په ښځو سره مشغوله كېدل، كه چيري د دغو ودو څخه مقصد په ښځو سره اشتغال واى رسول الله صلی الله علیه وسلم به هغه وخت ودونه كولاى چي دئ صلی الله علیه وسلم ځوان ؤ.

مقصد دا چي رسول الله صلی الله علیه وسلم پر حضرت خديجې رضی الله عنها د دې تر وفاته بله ښځه و نه غوښتل او الله جل جلاله رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د حضرت خديجې رضی الله عنها څخه اولادونه وركړل چي د هغې جملې څخه يو قاسم دى، قاسم د رسول الله صلی الله علیه وسلم اول اولاد دى، ويل كيږي چي قاسم د دوو يا څلوروكلو ؤ چي وفات سو، خو صحي روايت دا دى چي قاسم لوى سو حتّى داسي اندازې ته ورسيدى چي پر آس سپرېدلاى سواى، يعني: د اوو كلو په شا وخوا كي ؤ چي وفات سو، همدارنګه د خديجې رضی الله عنها څخه د رسول الله صلی الله علیه وسلم بل زوى عبدالله ؤ چي د دغه عبدالله يو لقب طاهر ؤ او بل لقب يې طيب ؤ، ځيني خلك په دې كي خطاوزي او وايي: د رسول الله صلی الله علیه وسلم زامن: قاسم، عبدالله، طاهر او طيب دي، خو په حقيقت كي طاهر او طيب دواړه د دغه عبدالله لقبونه دي او عبدالله هم په كوچنيوالي وفات سو، قاسم د رسول الله صلی الله علیه وسلم تر بعثت د مخه وفات سوى دى او عبدالله په كوچنيوالي پسله بعثته وفات سوى دى او د رسول الله صلی الله علیه وسلم دريم زوى چي ابراهيم نومېدى د حضرتِ ماريه القبطي رضی الله عنها څخه دى چي د هغه ولادت بيا وروسته په مدينه منوره كي ؤ، كله چي مقوقس د مصر پاچا و رسول الله صلی الله علیه وسلم ته دغه ماريه رضی الله عنها په هديه كي راوليږل او رسول الله صلی الله علیه وسلم نكاح ور سره وكړه الله جل جلاله د هغې څخه زوى وركړى چي نوم يې ابراهيم ؤ او ابراهيم هم د رِضاعت يعني: تي رودلو په وخت كي وفات سوى دى، د عمر يې دوه كاله نه وه پوره سوي چي وفات سو، په حديث شريف كي راغلي دي چي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: ابراهيم لره په جنت كي دايي سته او ده ته هلته تئ وركوي، دا د رسول الله صلی الله علیه وسلم زامن وه چي دوه يې د حضرتِ خديجې رضی الله عنها څخه وه، چي قاسم او عبدالله دي او يو زوى يې د ماريه القبطي رضی الله عنها څخه ؤ چي ابراهيم دى، مګر د رسول الله صلی الله علیه وسلم لوني: زينب، رُقيه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ام کُلثوم او فاطمه رضی الله عنهن دي چي ټولي لوی سوي دي او د اسلام وخت یې نیولی دی او ټولو هم ایمان راوړی دی او په اسلام مشرفه سوي دي او د رسول الله ﷺ ټولي لوڼي د حضرت خدیجې رضی الله عنها څخه دي.

اوس نو د رسول الله ﷺ وخت او ژوند تر واده کولو وروسته تر بعثته پوري چي پنځلس کاله دی په عادي ډول سره تېرېدی ځکه کله چي ده ﷺ واده وکړی عمر یې پنځه ویشت کاله ؤ او پر څلوېښتم کال وحیي ورته نازلي سوې، په دغو پنځلسو کلو کي څه عادي واقعې پیښي سوي دي چي د هغو واقعو د جملې څخه یوه واقعه د کعبې شریفي د بِناء او تعمیر نوی والی او بیا جوړول دي.

د کعبې شریفي بیا جوړېدل

د کعبې شریفي په تعمیر کي چاکونه او درزونه پیدا سوه چي تاریخ وایي دغه درزونه د سیل او سېلاب په واسطه وه، اصلاً مکې مکرمې ډېر زیات او شدید سېلابونه درلودل ځکه غرنۍ او شیله لرونکې مځکه وه او دغه سېلابونه بیا خاصتاً د کعبې شریفي سره جمعه کېدل، نو د یوه شدید سېلاب په سبب د کعبې شریفي بناء او تعمیر که څه هم و نه نړېدی مګر ضعیفه سو او وشورېدی او د دې ډېر امکان ؤ چي ودي نړېږي ځکه د دېواله ډبري یې د خپله ځایه څخه ښورېدلي وې، دا یو روایت دی.

او بل روایت وایي: چي یوې ښځي کعبې شریفي ته خوشبویي دودول او غوښتل یې چي د کعبې شریفي پوښونه خوشبویه کړي خو په دغه حالت کي د کعبې شریفي پوښ اور واخیست او ټول پوښونه وسوځل سوه او د دغه اور په سبب د کعبې شریفي بِناء وښورېدل او د نړېدلو امکان یې ؤ.

د کعبې شریفي د دېوالو د ضعیفه کېدلو په باره کي دغه دوه روایته دي خو په هرحال دا واضحه وه چي ممکن کعبه شریفه ونړېږي او بېله دې څخه چي د کعبې شریفي بِناء نوې جوړه کړل سي بله چاره نه وه، نو د قریشو مشران او سرداران په دارالندوه کي سره را ټول سوه او پر دې یې اتفاق وکړی چي کعبه شریفه باید نوې او له سره څخه جوړه سي اوس په دې فکر کي سوه چي څنګه یې بیرته جوړه کړي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه د جوړېدلو دپاره ډبري په کار دي او د چت دپاره لوی لوی لرګي په کار دي او بل دوی د ډبرو په بِناء هم نه پوهېږي ځکه د دوی تولي بِناوي د ختو څخه جوړي سوي وې او په هغه ښه پوهېدل خو د ډبرو بِناء يې نه ده زده ځکه د کعبې شريفي هغه اوله او د مخنۍ بِناء ابراهيم عليه السلام جوړه کړې وه او هغه د شام ؤ او په شام کي د ډبرو بِناء معروفه او مشهوره وه خو اهلِ مکه د ډبرو په کار نه پوهېږي.

او بل د چت دپاره ډېرو اوږدو لرګيو يا تيرانو ته هم ضرورت لري او هغه هم د دوی سره نسته، اوس نو قريش په فکر او حيرت کي دي چي څه وکړي؟

سبحان الله! الٰهي کارونه دي په دغو ورځو کي خبر راغلی چي د جدې په سمندر کي يوه کښتۍ د ډبرو سره جنګېدلې او ماته سوې ده، د دغي کښتۍ لوی او اوږده لرګي د سمندر څپو ساحل يا د درياب غاړي ته را غورځولي دي او خلکو هغه لرګي د خرڅولو دپاره مکې مکرمې ته را وړي دي، قريشو وويل: دا يې اوله آساني، اوږده لرګي په خپله را ورسېدل او څو ورځي وروسته د مکې مکرمې په بازار کي يو مريئ خرڅېدی چي نوم يې عامرُ القُدسي ؤ او د ډبرو بِناء او تعمير يې زده وه ويل: دا يې بله آسانتيا، اوس بَناء او مُعلّم هم پيدا سو چي د ډبرو بِناء را وښيي چي کعبه شريفه بايد څنګه جوړه کړو، نو قريشو د مال په تولولو شروع وکړه چي د کعبې شريفي د بِناء او جوړېدلو دپاره پيسې تولي کړي مګر دلته يې د پيسو د تولولو دپاره پر خپلو ځانو شرطونه کښېښوول، ويل: دا د الله جل جلاله کور دی دا نه ښايي چي موږ يې بيله پاک او حلال مال څخه په بل شي جوړ کړو، نو يې پاک مال معلوم کړی چي پاک مال څه شي دی؟ اول يې د زنا مال ځني وايستی، ويل: د زنا مال بايد نه سي پکښي داخل.

ځکه هغه وخت هم ځينو کسانو په زنا سره تجارت کاوه، يعني: مينځياني يې درلودې او په هغو به يې پيسې برابرولې نو قريشو وويل: هر هغه څوک چي مال يې د دغه قسمه څخه وي زموږ سره دي د دغه بِناء په کار کي حصه نه اخلي او بل بايد د ظلم مال نه سي پکښي داخل، د تجارو څخه چي هر څوک په ظلم سره مشهوره دی هغه به زموږ سره په دې کار کي حصه نه اخلي او بل د رِبا مال به څوک نه راوړي، رِبا و سُد ته ويل کيږي، که څه هم په دوی کي رِبا معمولي او رواجي کار ؤ او ډېري

(c) ketabton.com: The Digital Library

معاملې یې په رِبا سره کولې خو پوهېدل چې دا یو خبیث کار دی، د مخه تر دې چې اسلام سُد او رِبا حرام کړي دوی ته معلومه وه چې دا ښه کار نه دی مګر کاوه یې.

او بیا یې د مال په ټولولو شروع وکړه، په دغه وخت کې یې د کعبې شریفې د نړولو إراده هم وکړه، خو ټول قریش بیرېږي چې د کعبې شریفې په نړولو څنګه شروع وکړي، ځکه دوی ټولو د ابرهه قصه په خپلو سترګو لیدلې وه، هغه صرف د نړولو إراده کړې وه رب عزوجل څه په وکړه؟ او اوس دوی په خپله دا کار کوي، ډیر بېرېږي او د کعبې شریفې پر نړولو جرئت او اقدام نه سي کولای، هر یو و هغه بل ته وایي چې ته یې ونړوه خو ټولو د دې کار څخه انکار کاوه، دوی غواړي چې ویې نړوي مګر بېرېږي، په آخر کې ولید بن مغیره چې د خالد بن ولید پلار دی هغه وویل: زه یې نړوم، نویې یُوم او کُلنګ را واخیستل او د هغه دېوال په نړولو یې شروع وکړه کوم چې د رُکنِ یماني او حجرِاسود په منځ کې دی په کُلنګ یې وهي او ډبري را لوېږي، هغه دېوال چې یې څه ونړاوه نو یې پر دا نورو قریشو ږغ وکړی چې اوس نو مرسته را سره وکړی، هغه نور وایي: یا! تر سبا پوري درته ګورو چې په تا څه کیږي؟ که تر سبا پوري څه نه در وسوه نو بیا مرسته او کومک در سره کوو او که په تا یو څه وسوه موږ به دغه نړېدلي ډبري بیرته پرخپلو ځایو کښېږدو، پوره ورځ دغه نورو قریشو کار نه ور سره وکړی او د ده د حال انتظار کوي، خیر شپه تېره سوه او سبا سهار بیا ولید د خپلو اولادو سره راغلی کُلنګان ورځخه دي کار یې شروع کړی او نورو قریشو یې هم په مرسته کولو شروع وکړه خو په عین حال کې دعاوي هم کوي او وایي: الٰهي! زموږ إراده د خیر ده، موږ یې د دې دپاره نړوو چې بیرته یې جوړه کړو، د شَر إراده نه لرو، (*دغه ټولې خبرې د بیرې څخه کوي*) خو بالآخره یې کعبه شریفه ونړول، مګر د کعبې شریفې د هغه وخت بِناء او تعمیر داسې نه ؤ لکه دغه اوسنی بِناء، د دغه څخه یې فرق درلودی، هغه دا چې دغه (حِجرِ اسماعیل) دغه ګول او ګردئ ځای چې د کعبې شریفې بغل ته دېوال پر را ګرځېدلی دی او (حَطِیم) هم ورته ویل کیږي دا هم په کعبه شریفه کې داخل ؤ، ټوله یوه خونه وه او بل کعبې شریفې دوې دروازې درلودې چې یوه یې دغه اوسنی دروازه وه او یوه بله دروازه یې د دغې دروازې پر برابري په هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقابل طرف کي درلودل او دواړي دروازې يې کښته پر مځکه وې او خلاصي به وې خلک به له يوه طرفه ور ننوتل او له هغه بله طرفه څخه به وتل، لکه څرنګه چي په بخاري شريف کي حديث دی چي رسول الله ﷺ د مکې مکرمې تر فتحه کولو وروسته حضرتِ عائشې رضي الله عنها ته فرمايي: يا عائشه! که چيري ستا قوم يعني: قريش د کفر وخت ته نژدې نه وای ما به کعبه نړولې وای او د ابراهيم علیه السلام پر اساس به مي جوړه کړې وای او دغه حِجر به مي پکښي داخل کړی وای او دوې دروازې به مي ورکړي وای چي د يوې څخه خلک ور ننوزي او پر هغه بله وزي، دا په صحيح البخاري کي د کعبې شريفي د پخوانی بِناء کومه چي ابراهيم علیه السلام جوړه کړې وه صفت او بيان دی.

اوس چي قريشو د کعبې شريفي په بِناء شروع وکړه هغه مال چي دوی را ټول کړی ؤ د کعبې شريفي د پوره جوړولو دپاره لږ ؤ، قريشو وويل: دومره به جوړه کړو چي په دغه را ټولو سوو پيسو جوړيدلای سي ځکه اوس د دوی دپاره دوې لاري وې چي د هغو څخه به يوه اختياروي، هغه داچي: يا به نوري پيسې ټولوي پر حلالو او حرامو به يې نه کيږي يا به کعبه شريفه د پيسو د نېستي والي په سبب کمه او ناقصه جوړوي، قريشو دغه دوهمه لار خوښه کړه، که څه هم دوی کولای سوای چي نوري پيسې ټولي کړي مګر هغه پيسې به د ظلم، ربا، يا داسي نور حرام مال څخه وای، نو يې دا ښه او بهتره وبلل چي کعبه شريفه به دومره جوړه کړو څومره چي په حلال مال جوړيږي، خو نجس او حرام مال به نه په ګډوو، پسله دغي فيصلې يې د ډبرو په ايسته کولو شروع وکړه، دغه د دېواله ډبري ايسته کوي يوه طرف ته يې ايږدي.

کله چي د دېوالو د نړېدلو څخه فارغه سوه غواړي چي اساس او تاداو يې هم وکني او د هغه تاداو څخه يې نوې جوړه کړي، نو يې تر دېواله لاندي حصه دننه په مځکه کي هم وکندل، کله چي مځکه څه کښته سوه، وې ليدل چي په مځکه کي زرغوني ډبري دي او دغه ډبري د اوښانو د بوکو پر اندازه دي، يوه ډبره د بلي څنګ ته اوډل سوي پرتې دي، دوی ډير په تعجب کي سوه نو د دوی څخه يوه نفر دا إراده وکړه چي دغه ډبري هم را وکاږي، کله چي يې کُلنګ تر يوه ډبره لاندي کړی او ډبره يې لږ را پورته کړه د ډبري د کښته يا لاندي څخه يو شديد نُور او روښنايي را ښکاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوه، دومره قوي رڼا وه چي قريبه وه دغه سړئ د دغي رڼا په سبب ړوند سي، کُلنګ يې د لاسه ولوېدی او ډبره بيرته پر هغه خپل ځاي ولوېدل، قريشو چي دا حالت وليدی ويل: په زرغونو ډبرو کار مه لری پر دغو ډبرو دېوال پورته کړی. نو يې شا و خوا تول دېوال تر دغه زرغونو ډبرو پوري ايسته کړی او د دغه زرغونو ډبرو څخه يې نوې بِناء شروع کړه، دېوال پورته سو ترڅو چي د حجر اسود حد او اندازې ته ورسېدی.

د کعبې شريفي په نوې بناء کي
د حجر اسود ايښوول

اوس د کعبې شريفي په بِناء کي حجر اسود ايښوول کېږي او بيا نور دېوال پر پورته کيږي دلته د قريشو هر مشر غواړي چي حجراسود دئ پر دغه خپل ځاى کښيږدي او حجر اسود خو در معلوم دی چي هغه مشرفه او مبارکه ډبره ده چي د کعبې شريفي په بِناء کي کار سوې ده، بلکه د ځمکي پر مخ هغه ډېره مشرفه ډبره ده او د هغې په باره کي زموږ عقيده دا ده چي دا يوه ډبره ده چي نه ضرر رسوي او نه فايده، لکه څرنګه چي په حديث شريف کي راغلي دي وايي کله چي حضرتِ عمرِ فاروقؓ راغلی او غوښتل يې چي حجر اسود مچ کړي نو يې په داسي لوړ آواز چي خلک يې واوري و ويل: والله زه پوهېږم چي ته ډبره يې نه فايده رسولای سې نه تاوان خو که ما رسول اللهﷺ نه وای ليدلی چي ته يې مچولې ما به نه وای مچ کړې، نو اوس هم موږ دغه ډبره مچوو، نه په دې سبب چي چا ته نفعه يا ضرر رسوي او نه په دغه ډبره کي د اُلوهيت او خدايي کوم شئ سته بلکه صرف د رسول اللهﷺ متابعت دی که هغهﷺ نه وای مچ کړې موږ به هم نه مچولای، زموږ دپاره د حجراسود مچول سنت دي او رسول اللهﷺ ولي حجراسود مچ کړی؟ ځکه دا د جنت د ډبرو څخه يوه ډبره ده، دا خو مومخ کي په تفصيل سره وويل: چي حجر اسود د ابراهيمؑ او د کعبې شريفي دپاره له جنته را وړل سوا و دغه ډبره د ځمکي د ډبرو څخه نه ده.

د حجر اسود قصه اوږده ده موږ يې مخ کي هم څه بيان درته کړی دی چي ابراهيمؑ خپل زوی اسماعيلؑ ولېږی چي د دغه کُنج دپاره يوه مناسبه ډبره

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیدا کړي، هغه ولاړی او وګرځېدی خو د خپلي خوښي یا ضرورت ډبره یې نه کړه پیدا بیرته چي راغلی د پلار سره یې دغه ډبره پرته وه، ویل: دا ډبره دي له کومه کړل؟ پلار یې و ویل: دا د الله جل جلاله له طرفه را ته راغله او په یوه روایت کي ویل کیږي چي حجر اسود په اول کي سپینه ډبره وه مګر په وروسته کي د انسانانو د ګنهو په سبب توره سوه.

د حجراسود په تاریخ او قصه کي دا هم راغلي دي: چي په مسلمانانو کي د قرامطه په نامه سره یوه ډله پیدا سوه چي د اسلام څخه منحرف او اوښتي وه او دې ډلي د حجاز پر منطقه قدرت او تسلط پیدا کړی، دا چي دوی د اسلام څخه ډیر منحرف وه نو دوی قصد وکړی چي یوه بله کعبه جوړه کړي او رشتیا یې هم په حِجَر کي یوه بله بناء او خونه جوړه کړه چي اوس دغه حِجَر د أحساء په نامه سره یادیږي او څوک وایي بحرین دی او د دې دپاره چي خلک د حج او زیارت دپاره دغه د دوی کعبې ته ورسي نو یې دغه حجر اسود د کعبې شریفي څخه وکښی او حِجَر ته یې نقل کړی د هغه خپلي کعبې په بناء کي یې کښېښاوه او دغه حجر اسود د قرامطه په کعبه کي شپېته کاله پاته سو (په بل روایت کي وایي شل کاله پاته سو) ترڅو چي بیرته په واقعي مسلمانانو کي طاقت او قوت پیدا سو او حجر اسود یې بیرته د هغه ځای څخه را نقل کړی، مګر د قرامطه ډلي مات کړی او ټوټه ټوټه کړی ؤ، که چا حجر اسود لیدلی وي په هغه کي یوه ټوټه اصلي حجر اسود دی او نور په خپله حجر اسود نه دی بلکه د عقیق د ډبري اوړه دي چي د حجر اسود هغه کوچنۍ ټوټې یې را ټولي کړي دي او دغه د عقیقو په اوړو کي یې د دې دپاره سره جمعه کړي او یو ځای کړي دي چي سره یو ځای سي، خو واقعي حجراسود فقط هغه یو تور داغ دی چي په دغه ځای کي معلومیږي، دغه کار چي حجر اسود یې مات کړی د قرامطه لعنة الله علیهم د ډلي په واسطه وسو. *(بیرته قصې ته راسی)*

کله چي قریش د کعبې شریفي په جوړولو کي د حجر اسود د ایښوولو ځای ته ورسېدل دلته نو د قریشو د مشرانو څخه هر یو غواړي چي دئ دغه ډبره پر هغه خپل ځای کښېږدي او دغه شرف یې په نصیب سي، ځکه د حجر اسود ایښوول داسي شرف او عزت دی چي په ټول ژوند کي د یوه وار دپاره دوی ته حاصلیږي، د حاجیانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سِقایه یا رِفاده داسي شرف دی چي هر کال مکررېږي او په هر کال کي سته مګر د حجر اسود شرف په عمر کي د یوه وار دپاره دی، نو خود د قریشو هر ښاخ غواړي چي دغه د حجر اسود د ایښوولو شرف د دوی په نصیب سي نه غواړي چي هغه بل ښاخ یې کښېږدي، د قریشو په ښاخو کي د حجراسود پر ایښوولو مقابله او نزاع شروع سوه، د عبدالدار اولاده چي د کعبې شریفي د حِجابې یا پوښولو مسئول وه هغو وویل: د کعبې شریفي پوښول زموږ وظیفه ده نو حجراسود هم په والله که بیله موږه بل څوک کښېږدي، د دغهِ قَسم د تائید او تاکید دپاره یې د وینو ډک لوښی را وړی او لاسونه یې په دغه وینو ولړل او بیا یې قسم وکړی چي حجر اسود به بېله موږه بل څوک نه کښېږدي مګر زموږ د وینو په تویولو سره، یعني: زموږ بې مرګه یې بل څوک نه سي ایښوولای، بني مخزوم چي دا حال ولیدی هغو هم د وینو ډک لوښی را وړی او لاسونه یې په ولړل او عیناً دغه قَسم یې یاد کړی، بني عدي بن کعب چي د حضرتِ عمر فاروق رضی الله عنه قوم دی هغو هم د وینو لوښی را وړی او عیناً دغه قَسم یې یاد کړی مسئله ډېره خطرناکه سوه قریبه ده چي دا فتنه اور واخلي او په خپله قریش سره ووژني، د قریشو هر ښاخ ځانونه د جنګ دپاره تیار او آماده کړي دي، ټولو قَسم کړی دی چي حجر اسود به بیله موږه بل څوک نه کښېږدي او نه یې ایښوولای سي.

دا د قریشو ژوند او حال ؤ، هره مسئله چي په هغه کي شرف او عزت وي دوی تیار او آماده دي چي د هغه شرف د حاصلولو دپاره خپل ځانونه قتل او قرباني کړي، کله چي نورو خلکو د پیسو دپاره، د ښځو دپاره، د دینار او درهم دپاره جنګونه کول خو د قریشو جنګ پر شرف او عزت ؤ، په دغه خطرناکه حالت کي د دوی په منځ کي یو هوښیار سړئ پیدا سو چي تر ټولو قریشو په عمر زیات ؤ، ویل کیږي چي په دغه وخت کي د ده عمر یو سل او شل کاله ؤ او د دغه سړي نوم ابو اُمیه بن مغیره ؤ، ابو اُمیه وویل: اې قومه! خپل ځانونه پر څه بربادوی؟ که تاسي قریش په خپل منځ کي سره وجنګېږی نو د قریشو څخه به څوک پاته سي؟ تاسي د مکې سرداران یاست که تاسي یو د بله سره و وژنی مکه به څوک إداره کوي؟ آیا د مکې د إدارې دپاره به د دباندي څخه نور خلک راځي؟ (*کشکي زموږ وطنوال هم دغسي فکر وکړي*) خلکو هم د ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبره قبوله کړه او وعده یې وکړه چې د درېیم په فیصله به قناعت کوو، بیا یې د ابواُمیه څخه پوښتنه وکړه چې قاضي او فیصله کوونکی څوک وټاکو؟ ابو اُمیه وویل: ستاسي فیصله به هغه څوک درکوي کوم چې دغه د بني شیبه له دروازې څخه اول را داخل سو، یعني: کوم سړئ چې له دغي دروازې څخه اول حرم ته راغلی حُکم او فیصله هغه ته پرېږدی هر څه چې هغه نفر و ویل هغه به قبلوی، ټول قریش په دغه خبره راضي سوه او په انتظار دي چې څوک به له دغي دروازې څخه راسي.

الهي حکمت ته وګوری: په دغه وخت کي خیر البشر سرورکائنات اشرف المخلوقات محمّد مصطفٰی ﷺ د بني شیبه د دروازې څخه حَرم ته ور داخل سو، ټولو ناري کړې: (الصّادق الأمین) راضي یو، راضي یو، یعني: دا څومره ښه کار وسو چې صادق الأمین راغلی هو موږ ټوله د ده په حکم او فیصله خوښ او راضي یو.

اوس نو یو لوی عقل په کار دی چې دغه فتنه پای ته و رسوي، عقل او حکمت، دانایي او هوښیاري په کار دي چې د خلکو له منځه خصومت او عداوت پورته کړي، په دغه مسئله کي حکم کول آسانه کار نه دی، د دغه قاضي هره خطا امکان لري چې د قریشو د جنګ او تباهی سبب وګرځي، دلته باید سړئ له حکمته کار واخلي او تاسي د رسول الله ﷺ لوی حکمت ته وګوری، کله چې رسول الله ﷺ ته حال و ویل سو او د دوی د نزاع سبب خو مخ کي ورته معلوم ؤ نو یې خپل مبارک پټو د اوږو څخه ایسته کړی او د کعبې شریفي څخه یې لیري پر مځکه آوار کړی حجرِ اسود یې په خپلو مبارکو لاسو پر دغه پټو کښېښاوه بیا یې د قریشو رئیسانو ته ور بغ کړه ویل: اوس نو په ټولو دغه پټو در پورته کړی، په دې پورته کولو کي د قریشو د هر ښاخ مشر حصه واخیستل او حجر اسود چې د کعبې شریفي څخه لیري پروت ؤ هغه خپل ځای ته یې ورساوه، د قریشو د مشرانو څخه هر یوه دا فکر کاوه چې ما یو څه وکړه، بیا نو په خپله رسول الله ﷺ حجر اسود د هغه پټو څخه واخیستی او د کعبې شریفي په بِناء کي یې په خپلو مبارکو لاسو پر هغه خپل ځای کښېښاوه.

اوس نو هغه څوک چې حجراسود یې پردغه ځای کښېښاوه هغه سرورکائنات محمّد مصطفٰی ﷺ ؤ او د ده ﷺ په حِکمت سره هغه د اور لګېدلو پُلیته ایسته سوه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

قریش په داسې ډول د قتل او قتال څخه وساتل سوه چې هر یو خوشاله ؤ، دا هغه مهمه واقعه وه چې د محمّد ﷺ په ژوند کې تر واده کولو وروسته او تر بعثت د مخه پېښه سوې ده چې په دغه وختو کې د رسول الله ﷺ عمر پنځه دیرش کاله ؤ، نور نو رسول الله ﷺ په عادي ډول سره ژوند کاوه او کومه خاصه واقعه نه ده پېښه سوې.

اوس به د کعبې شریفې د بناء او جوړېدلو څه تاریخ درته بیان سي:

کعبه شریفه په ټول تاریخ او زمانه کې په یقیني ډول سره فقط څلور واره جوړه سوې ده او تردغه څلور واره په د مخه جوړېدلو کې یې د علماء کرامو شک او اختلاف سته، خو اول وار جوړېدل یې هغه دي چې ابراهیم علیه السلام د خپل زوی اسماعیل علیه السلام په مرسته او ملګرتیا جوړه کړه چې دغه جوړېدل د الله عزوجل د امر پر ځای کول وه او دغه جوړېدل یې په قرآن مجید او صحي احادیثو سره ثابت دي، الله عزوجل فرمایي:

﴿ وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَٰهِـۧمُ ٱلْقَوَاعِدَ مِنَ ٱلْبَيْتِ وَإِسْمَـٰعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّآ ۖ إِنَّكَ أَنتَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿١٢٧﴾ ﴾. [البقره: ۱۲۷]

ژباړه: اې محمّده ﷺ هغه وخت یاد کړه چې ابراهیم علیه السلام او اسماعیل علیه السلام د کعبې شریفې تاداوونه او بنسټونه پورته کړل او دواړو به ویل: اې زموږ ربه ته دغه کار زموږ څخه قبول کړه، بېشکه چې ته ښه اورېدونکی او ښه پوهېدونکی یې.

یعني: الٰهي! ته دغه د کعبې شریفې جوړول زموږ څخه قبول کړه او ته د ټولو دعاوي اورې او د ټولو په نیتو پوهېږې، په دغه باره کې صحي احادیث هم خورا ډېر دي چې په را نقلولو سره یې بحث اوږدېږي او د دغې اولنۍ بناء په باره کې د تاریخ کتابونه او علماء کرام وایي: د ابراهیم علیه السلام د کعبې شریفې د دېوالو لوړ والی (۹) ذراعه ؤ او اوږد والی یې (۳۰) ذراعه ؤ او د کعبې شریفې بر یا عرض (۲۲) ذراعه ؤ او بله چته وه یعني: چت او بام یې نه درلودی.

او د کعبې شریفې دوهم وار جوړول دغه دي چې قریشو تر بعثت او اسلام د مخه جوړه کړه او د دغه وار په جوړولو کې رسول الله ﷺ هم اشتراک کړی دی او په دې وار کې یې د کعبې شریفې د دېوالو لوړ والی (۱۸) ذراعه کړی خو د اوږد واله څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې (٦) ذراعه او د ذراع څه حصه د مال د کمبودۍ په سبب پرېښوول چې دا هغه ځای دی چې (حِجَر) یا (حَطِیم) ورته ویل کیږي او د کعبې شریفې شمالي طرف ته دی او د کعبې شریفې دروازه یې د ځمکې څخه لوړه کړه، دا هم د دې دپاره چې بېله اجازې څخه د قریشو څوک دننه ور نه سي.

په دغه باره کي رسول الله ﷺ د مکې مکرمې تر فتحې وروسته حضرت عائشې رضي الله عنها ته فرمایي: یا عائشه! که ستا قوم یعني: قریش د جاهلیت وختو ته نژدې نه وای ما به د کعبې شریفې د نړولو امر کړی وای، خو په نوي جوړولو کي به مي هغه حصه پکښې داخله کړې وای کومه چې ځني ایستل سوې ده او د ځمکې سره به مي برابره کړې وای، یعني: د کعبې شریفې دننه ځمکه به مي دومره کښته کړې وای چې د ځمکې سره برابره وای او یوه دروازه به مي د شرق طرف ته ورکړې وای او بله د غرب طرف ته، نو به دغه جوړ والی هغه د ابراهیم علیه السلام پر اساس وای.

او د کعبې شریفې درېیم وار جوړېدل هغه دي: کله چې کعبه شریفه د یزید بن معاویه په زمانه کي د ده د لښکرو له طرفه وسوځل سوه،

چې د هغې واقعې خُلاصه داسي ده: د (۳٦) سنې په آخر کي د یزید لښکرو د (حُصین ابن نُمَیر السکوني) په قومنداني عبدالله ابن زُبیر رضي الله عنه چې د مسلمانانو خلیفه او امیرالمؤمنین ؤ د یزید په امر په مکه مکرمه کي محاصره کړی او بیا یې کعبه شریفه په منجنیق و ویشتل، کعبه شریفه د دغه ویشتلو په سبب ونړېده، عبدالله بن زُبیر رضي الله عنه د حج تر موسمه انتظار وکړی څو چې له هره ځایه خلک د حج کولو دپاره راغله او عبدالله بن زُبیر رضي الله عنه مشوره ورسره وکړه ویل: اې خلکو! ما ته د کعبې شریفې په باره کي مشوره راکړی، ټوله و نړوم او بیرته یې له سره جوړه کړم؟ که یې دغه نړېدلي ځایونه ور ترمیم کړم؟ عبدالله ابن عبّاس رضي الله عنه و ویل: زما نظر دا دی چې نړېدلي ځایونه یې په دغه خپلو ډبرو ور جوړ کړې او نوره کعبه شریفه پر خپل حال پرېږدې ـ ځکه دا هغه کعبه ده چې خلک پر دې مسلمانان سوي دي او دا هغه ډبري دي چې خلک پر هغو مسلمانان سوي دي، یعني: هر څه دي پر خپل حال پاته وي فقط نړېدلي ځایونه یې ور جوړ کړه، عبدالله بن زُبیر رضي الله عنه و ویل: که ستاسي څخه د هر چا کور نړېدلی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوځېدلی وای تر هغو نه راضي کېدی چې کور یې بیرته له سره نه وای جوړ سوی، نو د خپل رب عزوجل د کور په باره کې ځنګه فکر کوی؟ عبدالله بن زُبیر رضي الله عنه و ویل: زه له خپله ربه څخه درې ورځې استخاره کوم بیا پر هغه کار اقدام کوم یا هغه کار کوم چې خیر پکښې و وینم، پسله درو ورځو یې د کعبې شریفي په نړولو شروع وکړه ترڅو تر مځکې یې ورسول او بیا یې شا و خوا پَردې پر را وګرځولې او د کعبې شریفي په نوې بِناء یې شروع وکړه او هغه شپږ ذراعه خالي مځکه چې د حِجَر په نامه دغسې پرېښوول سوې وه هغه یې هم پکښې داخله کړه او د کعبې شریفي د دېوالو په لوړ واله یا جګواله کې یې تر پخوا لس ذراعه نور هم زیات کړل او دوې دروازې یې ورکړې چې پر یوه دروازه به خلک ورننوتل او پر هغه بله به وتل، خو دغه زیاتوب یا تغیرات یې د هغه حدیث شریف په جرئت سره وکړل کوم چې حضرتِ عائشې رضي الله عنها د رسول الله ﷺ څخه روایت کړي دی او د مخه درته بیان سو.

د کعبې شریفي څلورم وار بناء یا جوړول هغه دي چې د عبدالله بن زبیر رضي الله عنه تر شهادت وروسته وسوه، چې واقعه یې امام مسلم رحمه الله د عطاء رضي الله عنه څخه روایتوي او وایي:

کله چې عبدالله بن زبیر رضي الله عنه د حجاج بن یوسف الثقفي له طرفه شهید کړل سو او په دغه جنګ کې د حجاج له طرفه کعبه شریفه په منجنیق ونړول سوه، نو حجاج بن یوسف و عبد الملک بن مروان ته چې د وخت خلیفه ؤ د عبدالله بن زبیر رضي الله عنه د وژلو خبر او دا و لیکل: چې ابن زبیر کعبه شریفه د اهلِ مکې له نظره مخالفه جوړه کړې ده، عبدالملک بن مروان ورته ولیکل: موږ د ابن زُبیر د کارو د مخالفت إراده نه لرو، کوم چې په لوړ واله کې یې زیاتوب کړی دی پرهغه اندازه یې جوړه کړه، مګر دا چې حِجَر یې د کعبې شریفي په بناء کې داخل کړی دی بیرته یې ځني وباسه پر پخواني شکل یې کړه او دغه دوهمه دروازه چې یې ورکړې ده هغه هم بنده کړه، نو بیا کعبه شریفه ونړول سوه او بیرته د قریشو پر هغه پخواني شکل جوړه سوه.

د تاریخ په کتابو کې ذکرسوي دي: کله چې رشید هغه چې د عبّاسي خُلفاوو څخه دی خلیفه سو نو یې دا إراده وکړه چې کعبه شریفه ونړوي او بیرته یې د عبدالله بن زبیر رضي الله عنه د بناء پر قسم جوړه کړي، مګر امام مالک بن انس رحمه الله ورته و ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا امیرَالمؤمنین! د الله روی ته وګوره کعبه شریفه د وروستنیو پاچهانو د لاس لوبه مه ګرځوه (یعني: د هر چا چې إراده سوه چې تغیر پکښې را ولي، را ولي به یې) او په دې ډول د کعبې شریفې هیبت د خلکو د زړو څخه پورته کیږي، نو رشید هم د خپلې رأیې څخه واوښت او د کعبې شریفې نړول او جوړول یې پرېښوول.

داهغه څلور واره وه چې په یقیني ډول سره کعبه شریفه جوړه سوې ده.

مګر پنځم وار جوړېدل یې هغه دي چې په هغه کې شک او اختلاف سته او دا هغه جوړول دي چې د ابراهیم علیه السلام تر جوړولو د مخه دي چې آیا د ابراهیم علیه السلام ترجوړولو د مخه هم کعبه شریفه جوړه سوې ده که یا؟ په ځینو آثارو او روایاتو کې راغلي دي چې اوڵ هغه څوک چې کعبه شریفه یې جوړه کړې ده هغه آدم علیه السلام ؤ او د دغه جوړېدلو دپاره دلیل هغه حدیث شریف دی چې امام بیهقي یې د عبدالله بن عَمرو رضی الله عنه څخه روایتوي، عبدالله بن عَمرو رضی الله عنه وایي چې رسول الله ﷺ و فرمایل: الله عزوجل و آدم او حواء علیهما السلام ته و فرمایل: زما دپاره کور جوړ کړی او جبریل علیه السلام د کعبې شریفې خط او نقشه ور واچول، نو آدم علیه السلام مځکه کنَدل او حواء علیها السلام یې خاورې او ډبرې نقلولې، ترڅو چې اوبو ته و رسېدل، د کښته څخه ږغ پر وسو: یا آدم! بسته او بیا چې یې کعبه شریفه جوړه کړه د الله عزوجل له طرفه وحي ورته وسوې چې طواف پر وکړی او ورته و ویل سوه: ته اول انسان یې او دا اول بیت دی، بیا نو وختونه تېرېدل ترڅو چې نوح علیه السلام د کعبې شریفې حج وکړی، بیا وختونه او قرنونه تېر سوه څو چې ابراهیم علیه السلام یې دوهم وار دېوالونه پورته کړل.

خو امام بیهقي د حدیث شریف په آخر کې وایي: د دغه حدیث په اِسناد کې یوازې ابن لَهیعه سته او ابن لهیعه ضعیف دی په ده سره حجت او دلیل نه سي ویل کېدلای.

او هلته نور روایات هم سته چې په معنٰی کې دغه د بیهقي و روایت ته نژدې دي خو هغه ټول روایتونه له ضعفه خالي نه دي.

داسې یو روایت هم سته چې وایي: اول هغه څوک چې کعبه شریفه یې جوړه کړې ده شیث بن آدم علیه السلام ؤ، اوس نو که دغه ضعیفه روایتو ته اعتبار ورکړل سي نو کعبه شریفه په ټول تاریخ او زمانه کې پنځه واره جوړه سوې ده، خو ښه او بهتره خبره

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ده: چې پر هغه اعتماد وکړو چې په يقين سره ثابت دي، هغه دا چې کعبه شريفه څلور واره جوړه سوې ده لکه د مخه چې په وضاحت سره بيان سوه او بيله دغه څلور واره جوړېدلو څخه به يې علم الله ﷻ ته پرېږدو. هو په وروستنيو مختلفو وختو کې څو ځلي د کعبې شريفي د تعمير قسم قسم ترميمات او اصلاحات سوي دي.

د رسول الله ﷺ خلوت او تنهايي خوښېدل

څه موده وروسته او تر بعثت درې کاله د مخه رسول الله ﷺ د خلکو د بياندني ژوند څخه په تنګ ؤ، هلته فسق او فساد، فجور او د بتانو عبادت ؤ نو خود د رسول الله ﷺ او د ده د قوم په منځ کي ډېر فرق او ليري والی موجود ؤ، ځکه نو رسول الله ﷺ ته تنهايي او فکر کول او د الله ﷻ عبادت ډېر خوښ وګرځېدل، دا يې عادت ؤ چي څه موده ترمنځ به د څو ورځو او شپو دپاره غارِ حراء ته تلی (غارِ حراء په جبل نور کي يو کوچنئ غار دی) د غرو ځيني غارونه ډېر لوی وي مګر غار حراء کوچنئ غار دی چي فقط يو يا دوه نفره پکښي ځايېږي او د غره په لوړه حصه کي دی چي څوک بېله تکليفه او ستړيا څخه نه سي ورختلای، رسول الله ﷺ دغه ليري او ګوښه غار د خپل خلوت او تنهايي دپاره انتخاب کړی ؤ ځکه د ده ﷺ نه وه خوښه چي بل څوک ور سره ملګری وي او مقصد يې هم يوازي والی او د الله ﷻ عبادت ؤ چي په دغه تنهايي کي به يې د کون په موجوداتو کي فکر کاوه او په دې کي به يې فکر کاوه چي د دې کون تر شا يو إداره کوونکی قدرت سته او رسول الله ﷺ په هغه څه نه ؤ راضي چي د ده ﷺ قوم د هغه عقيده درلودل چي هغه شرک او باطل افکار وه، خو بيا هم رسول الله ﷺ ته يوه واضحه لار او معين شريعت نه ؤ ور معلوم چي په هغه سره مطمئن او راضي وي.

د رسول الله ﷺ دغه تنهايي اختيارول د الله جل جلاله په إراده سره وه چي د رسالت و لوی امانت ته آماده سي او په هغه رسالت سره د مځکي په مخ کي تغير را ولي، رسول الله ﷺ ته تر بعثت درې کاله د مخه دغه تنهايي خوښه وګرځېدل او دغه کوچنئ غار يي د خپل فکر او عبادت دپاره خلوت ګاه وګرځول او دغه کوچنئ غار!

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوې خولې لري چې په يوه ورننوزي او بله خوله يې د کعبې شريفې طرف ته ده (لکه يو کلکين داسي ده) او د هغې خولې څخه کعبه شريفه معلومېږي.

نو کوم څوک چې غارِ حراء ته داخل سي کولای سي چې د دغه غار د داخل څخه کعبه شريفه و ويني، سبحان الله! دغه غار چې د کعبې شريفې څخه درې ميله ليري دی او د غره په ډېره لوړه حصه کي دی چې تقريبًا په يوه نيم ساعت کي څوک ورختلای سي، نو تاسي فکر وکړی چې رسول الله ﷺ به څومره ګرځېدلی وي چې د ځان او عبادت کولو دپاره دي دغسي ليري او ګوښه ځای پيدا کړي چې د هغه ځای څخه دي کعبه شريفه هم معلومېږي.

رسول الله ﷺ به په دغه غار کي د تَفَکُر عبادت کاوه او کعبې شريفې ته به يې کتل، هر وخت به دغه غار ته د څو ورځو او شپو دپاره ورتلی او دا يې خوښه وه چې د رمضان په مياشت کي هلته ډېر واوسېږي، خو په هغه کال چې تر بعثت د مخه ؤ رسول الله ﷺ په دغه غار کي پوره يوه مياشت تېره کړه، په پخوا کي به پوره يوه مياشت هلته نه پاته کېدی مګر د بعثت په کال پوره يوه مياشت هلته پاته سو ځکه د الله ﷻ عبادت ډېر خوښ ورته ګرځېدلی ؤ، هو! يو وخت به د خوړو يا اوبو را وړلو دپاره، يا د کور د خبر اخيستلو دپاره را کښته سو خو بيرته به هغه غره او هغه غار ته ولاړ.

په دغه آخري کال چې تر بعثت د مخه کال ؤ رسول الله ﷺ چې به پرلار رهي ؤ يا دغه غار ته به تلی يو آواز به يې اورېدی چې ويل کېدل به: السّلام عليکَ يا رسولَ الله! او ده ﷺ به شا وخوا وکتل هيڅوک به يې نه ليدل، په حيرت او فکر کي به سو چې دا څه آوازونه دي، رسول الله ﷺ فرمايي: چې بيا مي د وحيو تر نزول وروسته د جبريل عليه السلام څخه پوښتنه وکړه چې يا جبريل! تر بعثت د مخه چې به پرلاري تلم اورېدل به مي چې يو څوک راته وايي: السّلام عليکَ يا رسولَ الله! ما به شا وخوا وکتل څوک به نه وه، دغه ږغ چا کاوه؟ او دا څوک وه؟

جبريل عليه السلام وويل: يا رسولَ الله! دغه وُنو او ډبرو سلام درباندي وايه.

محترمه وروره او خوري! آيا نن ورځ پر رسول الله ﷺ درود ويل د ځان سعادت او خوشبختي نه بولې؟ رسول الله ﷺ چې په الهي دربار کي کوم لوړ مقام او عزت

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري زما او ستا درود ويلو ته ضرورت نه لري، الله جل جلاله او په آسمانو کي ملائکې، په هوا کي مرغان، په دښتو کي حيوانات، په اوبو کي ماهيان حتّى ونې او ډبري درود او سلام پر وايي، خو زما او ستا دپاره درود ويل هغه شئ دي چي ګټه او فايده يې موږ ته را رسيږي، د رسول اللهﷺ سره زموږ محبت په زياتيږي، د متابعت شوق يې را پکښې پيدا کيږي، درود ويل زموږ د ښه او بختور ژوند سبب ګرځي، حتّى د درود ويلو په برکت به مو إن شاء الله تعالىٰ د رسول اللهﷺ شفاعت هم په نصيب سي.

نو وروره! په خپل ژوند کي درود ويل ډير کړه او د ځان عادت يې وګرځوه، نتيجه به يې په يقيني ډول سره په دنيا او آخرت کي و وينې.

دوحيو نازليدل

کله چي د رسول اللهﷺ د عمر څلويښت کاله پوره سوه د رسول اللهﷺ د ژوند په آفاقو کي د نبوت آثار او علامې ښکاره سوې، چي د هغو علامو څخه يو هم رشتيا خوب ؤ، رسول اللهﷺ به هيڅ خوب نه ليدی مګر هغه کار به عيناً په هغه شکل سره وسو چي په خوب کي به يې ليدلی ؤ، امام المحدثين امام بخاري رحمة الله عليه د أم المؤمنين حضرت عائشې رضي الله عنها څخه روايت کوي چي فرمايي:

اول هغه شئ چي په هغه سره رسول اللهﷺ ته وحي شروع سوې هغه الرؤيا الصّالحه الصّادقه وه، يعني: صالحه او صادقه خوب ؤ، هيڅ خوب به يې نه ليدی مګر هغه به داسي پيښن او واقع سو لکه روښانه سهار، نو رشتيا خوب د نبوت د علامو او حصو څخه دی، خو پر دغه کيفيت شپږ مياشتي تيري سوې.

تاسي ته معلومه ده چي د نبوت ټوله موده او زمانه درويشت کاله ده، نو دغه صادقه خوب د نبوت شپږ څلويښتم جز دی او الله جل جلاله يې هغه چا ته ورکوي چي د ده جل جلاله خوښه وي، کله چي په غار حراء کي د رسول اللهﷺ د خلوت او تنهائی دريم کال او د رمضان المبارک مياشت وه د الله جل جلاله دا خوښه او إراده سوه چي د مځکي پر خلکو خپل رحمت نازل کړي او رسول اللهﷺ په نبوت او رسالت سره مکرم کړي، څو هغه معينه ورځ راغله چي يوازي د مسلمانانو تاريخ ته نه بلکه د بشر

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاریخ ته او د ټولي مځکي د مخ تاریخ ته يې تغير ورکړی، که موږ دغي ورځي ته فکر او حساب وکړو په دلائلو او قرائنو سره دا ممکنه ده چي دغه مبارکه ورځ معلومه او معينه کړو، دغه ورځ د دوشنبې ورځ او د روژې د مياشتي يو ويشتم تاريخ ؤ چي دا د (٦١٠) ميلادي کال د اګست د مياشتي لسمه ورځ وه او د رسول الله ﷺ عمر په دغه وخت کي په قمري حساب سره پوره څلوېښت کاله شپږ مياشتي او دوولس ورځي ؤ او په شمسي حساب سره نه ديرش کاله درې مياشتي او دوه ويشت ورځي ؤ، دغه د دوشنبې ورځ د بعثت او رسالت اوله ورځ ده، رسول الله ﷺ فرمايي: زه په غار حراء کي ناست وم چي ناڅاپه (دفعتاً) يو سړئ را ته راغلی.

دغه سړئ جبريل عليه السلام ؤ او د يوه انسان په شکل او قيافه ورته راغلی نه د ملائکې په شکل، نو رسول الله ﷺ فرمايي: ناڅاپه يو سړئ راغلی چي سپين کالي يې اغوستي وه او د ده سره د دېباج يو لوښی يا ټوکر ور سره ؤ (دېباج وربښمين ټوکر دی) او په هغه کي يو کتاب ؤ، څرنګه چي دغه نفر په يوه وار او ناڅاپه را ښکاره سو وې بېرولم (بې ډغه، بې خبره په نيمه شپه توره تاريکه او په غره کي ناڅاپه او يو دم سړئ پيدا سو) سړئ را نژدې سو کتاب يې را ته ونيوی او ويل: يا محمّد! إقرأ، اې محمّده! و وايه، رسول الله ﷺ د بيري په حالت کي ورته و ويل: زه ويونکی نه يم (يعني: ليک او لوست مي نه دي زده) نه شئ ويلای سم او نه يې ليکلای سم.

تاسي ته معلومه ده چي رسول الله ﷺ اُمّي ؤ، ويل او ليکل يې نه وه زده، که چيري د ده ﷺ ويل او نوشته کول زده وای کفارو به دا تهمت پر ويلای چي دا قرآن تا جوړ کړی او ليکلی دی، خو اوس د ده ﷺ قوم او ټولو قريشو ته دا معلومه وه چي محمّد ﷺ اُمّي دی.

نو رسول الله ﷺ فرمايي: دغه سړي زه په غېږ کي ونيولم او کښې يې کښنم، قريبه وه چي د دغه کښېکښلو سره مي روح وتلی وای، د رسول الله ﷺ بېره نوره هم زياته سوه او دغه نفر بيا را ته و ويل: يا محمّد! إقرأ، رسول الله ﷺ بيا ورته و ويل: زه ويونکی نه يم، وايي: بيا يې زه په غېږ کي ونيولم او کښې يې کښنم او وې ويل: يا محمّد! إقرأ، د درېيم وار دپاره محمّد ﷺ و ويل: زه ويونکی نه يم، نو وايي: درېيم

(c) ketabton.com: The Digital Library

واریې بیا دومره په قوت سره کښېکښېنم قریبه وه چې نفس مې وخېژي او بیا یې و ویل: یا محمّد! و وایه، رسول الله ﷺ ورته و ویل: څه شي و وایم؟ جبریل علیه السلام و ویل:

﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ۝١ خَلَقَ الْإِنسَانَ مِنْ عَلَقٍ ۝٢ اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ۝٣ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ۝٤ عَلَّمَ الْإِنسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ۝٥﴾. [العلق]

فقط د سورة العلق دغه اولني پنځه آیاته یې ور ته تلاوت کړه، دغه پنځه آیاته هغه اولني آیاتونه دي چې د آسمان څخه په لیلة القدر کي نازل سوي دي الله عزوجل فرمایي:

﴿إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ۝١﴾.

یعني: موږ دغه قرآن مجید په لیلة القدر کي نازل کړی دی.

او د روژې په میاشت کي نازل سوی دي، ځکه بیا هم الله جل جلاله فرمایي:

﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ﴾. [بقره: ۱۸۵]

د روژې میاشت هغه میاشت ده چې په هغه کي قرآن مجید نازل کړل سوی دی.

رسول الله ﷺ فرمایي: کله چې مي دغه آیاتونه و ویل، دغه سړی غائب سو او ولاړی، رسول الله ﷺ ډیر زیات په ببره کي ؤ چې دا څه کیفیت او حالت دی؟ په دغه وخت کي د رسول الله ﷺ صادقه او مخلصه زوجه حضرت خدیجه رضی الله عنها چې هلته په خپل کور کي وه، په زړه کي یې ور وګرځېدل: چې محمّد ﷺ ته یو څه ور پېښه سوې ده، نو یې خپل یو مریئ غار حراء ته ولېږی چې ولاړ سه وګوره چې محمّد ﷺ ته څه پېښه ده؟ ځکه دې ته معلومه وه چې رسول الله ﷺ هلته دی، دلته بیا رسول الله ﷺ د غار حراء څخه را وتلی دی او په ډیر تلوار د کور و طرف ته رهي دی، د ډیري بیري په سبب د ځنستا پر قِسم په تلوار او چابکي سره د کور پر طرف رهي دی، مریئ چې غار ته راغلی وې لیدل چې رسول الله ﷺ نسته نو مریئ دې خوا ها خوا ته د رسول الله ﷺ په پلټنه او پیدا کولو مشغول سو او رسول الله ﷺ د مکې مکرمې پر طرف په تلوار رهي دی، رسول الله ﷺ د بیري او خوف په حالت کي خپل کور ته ولاړ، خدیجې رضی الله عنها چې دئ ﷺ ولیدی پوه سوه چې رسول الله ﷺ ډیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېرېدلی دی او اوس هم د بیرې په حالت کې دی او له ډېرې بیرې څخه رېږدي او وايي: زَمِّلُونِي زَمِّلُونِي، یعني: پټ مې کړی، پټ مې کړی، لکه د چا چې یخ کیږي او رېږدي، خدیجې رضي الله عنها هم په یوه کالي پټ کړی ترڅو چې بېره ځني ولاړه او آرام سو.

نو بې خدیجې رضي الله عنها ته هغه ټېښه سوې قصه وکړه، ټول هغه واقعات چې ورته پېښ سوي وه ورته بیان یې کړه او ویل: زه پر ځان و بېرېدم، خدیجې رضي الله عنها ورته و ویل: ښایي ته داسې فکر کوې چې دا د جن او پیرې اثر وي؟ رسول الله ﷺ ویل: هو، خدیجې رضي الله عنها و ویل: یا والله تا ته هېڅکله د جن او پیرې شر او آزار نه در رسیږي او الله تا نه خرابوي، ځکه ته صلهٔ رحمې وصلوې، یعني: د دوستانو او اقرباوو حقوق پر ځای کوې، په خبرو کې رشتیا وایې، د ضعیفانو مرسته کوې، د محتاجو ضرورت او اړتیا رفعه کوې، د مېلمه عزت کوې، د حق مرسته او طرفداري کوې، ټول اخلاق دې ښه او کریم دي، جن تا ته تکلیف نه سي در رسولای، نو رېې هم رسول الله ﷺ پرېښاوه چې ښه آرام سو بیا یې نو وَرَقه بن نَوفَل ته چې د خدیجې رضي الله عنها د اکا زوی ؤ ور وستی، دغه ورقه چې عرب او قریش ؤ نصراني سوی ؤ او دا قصه به په وروسته کې درته وکړو چې څنګه او ولې نصراني سو، مقصد ورقه بن نوفل د خدیجې رضي الله عنها د اکا زوی نصراني ؤ، څرنګه چې ده د یهودو او نصاراوو کتابونه لوستل او انجیل یې د عِبراني څخه په عربي ډېر لیکلی ؤ، نو د ډېرو معلوماتو خاوند ؤ، په عمر ډېر او په سترګو ړوند سوی ؤ، د انبیاء علیهم السلام د ژوند معلومات ورته وه او دا هم ورته معلومه وه چې د را تلونکي نبي وخت او زمانه را نژدې سوې ده.

کله چې دوی وَرَقه ته ورغله خدیجې رضي الله عنها ورته و ویل: یا ابن عم! اې د اکا زوا! د وراره څخه دې د ده حال واوره، ورقه و ویل: اې وراره! څه دې لیدلي او اورېدلي دي؟ رسول الله ﷺ هغه خپل حال ورته بیانوي او ورقه په ډېر تعجب غوږ ورته نیولی دی او اوري یې، ورقه ته چې د آسماني کتابو څخه د آخري او راتلونکي نبي په باره کې کومې علامې ور معلومې وې هغه ټولې په محمّد ﷺ کې موجودې وې، نو یې په آخر کې په لوړ آواز و ویل: الله اکبر والله ناموس اکبر درته راغلی دی هغه چې الله جل جلاله و موسی علیه السلام ته را استولی ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ناموس اکبر څخه مقصد جبریل علیه السلام دی او د ناموس معنٰی؟ یعني: د سِر او پټ راز ساتونکی، مګر هو هغه د خیر او مصلحت راز او د جاسوس معنٰی: د شر او بد راز ساتونکی، نو د جبریل علیه السلام یو نوم ناموس اکبر دی او بل نوم یې روح یا روح القُدُس دی، لکه څرنګه چي الله جل جلاله په قرآن کریم کي فرمایي:

﴿فَأَرۡسَلۡنَآ إِلَيۡهَا رُوحَنَا﴾. [مریم: ۱۷]

یعني: موږ و مریم علیها السلام ته زموږ روح ور واستاوه، د روحنا څخه مقصد جبریل علیه السلام دی او بیا هم الله جل جلاله فرمایي:

﴿تَنَزَّلُ ٱلۡمَلَـٰٓئِكَةُ وَٱلرُّوحُ فِيهَا﴾.

یعني: په لیلة القدر کي ملائکې او جبریل علیه السلام را کښته کیږي.

دلته هم د روح څخه مقصد جبریل علیه السلام دی، خیر ورقه بن نوفل و ویل: والله ناموس اکبر درته راغلی دی، هغه چي موسٰی ته راغلی ؤ او عیسٰی علیه السلام یې نه کړی یاد دا ولي؟ ځکه د ورقه دا عقیده نه وه چي عیسٰی علیه السلام نبي دی.

ورونو! نصارا پر درې قسمه دي، یوه ډله یې وایي: عیسٰی علیه السلام په خپله رب او إله دی (العیاذ بالله) او د نصاراوو بله ډله بیا وایي: چي مرتبې او درجې درې دي، یوه د الله درجه ده او یوه د نبي درجه ده او د دغو دوو درجو په منځ کي یوه بله درجه سته چي تر الله کښته او تر نبي لوړه ده او عیسٰی علیه السلام په دغه درجه کي دی، د ورقه بن نوفل عقیده هم داسي وه، چي دغه عقیده نه پوره شرک دی او نه پوره توحید دی، نو ځکه ورقه بن نوفل عیسٰی علیه السلام نه کړی یاد، بلکه ویل: دا هغه ناموس اکبر دی چي موسٰی علیه السلام ته راتلی او بیا دغه ورقه یوه عجیبه خبره وکړه، ویل: کشکي زه په هغه وخت کي ځوان وای چي ستا قوم تا د مکې څخه باسي او ما ستا مرسته کړې وای، رسول اللهﷺ په تعجب سره وویل: ما د مکې له ښاره باسي؟ ما شړي؟ ورقه بن نوفل وویل: هو! هر چا چه دغسي شئ را وړی دی لکه تا ته چي راغلی دی هغه څوک د خپل قوم له طرفه آزار سوی دی او دغه عمل همېشه د نبیانو سره کېدی، څرنګه چي ته هم نبي او رسول یې خامخا آزارېږې او که زه په دغه ورځ ژوندئ وم مرسته او کومک به دي وکړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا نو د وحيو او بعثت شروع وه، اوس نو محمّد ﷺ د ځينو علماوو په قول د سورۃُ العلق د دغو آياتو په نزول سره نبي سو مګر رسول نه دی، ځکه ځيني علماء د نبي او رسول فرق داسي بيانوي: نبي هغه دی چي وحي ورته نازليږي خو په تبليغ نه وي امر کړه سوی او رسول هغه دی چي هم وحي ورته راځي او هم د دين په تبليغ سره مامور او مکلف وي، نو د دغو علماوو په قول محمّد ﷺ د سورۃُ العلق په نزول سره نبي سو، ځرنګه چي په تبليغ نه سو امر نو رسول نه سو، خو بيا د سورۃُ المدثر په نزول سره رسول هم سو، ځکه هلته بيا په تبليغ هم امر کړل سو (دا د علماوو يو قول ؤ)

پسله دغه غار حراء د واقعې څخه رسول الله ﷺ ته نور څه نه سوه پېښ او وحيِ هم نه نازليږي چي دغي مودې ته علماء کرام (فترۃُ الوحي) وايي، يعني: وحيِ قطعه سوې او دا موده په هغه صحي روايتو کي شپږو مياشتو ته ورسېدل، که څه هم ځينو علماوو دا موده درې کاله بللې ده خو دا مطلقاً خطا ده او هغه راجحه روايت دا دی چي دغه د وحيو د قطعه کېدلو موده شپږ مياشتيٰ وه، پوره نيم کال وحيِ قطعه دي هيڅ شئ نسته، نو له دغه جهته علماء کرام رشتيا او صادقه خوب د نبوت شپږ څلويښتمه حصه بولي، ځکه نبوت يا رسالت ټوله درويشت کاله ؤ، که دغه درويشت کلونه و شپږو مياشتو ته واړوو نو شپږ څلوېښت واره (٦) مياشتي ځني جوړېږي.

او په دغه موده کي چي وحيِ نه وې رؤيا الصادقه موجوده وه، نو ځکه رؤيا الصادقه د نبوت شپږ څلويښتمه حصه سوه، خير په دغو شپږو مياشتو کي ورقه بن نوفل هم وفات سو او رسول الله ﷺ فرمايي: ورقه بن نوفل مي په جنت کي وليدی، ځکه د هغه د اسلام إراده وه، په خپل نيت جنت ته داخل سو او د ورقه د ژوند په وخت کي رسول الله ﷺ هم څوک و اسلام ته نه دي دعوت کړي او د هيچا څخه يې د ايمان را وړلو طلب او غوښتنه نه وه کړې، نو ورقه بن نوفل په هغه خپل نيت چي ويل کشکي زه ځوان وای او ستا مرسته مي کړې وای جنت ته داخل سو، دا هم د الله جل جلاله الٰهي رحمت او احسان دی چي د ورقه پر نيت يې معامله ورسره وکړه که څه هم دئ تر رسالت د مخه وفات سو خو جنت ته داخل سو.

اوس نو په دغو شپږو مياشتو کي چي وحيِ قطعه دي که څه هم رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اولو ورځو کي بېرېدی او په بېره کي ؤ، خو څه موده وروسته يې زړه غوښتی چي بيا جبريل علیه السلام ورته راسي او وحي ورته را وړي شوق او علاقه يې پيدا سوه تر داسي اندازې چي دښت او صحرا ته به وَوَتی، غرو ته به ولاړی او هلته به په انتظار ؤ چي ښايي جبريل علیه السلام ورته راسي.

د وحيو د قطعه کېدلو څخه مقصد هم دا ؤ چي د رسول الله ﷺ د جبريل علیه السلام و ملاقات او د وحيو و نزول ته شوق او علاقه پيدا سي چي واقعاً هم داسي سوه، رسول الله ﷺ د هغه د مخنی بېړي پر ځای اوس دښت او غرو ته وزي او د دې انتظار کوي چي د جبريل علیه السلام سره ملاقي سي، دا ورځي د رسول الله ﷺ دپاره ډېري درنې او له خواشينيه ډکي ورځي وې چي آيا زما څخه خو به داسي يو کار نه وي پېښ سوی چي زما رب را څخه ناراضه سوی وي، حتّی ځيني وختونه به يې دا إراده وکړه چي د غره څخه ځان را وغورځوي، خو يوه ورځ يې ناڅاپه د آسمان له طرفه ږغ واورېدی چي ويل: يا محمّد! رسول الله ﷺ فرمايي: سر مي را پورته کړی چي يو عجبه منظر دی، انسان ته هيڅکله داسي حالت نه پيښېږي، و مي ليدل چي جبريل علیه السلام په هوا کي پر يو عرش ناست دی او شپږ سوه وزرونه يې دي چي د مشرق او مغرب منځ يې ټول ډک کړی ؤ، ټول آسمان يې نيولی ؤ، وايي د آسمان هر طرف ته چي به مي کتل دغه جبريل مي ليدی او دغه ږغ کوي:

يا محمّد! أنتَ رسُولُ الله وَ أنَا جبريل.

يعني: يا محمّد! ﷺ ته رسول الله يې او زه جبريل يم او رسول الله ﷺ د ډېري بيري څخه پرخپل ځای ولاړ دی، له بيري او وَهمه حرکت نه سي کولای، د دغه منظر او مشهد بيان الله جلّ جلاله په قرآن مجيد کي کړی دی او فرمايي:

﴿وَٱلنَّجۡمِ إِذَا هَوَىٰ ۝١ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمۡ وَمَا غَوَىٰ ۝٢ وَمَا يَنطِقُ عَنِ ٱلۡهَوَىٰٓ ۝٣ إِنۡ هُوَ إِلَّا وَحۡيٞ يُوحَىٰ ۝٤ عَلَّمَهُۥ شَدِيدُ ٱلۡقُوَىٰ ۝٥﴾. [النجم]

يعني: قسم دی په ستورو سره چي غروب يا طلوع وکړي چي نه دی گمراه سوی ملگری ستاسي چي مقصد رسول الله ﷺ دی، يعني: رسول الله ﷺ نه د غلط فهميه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د صحي لاري اوښتی دی او نه په خپل قصد او اختيار سره د لاري اوښتی دی، بلکه لکه د آسمان ستوري چي په ختلو او لوېدلو کي پر یوه معينه او مقرره سوې لار ځي، همدارنګه رسول الله ﷺ د الله عزّوجلّ له طرفه پر معينه سوې لار برابر ځي او دا امکان نه لري چي مخالفت ځني وکړي او نه محمّد ﷺ د خپلي غوښتني او خواهش مطابق خبري کوي او نه دی دغه قرآن مګر وحيِ دي چي و ده ته لېږل سوي دي، ده ته شديد القوٰی: د ډېرو شديدو قوتو خاوند (چي جبريل عليه السلام دی) ښوولي دي.

ورونو! جبريل عليه السلام د ملائکو رئيس او قائد دی او انبياء عليهم السلام ته د رسالت او وحيو په رسولو تر نورو ملائکو غوره کړه سوی او اختيار سوی دی، د ملائکو څخه بل داسي څوک نسته چي رسولانو ته دي وحيِ راوړي بيله جبريل عليه السلام څخه او جبريل عليه السلام شديدُ القوٰی دی، د ده د قوت څخه يو دا دی چي پوره او کامل ښاريې د وزر په يوه طرف چپه واړاوه، د دغه لوی ښار چي د لوط عليه السلام د قوم ښارؤ لوړه حصه يې کښته کړل او کښته حصه يې لوړه کړه، دا د جبريل عليه السلام قوت دی.

﴿ ذُو مِرَّةٍ فَٱسۡتَوَىٰ ۝٦ وَهُوَ بِٱلۡأُفُقِ ٱلۡأَعۡلَىٰ ۝٧ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّىٰ ۝٨ فَكَانَ قَابَ قَوۡسَيۡنِ أَوۡ أَدۡنَىٰ ۝٩ فَأَوۡحَىٰٓ إِلَىٰ عَبۡدِهِۦ مَآ أَوۡحَىٰ ۝١٠ مَا كَذَبَ ٱلۡفُؤَادُ مَا رَأَىٰٓ ۝١١ ﴾

[النجم]

الله جلّ جلاله فرمايي: چي دا واقعي ليدل دي، خيال او تصور نه دی، بلکه حقيقتاً يې جبريل عليه السلام وليدی.

ورونو! رسول الله ﷺ د خپل رسالت په ټوله موده کي جبريل عليه السلام پر خپل واقعي شکل فقط دوه واره ليدلی دی، بشر دا نه سي تحمل کولای چي ملائکې و ويني نو ځکه جبريل عليه السلام به د وحيو راوړلو په وخت کي رسول الله ﷺ ته په قِسم قِسم صورتو او شکلو سره راتلی.

د مخه تردې چي د رسول الله ﷺ د رسالت او نبوت د ژوند په تفصيلاتو شروع وسي دا ښه او لازمه ده چي د وحيو اقسام او اشکال درو ښوول سي ځکه وحيِ د رسالت اساس او د دعوت رېښه او اصل بلل کيږي، نو وحيِ يا نزول د وحيو پر شپږ قسمه دي، يعني: رسول الله ﷺ ته وحيِ پر شپږ قسمه نازلي سوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اول: د خوب لیدل دي، علماء کرام وايي چې د أنبياء علیهم السلام خوب وحې دی، ځکه ابراهیم علیه السلام خپل زوی ته وویل:

﴿يَٰبُنَيَّ إِنِّيٓ أَرَىٰ فِي ٱلۡمَنَامِ أَنِّيٓ أَذۡبَحُكَ﴾. [الصافات: ۱۰۲]

یعني: اې زما زویه زه پرله پسې په خوب کې وینم چې تا حلالوم.

نو دغه خوب وحې وې.

دوهم: دا چه جبریل علیه السلام به د رسول الله ﷺ په زړه کې هغه د مقصد شئ ور واچاوه، بېله دې ځنځه چې رسول الله ﷺ ملائکه و ویني په زړه کې به یې یو احساس پیدا سو، لکه څرنګه چې رسول الله ﷺ فرمایي:

«إنَّ الرُّوحَ الأمين نَفَثَ فِي رَوْعِي أَنَّهُ لَيسَ مِنْ نَفْسٍ تَموتُ حتّى تَسْتَوفِي رِزقَها، فَاتَّقُوا اللهَ وَأَجْمِلُوا في الطَّلَب، وَلا يَحْمِلُكُم إسْتِبْطاءُ الرِّزقِ على أن تَطلُبُوهُ بِمَعاصِي اللهِ فَإنَّهُ لا يَنالُ ما عِندَهُ إلاَّ بطاعَتِه» [رواه: ابن أبي شيبه]

یعني: روحُ الأمين چې جبریل علیه السلام دی زما په زړه کې را واچول (چې موږ و دغه ته الهام وایو) رسول الله ﷺ فرمايي: الهام را ته وسو چې هیڅ نفس یا هیڅ ژوندئ مخلوق تر هغو پوري نه مري چې رزق یې پوره نه سي، نو د الله جل جلاله څخه وبیرېږی او د رزق په طلبولو کې سمه لار اختيار کړی او د رزق طلبول باید تاسې دې ته مجبوره نه کړي چې د الله جل جلاله په معصیت او ګناه یې طلب کړی، ځکه هر هغه څه چې د الله جل جلاله سره دي بېله اطاعته د الله په بل شي سره نه حاصلیږي.

خو د دې حدیث په بیانولو سره زموږ مقصد الهام ؤ چې دا هم د وحیو یو قسم دی.

د وحیو درېیم قسم دا دی: چې رسول الله ﷺ ته به جبریل علیه السلام د یوه سړي په شکل سره راغلی او په دغه قسم وحیو کې به اصحابِ کرامو هم دغه سړئ لیدی او دا د دوو نفرو د تفاهم او پوهېدلو دپاره د وحیو هغه تر ټولو آسانه طریقه ده، ځکه دلته د دواړو طرفو په منځ کې تجانُس او یو شئ والی موجود وي او ډېر ځله جبریل علیه السلام و رسول الله ﷺ ته د دِحیَةُ الکَلبي رضي الله عنه په شکل راغلی دی.

د وحیو څلورم قسم داسې ؤ: چې د زنګ یا زنګولې د شرنګهاري په شکل سره به یو آواز ؤ، چې د وحیو په اقسامو کې دغه قسم وحې د رسول الله ﷺ دپاره هغه تر ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سخته طريقه او مشکل قسم د وحيو ؤ، تر داسي اندازې چي په ډېر شديد يخ کي به پر رسول الله ﷺ خولې را بهېدلې او که به پر کوم حيوان سپور ؤ د هغه حيوان ځنګنونه به پر مځکه کت سوه، يو وخت و رسول الله ﷺ ته دغه قسم وحيِ نازلېدې او د رسول ﷺ مبارک ځنګون د زيد بن ثابت رضی الله عنه پر ځنګانه پروت ؤ، زيد رضی الله عنه وايي: قريبه وه چي د رسول الله ﷺ د ځنګانه د درونډ والي په سبب مي ځنګون په مځکه ننوزي.

د وحيو پنځم قسم دا دی: چي رسول الله ﷺ به د وحيو راوړونکې ملائکه يعني جبريل عليه السلام په هغه خپل واقعي شکل کوم چي الله جل جلاله پر هغه شکل خلق کړی او پيدا کړی ؤ وليدی او دغه قسم وحيِ و رسول الله ﷺ ته د ټول رسالت په موده کي دوه واره پيښي سوي دي، لکه الله جل جلاله چي په سورةُ النجم کي ذکر کړي دي.

د وحيو شپږم قسم هغه دی: کوم چي الله جل جلاله د معراج په شپه لوړ تر آسمانو پر رسول الله ﷺ لمنځونه فرض کړل، بيله واسطې بيله ملائکې د پردې تر شا خطاب او خبري کول وه او لکه د موسیٰ عليه السلام سره چي په جبل طور کي څو واره داسي وسوه، چي د الله جل جلاله خبري به يې اورېدلې او هغه عزوجل به يې نه ليدی او دا د وحيو هغه کاملترين شکل او صورت دی. *بيرته قصې ته راسه:*

نو جبريل عليه السلام و رسول الله ﷺ ته په خپل واقعي شکل او حقيقي صورت فقط دوه واره ښکاره سوی دی چي اول واريې دغه د بعثت په شروع کي ؤ او دوهم وار د إسراء او معراج په شپه ؤ او د دغه اول او دوهم وار په باره کي الله جل جلاله په سورةُ النجم کي فرمايي:

﴿ مَا كَذَبَ ٱلْفُؤَادُ مَا رَأَىٰٓ ﴿١١﴾ أَفَتُمَٰرُونَهُۥ عَلَىٰ مَا يَرَىٰ ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ رَءَاهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ ﴿١٣﴾

يعني: د محمّد ﷺ زړه خلاف نه وه ورته ويلي، هغه چي جبريل عليه السلام يې په سترګو ليدلی ؤ، آيا تاسي د محمّد ﷺ سره په دغه شي کي چي ده ليدلی دی بحث او جنجال کوی؟ او خامخا محمّد ﷺ بل وار بيا جبريل عليه السلام ليدلی دی، چيري يې ليدلی دی؟ ﴿عِندَ سِدْرَةِ ٱلْمُنتَهَىٰ﴾ دا هغه دوهم وار ليدل دي چي د معراج په شپه د سدرةُ المُنتهیٰ د وَني يا درختي سره وسوه، چي د دغه تفصيلي بيان به إن شاء الله تعالی د معراج په قصه کي درته راسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو دغه اوسنۍ منظر او مشهد چې رسول الله ﷺ د اول وار دپاره جبريل عليه السلام په خپل واقعي شکل او صورت سره وینې ډیر عجیب او نادره حالت ؤ، رسول الله ﷺ له ډیره خوفه پرخپل ځای حیران ولاړ دی هیڅ حرکت نه کوي هري خوا ته چې ګوري آسمان په جبريل عليه السلام ډک دی او دغه ورته وايي:

يا محمّد! أنتَ رسولُ الله وَأنا جبريل.

څه وخت دغه حالت ؤ چې بیا جبريل عليه السلام د ده ﷺ له نظر او لیدلو څخه غایب شو او رسول الله ﷺ د ډیري بیري او خوف په حالت کي کور ته راغلی او ویرېدي او وايي: زَمّلوني زَمِّلوني، پټ مي کړی، پټ مي کړی.

رسول الله ﷺ په بستر کي ځان پېچلی ؤ چي جبريل عليه السلام وحيِ ورته را وړې او دا وار يې د الله جل جلاله له طرفه رسالت ورته را وړی چي هغه وحيِ د سورةُ المدثر دغه آیاتونه وه:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡمُدَّثِّرُ ۝١ قُمۡ فَأَنذِرۡ ۝٢﴾.

يعني: اې هغه څوک چي د وحيو له بيري دي ځان په کالو کي پېچلی دی! د خوب له بستره ولاړ سه او خلک د الهي عذاب څخه يا په الهي عذاب سره وبېروه.

چي دا د خلکو په بېرولو او إنذار سره الهي امر دی او د رسالت درنه وظيفه د رسول الله ﷺ پر غاړه ورولوېدل او نور هم ورته فرمايي:

﴿وَرَبَّكَ فَكَبِّرۡ ۝٣ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرۡ ۝٤ وَٱلرُّجۡزَ فَٱهۡجُرۡ ۝٥ وَلَا تَمۡنُن تَسۡتَكۡثِرُ ۝٦﴾.

يعني: او خپل رب په لويي سره يادوه او خپل کالي دي پاک وساته، ګناه او بتان پرېږده، يعني: ظاهر او باطن دي باید پاک وي او داسي احسان او نیکي مه کوه چي بدل يې ډير غواړې.

الله جل جلاله مور ته لوړ همت را ښيي چي هر شئ که مال وي که دولت، که علم وي که خلکو ته لار ښوونه هر څه چي چا ته ورکوې دا نه ښايي چي د هغه عوض او بدل وغواړې بلکه ته باید د دغه شکر آداء کړې چي الله جل جلاله تا ته دغه نعمتونه درکړي دي.

او فرمايي: ﴿وَلِرَبِّكَ فَٱصۡبِرۡ ۝٧﴾.

او خپل رب ته صبر کوه، يعني: اوس نو ستا آزارېدل شروع سوه، خلک دي بېله

(c) ketabton.com: The Digital Library

آزارولو نه پریږدي ته باید صبر وکړي.

دغه ټول الهي امرونه یوازې رسول الله ﷺ ته نه بلکه ټول محمدي امت ته لار ښوونه ده، نو مسلمان وروره! کوم زحمتونه او تکلیفونه چې د دعوت په لار کې تا ته پیښیږي د هغه په مقابل کې د صبر او تحمله څخه کار اخله او پوه سه چې دغه د تبلیغ او دعوت عظیم الشانه وظیفه بیله زړه ورتیا او حوصلې، صبر او استقامته څخه پای ته نه رسیږي.

تر دغه وروسته د وحیو نزول پرله پسې سو او همېشه وحيِ نازلېدلې او بیا د سورةُ المزمل دغه آیاتونه نازل سوه:

﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلْمُزَّمِّلُ ۝١ قُمِ ٱلَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا ۝٢﴾.

یعني: اې هغه څوک چې ځان دي په کالو کې پېچلی دی! په شپه کې لمانځه ته ولاړ سه، بیله لږې حصې څخه، یعني: شپه په عبادت تیره وه، څوک د شپې څه حصه آرام کوې کومه مضائقه نسته، پروا نه لري.

دا نو ورسول الله ﷺ ته په عبادت کولو سره امر وُ. او بیا سورةُ الضحی نازل سو:

﴿وَٱلضُّحَىٰ ۝١ وَٱلَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ ۝٢ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ ۝٣﴾.

یعني: قسم په څاښت چې روښانه دی او قسم په شپه چې تاریکه سي او ټول شیان په خپله تاریکه کې پټ کړي چې ستا رب ته نه يې پرې ایښی.

یعني: دا چې وحيِ نه نازلېدې دا د الله جل جلاله له طرفه ستا پرېښوول او مهجوره کېدل نه دي چې ته يې پرېښوولې بلکه د دې انقطاع څخه مقصد دا وُ چې ته مستعد سې، د وحیو د نزول دپاره شوق او استعداد پیدا کړې او پرله پسې آیاتونه نازلېدل او بیا هم الله جل جلاله هغه نعمتونه ذکر کړل چې رسول الله ﷺ ته يې ورکړي وه او فرمایي:

﴿وَلَلْـَٔاخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ ٱلْأُولَىٰ ۝٤ وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَىٰٓ ۝٥﴾.

او اې محمده! ﷺ خامخا تا لره آخرت تر دنیا ښه او بهتر دی او ژر ده چې ستا رب به تا ته لویه برخه درکړي پس ته به راضي سې، الله عزوجل نور هم هغه نعمتونه ورته بیانوي چې ده ﷺ ته يې پرله پسې ورکړي دي او فرمایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَىٰ (٦) وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ (٧) وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَىٰ (٨)﴾

آيا ته يې يتيم نه وې پيدا کړی؟ بې پلاره يې پيدا کړې او بيا يې د پناه ځای درکړی او ته يې داسي پيدا کړی وې چي په شرعه او شرعي احکامو نه پوهېدې او تا ته يې شرعي احکام در وښوول او نبوت يې درکړی (دلته ضلالت د انحراف او دلاري ځخه د اوښتلو په معنٰی نه دی بلکه د ضلال معنٰی: د عبادت په طريقه نه پوهېدل او د هغې طريقې نه پېژندل دي، چي ځوک بايد ځنګه د الله جل جلاله عبادت وکړي) او ته يې فقير يا مسکين پيدا کړې او بيا يې غني کړې، نو الله جل جلاله د دغه سورت په نزول سره و رسول الله ﷺ ته اطمينان ورکړی او هغه خپل نعمتونه او احسانونه يې ورياد کړل چي ستا رب هيڅکله تا نه پرېږدي او نه دي مهجوروي بلکه احسان يې هم درباندي کړی دی او نور يې هم درباندي کوي.

ورونو! په جزيرةُ العرب کي تر رسول الله ﷺ او د هغه تر مبارک بعثت د مخه نور خلک هم موجود وه چي د الله جل جلاله پر وحدانيت او يو والي يې عقيده درلودل، مګر دغه خلک چي الله جل جلاله هدايت ورته کړی ؤ شمېر يې کم او لږ ؤ، د دغو لږو خلکو ځخه يو زيد بن عَمرو بن نُفَيل ؤ، بل عثمان بن حارث او بل ورقه بن نوفل ؤ، دغه درې نفره د بتانو له عبادته بېزاره وه او بد يې ځني راتله، د مشرکانو د کارو ځخه په تنګ وه، دغه درې نفره سره کښېنستل او مشوره يې سره وکړه، ويل: دغه د بتانو عبادت خوعبث او بيهوده، غلط او باطل کار دی مونږ بايد د صحي او حق دين پوښتنه او پلټنه وکړو، نو په اتفاقِ سره دې خوا او ها خوا ته ګرځي، د لوی عالم پوښتنه کوي چي هغه و دوی ته حق دين او سمه لار وروښيي، د دغه حق په تلاښ کي عثمان او ورقه بن نوفل نصارا سوه، مګر زيد بن عَمرو بيا هم ګرځي غواړي چي پوره اطمينان حاصل کړي، خلکو يو نفر وروښاوه چي دغه سړئ لوی عالم دی او هغه عالم يهودي ؤ، زيد بن عَمرو هغه عالم ته ورغلی او ويل: ستا د دين بيان را ته وکړه چي ځنګه دين دي دی؟ هغه عالم هم د خپل دين يهوديت په باره کي معلومات ورکړه د يهوديت عقائد او احکام يې ورته بيان کړه، زيد ورته وويل: دغه دين حق او الٰهي دين دی؟

هغه وويل: هو دا هغه حق دين دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زید بن عَمرو ورته و ویل: زه څنګه یهودي کېدلای سم؟
عالم و ویل: تر څو چه د الله عزوجل څه غضب درباندي و نه سي ته نه سې یهودي کېدلای ځکه الله عزوجل پر یهودو په غضب سوی دی، که ته غواړې چي یهودي سې د الله جل جلاله غضب به قبلوې بیانو یهودي کېدلای سې.
زید و ویل: زما تیښته د الله جل جلاله له قهره او غضبه څخه ده زه د هغه رضا غواړم او ته مي د الله جل جلاله په غضب اخته کوې، یا! زه تر دې دین تیریم مګر بل څوک یا بله لار را وښیه.
عالم و ویل: بل شئ نه دی را معلوم مګر دا چي حنیف سې.
زید ویل: حنیف څه شي دی؟
عالم و ویل: هغه دا چي مُوَحِّد اوسې.
زید ویل: مُوَحِّد څه شي دی؟
عالم و ویل: د ابراهیم علیه السلام دین حنیف او د توحید دین دی.
زید ویل: د ابراهیم علیه السلام دین څنګه دین دی؟
یهودي و ویل: هغه دین نه دی را معلوم خو یو پخوانئ آسماني دین دی چي اوس بالکل له منځه تللی دی، عالمان یې ټول مړه سوي دي اوس د هغه دین احکام چا ته نه دي معلوم فقط دومره خبر یم چي الٰهي او د توحید دین دی، خو احکام او تفصیل یې نه دي را معلوم.
زید ویل: چي دا هم نه دی در معلوم نو یو بل دین را وښیه.
عالم و ویل: زه تر دغه زیات نه پوهېږم ته و فلاني نفر ته ورسه هغه لوی عالم دی.
زید رهي سو هغه نفر ته ورغلی او ویل: ما ته حق دین را وښیه، څرنګه چي هغه عالم نصراني ؤ نو هغه و ویل: دغه د مسیح علیه السلام دین حق دین دی، د دین عقائد او احکام یې ورته بیان کړه، دغه عالم چي نصراني ؤ د نصرانیت دین یې په تفصیل ور وښووی.
زید ویل: زه څنګه نصراني کېدلای سم؟
عالم ورته و ویل: ته بېله ضلالته نه سې نصراني کېدلای ځکه نصارا ګمراه سوي دي، که ته غواړې چي نصراني سې څه ضلالت به قبلوې او بیا حساب پر الله دی.
زید ویل: زه له ګمراهیه او ضلالته تښتم او ته مي ګمراهۍ ته کشوې، زه مستقیمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ثابته لار غواړم.

عالم وویل: زموږ دین دغه دی نور نو ته اختیار لرې.

ورونو! الله جل جلاله په سورة الفاتحه کې فرمايي:

﴿غَيْرِ ٱلْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا ٱلضَّآلِّينَ ۝٧﴾.

یعني: الهي ما ته د هغو کسانو لار مه راښیې چې پر دوی غضب سوی دی چې یهود دي او د ګمراهانو لار مه راښیې، چې نصارا دي. *(بیرته به خپلې قصې ته راسو)*

نو زید هغه نصراني عالم ته و ویل: ښه یوه بله صحي لار او حق دین را وښیه، راهب وویل: بله لار او حق دین نه دي را معلوم، مګر حنیف سې.

زید ویل: حنیف څه شي دی؟

راهب ویل: هغه د ابراهیم علیه السلام دین دی آسماني او د توحید دین دی مګر څرنګه چې د هغه دین عالمان مړه سوي دي چا ته یې د احکامو صحي معلومات نسته.

زید ویل: بیله دغه څخه بل دین را وښیه، عالم و ویل: نور نو د صحي دین معلومات را ته نسته، نور ټول ادیان منحرف او خطا دي زید بن عَمرو په حیرت کي پاته سو چي څه وکړي؟ بیرته مکې مکرمې ته رهي سو او پرلاري د ځان سره وايي: الهي! ته شاهد يې چي زه د ابراهیم علیه السلام پر دین یم، زه حنیف یم، ټول را ته وايي: چي دغه دین حق دی، څرنګه چي زه يې په نور تفصیل او احکامو نه یم خبر نو دومره وایم چي زه موحِّد او د ابراهیم علیه السلام پر دین یم، بیله یوه الله بل د هیڅ شي عبادت نه کوم، مګر په دې هم نه پوهېږم چي څنګه لمونځ او عبادت وکړم خو د ابراهیم علیه السلام پر دین یم، کله چي به زید بن عَمرو غوښتل چي لمونځ او عبادت وکړي نو به يې بیله حسابه رکوع او سجدې کولې، ځکه د عبادت هیڅ طریقه نه وه ور معلومه، د خپله ځانه څخه يې اجتهاد او عبادت کاوه، کله چي مکې مکرمې ته راغلی نو مشرکان هم توحید ته ور بولي او د بتانو له عبادته يې منعه کوي، او وايي: یوازي د الله جل جلاله عبادت کوی، د مکې مکرمې نورو خلکو پرده بد ویل، ناپوه او بیعقل يې بلی خو دئ پر دغه خپل توحید ټینګ ؤ، رسول اللهﷺ فرمايي: زید بن عَمرو بن

(c) ketabton.com: The Digital Library

نُفیل مي ولیدی چي کعبې شریفي ته یې تکیه کړې وه خلکو چي به طواف کاوه د شرک تلبیه به یې ویل، هغو به ویل:

« لَبَّیک اللّهُمَّ لَبَّیک، لَبَّیکَ لاَ شَرِیْکَ لَکَ لَبَّیک، اِنَّ الحَمْدَ والنِعمَةَ لکَ وَالمُلْک، لاَ شَرِیکَ لَک »

پر دغه ځای به زید پرناري کړه بس بس نور مه وایه، مګر هغو به دغه الفاظ هم پر زیاتول:

{اِلاَّ شَرِیکاً هُوَ لک، تَمْلکُهُ وَ ما مَلَک}

چي دغه الفاظ د شرک الفاظ دي، مګر زید دوی د شرک د تلبیي د ویلو څخه منعه کول.

بل دا چي زید نور مشرکان د مړه سوي حیوان د غوښو د خوړلو څخه منعه کول، ویل هغه حیوان چي په خپله مړ سوی وي غوښي یې مه خوری او مشرکان یې د بتانو د تَقَرُب یا نژدې والي دپاره د حیواناتو د حلالولو څخه منعه کول.

یعني: کفارو چي به کوم حیوانات د بتانو پر نامه حلالول او دا یې عقیده وه چي دغه قرباني موږ دغو بتانو ته ور نژدې کوي، زید بن عَمرو له دغه کاره منعه کول او ویل به یې: حیوانات د بتانو پر نامه مه حلالوی، خلکو چي به پوښتنه ځني وکړه چي د تقرب دپاره د حیواناتو حلالول ولې منعه کوې؟ ده به ویل: حیوانات الله جل جلاله پیدا کړي دي او تاسي یې بل چا ته یا د بل چا پر نامه حلالوی عقل دا نه قبلوي.

د دغسي کارو غلطیا په عقل سره هم ثابتیږي، حیوانات الله جل جلاله پیدا کړي دي، خالق او رازق یې الله دی او مشرکانو به د بت پر نامه یا هغو ته د نژدیکت دپاره حلالول.

مقصد دا چي زید بن عَمرو مشرکان د شرک د بدو او ناوړو کارو څخه منعه کول او دغه زید بن عَمرو تر بعثت پنځه کاله د مخه وفات سو رحمه الله علیه د رسول الله ﷺ سره یې لیدلي دي صحبت یې ورسره کړی دی، مګر د رسول الله ﷺ د بعثت او رسالت وخت یې نه دی نیولی، رسول الله ﷺ د دغه زید بن عَمرو په باره کي فرمایي:

«یُبعَثُ یومَ القِیَامَة اُمَّةً وَحدَهُ »

یعني: دغه زید به د قیامت په ورځ یوازي دئ یو امت را پاځول کیږي، نور خلک به په مجموعي شکل سره امتونه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د ابراهیم علیه السلام امت دی، دا د موسی علیه السلام امت دی، دا د عیسی علیه السلام امت دی، دغه رنګه ټول خلک امت امت دي، مګر زید بن عَمرو به یوازي د خپل ځان دپاره امت وي او رسول الله ﷺ فرمایي:

« رَأَيتُهُ يَجُرُّ أَثوَابَهُ فِي الجَنَّةِ »

ژباړه: زید مي ولیدی چي په جنت کي خپل کالي کشوي، یعني: په جنت کي اوسیږي، دغه زید بېله نبي بېله رسوله په خپل عقل او خپل کوښښ هدایت او سمي لاري ته ورسېدی. *دا د ورقه بن نوفل د نصرانیت او د زید بن عَمرو د توحید قصه وه.*

په جزیرةُ العرب کي د موحدینو څخه یو بل نفر هم ؤ چي قَس بن ساعده نومېدی، دغه قس د ډېر عمر سړئ ؤ ځیني مؤرخین د ده په عمر کي مبالغه کوي او وایي: عمر یې شپږ سوه کلو ته ورسېدی خو زموږ مقصد یې عمر نه دی بلکه دا مو مقصد دی چي قَس د هغو خلکو څخه ؤ چي دئ په خپله پر توحید ؤ او هم یې نور خلک توحید ته وربلل او پسله مرګه یې پر را ژوندي کېدلو ایمان درلودی، پر بتانو یې بد ویل او خلک یې دغه خپلي د توحید عقیدې ته وربلل، څرنګه چي قریشو د ده دغه د توحید عقیده نه زغمله او نه قبلولای سوای نو قَس یې د مکې مکرمې څخه وایستی (فراره یې کړی) ده په دښت او صحرا کي ژوند کاوه، څرنګه چي دئ پوه، هوښیار او حکیم سړئ ؤ خلک به هلته د ده د ملاقات او مشورو دپاره ورتله، حتّی دئ په وعظو او نصیحتو کي یو نثر هم لري او د ده په حکمتو به عربو مثالونه تېرول، د قَس د حکمتو څخه یو څه داسي دي: دئ وایي:

{مَنْ عَاشَ مَاتَ، وَمَنْ مَاتَ فَاتَ، وَكُلُّ مَاهُوَ آتٍ آتَ}.

او بیا وایي:

« أَيُّهَا النَّاسُ اِستَمِعُوا وَعُوا، إنَّ فِي السَّمَاءِ لَخَبَراً، وَإِنَّ فِي الأَرضِ لَعِبَراً، بَحرٌ يَغُورُ، وَنُجُومٌ تَغُورُ، وَسَقفٌ مَرفُوعٌ، وَمِهَادٌ مَوضُوعٌ ».

او داسي نور حکمتونه هم لري، څرنګه چي قَس هلته په غرو او دښتو کي یوازي اوسېدی نو وحشي او څیرونکو حیواناتو الفت ورسره نیولی ؤ، ده ته به راتله او ژوند

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې ور سره کاږه، تر داسې اندازې چې يو نفر وايي: زه يو وخت قُس بن ساعده ته د مشورې دپاره ورغلم، دئ د اوبو د حوض پر غاړه ناست ؤ او دغه حوض ته د اوبو د څښلو دپاره زمريان هم راتله، خو يوه به د اوبو په څښلو کې تر هغه بل ځان د مخه کاوه، قُس به هغه په لکړه و واهه او ورته ويل به يې: صبر وکړه چې ملګرى دي اوبه وڅښي، او دغه قس هم تر بعثت د مخه وفات سو.

مقصد دا چې په جزيرةُ العرب کې د رسول الله ﷺ تر بعثت د مخه هم څو نفره موحِّدين موجود وه او خلک به يې توحيد ته ور بلل، مګر ويښ زړونه او اورېدونکي غوږونه نه وه چې د دوى آواز واوري، تر څو چې د الله جل جلاله له طرفه محمّد ﷺ په رسالت سره اختيار کړل سو او خلکو ته يې آخري رسالت را وړى او د الله جل جلاله له طرفه وحيِ ورته نازلي سوې، د مخه هغه نور موحِّدين موجود وه مګر اثر او نتيجه يې يا هيڅ نه وه، يا خو لږ او کمه وه، خو د رسول الله ﷺ د رسالت اثر لوى او ابدي اثر ؤ، چې ټوله جزيرةُ العرب او نور ډېر ملکونه يې له شِرکه خلاصه کړل او جهان يې د توحيد او وحدانيت په نور ډک کړى.

د رسول الله ﷺ رسالت او په دعوت سره مکلف کېدل

د الله جل جلاله له طرفه و رسول الله ﷺ ته د سورةُ المدثر د اولو آياتو په نزول سره يو شمېر الٰهي امرونه صادر سوه چې دغه امرونه په ښکاره او ظاهره سره ډېر بسيط او آسانه اوامر دي خو په حقيقت کې يې مقصد ډېر لوړ او اثر يې ډېر قوي دى، په دغه نازل سوي آياتو کې رب عزوجل خپل رسول محمد ﷺ ته فرمايي:

اول: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلْمُدَّثِّرُ ۝١ قُمْ فَأَنذِرْ ۝٢﴾.

اې هغه څوکه چې د وحيو د هيبته څخه دې ځان په کالو کې پېچلى دى! د خوب له بستره ولاړ سه او خلک د الله جل جلاله له عذابه وبېروه.

دلته د هر هغه ځا انذار او بيرول مقصد دي چې د الله عزوجل د رضاء او اوامرو څخه مخالفت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي، هر هغه څوک چي په عالَم کي موجود وي هغه باید د خپلو مخالفو اعمالو په بدو نتیجه او جزاء داسي وبیرول سي چي په زړه کي یې ربړد او وارخطایي پیدا سي.

دوهم: ﴿وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ﴿٣﴾﴾.

او خپل رب په لویي سره یادوه.

د دې مقصد دا دی: چي په مځکه کي باید د هیچا دپاره کبریاء او لویي نه سي پاته، د هر متکبر او مغرور شان او شوکت مات سي، لویي یوازي او یوازي یوه الله جَلَّ جَلَالُهُ لره ده، بېله الله جَلَّ جَلَالُهُ بل لوی او قوي، عظیم او متکبر نسته.

دریم: ﴿وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ﴿٤﴾ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ ﴿٥﴾﴾.

او خپل کالي یا لباس پاک وساته، بد کارونه، ګناه او بتان پرېږده.

مقصد دا چي هر څوک باید په خپله ظاهري او باطني پاکي کي ډیر کوښښ وکړي، خپل نفس باید د ګنهوله نجاسته تر داسي اندازې پاک کړي چي د ده نفس د الهي رحمت، هدایت او نُور قابل وګرځي او په بشري ټولنه کي یو مثال او نمونه سي، سالم زړونه و ده ته میلان پیدا کړي او ور جذب سي او هغه مشکوک زړونه د ده په هیبت او فخامت ثابت او سالم وګرځي.

څلورم: ﴿وَلَا تَمْنُن تَسْتَكْثِرُ ﴿٦﴾﴾.

او داسي لږ احسان مه کوه چي بدل یې ډېر غواړې.

د دې آیات څخه مقصد او هدف دا دی: چي یو څوک خپل کوښښ او فعالیت ډېر عظیم و نه بولي، بلکه نور هم همېشه په جِد او جُهد کي وي، د یوه کار تر خلاصولو وروسته د بل کار پر شروع کولو اقدام کوي، د حق د ثابتولو دپاره ډېر جُهد، ډېره تضحیه او قرباني ښندي او بیا هم دغه خپل کوښښونه تر داسي اندازې هیروي لکه هیڅ چي یې نه وي کړي.

او په آخرني آیات کي فرمایي:

﴿وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ ﴿٧﴾﴾.

او خپل رب لره دي صبر کوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته و دې ته اشاره ده چي د معاندينو له طرفه څخه به مخالفتونه او آزارونه، پسخندونه او سپکوالی وينې، تر داسي اندازې چي ستا او ستا د اصحابو د وژلو کوښښونه به کيږي او غواړي به چي ټول هغه کسان چي پر تا را ګرځېدلي دي نيست او نا بود کړي، خو الله جل جلاله ورته فرمايي: چي پر دې ټولو به په پوره قوت او اطمينان، په ډاډ او ثبات صبر کوې، د خپل نفس د نفساني خوندو او لذاتو څخه به د يوه لذت په طمعه نه يې، بلکه د خپل رب عزوجل د رضاء په حاصلولو کي به کوښښ کوې.

الله اکبر! دغه امرونه په ظاهره څومره آسانه او بسيط دي، مګر په عمل کي څومره عظيم او فخيم دي، په خپله په دغو آياتو کي دعوت او تبليغ سته، اول دا چه: د انذار خپله معنٰی او مفهوم دا دی: چي په دنيا کي داسي اعمال سته چي نتيجه يې بده او کوونکي ته يې جزاء ورکول کيږي، حال دا چي هر څوک په دې پوهيږي چي په دې دنيا کي د انسان د اعمالو جزاء نسته، نو د انذار څخه مقصد دا سو چي بيله دې دنيا د ورځو څخه يوه بله داسي ورځ هم سته چي په هغه کي د اعمالو جزاء ورکول کيږي، چي هغه د قيامت ورځ ده او د دې څخه دا معلومه سوه چي بيله دغه دنيوي ژونده يو بل ژوند هم سته، چي هغه د آخرت ژوند دی.

دغه ټول تلاوت سوي آياتونه د بندګانو څخه خالص او صريح توحيد غواړي، هر مسلمان بايد د خپل ځان او خپل نفس رضائيت، د نورو بندګانو رضائيت د الله عزوجل تر رضائيت پوري پرېږدې، چي د دغو تلاوت سوو آياتو نتيجه داسي ويلای سو:

اول: توحيد.

دوهم: د قيامت پر ورځ ايمان.

دريم: د نفس پاکوالی، چي د دغه پاکۍ دپاره دوه شيه په کار دي، يو د ګنهو او فواحشو پريښوول او بل د خير او فضائلو د اعمالو ډېرول.

څلورم: ټول کارونه به د الله عزوجل د رضاء دپاره وي.

پنځم: دغه ذکر سوي شيان به ټول پسله هغه څخه وي چي د محمّد ﷺ پر رسالت ايمان ولري، د هغه ﷺ تر قيادت او لارښوونو به لاندي وي.

او بيا نو رسول الله ﷺ د دغو اوامرو د پوره کولو دپاره تر شل کاله زيات جد او

(c) ketabton.com: The Digital Library

جُهد وکړی، نه یې بیا استراحت کړی دی نه آرام، نه یې بیا د خپل ځان دپاره ژوند کړی دی نه د خپلې کورنۍ دپاره، پاته ټول عمر یې په دعوت إلی الله او جهاد في سبیل الله کې تیر کړی.

د رسالت درووند بارېې پر اوږو اخیستی ؤ د ټولې مځکې لوی امانت یې په غاړه کې ؤ د ټولې عقیدې اصلاح یې وظیفه وه او د دغه کار دپاره یې خو قسمه جهاد کړی دی، د رسالت په درویشت کلنۍ موده کې همیشه په معرکه کې ولاړ ؤ، له کمه وخته چې یې دغه الٰهي امر واوریدی د دغې وظیفې څخه هیڅ شي مشغوله نه کړی، الله دې زموږ او د ټول بشریت له طرفه د خیر بدله او عوض ورکړي.

زموږ را تلونکی بحث ټول د رسول الله ﷺ د اوږده او د مشکلاتو څخه ډک جهاد نمونه ده چې په دغه ټوله موده کې بیا رسول الله ﷺ نه آرام کړی دی نه استراحت او خدیجه رضی الله عنها ته به یې ویل: یا خدیجه! د خوب او آرام، راحت او استراحت وخت تېر سو، د دعوت او جهاد وخت شروع سو.

اوس نو موږ کولای سو چې د رسول الله ﷺ د دعوت موده و دوو زمانو ته و وېشو، چې یوه یې د مکې مکرمې زمانه ده چې تقریباً دیارلس کاله یې په بر کې ونیول.

او بله یې د مدینې منورې زمانه ده چې پوره لس کاله یې دوام وکړی.

او بیا دغه هره زمانه ځان ته خاصې مرحلې لري چې هره مرحله یې د هغې بلې مرحلې څخه په خاصو خصوصیاتو سره فرق او امتیاز لري، نو په دغه اساس موږ کولای سو چې د مکې مکرمې زمانه و درو مرحلو ته و وېشو.

اوله مرحله یې: پټ او سِرِي دعوت ؤ چې درې کاله یې دوام درلود.

دوهمه مرحله یې: په اهلِ مکه کې ښکاره دعوت ؤ، چې د بعثت د څلورم کال څخه شروع سو او د بعثت د لسم کال تر آخره یې دوام وکړی.

درېیمه مرحله: تر مکې مکرمې دباندې دعوت دی چې د بعثت د لسم کال د آخره څخه شروع سو او بیا یې تر هجرته پورې دوام درلودی.

خو د مدینې منورې د وخت او زمانې مرحلې به بیا پر هغه خپل ځای د تفصیله سره درته بیان سي إن شاء الله تعالٰی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مکِي دورې اوله مرحله
یا د سِري دعوت درې کلونه

دا معلومه خبره ده چې مکه مکرمه د عربو دیني مرکز ؤ او کعبه شریفه د ټولو عربو دپاره (د دوی د باطل دین) په مقدسه بتانو یا خدایانو ډکه وه، په دغه ځای کي د اصلاح و مقصد ته رسېدل نسبت و هغه لیري ځایو ته سخت او مشکل کار ؤ، دلته او په دغسي ځای کي و داسي فولادي عزم ته احتیاج او ضرورت ؤ چي مشکلات او تکالیف تاثیر نه سي پر کولای او په داسي ځای کي هنر او حکمت دا دی چي په ابتدایي مرحله کي دعوت پټ او سري وي، دا د دې دپاره چي ټول اهل مکې ته ناڅاپه د یوه داسي کار و نه ویل سي چي د دوی هیجان او احساسات را وپاروي.

نو د عقل تقاضاء دا وه چي رسول الله ﷺ په شروع کي اسلام پر داسي چا عرض کړي چي هغه د ده کورنی، یا په ده پوري مبتني خلک وي یا د ده آشنایان وي او هر هغه څوک اسلام ته را وبولي چي په هغو کي د خیر علامې موجودي وي او داسي څوک دعوت کړي چي دئ ﷺ دوی پیژني او دوی دئ ﷺ پیژني، یعني: ده ته دا معلومه وي چي دغه خلک حق او خیر خوښوي او هغو ته بیا دئ ﷺ د صدق او اصلاح په صفت ورمعلوم وي او د هغو څخه بیا هغو کسانو د رسول الله ﷺ دعوت قبول کړی چي هغو ته د رسول الله ﷺ په عظمت، د نفس په پاکي او د خبرو په صداقت کي هیڅ شک نه ؤ موجود، چي هغو کسانو ته په اسلامي تاریخ کي د السّابقینُ الأوّلین په نامه سره ویل کیږي، چي د هغو ټولو په مقدمه کي څلور نفره دي:

اول: ام المؤمنین حضرتِ خدیجه بنت خویلد رضي الله عنها د رسول الله ﷺ صادقه او مخلصه زوجه.

دوهم: د رسول الله ﷺ آزاد کړه سوی مریئ (زید بن الحارثه بن شرحبیل رضي الله عنه) چي زید بن محمّد ورته ویل کېده.

دریم: د رسول الله ﷺ د اکا زوی حضرتِ علي بن أبي طالب رضي الله عنه چي په دغه وخت کي ماشوم او هلک ؤ او د رسول الله ﷺ په کور کي اوسیدی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شلورم: د رسول اللهﷺ خور او صادقه ملګرى ابوبكر الصدّيقؓ.

دغه شلورو نفرو د دعوت په اولو ورځو كي ايمان را وړى دى، اوس به دغه شلور نفره په تفصيل سره درته معرفي سي:

اول: خديجه بنت خُوَيلدؓ د رسول اللهﷺ زوجه چي د مخه معرفي سوې ده و تكرارولو ته يې حاجت نسته.

دوهم: زيد بن الحارثهؓ چي زيد بن محمّد ورته ويل كېده او دا چي رسول اللهﷺ زيدؓ په زوى واله نيولى ؤ هغه لره يوه قصه سته، هغه دا چي:

دغه زيد كوچنىٔ ؤ او په خپله قبيله او كورنۍ كي د خپل مور او پلار سره اوسېدى.

د عربو د قبيلو خو دا عادت او تجارت ؤ چي همېشه به يوې قبيلې پر بلي قبيلې تيرئ او تجاوز كاوه حيوانات او انسانان به يې ځني بيول، نو يو وخت د دغه زيد پر قبيله يوې بلي قبيلې حمله وكړه چي په دغه وخت كي د زيد عُمر اته كاله ؤ او زيد يې هم د بنديانو په جمله كي بوتلى او بيا يې د مريي په شكل خرڅ كړى.

او په بل روايت كي وايي: زيد د اتو كالو ؤ چي مور يې د خپلو دوستانو د ليدلو دپاره د يوې قبيلې څخه بلي قبيلې ته تله او زيد يې هم د ځان سره ملګرى كړى ؤ، په لار كي د بني القَين قبيله پر ېبنه سوه او زيد يې ځني بوتلى، بيا يې د مريي په ډول د حَباشه په بازار كي خرڅ كړى او حكيم بن حزام چي د مكې مكرمې د قريشو څخه ؤ د نورو مريانو سره دغه زيد هم را نيوى او بيا يې خديجېؓ ته په هديه كي وركړى، او خديجېؓ بيا د رسول اللهﷺ سره تر واده كولو وروسته و رسول اللهﷺ ته په هديه كي وركړى، د زيد پلار چي حارثه نومېدى په زيد پسي ډېر غمجن ؤ او همېشه د هغه په تلاښ كي ؤ چي چيري به يې پيدا كړي، په دې كي كلونه تير سوه چي پلار په زوى پسي ګرځي څو په آخر كي دا معلومات ورته وسوه چي زوى يې په مكه مكرمه كي دى نو د خپله وروره سره را رهي سو او مكې مكرمې ته راغلى، زوى يې پيدا كړى او د هغه مالک ته چي محمّدﷺ دى ورغلى (*البته دا قصه د مخه تربعثت وه*) ويل: يا محمّد! دغه زيد زما زوى دى او دئ مريى نه بلكه حُر دى خو دښمنانو خرڅ كړى دى، زه اوس راغلى يم او غواړم چي دغه خپل زوى ستا څخه را نيسم، رسول اللهﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته و ويل: يا! خرڅوم يې نه مګر يو کار به وکړم هغه دا چي په خپله زيد ته به اختيار ورکړم که ستا سره ځي در سره ولاړ دي سي او زما له طرفه بېله قيمته آزاد دی او که زما سره پاتيږي پاته دي سي د زيد خوښه او اختيار دی، د زيد پلار حارثه په دې خبره ډير خوشاله سو چي دا ډير ښه اختيار دی ځکه حارثه پوهېدی که يو چا ته اختيار ورکړل سي چي مريئ پاته کيږې که د پلار سره ځې؟ هغه حتماً د پلاره سره ځي.

رسول الله ﷺ زيد را وغوښتی او پوښتنه يې ځني وکړه چي دغه نفر پيژنې؟

زيد ويل: هو دا زما پلار دی او دغه بل مي اکا دی (*خبره داسي نه وه چي زيد خپل پلار نه پيژندی*) نو پلار خپل زوی زيد ته و ويل: زويه! محمّد ﷺ تا ته اختيار درکړی دی دلته د ده سره مريئ پاته کيږې او که زما سره ځې؟

زيد و ويل: والله تر محمّد ﷺ هيڅوک نه خوښوم او نه ځوک اختياروم.

دا تر بعثت د مخه د رسول الله ﷺ اخلاق وه، له دغه ځايه د رسول الله ﷺ اخلاق او ګذاره معلوميږي چي حتّی د مريي سره يې څنګه ښه ژوند، د مهرباني او محبته ډکه ګذاره کول.

او زيد نور هم و ويل: والله زه ګمان نه کوم چي مور او پلار دي داسي ښه او د محبت ژوند را سره وکړي لکه محمّد ﷺ چي يې را سره کوي.

تاسي دې رحمت، مهرباني او حسن معاشرت ته وګوری چي خير البشر ﷺ د يوه مريي سره کول، تر داسي اندازې چي هغه مريئ دي دئ ﷺ تر مور او پلار خوښ او اختيار کړي او دغه اخلاق يې د مخه تردې وه چي وحيِ ورته نازلي او د الله جل جلاله له طرفه په رسالت سره اختيار کړل سي، نو ځکه به خلکو صادق الأمين ورته ويل او زيد پر دې ټينګار کاوه چي د محمّد ﷺ سره پاته کېږم.

د زيد پلار حارثه په تعجب کي سو چي دا څنګه کېدلای سي چي يو چا لره دي مالک تر پلار خوښ وي؟ بيا نو رسول الله ﷺ د دې دپاره چي د حارثه زړه مطمئن سي زيد يې تر لاس ونيوی او د قريشو په حضور کي يې دا اعلان وکړی چي دغه زيد آزاد او حُر دی او بيا يې دا هم ورسره و ويل: چي زيد زما زوی دی.

تر اسلام د مخه او د جاهليت په وختو کي په عربو کي داسي وه چي يو چا به

(c) ketabton.com: The Digital Library

پَرَدیٔ څوک خپل زوی وګرځاوه او هغه به په ټولو احکامو او معاملاتو کې داسې سو لکه د ده نسبي او واقعي زوی، یعني: په میراث، د نکاح په حراموالي او داسې نورو مسائلو کې به واقعي زوی او د فامیل جزء وګرځېدی، نو خود تر دغه ورځې وروسته و زید ته (زید بن محمّد) ویل کېده، ترڅو چې دغه (تَبَنّي) یعني د بل چا زوی د ځان زوی ګرځول په اسلام کې منعه سوه.

څرنګه چې پسله بعثته رسول الله ﷺ په دعوت او تبلیغ امر کړل سو او دغه زید د رسول الله ﷺ په کور کې اوسېدی او رسول الله ﷺ اسلام ته دعوت کړی نو زید هم مسلمان سو.

درېیم: او درېیم نفر چې په اسلام مشرفه سوی دی هغه هم د رسول الله ﷺ په کور کې اوسېدی او هغه حضرت علي بن أبي طالب ﷺ ؤ.

د رسول الله ﷺ په کور کې د حضرت علي ﷺ د اوسېدلو سبب دا ؤ چې ابوطالب ډېر غریب سو او دا واقعه هم تر بعثت د مخه وه، ابوطالب دومره غریب او مسکین ؤ چې د خپلو اولادو نفقه پر تکلیف وه، خپل اولادونه یې نه سوای مړولای، نو رسول الله ﷺ خپل اکا عبّاس ﷺ ته ورغلی او ویل: اې اکا! ته د ابوطالب په غریبي او مسکنت خبر یې؟ حتّی د خپلو اولادو خواړه او نفقه هم نه لري، که دي خوښه وي ور به سو او مونږ به هر یو د ده د اولادو څخه یو یو واخلو چې زمونږ سره به اوسیږي، د هغو کفالت به وکړو، یعني: خواړه او مصرف به یې پر خپل ځان کړو، پر ابوطالب به دغه غریبي څه سپکه سي، عبّاس ﷺ و ویل: دا ډېر ښه فکر دی، نو د عبدالمطلب له کورنیه څخه څو نفره سره یو ځای سوه او ابوطالب ته ورغله ویل مونږ دا سره جوړه کړې ده چې مونږ به هر یو ستا د زامنو څخه یو یو اخلو او زمونږ سره به وي، ابوطالب و ویل: که یو عُقَیل را پرېږدی په نورو کې ستاسي خوښه ده، عُقَیل د ابوطالب مشر زوی ؤ ویل دیٔ را پرېږدی چې زما سره د ژوند په کارو کې مرسته کوي، دوی هم عقیل ور پرېښاوه او هر یوه د ابوطالب یو یو اولاد د ځانه سره بوتلی، رسول الله ﷺ علي بن أبي طالب ﷺ را وستی، ځکه علي ﷺ هغه وخت هم پر رسول الله ﷺ ګران ؤ نو ځکه حضرتِ علي ﷺ د رسول الله ﷺ په کور کې تربیه سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت علي رضي الله عنه هيڅ وخت د بت عبادت يا بت ته سجده نه ده کړې ځکه دئ د رسول الله ﷺ په کور کي لوی او تربيه سو او دا چه مور وايو: علي کَرَّمَ اللهُ وَجهَهُ. د هغه مقصد هم دا دی چي الله جل جلاله د ده مخ مکرم کړی دی، په څه سبب يې مکرم کړی دی؟ ځکه د ده مخ يې د بتانو له عبادته څخه ساتلی دی، دا د دغي جملې د ويلو سبب دی چي مور د علي رضي الله عنه د نامه سره (کَرَّمَ اللهُ وَجهَهُ) وايو.

نو علي رضي الله عنه هم مسلمان سو، چي دا د رسول الله ﷺ د کورنۍ څخه دريم نفر دی او بيا د رسول الله ﷺ لونو رُقَيّه، زينب، ام کلثوم او فاطمه رضي الله عنهن اجمعين ايمان را وړی، دا د رسول الله ﷺ په کورنۍ کي دننه د ايمان را وړلو ترتيب ؤ.

خو د رسول الله ﷺ تر کورنۍ دباندي هغه اول نفر چي اسلام ته دعوت سوی دی او هغه هم بيله پوښتني او دليله څخه اسلام او ايمان قبول کړي دي، هغه ابوبکر الصدِّيق رضي الله عنه دی، رسول الله ﷺ فرمايي: هرڅوک چي مي اسلام ته را بللی دی د اسلام په باره کي يې بحث او نقاش را سره کړی دی، پوښتني او معلومات يې را څخه کړي دي، بيله ابوبکره، فقط رسول الله ﷺ ورته و ويل: زه د الله جل جلاله له طرفه رسول يم، ابوبکر رضي الله عنه و ويل: أشهدُ أنّکَ رسولُ الله. شاهدي آداء کوم چي ته رسول الله يې، بېله نقاشه، بېله بحثه، بېله پوښتني، چي کله او څنګه؟ او دا يې هم و نه پوښتل چي څنګه دين دی او د کومه راغلی دی، هيڅ پوښتنه يې و نه کړه.

صديق اکبر د اولي لحظې څخه صدِيق ؤ، دا ولي؟ ځکه ابوبکر الصدِّيق رضي الله عنه ته د رسول الله ﷺ اخلاق او امانت، صدق او صداقت، پوره ور معلوم وه او رسول الله ﷺ يې پوره پېژندی او دئ پوهېدی چي محمّد ﷺ هيڅکله د حقيقته مخالفه خبره نه کوي او نه يې کړې ده، پسله هغه څخه چي ابوبکر الصدِّيق رضي الله عنه په اسلام مشرفه سو سمدستي يې په تبليغ او دعوت شروع وکړه، څرنګه چي ابوبکر الصدِّيق رضي الله عنه د الفت او محبت خاوند ؤ، پوست او نرم سړئ ؤ، ښه اخلاق يې درلودل، د ده د قوم خلک به د ده د علم او تجارت، د ده د ښو اخلاقو او پوهي په سبب ورته را تله نو ده هم د هغو کسانو په دعوت شروع وکړه چي د ده ملګري او مجلسيان وه، د ده رضي الله عنه په دعوت سره په اولو ورځو کي دغه کسان مسلمانان سوي دي: عثمان بن عفان الأموي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

زبیر بن العوام الأسدي، چې ځوان او د (۱٦) کلو ؤ، عبدالرّحمٰن بن عوف، سعد بن ابی وقاص، چې د قوم په اساس د رسول الله ﷺ د ماما زوی بلل کیږي، طلحه بن عبیدالله، دغه ټول د حضرت ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه د دعوت په واسطه مسلمانان سوي دي، دغه اته نفره د اسلام اوله ډله او د محمّدي دعوت اول ګلان دي.

دغه کار د واقعي او صادقه مسلمان کار دی، کله چې یې ایمان را وړی په هغه لحظه یې په دعوت شروع وکړه، چې دا د ابوبکر رضی الله عنه صدق او تصدیق دی او دئ رضی الله عنه تر ټول امت غوره او بهتر دی، رسول الله ﷺ د ده په باره کې فرمایي:

«لَو وُزِنَ إِيْمَانُ الأُمَّة بِإِيْمَانِ أَبِي بَكرٍ لَرَجَحَ إِيْمَانُ أَبِي بَكر».

یعني: که د ابوبکر ایمان د ټول امت د ایمان سره وتلل سي د ابوبکر ایمان به پر دروند سي او رسول الله ﷺ فرمايي:

« وَاللهِ مَا وَطِئَ الأَرضَ بَعدَ الأَنبِيَاءِ خَيرٌ مِّن أَبِي بَكرٍ»

یعني: والله پسله انبیاوو تر ابوبکر ښه او بهتر پر مځکه نه دی ګرځېدلی.

نو د رسول الله ﷺ په شاهدي سره پسله انبیاوو ښخه ښه او بهترین د خلکو ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه دی، دا د صدیق اکبر مقام او درجه ده او دا یې فدا کاري وه چې د اسلام په شروع او ابتداء کي یې یوازي د دعوت دپاره دغه خدمت کړی دی چې د عشرهٔ مبشره ښخه پنځو نفرو د ده رضی الله عنه پر لاس اسلام را وړی دی.

او د هغو کسانو ښخه چي په اول او شروع کي په اسلام مشرفه سوي دي د ځینو نومونه په داسي ډول سره دي: بلال بن رباح الحبشي، د دې امت امین ابو عبیده عامر بن الجراح، ابو سلمه بن عبدالأسد، أرقم بن ابی الأرقم، عثمان بن مظعون او د ده دوه ورونه (قُدامه) او (عبدالله) عبیده بن الحارث بن المطلب، سعید بن زید او د ده ښځه فاطمه بنت الخطاب، چي د عمر بن الخطاب رضی الله عنه خور ده، خَبّاب بن الأرت، عبدالله بن مسعود او ځیني نور خلک رضی الله عنهم اجمعین، چي دغو نفرو ته السّابقون الأوّلون ویل کیږي، دغه ذکر سوي خلک په پټه مسلمانان سوي وه او رسول الله ﷺ به د تعلیم او ښوووني دپاره په پټه سره یو ځای کول او دین به یې ور ښاوه، ځکه تر اوسه پوري دعوت سِرّي او فردي ؤ، کله چې به د دغو مسلمانانو ښخه یوه نفر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عبادت کولو إراده وکړه، نو به یې د مکې مکرمې په شېلو کې د قریشو د سترګو او لیدلو څخه ځان پټ او غائب کړی، هلته به یې په پټه سره د خپل رب عبادت کاوه او بیا چې د دغو مسلمانانو شمېر دیرشو نفروته ورسېدی چې په دې عدد کې نارینه او ښځې دواړه داخل وه، بیا نو رسول الله ﷺ د دوی د اجتماع او تعلیم دپاره د دوی څخه د یوه نفر کور اختیار کړی چې دغه کور د أرقم بن ابی الأرقم رضي الله عنه کور ؤ، ویل: دلته به د تعلیم او دیني لار ښوونو دپاره سره یو ځای کېږو.

د سورةُ المدثر تر نزول وروسته پرله پسې وحيِ نازلېدې چې د دغه وخت نازل سوي آیاتونه د نفس پر پاکي او د ګنهو پر پرهېښوولو مشتمل وه، د اور او جنت بیان به پکښې موجود ؤ، مومنان یې په داسي فضاء کې تربیه کول چې د مشرکانو د موجوده ټولني سره یې ډېر فرق درلودی.

د دغې مرحلې دعوت که څه هم سرّي او فردي ؤ خو بیا هم قریشو ته ځیني اخبار رسیدل، خو د قریشو کومه خاصه پروا نه په کېدل، امام غزالي رحمه الله وایي: د اسلام او اسلامي دعوت ځیني معلومات قریشو ته و رسېدل خو سر یې نه په ګرځاوه، ښایي دوی دا فکر کاوه چې محمّد ﷺ به هم یو د هغو کسانو څخه وي چې د مخه پیدا سوي وه، چې په الوهیت او د الله جل جلاله په حقوقو کي یې خبري کولې، لکه قُس بن ساعده او زید بن عَمرو بن نُفیل او داسي نور، خو بیا هم د رسول الله ﷺ د اخبار د نشریدلو څخه او د هغه د تاثیره څخه د قریشو په زړو کي بېره پیدا سوه او د ده ﷺ د دعوت مراقبت یې شروع کړی، پر دغه حال درې کاله تیر سوه، بیا هم دعوت سرّي او فردي دی، په دغه موده کې د مسلمانانو یوه کوچنۍ ډله جوړه سوه چې د دوی په منځ کي مطلق د ورور ګلوی او تعاون ژوند ؤ او بیا داسي وحيِ نازلي سوې چې رسول الله ﷺ یې په دې سره مکلف کړی چې خپل قوم ته د اسلام اعلان وکړه او د دوی د باطل دین په مقابل کي و درېږه او د دوی د بتانو ماهیت او اهمیت بیان کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مکي دورې دوهمه
مرحله يا په ښکاره سره دعوت

کله چي د الله جل جلاله دا قول نازل سو چي فرمايي:

﴿فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿٩٤﴾﴾.[الحجر:٩٤]

يعني: اې محمده! ﷺ جهر او ښکاره کړه هغه شئ چي ته په امر سوی يې او مخ واړوه له مشرکانو څخه يعني: د دوی د خبرو او ويناوو هيڅ پروا مه کوه، په ښکاره ډول سره خپل تبليغ کوه، دوی په تا هيڅ نه سي کولای.

د دغه آيات په نزول سره رسول اللهﷺ امر کړل سو چي اسلام ته دعوت عام کړه، يوازي دا نه چي خپل اقارب، دوستان او هغه څوک چي ستا پر شا وخوا دي هغه اسلام ته دعوت کړه، يا! بلکه عام او ټولو خلکو ته د توحيد او اسلام دعوت شروع کړه، نو د دغې ورځي په سهار رسول اللهﷺ د أبي قُبَيس غره ته وختی.

د أبي قبيس غر هغه کعبې شريفي ته تر ټولو نژدې غر دی کوم چي اوس پر هغه غره قصر جوړ سوی دی او د صفا د غونډۍ سره مبنتی غر دی، دغه غر کعبې شريفي او د قريشو د ناستي ځايو ته ډېر نژدې ؤ او هر څوک چي د کعبې شريفي طرف ته وي د غره شا، يعنيٰ: د غره هغه بل طرف نه ويني، نو رسول اللهﷺ دغه د أبي قُبَيس غره ته وختی او په لوړ آوازيې ناري کړه: (وَا صَبَاحَا، وَا صَبَاحَا)

دغه ناره د قريشو د خطر ناره وه، کله چي به د دښمن لښکر پر راغلی، يا به بل عمومي شر او خطر پيښ سو قريشو به دغه ناره کول، نو قريش د دغي نارې په اورېدلو سره پوه سوه چي خطر دی، پوښتنه يې وکړه چي ناره کوونکی څوک دی؟ ويل صادق الأمين، خلکو په خپل منځ کي سره نارې کړې: هلی ژر سی صادق الأمين درواغ نه وايي خامخا يو خطر سته، نو ټول قريش د أبي قُبيس د غره سره و رسول اللهﷺ ته را ټول سوه، رسول اللهﷺ ورته و ويل: که زه درته ووايم چي د دغه غره تر شا يو مسلح لښکر ولاړ دی او غواړي چي پر تاسي حمله وکړي تاسي يې منی؟ قريشو ويل: هو! موږ هيڅکله ستا څخه خلاف او درواغ نه دي اورېدلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ و فرمایل: زه تاسي د الله جل جلاله له سخت عذابه بېروم او زه تاسي ته د الله جل جلاله له طرفه رسول یم، دلته نو د رسول الله ﷺ اکا چي نوم یې عبدالعزیٰ او لقب یې ابولهب دی و ویل: (تَبّاً لَکَ) تا لره دي هلاک وي د دغه دپاره دي موږ راوغوښتلو، خپل ټول کارونه مو پرېښوول چي ستا دغه خبري واورو او ابولهب نورو خلکو ته و ویل: ځی ځی خپلو کارو ته مو ولاړ سی او خلک بیرته د رسول الله ﷺ څخه رهي سوه او ولاړل، خلک چا په بیرته تللو سره امر کړه؟ د رسول الله ﷺ اکا ابولهب، نو ځکه د ده په باره کي دغه آیاتونه نازل سوي دي:

﴿ تَبَّتْ يَدَآ أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ۝١ مَآ أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُۥ وَمَا كَسَبَ ۝٢ سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ۝٣ وَٱمْرَأَتُهُۥ حَمَّالَةَ ٱلْحَطَبِ ۝٤ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍۭ ۝٥ ﴾.

دا خو ابولهب ؤ چي د اولي ورځي څخه یې خپل ټول عمر د اسلام په دښمني کي تیر کړی دی چي قصې به یې په وروسته کي درته راسي، همدارنګه د ده ښځه چي ام جمیل ورته ویل کېده او د ابوسفیان بن حرب خور وه د اسلام او رسول الله ﷺ سر سخته دښمنه وه، دې به همیشه زوزان لرونکي لرګي یا ښاخلې را وړلې او د هغو زوزان به یې د رسول الله ﷺ په لار کي ایښوول، کټل به یې چي رسول الله ﷺ پر کومه لار تیریږي په هغه لار کي به یې دغه زوزان کښېښوول، چي دغه زوزان د رسول الله ﷺ په مبارکو پښو ننوزي او آزار ور کړي، نو ځکه الله جل جلاله و فرمایل:

﴿وَٱمْرَأَتُهُۥ حَمَّالَةَ ٱلْحَطَبِ ۝٤﴾

یعني: د ده ښځه به د دوږخ د اور لمبو ته په داسي حال کي ننوزي چي دوږخ ته به د لرګو د بار وړونکې وي.

﴿فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍۭ ۝٥﴾

ژباړه: د دې په غاړه کي به د اور رسۍ وي.

د دغه آیات شریف په ترجمه کي ډیر مفسرین وایي: چي په دوږخ کي به د دې په غاړه کي د اور امیل یا غاړګۍ وي ځکه دې یوه ډیره قیمت بها غاړګۍ یا امېل درلودی او دې به په لات او عزیٰ سره قسم یاداوه چي زه به دغه خپل امېل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محمدﷺ په دښمني کي مصروفوم، نو الله جل جلاله به د دغه عمل په عوض او پر ځای په دوږخ کي د اور امیل یا غاړکۍ ورپه غاړه کړي او د دې بد بختي مرګ په ډېر عجب شکل سره پېښ سو، هغه دا چي دې یو وخت د بوټو یا لرګیو بار را اخیستی ؤ، پرلاري ستړې سوه نو یې دغه بار پر یوه لویه ډبره کښېښاوه چي ځان هوسا کړي، د الله جل جلاله په امر سره د بار رسۍ د دې په غاړه کي غوټه سوه او بار د ډبري شا ته و لوېدی.

نو څه پېښه سوه؟ د ډبري یوه طرف ته بار ځوړېږي او بل طرف ته د ابولهب ښځه ځوړېږي، دواړه په یوه رسۍ تړلي دي او رسۍ د دې په غاړه کي غوټه ده ترڅو چي هغه خبیث روح او نَفَس یې وخوت.

دا د ابولهب د ښځي مرګ ؤ او د ابولهب د مرګ قصه به په وروسته کي واورئ.

او بیا د سورةُ الشعراء د (۲۱۴) نمبر آیات په نازلېدلو سره چي الله جل جلاله فرمایي:

﴿وَأَنذِرْ عَشِيرَتَكَ ٱلْأَقْرَبِينَ ﴿٢١٤﴾﴾

یعني: اې محمده!ﷺ د الله جل جلاله له عذابه خپله ستا نژدې خپلوان و بېروه.

نو رسول اللهﷺ بني هاشم، بني عبدالمطلب او خپل قریبان په خپل کورکي سره را ټول کړه چي د مُطلّب بن عبد مناف د اولادې څخه هم څو نفره پکښې موجود وه او د ټولو نفرو شمېر (۴۵) نفرو ته رسېدی، کله چي رسول اللهﷺ د خبرو کولو إراده وکړه د مخه تردې چي رسول اللهﷺ خبري شروع کړي ابولهب په خبرو شروع وکړه او ویل: یا محمّد!ﷺ که تا موږ د دې دپاره را ټول کړي یو چي ستا د دین بیان راته وکړې نو خبري مه کوه موږ یې نه اورو او پوه سه چي ستا قوم د ټولو عربو قوت او طاقت نه لري، رسول اللهﷺ ولیدل چي وخت او موقع د خبرو کولو دپاره نه دي مناسب نو چپ سو او څه یې و نه ویل، څو ورځي وروسته یې بیا خپل اقرباء سره را ټول کړه، مهماني یې ورته جوړه کړه، پسله عزته او احترامه، پسله خوړلو او څښلو رسول اللهﷺ په خبرو شروع وکړه او وې فرمایل:

« الحمد لله أحمَدُهُ، وأستَعينُهُ، وأُومنُ بِهِ، وَأتَوَكّلُ علَيه، وأشهدُ أن لا إله إلا الله وحده لاشريكَ لهُ »

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بیا یې وفرمایل: هیڅ رائد او قائد خپل قوم ته درواغ نه وایي، زما دي قسم په هغه الله وي چې بېله ده څخه بل الله نسته چې زه تاسي ته خاص رسول الله یم او نورو ټولو خلکو ته عام رسول الله یم، په والله تاسي داسي مړی لکه چي بیدېږی او بیا داسي را ژوندي کېږی لکه چي را ویښېږی او ستاسي سره ستاسي د عملو حساب کیږي او تر حساب وروسته یا ابدي جنت دی یا ابدي اور.

ابوطالب و ویل: موږ ستا نصیحت واورېدی او ستا د خبرو پوره تصدیق کوو او ستا سره مرسته او معاونت کول زموږ ډیر خوښ دي، دغه حاضر نفر ستا د پلرو زامن دي او زه د دوی څخه یو نفر یم، خو زه تر دوی ټولو د مخه و هغه کار ته حاضریم چي ستا خوښ وي، په هرڅه چي امر کړه سوی یې پر هغه اقدام وکړه په والله زه به همیشه ستا څخه دفاع کوم، خو دا بیا بله خبره ده چي زما زړه دا نه خوښوي چي د عبدالمطلب دین پرېږدم.

ابولهب و ویل: والله دا بد کار دی د مخه تر دې چي نور خلک یې منعه کوي تاسي یې منعه کړی، ابوطالب و ویل: یا! والله ترڅو چي ژوندي یو د ده دفاع به کوو.

او بیا رسول الله ﷺ د اسلام او توحید په باره کي خبري وکړې او هر یوه ته یې د هغه په نامه سره خطاب کاوه او وې فرمایل:

یا بني کعب بن لؤی! خپل ځانونه له اوره خلاص کړی.

یا بنی مُرّه بن کعب! خپل ځانونه له اوره خلاص کړی.

یا بني عبد شمس! خپل ځانونه له اوره خلاص کړی.

یا بني عبد مناف! خپل ځانونه له اوره خلاص کړی.

یا بني عبدالمطلب! خپل ځانونه له اوره خلاص کړی.

هر یوه ته یې د هغه په نامه سره جلا جلا خطاب کاوه، حتّی خپلو عمه گانو ته یې د هغو په نامه سره خطاب کاوه، او ویل: یا صفیه بنت عبدالمطلب! د الله له طرفه هیڅ نه سم در سره کولای زه مو د الله جل جلاله له عذابه نه سم خلاصولای، خپل ځانونه په خپله خلاص کړی، یا فلان، یا فلان، هر یو په نامه یادوي، تر څو خپلي لور حضرت فاطمه رضي الله عنها ته یې و ویل: یا فاطمه! د دنیا د مال څخه چي ستا خوښ وي هغه را څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وغواړه، مګر د الله جل جلاله له عذابه دي نه سم خلاصولای، هر يو يې جلا جلا په خپل دين او اسلام خبر کړی او تولهٔ يې د الله جل جلاله له عذابه و بېرول.

اوس نو د دغو اقرباوو څخه خوک اسلام ته داخل سوه او څوک نه سوه داخل، د هغې جملې څخه چې په اسلام مشرفه سوه يوه هم صفيه بنت عبدالمطلب د رسول الله ﷺ عمه وه، چې د زبير بن العوام رضي الله عنه مور ده او رسول الله ﷺ نور هم په ښکاره سره خپل دعوت او تبليغ ته دوام ورکړی، خو د قريشو عکس العمل د دغه دعوت په مقابل کي دا ؤ چې رسول الله ﷺ ته يې شا ور وګرځول او د ده ﷺ دعوت يې نه قبلاوه او ويل يې: موږ هغه دين نه سو پرېښوولای چې د پلرو او نيکه ګانو څخه را پاته دی او اوس زموږ د ژوند عادت او رواج ګرځېدلی دی.

دلته نو رسول الله ﷺ دوی دې ته متوجه کړه چې تاسي بايد خپل فکرونه او عقلونه د ړانده تقليد او بې سنجولو متابعت له قيده آزاد کړی، د عقل او منطق څخه کار واخلی او ويل: دغه بتان چې تاسي د هغو عبادت کوی نه ګټه در رسولای سي نه ضرر او دا چې ستاسي پلرو او نيکه ګانو د هغو عبادت کاوه دا عذر نه دی دا فقط ړوند تقليد دی.

کله چې رسول الله ﷺ د دوی پر آلهه يا خدايانو عيبونه و ويل، ضعيفه او بې وسه يې وبلل او ويل: دا چې ستاسي پلرو او نيکه ګانو د هغو عبادت کاوه ستاسي پلرو د عقله څخه کار نه دی اخيستی، دغه خبري پر کفارو ډيري درنې سوې، قريش ټول په قهر او غضب سوه ځکه اوس په لوړ آواز سره اوري چې مشرکان او د بتانو عبادت کوونکي ګمراه دي، دغه خبري لکه يوه صاعقه يا تکه چې پر را ولوېدل، د مکې مکرمې په آرامه فضاء کي زلزلې شروع سوې، قريش سره يو ځای سوه چې د دغه طوفاني انقلاب مخه ونيسي، بيربړي چې زموږ رواجونه او موروثات به له منځه ولاړ سي مګر اوس د داسي چا په مقابل کي چې په صادق الأمين سره مشهوره دی څه وکړي؟ هغه داسي څوک دی چې د بشريت او ښو اخلاقو يو اعلٰی مثال دی، د ده په مثل سره يې نه په خپل او نه د خپلو پلرو په عصر کي څوک ليدلی ؤ اوس حيران پاته دي چې څه وکړي؟

نو قريشو سره و ويل: دا څوک دی چې محمّد ﷺ د هغه په قوت او ساتنه دومره

(c) ketabton.com: The Digital Library

قدرت پیدا کړی چې زموږ خدایان بې قدرته او عبث وبولي؟

دا معلومه خبره وه: هغه څوک چې د محمّد ﷺ ساتنه او حفاظت یې کاوه هغه ابوطالب ؤ، قریشو پسله ډیرو مشورو بله لار نه کړه پیدا بیله دې څخه چې د رسول الله ﷺ اکا ابو طالب ته ورسي او د هغه څخه دا غوښتنه وکړي چې خپل وراره دې د دعوت له کاره منعه کړه او ورته و وایي چې دغه د ده ﷺ دعوت چې وایي: خپل آلهه یا خدایان پریږدی او هغه تاسي ته د نفعي یا ضرر رسولو قدرت نه لري، دا زموږ خدایانو ته بد ویل او ښکنځل دي او په عین حال کي په دغو خبرو کي زموږ د پلرو هغه چې پر دغه دین وه ګمراهي او نا پوهي هم بیانیږي.

د قریشو دا فکر خوښ سو او ژر یې د هغه په عملي کولو شروع وکړه، د قریشو د اشرافو څخه یوه ډله ابوطالب ته ورغله او ورته ویې ویل: یا ابا طالب! دغه ستا وراره زموږ آلهه په بده سره یادوي او زموږ دین غلط بولي، زموږ عقیده باطله بولي، زموږ پلرونه چې پر دغه دین وه ګمراهان بولي او موږ پوهیږو چې هغه ستا په ساتنه کي دی، یا دئ زموږ څخه منعه کړه چې یې کړه چې زموږ خدایانو او دین ته بد نه وایي یا موږ او دئ سره پریږده څکه ته هم دغه زموږ پر دین او د ده مخالف یې.

ابوطالب د دوی ښه پوست او نرم جواب وکړی او دوی هم څني ولاړل، خو رسول الله ﷺ پر هغه خپل حال ؤ د الله جل جلاله د دین اظهار او بیان یې کاوه او خلک یې دعوتول، خو د قریشو څخه یې په ظاهري شکل د ده اکا ابوطالب او د عبدالمطلب اولاده ساتي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دعوت د اورېدلو څخه
د حاجيانو د منعه کولو دپاره د قريشو مشورې

په دغه موده کې قريشو ته يو بل مهم کار پيدا سو، هغه دا چي د دعوت پر ښکاره کېدلو فقط څو مياشتي تيري سوي وې چي د حج موسم را نژدې سو او قريش پوهېدل چي د عربو مختلفي ډلي د مختلفو ځايو څخه مکې مکرمې ته راځي نو دوی و ويل: موږ بايد خامخا داسي يوه خبره ولرو چي د محمّدﷺ په باره کي يې نورو عربو ته وايو، دا د دې دپاره چي د محمّدﷺ دعوت د نورو عربو پر زړو تاثير و نه کړي، نو د قريشو مشران و وليد بن مغيره ته را ټول سوه او په دغه باره کي مشوره ور سره کوي چي موږ بايد خلکو ته د محمّدﷺ په باره کي څه و وايو؟

وليد و ويل: هو په اتفاق سره بايد يوه خبره جوړه کړی او ټوله به هغه يوه خبره کوی، مختلفي خبري به نه کوی ځکه په مختلفو خبرو کي يوه ډله هغه بله ډله درواغجنه کوي او د يوې ډلي خبري د هغي بلي ډلي په خبرو رَديږي، قريشو ويل: نو ته و وايه چي خلکو ته به څه وايو؟ وليد ويل: يا! تاسي و واياست زه به غوږ درته ونيسم، قريشو و ويل: خلکو ته به وايو چي کاهن دی، وليد و ويل: يا والله کاهن نه دی، موږ کاهنان ليدلي دي د ده په خبرو کي نه دکاهنانو سجعه سته نه زَمزَمه، قريشو ويل: داسي به وايو چي ليونئ دی، وليد ويل: لېونئ هم نه دی، موږ لېونتوب ليدلی دی او را معلوم دی، نه د لېونتوب وسوسه پکښي سته نه يې خُرافات، قريشو ويل: نو به وايو چي شاعر دی، وليد ويل: شاعر هم نه دی، موږ د شعر ټول اقسام پيژنو، رِجز او هَجز، قُريض او مَقبوض، مبسوط او د شعر نور ټول اقسام را معلوم دي، د ده خبري شعر نه دی، قريشو ويل: نو به وايو چي ساحر دی، وليد و ويل: ساحر هم نه دی، موږ ساحران او د هغو سحر ليدلی دی، نه د هغو پوکل پکښي سته او نه د هغو غوټه کول.

قريشو ويل: نو څه و وايو؟ وليد و ويل: والله د ده خبري خوږې دي، د خبرو رېښې يې خوشبويه دي او ښاخونه يې مېوه لرونکي دي، د ده په باره کي چي تاسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه هرڅه و ویل، معلومیږي چې ټول ناحقه او باطل وایاست، قریشو و ویل: نو هغه ستا ښه او روښانه نظر را ته و وایه، ولید و ویل وخت راکړی چې فکر پکښې وکړم، ولید فکر واهه، واهه څو په آخر کې یې و ویل: معقوله خبره دا ده: چې و وایاست ساحر دی، داسې خبرې کوي چې په هغه سره زوی او پلار جلا کوي، ورور او ورور جلا کوي، ښځه او خاوند جلا کوي، سړئ او خپله قبیله جلا کوي، پسله هغه چې د قریشو پر دغه خبره اتفاق او مصلحت وسو نو یې د هغې پر عملي کولو اقدام وکړی.

د حج د موسم په وخت کې قریشو د مکې مکرمې پرلارو نفر کښېنول، هرڅوک چې به مکې مکرمې ته را تله هغه به یې بېرول او ورته ویل به یې چې په موږ کې یو داسې ساحر پیدا سوی دی چې په خپلو خبرو پلار او زوی سره جلا کوي، ورور او ورور سره جلا کوي، ښځه او خپل خاوند سره جلا کوي، پام کوی چې خبرې یې وانه وری او د دې کار مشرتوب ابولهب پر غاړه واخیستی، کله چې به رسول الله ﷺ د حج د موسم په وخت کې خلک ویوه الله جل جلاله او وحدانیت ته دعوتول ابولهب به په پسې ؤ او دغه به یې ویل: د ده خبرې مه منی دا د دینه اوښتی او کذاب دی (العیاذ بالله) او د دې کار نتیجه دا سوه چې د دغه موسم راغلو عربو د ځانه سره دغه خبر خپلو وطنو ته یو وړی او د رسول الله ﷺ د دعوت خبر د عربو په ټولو وطنو او قبیلو کې نشر سو.

د دعوت د چپولو دپاره د قریشو قِسم قسم طریقې

کله چې قریشو ولیدل چې محمّد ﷺ د خپله دعوته څخه لاس نه اخلي نو بیا سره کښېنستل او په دې باره کې یې فکر وکړی، د دعوت د منعه کولو دپاره یې ډېرې خبرې وکړې او ډېرې لارې چارې یې وسنجولې او د هغو د عملي کولو دپاره یې فیصلې وکړې چې د هغو فیصلو خلاصه به درته بیان سي:

لومړئ: په مسلمانانو پسخند او ملنډې وهل، مسلمانان خوار او ضعیفه بلل، پر هغو مسخرې کول، پر هغو خندل او درواغجنان بلل، چې په دې کارو سره یې د مسلمانانو ښوَیَوَل مقصد وه او د دوی معنوي قواوې یې ور ضعیفه کولې، پر رسول الله ﷺ یې بېځایه تهمتونه ویل، سپکې او نالایقې خبرې یې ورته کولې، د مجنون او

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیوني په نامه سره به یې ناره ور وهله، الله جل جلاله په سورة الحجر کي فرمایي:

﴿وَقَالُوا يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ ﴿٦﴾﴾. [الحجر: ٦]

یعني: دغو کفارو به محمّد ﷺ ته ویل: اې هغه څوک چي پر هغه قرآن نازل سوی دی، بیشکه ته خامخا لیونئ یې.

او ځیني وختونه به یې ورته ویل: ته ساحر او کاذب یې (العیاذ بالله) الله جل جلاله فرمایي:

﴿وَعَجِبُوا أَن جَاءَهُم مُّنذِرٌ مِّنْهُمْ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هَٰذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٤﴾﴾. [ص: ۴]

یعني: کفار د دې څخه تعجب کوي چي د دوی له جنسه او د دوی له قومه دوی ته بېرووتکی (رسول) راغلی دی او دغه کافران وایي: چي دغه بېرووتکی (رسول) ساحر کوډګر درواغجن دی.

کله چي به رسول الله ﷺ یو ځای کښېنستی او د ده پر شا و خوا به د ده ﷺ هغه ضعیفه اصحاب ناست وه، کفارو به پسخندونه په وهل او ویل به یې: دغه خوار او ضعیفه خلک د ده مجلسیان دي؟

دوهم: د رسول الله ﷺ پر تعالیمو او لار ښوونو شُبهات پیدا کول او د حقیقت څخه لیري درواغ پوري تړل او پر اسلامي تعلیماتو بېځایه ایرادونه نشرول، حتّی د رسول الله ﷺ پر شخصیت د شُبهاتو او ایراداتو نشرول او دا نشریات دومره ډیر وه چي عامو خلکو د رسول الله ﷺ د دعوت په حقیقت کي د فکر کولو وخت او مجال نه درلودی او قرآن مجید ته یې اساطیر الأولین (پخواني قصې) ویل او ویل به یې چي دغه قرآن یو انسان ور ښیي او ویل به یې دا څنګه رسول دی چي خواړه خوري او په بازارو کي ګرځي، خو په قرآن مجید کي د کفارو د دغه ټولو ایراداتو رَد موجود دی.

دریم: د قرآن مجید سره په پخوانیو قصو معارضه کول، چي خلک به یې د قرآن مجید د اورېدلو څخه په هغو قصو مشغوله کول او داکار یې د نضر بن الحارث په واسطه سره کاوه چي تفصیل به یې په وروسته کي درته راسي.

څلورم: مساومات، یعني: د رسول الله ﷺ سره داسي خبري وکړي چي څه راکړه او څه واخله، د دې څخه مقصد دا دی چي شرک او اسلام سره ګډ کړي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعني: مشركان د خپل شرک څه کارونه پرېږدي، او رسول اللهﷺ د خپل دين او دعوت څه کارونه پرېږدي. *دا خود کفارو فيصلې او عمل ؤ.*

خو پر دغه سربېره مشرکانو وليدل چې دعوت نور هم نشرېږي او د خلکو توجه ور اوړي، قريش په بېره کې سوه چې دا قصه نوره هم پسې اوږدېږي او دوی يې مخ نيوی نه سي کولای، قريبه ده چې د اسلام او مسلمانانو د دعوت مسئله پر ټوله مکه غالبه سي، نو د قريشو مشرانو دا مشوره او اتفاق وکړی چې داسي يوه کار ته به محمّدﷺ را وبولو چې تراوسه مو هغه پيشنهاد نه دی ورته کړی، نوې خبره ده ښايي دا را سره ومني.

د قريشو ټولو مشرانو دغه خبره خوښه کړه او رسول اللهﷺ يې د قريشو د مشرانو سره د ملاقات دپاره ور وغوښتی، سرور کائناتﷺ هم ورغلی، قريش ورته کښېنستل او ويل: يا محمّد! هر پيشنهاد چې مو درته وکړی تا نه کړی قبول اوس يوه نوې طريقه درته وايو او دا دي هم تا ته معلومه وي چې دغه نوې طريقه موږ ته ډېره سخته او مشکله ده، رسول اللهﷺ وفرمايل: واياست دغه نوې خبره مو څه شي ده؟

قريشو و ويل: موږ وينو چې ته پر خپله خبره ټينګ يې، نو به يو بل اتفاق وکړو، هغه دا چې يوه ورځ ته زموږ د آلهه يا خدايانو عبادت کوه او يوه ورځ به موږ ستا د الله عبادت کوو سره برابر به يو، يوه ورځ ته زموږ پر دين سه او يوه ورځ به موږ ستا پر دين يو (چې دغه هغه مساومات دي) رسول اللهﷺ و فرمايل: دا د دين کار دی دا اختياري معامله نه ده، داسي نه سي کېدلای، قريشو ويل: موږ به يوه هفته ستا د الله عبادت کوو او ته يوه ورځ زموږ د خدايانو عبادت کوه، بيا هم رسول اللهﷺ نه کړه قبوله او ويل: دا څه بې معنٰی خبري دي، دا لوبي او مسخرې دي؟ آلهه يا خدايان داسي وي چې يوه ورځ يې تابع او بله ورځ يې منکره ياست؟

ابن اسحاقرحمه الله وايي: رسول اللهﷺ پر کعبه شريفه طواف کاوه چې اسود بن مطلب، وليد بن مغيره، اميه بن خلف، عاص بن وائل، چې دغه ټول د قريشو لوی مشران دي و رسول اللهﷺ ته و درېدل او ويل: يا محمّد!ﷺ راسه موږ به د هغه چا عبادت کوو چې ته يې عبادت کوې او ته د هغه چا عبادت کوه چې موږ يې عبادت کوو، که ستا معبود زموږ تر معبود ښه او بهتر ؤ موږ به هم په هغه کي خپله حصه اخيستې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي او که زموږ معبود ستا تر معبود ښه او بهتر ؤ تا به هم د هغه څخه خپله حصه اخیستې وي، الله جل جلاله د دوی په باره کې سورة الکافرون نازل کړی چې رب عزوجل فرمایي:

﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ﴿١﴾ لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٢﴾ وَلَا أَنتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ﴿٣﴾ وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَّا عَبَدتُّمْ ﴿٤﴾ وَلَا أَنتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ﴿٥﴾ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ ﴿٦﴾﴾.

الله عزوجل دغه د مشرکانو مساومات یا مفاوضات په دغه قاطعه او جازمه فیصله سره ور رد کړل، خو دغه مساومات د یوه یا دوو وارو دپاره نه دي سوي بلکه دغه خبري د مشرکانو له طرفه څو واره او تکراراً سوي دي خو په هر وار کي به بې فایدې وې ځکه دا امکان نه لري چي هلته مشترک عبادت موجود وي چي هم دي الله جل جلاله منم او هم د ډبرو بتان او د الله جل جلاله دا قول هم په دغه باره کي نازل سو چي فرمایي:

﴿وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ ﴿٩﴾﴾. [قلم / ۹]

یعني: که ته د دوی طرف ته لږ ور واوړې دوی تیار او آماده دي چي ستا طرف ته در واوړي، مګر یا! دا د عقیدې مسئله ده په عقیده کي هیڅ نرمتیا او مراعت امکان نه لري، د عقیدې کار باید خامخا واضح، صریح او ښکاره وي، د عقیدې په کار کي بېره، نرمي، غوړه مالي، د یوچا لحاظ او مراعت هیڅ او بالکل نه ځاییږي.

د مشرکانو له طرفه د آزارو شروع کېدل

د بعثت د څلورم کال په شروع کي مشرکانو د دعوت د چپولو او منعه کولو دپاره دغه ذکر سوي طریقې یوه پسله بلي عملي کولې، پر دې کار څو میاشتي تیري سوې چي فقط دوی د خولې د خبرو څخه کار اخیستی، د مسلمانانو په آزارولو او عذاب ورکولو یې شروع نه وه کړې، خو دوی ولیدل چي دغه طریقې د اسلامي دعوت په منعه کولو او چپولو کي بې فایدې دي او هیڅ نتیجه نه ورکوي، نو د بل وار دپاره بیا د قریشو سرداران او مشران سره را ټول سوه چي د دې مجلس او شورٰی د اعضاوو شمېر پنځه ویشت نفره ؤ او د دې مجلس رئیس ابولهب د رسول الله ﷺ اکا ؤ، پسله ډېره فکره او پسله ډېرو مشورو دې مجلس د رسول الله ﷺ او د ده د اصحابِ کرامو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرضد ډیر جازم او قاطع تصامیم ونیول، ویل: هرڅوک به د اسلام او مسلمانانو سره په مقابله او جنګېدلو کي خپل ټول قدرت او پوره طاقت استعمالوي، د محمّدﷺ په آزارولو کي به هیڅ دریغ او کوتاهي نه کوي او هغه کسان چي اسلام ته داخل سوي دي یا نوي داخلیږي هغوته به سخت سخت عذابونه او تکلیفونه ورکول کیږي، دغه مادې تصویب سوې او د هغو د عملي کولو دپاره تصمیمونه ونیول سوه.

اوس خو د نورو مسلمانانو سره خاصتاً د هغه ضعیفي طبقې سره د دغو مقرراتو عملي کول آسانه کارؤ مګر رسول اللهﷺ چي د ډیر وقار او دبدبې خاوند دی، خوږ شخصیت یې دی، د دوستانو او دښمنانو په سترګو کي لوی او محترم دی، د داسي چا سره څوک بیله عزته او احترامه نه سي مخامخ کېدلای، د داسي چا په مقابل کي بې ادبي او سپکي خبري کول بېله رذیل او بې شرفه خلکو بل څوک نه سي کولای او پر دې ټولو سر بېره محمّدﷺ د ابوطالب په ساتنه کي دی او ابوطالب د مکې مکرمې د خاصو مشرانو څخه دی، هیڅوک د هغه یوه هګۍ ځان ته حلاله نه سي بللای او محمّدﷺ د هغه وراره دی، دغه کیفیت قریش په تردُد کي واچول مګر بیا هم ترکومه وخته د دغه دعوت په مقابل کي چي د دوی دیني زعامت او مشرتوب، دنیوي صدارت او آمریت یې په خطر کي اچولي دي صبر وکړي؟.

درسول اللهﷺ او اصحابِ کرامو آزارول

اوس نو د مشرکانو له طرفه د رسول اللهﷺ آزارونه شروع سوه چي د دغه آزاروونکو مشري د ابولهب پرغاړه وه، ابولهب خو هغه څوک دی چي د رسول اللهﷺ سره یې د اولي ورځي څخه د مخه تردې چي قریش د هغه د عداوت په باره کي فکر وکړي دښمني شروع کړې وه، د صفا د غونډۍ د نارې په ورځ دئ ؤ چي رسول اللهﷺ ته یې ناوړه جواب و وایه او خلکو ته یې د بیرته تللو امر وکړی، په ځینو روایاتو کي راغلي دي: کله چي رسول اللهﷺ د صفا پر غونډۍ د خپل رسالت اعلان وکړی ابولهب یوه ډبره واخیستل غوښتل یې چي په هغه سره رسول اللهﷺ و وُلي.

همدارنګه د بني هاشم په مجلس کي ابولهب ؤ چي رسول اللهﷺ یې د اسلام ·

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دعوت او بيانولو څخه منعه کړي، دغه ابولهب تر بعثت د مخه د خپلو دوو زامنو دپاره چي عُتبه او عُتيبه نومېدل د رسول الله ﷺ دوې لوڼي رُقيّه او ام کُلثوم په نکاح کړي وې، کله چي رسول الله ﷺ په رسالت سره مبعوث کړل سو ابولهب خپل زامن د رسول الله ﷺ د لوڼو په طلاقولو سره جبراً او قهراً امر کړل، ترڅو چي هغو هم تر واده کولو د مخه طلاقي کړې او کله چي د رسول الله ﷺ دوهم زوی عبدالله وفات سو ابولهب په ځغستا خپلو نورو مشرک ملګرو ته ورغلی او دا زېری يې پر کاوه چي محمّد ﷺ ابتر يعني: (بې زويه) سو، او دا مو مخ کي درته و ويل کله چي به رسول الله ﷺ د حج په موسم کي نوري قبيلې اسلام ته دعوتولې ابولهب به تر شا په پسې ؤ او خلکو ته به يې ويل: د ده خبري مه منی دا د دينه اوښتی او درواغجن دی (العياذ بالله) په يوه روايت کي راغلي دي چي يوازي پر دغو خبرو يې کفايت نه کاوه بلکه رسول الله ﷺ به يې په ډېرو هم ويشتی ترڅو چي د رسول الله ﷺ تر پښو بهويني بهېدې.

د ابولهب ښځه چي ام جميل ورته ويل کېده او نوم يې اروٰی بنت حرب بن اميه ؤ او د ابوسفيان خور وه د رسول الله ﷺ په دښمني کي تر خپل مېړه ابولهب کمه او پاته نه وه، د شپې به يې زوزان را وړل او د رسول الله ﷺ په لار او د کور په دروازه کي به يې د دې دپاره ورته ايښوول چي د ده ﷺ په مبارکو پښو ننوزي.

د ابولهب ښځه يوه بد خولې او د اوږدې ژبې خاونده وه، پر رسول الله ﷺ به يې تهمتونه ويل او بې ځايه خبري به يې پر کولې، د فتنې اور ته به يې پکه وهل، د رسول الله ﷺ پرضد چي هرڅه پرخوله ورتله هغه به يې ويل، نو ځکه قرآن مجيد دا د حمّالۃ الحطب په نامه سره ياده کړې ده.

کله چي دې واورېدل چي د دې او د دې د مېړه په باره کي قرآن نازل سوی دی چي هغه د تبت يدا سورة دی نو رسول الله ﷺ ته ورغله چي هغه د کعبې شريفي سره ناست ؤ او ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه هم ور سره ؤ، د دې په لاس کي يو مټ شګې هم ور سره وې غوارې چي په دغه شګو رسول الله ﷺ وولي، کله چي دا ورته و درېدل الله جلّ جلاله د دې پر سترګو د رسول الله ﷺ ليدل منعه کړه، نو دې و ويل: يا ابا بکر! ملګری دي چيري دی؟ زه خبره سوې يم چي ده پر موږ بد ويلي دي، په والله که

(c) ketabton.com: The Digital Library

مي وليدی په دغو شکو به يې پرخوله وُولم او والله زه شاعره يم.

او بيا يې وويل:

(مُذَمَّمًا عَصَيْنا * وَامرُهُ أبَيْنَا * وَدِينُهُ قَلَيْنا)

يعني: موږ د مذمّم نافرماني کړې ده او د ده امر نه قبلوو او د ده د دين سره مو مقاطعه کړې ده.

د محمّد پر ځای يې مذمّم و وايه او بيا رهي سوه، ابوبکر الصدّيق رضی الله عنه د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه ويل: يا رسولَ الله! آيا ته يې نه ليدلې؟

رسول الله ﷺ وفرمايل: هو زه يې نه ليدلم، الله عزوجل دا پر ما ړنده کړل.

هغه د رسول الله ﷺ اکا ابولهب ؤ چي هغه ناوړه کارونه يې کول او دغه يې ښځه وه او په عين وخت کي دوی د رسول الله ﷺ همسايګان هم وه، کور يې د رسول الله ﷺ د کوره سره مښتي ؤ، رسول الله ﷺ پر دوی سربېره نور همسايګان هم درلودل چي دوی ټولو رسول الله ﷺ دننه په خپل کور کي ډېر آزارا وه، د رسول الله ﷺ همسايګان هغه چي ده ﷺ ته يې په کور کي آزار او تکليف ورکاوه دغه کسان وه: ابولهب، حکم بن ابی العاص، عُقبه بن أبي مُعيط، عُدَی بن حمراء الثّقفي، ابن الأصداء الهُذلي، دغه څو نفره د رسول الله ﷺ همسايګان وه، وعده او اتفاق يې سره کړی ؤ چي هميشه به محمّد ﷺ ته آزار ورکوو، رسول الله ﷺ به په خپل کور کي پر لمانځه ولاړ ؤ د دغو همسايګانو څخه به يوه د پُسه د نس مردار شيان پر ورغورځول، ترڅو چي رسول الله ﷺ د دغه آزارو په سبب دې ته مجبوره سو چي لمونځ د هغي لوېي ډبري شا ته وکړي کومه چي د ده ﷺ په کور کي موجوده وه.

او ځينو همسايګانو چي به يې پُسه يا اوښ حلال کړی د هغه د نس چټل او خراب شيان به يې د رسول الله ﷺ د کور غولي يا ميداني ته ور غورځول يا به يې د ده ﷺ د کور په دروازه کي ورته کښېښوول، رسول الله ﷺ به هغه چټلي او مرداري، لرَی او کلمې په يوه لرګي را پورته کړه او د خپل کور په دروازه کي به ودرېدی فقط دومره به يې و ويل: يا بني عبد مناف! دا څنګه همسايتوب دی؟ آيا د همسايه حق دغه دی؟ تر دغه جملې زيات به يې نور څه نه ويل او بيا به يې هغه چټلي ليري

(c) ketabton.com: The Digital Library

وغورځول، دغه آزارونه همېشه و رسول الله ﷺ ته ور رسېدل، هره ورځ به دغو همسايګانو خپل انبار او کچره د رسول الله ﷺ د کور مخ ته غورځول او رسول الله ﷺ به ايسته کول.

اوس نو ته فکر وکړه: که د يو چا يو همسايه بد وي، هغه څومره په تکليف وي؟ مګر که ستا ټول همسايګان بد سي او ستا د تکليف او آزارولو نيت يې هم کړی وي نو بيا به دي څه حال وي؟ خو زموږ پيشوا او پيغمبر سرور کائنات ﷺ د خپلو همسايګانو څخه دغسي آزارونه او تکاليف ليدل او د هغو لاسه څخه يې دغسي تريخ ژوند تېراوه.

عُقبه بن أبي معيط په خپل خباثت او شقاوت کي نور هم زياتوب کاوه، امام بخاري د عبدالله بن مسعود ﷺ څخه روايت کوي: چي يوه ورځ رسول الله ﷺ د کعبې شريفي سره لمونځ کاوه، ابوجهل او د قريشو نور مشران هم هلته ناست وه او ورته ګوري، زړونه يې له قهره او غضبه ورته اېشي، په دغه وخت کي نور خلک راغله او کعبې شريفي ته نژدې يې يوه اوښه حلاله کړه، نس يې ورخيري کړی کُلمې او لړمون يې څني را وايستل، قريش ورته ګوري او په خپل منځ کي يې سره و ويل: څوک دغه کُلمې اخلي او د محمّد ﷺ پر سر يې د ده د سجدې په وخت کي ور ايږدي؟

قريش خاندي او ملنډي وهي غواړي چي يو څوک دغه ناوړه کار وکړي، خو عُقبه بن أبي مُعَيط ملعون و ويل: دا کار زه کوم، قريش خاندي او عقبه ته وايي ونيسه ولاړ سه يو له يوه طرفه او بل له بله طرفه دئ په دغه کار امر کوي، خو عقبه لعنة الله عليه ولاړ سو او هغه د اوښي د نس مردار شيان يې ور سره واخيستل، کله چي رسول الله ﷺ پر سجده سو د هغه پرسر يې ورکښېښوول، ويني، مرداري، غوړزګي، د رسول الله ﷺ پر مبارک سر پراته دي او ده ﷺ خپل رب ته سر پر سجده اېښی دی، عقبه ملعون بيرته د قريشو پر طرف ور رهي سو او خاندي، شين شين د خندا کيږي، هغه نور قريش هم ورته ګوري او پر دغه خپل رذيل او خبيث عمل خاندي، رسول الله ﷺ خپل رب ته سر پر سجده اېښی دی او دغه چټل، غوړ او مردار شيان يې پر سر پراته دي او هلته قريش پر خاندي.

هغه څوک چي د دغي قصې روايت کوي وايي: قريشو دومره وخندل چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډېرې خندا څخه پر یوه او بل طرف کړېدل، یوه به پر بل ځان تکیه کاوه، د ډېرې خندا څخه یې ځانونه نه سوای تکیه کولای او دغه خندا یې ټوله د رسول الله ﷺ پر دغه حالت وه او رسول الله ﷺ بې حرکته خپل رب ته سر پر سجده ایښی دی او د سجدې څخه نه را پورته کېږي، څو د رسول الله ﷺ کوچنۍ لور حضرتِ فاطمه رضي الله عنها راغله او په ژړا یې دغه ګُلمې د رسول الله ﷺ له سره ایسته کړې.

فکر وکړی: دغه قسم معامله د مکې مکرمې د یوه سردار سره د صادق الأمین سره کېدل، بیله دې څخه چې نبي، پیغمبر او رسول الله ﷺ ورته و وایو، خو د قریشو ژوند او اخلاق د هغه چا سره چې خلک یې د یوه رب عزوجل عبادت ته رابلل او د بتانو د عبادت څخه یې خلاصول دغې اندازې ته رسېدلي وه.

کله چې رسول الله ﷺ د لمانځه څخه فارغه سو او د هغو مردارو ګُلمو ویني، خیري، غوړګي پر پراته وه نو یې دوی ته کتل او ښراوي یې ورته کولې او ویل: اللّهم علیکَ بقُریش، درې واره یې دغه جمله تکرار کړل او بیا یې د دوی نومونه یادول:

(اللّهم علیک بأبي جهل، اللّهم علیک بعُتبه بن ربیعه، و شیبه بن ربیعه، و الولید بن عتبه، و امیه بن خلف، و عُقبه بن أبي مُعیط).

د دغو ناستو خلکو نومونه یې یادول، یو یو یې په نامه سره یاد کړی، راوي د حدیث وایي: ټول هغه کسان چې رسول الله ﷺ یې نومونه یاد کړل په والله ټوله مي د بدر د غزا په ورځ مړه او مردار سوي ولیدل، ټول هغه کسان چې د رسول الله ﷺ په مقابل کې یې دغه بد عمل او ناوړه کار کړی ؤ ټول د بدر په ورځ مردار کړل سوه او د دوی ناپاکه جسدونه یوه وچ څاه ته ور واچول سوه.

ورونو او خوندو! تاسي ولیده چې رسول الله ﷺ څه وخت ښرا وکړه او څه وخت قبوله سوه؟ پسله کلو ټول و وژل سوه، په دې کې و ټولو مسلمانانو ته اشاره او لارښوونه ده، کله چې دعاء کوی او د رب عزوجل څخه یو شئ غواړی تلوار به نه کوی، دعاء مو قبلیږي مګر وخت یې په الله جل جلاله پوري تعلق لري، رسول الله ﷺ فرمایي:

« لاَ یَزَالُ یُسْتَجَابُ لِلْعَبْدِ ما لَمْ یَدْعُ | ژباړه: همېشه د بنده دعاء قبلیږي تر څو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بِإِثْمٍ أَوْ قَطِيعَةِ رَحِمٍ مَالَمْ يَسْتَعْجِلْ » قِيلَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ مَا الاسْتِعْجَالُ قَالَ « يَقُولُ قَدْ دَعَوْتُ وَقَدْ دَعَوْتُ فَلَمْ أَرَ يَسْتَجِيبُ لِي فَيَسْتَحْسِرُ عِنْدَ ذَلِكَ وَيَدَعُ الدُّعَاءَ » [رواه: مسلم]

چي په ګناه يا د صلۀ رحمي په پرې کولو دعاء و نه کړي او تر څو چي تلوار ونه کړي، يو چا پوښتنه وکړه او ويل: يا رسولَ الله! تلوار څنګه او څه شي دی ؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: هغه داسي چي يو څوک وايي دعاء مي وکړه، دعاء مي وکړه او قبوله نه سوه، دلته نو د دعاء څخه لاس واخلي او دعاء کول پرېږدي.

قبلېدل داسي نه دي چي پسله يوې ورځي يا يوې مياشتي يا بايد نن او سبا زما کار وسي، قبلېدل ښايي پسله کلو وسي لکه د رسول الله ﷺ سره چي په دغه حالت کي وسوه، پسله کلو يې دغه دعاء يا ښرا قبوله سوه، نو کله چي د رسول الله ﷺ دعاء کلونه په بېرکي نيسي د نورو خلکو په باره کي څه فکر کوې؟

مقصد دا چي دعاوي کوی، هرڅه چي د الله جل جلاله څخه غواړی و يې غواړی مګر تلوار مه کوی، که چا تلوار کاوه دعاء يې نه قبلېږي، ځکه د حديث شريف لفظ هم داسي دی چي فرمايي:

«يُستَجَابُ لِلْعَبْدِ مَا لَم يَستَعجِل»

يعني: ستاسي څخه د هريوه دعاء قبلېږي تر څو چي تلوار و نه کړي.

مورېمخ کي د هغو آزاروبيان کاوه چي د مشرکانو له طرفه و رسول الله ﷺ ته ور کول کېدل اوس هغه بحث پسي پوره کوم.

اُميه بن خلف چي دیٔ هم د قريشو د رئيسانو څخه ؤ د رسول الله ﷺ په غياب کي چي به يې پر هغه ﷺ هر بد ويل هغه خوښې ويل، خو کله چي به يې رسول الله ﷺ وليدی په ښکاره سره به يې هم بد او پوچ ورته ويل، د الله جل جلاله دغه قول چي فرمايي:

﴿ وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ ۝١ ﴾

د دغه اُميه بن خلف په باره کي نازل سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابن هشام وايي: هُمزه هغه څوک دی چې په ښکاره سره يو چا ته پوچ او فحش وايي او په سترګو هم کږې وږې اشارې ورسره کوي، چشمکان وهي او لُمزه هغه څوک دی چې د يو چا په غياب کې يعني: د هغه تر شا پر هغه عيبونه وايي او په خبرو يې آزاروي، نو دغو کسانو لره دي (که اُميه بن خلف يا بل څوک وي) ويل او هلاک وي.

مګر د اُميه بن خلف ورور اُبئ بن خلف د کفارو د هغې جملې څخه ؤ چې د مسلمانانو سره يې ډېر زيات عداوت او دښمني درلودل، يوه ورځ رسول الله ﷺ ته ورغلی او يو زوړ پخوانئ هډوکی يې په لاس کې ؤ، داسې زوړ هډوکی ؤ چې بالکل وروست او شوړېدلی ؤ، دغه هډوکی يې مات کړی او په اورغوي کې يې سره و موږ څو داسې سو لکه اوړه، بيا يې دغه اوړه د رسول الله ﷺ پر مخ ور وپاشل او رسول الله ﷺ ته يې و ويل: ته وايې: الله موږ د دغو اوړو يا ايرو څخه بيا را ژوندي کوي؟ څوک پسله مرګه موږ بيرته را ژوندي کولای سي؟

پسله دغه څخه چې موږ دغسې ايرې سو لکه دغه هډوکی بيا را ژوندي کېدلای سو؟ په دغه باره کې د الله جل جلاله دا قول نازل سو چې فرمايي:

﴿ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُۥ ۖ قَالَ مَن يُحْيِ ٱلْعِظَٰمَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾ ﴾.

[يٰسين؛۷۸]

يعني: موږ ته يې د وراسته شوړېدلي هډوکي مثال را وړی او خپل پيدايښت يې هير کړی دی دئ وايي: څوک به دغه هډوکي ژوندي کړي؟ حال دا چه دغه هډوکي وراسته او شوړېدلي دي.

﴿ قُلْ يُحْيِيهَا ٱلَّذِىٓ أَنشَأَهَآ أَوَّلَ مَرَّةٍ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾ ﴾. [يٰسين/۷۹]

يا محمّد! ﷺ ده ته و وايه چې بيا يې هغه قادر مطلق ذات ژوندي کوي چې اول واريې پيدا کړي دي او بېشکه دغه الله پر هر قسم پيدايښت ښه عالم دی.

(که نوي پيدا کول وي که زاړه) سبحان الله! هغه ذات چې اول واريې د هيڅ څخه پيدا کړي دي، دوهم واريې هم هغه ذات پيدا کوي.

دغه آياتونه د دغه اُبئ بن خلف کافر د دغه عمل په باره کې نازل سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عُقبه بن أبي مُعيط چي دئ هم د قریشو او مشرکانو د مشرانو څخه ؤ د دې دپاره چي د مسلمانانو او مشرکانو په منځ کي دغه له دښمنیه ډکه معامله او ګذاره لږ څه آرامه سي یوه ورځ یې رسول الله ﷺ میلمه کړی، کله چي خواړه را وړل سوه، رسول الله ﷺ د خوړو د خوړلو څخه انکار وکړی، دکور خاوند عقبه بن أبي مُعیط ور ته تینګ دی چي خواړه وخوره، خو رسول الله ﷺ و ویل یا! تر هغو به ستا خواړه ونه خورم چي ته و نه وایې:

«أشهَدُ أن لا إله إلاّ الله وَأنّي رسولُ الله»

عقبه چي هرڅه کوښښ وکړی چي رسول الله ﷺ خواړه وخوري مګر رسول الله ﷺ د ډوډۍ خوړلو دپاره دغه شرط کښېښاوه، دا ځکه چي د رسول الله ﷺ امید ؤ که عقبه دغه د شهادت کلمې مراعتاً هم و وایي په نتیجه کي به یې مسلمان سي، لکه حمزه ﷺ چي ابوجهل ته و ویل: ته محمّد ته ښکنځل کوې او زه د هغه پر دین یم، دا خبره د حمزه تر خولې ښه اراده را ووتل، خو بیا دَ دغه خپلي خبري په واسطه مسلمان سو. *(د حمزه ﷺ د اسلام قصه به په وروسته کي درته بیان سي)*

اوس هم د رسول الله ﷺ دا امید ؤ که چیري عُقبه مراعتًا د رسول الله ﷺ د ډوډۍ خوړلو دپاره د شهادت کلمې و وایي، خو ښایي آخر مسلمان سي، عقبه چي هر څه ځان یوې او بلې خوا ته کړی رسول الله ﷺ پرخپله خبره ټینګ ؤ، عقبه فکر وکړی چي میلمه دی دا امکان نه لري چي خواړه و نه خوري او ولاړ سي دا عیب دی نو عقبه د عقیدې په سبب نه بلکه په دې سبب چي رسول الله ﷺ خواړه وخوري د شهادت کلمې و ویلې او ویل:

«أشهدأن لا إله إلاّ الله وأشهد أنّکَ رسولُ الله»

او رسول الله ﷺ هم خواړه وخوړل، مګر وروسته په قریشو کي دا خبر نشر سو چي عُقبه بن أبي معیط د شهادت کلمې و ویلې، قریش په دې خبره ډیر خواشیني او ناراضه سوه او هغه چي ډیر زیات خواشیني سو هغه اُبيّ بن خلف ؤ، ځکه اُبيّ د دغه عقبه ډیر نژدې آشنای او مجلسي ؤ، نو اُبيّ و عُقبه ته ورغلی او ویل: زما مخ پرتا حرام

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی نه خبري در سره کوم او نه دي آشنای يم ترڅو چي د محمد ﷺ پر مخ ورټوف نه کړې، د هغه دپاره دي د شهادت کلمې و ويلې خو زما شرط بيا دا دی چي پر مخ به يې ورټو کې، که تا دغه کار وکړی هغه وخت بيا خبري در سره کوم.

اوس عقبه په حيرت او تردد کي دی چي څه وکړم؟ هر څه کوښښ يې وکړی چي اُبئ بيله دغه شرطه راضي او خوشاله کړي او له دغه شرطه څخه دئ خلاص سي فايده يې نه کول اُبئ پر خپله خبره ټينګ ولاړ دی، د عقبه په مخ کي دوې لاري دي يا به د محمد ﷺ په مقابل کي دغه ناوړه عمل کوي يا به د قريشو مشران د لاسه ورکوي، آخر يې دا ښه وبلل چي محمد ﷺ خپه او نا راضه کړي، نو ورغلی د رسول الله ﷺ پر مبارک مخ يې توف کړل، رسول الله ﷺ چپ او پټه خوله ؤ هيڅ يې و نه ويل.

مسلمانانو! ښه فکر وکړی: دا هم يو د هغو آزارو او إهانتو څخه دی چي سرور کائنات رسول الله ﷺ د دين د نشرولو دپاره او د دعوت په لار کي قبول کړي دي، که نن ورځ د هغه چا په مقابل کي چي خلکو ته اسلامي احکام بيانوي يا د اسلام لاري ته خلک را بولي، يا د ټولني انحرافات او خطاوي بيانوي، د ځينو کسانو له طرفه ناوړه الفاظ ويل کيږي، يا ځيني تهمتونه پر تړل کيږي، يا د اخلاقو څخه ليري حرکتونه ور سره کيږي، هغه بايد په دې سره نه زهير سي او نه ناراضه، دئ بايد دغه اعمال ور په ياد کړي چي د رسول الله ﷺ اشرف المخلوقات په مقابل کي کېدل.

اې د محمدي دين بيانوونکې! نن ورځ هم دوې ډلې ستا سره حسد او عناد لري، اوله هغه ډله ده چي په ذاتي سره د اسلام دښمنان دي حق ويل او حق اورېدل يې نه دي خوښ، او دوهمه هغه ډله ده چي په ښکاره سره حاجي، ملا او آخندزاده دی خو د دعوت او تبليغ فضيلت د دوی نه دی په برخه سوی، نو ځکه د حسد په سبب يې يوازي دا نه چي ستا وعظ او دعوت نه وي خوښ بلکه پر تا هم د دې دپاره عيبونه وايي چي خلک در څخه متنفره کړي او هغه د ده شيطان راضي او د حسد اور يې مړ سي.

مګر د يوه واعظ او عالم مقصد بايد د الله جل جلاله رضاء او د دين نشرول وي که څه هم په دغه لار کي تکليفونه او آزارونه ورکول سي، يو مسلمان بايد د دين د نشرولو په لار کي تهمتونه او آزارونه په پراخه سينه سره قبول کړي، ځکه د هغه معامله د الله جل جلاله سره ده،

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک د پیسو د ګټلو دپاره تکلیفونه او آزارونه قبلوي، ته یې د الله جل جلاله د رضاء او جنت دپاره نه قبلوې؟ خو دا دي هم درته معلومه وي چې د دغو حاسدانو په مقابل کي هلته نور ډیر داسي خلک سته چې ستا د وعظ کولو او دین نشرولو څخه ډیر خوښ دي او الله جل جلاله ستا په وعظ او نصیحت سره سمي لاري ته راوستلي دي او د نېه عمل کولو توفیق یې هم ورکړی دی، هغه خلک باید له فکره ونه باسې.

د دغه عقبه بن أبي معَیط او د هغه د ملګري أبیّ بن خلف په باره کي د سورة الفرقان دغه آیاتونه نازل سوه چې رب ﷻ فرمایي:

﴿وَيَوْمَ يَعَضُّ ٱلظَّالِمُ عَلَىٰ يَدَيْهِ يَقُولُ يَٰلَيْتَنِى ٱتَّخَذْتُ مَعَ ٱلرَّسُولِ سَبِيلًا ﴿٢٧﴾﴾.

یعني: یا محمّد! ﷺ هغه د قیامت ورځ در په یاد کړه چې دغه ظالم به د پښېمانۍ په سبب له ډېره غمه او افسوسه په خپلو لاسو خولې لګوي او وایي به: کشکي د رسول الله ﷺ سره د هغه پر لار تللی وای.

﴿يَٰوَيْلَتَىٰ لَيْتَنِى لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا ﴿٢٨﴾﴾.

او وایي به: ما لره دي وَیل هلاک او خرابي وي کشکي مي فُلانئ چې دغه (أبیّ بن خلف) دی د ځان دوست او خلیل نه وای ګرځولی.

﴿لَّقَدْ أَضَلَّنِى عَنِ ٱلذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَآءَنِى﴾.

په تحقیق پسله هغه څخه چې د قرآن ذکر او نصیحت ما ته راغلی، ده زه ګمراه کړم، بیا نو الله ﷻ فرمایي:

﴿وَكَانَ ٱلشَّيْطَٰنُ لِلْإِنسَٰنِ خَذُولًا ﴿٢٩﴾﴾.

او شیطان د انسان دپاره بَښوَیوُونکی او خطایستونکی دی.

عُقبه بن ابی مُعَیط به د قیامت په ورځ وایي: ډیر افسوس! قریبه وه چې زه اسلام ته داخل سوی وای، مګر أبیّ بن خلف کافر را ته راغلی او ګمراه یې کړم، نو به د قیامت په ورځ له پښېمانیه په خپلو لاسو غاښونه لګوي چې ایمان او اسلام مي له لاسه ووتل، سره د دې چې دئ ور نژدې سوی ؤ.

ابوجهل ملعون به ځیني وختونه و رسول الله ﷺ ته کنښنستي، قرآن مجید به

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې اوريدی او بيا به ولاړ سو نه يې ايمان را وړی او نه يې د رسول الله ﷺ اطاعت کاوه، خوپردې سربيره به يې رسول الله ﷺ په خبرو هم آزاراوه، د عبادت او لمانځه څخه به يې منعه کاوه او بيا به يې دغه خپل د شر په عمل فخر هم کاوه، لکه يو لوی کارچي يې کړی وي او د ده ملعون په باره کي د سورة القيامه دغه آياتونه نازل سوه چي رب عزّوجلّ فرمايي:

﴿فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلَّىٰ ۝٣١ وَلَٰكِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ۝٣٢ ثُمَّ ذَهَبَ إِلَىٰ أَهْلِهِۦ يَتَمَطَّىٰٓ ۝٣٣﴾

يعني: نه يې د دغه قرآن تصديق وکړی او نه يې پر هغه يقين وکړی او نه يې لمونځ وکړی، مګر قرآن يې درواغ وباله او له ايمانه يې مخ وګرځاوه او بيا به له دغه مجلسه خپل اهل يا کورنۍ ته په تکبر سره ولاړی.

ابوجهل ملعون چي د اولي ورځي څخه رسول الله ﷺ وليدی چي په حرم شريف کي لمونځ کوي د دغه لمانځه څخه يې منعه کاوه، يوه ورځ رسول الله ﷺ د مقام ابراهيم سره لمونځ کاوه ابوجهل ورته راغلی او ويل: يا محمّد! ما ته له دغه کاره نه يې منعه کړی؟ که دي بيا دلته لمونځ کړی ۇزه به درسره جوړ سم، رسول الله ﷺ په مقابل کي ورته و دريدی، ابوجهل ويل: يا محمّد! ته په څه شي سره زما مقابله کولای سې؟ په والله زه په دغه ښارکي تر ټولو خلکو ډير نفر لرم، په يوه روايت کي راغلي دي چي رسول الله ﷺ ابوجهل تر ګريوانه ونيوی وې ښوراوه او دغه آيات شريف يې تلاوت کړی:

﴿أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰ ۝٣٤ ثُمَّ أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰٓ ۝٣٥﴾ [قيامه /٣۴، ٣۵]

د الله دښمن ابوجهل وويل: آيا ته ما ته په عذاب سره وعده را کوې؟ يا محمّد! په والله نه ته او نه ستا رب په ما څه کولای سی او زه تر هغو ټولو خلکو معزز يم کوم چي په مکه کي يې ژوند کړی دی، ابوجهل يوازي په دغو ويناوو سره کفايت نه کاوه، بلکه ورځ په ورځ يې دښمني او عناد زياتيدل.

امام مسلم د ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت کوي چي ابوجهل و قريشو ته وويل: محمّد ستاسي په حضور سر پر سجده ايږدي؟ دوی ويل: هو، ابوجهل وويل: زما دي په لات

(c) ketabton.com: The Digital Library

او عزٰی سره قسم وي: که ما ولیدی پر غاړه به یې پښه ورکښېږدم او مخ به یې په مځکه پوري ورو موږم، په دغه وخت کي رسول الله ﷺ راغلی او په لمانځه یې شروع وکړه، ابوجهل په دغه نیت ور رهي سو چي پر غاړه یې پښه ورکښېږدي او هغه خپل شوم نیت عملي کړي، قریش ورته ګوري چي ناڅاپه ابوجهل د شا پر طرف ځغلي او لاسونه داسي ښوروي لکه څوک چي د ځانه څخه یو شئ منعه کوي، قریش ورته را ولاړ سوه او ویل: څه درته پیښه سوه یا ابا الحکم؟ ابوجهل ویل: زما او د ده په منځ کي د اور خندق ؤ او مخ ته مي د مرغانو وزرونه وه لکه ما چي په چپلاخو یا څپېړو وهي، رسول الله ﷺ فرمایي: که دئ ما ته را نژدې سوی وای ملائکو به اندام اندام کړی وای.

دا د هغو تکالیفو او آزارو څه بیان ؤ چي رسول الله ﷺ ته ورکول کېدل، سره د دې چي رسول الله ﷺ د لوړ او خواږه شخصیت خاوند ؤ، د عامو او خاصو خلکو په زړو کي یې وِقار او دبدبه درلودل، او پر دې سربیره د هغه ابوطالب چي په مکه مکرمه کي ډېر عظیم او محترم سړئ ؤ په ساتنه کي هم ؤ دغه یې حال ؤ.

مګر هغه نور مسلمانان خاصتاً هغه کسان چي ضعیفه وه، د هغو په مقابل کي دغه آزارونه ډېر شدید او ډېر ترخه وه او په عین حال کي هري قبیلې و هغه چا ته د عذاب ورکولو وظیفه پر غاړه واخیستل کوم چي د دوی د قبیلې څخه مسلمانان سوي وه یا نوي اسلام ته داخلېدل او هر هغه څوک چي قبیله به یې نه درلودل هغو ته به یې لچک او اوباش خلک ور ګمارل، هم به د قبیلو رئیسانو خپل زړه په سړاوه او هم به اوباشانو داسي سخت او قِسم قِسم عذابونه ورکول چي په اورېدلو یې د انسان زړه ټوټوک کیږي، راسی چي د دغو عذابو او آزارو څخه لږ څه د دې دپاره واورو چي دا رامعلومه سي چي اسلام په څومره تکالیفو نشر سوی دی او بیا تر ما او تا را رسېدلی دی، خو بد بختانه چي نن ورځ موږ د اسلام او د هغه د احکامو څخه بې پروا یو.

ابوجهل چي به د هر چا د اسلام را وړلو واورېدل که به هغه سړئ د قوم او شرف خاوند ؤ نو به یې خبر کړی (یا په اوسنی اصطلاح اخطار به یې ورکړی) ورته و به یې ویل: سړیه! خبر اوسه چي په مال او عزت کي به دومره تاوانونه درو رسوم چي ته به یې تَوان او طاقت و نه لرې او که به هغه سړئ ضعیفه ؤ نو به یې وهل او ټکول ورکول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عثمان بن عفان رضي الله عنه چي مسلمان سو د ده اکا به په هغه بوريا کي ونغاړی چي د خرما د وني د پاڼو څخه جوړه سوې وه او بيا به يې د کښته څخه دود ورته جوړ کړی، دئ رضي الله عنه به په بوريا کي پېچلی ؤ او دغه دوده به ورکول کېده.

مصعب بن عمير رضي الله عنه چي ډير نازولی او ډير پيشني ځوان ؤ په ناز او نعمت کي لوی سوی ؤ کله چي د ده مور د ده په اسلام خبره سوه خواړه يې ځني منعه کړه او له کوره يې وايستی، دغه نازولي مصعَب د تکاليفو او زحمتو څخه داسي پوست واچاوه لکه مار چي پوست اچوي.

ورونو! لږڅه په دقت سره دغو آزارو، دغه صبر او تحمل ته متوجه سی!

يو هم د هغو کسانو څخه چي سخت آزارونه او تکليفونه ورکول سوي دي حضرت بلال رضي الله عنه دی چي د اُميه بن خلف مريئ ؤ، اُميه به د ده په غاړه کي رسۍ ور واچول او بيا به يې د هلکانو په لاس ورکړی چي د مکې مکرمې په غرو او شېلو کي يې وګرځوی، تر هغو به يې ګرځاوه چي ټول هلکان به ستړي سوه او د بلال رضي الله عنه په غاړه کي به د دغي رسۍ زخمونه پاته وه، اميه به دغه رسۍ ونيول او بلال رضي الله عنه به يې په ډير زور او شدت سره د ځان طرف ته ورکش کړی او دلته به يې ښه ټينګ لرګئ و واهه. بلال رضي الله عنه به يې په زور او جبر د دوبي د غرمې ولمر ته کښېناوه، اوبه او خواړه به يې هم نه ورکول او تر دې ټولو اشد عذاب دا ؤ چي بلال رضي الله عنه به يې تر مکې مکرمې دباندي غرو او شېلو ته وايستی پر هغه مځکه چي د لمر په حرارت به دومره توده سوې وه چي غوښي به پر کبابېدې (دا خبره هغه چا ته معلومېږي چي د مکې مکرمې ګرمي يې ليدلې وي) نو به يې پر دغه ګرمه او سوځوونکې مځکه لڅ بيله کالو پرې ايستی او بيا به يې يوه لويه او درنه ډبره چي په څو نفرو به يې پورته کول د بلال رضي الله عنه پر ځيګر کښېښوول او بيا به يې ورته و ويل: په والله تر هغو به دغسي يې چي يا به مرې يا به د محمّد ﷺ له دينه انکار کوې دلات او عزٰی عبادت به کوې.

خو حضرت بلال رضي الله عنه به په دغه حال کي فقط دغه ويل: اَحَدٌ احد، احدٌ احد، په وروسته کي د بلال رضي الله عنه څخه پوښتنه وسوه چي د دغي جملې سِر او سبب څه ؤ؟ تا ولي دغه يوه جمله اختيار کړې وه چي احدٌ احد؟ بلال رضي الله عنه و ويل: ما په اول کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

قسم قسم جملې ويلې خو په ټولو کې دغې جملې کفارو ته ډير تکليف ورکاوه او دغې جملې ډير قهر وروستی او زما زړه غوښتل چې دوی زهير کړم. نو ځکه مې يوازې دغه جمله و دوی ته د عذاب ورکولو په سبب اختيار کړه، د حضرت بلال رضي الله عنه دغه حال ؤ ترڅو چې يوه ورځ ابوبکرالصدّيق رضي الله عنه تېرېدی او کفارو و بلال رضي الله عنه ته دغه عذابونه ورکول نو ابوبکرالصدّيق رضي الله عنه دئ د خپل مالک اُميه څخه رانيوی. بلکه خپل تکړه مريئ يې د بلال رضي الله عنه په بدل کې ورکړی او څوک وايي د سپينو زرو په پنځه يا اوه اوقيه يې رانيوی او بيا يې آزاد کړی. نو ځکه عمر رضي الله عنه به ويل:

(ابوبکر سيِّدُنا وَ أطلَقَ سيِّدَنا)

يعني: ابوبکر زموږ سردار دی او زموږ سردار بلال يې آزاد کړی.

عمّار بن ياسر رضي الله عنه چې د بني مخزوم د آزاد سوو مريانو څخه ؤ، دئ او د ده کورنۍ د هغو کسانو څخه دي چې ډير تکليفونه او زحمتونه يې ليدلي دي، عمّار، د ده پلار چې ياسِر نومېدی او د ده مور چې سُمَيّه نومېدل مسلمانان سوه، مشرکانو به د ابوجهل په مشرۍ د ګرمۍ په شديد موسم کې دښت ته وايستل او هلته به يې سخت سخت عذابونه ورکول، د دوی په مثل عذابونه لږو کسانو ليدلي دي.

رسول الله ﷺ چې به تېرېدی او دغه د دوی عذابونه به يې ليدل نو به يې ورته و فرمايل:

« صَبراً آلَ يَاسِر فَإنَّ مَوعِدَكُمُ الْجَنَّة »

يعني: د ياسر کورنۍ يا اولادې صبر کوی ستاسي دپاره وعده سوی ځای يا د ورتګ ځای جنت دی.

او دوی همېشه په دغه عذاب کې وه، ترڅو چې يوه ورځ ابوجهل نور هم د دوی عذاب ور ډير کړی او د عذاب ورکولو په وخت کې يې رسول الله ﷺ ته پوچ او فحش ويل، سُمَيّه رضي الله عنها د ده د يوې خبرې جواب ورکړی او په دغه وخت کې يې د شهادت کلمې و ويلې، ابوجهل ملعون له ډيره قهره د پښو په منځ کې (د عفت په ځای کې) په نېزه و وهل او و يې وژل، سُمَيه رضي الله عنها په اسلام کې اوله شهيده ده او بيا ابوجهل پر ياسر رضي الله عنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

را واچول او وهي يې، ياسر رضی الله عنه چې سپين ږيرى او ضعيفه سړئ ؤ خو بيا هم پر دين ټينګ ؤ، ويل: هيڅکله دغه دين نه پرېږدم، نو ياسر رضی الله عنه هم په دغه وهلو کي د ابوجهل ملعون له طرفه و وژل سو او شهيد سو، بيا يې پر عمّار چي د دوى زوى ؤ را واچول، پسله هغه ځخه چي د ده مور او د ده پلار يې د ده په حضور شهيدان کړه و ده ته يې هم قسم قسم وهل او عذابونه ورکړه، يو وار به يې پر ګرمو ډبرو پرې ايستى، يو وار به يې لويه درنه ډبره د ده پر ځيګر ورکښېښوول، يو وار به يې په اوبو کي غوټه کړى، دغه وهل او عذابونه داسي اندازې ته ورسېدل چي د تحمّل او زغملو امکان يې نه ؤ او ابوجهل به ورته ويل: په والله تر هغو دي نه پرېږدم چي محمّد ته بد و نه وايې، پر لات او عُزٰى ښه و نه وايې، معلومه خبره ده چي عمّار رضی الله عنه دومره ځان ټينګ کړى چي په وسه يې پوره وه، مګر وهل او عذابونه داسي اندازې ته ورسېدل چي ده يې نه طاقت درلودى او نه يې زغملاى سواى نو مجبوره سو رسول الله صلی الله علیه وسلم يې په بدو سره ياد کړى، ابوجهل په دې سره هم کفايت و نه کړى ويل يا! نور يې هم واهه او ويل تر هغو دي وهم (پرمځکه يوه توره خزدکه رهي وه) چي و نه وايې: دغه خزدکه زما رب دى.

عمّار رضی الله عنه د عذاب له سختيه او شدته د ابوجهل د غوښتني خبري وکړې، بيا يې نو پرېښاوه، اوس نو عمّار رضی الله عنه ډېر غمجن او خواشينى دى چي ولي مي پر وهلو صبر و نه کړى او ولي دا خبري را ځخه و ويل سوې، د پښېماني په حالت کي په عذر او ژړا رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ورغلى او ويل: يا رسولَ الله! والله نه يې پرېښوولم، مور يې را و وژل، پلار يې را و وژى او زه يې هم تر هغو وهلم ترڅو چي تا ته مي بد و ويل او بيا مي و ويل: دغه خزدکه زما رب دى، رسول الله صلی الله علیه وسلم و فرمايل: ستا زړه څه ويل؟ يعني: په زړه کي دي څه ويل؟ عمّار رضی الله عنه و ويل: زړه مي پر ايمان مطمئن ؤ، يعني: زړه مي پر ايمان ټينګ او ثابت ؤ، رسول الله صلی الله علیه وسلم و فرمايل:

«يا عمّارا إن عَادُوا فَعُد»

يعني: که دوى بيا ستا د وهلو دپاره راغله بيا د دړئ د خوښي خبري وکړه.

د ظالم له ظلمه د ځان خلاصولو دپاره دغسي خبري معاف دي او په دغه باره کي د الله جل جلاله دا قول نازل سو چي فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿ مَن كَفَرَ بِٱللَّهِ مِنۢ بَعْدِ إِيمَٰنِهِۦٓ إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُۥ مُطْمَئِنٌّۢ بِٱلْإِيمَٰنِ وَلَٰكِن مَّن شَرَحَ بِٱلْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِّنَ ٱللَّهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٦﴾ ﴾

[النحل: ۱۰٦]

یعنې: هر هغه څوک چې پسله ایمان را وړلو پر الله جل جلاله کافر سي پر هغه د الله غضب دی، بېله هغه چا څخه چې زور پر وسي (او د مجبوریه د کفر کلمه و وايي) او په داسي حال کې يې و وايي چې د ده زړه په ایمان سره مطمئن او آرام وي، مګر هغه څوک چې سینه یې کفر ته پراخه وي (اعتقاداً دغه د کفر په کلمه راضي وي) نو پر دوی د الله جل جلاله له طرفه غضب دی او دوی ته په آخرت کې ډېر لوی عذاب سته.

دغسې چا ته مرتد ويل کېږي. نو عمّار رضي الله عنه یا د عمّار په مثل که پر يو چا زور ورسي او زړه يې پر ایمان ثابت وي خو په ظلم او جبر سره د کفر کلمه په و ويل سي هغه معاف دی.

بل هغه څوک چې عذابونه ورکول سوي دي ابو فُکَیهه رضي الله عنه دی چې نوم يې اَفلح ؤ او د بني عبدالدار مريئ ؤ، د ده پښې به يې په رسۍ وروتړلې او پر ډبرينه مځکه به يې کشاوه.

بل هغه څوک چې د اسلام او ایمان په لار کې يې ډېر وهل او ټکول زغملي دي خَباب بن الأرت رضي الله عنه دی، چې د اُم أنمار بنت سِباع الخزاعي مريئ ؤ، مشرکانو په ده د ډېرو سختو عذابو خوند کتلی دی، دئ رضي الله عنه به يې تر وربښتانو نیولی ؤ او کشاوه به يې، غاړه به يې ډېره سخته ورپېچل، خو واره يې پر داسي ډبروپرې ایستلی دی چې پر هغو به يې اور بل کړی ؤ او بیا به يې پر ده يوه لويه ډبره کښېښوول چې د هغو ګرمو ډبرو څخه ښور و نه خوري، خباب بن الأرت رضي الله عنه به يې پر سره رنګ لڅ پڅ پرې ایستی یا به يې پر ډبرو اور بل کړی چې هغه ډبرې به داسي سوې لکه اور، پر دغو ګرمو سوو او سرو سوو ډبرو به يې پرې ایستی او پر کشاوه به يې.

د حضرتِ عمر رضي الله عنه د خلافت په وخت کې حضرت عمر رضي الله عنه او نور اصحابِ کرام ناست وه خباب رضي الله عنه هم حاضر ؤ، حضرت عمر رضي الله عنه پوښتنه څني وکړه ويل: یا خباب! په هغو عذابو کې چې پر تا تېر سوي دي کوم عذاب ډېر سخت ؤ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

خباب و ويل: يا اميرَالمؤمنين! د دغه په مثل مي بل عذاب نه دی ليدلی او شا يا ملا يې لڅه کړه، حاضرين ورته ګوري چي په ملا کي يې يو لوی تورکډۍ يا واله ده چي د اوږو څخه نيولې بيا د ملا تر لاندي حصې پوري رسېدلې ده، د ده رضي الله عنه په ملا کي توره سوځل سوې واله وه، حضرت عمر رضي الله عنه په تعجب کي سو ملا کندل سوې او سوځل سوې؟ ويل: والله داسي عجيب او غريب زخم مي نه دی ليدلی، دا يې څه در وکړه چي دغه زخم درپکښي جوړ سو؟ خباب و ويل: يا اميرَالمؤمنين! کفارو پر ډېرو اور بل کړی او په دغه اور کي يې نوري ډېري هم کښېښوولې څو دغه ډېري تکي سرې سوې، داسي وګرځېدې لکه اور او بيا يې زما څخه کالي وکښل او تر پښو يې ونيولم پر دغو ډېرو يې پرې ايستم او پر کشولم يې، د هغو ډېرو اثر دغه دی چي ته يې وينې.

پسله هغه چي کفارو خباب رضي الله عنه ته دغه عذاب او د اسلام را وړلو سزا ورکړه، خباب رضي الله عنه و رسول الله ﷺ ته ورغلی او له ډېره درده يې ژړل، په دغه وخت کي رسول الله ﷺ د کعبې شريفي تر پوښو لاندي يا د کعبې شريفي د ديواله و سايې ته ناست ؤ، خباب رضي الله عنه ورته کښېنستی او ويل: يا رسولَ الله ! قريشو ډېر عذاب راکړی او ډېر يې آزار کړو، خپله ملا يې و رسول الله ﷺ ته ور ښکاره کړه چي دغه حال مي دی او دغه يې را سره وکړه، تر دغه نو زيات عذاب څومره او څه شي وي؟ آيا ته الله جل جلاله ته دعاء نه کوې؟ آيا ته د الله څخه زموږ نصرت نه طلبوې؟

د خباب مقصد دا دی چي د مسلمانانو ډېر ژر نصرت او برئ په نصيب سي او له دغو عذابو څخه خلاص سي، رسول الله ﷺ و فرمايل: يا خباب! هغه کسان چي تر تاسي د مخه وه، يو مسلمان به يې راوستی او غار به يې وکِندی په دغه غار کي به يې دغه مسلمان و دراوه او غار به يې په خاورو ډک کړی، بيا به يې د اوسپني اّره د مسلمان پر سر ورکښېښوول پر منځ به يې اّره کړی دوې حصې به يې کړی.

بل مسلمان به يې راوستی د اوسپني تېرې ږمونځې به يې ورته ونيولې د دغه نفر غوښې او رګونه به يې ور ږمونځول، بيا هم دغو عذابو هغه خلک له دينه څخه نه اړول، يا خباب! والله! الله جل جلاله به دغه دين پوره او کامیابه کړي، تر داسي اندازې چي يو نفر به د حضرموت څخه ترصنعاء پوري يوازي ځي او بېله يوه الله د بل چا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښخه به نه بیرېږي (*صنعاء او حضرموت په یمن کې د دوو ښارونو نومونه دي*) مګر تاسي تلوار کوی، نصر، مرسته او کامیابي را تلونکي دي، مګر د آزار د قبلولو ښخه چاره نسته دا امتحان دی صبر غواړي باید صبر وکړی، دا هغه امتحان دی چي مجاهد د منافق ښخه په پیژندل کیږي او خامخا باید صابر د بې صبره ښخه جلا سي او خلک بیله الٰهي امتحانه نه پیژندل کیږي او نه معلومیږي.

ورونو! د الله جل جلاله دغه قول چي فرمایي:

﴿أَحَسِبَ ٱلنَّاسُ أَن يُتۡرَكُوٓاْ أَن يَقُولُوٓاْ ءَامَنَّا وَهُمۡ لَا يُفۡتَنُونَ ۝﴾. [عنکبوت/ ۲]

ژباړه: خلک دا ګمان کوي چي دوی به پر دغه پرېښوول سي چي فقط دومره ووایي: موږ ایمان راوړی دی او دوی به امتحان نه کړل سي؟

د دغه آیات شریف مقصد هم دا دی چي خلک دي دا ګمان نه کوي چي فقط دومره ووایي: موږ مسلمانان یو بس پر دغه به پرېښوول سي او امتحان دي نه کړل سي؟

یا والله! د هر مسلمان د اسلام او مسلمانۍ د معلومولو دپاره امتحان او ازمایښت ضروري دی.

د ایمان دعوه کول آسانه کار نه دی هرڅوک چي د ایمان دعوه کوي ابتلاء او امتحان ته دي هم تیار سي ځکه امتحان دی چي صادق او کاذب سره جلا کوي، که دغسي امتحانونه نه وي او نه وای خلکو صادق او کاذب، واقعي مسلمان او منافق نه سوای سره پېژندلای او جلا کولای.

بل هغه څوک چي ډیر عذاب ورکول سوی دی: زِنیره رضي الله عنها ده، دومره عذاب ورکول سو چي د سترګو دید یې د لاسه ورکړی (یعنيړنده سوه) کفارو به ویل: لات او عُزّٰی ړنده کړه، څرنګه چي دې لات او عزّٰی پرېښوول او دا د هغو ښخه منکره سوه عبادت یې نه کوي نو هغو ړنده کړه، مګر الله جل جلاله د دې د سترګو لیدل بیرته ورکړه، سترګي یې بینا سوې، چي دا هم یوه الٰهي معجزه وه او کفار وشرمول سوه.

د هغو کسانو ښخه چي ډیر عذابونه ورکول سوي دي یوه ښځه وه چي نوم یې نَهدِیه ؤ او یوه لور هم ور سره وه، دوی دواړو ایمان راوړی او د دوی مالکه چي یوه ښځه وه دوی ته عذابونه ورکول، ابوبکرالصدِّیق رضي الله عنه ورغلی ویل ولي عذاب ورکوې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښځي ويل: والله دوی بل څه دلاري نه دي ايستلي بېله تا، قسم په الله هيڅکله به يې پرې نه ږدم. ابوبکر ؓ ويل: قسم مه يادوه، ښځي ويل: نو يې را څخه را نيسه. ابوبکر الصِدِّيق ؓ هم دواړي رانيولې او آزادي يې کړې او په مسلمانانو کي دغه طريقه شروع سوه چي قوي او غني مسلمانانو به مسلمان مريان او مسلماني مينځياني د هغو د مالکانو څخه رانيول او بيا به يې آزادول، خاصتاً د ابوبکر الصِدِّيق ؓ دغه کار سو هر چيري چي به يې ضعيفه او مظلوم مسلمان مريئ يا مسلمانه مينځه وليدل هغه به يې رانيول او آزاد به يې کړه، څو چه اوه يا اته نفره يې آزاد کړل، د ابوبکر ؓ پلار ابو قحافه چي نوم يې عثمان ؤ ورته و ويل: زويه! ته پر دغه دين يې او مريان آزادوې که قوي نفر آزاد کړې مرسته به دي وکړي، د ضعيفه د آزادولو څخه به څه فايده واخلې، دئ په خپله ضعيفه دی تا ته فايده نه سي در رسولای. حضرتِ ابوبکر الصِدِّيق ؓ ورته و ويل: پلاره! زه دوی د دې دپاره نه آزادوم چي زما مرسته وکړي، بلکه زه يې د الله جل جلاله د رضاء دپاره آزادوم.

نو د حضرتِ ابوبکر الصِدِّيق ؓ په باره کي د سورةُ الليل دغه آياتونه نازل سوه چي رب عزوجل فرمايي:

﴿ٱلَّذِى يُؤْتِى مَالَهُۥ يَتَزَكَّىٰ ﴿١٨﴾﴾.

يعني: هغه څوک چي خپل مال د دې دپاره ورکوي او مصرفوي چي پاک سي،

﴿وَمَا لِأَحَدٍ عِندَهُۥ مِن نِّعْمَةٍ تُجْزَىٰٓ ﴿١٩﴾﴾

او د ده سره يا پر ده باندي د هيڅا هيڅ نعمت او هيڅ احسان نه وي چي دئ د هغه بدله او عوض ورکوي،

﴿إِلَّا ٱبْتِغَآءَ وَجْهِ رَبِّهِ ٱلْأَعْلَىٰ ﴿٢٠﴾﴾

بېله د خپل لوړ او اعلیٰ رب د رضاء غوښتلو څخه بل مقصد نه لري، دغه د ده ورکړه فقط د خپل لوړ او لوی رب د رضاء دپاره وي.

﴿وَلَسَوْفَ يَرْضَىٰ ﴿٢١﴾﴾

او ژر ده چي خامخا به دئ د الله جل جلاله له طرفه راضي سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه آیاتونه د حضرتِ ابوبکرالصدّیق رضي الله عنه په باره کي نازل سوي دي، دا چي ده دغه ضعیفه مینځي او مریانَ فقط د هغو د ضعف او مظلومیت په سبب د الله جل جلاله د رضاء دپاره آزادول او خپل یې هیڅ مقصد او غرض نه درلودی، نو الله جل جلاله فرمايي: ډېر ژر به دئ د الله جل جلاله له طرفه په جنت او د الله جل جلاله په لقاء راضي سي، خو د آیاتو مضمون عام دی که نن ورځ هم یو څوک بیله خپل شخصي مقصده د الله جل جلاله د رضاء دپاره خپل مال د خیر په کارو کي مصرفوي هغه څوک دي مطمئن اوسي چي الله جل جلاله خامخا هغه په جنت سره راضي کوي.

﴿وَلَسَوۡفَ يَرۡضَىٰ ۝٢١﴾

د دغه نیک عمل په مقابل کي چي دئ یې خاص د الله جل جلاله د رضاء دپاره کوي او د هغه تر شا یې خپله فایده نه وي سنجولې، الله جل جلاله به یې په آخرت کي راضي کړي.

ورونړو! د زړو مالک الله جل جلاله دی او د انسان د زړه په هر حال خبر دی، موږ باید په خپلو عملو کي د صدق او اخلاص څخه کار واخلو، د دین په کارو کي باید دنیوي ګټي او فایدې، ریاء او ځان ښکاره کول په نظر کي و نه نیسو، دا د دې دپاره چي هغه ښه عمل موضائع او عبث نه سي، د خیر هر کار مو باید د الله جل جلاله دپاره وي، نه د نامه، سیالیو او ځان ښکاره کولو دپاره.

د هغو مسلمانانو د جملې څخه چي د اسلام په سبب وهل سوي او آزار سوي دي یوه هم د بني مُؤمّل یوه مینځه ده او دې ته چا عذاب ورکاوه؟ عمر بن الخطاب، حضرتِ عمر رضي الله عنه چي هغه وخت نه ؤ مسلمان سوی دغه کار یې په خپله خوښه او د ثواب دپاره کاوه، ځکه نه دئ د دې مالک ؤ او نه دا د ده د قومه څخه وه، کله چي به عمر رضي الله عنه د خپلو کارو څخه فارغه سو نو به ورغلی او دې ته به یې وهل او عذابونه ورکول، دا به په صبر وه، تر هغو به یې وهل چي قوي او جبّار عمر به ستړی سو او بیا به یې ورته وویل: زه معذرت غواړم چي ستا وهل را څخه پاته سوه او په دې سبب مي پرېښوولې چي زه ستړی سوم که نه دا مي خوښه وه چي نوره دي هم و وهم.

هغې مسلماني مینځي به ورته وویل: دا هم د الله جل جلاله کار دی چي ته یې ستړی کړې، نو په دغه ورځ به یې پرېښوول او سبا به بیا د دې د وهلو دپاره ورغلی او وهل به

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې ورکول، عمر رضي الله عنه د مسلمانانو هغه ډېر شديد دښمن ؤ، په ټولو قريشو کې د مسلمانانو سخت او شديد دښمنان دغه دوه نفره وه چې يو يې: ابوجهل او بل يې: عمر بن الخطاب ؤ او دغه مينځه هم ابوبکر رضي الله عنه رانيول او آزاده يې کړل.

مشرکانو به ځيني اصحابِ کرام د اوښ يا غوايي په پوست کې و پېچل او بيا به يې د غرمې په شديده ګرمي کې پر سره رېګ واچول او په ځينو به يې د اوسپنې زغره واغوستل بيا به يې د دې دپاره پر تودو ډبرو پرې ايستل چې بدنونه يې داغ سي.

هغه کسان چې د الله ﷻ په لار کې عذابونه ورکول سوي دي ډېر زيات دي او د دوی قصې زړه دردوونکي دي (که نه يو څوک دي د دغو عذابو تصور پر خپل ځان وکړي) قريش چې به د هر چا په اسلام خبر سوه هغه به يې د مسلمانېدلو څخه منعه کاوه او عذابونه به يې ورکول.

دا خو درته معلومه ده چې حضرتِ ابوبکرالصدّيق رضي الله عنه د خپل اسلام روړلو د اولي ورځي څخه و اسلام ته په دعوت شروع وکړه او هميشه به يې د اسلام اظهار او اسلام ته دعوت کاوه، مګر قريشو له دې کاره منعه کاوه، قريشو هيڅوک نه پرېښاوه چې اسلام ته دعوت او بلنه وکړي خو ابوبکر الصِدّيق رضي الله عنه عزم کړی ؤ چې هميشه به د الله ﷻ دين او اسلام ته بلنه کوي او په هره واسطه سره چې وي اسلام بايد نشر او ښکاره کړي، نو يوه ورځ يې د کعبې شريفي سره په لوړ آواز د قرآن مجيد په ويلو شروع وکړه او وايي يې، قريشو بيا د ده په وهلو شروع وکړه؛ ډېر سخت او شديد وهل يې ورکړه، سره د دې چې ابوبکر رضي الله عنه د قريشو د اشرافو څخه هم ؤ، خو قريشو صبر نه ورته وکړی او دومره يې و واهه چې ويني پر بهېدلې، له سره يې پر مخ او شا دومره ويني را وبهېدې چې مخ يې د شټ څخه نه معلومېدی، چا چې به ورته کتل نه پوهېدی چې دا يې مخ دی که شټ؟

بل هغه څوک چې د اسلام او دعوت اظهار يې کاوه عبدالله بن مسعود رضي الله عنه ؤ، عبدالله بن مسعود رضي الله عنه ډېر ضعيفه، ډنګر او کوچنۍ سړئ ؤ، دومره ډنګر ؤ چې خلکو به د ده پر ډنګرتيا او نريو پښو خندل (*د ده تر ډنګرتيا پورې يوه قصه ده*) يو وخت (*دا بيا وروسته په مدينه منوره کې*) عبدالله بن مسعود رضي الله عنه د خرما د رختي ته وختی، رسول الله ﷺ او اصحابِ کرام هم ناست وه، د ختلو په وخت کې دِ عبدالله رضي الله عنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښو پنډۍ ښکاره سوې، اصحابِ کرامو چې دغه د ده وچې او نرۍ پنډۍ ولیدې ویې خندل، رسول الله ﷺ وفرمایل: آیا تاسي د عبدالله پر ډنګرتیا خاندئ؟ په والله د ابن مسعود پښې په ترازوکي د اُحُد تر غره درنې دي.

نو دغه کوچني، ډنګر او ضعیفه عبدالله بن مسعود رضی الله عنه هم په ښکاره سره خپل اسلام اعلاناوه، یوه ورځ یې د کعبې شریفي سره سورۃُ الرّحمان په لوړ آواز وایه. قریش پر را ټول سوه او د ده په وهلو یې شروع وکړه، دئ قرآن مجید وایې او قریش یې وهي چې چپ سه بسته، مګر ده رضی الله عنه وایه. په دغو وهلو او ټکولو کي یې هم د قرآن مجید تلاوت نه پرېښاوه، ترڅو چې سورۃُ الرّحمان یې پوره و وایه او هغو هم ډېر وهل ورکړه، بیا نو رسول الله ﷺ ته ورغلی، رسول الله ﷺ ورته و ویل: دا دي په ځان څه وکړه؟ ده ویل: یا رسولَ الله! که دي خوښه وي سبا یې بیا وایم.

د اصحابِ کرامو زړو ته ایمان ننوتلی ؤ، او دا یې هغه ایماني جوش او جذبه وه چې په هر حالت کي یې خپل اسلام ښکاره کاوه.

ورونو او خوندو! هرڅوک چې د رسول الله ﷺ او د ده د اصحابِ کرامو رِضوان الله علیهم اجمعین، دغه قِسم قسم عذابونه او شدید تکالیف واوري د هغه سره دا سوال او پوښتنه پیداکیږي چې رسول الله ﷺ او د ده ملګرو ته دغه عذابونه او آزارونه ولي ورکول کېده؟ حال دا چې دوی پر حق وه او الله عزوجل ولي دوی د دغو عذابو څخه نه ساتل؟ حال دا چې دوی د الله عزوجل لښکر ؤ او په دوی کي رسول الله ﷺ موجود ؤ او دوی د الله جل جلاله د دین تبلیغ کاوه، دین ته یې دعوت کاوه او د خپل رب عزوجل او د هغه جل جلاله د دین د لوړلو په لار کي یې جهاد کاوه.

جواب: په دې دنیا کي د انسان اول صفت دا دی چې دئ مکلف دی، یعني: د الله جل جلاله له طرفه څخه په ځینو کارو سره امر کړه سوی دی، د ده څخه غوښتل کیږي چې داسي شیان تحمّل کړي یا و زغمي چې په هغو کي مشقت او زحمت وي، نو اسلام ته دعوت او في سبیل الله جهاد د دغه مکلفیت تر ټولو مهم جز دی.

او دا چې موږ وایو: (موږ د الله جل جلاله بندګان یو) د دغې بندګۍ سره لازمي او تړلی، حتمي او ضروري شئ دا دی چې موږ به دغه الٰهي مکلفیت منو، ځکه که زموږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر غاړه الٰهي اوامر او مکلفيتونه نه وي پراته، بيا نو بندګي او عبوديت معنٰی نه لري، او د الله عزوجل دپاره د انسان بندګي او عبوديت، د الله جل جلاله د اُلوهيت د ضرورياتو څخه يو ضرورت دی، که موږ په خپلو ځانو کي عُبوديت حِس نه کړو نو پر الله جل جلاله مو ايمان کومه معنٰی نه لري.

د دغو ټولو ذکر سوو خبرو مقصد او معنٰی دا سوه: کله چي يو انسان مومن سو هغه بايد خپل ځان عبد او بنده و بولي، کله چي بيا عبد او بنده سو هغه بايد خپل ځان په يوه شي سره مکلف و بولي، کله چي مکلف سو نو د مکلفيت سره د مشکلاتو تحمل کول او د نفسي خواهشاتو سره جهاد او مقابله کول ترلي او ضروري دي، نو د دغه مقصد دپاره په دې دنيا کي د الله جل جلاله پر بندګانو د دوو کارو عملي کول واجب او ضروري دي.

اول: د اسلامي دين ټينګول او د واقعي اسلامي ټولني جوړول.

دوهم: د اسلامي ټولني د جوړولو دپاره: د سختيو، مشکلاتو او خطرو قبلول، حتّٰی د دغه مقصد د پوره کولو دپاره د مال او سر ښندل.

ښه متوجه سه! الله جل جلاله موږ په ايمان مکلفه کړي يو او د ايمان تر څنګ يې موږ د هغو مشکلاتو په زغملو هم مکلف کړي يو چي موږ د دغه ايمان و مقصد ته رسوي، که څه هم دغه تکاليف او مشکلات ډير خطرناکه او درانه وي، که د الله جل جلاله إراده وای پسله ايمانه به يې د اسلامي ټولني د جوړولو دپاره لاري چاري آسانه کړي وای.

مګر يا! په داسي کېدلو کي و الٰهي دربار ته زموږ عبوديت نه معلومېدی او نه ثابتېدی، موږ دا نه سوای ثابتولای چي موږ د ايمان د اعلان د شروع څخه خپل ژوند او مال پر الله عزوجل خرڅ کړي دي او زموږ ټولي غوښتني او خواهشات د هغه څه تابع او پيرَو دي کوم چي رسول الله ﷺ را وړي دي، که دغه تکاليف او مشکلات نه وای بيا نو مومن او منافق، صادق او کاذب پر دغه لاريو قسم تله او يو له بله نه پيژندل کېده، نو ځکه هر هغه څه چي اسلامي علماوو، د دين مبلغينو او مجاهدينو ته د اسلامي ټولني د قائمولو په لارکي پېښيږي، دا د تاريخ د شروع څخه په کون کي الٰهي قانون او الٰهي طريقه ده، چي دغه درې شيه د هغه غوښتنه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اول: د الله جل جلاله دپاره د انسان د بندګۍ او عبوديت لازم والی، لکه څرنګه چي الله جل جلاله فرمايي:

﴿وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾﴾.

دوهم: د عبوديت سره مکلفيت تړلی دی، يعني: کله چي بنده سوې نو په يو څه مکلف هم يې، هيڅ نارينه او ښځه نسته چي دوی دي د بلوغ سن ته ورسيږي او د الله جل جلاله له طرفه دي مکلف نه وي، چي هغه مکلفيت يې دا دی: اول به په خپل ځان کي اسلامي قوانين عملي کوي او بيا به د اسلامي ټولني د جوړولو کوښښ کوي او د دغه هدف د حاصلولو په لار کي به ډير تکاليف او آزارونه قبلوي، ترڅو چي د مکلفيت معنٰی ښکاره او موجوده سي.

دريم: د صادق او کاذب ښکاره کېدل او معلومېدل: که خلک يوازي پر داسي حال پرېښوول سي چي فقط په ژبه سره د اسلام او د الله جل جلاله د محبت دعوه وکړي نو صادق او کاذب سره يو شئ سوه، مګر يا! ابتلاء او امتحان هغه ترازو دی چي صادق د کاذب څخه جلا کوي، لکه څرنګه چي الله جل جلاله د سورةُ العنکبوت په اولو آياتو کي فرمايي:

﴿الٓمٓ ﴿١﴾ أَحَسِبَ ٱلنَّاسُ أَن يُتْرَكُوٓا۟ أَن يَقُولُوٓا۟ ءَامَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ﴿٢﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۖ فَلَيَعْلَمَنَّ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ صَدَقُوا۟ وَلَيَعْلَمَنَّ ٱلْكَـٰذِبِينَ ﴿٣﴾﴾. [العنکبوت]

يعني: آيا خلک دا ګمان کوي چي دوی به پر دغه پرېښوول سي چي فقط په خوله سره و وايي: موږ ايمان را وړی دی؟ او دوی به امتحان نه کړل سي؟ او خامخا هغه کسان چي تر دوی د مخه وه موږ امتحان کړي دي او خامخا به الله جل جلاله په علم ظاهري سره هغه کسان معلوم کړي چي صادقه دي او خامخا به هغه کسان معلوم کړي چي درواغجنان دي.

همدارنګه رب عزوجل د سورة آل عمران په (۱۴۲) نمبر آيات کي فرمايي:

﴿أَمْ حَسِبْتُمْ أَن تَدْخُلُوا۟ ٱلْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ جَـٰهَدُوا۟ مِنكُمْ وَيَعْلَمَ ٱلصَّـٰبِرِينَ ﴿١٤٢﴾﴾

ژباړه: آيا تاسي دا ګمان کوی چي جنت ته به ننوزی؟ حال دا چي: الله جل جلاله به ستاسي څخه هغه کسان نه وي معلوم کړي چي جهاد يې کړی دی او هغه کسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه وي معلوم کړي چي پر سختيو يې صبر کړی دی؟ هيڅکله داسي نه ده بلکه الله ﷻ په ظاهري علم سره صادق او کاذب معلوموي، مجاهد او تښتېدونکی معلوموي.

لوړو درجو او نعمتو ته هغه کسان رسېدلای سي چي د الله ﷻ په لار کي هر قسم ستړيا او تکاليف قبول کړي، د ځان او مال د قربانولو دپاره هميشه تيار او آماده وي، دا د بندګانو دپاره الهي قانون دی او په الهي قانون کي حتّی د أنبياء عليهم السلام او صدّيقينو سره تغير او تبديل نسته.

﴿ وَلَن تَجِدَ لِسُنَّةِ ٱللَّهِ تَبۡدِيلٗا ﴿٢٣﴾ ﴾. [الفتح/ ۲۳]

نو د همدغه مقصد دپاره رسول الله ﷺ او تر ده ﷺ د مخه ټول انبياء عليهم السلام آزار سوي او زهير سوي دي او د همدغه مقصد دپاره د رسول الله ﷺ اصحابِ کرام زهير سوي دي، تر داسي اندازې چي ځيني يې تر عذابو لاندي شهيدان سوي او ځيني يې ړانده سوي دي، سره د دې چي دوی د الله عزوجل په حضور د ډير فضيلت او لوړ مقام خاوندان وه.

نو د دغو معلوماتو په نتيجه کي دا را معلومه سوه چي دغه عذابونه او آزارونه، تکاليف او مشقات هغه طبيعي لار ده چي الله عزوجل د مسلمان او د ده د مقصد په منځ کي ورته ايښې ده، يعني: مسلمانان خپل مقصد ته (هغه چي دوی په مکلف دي) په هغه اندازه ور نژدې کيږي، کوم چي دوی په هغه اندازه په دغه لار کي تکليفونه او زحمتونهويني او په دغه لار کي شهيدان ورکوي، نو ځکه که مسلمانان د دين او اسلام په لار کي تکليفونه او زحمتونه و ويني، بند او شهادتونه و ويني، دوی ته دا نه ښايي چي نا اميده سي، بلکه بر عکس دا هغه کار دی چي د دغه دين د طبيعته سره برابر او موافق دی، دا هغه لار ده چي دوی هغه د دوی مقصد ته رسوي.

يعني: که مسلمانانو د الله ﷻ د اوامرو د اطاعت په لار کي د اسلامي ټولني د جوړولو په لار کي هر څومره تکليفونه او ضررونه وليدل، دوی بايد يو او بل ته د نصرت زيري ورکړي، ځکه دوی په دغه قربانيوو بري او نصرت ته ور نژدې کيږي او د دغه خبري دليل د خَباب بن الأرت رضي الله عنه په قصه کي واضحه او روښانه دی، کله چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

خَباب بن الأرت رضي الله عنه د ډیر عذاب تر لیدلو وروسته هغه چي د بدن ډیره حصه یې په سرو او تودو ډبرو ور داغ کړې یا اُوتو کړې وه او رسول الله ﷺ ته ورغلی او د دغو عذابو شکایت یې ورته کاوه، د رسول الله ﷺ څخه یې وغوښتل چي د مسلمانانو دپاره د نصرت دعاء وکړي، د رسول الله ﷺ جواب هم په دغه معنٰی سره ؤ (که تا ته د الله جل جلاله په لار کي دغه آزارونه او تکلیفونه عجب معلومیږي، نو پوه سه چي مقصد ته د رسېدلو لار. دغه ده) او د ټولو هغو کسانو دپاره چي ایمان یې را وړی دی دغه الٰهي قانون دی، ډیر کسان د دین په لار کي د سر څخه تر پښو پوري د اوسپني په ږمونځو ږمونځ سوي دي، د اوسپني په اره اره سوي دي، خو دغو عذابو د الٰهي دینه څخه نه دي منعه کړي، که ته په دغو عذابو کي د بري او نصرت څخه د نا امیدۍ دلائل یا علامې وینې ته خطا وتلی یې. بلکه حق او ثابته خبره دا ده چي ته په دغو عذابو او دردو کي پر هغه لار رهي یې چي بري ته دي ور نژدې کوي او په والله! الله عزوجل به دغه دین ډېر ژر تر داسي اندازې کامیابه کړي چي یو سړی به د صنعاء څخه تر حضرموت پوري ځي او بیله الله جل جلاله د بل شي یا بل چا څخه به نه بیریږي.

وروښو او خوندو! د دغه مقصد د اثبات دپاره ډیر دلائل او مثالونه سته خو زه د مضمون د اوږد والي د بیري تر نور څه ویلو تېرېږم او فقط د الله عزوجل په هغه قول سره کفایت کوم کوم چي د سورةُ التوبه په (۱۱۱) نمبر آیات کي فرمایي:

﴿ إِنَّ ٱللَّهَ ٱشْتَرَىٰ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَٰلَهُم بِأَنَّ لَهُمُ ٱلْجَنَّةَ ۚ يُقَـٰتِلُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ ﴾. [التوبه: ۱۱۱]

یعني: بیشکه چي الله جل جلاله د مومنانو څخه د دوی ځانونه او د دوی مالونه رانیولي دي (چي خپل ځان او مال په في سبیلِ الله جهاد کي قرباني کړي) په څه شي یې را نیولي دي؟ چي دوی لره جنت دی، مسلمانان د الله جل جلاله په لار کي جنګونه کوي، تکلیفونه او زحمتونه زغمي، نو کله مسلمانان کفار وژني او کله بیا کفار مسلمانان شهیدانوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د أرقم بن ابی الأرقم کور..

د دغو عذابو او آزارو په وخت او مقابل کې د پوهې او حکمت کار دا ؤ چې رسول الله ﷺ مسلمانان د اسلام د اعلانولو او ښکاره کولو څخه منعه کړي، که په خبرو سره وي که په عمل سره مسلمانان باید خپل اسلام ښکاره او اظهار نه کړي او د رسول الله ﷺ سره باید په سِري ډول یا په پټه یو ځای سي، ځکه که رسول الله ﷺ د مسلمانانو سره په ښکاره او د مشرکانو په حضور ټولنه او اجتماع وکړي په دې کې هیڅ شک نسته چې کفار به په هره وسیله سره چې وي د دوی په منځ کې لیري والی را ولي او د دې امکانات سته چې د مسلمانانو او مشرکانو په منځ کې جنګونه وسي او داسي هم یو وار پیښه سوه، هغه دا چې: د رسول الله ﷺ اصحاب د لمانځه او عبادت دپاره د مکې مکرمې په شېلو کې سره یو ځای کېدل، د کفارو څخه څو نفرو دوی دغه د عبادت په حال کې ولیدل نو کفارو بدي او ناوړه خبري ورته وکړې چې په نتیجه کې جنګ ته سره ورسېدل، سعد بن ابی وقاص رضي الله عنه د کفارو څخه یو سړئ داسي ووهه چې ویني یې ورو بهولې او دا هغه اولي ویني دي چې په اسلام کې بهول سوي دي او دا معلومه خبره ده که دغه جنګونه اوږده سوي او تکرار سوي وای د مسلمانانو د بربادۍ او هلاکت سبب ګرځېدل، نو د عقل او حکمت کار دا ؤ چې د غسي ټولني په پټه او سِري ډول سره وسي، اکثره اصحابِ کرامو خپل اسلام پټاوه، عبادت، دعوت او ټولني یې په پټه کولې، مګر رسول الله ﷺ په ښکاره سره دعوت کاوه، خپل عبادت یې د مشرکانو په حضور او د هغو په منځ کې کاوه، هیچا او هیڅ شي د دې کاره څخه نه سوای منعه کولای، فقط د مسلمانانو سره یې یو ځای کېدل او ټولنه، تعلیم او تبلیغ په پټه وه، دا هم د دوی او د اسلام د مصلحت دپاره.

نو د أرقم بن ابی الأرقم کور چې د صفا پر غونډۍ ؤ او د مشرکانو د سترګو او د مجلس له ځایه ګوښه او نهام ؤ، رسول الله ﷺ دغه کور د دعوت مرکز او د مسلمانانو د اجتماع، تعلیم او ټولنو ځای ګرځولی ؤ، أرقم بن ابی الأرقم رضي الله عنه چې نوم یې عبد مناف بن أسد دی او قریش دی لسم نفر دی چې مسلمان سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حبشې ته اول هجرت

مسلمانانو ته د کفارو له طرفه د عذابو او آزارو ور کول د بعثت د څلورم کال په منځ يا په آخر کي شروع سوه، خو په شروع کي دغه عذابونه سپک او خفيف وه، مګر ورځ په ورځ او مياشت په مياشت سختېدل او زياتېدل، تر څو چي د بعثت د پنځم کال په نيمايي کي دومره ډېر شديد او ډېر سخت سوه چي تر تحمّل او زغملو وتل، مسلمانان دې ته مجبوره سوه چي يوه داسي حيله وسنجوي چي له دغه دردناکه عذابو څخه خلاص سي، په دغه سختو حالاتو کي سورةُ الکهف نازل سو چي په هغه کي د داسي سوالو جوابونه موجود وه چي مشرکانو د رسول الله ﷺ څخه کړي وه، مګر په دغه سورة کي درې قصې هم وې چي په هغو قصو کي د الله جل جلاله له طرفه و خپلو مومنو بندګانو ته واضحه اشارې وې.

اول: د اصحاب کهف قصه وه چي په دغه قصه کي دا لار ښوونه وه: که کوم وخت څوک پر خپل دين و بيرېږي نو دي د کفر او ظلم له ځايه هجرت وکړي، الله جل جلاله په سورةُ الکهف کي فرمايي:

﴿وَإِذِ ٱعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ إِلَّا ٱللَّهَ فَأْوُۥٓا۟ إِلَى ٱلْكَهْفِ يَنشُرْ لَكُمْ رَبُّكُم مِّن رَّحْمَتِهِۦ وَيُهَيِّئْ لَكُم مِّنْ أَمْرِكُم مِّرْفَقًا ﴿١٦﴾﴾. [الكهف:١٦]

يعني: کله چي تاسي د دغو مشرکانو څخه او د هُغو بتانو څخه چي دوی يې عبادت کوي ګوښه او پر يوه طرف سواست، يعني: تعلق نه ور سره لری، دوی مشرکان دي او تاسي مسلمانان ياست، نو تاسي په هغه غار کي ځای ونيسی، ستاسي رب به تاسي ته خپل رحمت نشر کړي او ستاسي د کار جوړولو او ګذارې کولو او خوشالی اسباب به درته مهيا او آماده کړي.

دغه خبره اصحابِ کهف په خپل منځ کي سره وکړه، ويل: څرنګه چي موږ د مشرکانو له دينه بيل او جلا يو نو په ګذاره کولو کي هم بايد له دوی څخه جلا سو او څرنګه چي د دوی د باطلو معبودانو څخه جلا يو نو بايد له هره طرفه خپل تعلقات او روابط د مشرکانو سره وشکوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم: د موسیٰ او خضر علیهما السلام قصه پکښې موجوده وه، چې د هغې قصې څخه بیا دا معلومېدل چې د حالاتو نتیجه همېشه پر ظاهري قسم نه وي بلکه ډېرځله کارد هغه څه پر عکس وي چې ته يې په ظاهره سره وينې، په دې کې دا نرمه او لطیفه اشاره وه چې کوم جنګونه چې نن ستاسي پر ضد روان دی ډېر ژر به سر چپه او پر عکس واوړي او دغه مشرکان که ایمان را نه وړي ستاسي د لاسه به شپې پر آرامه نه سي تېرولای.

درېیم: د ذي القرنين قصه وه چې د قصې نتیجه دا وه: چې مځکه د الله جل جلاله ده، حاکمیت او خلافت يې هغه چا ته ورکوي چې د ده عزوجل خوښه وي او کامیابي د ایمان په لار کې ده نه د کفر، او د مځکې د خلافت هغه څوک حقداره دي چې د الله جل جلاله صالحه بندګان وي.

او بیا سورة الزُمر نازل سو چې په هغه کي وهجرت ته اشاره وه، الله جل جلاله فرمايي:

﴿لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ ۗ وَأَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةٌ ۗ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُم بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿١٠﴾﴾. [الزُمر/۱۰]

یعني: هغو کسانو ته چې په دې دنیا کي يې په طاعت سره نیکي کړې ده په آخرت کي نیکي سته (چې جنت او د الله جل جلاله رضاء ده) او د الله جل جلاله مځکه پراخه ده، او بې شکه چې صابرانو ته به بې حسابه اجر او ثواب ورکول سي.

رسول الله ﷺ ته دا ورمعلومه وه چې هلته په حبشه کي یو عادل سړی پاچا دی چې نوم يې اَصحَمه النجاشي ؤ او د هغه په ملک کي څوک پر چا ظلم نه سي کولای، اوس چې رسول الله ﷺ دغه تکلیفونه او آزارونه کوم چې قریشو مسلمانانو ته ورکول ولیدل حتّٰی کفارو اوس د زبیر بن العوام، د سعد بن ابی وقاص، عثمان بن عفان رضي الله عنه په آزارولو شروع وکړه، تر داسي اندازې چې ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه ته هم تکلیف او آزار ورکوي چې دا ټوله د قریشو د محترمو کورنیو او سردارانو څخه وه، مسلمانان په ډېر تکلیف کي دي او ژوند يې ډېر سخت سو او وې لیدل چې عذاب ورځ په ورځ نور هم زیاتیږي، اصحابِ کرام په سختو عذابو او آزارو کي شپې تېروي، نو رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصحاب کرامو ته و فرمایل: که له ستاسي څخه څوک غواړي چي د مکې مکرمې څخه ووزي او حبشې ته هجرت وکړي ولاړ دي سي، ځکه هلته په حبشه کي یو پاچا دی چي د هغه په پاچهي کي پر چا ظلم نه کیږي.

نو د بعثت په پنځم کال او د رجب په میاشت کي د اصحاب کرامو اولي ډلي حبشې ته هجرت وکړی چي دغه ډله دوولس سړي او څلور ښځي وې، د دغي ډلي مشر عثمان بن عفان رضی الله عنه ؤ او د ده سره د ده زوجه د رسول الله ﷺ لور رُقیّه رضی الله عنها ور سره وه، او رسول الله ﷺ د دوی په باره کي فرمایي: پسله ابراهیم او لوط علیهما السلام څخه دوی هغه اوله کورنۍ ده چي في سبیل الله یې هجرت کړی دی او د رسول الله ﷺ د اصحابو څخه ابو حُذَیفه او د هغه ښځه، زبیر بن العوام، مُصعَب بن عُمَیر، عبدالرّحمٰن بن عوف، ابو سلمه او د ده ښځه ام سلمه، عثمان بن مظعون، مقصد ټوله دوولس نفره وه چي هجرت یې وکړی، دغه خلک د قریشو د بیري د شپې په تاریکه کي د مکې مکرمې له ښاره و وتل څو سمندر یا دریاب ته ورسېدل او هلته په کښتۍ کي سپاره سوه او بیا حبشې ته ورسېدل، قریش چي د دوی په هجرت خبر سوه پسي ور و وتل، قریش چي د سمندر غاړي ته ور ورسېدل دوی تللي وه او مسلمانانو هلته په حبشه کي د نجاشي په ښه همسایتوب کي په فارغه زړه د خپل رب عزوجل عبادت کاوه.

ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه هم حبشې ته هجرت وکړی خو دا هجرت یې پای ته و نه رسېدی ځکه په لار کي پسله دوې ورځي تګ او سفره د اَحابیش قبیلې ته ورسېدی، دا قبیله د حبشیانو قبیله وه چي دغه خلک عرب نه وه بلکه دا هغه خلک وه چي اصلاً حبشیان او په جزیرةُ العرب کي مریان وه او بیا د وخت په تیریدلو سره آزاد سوي وه او یوه حصه یې د حبشې څخه راغلي وه، دغه ټول په یوه ځای کي سره راټول سوي وه او ځان ته یې خاص کلی او منطقه جوړه کړې وه او (قبیلةُ الأحابیش) ورته ویل کېده یعني: د حبشیانو قبیله، دغه قبیله لویه او قوي قبیله وه، د دې قبیلې مشر او رئیس یو نفر ؤ چي (ابن دُغُنّه) ورته ویل کېده، ابن دُغنّه چي ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه ولیدی ویل: د خیره چیري ځې؟ یا ابا بکر! ده ویل: حبشې ته ځم، ابن دُغُنّه و ویل: ولي او د څه شي دپاره؟ ابوبکر الصدِّیق رضی الله عنه و ویل: هجرت کوم ځکه زموږ قوم آزار او تکلیف را کوي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابن دُغُنه و ویل: یا! ستا په مثل سړئ باید هجرت ته نه سي مجبوره ته د خپل قوم د سردارانو څخه يې ته پر خپل قوم مهربانه يې، غريبانو ته خواړه ورکوې، د ضعیفه مرسته کوې، د میلمه عزت کوې، دوی څنګه تا ته تکلیف او آزار درکوي؟ ته باید هجرت و نه کړې بیرته راځه چي دواړه مکې ته ولاړسو او زه تا ته جِوار او امان درکوم.

د جِوار کلمه زموږ په وروسته بیان کي ډیره ذکر کیږي، د دې دپاره چي ویونکو او اوریدونکو ته د دغي کلمې د معنٰی په سبب مشکلات نه سي پیښ، نو به اوس د دغه لفظ مفصله ترجمه وکړو او بیا یې وراګرځولو ته ضرورت نسته، تاسي یې هم په یاد ولری.

په عربو کي د ژوند طريقه د ځنګله قانون ؤ هر زورور به کمزوره خوړی، هر هغه ښوک چي بې قومه او بې قبیلې به ؤ هغه نفر هلته په تنهایي کي ژوند نه سوای کولای، هر چا به د خپلي قبیلې په منځ کي ژوند کاوه، که څه هم یوې قبیلې به په خپل منځ کي داخلي اختلافات درلودل خو نورو دباندنیو قبیلو ته په اتفاق وه، که چیري د نورو ځایو څخه یو ښوک راغلی وای هغه چا په عربو کي انفرادي یا تنها ژوند نه سوای کولای ترڅو چي یوې قبیلې هغه ته جِوار او امان نه وای ورکړی، یعني: د دغه بې قومه سړي ساتنه یو چا پر ذمه نه وای اخیستې او هغه ذمه یې داسي اخیستل کېده:

یوې قبیلې به په ښکاره او واضحه ډول په عام مجلس او د خلکو په حضور کي اعلان وکړی چي دغه فلانئ نفر زموږ په جِوار او ساتنه کي دی، بیا نو نورو قبیلو تعارض نه پر کاوه، دا یو قسم جوار ؤ.

او بل قسم جوار بیا داسي ؤ چي یو نفر به په خپله قبیله کي بې کسه ؤ، ورونه یا اولادونه به یې نه درلودل نو د خپلي قبیلې څخه په امان نه سوای پاته کېدلای، نو به دغه نفر په خپله قبیله کي د یوه قوي نفر څخه جِوار وغوښتی او که به هغه قوي نفر دغه د ده غوښتنه قبوله کړه نو به یې په قبیله کي اعلان وکړی چي فلانئ زما په جِوار کي دی، بیا به پر دغه ضعیفه سړي چا تجاوز نه کاوه ځکه داسي به وګڼېدی لکه د هغه قوي سړي د کورنۍ غړی، نو خلک به یا د هغه قوي نفره څخه ېرېدل یا به یې د هغه مراعت کاوه، هغه ضعیفه نفر به د هغه قوي نفر په سایه کي په امن او امان ژوند کاوه او دغه ساتني ته جِوار ویل کېده چي موږ په خپله ژبه او اصطلاح کي د دغه جوار

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر ځای پناه استعمالوو او وایو (پناه یې ورکړه)

نو ابن دُغُنّه و حضرتِ ابوبکرالصدّیق رضي الله عنه ته و ویل: راځه بیرته مکې ته ځو او زه تا ته جوار او امان درکوم، دوی دواړه مکې مکرمې ته راغله او ابن دُغُنه دکعبې شریفې سره و دریدی او د قریشو په منځ کې یې په لوړ آواز ناري کړه: ابوبکر زما په جِوار کې دی که څوک آزار او تکلیف ورکړي هغه د حبشیانو د قبیلې څخه پر آرامه نه سي پاته کېدلای، دا خبر ټولو قریشو ته ورسېدی او حضرتِ ابوبکر الصِدّیق رضي الله عنه د ابن دُغُنه په ساتنه او جوار کي سو څوک آزار نه ورکوي.

ابوبکر الصِدّیق رضي الله عنه د خپل کور سره یو ځای جوړکړی ؤ چې هلته به یې لمونځ کاوه او قرآن مجید به یې وایه، حتّی د کعبې شریفي سره به یې قرآن کریم وایه، ابوبکر الصِدّیق رضي الله عنه چې د نرم زړه خاوند ؤ او د قرآن مجید د ویلو سره به یې ژړل، هلکان به ورته ولاړ وه د ده ژړا ته به یې کتل، په عین وخت کې به دغو هلکانو قرآن مجید هم ځني زده کاوه او بیا به یې دغه آیاتونه په لارو او کوڅو کي ویل، پر قریشو دا کار ډیر درووند سو او ډېر په عذاب سوه خو منعه کولای یې هم نه سي ځکه دئ د ابن دُغُنه په جِوار کي دی او قریش د قرآن مجید ویل او اورېدل هم نه سي زغملای، نو څو نفره قریش ابن دغنه ته ورغله او ویل: تا ابوبکر ته جوار او امان ورکړی موږ څه و نه ویل، مګر دا چي دئ د کعبې سره ناست وي او زموږ خدایانو ته بښکنځل او بد ویل کوي پر دې صبر نه سو کولای، ابن دُغنه چي په خپله هم کافر او مشرک ؤ ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه ته ورغلی او ویل: ما تا ته جوار او پناه د دې دپاره درکړل چي د قریشو له آزاره څخه دي وساتم نه د دې دپاره چي ته دوی او د دوی خدایانو ته بد و وایي، ابوبکر رضي الله عنه و ویل: ما نه بښکنځل او نه بَد ویل کړي دي، زه فقط قرآن وایم، ابن دُغُنه ویل: یا! زما په جوار کي چي یې قرآن به نه وایي، حضرت ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه ورته و ویل: ما ستا جوار بیرته تا ته درردّ کړی دی او زما دا خوښه ده چي د نورو مسلمانانو په مثل په تکلیف او آزارو کي و اوسم نه ستا په جوار کي، ابن دغنه بیرته خپلي قبیلې ته ولاړی او ابوبکر رضي الله عنه په مکه مکرمه کي بېله جواره پاته سو، دا د ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه د نه هجرت کولو سبب ؤ که نه دئ رضي الله عنه هم په شروع کي د هجرت دپاره رهي سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه وختو کې چې رسول الله ﷺ او د ده اصحاب کرامو ته تکلیفونه او آزارونه ورکول کیږي نور هم د مسلمانانو هجرت و حبشې ته زیاتېدی، د مسلمانانو ډیر نفر حبشې ته تله او د نجاشي په پاچهۍ کې یې ژوند کاوه ترڅو چې یوه کوچنۍ واقعه پېښه سوه او په حبشه کې یې د مهاجر مسلمانانو پر ژوند تاثیر وکړی.

هغه واقعه داسې وه: په مکه مکرمه کې پر رسول الله ﷺ د سورۃُ النّجم آخري آیاتونه نازل سوه، نو دغه د بعثت د پنځم کال د روژې په میاشت کې رسول الله ﷺ حرم شریف ته را و وتی او هلته د قریشو ډیره لویه ډله ناسته وه چې په دوی کې د قریشو مشران او سرداران هم وه، رسول الله ﷺ ورته و درېدی او د سورۃُ النجم په ویلو یې شروع وکړه، کفارو چې کلام الله تر دغه د مخه په صحي شکل نه ؤ اورېدلی ځکه د قریشو پرله پسې کوښښ دا ؤ چې څوک قرآن کریم وا نه وري او همېشه به ځینو و ځینو نورو ته ویل: قرآن مه اوری بلکه د محمّد ﷺ د قرآن ویلو په وخت کې غالمغال ښور ماښور جوړوی، چې نه یې تاسي واوری او نه یې بل څوک واوري، لکه څرنګه چې الله جل جلاله د سورۃُ حٰمٓ السجده یا فصلت په (۲٦) نمبر آیات کې فرمایي:

﴿وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَا تَسۡمَعُواْ لِهَٰذَا ٱلۡقُرۡءَانِ وَٱلۡغَوۡاْ فِيهِ لَعَلَّكُمۡ تَغۡلِبُونَ ۝٢٦﴾

یعني: هغه کسان چې کافران سوي دي وایي: کله چې محمّد ﷺ قرآن وایي غوږ مه ورته نیسی او غالمغال، شخول ښور ماښور جوړوی، ښایي چې په دغه طریقه سره تاسي پر محمّد غالبه سی.

اوس چې کفارو الهي کلام د رسول الله ﷺ د مبارکي خولې څخه واورېدی هغه خپله دښمني یې هېره سوه د خپله ځانه بې خبره دي، هر یوه په دقت غوږ ورته نیولی دی او رسول الله ﷺ د سورۃُ النّجم آخرني آیاتونه ورته تلاوتوي:

أعوذُ بالله من الشّیطٰن الرّجیم ط

﴿بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ۝١ وَأَنَّهُۥ هُوَ أَضۡحَكَ وَأَبۡكَىٰ ۝٤٣ وَأَنَّهُۥ هُوَ أَمَاتَ
وَأَحۡيَا ۝٤٤ وَأَنَّهُۥ خَلَقَ ٱلزَّوۡجَيۡنِ ٱلذَّكَرَ وَٱلۡأُنثَىٰ ۝٤٥ مِن نُّطۡفَةٍ إِذَا تُمۡنَىٰ ۝٤٦ وَأَنَّ عَلَيۡهِ
ٱلنَّشۡأَةَ ٱلۡأُخۡرَىٰ ۝٤٧ وَأَنَّهُۥ هُوَ أَغۡنَىٰ وَأَقۡنَىٰ ۝٤٨ وَأَنَّهُۥ هُوَ رَبُّ ٱلشِّعۡرَىٰ ۝٤٩

(c) ketabton.com: The Digital Library

وَأَنَّهُۥٓ أَهۡلَكَ عَادًا ٱلۡأُولَىٰ ﴿٥٠﴾ وَثَمُودَاْ فَمَآ أَبۡقَىٰ ﴿٥١﴾ وَقَوۡمَ نُوحٖ مِّن قَبۡلُۖ إِنَّهُمۡ كَانُواْ هُمۡ أَظۡلَمَ وَأَطۡغَىٰ ﴿٥٢﴾ وَٱلۡمُؤۡتَفِكَةَ أَهۡوَىٰ ﴿٥٣﴾ فَغَشَّىٰهَا مَا غَشَّىٰ ﴿٥٤﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكَ تَتَمَارَىٰ ﴿٥٥﴾ هَٰذَا نَذِيرٞ مِّنَ ٱلنُّذُرِ ٱلۡأُولَىٰٓ ﴿٥٦﴾ أَزِفَتِ ٱلۡأٓزِفَةُ ﴿٥٧﴾ لَيۡسَ لَهَا مِن دُونِ ٱللَّهِ كَاشِفَةٌ ﴿٥٨﴾ أَفَمِنۡ هَٰذَا ٱلۡحَدِيثِ تَعۡجَبُونَ ﴿٥٩﴾ وَتَضۡحَكُونَ وَلَا تَبۡكُونَ ﴿٦٠﴾ وَأَنتُمۡ سَٰمِدُونَ ﴿٦١﴾ فَٱسۡجُدُواْۤ لِلَّهِۤ وَٱعۡبُدُواْ۩ ﴿٦٢﴾﴾.

د دغه آخري آيات تر ويلو وروسته چې د سجدې آيات دی رسول الله ﷺ سجده وکړه، کفار چې د دغو آياتو تر تاثير لاندې راغلي وه د ټولو څخه بېله اختياره سجده وسوه، کفار د دغو آياتو د عظمت او بلاغت تر تاثير لاندې سوه، حق او بليغ کلام الله يې واورېدی نو د قريشو ټول سرداران او اهلِ مکه چې دلته حاضر وه ټولو سجده وکړه، بېله يوه بد بخته، ضعيفه او سپين ږيري سړي څخه چې هغه سجده و نه کړه فقط د مځکې څخه يې خاوري را پورته کړې پر سر يې واچولې يا يې په تندي پوري ومښلې او ويل: ما لره دغه بس او کافي دي، مګر د قريشو سردارانو سجده وکړه، هغه کار څني پېښ سو چې دوی د هغه د منعه کولو دپاره په کلو کلو ډېر کوښښونه کړي وه، چې هغه کار د قرآن مجيد اورېدل وه.

کله چې قريشو وليدل چې د محمّد ﷺ خبري دومره تاثير لري چې حتّی دوی هم د هغه تر تاثير لاندې راغله او خبره تر داسې ځايه ورسېدل چې دوی هم سجده وکړه، دا کار پر قريشو ډېر دروند سو تر اوسه دوی خلک منعه کول چې د محمّد ﷺ د خبرو تر تاثير لاندې نه سي او اوس په خپله دوی سجده وکړه! قريش ډېر غمجن وه.

دغه خبر په خلکو کې نشر سو چې قريشو د محمّد ﷺ خبرو ته يا د محمّد ﷺ د خبرو په واسطه سجده وکړه خو د حبشې مهاجر مسلمانانو ته دا خبر داسې ورسېدی چې قريش ټول اسلام ته داخل سوه، سجده په اسلام بدله سوه، هغو کسانو چې دغه خبر و منی چې رشتيا هم قريش اسلام ته داخل سوي دي نو د دغه کال د شوال په مياشت کې بيرته د حبشې څخه مکې مکرمې ته را رهي سوه، ځکه دوی ويل: قوم مو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایمان را وړی او تر دې وروسته موږ ته آزار نه را کوي نو موږ ولي ژوند په هجرت او د رسول اللهﷺ څخه لیري تېروو.

تاسي پوهېږئ؟ چي هجرت په خپله د عذابو او دردو د اقسامو څخه یو قسم درد او عذاب دی چي د دین په لار کي دغه مهاجرینو قبول کړی ؤ، اسلامي هجرت د آزارو څخه تېښته او د راحت طلبول نه دي، بلکه یو تکلیف په بل تکلیف سره تر هغه وخته بدلیږي ترڅو چي د الله جل جلاله له طرفه نصر او بریٔ راځي او ته پوهېږې؟ چي په هغه وخت کي مکه مکرمه هم دار الإسلام یا اسلامي ملک نه ؤ چي څوک و وایي: اصحاب کرامو څنګه دار الإسلام پرېښاوه او د خپلو اروحو د ساتني دپاره د کفر ملک ته ولاړل، په هغه وخت کي مکه مکرمه او حبشه او نور ملکونه ټول سره یو شئ او د کفر ملکونه وه او په دغه ملکو کي چي په هر یوه کي د اصحاب کرامو د دین او دعوت دپاره آسانتیا موجوده وه هغه د دوی د استوګني دپاره ډیر وړ او لائق ؤ.

او دا چي څوک د یوه اسلامي ملک څخه بل اسلامي ملک ته هجرت کوي په هغه کي درې حکمه دي:

یا دا چي: دغه هجرت واجب دی.

یا دا چي: دغه هجرت مباح دی.

یا دا چي: دغه هجرت حرام دی.

اول: د خپل ملک او وطن څخه بل اسلامي ملک ته (*نبه متوجه سه اسلامي ملک ته نه د کفر ملک او نبار ته*) هغه وخت هجرت واجب دی چي مسلمان په دغه خپل ملک کي اسلامي شعایر لکه لمونځ، روژه، آذان او حج نه سي آداء کولای.

دوهم: د خپل وطن څخه بیا هغه وخت بل اسلامي ملک ته هجرت مباح او جائز دی چي په دغه خپل ملک کي داسي تکالیف ور رسیږي چي د ده ژوند ور تریخوي، نو ده ته دا جائزه او روا ده چي له دغه خپله ملکه بل اسلامي ملک ته هجرت وکړي.

(*نه دا چي د نبه او مستریح ژوند دپاره کفري ملکو ته ځي او بیا وایي ما هجرت وکړی*)

دریم: هغه وخت بیا له خپله ملکه هجرت کول حرام دي چي د ده په هجرت کولو سره د ده په ملک کي د اسلامي واجباتو څخه یو واجب پاته کیږي او بیله ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل څوک هغه ديني واجب نه سي پرځای کولای.

(دا د هجرت کولو په باره کي فقهي احکام وه بيرته خپلي قصې ته راګرځم)

نو مهاجر اصحاب کرام د دې خبر په اورېدلو سره چي ټول قريش اسلام ته داخل سوه د حبشې څخه د مکې مکرمې پر طرف رهي سوه، کله چي مکې مکرمې ته دومره نژدې سوه چي د يوه يا دوو ساعتو لار پاته وه دوی ته د هغه اورېدلي خبر واقعيت ور معلوم سو او پوه سوه چي هغه د آياتو د عظمت تاثير ؤ چي قريشو سجده وکړه، په حقيقت کي نه قريشو ايمان راوړی دی او نه مسلمانان سوي دي، نو څوک بيرته له هغه ځايه حبشې ته وګرځېدل او ځيني يې په پټه يا د قريشو څخه د يو چا په جِوار کي مکې مکرمې ته داخل سوه او دلته په مکه مکرمه کي پر دغو راغلو کسانو او نورو عامو مسلمانانو عذابونه او آزارونه نور هم زيات سوه، قريشو ته دې خبر ډېر زور ورکړی ؤ چي مسلمانان د نجاشي په همسايتوب کي آرام او هوسا ژوند کوي او رسول الله ﷺ د مسلمانانو دپاره بله چاره نه ليدل بېله دې څخه چي دوهم وار بيا د حبشې د تګ مشوره ورکړي او دغه دوهم وارِ هجرت تر اول وار ډېر سخت او مشکل ؤ، ځکه دا وار قريش ورته ويښ او بيداره وه او دا يې إراده وه چي مسلمانان به هجرت ته نه پرېږدو، خو بخت د مسلمانانو ملګری ؤ او الله جل جلاله دغه سفر ورته آسانه کړی، د مخه تر دې چي قريش پسي ورورسيږي مسلمانان حبشې او نجاشي ته رسېدلي وه، په دغه دوهم هجرت کي د نارينه وو شمېر (۸۳) نفره ؤ او (۱۸) يا (۱۹) ښځي هم ورسره ملګري وې.

د حبشې مهاجر
مسلمانانو ته د قريشو چم او حيله

د مکې مکرمې مشرکان په دې ډېر خواشيني او ناراضه وه چي مهاجر مسلمانانو د خپل دين او خپلو ځانو دپاره د أمان ځای پيدا کړی دی، نو غوارړي چي هغه مهاجر مسلمانان هم په يوه طريقه سره مکې مکرمې ته راولي څُکه چي هغه مسلمانان د دوی له آزاره فارغه وه او قريش په دې نه وه خوښ چي څه مسلمانان بېله تکليفه او بېله آزاره پاته سي نو قريشو د خپلو سردارانو څخه دوه پوه، قوي او هوښيار نفر اختيار

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړه چې دا به حبشې ته ځي او هلته به نجاشي په دې راضي کوي چې دغه مهاجر مسلمانان بېرته مکې مکرمې ته ولېږي، دغه دوه نفره چې یو یې عَمرو بن العاص ؤ او بل یې عبدالله بن أبي ربیعه ؤ، که څه هم دغه دوه نفره په وروسته کې مسلمانان سوي دي.

قریشو په خپل منځ کي مشوره سره وکړه چې موږ باید کومه هدیه او سوغات نجاشي او د هغه درباریانو ته ولېږو چې هغه په خوشاله سي او دغه زموږ غوښتنه قبوله کړي؟

ځینو و ویل: د نجاشي د څرمني څخه جوړ سوي شیان ډیر خوښ دي او قریشو هم دغه د څرمني څخه جوړ سوي شیان د شام څخه را وړي وه، بنه بنایسته چرمي شیان یې درلودل، نو یې له دغو چرمي شیانو څخه ډیر سوغاتونه د نجاشي او د هغه وزیرانو او درباریانو دپاره سره یو ځای کړه.

څرنګه چې نجاشي نصراني ؤ او حبشه هم د نصرانیت پر دین وه، نو یې د نصاراوو علماوو ته هم هدیې او سوغاتونه ورسره واخیستل، دغه دوه نفره د هدیو او سوغاتو سره حبشې ته ورسېدل، د مخه تردې چې نجاشي ته ورسي د هغه په درباریانو، وزیرانو او حاضر باشانو یې شروع وکړه، هغو ته یې هدیې او سوغاتونه ورکړه، معلومه خبره ده چې هغه هم په دغو سوغاتو ډیر خوشاله سوه او بیا یې و دغو درباریانو ته و ویل: دلته په حبشه کي زموږ د قوم خلک اوسیږي چې د مکې څخه یې هجرت را کړی دی او یو نوی دین یې را وړی دی چې نه زموږ په دین دي او نه ستاسي په دین دي (د دې خبرو څخه یې *مقصد دا ؤ چې دغه درباریان د مسلمانانو څخه ناراضه او ورته په قهر سي*)

او ویل: موږ غواړو چې د نجاشي سره په دغه باره کي و وینو او خبري ور سره وکړو، درباریانو ویل: هو بالکل کولای سی، څرنګه چې دغه خلک ستاسي قوم دی تاسي حق لری چې د هغو په باره کي د نجاشي سره خبري وکړی، درباریانو وعده ور سره وکړه چې د دغه ملاقات په وخت کي به د دوی مرسته هم کوي، څو دغه دوه نفره د قریشو نمایندګان د نجاشي دربارته ورغله، هغه را وړي سوغاتونه یې نجاشي ته ورکړه، نجاشي هم ډیر په خوشاله سو او بیا دغو دوو نفرو د مهاجرو مسلمانانو په باره کي خبري شروع کړې، ویل: أیّها الملِک! زموږ د مَلک او وطنه ستا وطن ته څو نفره بیعقل ځوانان راغلي دي چې د خپل قوم له دینه اوښتي دي او ستا په دین کي هم نه دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

داخل سوي، يو بل نوی دين يې له ځانه جوړ کړی دی چي نه يې موږ پېژنو نه ته، او د دوی د قوم مشرانو چي د دوی پلرونه او اکاګان دي موږ و تا ته د دوی په باره کي را لېږلي يو چي ته يې بيرته هغه خپلو مشرانو ته ور ولېږې، ځکه هغه قوم د دوی ښه څارنه کولای سي او د دوی په غلطياوو ښه خبر دي.

درباريانو هم په خپل نوبت سره وويل: دوی حق او صحي وايي هغه راغلي کسان بايد دوی ته ور تسليم کړل سي چي خپل وطن او قوم ته يې بوزي، نجاشي وويل:

زه ظلم نه کوم ستاسي خبري مي د هغو په باره کي واورېدې خو غواړم چي د هغو خبري هم واورم بيا وروسته حکم کولای سم، درباريانو بيا وويل: موږ دوی پېژنو، دوی په خپل قوم کي معتبره او د عزت خاوندان دي، دوی حق او رشتيا وايي، نجاشي وويل: يا! دا ظلم دی چي د يوه طرف په خبرو پر هغه بل طرف حکم وکړم حتماً بايد د هغه بل طرف خبري هم واورم.

واقعاً نجاشي عادل ؤ او رسول اللهﷺ مخ کي د هغه په باره کي مسلمانانو ته فرمايلي وه چي حبشې ته هجرت وکړی ځکه هلته يو پاچا دی چي د هغه په مُلک کي ظلم نه کيږي، که څه هم نجاشي مسلمان نه ؤ مګر ظالم هم نه ؤ.

نجاشي پردې ټينګار وکړی چي تر هغو حکم نه سم کولای څو د هغه بل طرف خبري وا نه ورم او په حديث شريف کي راغلي دي: که يو سړئ په داسي حال کي درته راغلی چي يوه سترګه يې د لاسه ورکړې وه او له يوه نفره څخه يې شکايت کاوه چي هغه دغسي را سره وکړه، ته به د ده په فايده حکم نه کوې ترڅو چه هغه بل نفر و نه وينې، ښايي چي د هغه دواړي سترګي له منځه تللي وي، بيا نو څوک ظالم دی؟ د دې حديث شريف مقصد دا دی چي پرحکم کولو تلوار مه کوه بلکه ځان صحي او پوره په موضوع خبروه.

نو نجاشي هم پر خپله خبره ټينګ سو او ويل: زه بايد د هغو خبري هم واورم، درباريانو هر څه کوښښ وکړی چي نجاشي د دغو دوو نفرو د غوښتني سره سم حکم وکړي، مګر نجاشي وايي: تر هغو چي زه د مسلمانانو خبري وانه ورم دا امکان نه لري چي حکم وکړم، نجاشي امر وکړی چي مسلمانان راولی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو ته و ویل سوه چي نجاشي غوښتي یاست، مسلمانانو په خپل منځ کي سره و ویل: هرڅه چي پيښيږي خو موږ باید پاچا ته رشتیا و وایو او د خبرو کولو دپاره یې د رسول الله ﷺ د اکا زوی جعفر بن أبي طالب ﷺ خپل مشر وټاکی.

اوس چي مسلمانان د نجاشي دربار ته ورغله نجاشي ورته و ویل: دا څنګه دین دی چي تاسي په هغه کي د خپله قومه جلاسوي یاست؟ نه زما په دین کي داخل سوي یاست او نه په بل داسي دین کي چي هغه دي د مځکي پرمخ موجود وي.

جعفر بن أبي طالب ﷺ چي د مسلمانانو له طرفه خبري کوونکی ؤ و ویل:

ایّها الملک! موږ یو جاهل قوم ؤ چي د بتانو عبادت مو کاوه، د مړه سوي حیوان غوښي مو خوړلې، بد او فاحش کارونه مو کول، صلهٔ رحمي مو قطعه کول، یعني: پر دوستانو مو رحم او شفقت نه کاوه د همسایه سره مو بد کول، په موږ کي قوي ضعیفه خوړی، زموږ دغه حال ؤ چي الله جل جلاله موږ ته زموږ له قومه یو رسول را ولېږی چي موږ ته د هغه نسب، صداقت، امانت او پاکي را معلوم وه، دغه رسول موږ و یوه الله او د هغه جل جلاله عبادت ته وبللو او ویل: هغه شیان چي تاسي او ستاسي پلرو یې عبادت کاوه بېله الله عزوجل څخه هغه نور پرېږدی، چي هغه د ډبرو بتان وه.

او دغه رسول موږ په رشتیا ویلو، د امانت په بیرته ورکولو، په صلهٔ رحمي، په ښه همسایتوب، امر کړو، د آزار او وینو بهولو، د فواحش او درواغ ویلو، د یتیم د مال د خوړلو څخه یې منعه کړو او موږ یې امر کړو چي یوازي د یوه الله جل جلاله عبادت وکړو، هیڅ شریک ورته و نه نیسو، موږ یې د لمانځه په آداء کولو، صدقه ورکولو او په روژه نیولو امر کړو، جعفر ﷺ هغه کارونه چي اسلام په امر کړي وه یو یو ورته بیان کړل او ویل: موږ د ده تصدیق وکړی او پر ده ﷺ مو ایمان را وړی، د ده او د هغو شیانو متابعت مو وکړی چي د الله عزوجل له طرفه یې را ته را وړي وه، نو یوازي د یوه الله عبادت کوو او هیڅ شئ د الله شریک نه بولو، هغه شیان حرام بولو چي پرموږ حرام کړل سوي دي او هغه شیان حلال بولو چي راته حلال سوي دي، زموږ قوم پر موږ تېرئ او تجاوز وکړی، عذابونه یې را کړل، په خپل دین کي یې په تکلیف کړو، غواړي چي موږ بیرته د الله جل جلاله له عبادته د ډبرو د بتانو عبادت ته ورکش کړي او هغه خبیث شیان چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ حلال بلل بیا حلال وبولو، نوکله چې یې ظلمونه راباندې وکړه، عذابونه یې راکړه، مځکه یې راباندې تنګه کړه او کوښښ کوي چې زموږ او زموږ د دین په منځ کې جلا والی را ولي نو موږ ستا مملکت ته راغلو، ته مو تر نورو خوښ او اختیار کړې، ستا جِوار مو زړه وغوښتی او دا مو امید دی چې ستا په مَلک کې ظلم را باندې و نه سي.

نجاشي پوښتنه وکړه ویل: آیا ستا سره د هغه څه څخه یو شئ سته چې دغه رسول د الله ﷻ له طرفه را وړي دي؟ جعفر رضي الله عنه و ویل: هو، نجاشي ویل: را ته ویې وایه، جعفر رضي الله عنه د سورة مریم هغه آیاتونه تلاوت کړه چې د زکریا او یحیٰی علیهما السلام قصه پکښې بیان سوې ده، نجاشي دومره و ژړل چې ږیره یې په اوښکو لنده سوه او د نصاراوو علماوو چې اساقفه ورته ویل کیږي هم د قرآن مجید په اورېدلو سره وژړل، بیا نو نجاشي دوی ته و ویل: والله دغه کلام او هغه کلام چې عیسیٰ علیه السلام را وړی دی دواړه د یوه طاقه یا کلکینه څخه را وتلي دي.

دغه د زکریا او یحیٰی علیهما السلام قصه د نصاراوو سره موجوده وه مګر د قرآن مجید الفاظ او د بیان طریقه معجزه ده پر نجاشي یې ډېر تاثیر وکړی.

نجاشي د عَمرو بن العاص او عبدالله بن ربیعه طرف ته مخ ورواړاوه او ویل:

یا! والله هیڅکله به دوی تاسي ته در تسلیم نه کړم، نجاشي مسلمانانو ته و ویل: ورځئ بېغمه کښېنئ والله قریشو ته مو هیڅکله نه ور تسلیموم.

وروسته عَمرو بن العاص او عبدالله بن ربیعه د نجاشي له درباره ناکامه و وتل، مګر عَمرو بن العاص چې ذکي او هوښیار سړئ ؤ په دغه یو وار ورتګ نه ؤ قانع او فکر وهي چې یوه حیله او چم جوړ کړي، پسله فکره یې دا فیصله وکړه چې دوهم وار بیا نجاشي ته ورسي، که څه هم عبدالله بن ربیعه ورته و ویل: دا کار مه کوه دغه مسلمانان که څه هم زموږ مخالفه دي خو زموږ قوم او أقرباء دي، مګر عَمرو بن العاص بیا هم پر هغه خپل فکر ټینګ دی.

عَمرو بن العاص سبا سهار بیا د نجاشي دربار ته ورغلی او ویل: ایها الملک! دغه کسان چې تا په خپله مځکه کې د سکونت اجازه ورکړې ده دوی د عیسیٰ علیه السلام په باره کې ډیري لویې خبري کوي، نجاشي و ویل: د هغه په باره کې څه وایي؟ عَمرو و ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خپله دوی را وغواړه پوښتنه ځني وکړه چي دوی د عیسٰی علیه السلام په باره کي څه وايي.

نجاشي دوهم وار بیا مسلمانان را وغوښتل، مسلمانان پوه سوه چي قریشو بیا چم او حیله جوړ کړي دي، مسلمانانو په خپل منځ کي مشوره سره وکړه او پر دې یې فیصله وکړه چي د نجاشي د هري پوښتني جواب به په رشتیا او حق ویلو سره ورکوو، ځکه: حق همیشه کامیابه کیږي.

کله چي مسلمانان د نجاشي دربار ته ورغله، نجاشي پوښتنه ځني وکړه چي تاسي د عیسٰی علیه السلام په باره کي څه وایاست؟ جعفر رضی الله عنه و ویل: موږ د عیسٰی علیه السلام په باره کي هغه څه وایو چي زموږ نبي ﷺ را ته را وړي دي چي هغه عبدُالله، رسولُ الله، روحُ الله، کلمةُ الله دی هغه چي د مریمُ العذراء البتول په نس کي یې بېله پلاره اچولی دی او بیا یې د سورةُ المریم د (١٦) نمبر آیات څخه تر (۳۴) نمبر آیاته پوري ورته تلاوت کړل چي په دغو آیاتو سره جعفر رضی الله عنه د عیسٰی علیه السلام قصه پای ته ورسول.

او په دغو آیاتو کي دا واضحه او ښکاره ده چي د عیسٰی علیه السلام پیدا کېدل فقط یوه الٰهي معجزه ده چي بېله پلاره د مور څخه پیداسو او عیسٰی علیه السلام په خپله الله نه دی او کوم اختلاف چي نصارا د ده په باره کي کوي چي خوک یې په خپله الله یا د الله زوی بولي (العیاذ بالله) دا ټول بشري او د انسانانو اختلاف دی خو په حقیقت کي عیسٰی علیه السلام هغه انسان او بشر دی چي الله عزوجل په خپل کتاب کي ذکر کړی دی چي عبدالله او رسول الله دی او له موره بېله پلاره پیدا سوی دی، کله چي جعفر رضی الله عنه د آیاتو د ویلو څخه فارغه سو نجاشي و ویل: (صدق الله العظیم) او د مځکي څخه یې یوه خاشه را پورته کړه ویل: والله عیسٰی علیه السلام تر دغه چي تا و ویل، دغه یوه خاشه فرق نه درلودی، یعني: عیسٰی علیه السلام بنده او د الله رسول دی او پیدایښت یې په دغه مُعجِزِ ډول سره وُ.

هغه درباریان چي د نجاشي په مجلس کي حاضر وه او د هغو عقېده دا وه چي عیسٰی په خپله الله دی هغو مخالفت ښکاره کړی، نجاشي ورته و ویل: که څه هم تاسي مخالفت کوی بیا هم والله عیسٰی علیه السلام د دوی له بیانه څخه یوه خاشه فرق نه لري او نه یې درلودی.

نجاشي امر وکړی چي مسلمانان دي ولاړ سي په اُمن او ښغمي کي دي ژوند

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي او هيڅوک به آزار نه ور رسوي او خپلو درباريانو ته يې و ويل: د دوی دوو هديې بيرته ورکړی زه هغه ته ضرورت نه لرم، الله جل جلاله زما څخه رشوت نه دی اخيستی چې زما پاچهي يې بيرته ما ته را کړل او زه اوس په خپله پاچهي کې رشوت واخلم؟ ام سلمه رضي الله عنها چې د دغې قصې روايت کوي وايي: بيا نو دغه دوه نفره د نجاشي له درباره په بد مخ و وتل او هغه هديې چې دوی را وړي وې بيرته ورکول سوې او موږ د نجاشي سره په ښه همسايتوب کې وخت تېراوه.

اوس به اول په حبشه کې د نجاشي سره وروستني واقعات درته بيان سي او بيا به د قريشو تر ناکامه سفر وروسته په مکه مکرمه کې د قريشو نوري فيصلې او اقدامات درته بيان سي.

په دغه خبرو سره د نجاشي او د هغه د درباريانو په عقيده کې اختلاف ښکاره او پيدا سو، ځکه نجاشي عيسٰی عليه السلام د الله بنده او رسول وباله او درباريانو عيسٰی عليه السلام په خپله رب باله. العياذ بالله.

(درباريان د قوموا و قبيلو هغه مشران دي چې همېشه به د نجاشي په دربار کې حاضر وه)

نو د پاچا او درباريانو د عقيدې د اختلاف په سبب په حبشه کې فتنه شروع سوه، درباريان په دې واقعه ډېر ناراضه دي چې نجاشي ولې د دوی د عقيدې څخه مخالفه خبرې کوي مګر نجاشي عالم ؤ، يوازې پاچا او امير نه ؤ بلکه د نصاراوو ډېر لوی عالم هم ؤ، هغه په انجيل کې معلومات درلودل او د هغه سره د عيسٰی عليه السلام په باره کې صحي معلومات وه، نو خود د پاچا او درباريانو په منځ کې ورځ په ورځ اختلاف زياتېدی.

په دغه وختو کې به نجاشي د جعفر رضي الله عنه سره ملاقاتونه کول او جعفر رضي الله عنه به اسلام او د هغه احکام ور ښوول، څو نجاشي په پټه مسلمان سو او پر رسول الله ﷺ يې ايمان را وړی او د قرآن مجيد ليکني يې د جعفر رضي الله عنه څخه د زده کولو د پاره اخيستې.

په دغه موده کې د پاچا او درباريانو اختلاف نور هم شديد سو، نجاشي وليدل چې د درباريانو د اختلاف په سبب يې پاچهي ضعيفه کېږي نو يې يوه ورقه چې قرآن مجيد پر ليکل سوی ؤ تر خپلو کالو لاندې پر ځيګر کېښوول او بيا يې ټول درباريان را ټول کړه او ورته ويې ويل: تاسي ته څه ښېښه ده؟ وينم مو چې په فتنه او بې اتفاقي اخته کېږئ، درباريانو و ويل: ته د عيسٰی عليه السلام په باره کې داسي خبرې کوې چې هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبري زموږ د عقيدې څخه فرق لري، نجاشي و ويل: تاسي د عيسىٰ عليه السلام په باره کي څه وایاست؟ درباريانو و ويل: موږ وايو: عيسىٰ عليه السلام د الله زوی دی (العياذ بالله) نجاشي لاس پرځيګر کښېښاوه او ويل: زه پر دغه يم، مقصد يې هغه قرآن ؤ چي ده ترکالو لاندي ايښی ؤ، مګر په ظاهره هغو ته داسي ښکاره سوه چي زه ستاسي سره پر دغه خبره يم او قسم يې ياد کړی چي زه هم پر دغه يم، موضوع لږ څه سړه سوه مګر بيا هم ځيني درباريان په شک او تردد کي دي او وضعه پوره نه آراميږي.

څو د حبشيانو يو قومي مشر د څو نفرو درباريانو سره يو ځای سو او د لښکر د مشرانو څخه يې هم څو نفره د ځان ملګري کړه د نجاشي پر ضد يې جنګ اعلان کړی، د نجاشي لښکر پر دوې حصې و ويشل سو يوه ډله د مخالفينو وه او بله ډله د نجاشي ملګري وه، د نجاشي او مخالفينو په منځ کي جنګ شروع سو، د جنګ ميدان د يوې لويي او برداره ولې پر غاړه ؤ چي (نهر) ورته وايي او مسلمانان د دغه نهر پر هغه بله غاړه اوسېدل، جنګ يې ليدی مګر د جنګ نتيجه يا د يوه طرف کاميابي نه ورته معلومېدل، نو مسلمانانو و ويل: څوک به د جنګ خبر او نتيجه موږ ته راوړي چي څوک کاميابه کيږي او څوک ماته خوري؟ که نجاشي کاميابه سو موضوع په خير ده ځکه هغه زموږ پر طرف دی او که مخالفين کاميابه سي نو زموږ ژوند په خطر کي دی.

زبير بن العوام رضي الله عنه چي په دغه وخت کي قوي ځوان ؤ هغه و ويل: دا خبر به زه درته راوړم، مګر واله ډيره لويه او برداره ده څوک وايي: دغه واله بحر نيل ؤ، زبير بن العوام رضي الله عنه د اوبو يو ژئ خالي کړی او بيا يې په هوا ډک کړی (وې پړساوه) او بو ته يې ور واچاوه لاسونه يې پوري ونيول په اوبازي يې شروع وکړه څو د ولې هغه بل طرف ته ورسېدی او هلته د جنګ حالاتو ته ګوري، د جنګ په نتيجه کي د نجاشي لښکر کاميابه سو او مخالفينو ماته وخوړل، زبير بن العوام رضي الله عنه د هغه ژي په مرسته بيرته په دغه لوی نهر کي راغلی او مسلمانانو ته يې د نجاشي د کاميابۍ زيری را وړی.

نجاشي د مرګ تر وخته پر اسلام پاته سو، کله چي بيا په وروسته کي نجاشي رضي الله عنه وفات سو جبريل عليه السلام د هغه د وفات خبر و رسول الله ﷺ ته راوړی او رسول الله ﷺ پر هغه د غائب د جنازې لمونځ آداء کړی، صلوٰةُ الغائب پر هغه چا کيږي چي پر هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جنازې لمونځ نه وي سوی، مګر هغه څوک چي پر هغه د جنازې لمونځ سوی وي پر هغه مړي د غائب د جنازې لمونځ نه کیږي او پر نجاشي رضي الله عنه د جنازې لمونځ نه ؤ سوی ځکه هغه په نصاراوو کي ؤ او خپل اسلام یې پټاوه، نو رسول الله ﷺ او اصحابِ کرامو پر نجاشي د غائب د جنازې لمونځ آداء کړی.

دا د نجاشي د اسلام قصه او هغه واقعې وې چي مهاجر مسلمانانو ته په حبشه کي پېښي سوي وې. *(اوس به بیرته مکې مکرمې ته ولاړسو)*

کله چي عَمرو بن العاص او عبدالله بن ربیعه د حبشې له ناکامه سفره مکې مکرمې ته راغله او د قریشو هغه چم او حیله کوم چي د مهاجر مسلمانانو دپاره یې جوړ کړي وه بې فایدې او بې معنٰی وګرځېدل، قریش پوه سوه چي دوی تر خپلو حدودو دباندي څه نه سي کولای او دلته په مکه مکرمه کي هم د دوی ژوند تریخ دی دا حال نور نه سي زغملای، نو یې یوه ډېره خطرناکه مشوره وکړه ویل: موږ له دې شره تر هغو نه سو خلاصېدلای ترڅو چي محمّد ﷺ په تمامه معنٰی له دعوته څخه منعه نه کړو یا دا چي وېې وژنو، خو دا کار د دوی په وسه نه ؤ پوره ځکه ابوطالب د قریشو او د رسول الله ﷺ په منځ کي ولاړ دی او د محمّد ﷺ پوره ساتنه کوي، نو قریشو دا خوښه وبلل چي په دغه باره کي د ابوطالب سره جِدّي خبري وکړي.

ابوطالب ته د قریشو دوهم وار ورتګ

د قریشو مشران او سرداران د دوهم وار دپاره ابوطالب ته ورغله او ویل: یا ابا طالب! ته په موږ کي مشر د شرف او مقام خاوند یې موږ د مخه ستا څخه وغوښتل چي وراره دي له دعوته او دغه بېځایه خبرو څخه منعه کړه خو تا نه کړی منعه، نور نو د قریشو په منځ کي فتنه مه جوړوه، په والله موږ پر دغه حال نور صبر نه سو کولای چي زموږ پلرو ته بد ویل کیږي، پر آلِهه یا خدایانو مو عیبونه ویل کیږي، دین مو عبث او بېکاره بلل کیږي، یا دي وراره زموږ څخه منعه کړه یا دا چي ته او دئ دواړه زموږ مقابل طرف یاست، نور نو موږ تر هغو آرام نه کښېنو چي یوه له دغو دوو ډلو څخه هلاکه نه سي (یعني: یا موږ و نه وژل سو یا تاسي و نه وژنو) دغه وعدې او تهدیدونه و ابوطالب ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوی او خطرناکه معلوم سوه او پوه سو چي د نورو قریشو او د عبدالمطلب د اولادې په منځ کي فتنه جوړېږي، نو یې رسول الله ﷺ را وغوښتی او ورته ویې ویل:

اې وراره! ستا قوم ستا څخه شکایت لري او ما ته راغله دغسي او دغسي یې را ته وویل، نو زما او د خپل ځان د ساتني فکر وکړه او پر ما دومره بار مه ایږده چي زه یې د وړلو طاقت نه لرم دغه موضوع باید حل سي یا دا چي ته چپ سې یا بله لاره وسنجوو، دا نه ده صحي چي خبره دغسي پاته وي او په آخر کي لویه فتنه ځني جوړه سي، د رسول الله ﷺ دا خیال او ګمان سو چي اکا مي زما د مرستي څخه لاس اخلي او اوس زما د کومک کولو څخه عاجزه سو، نو یې وویل:

اې اکا! په والله که کفار زما په راسته لاس کي لمر او په چپه لاس کي سپوږمۍ کښېږدي او را ته ووایي چي دغه کار یعني: د دین تبلیغ او اسلام ته دعوت پرېږده، تر هغو به یې پرې نږدم چي یا دغه دین ښکاره او ظاهره نه سي یا زه هلاک نه سم.

بیا نو رسول الله ﷺ وژړل او د اکا څخه په خواشیني سره ولاړ سو، ابوطالب چي مهربانه اکا ؤ او د رسول الله ﷺ د خواشینه کېدلو طاقت یې نه درلودی پسي ور ږغ کړه، رسول الله ﷺ چي مخ ورته را واړاوه اکا یې ورته وویل:

اې وراره! ورځه هر څه چي دي خوښه وي هغه وایه په والله هیڅ شي او هیچا ته به دي هیڅکله تسلیم نه کړم او بیا یې دغه شعر ووایه:

والله لن يَصلوا إليکَ بجمعهم حتّٰى اُوسدُ فی التراب دفينا

فَاصدع بأمرک ما عليک غضاضه و أبشر و قَر بذاک منک عيونا

یعني: په والله ټول قریش به په خپل ټول قوت او طاقت سره تا ته در و نه رسېږي او په تا به هیڅ و نه کړي ترڅو چه زه په خاورو کي نه یم ښخ سوی، په عزم او همت سره دي خپل د دعوت کار کوه پر تا هیڅ خطر او ملامتیا نسته او زه په خپله دغه وعده سره تا ته زېری درکوم چي ستا سترګي به یخي سي، یعني: د زړه مراد به دي حاصل او خوشاله به سې.

دا هغه قومي اتحاد او اتفاق ؤ چي د هغه په سبب یې د رسول الله ﷺ ملا تړ او تایید کاوه، چي هم دغه د ابوطالب ملا تړ او مرسته د رسول الله ﷺ د دعوت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دين د اظهار دپاره د قوت او طاقت مصدر او منبع وه، رسول الله ﷺ نور هم د دعوت په نشرولو کي زياتوالی وکړی، و ډلو ته، و حاجيانو ته، و افرادو ته، هر چا ته بېله تردد او بېله بيري د توحيد او اسلامي دين بيان کوي، قريشو وليدل چي محمّد ﷺ نور هم خپل دعوت نشروي نو پوه سوه چي ابوطالب نه غواړي چي محمّد ﷺ منعه کړي يا د ده ﷺ د ساتني څخه لاس واخلي او همدغه ابوطالب دی چي د قريشو د تفرقې او دښمنۍ سبب دی.

ابوطالب ته د قريشو درېيم وار ورتګ

درېيم وار بيا قريش سره را ټول سوه او ابوطالب ته ورغله دا وار يې يو عجيبه وړانديز يا پېشنهاد ور سره را وړی ؤ، هغه دا چي د قريشو د ځوانانو څخه يې يو ښايسته ځوان ور سره را وستلی ؤ چي عمّار بن وليد بن المغيره نومېدی او د خالد بن وليد رضي الله عنه وړور ؤ، دغه ځوان د نامه، شرف او نسب، خاوند ؤ، ښايسته او مالداره ځوان ؤ، نو قريشو و ويل: يا ابا طالب! دغه ځوان عمّار بن الوليد واخله د ځان زوی يې وګرځوه ستا سره دي اوسيږي، د ده عقل او قوت يې ستا او مورږ به يې هم نسبت تا ته کوو ستا زوی به يې بولو او په عوض يا بدل کي يې ستا وراره هغه چي ستا او ستا د پلرو له دينه مخالف دی او قوم يې سره پاشلی دی را تسليم کړه چي مورږ يې و وژنو نو سړئ په سړي سو، ابوطالب و ويل: والله دا ډيره بده سودا ده، ستاسي زوی را کوی چي در ويې ساتم او زما زوی درکړم چي تاسي يې و وژنی؟ په والله دا سي به هيڅکله پېښه نه سي.

مُطعِم بن عدي و ويل: يا ابا طالب! والله ستا قوم انصاف در سره وکړی خو زه تا وينم چي هيڅ شئ نه قبلوې، ابوطالب و ويل: والله انصاف مو نه دی را سره کړی مګر ته غواړې چي قوم پر ما را پورته کړې ورځه هر څه چي دي په وسه پوره وي هغه وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول اللهﷺ د وژلو
دپاره د یاغي او سرکښه قریشو مشوره

اوس چې د قریشو لاس ته څه نه ورغله او دوه درې واره د ابوطالب څخه نا امیده ولاړ سوه نو یې خپل آزارونه او تکالیف تر هغه پخوا ډېر زیات کړه او په دغه ورځو کي د طاغي قریشو سره د محمّدﷺ د وژلو فکر په بله طریقه سره پیدا سو، مګر د قریشو دغه د رسول اللهﷺ د وژلو فکر او دغه د آزارو شدت او ډېر والی د اسلام د تقویې سبب وګرځېدل، هغه دا چې د مکې مکرمې دوه نامتو پهلوانان او قهرمانان د اسلام دین ته داخل سوه چې یو یې حمزه بن عبدالمطلب ؤ او بل یې عمر بن الخطاب ؤ، خو د دوی د اسلام را وړلو تر قصې د مخه به لږ څه هغه سخت آزارونه درته بیان کړم چې رسول اللهﷺ ته ورکول کېده.

عُتیبه بن أبي لهب چې د رسول اللهﷺ د اکا ابولهب زوی دی یوه ورځ و رسول اللهﷺ ته ورغلی او ویل: زه د:

﴿ وَٱلنَّجۡمِ إِذَا هَوَىٰ ۝١ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّىٰ ۝٨ ﴾.

د آیاتو او مفهومه څخه منکره یم، یعني: کوم شئ چې د دغو آیاتو څخه مقصد دی هغه نه منم او بیا یې د رسول اللهﷺ په آزارولو شروع وکړه کالي یې پر څیري کړه او د رسول اللهﷺ پر مخ یې ور تُوف کړه، مګر د ده نارې پر رسول اللهﷺ نه ومښتې، دلته نو رسول اللهﷺ ښرا ورته وکړه، ویل: الٰهي ستا د سپو څخه یو سپئ پر مسلطه کړې، د رسول اللهﷺ دغه ښرا قبوله سوه، هغه داسې چې یو وخت دغه عُتیبه د قریشو د څو نفرو سره شام ته په سفر تللی ؤ او هلته یې په یوه ځای کي واړول چې هغه ځای ته (الزرقاء) ویل کېږي، د شپې یو زمرئ پر راغلی، عُتَیبه نارې کړې ویل: ما لره دي ویل او هلاک وي لکه څرنګه چې محمّدﷺ ما ته ښرا کړې ده په والله دغه زمرئ ما وژني او زه محمّدﷺ په داسې حال کي و وژلم چې دئ په مکه کي دی او زه په شام کي یم، زمرئ ور نژدې سو او د ټولو خلکو له منځه یې پر دغه عُتیبه حمله وکړه او سره څیري یې کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قریشو د قاتلانه اعمالو څخه یو هم هغه دی چې رسول الله ﷺ په حرم شریف کې لمونځ کاوه، د سجدې په وخت کې عُقبه بن أبي مُعیط کافر د ده ﷺ پر مبارکه غاړه پښه کېښوول او تر دومره وخته یې کېښکېښل چې قریبه وه د رسول الله ﷺ نفس وخېژي.

د هغو کارو څخه چې پردې دلالت کوي چې قریشو د رسول الله ﷺ د وژلو اراده درلودل یو هم هغه دی چې ابن اسحاق یې په یوه اوږده حدیث کې روایتوي او وایي: ابوجهل د قریشو د مشورو په یوه مجلس کې وویل: یا معشرَ القریش!

یعني: اې د قریشو قومه یا ډلې! تاسي وینی چې محمّد ﷺ ته بل کار نه دی پاته بېله دې څخه چې زموږ پر دین بد و وایي، پلرونه مو بیعقلان او ناپوهان و بولي، زموږ آلهه یا خدایان په بدو نومو سره یاد کړي، زه خو نور صبر نه سم ورته کولای، کومي لاري چې د حَل او صلحې دپاره موجودي وې هغه مو ټولي عملي کړې خو هیڅ فایده یې و نه کړه او اوس ما یوه چاره سنجولې ده چې بېله هغه بله لار نه لرو، قریشو و ویل: هغه چاره څه شي ده؟ ابوجهل علیه لعائن الله و ویل: زه محمّد ﷺ وژنم، زما د الله سره وعده ده چې یوه دومره ډبره اخلم چې تر هغې لویه ډبره نه سم اخیستلای، کله چې محمّد ﷺ په لمانځه کې سر پرسجده کېښاوه، په هغه ډبره یې پر سر وهم او د هغه په وژلو سره به د هغه څخه خلاص سو، بیا نو ستاسي خوښه او اختیار دی چې ما د عبد مناف اولادې ته ورتسلیموی او که مې دفاع کوی، حتّی که د عبدالمطلب اولاده ما مړ هم کړي خو زه دغه کار کوم، ابوجهل د دې امت فرعون او دا یې شیطاني اعمال.

قریشو و ویل: یا! والله هیڅکله دې هیچا ته نه تسلیموو، موږ ټول ستا دفاع کوو هر څه چې دې زړه غواړي هغه وکړه.

سبا ورځ هغه ده چې ابوجهل باید خپله شیطاني نقشه عملي کړي، په سبا سهار کې قریش د خپل مجلس په ځای کې ناست دي او په دې انتظار دي چې اوس ابوجهل څه کوي؟ ابوجهل یوه لویه ډبره ور سره کېښوول او د رسول الله ﷺ د راتګ انتظار کوي، رسول الله ﷺ د خپل عادته سره سم په خپل کور کې اودس تازه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی ؤ او راغلی د کعبې شریفې سره لمونځ کوي، د رسول الله ﷺ دا عادت ؤ چې ډیره اوږده سجده به یې کول، کله چې رسول الله ﷺ خپل رب ته سر پر سجده کښېښاوه ابوجهل هغه خپله ډبره واخیستل او د رسول الله ﷺ پر طرف ور رهي سو، کله چې رسول الله ﷺ ته ور نژدې سو ډبره یې وغورځول مخ پر قریشو را ځغلي، د بیري څخه یې د مخ رنګ او بڼه بل قسم اوښتې ده، قریش د ده مخ ته ور ولاړ سوه ویل: څه درته پیښه سوه؟ یا ابا الحکم!

ده وویل: آیا تاسي نه ولیدی؟

قریشو ویل: څه شي مو نه ولیدی؟

ابوجهل وایي: هغه چې ما ولیدی تاسي نه ولیدی؟

قریش وایي: څه شي دي ولیدل؟ حال ووایه.

ابوجهل ویل: و مي لیده چې ځوان او غټ، قوي او مست اوښ زما پرطرف را رهي دی خوله یې خلاصه کړې ده غواړي چې پر ما حمله وکړي.

قریشو ویل: ته پرتي وایې؟ موږ هیڅ شئ نه دی لیدلی.

ده ویل: قریبه وه چې ما ووژني او تاسي و نه لیدی.

دا د ابوجهل د هغه خبیثې نقشې څخه د رسول الله ﷺ د نجات او خلاصون دپاره الهي معجزه وه.

اوس چې د قریشو دا کار هم د ناکامۍ سره مخامخ سو خو بیا هم د رسول الله ﷺ د وژلو نقشې او دسیسې په خپل فکر او دماغ کي سنجوي، مګر په دغه وختو کي یې یو بل چم او حیله هم وسنجول چې داسي یو کار وکړي چې هیڅوک د محمّد ﷺ خبرو ته غوږ و نه نیسي، ویل: نضر بن الحارث را وغواړی، نضر بن الحارث د قریشو څخه یو نفر ؤ چې په طائف کي اوسېدی د دې سړي ژوند په سفرو تېر سوی ؤ، په دغه سفرو کي یې ډیري قصې زده کړي وې، د ډیرو ملکو تاریخ او قِسم قسم حوادث یا واقعات ور معلوم وه، د خبرو ډک سړئ ؤ، زړې قصې او نوي واقعات، عجائب او غرائب، درواغ او رشتیا یې زده وه، قریشو دا سړئ را وستی او ویل: ته به دلته اوسېږې، هر وخت چې دي محمّد ﷺ ولیدی چې یو ځای کښېني ته به هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلته ورته کښېني دیٔ ﷺ به خبرو ته نه پرېږدې، هغه ستا مزه داره او خوندوري قصې به شروع کړې (لکه نن ورځ چي کفار په دوش او کېبل مسلمانان د ديني معلوماتو د حاصلولو او اذکارو د ویلو څخه منعه کوي او منعه کړي يې هم دي) نضر بن الحارث هم دغه خپله وظیفه شروع کړه او همیشه به یې داسي کول چي چیري به رسول الله ﷺ کښېنستی او قرآن مجید به یې وایه یا به یې د دعوت خبري کولې نضر به هم هلته ورغلی او خپلي قصې به یې شروع کړې، په اولو وختو کي د قریشو دغه حیله تر یوې اندازې کامیابه سوه خلکو به د دغه نضر عجائبو او غرائبو ته غوږ نیوی، د رسول الله ﷺ مجلس به یې پرېښاوه او نضر ته به ناست وه، کله چي به نضر خپلي خبري خلاصي کړې نو به یې ویل: ښوک وایي چي محمّد ﷺ تر ما ښه او بهتر دی؟ هغه زړې او پخوانۍ قصې کوي زه هم زړې او پخوانۍ قصې کوم، د هغه دا هم ټول خُرافات دي او زما دا هم ټول خُرافات دي دواړه یو شیٔ یو، څو ورځي پر دغه قسم تیري سوې او خلک د نضر بن الحارث په قصو ماړه سوه، چیري د ده خبري او قصې او چیري قرآن کلامُ الله، خلکو بیرته دیٔ او د ده مجلس پرېښوول او هلته به رسول الله ﷺ ته ناست وه.

د نضر بن الحارث د دغه عمل او وینا په باره کي چي ده او نورو کفارو به ویل: قرآن مجید پخوانۍ قصې دي د قرآن مجید په مختلفو سورتو او ځایو کي (۹) آیاته نازل سوي دي چي هغه ټول آیاتونه د کفارو د دغي خبري رَد کوي چي وایي: قرآن پخوانۍ قصې دي، چي یو د هغو آیاتو څخه د سورةُ الأنعام (۲۵) نمبر آیات دی چي رب عَزَّوَجَلَّ فرمايي:

﴿يَقُولُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ إِنۡ هَٰذَآ إِلَّآ أَسَٰطِيرُ ٱلۡأَوَّلِينَ ﴾. [الأنعام: ۲۵]

یعني: هغه کسان چي کافران سوي دي هغه وایي: نه دی دا قرآن مګر د پخوانیو خلکو باطلي قصې.

نو په هر آیات کي چي د اساطیر لفظ ذکر سوی دی په هغه کي پر نضر بن الحارث رَد دی، چي قرآن کریم اساطیرالأولین نه دی بلکه دا کلام الله تَنذِيرٌ مِنَ الرَّحمٰن الرَّحیم دی، په دې کلام کي ېېره، وعظ، نصیحت او لارښوونه موجود دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داهم د دعوت د منعه کولو او د هغه د اثر د خُنثی کولو دپاره د قریشو له طرفه یوه طریقه وه، خو په عین وخت کي د قریشو په زړو کي د رسول الله ﷺ د وژلو فکر هم ور سره دی، ابن اسحاق د عبدالله بن عَمرو بن العاص رضی الله عنه څخه روایت کوي چي وایي: یوه ورځ کعبې شریفي ته نژدې قریش ناست وه او زه هم ورغلم هلته کښېنستم، رسول الله ﷺ له کوره را و وتی د کعبې شریفي پرطرف رهي دی ځو حجر اسود يې مسحه کړی او بیا يې په طواف شروع وکړه، په طواف کي چي د قریشو پر محاذاة یا برابري ورغلی قریشو ځیني داسي بدي او ناوړه خبري ورته وکړې چي د هغو خبرو اثر د رسول الله ﷺ پر مخ ښکاره سو او څه يې و نه ویل، دوهم وار چي بیا د دوی پر برابري ورغلی قریش بیا پُچ او رَد وایي، رسول الله ﷺ پته خوله دی هیڅ نه وایي خو د قهر علامې يې پر مخ ښکاره دي، بل وار بیا دغه حال دی، د طواف په هر شوط کي چي پر دوی راسي قریش دغه سپک ویل کوي، رسول الله ﷺ حلیم دی او هیڅ نه ورته وایي، خو د طواف په آخري شوط کي قریشو ډېر شنیع او بد الفاظ د ده ﷺ په مقابل کي استعمالول، رسول الله ﷺ ورته ودرېدی په ډېر قهر او غضب سره يې و ویل:

«اَتَسْمَعُونَ یَا مَعشَرَ القُریش! أمّا وَالَّذي نَفْسِي بِیَده لَقَدْ جِئْتُکُم بالذِّبح ».

یعني: اې د قریشو ډلې! تاسي يې اورئ؟ زما دي قَسم په هغه ذات وي چي زما د نفس اختیار د هغه په قدرت کي دی زه به تاسي ته حلالول را وړم، یعني: تاسي به ټول حلال کړم، قریش د دغي لهجې او د دې الفاظو په اورېدلو وارخطا او په بېره کي سوه ټول چپ او پرخپلو ځایو ناست دي، په دوی کي هغه قوي نفر دومره وکولای سوای چي رسول الله ﷺ ته ور ولاړ سو په ډېره نرمه او د عذر په لهجه ورته وایي: یا ابا القاسم! و مو بخښه ته کریم او حلیم يې موږ ستا په حق کي غلطیا وکړه، عذر وایي، دغه ټول عذرونه يې د رسول الله ﷺ د قهرمني لهجې او شدیدي ځبري د بیري څخه وه، رسول الله ﷺ رهي سو او دوی يې پرېښوول.

قریش چي بیرته پرخپلو ځایو کښېنستل اوس ځانونه ملامتوي او یو د بل سره وایي: دا مو څه وکړه؟ موږ د ده د آزارولو او تکلیف ورکولو نیت کړی دی او اوس موږ ټول د ده په یوه خبره و بېرېدلو دا څه راوسوه؟ ژر مو بیا بخښنه ځني وغوښتل او

(c) ketabton.com: The Digital Library

زارې مو ورته کولې، هغه هم د ده په یوه خبره؟ قریشو قصد وکړ چې سبا به يې ډير آزاروو، دوهمه ورځ بيا قريش کعبې شريفي ته نژدې ناست دي رسول الله ﷺ راغلی غواړي چې طواف وکړي، قريش ټول په يوه وار ورته را ولاړ سوه او پر را وګرځېدل، دا يې يوې خوا ته کشوي هغه بل يې بلي خوا ته کشوي، يو سوک ور سره کړي او هغه بل چپلاخه او ورته وايي: ته مونږ په حلالولو بېروې؟ او مونږ حلالوې؟ له هره طرفه پر رسول الله ﷺ د چپلاخو او سکانو باران دی، رسول الله ﷺ د دوی په منځ کي ورک دی د کومي خوا دفاع وکړي، کار يې د قدرته وتلی دی او نور هم پر رسول الله ﷺ وهل زياتيږي، حضرتِ فاطمه ﷺ راغله او دا حال يې وليدی غواړي چې په چغارو او بغارو خپل پلار خلاص کړي خو په وسه يې نه سوه پوره، نو يې د ابوبکر الصدِّيق ﷺ د کور و طرف ته ور وځغستل او هغه يې خبر کړی، هغه هم په ځغستا راغلی او د خلکو په منځ ور ننوتی يوه او بل طرف ته خلک پوري وهي څو ځان يې رسول الله ﷺ ته ور ورساوه او رسول الله ﷺ يې د قريشو له منځه را وايستی، ابوبکر الصدِّيق ﷺ ژاړي او وايي: تاسي يو سړئ پر دغه وژنی چي وايي زما رب الله دی؟ بس دغه يې ګناه ده؟ او رسول الله ﷺ يې له دغه وهلو څخه خلاص کړی، دا هغه درد، هغه تکليف او هغه عذاب دی چي رسول الله ﷺ ته له خپله قومه ور رسېدی.

امام بخاري د عُروه بن زبير ﷺ څخه روايت کوي چي وايي: د عبدالله بن عَمرو بن العاص ﷺ څخه مي پوښتنه وکړه چي په هغه ډېر سخت او شديد عذاب مي خبر کړه چي مشرکانو ورسول الله ﷺ ته ورکړی دی، عبدالله بن عَمرو ﷺ و ويل:

رسول الله ﷺ د کعبې شريفي په حِجر يا حطيم کي لمونځ کاوه چي عُقبه بن أبي مُعَيط راغلی او خپل پټو يا کالئ يې د رسول الله ﷺ په غاړه کي ور واچاوه او ډير شديد يې خپه کړی ترڅو چي ابوبکر الصدِّيق ﷺ راغلی او عُقبه يې تر اوږو ونيوی او څنې کش يې کړی او ويل: تاسي پر دغه يو سړئ وژنی چي وايي رب مي الله دی؟

په هغه حديث کي چي د ابوبکرالصدِّيق ﷺ لور اَسماء ﷺ يې روايتوي وايي: ابوبکرالصدِّيق ﷺ ته ورناري کړل سوه چي هله ملګري ته دي ځان ور و رسوه، وايي: ابوبکر چي زمونږ څخه يا له خپله کوره وتی ده څلور کوڅې درلو دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

(يعني د خپلو وريښتانو څخه يې څلور کوڅې اودلي وې) او د کوره څخه د وتلو په وخت کي يې دغه ويل: آيا تاسي يو سړئ پر دغه وژنی چي وايي زما رب الله دی؟ هلته چي ور ورسېدی مشرکانو رسول الله ﷺ پرېښاوه پر ابوبکرالصديق رضی الله عنه يې را واچول، اسماء رضی الله عنها وايي: کله چي ابوبکر الصديق رضی الله عنه بيرته خپل کور ته راغلی هري کوڅی ته چي به مو لاس ور وړی هغه به زموږ په لاسو کي راغله، يعني: د سر وريښتان يې ټول ور شکولي وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دحمزه بن عبدالمطلب رضي الله عنه اسلام

تردې وروسته پر رسول اللهﷺ نور هم آزارونه زیاتېدل او قریش پر دلاوره کېدل، قریشو جُرئت پیدا کړی، څرنګه چې رسول اللهﷺ حلیم ؤ د بد ویلو او ښکنځلو جواب یې چا ته نه ورکاوه او تر پټه خوله زیات یې نور څه هم نه سوای کولای، فقط دعوت کوي او تحمّل ، هغه آیات شریف خو مو د مخه درته بیان کړی چې ربﷻ ورته و فرمایل:

﴿وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ﴾ او خپل رب ته دي صبر کوه.

رسول اللهﷺ هم په صبر دی او قریش هره ورځ آزارونه ورکوي او په آزار ورکولو کي ورځ په ورځ زیاتوب او شدت کوي، دغه د ظلم او طغیان د تورو اوریځو په فضاء کي د ضعیفه خلکو دپاره یو نور او روښنایي وځلیدل چې هغه د حمزه بن عبدالمطلب اسلام ؤ، حمزه رضي الله عنه د بعثت د شپږم کال په آخر کي مسلمان سو او ډیر داسي ګمان کیږي چې د ده اسلام د ذي الحجه په میاشت کي ؤ.

د حمزه رضي الله عنه د اسلام سبب دا ؤ چې یوه ورځ قریش د کعبې شریفي سره ناست وه او رسول اللهﷺ طواف کاوه، ابوجهل چې هم دلته حاضر ؤ رسول اللهﷺ ته یې په ښکنځلو او بد ویلو شروع وکړه داسي شدید او غلیظ الفاظ یې ورته و ویل چې تر دغه وخته چا دغسي بد الفاظ نه وه ورته ویلي، د رسول اللهﷺ د مخ رنګ له ډیره قهره تغیر کاوه مګر په وسه یې څه نه وه پوره، په یوه روایت کي وایي چې ابوجهل په یوه ډبره هم پر سر و واهه او د رسول اللهﷺ له سره څخهویني را توی سوې، بیا نو ابوجهل ولاړی هلته د قریشو سره د هغوی په مجلس کي په فخر کښېنستی.

یوه ښځه چې د عبدالله بن جدعان مینځه وه هغې دغه حال ولیدی چې ابوجهل پوچ او رَد وایي او رسول اللهﷺ پټه خوله دی، ښځه د دغه ظلم په لیدلو نه وه خوښه خو رهي سوه، په لار کي حمزه رضي الله عنه په مخه ورغلی چې له ښکاره را رهي ؤ او هغه خپل غشی او لیندۍ ور سره وه، د حمزه رضي الله عنه ښکار خوښ ؤ او ښکار یې کاوه، خاصتاً د زمریانو ښکار چې دا د حمزه رضي الله عنه د قوت او شجاعت علامه ده خو تر دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخته پر هغه خپل شرک ؤ، اول چې مکې مکرمې ته داخل سو هغه ښځې ورته و ویل: که چیري تا لیدلي وای؟ چې ابو الحکم (یعني: ابوجهل) ستا وراره ته څه و ویل، حمزه ﷺ ویل: څه یې ورته و ویل؟ ښځې ویل ښکنځل بد ویل هرڅه چې وه هغه یې ټول ورته و ویل، حمزه ﷺ و ویل: چا د دغو خبرو جواب ور نه کړی؟ ښځې ویل یا والله هیچا جواب ورنه کړی، حمزه ﷺ چې په قریشو کې شجاع او قوي ځوان ؤ ډیر قهر ورغلی د خپل کور پر ځای د دارالندوه طرف ته رهي سو، په لارکې هیچا ته نه درېږي فقط ابوجهل یې په کار دی چې وې ویني او ورحمله کړي، مستقیم هغه د قریشو ټولني ته ورغلی هلته ابوجهل د قریشو په منځ کې ناست دی او حمزه ﷺ ورته و درېدی هغه لېندۍ چې د ښکار دپاره ور سره وه په هغه یې پر سر و واهه، د ابوجهل له سره وینې را ایله سوې، حمزه ﷺ ورته و ویل: ته محمّد ته ښکنځل کوې او زه د ده پر دین یم (خُذهَا وأنَا إبنُ الأكرَمِين) واخله دغه زما واری او زه د اشرافو زوی یم او په هغه لیندۍ یې بل واری پر وکړی او بغ یې کړه: څوک زما جواب وایي؟

د ابوجهل قوم چې بني مخزوم وه هغه ولاړ سوه غواړي چې د ابوجهل پر طرف و جنګیږي لوی جنګ او فتنه جوړه سي، ابوجهل بغ پر وکړی چې پرې یې ږدی خطاء زما وه ځکه ما د ده وراره ته ډیر بد و ویل، زه یم چې تجاوز مي کړی دی.

دلته نو حمزه ﷺ د رسول الله ﷺ بدله او انتقام واخیستل، مګر ده یوه جمله و ویل، دئ وایي زه نه پوهېږم چې دغه جمله څنګه زما تر خوله و وتل؟ هغه دا چه ما و ویل: ته محمّد ته ښکنځل کوې او زه د ده پر دین یم، دا جمله مي بې اختیاره له خولې و وتل حال دا چه زه د ده پر دین هم نه وم، حمزه ﷺ وایي: کور ته ولاړم او په دغه جمله کې چې بې اختیاره زما تر خولې وتلې وه فکر کوم او ډیر په حیرت کې پاته سوم چې زه خو د محمّد ﷺ پر دین نه یم او اوس به ټول خلک دا فکر کوي چې زه د هغه پر دین یم ځکه دا جُمله د قریشو د مجلس په منځ کې زما تر خوله و وتل او اوس په حیرت کې یم چې د هغه خپلې خبرې په سبب د محمّد ﷺ دین ته ور واوړم او که سبا هغه مجلس او اجتماع ته ورسم او ورته و وایم: زه د محمّد ﷺ پر دین نه یم او دا هم په عربو کې عیب دی چې سړئ د خپلې خبرې څخه واوړي، حمزه ﷺ وایي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټوله شپه په دغه فکر راباندې تېره سوه او نه پوهېږم چي څه وکړم؟ په آخر کي مي په دعاء شروع وکړه، ما ویل: الهي که دغه د محمّد ﷺ دین خیر او بهتر وي د هغه تصدیق زما په زړه کي را واچوې او که د دغه څخه غیر او مخالف وي له دغه تشویشي حالته چي زه پکښي متردد او حیران یم ته مي وباسې، حمزه ﷺ وایي: د محمّد ﷺ تصدیق مي په زړه کي ټینګ سو، سبحان الله! د قهر او غضب په وخت کي یې بېله إرادې یوه خبره تر خوله وتلې وه هغې خبرې سمي لارې ته را وستی، نو رسول الله ﷺ ته ورغلی او د شهادت کلمې یې و ویلې، حمزه ﷺ اسلام ته داخل سو او رسول الله ﷺ د ده په اسلام ډېر زیات خوشاله سو.

د عمر بن الخطاب ﷺ اسلام

بیا هم د مسلمانانو په دغه ضعیفه او مظلوم حال کي چي څوک یې په هجرت او څوک یې په عذابو او آزارو کي ژوند تېروي یو بل نور او روښنایي و ځلېدل چي تر هغه اول نور او روښنایي یې ځلا زیاته او ډېره وه چي هغه د عمر بن الخطاب ﷺ اسلام ؤ.

حضرتِ عمر بن الخطاب ﷺ د بعثت د شپږم کال د ذي الحجه په میاشت کي د حضرت حمزه ﷺ تر اسلام را وړلو درې ورځي وروسته په اسلام مشرفه سو او رسول الله ﷺ د ده د اسلام را وړلو دعاء کړې وه.

امام ترمذي د عبدالله بن عمر ﷺ څخه روایت کوي او امام طبراني د عبدالله بن مسعود ﷺ او انس ﷺ څخه روایت کوي چي رسول الله ﷺ و فرمایل:

« اللّٰهُمَّ أَعِزَّ الإِسْلَامَ بِأَحَبِّ هَذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ إِلَيْكَ بِأَبِي جَهْلٍ أَوْ بِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ».

یعني: الهي! په دغو دوو نفرو کي چي هر یو تا ته خوښ وي چي یو یې ابوجهل بن هشام دی او بل یې عمر بن الخطاب دی په هغه سره اسلام معزّزه کړې.

نو د دغو دوو څخه په الهي دربار کي عمر بن الخطاب ﷺ خوښ ؤ او د رسول الله ﷺ دعاء د ده په باره کي قبوله سوه.

لکه څرنګه چي د مخه درته و ویل سوه چي په قریشو کي هغه څوک چي د مسلمانانو سره یې ډېر عداوت او دښمني درلودل یا په بل عبارت د مسلمانانو هغه ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شدید دښمن عمر بن الخطاب ؤ، مګر په عین وخت کي یوه، عاقل، هوښیار، خطیب، قوي او قوال سړئ هم ؤ، د همت او عزم خاوند ؤ، د هر کار إراده چي به یې وکړه هغه به یې تر آخره رساوه او همدارنګه عَمرو بن هشام چي ابو الحکم ورته ویل کېده او په مسلمانانو کي یې نوم ابوجهل ؤ هغه هم د مسلمانانو ډېر شدید دښمن او د عزم خاوند، خطیب او د قریشو د مشرانو څخه ؤ، معلومه خبره ده چي په مسلمانانو کي د دغسي چا وجود لکه عمر بن الخطاب یا عَمرو بن هشام اسلام ته ډیره مرسته او کومک رسولای سوای، نو ځکه رسول الله ﷺ به دعاء کول چي الٰهي په یوه د عمرینو اسلام معززه کړې، که یو د دوی څخه مسلمان سي اسلام په قوي کیږي.

ځکه اسلام تر دغه وخته په خپل ابتدایي او د شروع په حالت کي ؤ نو خود ضعیفه ؤ، او یوه داسي شدید او عزم درلودونکي سړي ته یې ضرورت درلودی، مګر د رسول الله ﷺ دعاء د عمر بن الخطاب رضي الله عنه په نصیب سوه او د حضرت عمر رضي الله عنه د اسلام را وړلو په ټولو روایاتو کي چي وګورې دا معلومیږي چي د ده زړه ته د اسلام نوتل په تدریج سره وه، د مخه تر دې چي د ده رضي الله عنه د اسلام را وړلو قصه بیان کړو دا ښه او بهتره ده چي د ده رضي الله عنه هغه د ننه عواطفو او مشاعرو ته څه اشاره وکړو.

حضرت عمر رضي الله عنه د طبیعت په تېزۍ او تُندۍ سره مشهور او معروف ؤ، قهرمن او شدید سړئ ؤ او ډیر ځله مسلمانانو د ده څخه قِسم قسم آزارونه لیدلي دي او دا معلومه ده چي د ده په د ننه زړه کي ضِد او نقیض مشاعر موجود وه، له یوه طرفه یې د هغو عاداتو او تقالیدو احترام کاوه کوم چي د ده پلرو او نیکه ګانو ورپرې اینبي وه او له بله طرفه یې ځان هغه لهو او لعب، خواهشاتو او شهواتو ته ور ایله کړی ؤ کوم چي ده او د ده ماحول عادت ور سره درلودی، خو بالمقابل د مسلمانانو لمونځ او دا چي دوی د خپلي عقیدې په لار کي دغه سخت آزارونه قبلوي ښه ورته ایسېدل او بیا د ده په عاقل زړه کي شک او تردد ؤ چي ممکن دغه شئ چي اسلام هغه ته بلنه کوي تر دغه نورو کارو ښه او بهتر وي، په فکر او دماغ کي به یې دغه ضِد افکار پرله اوښتل او بیا به خاموشه سوه، خو د ده د اسلام په باره کي چي روایتونه سره را ټول کړو خلاصه یې داسي را وزي: یوه شپه ده غوښتل چي تر کور د باندي شپه تېره کړي نو حرم شریف

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته ورغلی او د کعبې شریفې په پوښ نښتی، هلته رسول الله ﷺ هم ولاړ ؤ او لمونځ یې کاوه، رسول الله ﷺ په لمانځه کې سورة الحاقه شروع کړی، عمر رضی الله عنه قرآن مجید ته غوږ ونیوی او د هغه ترکیب او تألیف یې ډیر خوښ سو، نو وایې: ما د خپله ځانه سره و ویل: لکه څرنګه چې قریش وایې په والله دئ شاعر دی، خو رسول الله ﷺ په دغه وخت کې دغه آیاتونه تلاوت کړه:

﴿إِنَّهُۥ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿٤٠﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ ۚ قَلِيلًا مَّا تُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾﴾.

یعني: بېشکه خامخا دغه قرآن د مکرم عزتمن رسول قول دی او دا قول د کوم شاعر قول نه دی، تاسې ډیر لږ ایمان راوړئ (بلکه نه مومنان کېږئ)

عمر رضی الله عنه وایې ما د ځان سره و ویل: چې شاعر نه دی نو کاهن دی او بیا رسول الله ﷺ دغه آیات شریف تلاوت کړی:

﴿وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ ۚ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾﴾.

. او دغه قرآن د کاهن قول نه دی لکه تاسې چې ګمان کوئ، تاسې لږ پند اخلئ (بلکه هیڅ پند نه اخلئ)

﴿تَنزِيلٌ مِّن رَّبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٤٣﴾﴾.

دغه قرآن د رب العالمین له طرفه نازل سوی دی او رسول الله ﷺ سورة تر آخره و وایه، عمر رضی الله عنه وایې: څه نا څه تر تاثیر لاندې سوم اسلام مې زړه ته را نژدې سو.

دا هغه د اسلام تخم ؤ چې د حضرتِ عمر رضی الله عنه په زړه کې کېښېوول سو مګر هغه د جاهلیت آثار او تقلیدي قومیت، د پلرو او نیکه ګانو د دین لوی والی او د هغه دین سره علاقه، بیا هم پر دغه حقیقت چې د ده پر زړه یې ږغ کاوه غالبه وه، بیا هم په خپل عمل کې د اسلام ضد او د مسلمانانو دښمن ؤ، د هغه خپل زړه په پټ شعور لا نه ؤ قانع، خو بیا هم چې د ده په دباندنې ژوند کې هغه اول نرم والی په ده کې ولیدل سو، هغه و حبشې ته د مسلمانانو د هجرت په وخت کې ؤ.

مسلمانانو خو یوه په بل پسې هجرت کاوه، نو د مسلمانانو څخه یوه ښځه وه چې اُمِ عبدالله ورته ویل کېده دغې ښځې غوښته چې هجرت وکړي، نو یې د خپل زوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالله سره داسي اتفاق وکړی چي ته جلا رهي سه او زه به جلا رهي سم او د فلاني غره تر شا به سره یو ځای سو او بیا به په ګډه سره ځو، مسلمانانو هجرت په پټه کاوه ځکه کفارو هجرت ته هم نه پرېښوول، نو عبدالله ترمور د مخه د هغه وعده سوي غره شا ته ولاړی او اُمِ عبدالله د شپې نا وخته پر خره سپره سوه د لاري د ضرورت شیان ور سره دي پسي را رهي سوه، د مکې مکرمې څخه چي و وتل عمر بن الخطاب په مخه ورغلی، وې لیدل چي ښځه د سفر دپاره تیاره او آماده ده، ویل: یا اُم عبدالله! چیري ځې ؟ مسلمانان خو د سفرکولو څخه منعه دي.

ښځي ورته و ویل: یا عمر! آزارونه مو را کړل، مځکه مو را باندي تنګه کړه، پرېږ مو ږدی چي درڅخه ولاړ سو نه تاسي موږ غواړی نه موږ تاسي غواړو نو مي پرېږده چي هجرت درڅخه وکړم، تا ته څه تاوان رسیږي که دي پرېښوولم او ولاړم، عمر ﷺ د دغو خبرو په اورېدلو سره نرم سو او ښځي ته یې و ویل: دا نو جلا والی دی یا اُم عبدالله؟ (اُمِ عبدالله او عمر ﷺ په نسب سره نژدې او شریک وه) ښځي و ویل: هـو! فراق او جدایي ده، عمر ﷺ و ویل: په مخه دي ښه او سلامتیا دي ملګرې سه.

د اول وار دپاره عمر نرمیږي او څه نه وایي، ښځه په تعجب کي سوه او ولاړل، پر هغه وعده سوي ځای د خپل زوی سره یو ځای سوه، زوی یې پوښتنه ځني وکړه چي چا خو و نه لیدې؟ ښځي ویل یا! بل چا نه یم لیدلې یوازي عمر ولیدم، زوی یې ویل عمـــــر؟ دا لوی مصیبت دی او ته یې څنګه پرېښوولې؟ ښځي قصه ورته وکړه او ویل تر دغه سوال او جواب زیات شئ نه دی پېښ سوی او په آخر کي یې دا هم راته و ویل: په مخه دي ښه سه، زوی یې ورته و ویل: مورا ستا لکه چي د دغي جملې د ویلو په سبب د عمر اسلام راوړلو ته امید پیدا سوی دی؟ ښځي ویل: هو داسي را ته معلومیږي، عبدالله و ویل: والله د خَطاب خر به د شهادت کلمې و وایي خو عمر به یې و نه وایي.

دا هغه اوله نرمي وه چي د عمر ﷺ څخه ښکاره سوه مګر دغه نرمي مَیل و اسلام ته نه ؤ بلکه دا فقط د دغي ښځي سره نرمي وه، عمر ﷺ چي کورته راغلی په چرت او فکر کي دی چي دغه تفرقه او د قوم پاشل ولي پېښیږي؟ دغه ښځه د ده د قوم څخه ده او حبشې ته هجرت کوي، د دې ټولو مصائبو او مشکلاتو سبب څه شي دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پسله فکره دې نتیجې ته ورسېدی چې د دغو ټولو اختلافاتو سبب محمّد ﷺ دی. نو يې نيت او عزم وکړی چې رسول الله ﷺ و وژني که څه هم دئ د هغه په بدله کې و وژل سي مهمه نه ده مکه خو به د دغو مشکلاتو څخه خلاصه کړم.

نو يې د رسول الله ﷺ د وژلو إراده د ځان سره پخه کړه، سهار يې توره واخيستل او له کوره څخه د رسول الله ﷺ د وژلو په نيت و وتی، په لار کې يوه صحابي وليدی چې نوم يې نعيم بن عبدالله ؤ او په پټه مسلمان سوی ؤ، د ده په اسلام څوک نه وه خبر، کله چې دغه نعيم وليدل چې د عمر له مخه د شر علامې پورته کېږي توره ور سره ده او د جنګ دپاره تيار دی ويل: د خيره يا عمر! چيري ځې؟

عمر رضي الله عنه ويل: غواړم چې هغه څوک و وژنم کوم چې زموږ قوم يې سره متفرق کړی او پاشلی دی، زموږ پلرونه بيعقلان بولي او زموږ آلهه يا خدايان په بده سره يادوي، نعيم د دې خبرو په اوريدلو سره و بېرېدی ځکه عمر جبّار، شديد او قهرمن سړئ دی، د يوه شي إراده چې وکړي هغه تر سره کوي.

نعيم غواړي چې عمر د دغه کاره څخه را وګرځوي، نو يې ورته و ويل: که ته محمّد و وژنې آيا ته به د عبدالمطلب د اولادې څخه خلاص سې؟ عمر ويل: داسي را معلوميږي چې ته هم له خپله دينه اوښتی يې او ويل: که څه هم د عبدالمطلب اولاده ما و وژني زه دغه کار کوم، نعيم وليدل چې عمر د رسول الله ﷺ د وژلو ټينګ عزم او إراده کړې ده حتّی خپل مرګ يې هم فرض کړی او منلی دی.

هو! هلته داسي نور خلک هم وه چې د رسول الله ﷺ د وژلو تقاضاء او آرزو يې درلودل، مګر دا کار يې نه سوای کولای ځکه هغه د عبدالمطلب د اولادې څخه پر خپل مرګ بېرېدل.

هر چا ته دا معلومه وه که څوک رسول الله ﷺ و وژني د عبدالمطلب کورنۍ هيڅکله هغه سړئ بېله مرګه نه پرېږدي مګر عمر چې دا کار کوي د خپل ځان مرګ يې فرض کړی دی، نعيم فکر وکړی چې يوه داسي حيله جوړه کړي چې لږ تر لږه دومره وخت پيدا کړي چې رسول الله ﷺ يا اصحاب کرامو ته خبر ورکړي، نو يې عمر رضي الله عنه ته و ويل: چې داسي ده نو ته يې بايد اول د خپلي کورنۍ څخه را شروع

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي (اصلاً د نعیم مقصد دا دی چې عمر په یوه بل کار مشغوله کړي او دئ رسول الله ﷺ ته خبر ورسوي) عمر ویل: مقصد دي څوک دی؟ نعیم ویل: خور دي: فاطمه بنت الخطاب او د دې مېړه د دینه اوښتي دي او هغه دین یې پرې اېښی دی چې ته پر هغه دین یې، عمر نه ؤ خبر چې خور او اخښی یې مسلمانان سوي دي، ځکه اسلام ته دعوت پټ او سرّي ؤ، اسلام نه ؤ پټ، رسول الله ﷺ په ښکاره سره اسلام بیاناوه او په ښکاره سره یې عبادت کاوه، مګر ځیني کسان چې اسلام ته داخلېدل یا داخل سوي وه هغو خپل اسلام نه ښکاره کاوه، هر چا د خپل اجتماعي حال او مقام سره عمل کاوه، چا په پټه ایمان راوړی چا په ښکاره، فاطمه بنت الخطاب رضي الله عنها د عمر خور د هغي جملې څخه وه چې خپل اسلام یې پټ ساتلی ؤ، نو ځکه عمر رضي الله عنه له نعیمه څخه پوښتنه وکړه چې آیا زما خور خپل دین پرې اېښی دی؟ نعیم ویل هو، عمر رضي الله عنه د رسول الله ﷺ له طرفه را وګرځېدی د اخښي او خور د کور پر طرف رهي سو.

د فاطمې رضي الله عنها مېړه د عمر بن الخطاب اخښی سعید بن زید بن عَمرو بن نُفَیل دی دغه سعید د هغه زید زوی دی چې د مخه یې بیان درته وسو چې مُوَحّد، حنیف او د ابراهیم علیه السلام پر دین ؤ او سعید بن زید رضي الله عنه د اولو مسلمانانو څخه دی او د هغه عشرهٔ مبشره څخه دی چې رسول الله ﷺ د جنت زېری ورکړی دی.

په دغه وخت کي چې عمر رضي الله عنه د خپلي خور فاطمې کور ته ورځي سعید رضي الله عنه د فاطمې خاوند هم په کور کي دی، خَباب بن الأرت رضي الله عنه هم د دوی سره دی او قرآن مجید ورته وایي ځکه رسول الله ﷺ هغو کسانو ته چې نوي په اسلام مشرفه کېدل هغه کسان وراستول چې مخ کي یې ایمان را وړی ؤ چې قرآن او اسلام وروښیي.

نو دوی درې نفره سره ناست دي قرآن کریم وایي چې عمر کور ته ور داخل سو او دننه په خونه کي یې د قرآن مجید د ویلو آواز واورېدی، پوره یې نه اوري فقط یوه همهمه او ږوږ اوري، غوږ یې ورته ونیوی بیا هم نه پر ښلېږي نو یې دروازه ورټوري وهل.

عمر جبّار! تاسي فکر کوی چې د عمر به څومره قوت او طاقت ؤ؟ عمر په بدن ډېر لوی سړئ ؤ، د هغو ډېرو غټو خلکو څخه ؤ ډېر لوی او قوي بدن یې ؤ، کله چې به پر آس سپور سو پښې یې مځکي ته رسېدې، د ده په مثل غټ سړئ په ټولو مسلمانانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي نه وُ ښېله خالد بن ولید رضي الله عنه څخه، د دوی دوو د غبرګ واله په باره کي وايي: کله چي به ډېر مسلمانان سره یو ځای سوه د ټولو له منځه به خالد او عمر رضي الله عنهما معلومېدل، د عمر رضي الله عنه ډېر لوی او برداره ځیګر وُ د ده په لیدلو څوک ببرېدی، هیبت او دبدبه یې درلودل.

دغه جبّار عمر دروازه ور پوري وهل خور یې وبېرېدل ژر یې خَباب رضي الله عنه په پَستو کي پټ کړی (پَستو په پښتو کي هغي کوچنۍ خوني ته وايي چي د استوګني د خوني په آخر کي د ګدام یا مخزن په شکل سره وي او په عربي کي مَخدَع ورته ویل کیږي) خباب رضي الله عنه یې هلته پټ کړی فاطمي رضي الله عنها هغه د قرآن مجید ورقه پټه کړه او بیا یې دروازه خلاصه کړه، عمر ورننوتی او ویل: تاسي څه شي وایه؟ هغو ویل: هیڅ شئ نه وُ موږ په خپل منځ کي خبري سره کولې، عمر ویل: یا! ما یو څه واورېدل آیا دا هغه د محمّد خبري وې؟ سعید رضي الله عنه و ویل: یا عمر! که حق ښېله ستا له دینه په بل دین کي وُ؟ عمر پر سعید رضي الله عنه ناري کړه: اَصبأتَ؟ آیا له دینه اوښتی یې؟ سعید و ویل: بَل اَسلمتُ، یا! له دینه نه یم اوښتی بلکه مسلمان سوی یم، عمر هغه خپل اخښی سعید را چپه کړی او وهي یې، د عمر خور فاطمي رضي الله عنها عمر ځني را پورته کړی او خپل خاوند خلاصوي، عمر خپله خور فاطمه هم پرمخ په چپلاخه یا څپېړه و وهل، د هغې شونډه پرې سوه او ویني ځني را ایله سوې، عمر جبّار او شدید دی رحم او شفقت یې هېر دي خور یې په ژړا سوه او ویل: هو موږ مسلمانان سوي یو پر الله او د هغه پر رسول مو ایمان راوړی دی: ﴿أشهَدُ أن لاَ إلهَ إلا اللهُ وَأشهَدُ أنّ محمّداً رسولُ الله﴾.

عمر نا امیده سو او وې لیدل چي خور یې ژاړي او د خولې څخه یې ویني بهیږي وشرمېدی او پر خپل عمل پښېمانه سو، په زړه کي یې رحم او شفقت پیدا سو چي څنګه خپله خور وهي او دا هم اول وار وُ چي خور یې و وهل نو یې په نرمه لهجه ورته و ویل: هغه ورقه چي تاسي ویل هغه را ښکاره کړی چي زه یې و وایم، خور یې ویل: یا! نه یې درښکاره کوم، عمر ویل: قسم په لات او عزٰی په بد نیت لاس نه وروړم فقط راېې کړه چي وېې ګورم او تاوان هم نه ور رسوم، خور یې پوه سوه چي عمر نرم سو نو یې ورته و ویل: یا عمر! دا کلام الله دی او ته مشرک او نجس یې که دي د هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ویلو اراده وي یو وار غسل وکړه بیا به ورقه درکړم چې ویې وایې.

د عمر فکر او چرت په هغه ورقه کې بند سو چې دا به څه شي وي او څه به پکښې لیکلي وي نو له ډیره شوقه موافق سو غسل خانې یا تشناب ته ننوتی او غسل یې وکړی کله چې را و وتی خور یې هغه ورقه ورکړه چې قرآن مجید پر لیکل سوی ؤ، د حضرتِ عمر رضی الله عنه لیک اولوست زده وه او د ورقې په ویلو یې شروع وکړه په ورقه کې لیکل سوي وه:

﴿بسم الله الرّحمٰن الرحیم﴾.

عمر رضی الله عنه و ویل: الرّحمٰن او الرّحیم څومره ښه پاک او طیب، نېک او مبارک نومونه دي، بیا لیکل سوي وه:

﴿طه ۝ مَآ أَنزَلْنَا عَلَيْكَ ٱلْقُرْءَانَ لِتَشْقَىٰٓ ۝﴾.

یعني: اې محمّده! موږ د دې دپاره دا قرآن پر تا نه دی نازل کړی چې ته ځان په محنت او مشقت کې واچوې.

﴿إِلَّا تَذْكِرَةً لِّمَن يَخْشَىٰ ۝﴾.

بلکه موږ د هغه چا دپاره پند او نصیحت نازل کړی دی چې د الله جل جلاله څخه بیریږي.

﴿تَنزِيلًا مِّمَّنْ خَلَقَ ٱلْأَرْضَ وَٱلسَّمَٰوَٰتِ ٱلْعُلَى ۝﴾.

نازل سوی دی د هغه چا له طرفه چې پیدا کړي یې دي ځمکه او لوړ لوړ آسمانونه.

﴿ٱلرَّحْمَٰنُ عَلَى ٱلْعَرْشِ ٱسْتَوَىٰ ۝﴾.

دغه د ځمکو او آسمانو خالق ډیر مهربان (رحمان) پرعرش مستولي او غالبه دی.

﴿لَهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ ٱلثَّرَىٰ ۝﴾.

خاص ده لره دي (یوازي دئ یې مالک دی) د هغو شیانو چې په آسمانو کې دي او د هغو شیانو چې په ځمکه کې دي او د هغو شیانو چې د ځمکې او آسمانو په منځ کې دي او د هغو شیانو چې تر ځمکه لاندې دي دغه ټول موجودات په پیداکولو، په ملکیت په فرمان برداري کې یوازي د ده جل جلاله دي بل هیڅوک نه دی ورسره شریک.

﴿وَإِن تَجْهَرْ بِٱلْقَوْلِ فَإِنَّهُۥ يَعْلَمُ ٱلسِّرَّ وَأَخْفَى ۝﴾.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوکه په خبرو یا ذکر کولو سره جَهَر په زوروالی کوې، دې ته ضرورت نسته ځکه چې بېشکه دغه الله خبر او عالم دی په پټه خبره او تر هغې هم په پټه چې د زړه حال دی (الله عزوجل ته په زوره خبري، کراري خبري بلکه پټ د زړه حال ټول یو شئ دي، په ټولو حالاتو عالم او خبر دی)

﴿ٱللَّهُ لَآ إِلَـٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ لَهُ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ ﴿٨﴾﴾.

الله نسته بل معبود بر حق مګر یوازي هم دئ جل جلاله دی، خاص ده لره دي ښه نومونه او صفتونه.

دغه د سورة طٰه آیاتونه وایي تر خودې آیات شریف ته ورسېدی چې الله عزوجل فرمایي:

﴿إِنَّنِىٓ أَنَا ٱللَّهُ لَآ إِلَـٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱعْبُدْنِى وَأَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ لِذِكْرِىٓ ﴿١٤﴾﴾.

بېشکه چې زه الله یم، بېله ما بل هیڅوک د عبادت وړ او لائق نسته، نو زما عبادت کوه او زما د یادولو دپاره لمونځ آداء کوه.

﴿إِنَّ ٱلسَّاعَةَ ءَاتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا﴾.

بېشکه چې قیامت را تلونکی دی زه إراده لرم چې د هغه د راتللو وخت پټ او مخفي وساتم.

﴿لِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍۭ بِمَا تَسْعَىٰ ﴿١٥﴾﴾.

دپاره د دې چې هر چا ته د هغو عملو جزا ورکړل سي چې دوی یې کوي.

داسي آیاتونه دي چې ټول د الله جل جلاله او د قیامت په باره کي خبري کوي، حضرت عمر رضي الله عنه د دغو آیاتو په تلاوت سره نرم سو د کلام الله تر تاثیر لاندي راغلی د مسلمانېدلو إراده یې سوه نو یې و ویل: دا څومره ښه او مکرم کلام دی محمّد ﷺ را وښوی چې ور سم.

خباب بن الأرت رضي الله عنه خو پټ ؤ او دا خبري اوري، دلته چې عمر رضي الله عنه دا خبره وکړه خباب بن الأرت رضي الله عنه را وغورځېدی ویل: زیری درکوم یا عمر! زه دا آرزو لرم چې د رسول الله ﷺ د جمعې د شپې دعاء ستا دپاره سي هغه چې ویې فرمایل: الٰهي په عمر بن الخطاب یا ابوجهل بن هشام سره اسلام معززه کړې او درځه رسول الله ﷺ به زه در وښیم، نو یې حضرت عمر رضي الله عنه د أرقم بن ابی الأرقم کور ته وررهي کړی، هغه کور

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي د مسلمانانو د اجتماع او تعليم ځای ؤ، کله چي دوی د أرقم کورته ورسېدل، د عمرﷺ سره تر اوسه هغه توره ور سره وه او د جنګ دپاره آماده معلومېږي او هلته بيا هغه نعيم رسول اللهﷺ ته خبر ورورِی ؤ چي عمر ستا د وژلو په نيت را رهي دی.

اصحابِ کرامو ته ټول اخبار داسي رسېدلي دي چي عمر را رهي دی او غواړي چي رسول اللهﷺ و وژني، په هغه نوره قصه چي د فاطمې بنت الخطاب او سعيد بن زيدﷺ په کور کي پېښه سوه نه دي خبر، نو خود اصحاب کرام دلته د دغه راتلونکي خطر د مقابلې دپاره تيار او آماده دي، کله چي عمرﷺ د أرقم بن ابی الأرقم کورته ور ورسېدی او د کور دروازه يې وټکول يو د اصحاب کرامو څخه ور ولاړ سو د دروازې تر چاک يې ورته وکتل، وې ليدل چي عمر توره په لاس ولاړ دی رسول اللهﷺ چي دننه په خونه کي ؤ هغه ته يې حال و وايه او دلته اصحاب کرام د سرای په ميداني کي سره را ټول دي، حمزهﷺ پوښتنه وکړه چي څه پېښه ده؟ دوی ويل: عمر دی، حمزهﷺ ويل: عمر؟ دروازه ور خلاصه کړی که د ده راتګ د خير په نيت ؤ خير به و ويني او که د شر په نيت راغلی ؤ د ده په توره به يې و وژنو.

هو! دا صحي ده چي عمر غټ او ډير قوي دی مګر سيِّدنا حمزهﷺ جنګي پهلوان او فارِس دی داسي پهلوان دی چي په قريشو کي يې مثل نسته، په دغه وخت کي رسول اللهﷺ د خوني يا کوټې څخه را ووتی، حمزهﷺ و ويل: پرې يې ږدی چي کورته راسي زه يې د ده په توره وژنم، رسول اللهﷺ و فرمايل: يا حمزه! ته نوزه، حمزه هم د رسول اللهﷺ په امر خوني ته ننوتی او رسول اللهﷺ و فرمايل: عمر ته دروازه ور خلاصه کړی، اوس خلک په حيرت کي دي! چي عمر د دهﷺ د وژلو دپاره راغلی دی او رسول اللهﷺ وايي: دروازه ور خلاصه کړی حال دا چي د رسول اللهﷺ سره کوم ساتونکی هم نسته او حمزه ﷺ چي په مسلمانانو کي قوي او پهلوان دی هغه ته يې هم و ويل: ته خوني ته ننوزه، مګر چاره نسته د رسول اللهﷺ اطاعت حتمي دی، عمر ته يې دروازه ور خلاصه کړه او عمر کورته ور ننوتی، غټ، قوي، جابر، شديد سړئ توره هم ور څخه ده، رسول اللهﷺ ور نژدې سو عمرﷺ يې تر ګرېوانه ونيوی او شديد تکان يې ورکړه په دومره قوت سره يې وښوراوه چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمر پر ځنګنو کښېنستی او رسول الله ﷺ و فرمایل: « أَمَا اٰنَ لَکَ یَابنَ الخطاب أن تُسلِم». یعني: اې د خطاب زویه! د دې وخت نه دی راغلی چې مسلمان سې؟ او نور یې هم پسي و فرمایل: او ته تر هغو نه مسلمانېږې چې الٰهي غضب درباندې نازل نه سي؟ لکه پر ولید بن المغیره چې نازل سو او وې فرمایل:

«اللّهم هذا عمر بن الخطاب اللّهم أعِزَّ الإسلامَ بِعمر بن الخطاب»

عمر ﷺ و ویل:

« أشهد أن لا إله إلا الله، و أشهد أنّکَ رسولُ الله »

رسول الله ﷺ تکبیر و وایه او کوم اصحاب کرام چې دلته موجود وه هغو هم په لوړ آواز ناري کړه: الله اکبر، دا تکبیر په دومره لوړ آواز ؤ چې تولې مکې واورېدی.

قریشو و ویل: والله یوه حادثه پېښه ده او لویه حادثه ده، رسول الله ﷺ پوه سو چې خبره ښکاره او واضحه سوه او خلک خبر سوه، نو یې اصحاب کرام امر کړه چې خپلو کورو ته ولاړ سی، ټول مسلمانان د أرقم ﷺ له کوره په تلوار و وتل او هر یو پر خپله لار ولاړی.

عمر ﷺ وایي: کله چې ما اسلام را وړی د ځانه سره مې فکر وکړی چې د اهلِ مکې څخه څوک د رسول الله ﷺ سره ډېر عداوت لري؟ خپل زړه راته و ویل: ابوجهل، نو ورغلم او د ابوجهل دروازه مې ور وټکول، ابوجهل را و وتی ویل:

أهلاً و سهلاً مرحباً یابنِ أخي!

او ویل: څنګه راغلی یې؟ ما ویل: غواړم چې خبر دې کړم چې ما پر الله او د هغه پر رسول محمّد ﷺ ایمان را وړی او ټول هغه شیان منم چې محمّد ﷺ را وړي دي، ابوجهل د کور دروازه په زوره بنده کړه او ویل: (تَبًّا لکَ) تا لره دې مرګ یا هلاکت وي، زما دې تا وله ورځ را خرابه کړه په شنه سهار دې دا زېری را باندې وکړی دا څه خبر ؤ چې تا ما ته راوړی.

تاسي پوهېږی چې عمر د همت او مړانې، د قصد او عزم خاوند ؤ، د ده اسلام ټولو مشرکانو ته ذِلت او سپکاوی ؤ او مسلمانانو ته عزت، شرف او خوشالي وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت عمرؓ وايي: کله چي به يو څوک مسلمان سو کفار به پر را وګرځېدل وهل او ټکول به يې ورکول، خو کله چي زه مسلمان سوم زما ماما ته ورغلم چي عاصي بن هاشم ؤ او په خپل اسلام مي خبر کړی، هغه په کور ننوتی او دروازه يې را ته وتړل او بيا د قريشو يوه بل لوی سړي ته ورغلم (چي ښايي دغه ابوجهل وي) هغه مي هم په خپل اسلام خبر کړی، هغه هم دروازه را ته بنده کړه او په کور ننوتی، بيا عمرؓ پوښتنه وکړه چي څوک سړ او پټ راز نه ساتي؟ خبر ژر نشروي او هر ځای يې بيانوي، عمرؓ غواړي چي د ده د مسلمانېدلو خبر ژر نشر سي او ټول قريش په خبر سي، خلکو ور ته وويل: د خبر د نشرولو دپاره تر جَميل بن مُعَمِّر بل مناسب څوک نسته، نن خبر ورته و وايه په دغه ورځ د مکې ټول ښار در خبروي د هغه وخت د بي بي سي راډيو ؤ، عمرؓ د جميل پر طرف ور رهي سو، د دغي قصې روايت عبدالله بن عمرؓ کوي، او وايي: زه په خپل پلار پسې وم چي پلار مي جميل بن مُعَمِّر ته ورغلی جميل د کعبې شريفي سره ناست ؤ، عمرؓ ور سره کښېنستی او ور ته ويې ويل: يا جميل! آيا ته نه يې خبر؟ هغه ويل: په څه شي؟ ويل: ته نه سوې خبر چي زه وايم:

﴿ أشهد أن لا إله إلا الله، و أن محمّداً رسولُ الله﴾

عبدالله بن عمرؓ وايي: والله زما پلار ته يې هيڅ جواب ورنه کړی او نه يې پوښتنه ځني وکړه چي کله يا څنګه بس ولاړ سو او ناري يې کړه: يا معشرَ القريش! عمر له دينه واوښتی، عمر ؓ تر شا په پسې دی او وايي: دئ دروغ وايي بلکه زه مسلمان سوم او وايم:

﴿أشهد أن لا إله إلا الله، وأشهد أن محمّداً رسولُ الله﴾

عمرؓ خپل اسلام د ټولو قريشو په حضور ښکاره کړی، قريشو د حضرت عمرؓ په وهلو شروع وکړه دوی دئ وهي او دئ دوی وهي، دې وهلو له ماپښينه تر ماښامه دوام درلودی، خو په آخر کي عمرؓ ستړی سو، قريش ډير ډير ځيني يې ځان هوسا کوي او ځيني يې وهل کوي، خو عمرؓ يوازي دی او پرله پسې وهل کوي.

قريش يو نفر نه دی پر عمرؓ له هره طرفه وارونه کيږي او وهل کيږي، عمرؓ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوه سو چي نور نه سم جنګېدلای، نو يې په دوی کي وکتل هغه د دوی شريف او معتبره چي عُتبه بن ربيعه ؤ هغه يې ونيوی او پر مځکه يې غځار کړي او د هغه پر ځيګر کښېنستی، نور قريش دئ وهي خو دئ د عتبه پر ځيګر ناست دی او دوې ګوتي د هغه پر سترګو ورموړي او ورته وايي: دغه خلک را څخه ليري کوې او که دي سترګي در وچاودم؟ عتبه نارې کړې چي ځني ليري سی پرې يې ږدی والله ړندوي مي، قريش هم ليري سوه عمرؓ يې پرېښاوه، ده هم عتبه ايله کړی، قريشو بيا حمله پر وکړه عمرؓ بيا عتبه ونيوی عتبه بيا نارې کړې، دوی دغه د ونيسه ايله که په حال کي وه څو عاص بن وائل د عَمرو بن العاصؓ پلار چي د قريشو د لويو مشرانو څخه ؤ راغلی، ويل: څه قصه ده؟ حال ورته وويل سو، هغه پوهېدی چي عمر شديد او د عزم خاوند دی او که دا مسئله نوره هم اوږده سي په خپله د قريشو په منځ کي فتنه جوړېږي نو ويل: يوه سړي د خپل ځان دپاره يو دين اختيار کړی پرې يې ږدی هغو هم پرېښاوه او عمرؓ خپل کورته ولاړی.

امام بخاري د عبدالله بن عمرؓ څخه روايت کوي او وايي: کله چي عمرؓ په کور کي ؤ دا بېره ور سره وه چي قريش به کورته پسي راسي، په دغه وخت کي عاص بن وائل السهمي ور ته راغلی او دغه عاص په جاهليت کي زموږ د حلفاوو څخه ؤ او عمرؓ ته يې وويل: څه درته پيښه ده؟ عمرؓ ويل: ستا قوم دا إراده کړې ده که زه مسلمان سوم ما و وژني، عاص بن وائل و ويل: څوک نه سي در نژدې کېدلای، عمرؓ وايي: پسله دغه چي عاص دا را ته و ويل نو زه په امان سوم، عاص چي له کوره ورووتی وې ليدل چي شېله په خلکو ډکه ده ويل چيري ځی؟ خلکو ويل: دغه عمر ته ورځو چي له دينه اوښتی دی ، عاص ويل: هغه ته څوک نه سي ورتلای، يعني: زما په جوار او ساتنه کي دی، بيا نو خلک سره وپاشل سوه، اوس نو عمرؓ هره ورځ د کعبې شريفي سره قرآن مجيد وايي خو څوک د بيري نه سي ور نژدې کېدلای، دا خو نسبت و مشرکانو ته د عمرؓ ايمان را وړل وه مګر د مسلمانانو دپاره د عمر ؓ اسلام څه فايده ورسول؟ د هغه په باره کي عبدالله بن مسعودؓ وايي: موږ مسلمانانو د کعبې شريفي سره لمونځ نه سواى کولاى ترڅو چي عمر اسلام را وړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صُهيب بن سنان الرومي رضي الله عنه وايي: کله چي عمر رضي الله عنه اسلام را وړی اسلام ښکاره سو او اسلام ته دعوت هم په ښکاره سره کېدی او موږ مسلمانان دکعبې شريفي پر شا وخوا ډله ډله کښېنستلای سوای پر کعبه شريفه مو طواف کولای سوای او که چا بد او نا لائق -را ته ويلي وای تر يوې اندازې مو د هغه جواب هم ورکولای سوای.

عبدالله بن مسعود رضي الله عنه وايي له کومه وخته چي عمر اسلام را وړی موږ په عزت سوو.

د مسلمانانو په حال کي دغه ټول تغير د هغي ورځي څخه راغلی چي عمر رضي الله عنه د أرقم بن ابی الأرقم کورته ورغلی او ويل: يا رسولَ الله! آيا موږ مسلمانان که مړه سو او که ژوندي پاته سو پرحق نه يو؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: هو قسم مي دي په هغه ذات وي چي زما د نفس اختيار د هغه په قدرت کي دی که مړه سی او که ژوندي پاته سی تاسي پرحق ياست، عمر رضي الله عنه و ويل: نو موږ ولي خپل دين او اسلام پټوو؟ قسم مي دي په هغه ذات وي چي ته يې په حق سره را لېږلی يې چي موږ دباندي ور وزو، رسول الله ﷺ هم هغه اصحابِ کرام چي په دار الأرقم کي موجود وه د وتلو دپاره تيار او آماده کړل، مګر هو! هغه حُر او آزاد اصحاب چي د قريشو د ساداتو او اشرافو څخه وه، مريان او هغه ضعيفه خلک يې پرېښوول چي دغه نفر ټول څلوېښت نفره سوه، نو رسول الله ﷺ دوه لينه يا دوه قطاره ځني جوړ کړه او ټول نفر په خپله اسلحه مسلح دي د يوه قطار په مخ کي حمزه بن عبدالمطلب رضي الله عنه دی او د بل قطار په مخ کي عمر بن الخطاب رضي الله عنه دی او د دوو قطارو په منځ کي سرورکائنات حضرتِ رسول الله ﷺ رهي دی، ټول مسلمانان د دار الأرقم څخه مسلح او منظم را و وتل او د کعبې شريفي طرف ته رهي دي پرلاري تهليل او تکبير وايي: لا إلٰـه إلاّ اللهُ محمّدٌ رسولُ الله او الله اکبر وايي، قريش ور ته ګوري او هيڅ يې په وسه و نه سوه نه يې آزار ورکړی او نه يې جنګ ور سره وکړی، د قريشو د ساداتو او اشرافو څخه څلوېښت نفره مسلمانان دي، په دغه طريقه سره د الله عزوجل دين ښکاره او روښانه سو، و اسلام ته دعوت او اسلامي عبادت د هغه پټ حاله څخه و اظهار او اعلان ته را و وتی او د دغي ورځي څخه د رسول الله ﷺ له طرفه و عمر رضي الله عنه ته د فاروق لقب ورکړل سو.

اوس چي عمر رضي الله عنه اسلام ته داخل سو او دعوت ښکاره سو د قريشو ژوند ډير

(c) ketabton.com: The Digital Library

تریخ سو او حیران دي چي څه وکړي؟ نو یې د مسلمانانو و اشد عذاب ته ملا وتړل، حتّی په خپله د رسول الله ﷺ او د هغه د اصحابو آزار یې شدید کړی، ابوجهل و رسول الله ﷺ ته ورغلی او ویل یا محمّد! ﷺ که دي تر دې وروسته زموږ خدایان په سپکه سره یاد کړل، بېکاره او بې قدرته دي وبلل موږ بیا ستا رب ته ښکنځل او بد ویل کوو، که څه هم قریشو الله جلّ جلاله په ربوبیت سره مانه او د هغه جلّ جلاله عبادت یې هم د بتانو د عبادت سره کاوه او ویل به یې: دغه بتان موږ و الله ته نژدې کوي، مګر نن ورځ یې د حسد او عناد په سبب دا جرئت وکړی او ویل: که تا بتانو ته بد و ویل، موږ و الله ﷻ ته بد وایو، نو په دغه باره کي د الله جلّ جلاله دا قول نازل سو چي فرمايي:

﴿وَلَا تَسُبُّوا۟ ٱلَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ فَيَسُبُّوا۟ ٱللَّهَ عَدْوًۢا بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾. [الانعام/۱۰۸]

یعني: اې مومنانو! هغو معبودانو ته ښکنځل او بد ویل مه کوی چي دغه کفار د هغو عبادت کوي، نو دوی به د خپله جهالته څخه الله جلّ جلاله ته په ناحقه سره ښکنځل وکړي.

په دغه آیات شریف سره مسلمانان د بتانو د بد ویلو څخه منعه سوه، که څه هم د بتانو په بد ویلو کي د اسلام مصلحت او فایده سته مګر لوی ضرر هم ور سره ملګری دی چي هغه پر الله جلّ جلاله بد ویل دي، نو مسلمانان هم د بتانو د بد ویلو څخه چوپ او پټه خوله سوه، دا د دې دپاره چي هغه لویه او بده ګناه منعه کړل سي کومه چي پر الله جلّ جلاله بد ویل دي.

رسول الله ﷺ ته د دعوت د پرېښوولو دپاره د قریشو وړاندیزونه

د دغو دوو مشهوره او معروفه پهلوانانو او قهرمانانو: حمزه بن عبدالمطلب او عمر بن الخطاب رضي الله عنهما ترایمان او اسلام را وړلو وروسته هغه د ظلم توري پردې څیري سوې او قریش د هغه عذاب ورکولو د نشې څخه پُر سد سوه، اوس ویني چي مسلمانان ورځ په ورځ ډېرېږي، نو غواړي چي د رسول الله ﷺ سره د خبرو د لاري د دعوت په پرې ښوولو کي کومي فیصلې ته ورسیږي او د دې کار په مقابل کي چي رسول الله ﷺ هرڅه وغواړي دوی یې ورکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو دوی بېچاړګان په دې نه پوهېدل چي ټول هغه شيان چي لمر پر راخيژي و رسول اللهﷺ ته د دعوت په مقابل کي د ګماشي د وزر قدر او قيمت نه لري او دوی په دغه خپلو وړانديزونو کي ناکامه او نا اميده سوه.

هغه داسي: قريشو مشوره سره وکړه ويل اوس نو موږ ته دوې لارې پاته دي چي د هغو شخه به يوه عملي کوو، يو دا چي په خپله د محمّدﷺ سره بحث او خبري وکړو قانع به يې کړو چي دغه د دعوت له کاره شخه لاس واخلي، که يې دا نه کړه قبوله نو دوهمه لار پاته ده چي هغه مخامخ مواجهه او مقابله ده، نو ويل څوک بايد د خبرو دپاره ورسي چي خبري ور سره وکړي؟ د قريشو يو خاص مشر يې د دغه کار دپاره انتخاب کړی چي څوک وايي: وليد بن مغيره ؤ او څوک وايي عُتبه بن ربيعه ؤ، په هر صورت يوه ورځ قريش د خپل مجلس په ځای کي سره ناست دي، وې ليدل چي رسول اللهﷺ په مسجد کي يوازې ناست دی، وليد يا عتبه و ويل: يا معشرَ القريش! آيا محمّد ته ور نه سم؟ او خبري ور سره و نه کړم؟ ښايي زموږ د وړانديزونو شخه يو شئ قبول کړي او موږ پرېږدي، قريشو ويل: هو ورسه او خبري ور سره وکړه، وليد هم ور ولاړ سو و رسول اللهﷺ ته کښېنستی او ويل: اې وراره! تا ته معلومه ده چي ته په قوم کي د لوړې مرتبې او ښه نسب خاوند يې او تا دغه خپل قوم ته داسي لوی شئ را وړی چي په هغه سره دي دوی وپاشل، د دوی پر دين او خدايانو دي عيبونه و ويل او د دوی تېر سوي پلرونه دي کافران وبلل، اوس زما شخه څه خبري واوره او په هغو کي ښه فکر وکړه ښايي د هغو شخه ځيني خبري قبولي کړې، رسول اللهﷺ و فرمايل: وايه يا وليد! زه يې اورم، هغه ويل: اې وراره که ته په دغه کار سره پيسې غواړې؟ دومره مال او پيسې به درته را ټولي کړو چي تر موږ ټولو مالداره او غني سې.

رسول اللهﷺ د کعبې شريفي سره ناست دی او غوږ يې ورته نيولی دی، دا د خبرو کولو او خبرو اورېدلو ادب دی (*موږ يې هم بايد زده کړو*) که څه هم د وليد ټولي خبري پوچي او بې معنٰی دي مګر ادب دا نه ايجابوي چي هر ګړئ د هغه خبري ورپرې کړي او خپلي خبري شروع کړي نو يې غوږ ورته نيولی دی.

وليد نور هم خپلو خبري پسي پوره کړې او ويل: که دي د دې کاره شخه شرف،

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشري او سرداري مقصد وي، د مکې عمومي سردار او رئيس به دي کړو، هيڅ فيصله به ستا د رأيې څخه مخالفه نه کوو او که پاچهي غواړې زموږ پاچا به دي کړو او که دي د دې کاره څخه مقصد ښځه وي هره پېغله چې ته لاس پر ايږدې در په نکاح به يې کړو او که دغه شئ تا ته يو خيال او تصور راځي يعني: سودا او وسوسه وي او ته يې د ځان څخه نه شې ليرې کولای طبيب به درته را وغواړو او په دې لار کې به تر هغه وخته پيسې خرڅې کړو ترڅو چې ته جوړ پرې.

که چيرې رسول الله ﷺ د دين او دعوت خبرې پرېږدي قريش تيار او آماده دي چې د هغه په بدله کې هر څه ورکړي او هر څه وکړي، قريش وايي: هرڅه چې ته وايې زموږ قبول دي پرتا ويل او پر موږ يې کول دي، خو د دين او دعوت خبرې پرېږده، قريش تر دغې اندازې له اسلامي دعوته په تکليف وه او د دعوت د نشرېدلو څخه په بېره کې وه، رسول الله ﷺ غوږ ورته نيولی دی.

کله چې وليد د خپلو خبرو څخه فارغه سو، رسول الله ﷺ ورته و ويل: ستا خبرې خلاصې سوې؟ وليد ويل: هو، رسول الله ﷺ و ويل: اوس نو ما ته غوږ ونيسه.

اخلاق دغه دي: تر کومه وخته چې هغه خبرې کولې دئ ﷺ چپ او خاموشه ؤ فقط غوږ يې نيولی ؤ، کله چې وليد د خبرو کولو څخه فارغه سو رسول الله ﷺ و ويل: اوس نو غوږ ونيسه، هغه ويل: ښه وايه، رسول الله د دغو ټولو خبرو په جواب کې د سورة حٰمٓ السجده څو آياته ورته تلاوت کړل، په نورو خبرو سره يې هيڅ جواب ورنه کړی، د هغه دپاره فقط قرآن مجيد کافي ؤ، رسول الله ﷺ و ويل:

﴿ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ ﴿١﴾ حم ﴿١﴾ تَنزِيلٌ مِّنَ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ ﴿٢﴾ كِتَابٌ فُصِّلَتْ آيَاتُهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَأَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٤﴾ وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِي أَكِنَّةٍ مِّمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ وَفِي آذَانِنَا وَقْرٌ وَمِن بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاعْمَلْ إِنَّنَا عَامِلُونَ ﴿٥﴾ ﴾.

ژباړه: دغه قرآن د هغه الله له طرفه را لېږل سوی دی چې ډېر مهربانه او ډېر رحم کوونکی دی، قرآن داسې کتاب دی چې آياتونه يې په تفصيل سره بيان سوي دي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرآن دی چي په عربي ژبه لوستل سوی دی، د هغه قوم دپاره چي پوهیږي، مومنانو ته په جنت سره زېری ورکوونکی دی او کفارو ته له دوږخه بېروونکی دی، نو د دغو کفارو څخه ډېرو مخ وګرځاوه، دوی حق نه اوري او دغه کفار محمد ﷺ ته وايي زموږ زړونه په پردو کي دي، په هغه څه نه پوهیږو چي ته موږ هغه ته دعوتوې (چي توحید او قرآن دی) او زموږ په غوږو کي دروند والی دی (ستا خبري نه اورو) زموږ او ستا په منځ کي د مخالفت پرده ده، نو ته په خپل دین عمل کوه او موږ په خپل دین عمل کوونکي یو.

رسول الله ﷺ دغه آیاتونه ور ته تلاوتول تر څو د الله ﷻ دې قول ته ورسېدی:

﴿فَإِنۡ أَعۡرَضُواْ فَقُلۡ أَنذَرۡتُكُمۡ صَٰعِقَةٗ مِّثۡلَ صَٰعِقَةِ عَادٖ وَثَمُودَ ۝١٣﴾.

ژباړه: که چیري دغو کفارو د حقه څخه مخ واړاوه، نو ته دوی ته و وایه: زه تاسي د سخت عذابه څخه بېروم په مثل د سخت عذاب د عادیانو او ثمودیانو، چي پر عادیانو باد صَر صَر مقرره سو او پر ثمودیانو جبریل علیه السلام چغه او ناره وکړه.

ولید د صاعقې د نامه په اورېدلو سره ډېر زیات وبېرېدی له خپله ځایه ور ولاړ سو د رسول الله ﷺ پر مبارکه خوله یې لاس ور کښېښاوه چي چپ سي او نوري د عذاب خبري و نه کړي او ویل: د الله روی مي در وړی دی رَحم، د الله روی مي در وړی دی رَحم، ولید له ډېري بیري وارخطا سو چي پر دوی به هم داسي صاعقه نازله سي لکه د عاد او ثمود صاعقه او بیرته راغلی پر خپل ځای کښېنستی، رسول الله ﷺ نور آیاتونه هم پسي تلاوت کړه تر څو د سجدې و آیات ته ورسېدی د سجدې آیات چي یې تلاوت کړی رسول الله ﷺ سجده وکړه او بیا یې ورته و ویل: یا ولید! وادي ورېدل؟ اوس نو ته او دغه آیاتونه، زما له طرفه ستا جواب دغه دی.

نه بحث ؤ نه مناقشه او نه نور دلائل وه، فقط او فقط د ده د خبرو جواب د قرآن مجید آیاتونه وه، ولید له خپله ځایه لکه بېهوښه ولاړ سو، دا د قرآن مجید سحر او اعجاز دی، دا د قرآن کریم تأثیر دی، ولید د اول وار دپاره قرآن مجید مفصل او بې رغه روغه واورېدی، داسي یې واورېدی چي غوږ یې ورته نیولی ؤ، فکر او پام یې پرکاوه، د قرآن مجید تر تاثیر لاندي راغلی دی ولاړ سو او بیرته قریشو ته ورغلی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول قریش په دارالندوه کي د ده په انتظار ناست وه، دئ یې د بحث او پیشنهاد دپاره لېږلی ؤ او اوس ټول د جواب په انتظار دي، خو ولید لکه مسحور او بېهوښه دارالندوه ته ورننوتی، د دغه عجیب کلام تر تاثیر لاندي ؤ، رسول الله ﷺ فرمايي:

«انَّ منَ البَیَان لَسحراً»

یعني: بیشکه ځیني بیانونه د سحر تاثیر لري، کله چي د بشر ځیني کلام یا بیان سحري تاثیر ولري، نو د قرآن مجید او الهي کلام په باره کي څه فکر کوې؟

رشتیا هم ولید بن المغیره د قرآن مجید په اورېدلو مسحور سوی ؤ، کله چي دارالندوه ته ورننوتی او قریشو ولیدی، ویل: سړئ بیرته راغلی مګر په والله نه په هغه مخ چي تللی ؤ په سړي کي ډېر فرق راغلی دی، ولید کښېنستی قریشو ورته وویل څه خبر دي راوړی؟ ولید وویل: والله د محمّد څخه مي داسي خبري واورېدې چي د هغه په مثل خبري مي په خپل عمر نه دي اورېدلي او دا خبره یې هم پر اضافه کړه:

« إنّ لقَولهِ لَحَلاوةً، وَإنّ عَلَیه لَطَلاوةً، وَ إنّ أعلاهُ لَمُثمرٌ، وَإنّ أسفَلَهُ لَمُغدقٌ، وَ إنّهُ لَیَعلُوا وَلا یُعلی عَلَیه ».

یعني: د ده خبري خوږ والی لري، په خبرو کي یې اعجاب او بنایست پروت دی، لفظ د خبرو یې مېوه لري، معنٰی د خبرو یې تنده پورته کوي، د ده خبري تر هر چا لوړېږي او د ده پر خبرو څوک نه سي لوړېدلای.

د عربو لوړ والی، مهارت او پوهی په ژبه کي وه، سبحان الله! هر وخت چي الله ﷻ یوه قوم ته خپل رسول ورلېږلی دی د هغه شي معجزه یې ور سره ورکړې ده، چي دغه قوم به په هغه شي کي مشهوره او رسېدلی ؤ، مثلاً د عیسٰی علیه السلام قوم په طب کي شهرت درلودی او رسېدلی ؤ، نو د عیسٰی علیه السلام معجزې هم له دغه قسمه څخه وې چي پیس یې جوړاوه، موږ زاده ړوند یې بینا کاوه، حتّی مړي یې ژوندي کول، څکه چي دغه قوم ته دا ورمعلومه سي چي دا د الله ﷻ له طرفه معجزه ده او د انسان کار نه دی.

همدارنګه د فرعون قوم چي په سحر او جادو کي رسېدلی او مشهوره ؤ، نو الله جل جلاله موسٰی علیه السلام ته هم له دغه قسمه معجزې ورکړې، هغه دا چه د لاس لکړه یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دومره لوی مار سو چې د ساحرانو ټول جوړ سوي شيان يې تېر کړل او لاس چې به يې له بغله را وايستی داسي به ځلېدی لکه لمر، نو ځکه د فرعون ساحرانو چې سحر يې پېژندی او د سحر ماهيت ور معلوم ؤ کله چې يې دغه معجزې وليدلې پوه سوه چې دا سحر نه دی بلکه الهي معجزه ده او ايمان يې راوړی.

عربو د دې شيانو څخه کوم شئ نه درلودی هغه دوی چې درلودی او رقابت به يې په کاوه او د هغه شي استادان وه هغه د ژبي فصاحت او بلاغت ؤ او واقعاً هم د تاريخ د شروع څخه بيا تر اوسه په ټول بشرکي د فصاحت او پراختيا په اساس بله داسي ژبه نه ده پيدا سوې لکه عربي، نو ځکه عربو ته له هغه جنسه معجزه راغله چې دوی په هغه کي مهارت درلودی، داسي شئ په معجزه کي نه ورته راغلی چې دوی د هغه په باره کي معلومات نه لري، بلکه عربو ته داسي شئ په معجزه کي راغلی چې دوی د هغه کار استادان وه او قرآن مجيد دومره بليغ او فصيح ؤ چې دوی ورته عاجزه سوه او تر اوسه هم ورته عاجزه دي، نو ځکه د وليد پر ژبه دغه جملې و ويل سوې.

قريشو ورته و ويل: يا وليد! تا خپل دين پرېښاوه؟ (أ صبأت يا وليد!) له دينه واوښتې؟ وليد ويل: يا! له دينه نه يم اوښتی مګر والله ما داسي کلام په عمر نه دی اورېدلی، قريشو ويل: دا شعر دی، وليد ويل: والله تر تاسي ټولو په شعر پوهېږم، د شعر په بحرو، په نثر، په شعر، په ټولو پوهېږم، شعر پېژنم د عربو ژبه را معلومه ده مګر د محمّد ﷺ کلام شعر نه دی، قريشو ويل: چې شاعر نه دی نو کاهن او کوډګر دی، وليد ويل: کاهن پېژنم او کارونه يې، د هغو د اور بلولو او شيانو سوځولو ټولي طريقې را معلومي دي، حتّٰی مېرګيان او د مېرګيانو مرض را معلوم دي، د لېوني او مېرګياني هيڅ حرکت پکښي نسته، قريشو ويل: نو ساحر او جادوګر دی، وليد ويل: سحر او ساحران پېژنم د هغو د شيانو تړل او غوټه کول را معلوم دي د هغو په پوکلو پوهېږم، د هغو د کارو څخه هيڅ کار پکښي نسته، قريشو و ويل: موږ نه پوهېږو چې څه درته و وايو، وليد ويل: يا قوم! زما خبره قبلوی؟ هغو ويل: وايه مقصد دي څه دی؟ وليد و ويل: دوه کاره دي چې د هغو څخه به يو کوی، قريشو ويل: هغه کارونه څه شي دي؟ وليد ويل: اول دا چه متابعت به يې وکړو ځکه د ده خبري حق دي، دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویل: په تا یې هم سحر کړی دی موږ څنګه خپل او د خپلو پلرو دین پرېږدو؟ دا هیڅ امکان نه لري، ده ویل: چې دا مو نه سوه خوښه او نه یې قبلوی نو دا دوهم کار وکړی، قریشو ویل: هغه څه شي دی؟ ده ویل: دئ او خلک سره پرېږدی، پرې یې ږدی چې خلک دعوت کړي په والله د ده دغه خبري چې دغه اوس ما واورېدې یو عظیم کیفیت لري که دئ پرخلکو غالبه سو د ده عزت او شرف ستاسي عزت او شرف دی، دئ هم د قریشو څخه دی د ده فخر ستاسي فخر دی، تاسي به په ده سره هغه بختور خلک سی او که خلکو دئ ووژی دا هم هغه شئ دی چې تاسي یې غواړی، د ولید خبره پخه او معقوله وه خو قریشو ویل: یا! والله! دئ او خلک به هیڅکله نه سره پرېږدو، ولید متردد سو چې قریش نه په اوله خبره راضي دي نه په دوهمه، ولید و ویل: اوس به نو آخري خبره درته وکړم، قریشو ویل: ښه! وایه، ولید ویل هغه مناسب او معقول شئ دا دی چې خلکو ته وایاست چې ساحر دی او زموږ تولو خبره باید یوه وي، کوم څوک چې د مکې له دباندي څخه راځي و هغو ته به موږ ټول دغه یوه خبره کوو چې ساحر دی، نژدې او مناسبه خبره هم دغه ده چې د ده په خبرو کې سحر دی، د سحر په واسطه قوم سره جلا کوي، ښځه او خاوند سره جلا کوي پلار او زوی سره جلا کوي، سبحان الله! شیطان د دغه ولید لار و وهل، اوس لږ وخت د مخه ده کوښښ کاوه چې قوم ته سمه لار وروښيي مګر اوس دئ په خپله واوښتی او رسول الله ﷺ ته یې په بد ویلو شروع وکړه، نو د دغه ولید په باره کې د سورةُ المدثر دغه آیاتونه نازل سوه چې رب عزوجل فرمایي:

﴿ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا ﴿١١﴾ وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَّمْدُودًا ﴿١٢﴾ وَبَنِينَ شُهُودًا ﴿١٣﴾ وَمَهَّدتُّ لَهُ تَمْهِيدًا ﴿١٤﴾ ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ ﴿١٥﴾ كَلَّا إِنَّهُ كَانَ لِآيَاتِنَا عَنِيدًا ﴿١٦﴾ سَأُرْهِقُهُ صَعُودًا ﴿١٧﴾ إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ﴿١٨﴾ فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿١٩﴾ ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ نَظَرَ ﴿٢١﴾ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ ﴿٢٤﴾ إِنْ هَٰذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ ﴿٢٥﴾ سَأُصْلِيهِ سَقَرَ ﴿٢٦﴾﴾.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس به د دغه تلاوت سوو آیاتو مختصره ترجمه درته وړاندي سي:

﴿ذَرۡنِي وَمَنۡ خَلَقۡتُ وَحِيدٗا ١١﴾

الله جل جلاله فرمايي: ما او هغه څوک چي يوازي مي پيدا کړی دی سره پرېږده، د يوازي ښخه مقصد دا دی چي هر سړئ د مور له نسه بې ماله او بې اولاده يوازي را وزي، فوج او لښکر، مال او دولت، اولادونه او اقرباء او نور شيان د ځانه سره نه را وړي او يا د يوازي ښخه مقصد خاص دغه وليد بن مغيره دی ځکه دئ د پلار يو زوی ؤ.

﴿وَجَعَلۡتُ لَهُۥ مَالٗا مَّمۡدُودٗا ١٢﴾

او بيا مي ده ته ډېر زيات مال ورکړی.

﴿وَبَنِينَ شُهُودٗا ١٣﴾

او زامن مي ورکړه چي د ده سره به په هر مجلس کي حاضر وه، وليد د ډېر مال خاوند او د لسو زامنو پلار ؤ چي دغه زامن به همېشه د ده په مجلس کي حاضروه.

﴿وَمَهَّدتُّ لَهُۥ تَمۡهِيدٗا ١٤﴾

تيار او آماده مي کړل ده لره په تيارولو سره، يعني: ده لره مي په دنيا کي د عزت او مشرتوب ټول اسباب آماده کړي وه.

﴿ثُمَّ يَطۡمَعُ أَنۡ أَزِيدَ ١٥﴾

او بيا طمعه او اميد کوي چي نور به يې هم ورزيات کړم.

﴿كَلَّآۖ إِنَّهُۥ كَانَ لِأٓيَٰتِنَا عَنِيدٗا ١٦﴾

هيڅکله داسي نه کوم چي مال، نفر او نعمتونه دې نور هم ور ډېر کړم، بېشکه چي هغه (دغه وليد) زموږ آياتو لره مخالف او عناد کوونکی ؤ.

﴿سَأُرۡهِقُهُۥ صَعُودًا ١٧﴾

ژر ده چي د اورپر لوړ غره به يې وخېژوم (صَعُود) په دوږخ کي د يوه غره نوم دی چي همېشه کافران ورخېژول کيږي بيا د هغه غره له سره کښته را لغړول کيږي، چي دا هم د کفارو دپاره يو قسم عذاب دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿إِنَّهُۥ فَكَّرَ وَقَدَّرَ (۱۸)﴾

بېشکه هغه فکر وکړی چې پر قرآن څنګه طعن یا عیب و وایم او په خپل زړه کي یې خبره جوړه کړه، چې و وایي: قرآن کریم سحر دی.

﴿فَقُتِلَ كَيۡفَ قَدَّرَ (۱۹)﴾

پس هلاک سو، ملعون کړل سو، څنګه یې دا خبره جوړه کړه.

﴿ثُمَّ قُتِلَ كَيۡفَ قَدَّرَ (۲۰)﴾

بیا دي هلاک او ملعون سي، خراب او برباد دي سي، څنګه یې دا خبره جوړه کړل چې قرآن سحر دی.

﴿ثُمَّ نَظَرَ (۲۱)﴾

بیا یې محمّد یا قرآن ته وکتل.

﴿ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ (۲۲)﴾

بیا یې مخ تریو او تندئ یې غوټه کړی.

﴿ثُمَّ أَدۡبَرَ وَٱسۡتَكۡبَرَ (۲۳)﴾

بیا یې محمّد ته شا کړه او د اسلام څخه یې سر غړونه وکړه.

﴿فَقَالَ إِنۡ هَٰذَآ إِلَّا سِحۡرٞ يُؤۡثَرُ (۲۴)﴾

نو ویل: نه دی دا قرآن مګر سحر دی چې د نورو ساحرانو څخه را نقل سوی دی.

﴿إِنۡ هَٰذَآ إِلَّا قَوۡلُ ٱلۡبَشَرِ (۲۵)﴾

نه دی دغه قرآن مګر قول د بشر.

﴿سَأُصۡلِيهِ سَقَرَ (۲۶)﴾

ژر به دئ د دوزخ اور ته داخل کړم، دغه سړئ چې حق یې وپېژندی او ده ته دغه حق واضح او روښانه سو، تر داسي اندازې چې خپل قوم یې هم ورته رابلی او بیا په یوه وار واوښتی، داسي اوښتل چې د حق دښمن وګرځېدی، نو خود دغه سړئ د اور مستحق دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿سَأُصۡلِيهِ سَقَرَ﴾
ژر به دئ د دوږخ اورته داخل کړم.
دغه آیاتونه د دغې حادثې یا سوال او جواب په سبب نازل سوه.

دوهم وار بیا
د رسول الله ﷺ سره د قریشو خبري

امام طبري او ابن کثیر او نور سیرت پوهان روایت کوي چې دوهم وار بیا د قریشو مشران چې په هغو کې ولید بن المغیره، عاص بن وائل هم وه، و رسول الله ﷺ ته ورغله او دا واریې بیا پر عرض کړه چې دومره مال به درکړو چې په موږ ټولو قریشو کې ته غني سې او زموږ د پېغلانو ښځه به هغه تر ټولو ښایسته پېغله درپه نکاح کړو او که دغه شئ مرض وي یا د پیري ښځه درته پیښ وي موږ به دي په هر څومره پیسو سره چې وي علاج وکړو او داسي نور دنیوي شیان یې پر عرض کړه او ویل ته فقط دغه زموږ د آلهه او خدایانو بد ویل پرېږده او زموږ عادتونه او رواجونه د ناپوهۍ او جاهلیت عادتونه مه بوله، رسول الله ﷺ و فرمایل: زه د دغو شیانو دپاره چې دغه تاسي یې را باندي عرضوی یا راکوی نه یم رالېږل سوی چې په خپل رسالت سره دي زه ستاسي مالونه وغواړم، یا دي په تاسي کې شرف وغواړم، یا دي پر تاسي پاچهي وغواړم، مګر الله ﷻ زه و تا سي ته رسول را لېږلی یم او پر ما یې کتاب نازل کړی دی او زه یې امر کړی یم چې تا سي ته بشیر او نذیر سم، ما د خپل رب رسالت در و رساوه او تاسي ته مي نصیحت وکړی، که تاسي دغه شیان چې ما د خپل رب له طرفه درته را وړي دي قبول کړی دا مو په دنیا او آخرت کې ګټه ده او که یې نه و منی تر هغو صبر درته کوم چې الله ﷻ زموږ او ستاسي په منځ کې فیصله کوي.

قریشو ورته و ویل: که ته د دغو شیانو څخه چې دغه موږ درباندي عرض کړل هیڅ شئ نه قبلوې او ته دعوه کوې چې زه رسول الله یم، نو تر تا د مخه ټولو انبیاوو خپلو قومو ته معجزې را وړي دي او تا موږ ته معجزه نه ده را وړې، رسول الله ﷺ و فرمایل: ما تاسي ته د رب ﷻ کلام را وړی دی، کفارو ویل: یا! که ته غواړې چې موږ ستا دین ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

داخل سو نو تا ته دا معلومه ده چې زموږ مځکه د هر چا تر وطن تنګه ده، شا وخوا غرونه راباندې را ګرځېدلي دي او اوبه هم هيڅ نه لرو، اقتصادي حالت مو ډېر تنګ دی، نو دې د خپل هغه رب څخه چې ته يې په دغه رسالت را لېږلی يې وغواړه چې دغه غرونه را څخه ليرې کړي او موږ ته داسې ولې او چينې و بهوي لکه د شام او عراق ولې چې د هغه ولو په واسطه موږ ته باغونه، زراعت او واښه را شنه سي او الله مو غنيان کړي، نو موږ به هم ستا څخه يوه فايده ووينو، رسول الله ﷺ و فرمايل: دا د الله جل جلاله کار دی که يې خوښه وه دغه شيان به در کړي او که يې نه وه خوښه نه يې درکوي.

کفارو و ويل: يا محمّد! داسې نه کيږي که دا نه سې کولای موږ ته زموږ مړه سوي پلرونه او نيکه ګان را ژوندي کړه ښه دی چې موږ خپل پلرونه او نيکه ګان و وينو او د هغو په جمله کې به قُصَی بن کلاب هم وي، هغه يو صادقه شيخ ؤ چې موږ د هغه څخه ستا په باره کې پوښتنه وکړو چې دا ستا خبري حق دي که باطلي، رسول الله ﷺ و فرمايل: مړي الله ژوندي کوي زه مړي نه سم ژوندي کولای، قريشو ويل: ګوره هيڅ نه سې کولای خو بيا هم ته وايې چې تا ته ملائکې راځي موږ غواړو چې دغه ملائکې و وينو ځانونه دي را ښکاره کړي د هغو په ليدلو سره به موږ ستا تصديق وکړو، رسول الله ﷺ و فرمايل: تاسي د ملائکو د ليدلو توان او طاقت نه لرئ او دا هم د الله جل جلاله کار دی که يې إراده وه در ښکاره به يې کړي او که يې إراده نه وه نه يې سی ليدلای، کفارو و ويل: يو کار دې هم و نه کړی او ته غواړې چې موږ ستا متابعت وکړو حال دا چې ته غريب يې، خلک د غريبانو متابعت نه کوي، نو که ته غواړې چې موږ ستا متابعت وکړو له خپل ربه و غواړه چې باغونه او قصرونه، مريان او مالونه در کړي، کله چې ته غني سوې بيا حق لرې چې خلک ستا متابعت وکړي، رسول الله ﷺ و فرمايل: د الله جل جلاله رسالت او نبوت بلکه الٰهي ټول فضيلتونه په مال او غنا پوري تعلق نه لري، مال خپل خاوند الله ته نه نژدې کوي بلکه علم، تقوٰی او وحيِ دي چې انسان او رب سره نژدې کوي، نه زه دا کار کوم او نه زه هغه څوک يم چې له خپله ربه دغه شيان غواړي، کفارو و ويل: ښه اوس خو دي زموږ د غوښتنو سره برابر يو کار هم و نه کړی او ته همېشه موږ د الله په عذاب سره بېروې، نو اوس موږ دغه الٰهي عذاب ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

تیار او آماده یو، آسمان را باندي ونړوه ټوټه ټوټه یې کړه، را باندي را وایې چوه چي موږ دا ستا عذاب و وینو چي دا دي په وسه پوره دی که یا؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: دا هم د الله ﷻ په إراده پوري تعلق لري، دلته نو قریشو ورته و ویل: والله ته کاذب یې هیڅ شئ دي په وسه نه دی پوره، بلکه ستا استاد یو نفر دی چي نوم یې رحمان دی او په یمامه کي اوسیږي (یمامه په جزیرةُ العرب کي بلکه په نجد کي د یو ځای نوم دی) او ته موږ د هغه سړي په عبادت سره امر کوې.

قریشو به داسي ویل: چي رحمان د الله ﷻ د نومو څخه نه دی، لکه څرنګه چي د دغه موضوع په باره کي الله ﷻ فرمایي:

﴿ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ٱسۡجُدُواْ لِلرَّحۡمَٰنِ قَالُواْ وَمَا ٱلرَّحۡمَٰنُ أَنَسۡجُدُ لِمَا تَأۡمُرُنَا وَزَادَهُمۡ نُفُورٗا ۩ ﴿٦٠﴾ ﴾. [الفرقان/ ٦٠]

یعني: کله چي به دغو کفارو ته و ویل سوه چي رحمان ته سجده وکړی او د رحمان عبادت کوی، دوی وایي: رحمان څه شي دی؟ آیا موږ به هر هغه شي ته سجده کوو چي ته مو په امرکوې؟ او دغه د رحمان د نامه یادول! له ایمانه د دوی نفرت ورزیاتوي.

نو قریشو ویل: دغه د یمامې سړئ چي نوم یې رحمان دی او تا ته تعلیم کوي ته موږ د هغه په عبادت سره امرکوې، په والله موږ به هیڅکله پر رحمان ایمان را نه وړو، دغه د معجزو د خبرو په آخر کي عبدالله بن ابی اُمیه بن مغیره چي د قریشو د مشرانو څخه ؤ او د رسول الله ﷺ د عمه زوی ؤ ولاړ سو او ویل: یا محمّد! هغه ټول شیان چي موږ درته و ویل هغو ټولو ته عاجزه سوې هیڅ شئ دي و نه کړی، زه خو ایمان نه در باندي را وړم که څه هم و دي وینم چي په هوا الوتی یې او په دغه هوا کي آسمان ته ورسیږې او له آسمانه یو کتاب در سره را وړې او زه دغه کتاب په خپل لاس کي هم ونیسم، بیا هم ایمان نه درباندي را وړم او وایم: ته ساحر یې، رسول الله ﷺ هیڅ نه وایي، آیا دغسي د عقل له چوکاټه وتلي خبري جواب لري؟

بیا نورو کفارو و ویل: والله موږ پرتا ایمان نه را وړو ترڅو چي الله و نه وینو او ټوله ملائکې و نه وینو چي دغه الله ته راځي، که مو دا ولیدل بیا نو ایمان را وړو، بیله دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښخه زموږ ایمان را وړل هیڅ امکان نه لري، رسول الله ﷺ دغه ټولي خبري اوري او چپه خوله دی هیڅ نه وایي.

خو بیا د کافر قریشو د دغو غوښتنو او دغه سوال او جواب په باره کي د سورة بني اسرائیل یا سورةُ الإسراء دغه آیاتونه نازل سوه چي الله جل جلاله فرمایي:

﴿وَقَالُواْ لَن نُّؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ تَفْجُرَ لَنَا مِنَ ٱلْأَرْضِ يَنۢبُوعًا ﴿٩٠﴾﴾.

او قریش وایي: یا محمّد! تر هغه وخته به پر تا ایمان را نه وړو ترڅو چي جاري کړې ته موږ لره د مځکي ښخه بهېدونکې چینه.

﴿أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِّن نَّخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ ٱلْأَنْهَٰرَ خِلَٰلَهَا تَفْجِيرًا ﴿٩١﴾﴾

یا وي تا لره یو باغ د خرما او انګورو او وبهوې ته په دا باغ کي ولې په بهولو سره.

﴿أَوْ تُسْقِطَ ٱلسَّمَآءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا﴾

یا را واچوې پر موږ باندي آسمان ټوټه ټوټه لکه څرنګه چي ته ګمان کوې.

﴿أَوْ تَأْتِيَ بِٱللَّهِ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةِ قَبِيلًا ﴿٩٢﴾﴾

یا را ولې الله او ملائکې مخامخ ښکاره چي موږېې و وینو،

﴿أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِّن زُخْرُفٍ﴾

یا وي تا لره یو کور چي په سرو زرو ښایسته سوی وي.

﴿أَوْ تَرْقَىٰ فِى ٱلسَّمَآءِ﴾

یا په آسمان کي لوړ وخېژې.

﴿وَلَن نُّؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتَّىٰ تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَٰبًا نَّقْرَؤُهُۥ﴾

او هیڅکله به ستا په تش او یوازي ختلو ایمان را نه وړو ترڅو چي پر موږ داسي یو کتاب را کښته کړې چي موږېې لولو او ستا تصدیق پکښې موجود وي.

﴿قُلْ سُبْحَانَ رَبِّى هَلْ كُنتُ إِلَّا بَشَرًا رَّسُولًا ﴿٩٣﴾﴾.

یا محمّد! ﷺ دوی ته و وایه: پاکي ده زما رب لره (آیا یم زه) یعني: زه نه یم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر يو را لېږل سوی انسان.

او بيا هم په دغه باره کي د سورة الأنعام دغه آياتونه نازل سوه کوم چي الله جل جلاله فرمايي:

﴿ وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَٰبًا فِى قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ لَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿٧﴾ ﴾.

او که موږ پر تا په کاغذ کي ليکل سوی کتاب نازل کړی وای او بيا دوی دغه کتاب په خپلو لاسو مسحه کړی وای نو خامخا به هغو کسانو چي کافران سوي دي ويلای: چي نه دی دغه کتاب مګر ښکاره او معلومداره سحر.

﴿ وَقَالُوا۟ لَوْلَآ أُنزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ ﴾

او کفارو به ويل: ولي پر ده مَلَکه (ملائکه) نه نازليږي؟ يعني: له آسمانه ولي ملائکه نه ورته راځي چي موږ يې ووينو، الله جل جلاله فرمايي:

﴿ وَلَوْ أَنزَلْنَا مَلَكًا لَّقُضِىَ ٱلْأَمْرُ ثُمَّ لَا يُنظَرُونَ ﴿٨﴾ ﴾.

او که موږ ملکه نازله کړې وای نو خامخا به د دوی د هلاک خبره فيصله سوې وای، بيا به دوی ته مهلت نه وای ورکول سوی.

ورونو! د تلاوت سوو آياتو په ترجمه کي ډيري خبري او تفصيل سته خو زه نه غواړم چي زموږ د سيرت النبي ﷺ مضمون و تفسير ته واوړي، نو ځکه په مختصره او کوتاه ترجمه سره کفايت کوم.

﴿ وَلَوْ جَعَلْنَٰهُ مَلَكًا لَّجَعَلْنَٰهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِم مَّا يَلْبِسُونَ ﴿٩﴾ ﴾.

او که چيري موږ دغه رسول ملکه ګرځولی وای، يعني: انسانانو ته مو ملائکه په رسالت را لېږلې وای، نو خامخا به موږ دغه ملکه د يوه سړي په شکل ګرځولې وای (ځکه انسان د ملکي د واقعي شکل د ليدلو طاقت نه لري) نو که ملکه د سړي په شکل سوې وای نو خامخا به موږ دوی په شک او شبهه کي اچولي وای لکه دغه اوس چي دوی پکښي پراته دي، يعني: اول خو مو ملائکه په دې سبب په رسالت نه را ولېږل چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسان د ملائکې د لیدلو توان او طاقت نه لري او که یې فرضاً د ملکي د لیدلو طاقت هم را وړی وای او بیا یې هغه ملکي ته د ذرواغو خطاب کړی وای، نو سمدستي عذاب پر نازلېدی، نو ملکه خو په دغو سببو نه را ولېږل سوه او که مو بیا چیري ملکه د انسان په شکل او صورت کي را لېږلې وای نو دغه شک او اشتباه چي اوس یې پر تا کوي پر هغه ملائکې یې هم کاوه او دا به یې ورته ویلای چي ته ساحر، شاعر، کاهن یا کاذب یې.

ورونو! اوس خو درته معلومه سوه چي د رسول الله ﷺ په ژوند خبرېدل د قرآن مجید د معنٰی د پوهېدلو دپاره څومره فایده لري، که د رسول الله ﷺ د ژوند په دغه واقعاتو او سیرت نه سو خبر، آیا د دغو آیاتو په ترجمه پوهېدلای سو؟ هیڅکله نه.

ښه دلته یوه پوښتنه پیدا کېږي: چي رسول الله ﷺ د کفارو دغه غوښتني ولي نه کړې ور د سره؟ یعني: هغه شیان چي دوی غوښتل رسول الله ﷺ ولي نه کړه ورته موجود او هغه د دوی د غوښتني معجزې یې ولې ور ښکاره نه کړې ؟

جواب: د دې څو سببه وه،

اول: هغه انبیاء علیهم السلام چي تر رسول الله ﷺ د مخه وه آیا هغو خپلو قومو ته معجزې نه وې ور ښکاره کړي؟ موسٰی علیه السلام و فرعون او د هغه قوم ته (۹) معجزې ور ښکاره کړې او هره یوه یې تر هغه د مخنی معجزې لویه او مشکله وه، آیا د فرعون قوم د دغو معجزو په لیدلو سره ایمان را وړی؟ یا! نه یې را وړی.

د قریشو د معجزو غوښتنه هم د ایمان را وړلو دپاره نه وه بلکه جدل، سبسطه او بېځایه بحث ؤ، آیا عیسٰی علیه السلام خپل قوم ته معجزې نه وې را وړي؟ بلکه را وړي یې وې، مګر قوم یې د هغو معجزو په لیدلو سره بیا هم ایمان نه راوړی.

نو الله جل جلاله په قرآن مجید کي دا هم ذکر کړي دي چي دغه د دوی غوښتني یې ولي نه کړې ورپوره، الله عزوجل د سورة بنی اسرائیل یا الإسراء په (۵۹) نمبر آیات کي فرمایي:

﴿وَمَا مَنَعَنَآ أَن نُّرۡسِلَ بِٱلۡأٓيَٰتِ إِلَّآ أَن كَذَّبَ بِهَا ٱلۡأَوَّلُونَۚ﴾. الاسراء:۵۹)

او موږ هیڅ شي له دې څخه نه یو منعه کړي چي د دوی د غوښتني معجزې ور ولېږو بېله دې چي پخوانیو کفارو د معجزو تکذیب کړی ؤ، بیانو موږ هلاک کړل، یعني: که اوس موږ د دوی د غوښتني معجزې ورکړو او دوی ایمان را نه وړي دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم هلاکیږي.

﴿وَءَاتَيْنَا ثَمُودَ ٱلنَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُواْ بِهَا﴾

او ورکړې مو وه د ثمودیانو قوم لره (اوښه) ښکاره معجزه، نو ثمودیانو پرخپلو ځانو د هغې اوښې په زخمي کولو او وژلو سره ظلم وکړی.

﴿وَمَا نُرْسِلُ بِٱلْءَايَٰتِ إِلَّا تَخْوِيفًا ﴿٥٩﴾﴾

او نه لېږو موږ دغه فرمایشي معجزې مګر د بېرولو دپاره یې لېږو، اللهﷻ د صالح علیه السلام قوم ته د دوی د غوښتنې سره برابره د معجزې په شکل اوښه ورکړل چې ټولو په سترګو ولیدل چې لویه، غټه او قوي اوښه د مځکې یا ډبرې څخه را وزي، بیا یې هم ایمان را نه وړی، حتّیٰ هغه د معجزې اوښه یې زخمي او مړه کړه.

د کفارو د غوښتنو د نه پوره کولو دوهم سبب دا وُ چې د دوی د غوښتنو پوره کول د اُمت آخره او انتهاء وه، هغه داسي: کله چې د رسول اللهﷺ او قریشو په منځ کې دغه بحث وسو جبریل علیه السلام و رسول اللهﷺ ته راغلی او ویل: یا رسولَ الله! اللهﷻ را استولی یم او فرمایي: دوې خبري دي هره یوه چې ستا خوښه وي هغه سي به وسي، اول دا چې د دوی پر بې معنیٰ او غلطو خبرو صبر وکړه او انتظار ورته وکړه، یا دا چې: هغه شیان چې دوی یې غواړي ټول به ورکړم مګر د دغو معجزو تر حاصلېدلو وروسته که یې بیا هم ستا د رسالت تصدیق و نه کړی او ایمان یې را نه وړی ټول به هلاک کړم.

اوس نو خوښه او اختیار ستا دی، یا به پر ټولو مشکلاتو، بې معنیٰ خبرو او ټولو هغو آزارو چې تا ته درکول کیږي صبر کوې، یا به د دوی غوښتنې ورکړم، که یې بیا هم تر هغه فرمایشي معجزو وروسته انکار وکړی نو ټوله مکه هلاکیږي، لکه پر پخوانیو امتو چې قِسم قسم عذابونه او خرابۍ نازلې سوې دي، نو یا رسولَ الله! کومه خوا اختیاروې؟

رسول اللهﷺ و فرمایل: صبر او انتظار کوم، الله عزّوجلّ ته امید لرم چې د دوی په وروستنیو نسلو کې داسې څوک پیداسي چې پر الله عزّوجلّ ایمان را وړي، رؤف او رحیم رسولُ اللهﷺ د اللهﷻ په قدرت او إراده دا کولای سوای چې د دوی ټولې غوښتنې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورپوره کړي مګر دا نو د امت انتهاء او آخره وه ځکه دا د نبي او امت په منځ کي آخرنی فیصله ده، واقعاً هم پسله هغه چي د امت د غوښتنو سره سم تولي معجزې ښکاره او موجودي سي، بیا نو امت نه دوې لاري پاته کیږي، یا به ایمان را وړي، یا به انکار کوي، که یې انکار وکړی الهي عذاب پر نازلیږي، چي په دغه عذاب سره هغه قوم و انتهاء او آخر ته رسیږي، نو رسول اللهﷺ دا نه غوښتل چي د دوی سره آخري فیصلې ته ورسیږي، ویل: که په دوی کي فایده نسته اولادو ته یې امید سته، بنایي په هغو کي مسلمانان پیدا سي او واقعًا هم داسي سوه، حتّٰی د ابوجهل زوی عکرمهؓ مسلمان سو، په همدې سبب رسول اللهﷺ د صبر کولو او انتظار اړخ یا طرف اختیار کړی.

ابوطالب د بنی هاشم تولنه جوړوي

که څه هم د حمزه او عمرؓ اسلام د رسول اللهﷺ او مسلمانانو په وضعه او حال کي تغیر را وستلی ؤ او د مسلمانانو حالاتو څه نا څه فرق کړی ؤ مګر د ابوطالب په زړه کي بیا هم د مشرکانو څخه پرخپل وراره بېره موجوده وه، د ده هغه تیري سوي واقعې په یاد وې چي یو وار مشرکانو ورته وویل: د وراره څخه دي لاس واخله او بیا یې ویل: وراره دي په عمّاره بن الولید را سره بدل کړه چي مورېيې و وژنو او بیا ابوجهل د ده د وراره د وژلو په نیت هغه لویه ډبره واخیستل او عقبه بن أبي معیط د ده وراره د سجدې په وخت کي په پتو یا په یوه ټوکره سره تر داسي اندازې خپه کړی چي قریبه وه و وژل سي او بیا عمر بن الخطاب د ده د وراره د وژلو دپاره توره را اخیستې وه، ابوطالب په دغو واقعاتو کي فکر کاوه او د هغو څخه د داسي شَر بوی را پورته کېدی چي د ده زړه به یې ور و رېږداوه او دا د ابوطالب سره ثابته وه چي مشرکان د ده د وراره په باره کي د ده سره غدر او خیانت کوي او د ده د وراره د وژلو قصد او إراده لري او که د مشرکانو څخه یو نفر د ده پر وراره یوه ناګهاني حمله وکړي او ویې وژني، هلته نو حمزه او عمر یا بل څوک کومه فایده نه سي رسولای،دغه فکرونه د ابوطالب په زړه او دماغ کي په یقیني ډول سره ور ګرځېدل او دا ټول هم حق وه، ځکه واقعاً مشرکانو پر دې اتفاق کړی ؤ چي رسول اللهﷺ په ښکاره سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووژني او دغه د مشرکانو واتفاق ته د الله عزوجل په هغه قول کې اشاره ده چې فرمايي:

﴿أَمْ أَبْرَمُوٓاْ أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ ﴿٧٩﴾﴾. [الزخرف/۷۹]

يعني: کفارو د رسول الله ﷺ په خلاف يو کار جوړ کړی او محکم کړی دی او موږ هم د خپل تدبير محکم کوونکي، ټينګوونکي يو.

نو ابوطالب د دغو افکارو په مقابل کې څه وکړه؟ خپله کورنۍ چې د هاشم او مُطلب اولاده وه سره راټوله کړه (*هاشم او مطلب دوه ورونه دي چې د عبد مناف زامن وه*) او ويل: موږ او تاسي په ټولو بايد د محمّد ﷺ ساتنه وکړو او مشرکانو ته دا موقع ور نه کړو چې ده ته کوم آزار او تکليف وررسوي، دغه راټول سوو خلکو ټولو که مسلمانان وه که کفار د هغه عربي جوار يا قوم پرستۍ په سبب دا غوښتنه و منل بېله ابولهبه چې هغه د نورو قريشو پرطرف سو او نورو ټولو په اتفاق سره د محمّد ﷺ د ساتني او حفاظت مسئوليت او ذمه واري پرڅان قبوله کړه.

اوس نو ترڅلورو هفتو په لږ يا کمه موده کې مشرکانو ته څلور لويي حادثې پيښې سوې.

لومړئ: د قريشو شريف او قوي پهلوان حمزه رضي الله عنه مسلمان سو.

دوهم: عمر بن الخطاب رضي الله عنه چې معرفي کولو ته يې ضرورت نسته مسلمان سو.

دريم: رسول الله ﷺ د مشرکانو پېشنهاد يا وړانديز د قرآن مجيد په آياتو ورد کړی.

څلورم: بني مطلب او بني هاشم ټولو په اتفاق سره که مسلمانان وه که مشرکان د رسول الله ﷺ طرفداري او د هغه ساتنه اعلان کړه.

مشرکان په حيرت کې سوه او دا يې هم حق ؤ چې په حيرت کې سي، دوی پوه سوه که موږ د محمّد ﷺ پر وژلو اقدام وکړو د مکې شېلې به زموږ په وينو وبهيږي او ممکن زموږ نسل ختم سي، کله چې مشرکانو ته دغه حقيقت ور معلوم سو نو يې د رسول الله ﷺ وژل پرېښوول او يو بل ظلم ته يې لاس واچاوه چې تر پخوانيو ظلمو ډير سخت او اشد ؤ، هغه داسي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ظلم او عداوت عهد نامه
مقاطعه او بندیز - یا اقتصادي انحصار

د قریشو یوه ډیره لویه ډله سره را ټوله سوه او پردې یې قسمونه یاد کړه چې هیڅوک به د بني هاشم او بني مطلب سره که مسلما ن وي که کافر او د هغو کسانو سره چې د بني هاشم او بني مطلب څخه نه دي خو مسلمانان سوي دي هیڅ قسم معامله نه کوي، نه به ښځه ځني غواړي نه به یې ورکوي، نه به شئ ځني رانیسي نه به یې پرخرڅوي، نه به څوک ور سره کښېني نه به خبري ورسره کوي، حتّی سلام به نه ور اچوي، نه به د دوی کورو ته ورځي او نه به یې خپلو کورو ته پرېږدي، ترڅو چې محمّد ﷺ دوی ته د وژلو دپاره ورتسلیم نه کړي او د دغې فیصلې دپاره یې یوه ورقه ولیکل چې په هغه ورقه کې دغه ذکر سوي عهدونه او وعدې لیکل سوي وې.

بل دا چې د بني هاشم سره به هیڅ وخت د صلحې خبري نه کیږي او نه به صلحه ځني قبلیږي ترڅو چې محمّد ﷺ د وژلو دپاره را تسلیم نه کړي.

دغه ورقه یا تعهد نامه د قریشو ټولو کافرو مشرانو امضاء کړل.

ابن قیم رحمه الله وایي: دغه تعهد نامه منصور بن عکرمه بن عامر بن هاشم ولیکل او څوک بیا وایي چې نضر بن الحارث ولیکل، خوصحي خبره دا ده چې بُغَیض بن عامر بن هاشم ولیکل او رسول الله ﷺ ښرا ورته وکړه چې د هغې ښرا په سبب یې لاس شل سو.

د تعهد نامې یا مقاطعه نامې په شروع کې داسي ولیکل سوه:

(بِسمکَ اللّهم) او بیا د تعهد نامې نوري مادي ولیکل سوې چې پکښې لیکل سوي وه: هیڅوک به د بني هاشم او بني مطلب او نورو هغه کسانو سره چې مسلمانان سوي دي د رانیولو او خرڅولو معامله نه کوي، نه به شئ ځني را نیسي او نه به یې پرخرڅوي، نه به ښځه ځني غواړي نه به یې ورکوي او دوی ته به اجازه هم نه ورکول کیږي چې خوراکي مواد د مکې د دباندي څخه را نیسي، نه به څوک خبري ور سره کوي او نه به یې کورو ته پرېږدي، کامل انحصار او پوره مقاطعه ولیکل سوه او تعهد نامه یې دننه په کعبه شریفه کې وځړول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درې کاله دابوطالب په شِعَب کي

ابوطالب وبېرېدی چي د قریشو کافر مشرانو د بني هاشم او بني مطلب او هغو کسانو چي د دوی پرطرف دي پرضد ډېر ټینګ اتفاق او اتحاد وکړی، نو ابوطالب هغه کسان چي د ده او د رسول الله ﷺ پرطرف وه سره را ټول کړه او د مکې مکرمې ترښار دباندي و وتل، دا د دې دپاره چي دوی سره یوځای وي او په خپل منځ کي مرسته او تعاون سره وکړي، نو یې د مکې مکرمې په بل ځای کي واړول چي هغه ځای ته شِعَبِ أبي طالب ویل کیږي، دوی هلته یو له بله سره مرسته کوي او په دې امید دي چي له دغي مقاطعې او انحصاره څخه خلاص سي.

سبحان الله! آیا د نن ورځي کفار هم د مسلمانانو په مقابل کي دغه کارونه نه کوي؟

د قریشو له طرفه د مسلمانانو سره مقاطعه او انحصار په ډېر شدید ډول شروع سوه او دې انحصار یا مقاطعې درې کاله دوام وکړی، درې کاله او د دوی دا حال دی چي نه شئ رانیولای سي او نه یې خرڅولای سي هیڅوک شئ نه پر خرڅوي حتّی که د مکې مکرمې د دباندي څخه نور تجار راسي قریش یې نه پرېږدي چي پر مسلمانانو خواړه خرڅ کړي او که به بیا چیري د بني مطلب یا بني هاشم څخه یو څوک ورغله چي یو شئ را نیسي، قریشو به هغه شئ په دوه چنده قیمت د هغه تاجر څخه د دې دپاره رانیوی چي د مسلمانانو لاس ته د خوړلو شئ ورنه سي، مسلمانان مال لري مګر شئ نه سي په رانیولای او بل د أمن له طرفه هم نه وه په امان، د خپل ضرورت د شیانو د رانیولو دپاره هم د شِعَبِ أبي طالب څخه نه سي را وتلای بېله هغو حرامو میاشتو څخه کومي چي په هغو کي جنګ او تجاوز حرام ؤ.

ابوطالب پر رسول الله ﷺ بېرېدی چي څوک یې د شپې و نه وژني نو کله چي به شپه سوه او خلک به د خوب بستر ته تله ابوطالب به هم رسول الله ﷺ ته و ویل: ورسه پر خپل ځای دي پرېوزه، دا د دې دپاره که چا د ده ﷺ د وژلو إراده کړې وي هغه به یې وویني چي رسول الله ﷺ هلته پر خپل ځای پرېوتی، مګر کله چي به بیا خلک بیده سوه ابوطالب به د خپلو زامنو یا ورونو څخه یو څوک امر کړی چي ورسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته د محمدﷺ په ځای کې پرېوزه او رسول الله ته به یې و ویل: ته ولاړ سه د ده په بستر کې پرېوزه، یا خو به په خپله ابوطالب د رسول اللهﷺ پر بستر پرېوتی.

کله چې د مسلمانانو او د دوی د کومکیانو خپل خوراکي مواد خلاص سوه او نور نه سي رانیولای نو په مسلمانانو او هغو کسانو کې چې د دوی مرسته یې کول لوږه شروع سوه، داسي کاختي او نیستي جوړه سوه چې د لوږي په سبب یې د درختو او وُنو پاڼي خوړل، نورو قریشو به د مسلمانانو او د هغو د کومکیانو د کوچنیو ماشومانو پرله پسې ژړا او نارې، چغاري او بغاري اورېدلې چې د لوږي په سبب به یې همېشه ژړل، خو زړ سوئ نه وُ بلکه خوند یې پر اخیستی. لکه نن ورځ چې د دنیا ټول کفار د فلسطین د کوچنیو معصومو شهیدانو ننداري کوي او خوند پر اخلي.

هو! هلته په قریشو کې څو نفره وه چې زړه یې غوښتی چې د بني هاشم او نورو سره د هغو دوستیو په سبب چې د دوی سره یې درلودلې مرسته وکړي، ځکه ځینو قریشو د بني هاشم یا نورو سره پخواني قرابتونه او د ښځو له طرفه دوستۍ درلودلې، نو د هغو دوستیو په سبب په دغه مقاطعه او انحصار نه وه راضي مګر په وسه یې هم څه نه وه پوره، نو به یې د موقع په وخت کې د نورو قریشو په پټه څه خوراکي مواد وُروړل چې د هغې جملې څخه یو هم حکیم بن حزام وُ.

حکیم بن حزام د قریشو د مشرانو څخه یو مشر وُ او تر دغه وخته نه وُ مسلمان سوی، د ده زړه غوښتل چې د بني هاشم سره د دغه تنګسې په وخت کې مرسته وکړي ځکه یو خو یې د مور له طرفه د بني مطلب سره دوستي درلودل او بل خدیجهؓ د ده عمه وه.

دغه حکیم، یوه ورځ څه خوراکي مواد پر یوه اوښ بار کړه چې شِعبِ أَبي طالب ته یې ور وړي خو په لار کې ابوجهل ولیدی، ابوجهل ویل: د خیره؟ یا حکیم!

حکیم ویل: دا زما کار دی هر چیري چې ځم، ابوجهل ویل: ته محمد او د هغه ملګرو ته خواړه ور وړې؟ حکیم ویل: دا زما کار دی هر چیري چې یې وړم، د دې امت فرعون ابوجهل و ویل: یا! دا ستا کار نه دی! والله نه دي پرېږدم چې ته مسلمانانو ته خواړه ور وړې او د ده په منعه کولو یې شروع وکړه.

دوی په دغه کشمکش کې دي چې د قریشو د مشرانو او ساداتو څخه یو بل نفر

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلی چې نوم يې ابوالبختري بن هشام دی او ده هم د مسلمانانو سره همدردي درلودل، که څه هم د ده همدردي د اسلام او ايمان په سبب نه وه بلکه د دې همدردۍ سبب هم قوميت او نسب ؤ، خو دغه ابوالبختري راغلی ويل: پر څه مو شخړه او غالمغال دی؟ حکيم و ويل: زما سره دغه بار را سره دی او غواړم چې هري خوا ته زما زړه وي ولاړ سم، مګر ابوجهل مي نه پرېږدي د ده يې په څه؟

ابوجهل ويل: يا! دئ غواړي چې دغه خواړه محمّدﷺ او د هغه ملګرو ته يوسي، ابوالبختري و ويل: حکيم د قريشو د مشرانو څخه يو مشر دی او ته هم يو مشر يې! نو دئ آزاد دی هر چيري چې ځي ولاړ دي سي، ته حق نه لرې چې منعه يې کړې.

اصلاً مکې مکرمې يو عمومي مشر نه درلودی، هر مشر د خپل قوم او خپلې کورنۍ مشر ؤ، مګر ابوجهل که څه هم د خپل قوم بني مخزوم مشر ؤ خو د زړه غوښتنه او آرزو يې دا وه چې د ټولې مکې مکرمې مشر سي، مګرځرنګه چې قريش ښاخ ښاخ يا پښه پښه وه او هر ښاخ ځان ته مشران درلودل، هغه نورو مشرانو د ابوجهل اطاعت نه کاوه او نه يې دئ د ځان مشر باله، نو ځکه ابوالبختري ورته و ويل: حکيم هم يو مشر دی هر څه چې يې زړه غواړي و دي يې کړي، ابوجهل ويل: يا! نه يې پرېږدم، ابوالبختري ته قهر ورغلی او ويل: ته څوک يې چې نه يې پرېږدې؟ ابوجهل ويل: نه يې پرېږدم او ابوالبختري يې پوري وهی د ابوالبختري هم ور سره حملې سوې، وهل پوري وهل سوه خو په آخر کي ابوالبختري پر زور سو او حکيم هغه خپل بار کړی اوښ مسلمانانو ته ورساوه.

همدارنګه د قريشو ځينو نورو مشرانو کوم چې د ابوطالب يا بني عبدالمطلب سره يې دوستي درلودل څه خوراکي مواد به يې مسلمانانو ته په پټه ور وړل مګر دغه خوراکي مواد چې مسلمانانو ته په پټه ور وړل کېده د دوی نه بسېده، ځکه دا لږ خواړه وه او هغه کسان چې په شِعَبِ أبي طالب کي اوسېدل ډير او په لسهاوو نفر وه، نو خود پر مسلمانانو او د دوی پر طرفدارانو لوږه غالبه سوه، تر داسي اندازې چې يو د دوی څخه وايي: يوه شپه د حاجت د آداء کولو دپاره د خپله ځايه څخه څه کوښه او ليري ولاړم، هلته مي يو آواز واورېدی چې باد يو شئ ښو راوه پسي وګرځېدم د مړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوي اوښ د پوست یوه ټوټه یا یوه حصه مي پیدا کړه، دغه پوست مي واخیستی پسله پرېللو مي وایشاوه او و مي خوړی، تاسي فکر وکړی چي یو انسان د لوږي له لاسه دغه حال ته رسیږي چي د مړه اوښ پوست او د درختو یا ونو پاڼي خوري، هغه هم یوه ورځ نه بلکه په کلو یې دا حال وي، دا څومره سخت ژوند دی مګر یوازي مسلمانانو نه بلکه هغو کسانو چي د مسلمانانو سره یې قرابت او همدردي درلودل درې کاله پرله پسې دغه لوږه وګالل، درې کاله یې پر لوږه سر ببره د خپلو کوچنیو اولادو او معصومو ماشومانو ژړاوي چي د لوږي د لاسه به یې ژړل تحمل کولې او زغملې دا هم د مسلمانانو دپاره د صبر او مقاومت امتحان ؤ، خو مسلمانانو پر دغو تکالیفو او مشکلاتو، زحمتو او آزارو صبر وکړی او په دغه سخت امتحان کي په همت او مړانه سره کامیابه سوه.

د تعهد نامې یا مقاطعې ماتول

پوره درې کاله پر دغه حال تېرسوه څو د بعثت د لسم کال د محرمي په میاشت کي دغه تعهدنامه او انحصار مات سوه د هغه د ماتېدلو سبب دا ؤ چي په قریشو کي ځیني کسان په دغه تعهد او انحصار راضي وه او ځیني یې ناراضه وه، نو هغه کسان چي په دغه انحصار نه وه راضي هغو د دغه تعهدنامې د ماتېدلو دپاره کوښښ وکړی، هشام بن عَمرو چي د قریشو د مشرانو څخه ؤ او د شپې به یې په پټه څه خواړه و بني هاشم ته ور وړل او د هغو د دغه بد حال په سبب خواشیني او پرېشانه هم ؤ نو همېشه به په دې فکر کي ؤ چي دغه د ظلم ورقه او تعهد نامه چي د قریشو له طرفه لیکل سوې ده څنګه له منځه یوسي او دغه مقاطعه پای ته ورسیږي؟ د دې کار دپاره یې عزم وکړی چي دا مقاطعه باید لیري او پای ته ورسیږي، نو زُهیر بن أبي امیه المخزومي ته ورغلی چي د هغه مور عاتکه بنت عبدالمطلب د ابوطالب خور او د رسول الله ﷺ عمه وه.

زُهیر ته یې وویل: یا زُهَیرُ! آیا ته راضي یې چي ته خواړه خورې او اوبه څښې او ستا د ماما ګانو دي دغه حال وي چي ته په خبر یې؟ زهیر ویل: یا! نه یم راضي.

هشام ویل: هو باید په راضي هم نه سو درې کاله کیږي چي دغه خلک په لوږه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخته دي موږ يې د شپې او ورځې د کوچنيو ماشومانو ژړاوي اورو چې د لوږې ژاړي او بيا هم چپ يو دغه خلک زموږ قوم زموږ وينه او زموږ ځان دي.

زُهير ويل: نو څنګه وکړم؟ قريشو دا اتفاق کړی دی.

هشام ويل: زه غواړم چې دغه ورقه له منځه يوسم.

زُهير ويل: زه او ته دوه نفره يو دا کار موږ په وسه نه دی پوره، بيله ما او تا څخه بل څوک هم سته چې د دغې مقاطعې مخالف وي؟

هشام ويل: يا! فقط زه او ته يو.

زُهير ويل: درېيم نفر هم را ته په کار دی.

نو هشام و مطعم بن عدي ته ورغلی و هغه ته يې د بني هاشم او بني مطلب دوستي، او قرابتونه وريادکړه او ويل: دا ښه کار نه دی چې ته په دغه ظلم کې د قريشو پر طرف يې، مطعم ويل زه يو نفريم څه نه سم کولای.

هشام ويل: دوهم نفر مي هم درپيدا کړی دی، ويل: هغه څوک دی؟

ويل: زه يم، مطعم ويل: درېيم نفر هم په کار دی، ويل: هغه مي هم پيدا کړی دی، مطعم ويل: هغه څوک دی؟ ويل: زُهير بن أبي اميه، مطعم ويل: په دې کار کې څلورم نفر هم په کار دی.

نو هشام بن عَمرو و ابوالبختري ته ورغلی، هغه ابوالبختري چې د ابوجهل سره يې د حکيم د اوښ په بار کې وهل او تکول کړي وه، هشام پوهېدی چې ابوالبختري پر بني هاشم مهربانه دی، هغه ته يې هم هغه خبري وکړې چې مطعم ته يې کړي وې، ابوالبختري و ويل: آيا بل څوک هم سته چې په دغه کار کې زموږ مرسته وکړي؟

هشام ويل: هو! زُهير بن أبي اميه، مطعم بن عدي او زه ستاسي سره يم، ابوالبختري و ويل: پنځم نفر ته هم ضرورت سته چې پنځه سوقوت موزياتيږي.

هشام و زُمعه بن الاسود بن مطلب ته ورغلی د هغه سره يې خبري وکړې د بني هاشم قرابتونه يې وريادکړه، د هغو حقوق يې ورته بيان کړه او ويل: ته په دغه حالت راضي يې چې قوم دي د لوږې مري؟

زُمعه ويل: آيا دغه کار ته چې ته ما وربولې بل څوک هم را سره سته؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

هشام وویل: هو! د هغه نورو ملګرو نوموونه یې وریاد کړه.

زمعه و ویل: هو اوس صحي ده، دغه پنځه نفره د شپې په (حِجون) کې چې په مکه مکرمه کې د یوه ځای نوم دی سره یو ځای سوه او د دغې صحیفې یا تعهد نامې د ماتولو دپاره یې عهد او وعده سره وکړه.

زهیر و ویل: اول هغه څوک چې د قریشو په حضور په دغه باره کې خبري کوي هغه زه یم، شپه تېره سوه په سهار کې د قریشو مشران او سردارن او نور قریش د کعبې شریفې پر شا وخوا د خپلو مجلسو په ځایو کې ناست دي چې زُهیر له کوره را و وتی ښایسته او ګران قیمته لباس یې اغوستی دی پر کعبه شریفه یې طواف وکړی او بیا یې خلکو ته مخ ور واړاوه ویل: یا اهل مکه! آیا موږ خواړه خورو، کالي اغوندو او بني هاشم هلاکیږي؟ نه شئ پر خرڅیږي او نه څني رانیول کیږي، والله زه تر هغو نه کښېنم تر څو دغه ظالمه ورقه، دغه د دوستۍ قطعه کوونکې ورقه څیري نه سي، درې کاله کیږي چې دوی خواړه نه لري او وږي ګرځي، والله دا پیغور به موږ ته تر ابده پاته وي.

ابوجهل چې د حرم په یوه طرف کې ناست ؤ ولاړ سو او ویل: درواغ دي و ویل والله دغه عهدنامه نه څیرل کیږي، دا هغه عهد او اتفاق دی چې ټولو قریشو کړی دی او وعده یې کړې ده چې دا مقاطعه به تر هغو جاري وي څو مسلمانان زموږ دین ته را اوړي.

زُمعه بن الاسود ولاړ سو او ویل: والله یا ابوجهل ته ډیر درواغجن یې موږ په دې عهد نامه د هغې د لیکلو په وخت کې هم نه ؤ راضي او دا باید څیري سي.

ابوجهل وایي: والله نه څیرل کیږي. ابوالبختري ولاړ سو ویل: زُمعه رشتیا وایي موږ په دغه عهد نامه نه راضي یو او نه یې منو.

ابوجهل غواړي چې د ابوالبختري جواب و وایي چې مطعم بن عدي ولاړ سو او ویل: تاسي رشتیا وایاست او هرڅوک چې له دغه مخالفه خبري کوي هغه درواغ وایي، موږ د الله په حضور کې د دغې عهد نامې څخه او کوم څه چې پکښې لیکل سوي دي بري او بېزاره یو.

ابوجهل د ده جواب ته ځان جوړاوه چې هشام بن عَمرو ولاړ سو او د دغه قسمه څخه خبري یې وکړې، اوس نو کوم څوک چې دا حالتویني یو د پنځو په مقابل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي دلائل وايي، ابوجهل وايي: دا عهد باید نه سي مات او مقاطعه باید نوره هم دوام ولري، مګر دوی پنځه دي که څه هم بل څوک د دوی پر طرف نسته خو دا پنځه منظم او د مخه یې پلان جوړ کړی دی (*پنځه منظم نفر کولای سي چي پر پنځوسو غیر منظمو نفرو غالبه سي*) ابوجهل عاجزه پاته سو ویل: دا پلان په شپه کي جوړ سوی دی بیله دغه ځایه په بل ځای کي مشورې او اتفاق سوی دی.

د دغو خبرو په وخت کي ابوطالب د حرم شریف په یوه طرف کي ناست ؤ او دغه خبري اوري. ابوطالب ولي او د څه شي دپاره دلته راغلی ؤ؟ هغه خو په دې موضوعاتو نه ؤ خبر؟

د هغه د را تللو سبب بل شئ ؤ، هغه دا چه الله جل جلاله خپل رسول ﷺ ته د دغه صحیفې یا ورقي په باره کي داسي معلومات ورکړل چي په هغه عهد نامه کي ټول هغه ځایونه چي په هغه کي ظلم او د صلهٔ رحمي قطعه کېدل لیکل سوي دي، هغه ټول وَینُو خوړلي دي، بېله هغو ځایو څخه چي په هغه کي د الله جل جلاله نوم لیکل سوی دی، رسول الله ﷺ دغه خبر خپل اکا ابوطالب ته و وایه، ابوطالب ورته و ویل: آیا ستا رب ته په دغه خبر کړی یې؟ رسول الله ﷺ ویل: هو.

نو اوس ابوطالب د څو نفرو سره راغلی دی چي دغه خبر قریشو ته و وایي، د مخه تر دغه مناظرې او مناقشې ابوطالب ځینو قریشو ته دغه خبر و وایه: چي زما وراره دغسي او دغسي راته ویلي دي او هغه هیڅکله درواغ نه وایي، اوس تاسي وګورئ که خبره داسي وه لکه هغه چي وایي نو وپېښ سی او دغه خپل بد او ظالمانه عمل پرېږدی په والله تر هغو به یې در تسلیم نه کړو چي یو نفر مو پاته وي او که هغه خلاف ویلي وه زه به تاسي او دئ سره پرېږدم، بیا نو څه چي مو خوښه وي هغه ور سره وکړی.

قریشو و ویل: ښه او د انصاف خبره دي وکړه، خو د مخه تر دې چي پر دغه موضوع خبري وسي هغه بله خبره شروع سوه، پسله هغه چي د هغو پنځو نفرو او ابوجهل په منځ کي هغه سوال او جواب وسو، مطعم بن عدي کعبې شریفي ته ننوتی چي هغه عهد نامه را واخلي او څیري یې کړي، وې لیدل چي عهد نامه ټوله وَینُو خوړلې ده بېله هغه ځایه چي (بِسمکَ اللّهم) یا بل هغه ځای چي د الله جل جلاله نوم لیکل

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوی ؤ، هغه پرخپل حال پاته وه نوره ټوله عهد نامه نه وه! وَینُو خوړلې وه.

له دغه وخته دغه عهد او اتفاق، انحصار او بندیز مات سوه، رسول الله ﷺ او د ده ټول ملګري د شِعب أبي طالب څخه را ووتل او خپلو کورو ته ولاړل.

دلته کفارو بیا د رسول الله ﷺ د نبوت د علامو څخه یوه ډېره لویه علامه ولیدل، چي هغه د عهد نامې په حال خبربدل وه، مګر لکه څرنګه چي الله جَلَّ جَلَالُهُ فرمایي:

﴿وَإِن يَرَوۡاْ ءَايَةٗ يُعۡرِضُواْ وَيَقُولُواْ سِحۡرٞ مُّسۡتَمِرّٞ ۝٢﴾.[قمر:۲]

ژباړه: که کفار د الٰهي قدرت یو دلیل و ویني مخ څني اړوي نه یې مني او وایي دا سحر دی.

کفارو دلته هم دغه د نبوت لوی دلیل نه و مني او نوریې هم کفرپر کفر زیات سو.

دغه مقاطعه او بندیز پسله درې کاله په دغه شکل سره پای ته ورسېدل، مګر دغه موده ډېر سخت او مشکل ژوند ؤ، درې کاله پرله پسې ټولو مسلمانانو او د دوی دوستانو یا طرفدارانو دغه لوږه او د وږو ماشومانو ژړاوي و زغملې.

مسلمانانو ولي او د څه شي دپاره دغه عذابونه او تکلیفونه قبلول؟؟؟

ډېره مهمه پوښتنه ده په معقول او منصف جواب پسي یې ته وګرځه.

د رسول الله ﷺ ژوند په دغه ډول تېرېدی، قِسم قِسم آزارونه، پرله پسې لوږې، سپکي او نا لایقي خبري، د ده ﷺ د اهل او متابعینو پرله پسې زهېرول او عذابونه ورکول، او بیا د دنیوي امورو لکه پیسې، آمریت او داسي نورو بشري خواهشاتو پېشنهادونه ورته وسوه، خو رسول الله ﷺ د دغو ټولو شیانو څخه هیڅ شي ته نه تسلیم سوا و نه یې خپل دعوت پرېښاوه، دعوت کوي او پر هر قسم آزارو صبر کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابوطالب ته د قریشو آخرنۍ ډله

اوس چې رسول الله ﷺ د خپلو ټولو ملګرو سره د شِعَبِ أبي طالب څخه را ووتی پر هغه خپل پخواني قِسم دعوت کوي، مګر قریش که څه هم بندیز او انحصار يې پای ته ورساوه خو بیا هم پر مسلمانانو هغه آزارونه او هغه دوی دي، خلک د الله جل جلاله دلاري څخه منعه کوي او ابوطالب پر هغه ډول د خپل وراره دفاع او ساتنه کوي مګر په دغه وخت کي د ابوطالب عمر تر اتیا کلو اوښتی ؤ، دغه لوی واقعات او غمونه چي د کلو راهیسي پرله پسې پر ده تېرېدل خاصتًا دغه بندیز او انحصار ډیر ضعیفه کړی ؤ، هغه پخوانۍ قوت او شدت يې نه ؤ پاته، د شِعب څخه د ده د را وتلو څومیاشتي لا نه وې تیري سوي چي ډیر سخت ناروغه سو.

دلته نو مشرکانو مشوره سره وکړه، ویل: حمزه او عمر مسلمانان سوه او د محمّد ﷺ د دین خبري په ټولو عربو او قریشو کي نشر سوې که موږ د ابوطالب تر وفات وروسته د هغه وراره ته کوم ضرر او تاوان ورورسوو ټول عرب به موږ ته پیغور را کوي چي اکا يې ژوندۍ ؤ دوی څه نه سوای په کولای او اوس چي اکا يې وفات سو او هغه يې تنها ولیدی نو يې پر را واچول، اوس قریش غواړي چي د ابوطالب په حضور د رسول الله ﷺ سره خبري وکړي او څه هغه شیان ور سره و مني چي تر دې د مخه يې نه ورسره منل، نو د قریشو یوه ډله ابوطالب ته ورغله چي دا د قریشو آخرنۍ ډله ده چي ابوطالب ته ورځي او د ده د وراره په باره کي خبري ورسره کوي.

د قریشو ټول اشراف او مشران چي عُتبه بن ربیعه، شیبه بن ربیعه، ابوجهل بن هشام، اُمَیه بن خلف، ابوسفیان بن حرب او نورپکښې وه، ټوله سره پنځه ویشت نفره ابوطالب ته ورغله او ویل: یا ابا طالب! ته په هغه خپل مقام او درجه پوهېږې چي په موږ کي يې لرې او تا ته اوس دغه ناروغي پېښه ده، موږ پر دې بېرېږو چي ته به زموږ له منځه ولاړ سې او په دې هم خبر يې چي زموږ او ستا د وراره په منځ کي اختلاف سته، نو اوس دې وراره را وغواړه زموږ له طرفه څه ده ته ورکړه او د ده له طرفه څه موږ ته راکړه، موږ به د ده څخه منعه سو او دئ به زموږ څخه منعه سي، موږ او زموږ دین دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره پرېږدي او موږ به دئ او د ده دين سره پرېږدو، ابوطالب و رسول الله ﷺ ته نفر ورولېږی او هغه هم راغلی، ابوطالب ورته و ويل: اې وراره! دغه نفر ستا د قوم اشراف دي سره يو ځای سوي دي غواړي چي څه درکړي او څه درڅخه واخلي او بيا يې هغه نوري خبري ورته وکړې کومي چي قريشو ابوطالب ته کړي وې چي موږ به په ده کار نه لرو او دئ دي په موږ کار نه لري.

رسول الله ﷺ قريشو ته مخ ور واړاوه او ورته ويې ويل: څه فکر کوی؟ که زه يوه خبره دروښيم او تاسي هغه خبره وکړی په هغه سره به د عربو پاچهان وګرځی او عجم به سر درته کښته کړي.

په بل روايت کي راغلي دي چي خپل اکا ابوطالب ته يې و ويل: اې اکا! دوی ولي يوه داسي کار ته نه را بولې چي هغه د دوی دپاره خير او بهتر وي؟ ابوطالب و ويل: څه شي ته يې را بولې؟ويل: زه يې يوې خبري ته را بولم چي د هغې په ويلو سره به عرب سر ور ته کښته کړي او د عجمو به مالکان وګرځي، قريشو چي دا خبره واورېدل چپ سوه او په حيرت کي سوه، نه پوهېږي چي څنګه د دغي يوې جملې د ويلو څخه چي هغه هم دومره فايده ولري انکار وکړي، وروسته ابوجهل و ويل: دا يوه خبره څه شي ده؟ موږ به دي لس خبري ومنو، رسول الله ﷺ و فرمايل: فقط دغه يوه کلمه و واياست (لا إلٰه إلاّ الله) او هغه چي تاسي يې عبادت کوی هغه پرېږدی، قريشو لاسونه سره وټکول او وې ويل: يا محمّد! ته غواړې چي دغه آلهه يو إله وګرځوې؟ ستا کارونه عجب دي، بيا نو ځينو و ځينو نورو ته و ويل: والله دا سړئ د هغو شيانو څخه چي تاسي يې غواړی هيڅ نه درکوي در ولاړسی او د خپلو پلرو دين مو ټينګ کړی، تر څو چي الله ستاسي او د ده په منځ کي فيصله کوي او بيا نو قريش ولاړل.

د دغو کسانو په باره کي د سورة ص دغه آياتونه نازل سوه چي رب ﷻ فرمايې:

﴿وَعَجِبُوٓا۟ أَن جَآءَهُم مُّنذِرٌ مِّنْهُمْ ۖ وَقَالَ ٱلْكَـٰفِرُونَ هَـٰذَا سَـٰحِرٌ كَذَّابٌ ۝٤﴾.

ژباړه: او کفار د دې څخه تعجب کوي چي دوی ته بېرووونکی نبي د دوی له قومه راغلی دی او دغه کافران وايي چي دغه بېرووونکی نبي ساحر، درواغجن دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿أَجَعَلَ ٱلْأَلِهَةَ إِلَٰهًا وَٰحِدًا إِنَّ هَٰذَا لَشَىْءٌ عُجَابٌ ۝﴾.

آیا ده دغه (۳٦۰) معبودان یو إله ګرځولی دی؟ دغه چي دئ وایي: دغه ډیر معبودان پرېږدی او د یوه الله عبادت کوی یو ډیر عجب شئ یا کار دی چي مثل نه لري.

﴿وَٱنطَلَقَ ٱلْمَلَأُ مِنْهُمْ أَنِ ٱمْشُوا وَٱصْبِرُوا عَلَىٰٓ ءَالِهَتِكُمْ إِنَّ هَٰذَا لَشَىْءٌ يُرَادُ ۝﴾

او د دوی مشران په تلوار سره له دغه مجلسه څخه ولاړل چي یوه او بل ته یې سره ویل: درځی درځی، د دې ځایه ولاړېږی او د خپلو معبودانو پر عبادت صبر وکړی (ټینګ اوسی) بېشکه چي دغه شئ یعني: توحید خامخا یو شئ دی چي زموږ څخه یې إراده سوې ده، یعني: دئ غواړي چي د توحید په نامه سره موږ ټول د ځان تابع کړي.

﴿مَا سَمِعْنَا بِهَٰذَا فِى ٱلْمِلَّةِ ٱلْءَاخِرَةِ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا ٱخْتِلَٰقٌ ۝﴾.

دغه توحید او وحدانیت په وروستني (عیسوي) دین کي موږ نه دی اورېدلی، دغه توحید له خپله ځانه جوړ سوي درواغ دي او وروستني نور آیاتونه هم په دغه باره کي نازل سوي دي.

عَامُ الحُزنِ - یا د غم کال

رسول الله ﷺ بیا هم د هغو آزارو اوتکالیفو سره سره توحید او الٰهي دین ته دعوت کوي ترڅو چي دوې لویې او ډیري مهمې واقعې پېښې سوې، داسي واقعې چي پر دعوت او د رسول الله ﷺ پر ژوند یې ډیر تاثیر وکړی.

لومړۍ: د رسول الله ﷺ د مهربانه، خواخوږي او حمایه کوونکي اکا ابوطالب وفات.

دوهم: د رسول الله ﷺ د مهربانه او غم شریکي زوجې حضرت خدیجې رضي الله عنها وفات، چي اوس به دغه دوې واقعې په تفصیل سره درته بیان سي.

د ابوطالب ناروغي نوره هم شدیده سوه ترڅو چي د وفات ورځ یې را ورسېدل، د ابوطالب وفات د بعثت د لسم کال د رجب په میاشت کي ؤ او شپږ میاشتي وروسته ترهغه وفات سو چي د قریشو له طرفه بندیز او انحصار پای ته ورسېدی او څوک وایي: د دغه کال د رمضان په میاشت کي وفات سو، هغه ابوطالب وفات سو چي د قریشو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د آزارو او تکالیفو څخه د رسول الله ﷺ ساتونکی او حمایه کوونکی ؤ، رسول الله ﷺ د ده په وفات ډیر غمجن او ترانداز زیات خواشینی سو، ځکه ابوطالب هغه اکا ؤ چي رسول الله ﷺ یې کوچنئ لوی کړی ؤ او رسول الله ﷺ ته د عبدالمطلب تر وفات وروسته د پلار په درجه کي ؤ، د رسول الله ﷺ عمر اته کاله ؤ چي تربیه یې د ابوطالب پرغاړه سوه، سره د دې چي ابوطالب ایمان نه راوړی خو بیا هم د رسول الله ﷺ لوی مرسته کوونکی او حمایه کوونکی ؤ، موږ ولیدل چي د مقاطعې په وخت کي یې څومره مرسته او فدا کاري وکړه، که نه یوازي مسلمانانو ته د دې مشکل سره مقابله کول ډیره سخته تمامېده، که څه هم ابوطالب د رسول الله ﷺ پر دین نه ؤ مګر بیا هم د خپل وراره د مرستي او قوت عُمده مرکز دئ ؤ، کله چي ابوطالب ته مرګ حاضر سو او د زکندن په حالت کي ؤ رسول الله ﷺ ورته ناست ؤ، ابوجهل ته خبر ورغلی چي ابوطالب د مرګ په حالت کي دی نو دئ او عبدالله بن أبي امیه په تلوار ورغله د ورتګ اجازه یې وغوښتل، اجازه ورکول سوه، په ابوطالب کي روح پاته دی رسول الله ﷺ ورته ناست دی او ورته وایې اې اکا د (لا إله إلا الله) کلمه و وایه، فقط یوه کلمه! کولای سم چي د دغي کلمې په سبب د قیامت په ورځ ستا شفاعت وکړم.

ابوجهل ویل: یا ابا طالب! د عبدالمطلب له دینه اوړې؟ که دي دغه کلمه و ویل ستا اولادې ته به تر ابده پېغور ورکول کیږي، ابوجهل شیطان همېشه د اسلام مخ نیوی کوي او نه غواړي چي څوک مسلمان سي، رسول الله ﷺ کوښښ کاوه چي ابوطالب ایمان را وړي او ابوجهل پرله پسې منعه کاوه، ابوطالب متردد او په شک کي دی چي د توحید کلمه و وایي که یا؟ خو ابوجهل او عبدالله بن أبي امیه ورته جوړېدلي دي ترڅو د ابوطالب آخري خبره دا سوه چي ویل: علی ملة عبد المطلب، یعني: د عبدالمطلب پر دین یم او وفات سو، ایمان یې نه را وړی او په دغه بیا د رسول الله ﷺ غم نور هم ډېر سو ځکه اکا یې ایمان ته نژدې سوی ؤ مګر مسلمان نه سو، حال دا چي دئ تر ټولو خلکو ورسول الله ﷺ ته نژدې دوست ؤ او تر هر چا یې د رسول الله ﷺ دفاع زیاته کړې وه، بیا نو رسول الله ﷺ و فرمایل: ترڅو چي منعه سوی نه یم د مغفرت طلب به درته کوم، یعني: که مي الله ﷻ منعه نه کړي زه به ستا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره عفوه او بخښنه غواړم، د دغه موضوع په باره کې الله جل جلاله فرمايي:

﴿ مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَن يَسۡتَغۡفِرُواْ لِلۡمُشۡرِكِينَ وَلَوۡ كَانُوٓاْ أُوْلِي قُرۡبَىٰ مِنۢ بَعۡدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمۡ أَنَّهُمۡ أَصۡحَٰبُ ٱلۡجَحِيمِ ﴿١١٣﴾ ﴾. [التوبه: ۱۱۳]

يعني: نبي او هغو کسانو ته چې ايمان يې راوړی دی نه ښايي او نه لائق دي چې د مشرکانو دپاره مغفرت و غواړي که څه هم دغه مشرکان د دوی سره خپلوي ولري (دا کار څه وخت نه دی ورته روا؟) وروسته تر هغه چې دوی ته ښکاره سي چې بې شکه دوی د دوږخ اهل دي (يعني پر کفر مړه سي).

وروڼو! کله چې مومنانو خپل ځانونه او مالونه پر الله جل جلاله خرڅ کړي دي، نو دا کار هم ورسره حتمي او ضروري دی چې خپل ځانونه بل د هر چا څخه را ټول کړي او يوازې يې خپل رب عزوجل ته وسپاري د (أعداء الله) سره يعني: د هغه چا سره چې د الله جل جلاله سره د هغو دښمني او دوږخي توب معلوم سوی وي خپله د دوستيو او مهربانيو سلسله وشکوي، که څه هم دغه د الله دښمنان د ده مور او خور، پلار او بادار، نيکه او انا، اکا او ټربرا و نور خاص خپلوان وي، ځکه هر هغه څوک چې د الله دښمن او له خپله ربه سرکښه وي هيڅکله د مومن دوست او خپل کېدلای نه سي، نو د هر هغه چا په باره کې چې دا سې معلومات حاصل سي چې په يقيني ډول سره دوږخي دی د دوی دپاره د بخښني او مغفرت غوښتنه منعه ده.

اوس نو دغه د کفر او دوږخي توب معلومات که په وحيو سره وي، يا هغه څوک په ښکاره سره پر کفر او شرک مړ سي د دوی دپاره د بخښني او مغفرت غوښتنه منعه ده.

او بيا هم د دغه موضوع په باره کې د الله عزوجل دا قول نازل سو چې فرمايي:

﴿ إِنَّكَ لَا تَهۡدِي مَنۡ أَحۡبَبۡتَ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يَهۡدِي مَن يَشَآءُۚ وَهُوَ أَعۡلَمُ بِٱلۡمُهۡتَدِينَ ﴿٥٦﴾ ﴾

[القصص: ٥٦]

يعني: يا محمّد! ﷺ بېشکه ته هغه څوک پرسمه لار نه سې برابرولای چې ستا خوښ وي، بلکه الله عزوجل وهغه چا ته سمه لار ښيي چې د هغه د هدايت إراده و فرمايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاصه خبرتیا، یا تنبیه

د رسول الله ﷺ د والدینو په باره کي د اسلامي علماوو اقوال ډېر فرق سره لري، ځینو د دې دپاره چي د دوی ایمان او نجات ثابت کړي خاصي رسالې لیکلي دي او ځینو د حدیثو شرحه کوونکو محدثانه او متکلّمانه بحثونه کړي دي، خو د احتیاط او سلامتۍ ښه او غوره لار دا ده: چي په دغه مسئله کي څوک چپ پاته سي او په داسي دقیقو بحثو کي د ځېړنو څخه ځان وساتي، د داسي مسائلو حقیقت یوازي الله جلّ جلاله ته معلوم دی او هغه عادل رب په ښه ډول سره د ټولو موضوعاتو فیصله کوونکی دی.

د ابوطالب د ایمان په متعلق دغه لاندني معلومات په صحي احادیثو کي راغلي دي، امام بخاري د أبي سعید الخدري رضي الله عنه څخه روایت کوي چي وایي:

یو وخت د رسول الله ﷺ اکا ابوطالب د ده ﷺ په حضور کي یاد کړل سو، رسول الله ﷺ و فرمایل: ښایي ده ته د قیامت په ورځ زما شفاعت دا نفعه ورسوي چي د اور په ځنډه کي به وي، چي اور به یې تر بجلکو پوري رسېږي.

بیا هم په صحي حدیث کي راغلي دي چي حضرت عبّاس بن عبدالمطلب رضي الله عنه و رسول الله ﷺ ته و ویل: اکا ته به دي څه فایده ورسېږي؟ هغه ستا ساتنه کول او ستا په سبب په قهر کېدی (مقصد یې ابوطالب ؤ) رسول الله ﷺ و فرمایل: هغه د اور په ځنډه کي دی، که زه نه وای د اور په هغه کښته طبقه کي به وای.

خو بیا هم په تکرار سره وایم: زیات تر دغه د ابوطالب پر کفر او ایمان بحث کول غیرِ ضروري موضوع ده، ښه به دا وي چي د داسي غیر ضروري او خطراتو ډکو موضوعاتو په باره کي څوک چپ پاته سي چي د کتي پر ځای تاوان ورته پېښ نه سي، ابوطالب هغه څوک ؤ چي د اسلامي دعوت او رسول الله ﷺ دپاره مظبوطه قلا وه، اسلام او مسلمانان یې د قریشو د مشرانو او ببباکانو د تعارض څخه ساتلي وه.

ابوطالب خپل ټول قوت او شرف د دې دپاره استعمالول چي رسول الله ﷺ او د ده ملګري د مشرک قریشو د شر او آزارو څخه وساتي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حضرت خدیجه رضي الله عنها وفات

د ابوطالب تر وفات دوې میاشتې یا په بل روایت درې ورځې وروسته اُم المؤمنین حضرت خدیجهُ الکُبری رضي الله عنها وفات سوه.

د دې د وفات په تاریخ کې دوه قوله دي، څوک وایي د ابوطالب تر وفات دوې میاشتې وروسته وفات سوه او څوک وایي درې ورځې وروسته وفات سوه، د دې رضي الله عنها وفات د بعثت د لسم کال د روژې په میاشت کې ؤ او په دغه وخت کې د دې رضي الله عنها عمر (٦٥) کاله ؤ او د رسول اللهﷺ عمر(٥٠) کاله ؤ، خدیجه رضي الله عنها د رسول اللهﷺ مهربانه او غم شریکه زوجه، د الله عزوجل د لویو نعمتو څخه یو نعمت ؤ چې رسول اللهﷺ ته یې ورکړې وه.

دا هغه زوجه وه چې تر هر چا و رسول اللهﷺ ته ډېره نژدې او قریبه وه، دا وه چې د رسول اللهﷺ د اولادو مور او روزونکې وه او پنځه ویشت کاله یې د رسول اللهﷺ سره ګډ ژوند وکړی، د دهﷺ د پرېشانیو او خوابدیو په وخت کې به پر دهﷺ مهربانه وه، د ده د رسالت په دعوت او تبلیغ کې یې د ده مرسته او کومک کاوه، د ده د تکالیفو په وخت کې د ده خواخوږې وه، دا اول هغه څوک وه چې ایمان او اسلام یې قبول کړي وه، دا وه چې د نبوت د اولې لحظې څخه یې د رسول اللهﷺ مرسته کول او د جهاد په ترخو ورځو کې یې اشتراک ور سره کاوه، کله چې رسول اللهﷺ ته وحيِ نازلې سوې د دنیا ټول کارونه یې پرېښوول او ځان یې یوازې او یوازې د دعوت دپاره فارغه کړی او دا کار هم د اُم المؤمنین خدیجهُ الکبری رضي الله عنها په مرسته سره وسو، دا وه چې ورته ویل به یې: د ژوند مصاریف دې زما له مال او پیسو څخه پوره کوه، ته خپل ځان یوازې او یوازې دعوت ته فارغه کړه، دا وه چې خپل مال یې په دغه لار کې مصرفاوه، رسول اللهﷺ ته به یې ویل: د مال په باره کې هیڅ فکر مه کوه او د دهﷺ مصرف هم د خدیجې رضي الله عنها د ماله څخه ؤ.

مسلمانه او صالحه ښځه یا زوجه دغسې وي چې خپل خاوند د الله عزوجل لارې ته فارغه کوي حتّی مصرف یې هم پرخپله ذمه اخلي، داسې نه لکه د نن ورځې ځینې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښځي چي خاوند يې د خير په کار يا په مسجد کي لړ وځنډېږي د دې سترګي ورته کږې او له قهره ورته ډکه وي، حضرت خديجهؓ خپل ګران او محبوب خاوند د الله ﷻ عبادت او دعوت ته فارغه کاوه، خپل مال او پيسې يې هم په دغه لار کي مصرفولې، د دعوت د وخت ترخه تکاليف او آزارونه يې هم په ورين تندي ور سره وړل، رسول الله ﷺ فرمايي:

« آمَنَتْ بِيْ حِيْنَ كَفَرَ بِيَ النَّاسُ»

کله چي خلکو زما څخه، يا زما پر نبوت انکار کاوه دې ايمان راباندي را وړی.

« وَصَدَقَتْنِيْ حِيْنَ كَذَبَنِيَ النَّاسُ »

او هغه وخت يې زما تصديق وکړی چي خلکو درواغجن بللم.

« وأشْرَكَتْنِيْ فِي مَالِهَا حِيْنَ حَرَمَنِيَ النَّاسُ »

او د دې په مال کي يې هغه وخت ګډ او شريک کړم چي خلکو محرومه کړم، يعني: خلکو څه نه را کول.

« وَ رَزَقَنِيَ اللهُ وَلَدَهَا وَ حَرَمَ وَلَد غَيرِهَا »

او الله ﷻ د دې څخه اولادونه را کړل، نه د نورو ازواجو څخه.

په هغه حديث شريف کي چي امام بخاري يې د ابو هريرهؓ څخه روايتوي وايي چي جبريل عليه السلام و رسول الله ﷺ ته راغلی او ورته ويې ويل: يا رسولَ الله! دغه اوس خديجه تا ته را رهي ده او يو لوښی ور سره دی چي په هغه کي خواړه يا د څښلو شئ دی، کله چي درته راغله د دې د رب له طرفه سلام پر و وايه او په جنت کي په يوه قصر سره زېری ورکړه، داسي قصر چي د لؤلؤ د ملغلري څخه جوړسوی وي او هلته به نه غالمغال، شخول او نه ښور ماښور وي او نه به ستړيا وي، د دغه حديث شريف په سبب دا ؓ يقينًا د اهلِ جنت څخه ده او د هغو کسانو څخه ده چي په جنت سره زېری ورکول سوی دی.

دغه دوې غمجني حادثې د څو ورځو په جريان کي پرله پسې پيښې سوې چي د رسول الله ﷺ په زړه کي يې د غم او درد مشاعر وښورول او تر دغه وروسته پر ده ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ده د قوم له طرفه تکالیف او آزارونه پرله پسې سوه، د ابوطالب تر وفات وروسته قریشو پر ده ﷺ جرئت پیدا کړی او دئ ﷺ به یې په ښکاره سره آزاراوه او بد به یې ورته ویل، د دغو پیښو په سبب د رسول الله ﷺ پر غمو نور غمونه هم زیات سوه تر څو چي د قریشو د ایمان را وړلو څخه نا امیده سو.

ابن اسحاق په خپل سیرت کي وایي: کله چي د رسول الله ﷺ اکا ابوطالب وفات سو قریشو و رسول الله ﷺ ته هغه آزارونه ور رسول چي د ابوطالب په ژوند کي هیچا د هغه آزار فکر هم نه سوای کولای، حتّی د قریشو لچکانو او بې باکانو تعارضونه پرکول، رسول الله ﷺ چي به پر لار رهي ؤ دغو لچکانو به یې پر سر خاوري ور پاشلې، یوه ورځ یې یو چا پر سر خاوري ور وپاشلې رسول الله ﷺ خپل کور ته ننوتی او هغه خاوري یې پر سر پرتې وې، د لونو څخه یې یوه ور ولاړه سوه د رسول الله ﷺ سر یې ور پرېولی او ژړل یې چي دا څه حال دی، رسول الله ﷺ ورته وویل: لوري! مه ژاړه الله ﷻ ستا پلار د خلکو څخه ساتي.

او رسول الله ﷺ به ویل: د قریشو څخه ما ته داسي تکلیف نه دی را رسېدلی چي زه دي په ناراضه یم تر څو چي ابوطالب وفاتېدی، یعني: د ابوطالب تر وفات د مخه ټول آزارونه او تکالیف عادي وه، خو واقعي آزارونه د ابوطالب تر وفات وروسته شروع سوه، څرنګه چي په دغه کال کي پر رسول الله ﷺ دغه غمونه او دردونه، آزارونه او تکالیف پرله پسې ورتله نو رسول الله ﷺ دغه کال د (عامُ الحُزن) په نامه سره وباله، یعني: د غم کال.

او دغه کال د سیرت او تاریخ په کتابو کي په دغه نامه سره مشهوره سو.

دلته یوې تنبېه او خبرتیا ته ضرورت سته هغه دا چي: ځیني خلک به داسي فکر کوي: چي رسول الله ﷺ دغه کال د عام الحزن په نامه سره وباله د هغه علت فقط دا دی چي په دغه کال کي د رسول الله ﷺ اکا ابوطالب او زوجه حضرت خدیجه ﵂ وفات سوه او ډیر خلک ښایي د دې دپاره چي پر خپلو مړه سوو اقرباوو د اوردې مو دې دپاره غم وکړي دغه خبره دلیل وګرځوي، خو په حقیقت کي دا لویه خطاء ده، رسول الله ﷺ یوازي د خپل اکا او خپلي زوجې فراق او نیستي والي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دومره شدید نه ؤ غمجن کړی چي دغه کال دي د (عامُ الحُزن) په نامه سره وبولي. بلکه د دې نامه سبب هغه حالات وه چي د دوی د وفات په سبب پېښ سوه، هغه دا چه د اِسلامي دعوت ډېري دروازې د دهﷺ پر مخ وتړل سوې، د ابوطالب ساتني او حمايې د اسلامي دعوت دپاره ډېري دروازې خلاصي کړي وي او همدارنګه د اسلامي لار ښوونو او تعليم دپاره ډېري لاري موجودي وې رسول اللهﷺ د خپل اکا په وجود کي د هغه کار دپاره چي خپل رب په امر کړی ؤ ځيني کاميابۍ ليدلې، مګر د ابوطالب تر وفات وروسته دغه لاري او دروازې وتړل سوې، رسول اللهﷺ چي به د تبليغ دپاره هرڅه کوښښ وکړی او هر چيري چي به ولاړی د ده پر مخ لاري بندي وې، نه چا د دهﷺ دعوت ته غوږ نيوی او نه چا اسلام قبلاوه. بلکه ټولو خلکو يا ملنډي په وهلې يا يې آزار ورکاوه، رسول اللهﷺ دغه کار ډېر غمجن کړی ؤ چي هَغه وظيفه يې نه کړه آداء کومه چي الله عزّوجلّ په مکلف کړی دی، نو له دغه سببه دغه کال ته (عامُ الحُزن) وويل سو.

دا صحابِ کرامو
د دومره صبر او ثبات سبب څه ئي ؤ؟

د دغو آزارو او تکاليفو تر اورېدلو وروسته عاقل او هوښيارو خلکو ته دا سوال او پوښتنه پيدا کيږي چي د دغو آزارو په مقابل کي د مسلمانانو د دغه صبر او ثبات، د دغه تحمّل او مقاومت چي عقلونه ورته حيرانيږي سبب او باعث څه شي ؤ؟

مسلمانان څه شي د مقاومت دغي لوړي درجې ته و رسول؟ څنګه يې پر دغو آزارو او تکاليفو چي په اورېدلو سره يې وريښتان شخيږي او زړونه رېږدي صبر کاوه؟

د دغسي پوښتنو او سوالو په جواب کي غواړم چي لږ څه هغو عواملو او اسبابو ته اشاره وکړم چي انسان ته د دغه صبر او ثبات، زغم او مقاومت قدرت ورکوي.

۱ – د دغه ثبات او صبر دپاره اول او تر هر څه د مخه عُمده او اساسي سبب: پر يوه الله جلّ جلاله ايمان دی او په حقه سره د دغه الله پيژندل دي، ټينګ ايمان چي په زړه نوزي د غرو پر ډول ثبات او دروندوالی لري، د ټينګ ايمان او محکمه يقين پر خاوند

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي د دنیا تکالیف هر څومره ډیر لوی او سخت سي، هغه څوک دغه ټول مشاکل د خپل ایمان په مقابل کي داسي ويني لکه د نړوونکي سېل پر سر خاشې، هغه سېل چي لوی بندونه او لوړي قلاوي نړوي، د دغسي ایمان خاوند د خپل ایمان په خوږ واله کي، د خپل یقین په روښنایي کي، دغه دنیوي زحمتونه او تکلیفونه نه حسوي او نه یې پروا په کېږي، د دغه ذکر سوي اصلي او یواځني سببه څخه چي صادقه ایمان دی څو نور فرعي سببونه هم پیدا کېږي چي دغه ثبات او صبر نور هم تقویه کوي.

۲ - داسي قائد او قیادت چي زړونه و هغه ته میلان لري.

رسول الله ﷺ چي د اسلامي امت نه بلکه د ټول بشریت قائد اعلیٰ ؤ داسي ښایسته خویونه، د ځان پوره والی او ښه اخلاق یې درلودل چي زړونه ور جذبېدل او ځانونه تر قربانېدل، د کمال او پوره والي هغه خویونه پکښې موجود وه چي هیڅ بشر ته نه دي ورکول سوي، د شرف، خیر، فضیلت، عفت، امانت، صدق او ټول د خیر اوصاف داسي او دومره پکښې موجود وه چي دښمنانو یې په هغو کي شک نه درلودی، دوستان او ملګري خو یې څه کوې، د ده ﷺ د خولې څخه هیڅ داسي جمله او کلمه نه را وتل چي د ټولو به د هغې پر رشتیا والي یقین نه ؤ، تاسي راسی چي د نمونې پر قسم د دښمنانو حالت و وینو او د هغو څه خبري واورو، چي څومره یې د رسول الله ﷺ پر رشتیا ویلو اعتماد او باور درلودی.

د قریشو د کفارو د مشرانو څخه درې نفره د شپې په پټه ورتله او د رسول الله ﷺ دکور د دېواله ترشا به یې د ده ﷺ قرآن ویلو ته غوږ نیوی او یو په بل نه وه خبر، د دغو درو نفرو څخه یو هم ابوجهل ؤ.

ترڅو چي دغه درې نفره په خپل منځ کي سره رسوا سوه، نو یوه نفر د ابوجهله څخه پوښتنه وکړه او ویل: د دغه په باره کي چي د محمّد ﷺ څخه دي واورېدل څه وایې؟ ده و ویل: څه مي واورېدل؟ موږ بني مخزوم (*چي د ابوجهل قوم او د قریشو یو ښاخ دی*) او د عبد مناف اولادې د شرف په حاصلولو کي سیالي سره کول، که دوی خلکو ته خواړه ورکول موږ هم خلکو ته خواړه ورکول، که دوی د خلکو سره کومکونه کول موږ هم کول، که دوی خلکو ته مالونه ورکول موږ هم ورکول،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترخو چي لکه هغه د مسابقې دوه آسان سره برابر او مساوي ؤ، خو دوی و ويل: په موږ کي نبي سته چي له آسمانه وحيِ ورته راځي او موږ دغه ځای ته نه سو رسېدلای. نو په والله هيڅکله به نه ايمان پر را وړم او نه به يې تصديق وکړم.

تاسي پوه سواست چي قريشو د قوميت او ترېرگلوی له ضده ايمان نه را وړی، که نه د رسول الله ﷺ په صداقت او رشتيا ويلو کي يې شک نه درلودی. ابوجهل به و رسول الله ﷺ ته ويل: يا محمّد! موږ تا دروغجن نه بولو مګر هغه شيان دروغ بولو چي تا را وړي دي، په دغه باره کي د الله ﷻ دغه قول نازل سو چي فرمايي:

﴿فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَٰكِنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ يَجْحَدُونَ ﴿٣٣﴾﴾. [الأنعام/ ۳۳]

يعني: دوی ستا تکذيب نه کوي، مګر دغه ظالمان د الله ﷻ د آياتو څخه انکار کوي.

يوه ورځ کفارو و رسول الله ﷺ ته د طواف کولو په وخت کي څو ځله بد و ويل خو په آخري ځل يا شوط کي رسول الله ﷺ ورته و ويل: «يا معشرَ القريش! جئتكم بالذّبح» اې د قريشو ډلي ستاسي د حلالولو دپاره راغلی يم، د دغه خبري د بيري څخه هغه څوک چي ډير يې دښمن ؤ په زاريو يې شروع وکړه، دا ولي؟ ځکه رسول الله ﷺ صادق الأمين ؤ، د کفارو او دښمنانو يې د ده پر هره خبره يقين ؤ.

کله چي رسول الله ﷺ پر سجده ؤ او کفارو د ده ﷺ پر سر هغه د اوښ د نس شيان ورکښېښوول او بيا يې دومره او داسي خندل چي ځانونه يې نه سوای ټينګولای، خو رسول الله ﷺ چي يوه ښرا ورته وکړه، يوازي دا نه چي د کفارو خندا ورکه سوه، بلکه پر تولو غم او پرېشاني ښکاره سوه او دا يې يقين سو چي دوی هلاکيږي او بيا هلاک هم سوه.

رسول الله ﷺ و عُتَيبه بن أبي لهب ته ښرا وکړه، د هغه همېشه دا يقين ؤ چي د رسول الله ﷺ د ښرا مطابق شئ به راته پېښيږي او کله چي يې په شام کي زمرئ وليدی نو يې و ويل: والله محمّد مړکړم او دئ په مکه کي دی.

اُبئ بن خلف چي رسول الله ﷺ ته به يې په وژلو سره وعده ورکول او ورته ويل به يې چي زه دي وژنم، يوه ورځ رسول الله ﷺ ورته و ويل: بلکه زه تا وژنم

(c) ketabton.com: The Digital Library

إن شاء الله، کله چي اُبئ د اُحُد په ورځ ډير لږ زخمي سو، زموږ په اصطلاح (وګړل سو) اُبئ و ويل: محمّد ما ته په مکه کي ويلي وه: زه دي وژنم، والله که پر ما نا ړي هم توف کړي مړ به مي کړي.

(دغه قصه به د اُحُد په غزاء کي په تفصيل سره واورئ إن شاء الله تعالی)

سعد بن معاذ ﷺ مکې مکرمې ته راغلی ؤ او اميه بن خلف چي د سعد ﷺ پخوانئ آشنای وو هغه ته يې و ويل: ما د رسول الله ﷺ څخه واورېدل چي ويل يې: مسلمانان ستا وژونکي دي، اميه بن خلف ډير وبېرېدی او د ځان سره يې دا عهد وکړی چي هيڅکله به د مکې څخه نه وزم، خوکله چي ابوجهل د بدر په ورځ ورته راغلی او ويل: ځان تيار کړه چي جنګ ته ځو نو ده په مکه مکرمه کي هغه تر ټولو ښه اوښ رانيوی، دا د دې دپاره چي پر هغه وتښتي، ښځي يې ورته و ويل: يا ابا صفوان هغه خبره دي هېره سوه چي يثربي آشنای دي يعني (سعد بن معاذ) درته وکړه؟ اميه بن خلف و ويل يا والله نه مي ده هېره، زه نه غواړم چي د دوی سره ووزم.

دا د رسول الله ﷺ د دښمنانو او منکرانو حال ؤ، مګر ملګري او اصحاب يې؟ و هغو ته داسي ؤ لکه روح په بدن کي، د هغو په زړو او سترګو کي يې ځای نيولی ؤ، هغه صادقه محبت و ده ﷺ ته داسي ور پوري وهل لکه اوبه چي د لوړي څخه کښتي ته پوري وهل کيږي او زړونه يې ده ﷺ ته داسي ورکښېدل لکه اوسپنه چي مغناطيس، يا آهن رُبا ته ورکشيږي، د دغه حُب او محبت ښکاره اثر دا ؤ چي اصحاب کرام په دې راضي وه چي د دوی غاړي و وهل سي او د رسول الله ﷺ دي يو نوک نه ګوڵ کيږي او نه دي يو زوز په ځکيږي، د مثال پرقسم دغه يوه قصه واورئ:

يوه ورځ مشرکان پر رسول الله ﷺ را ټول سوه يوه د يوې خوا او بل د بلي خوا په سکانو او چپلاخو واهه، په دغه وخت کي يوه نفر ابوبکر الصدّيق ﷺ ته ورناري کړه چي هله ملګري ته دي ځان ورسوه!

ابوبکر الصدّيق ﷺ هم په تلوار سره هلته ورغلی يو يوه طرف ته پوري وهي او بل بل طرف ته ځو ځان يې رسول الله ﷺ ته ورساوه، مشرکانو رسول الله ﷺ پرېښاوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پر ابوبکرالصدّیقؓ یې را واچول، ابوبکر الصدّیقؓ دکفارو له طرفه ډیر سخت و وهل سو، خلک پکښې غورځېدل، عتبه بن ربیعه ور نژدې سو د ابوبکر پرځیکر کښېنستی او خپله چوټه یې ورته ونیول پر مخ مخ یې په وهي، مخ یې تر داسي اندازې و پړسېدی چي پزه یې په مخ کي نه معلومېدل (د هغه وخت چوټي وی د مېخود کي او هره یوه یې دوه کیلووه) ترڅو چي ابوبکرؓ بېهوښه او بې سده پروت ؤ، بیا نو بنو تیم چي د ابوبکرؓ قبیله وه، ابوبکرؓ یې په یوه پټو کي واخیستی او د دهؓ کور ته یې یو وړی او د ده په مرګ کي چا شک نه درلودی، خو دهؓ د ورځي په آخر کي خبري وکړې او اوله خبره یې دا وه: رسول اللهﷺ څنګه دی؟ حاضرو کسانو خبره واړول او بیا د دهؓ مور ته چي أم الخیر ورته ویل کېده ور ولاړ سوه ویل: د خوړلو یا څښلو یو شئ ورکړه، مور چي یې ور ته راغله او ور سره یوازي سوه ابوبکرالصدّیقؓ دغه وایې: رسول اللهﷺ څنګه دی او څه یې وکړه؟

موریې و ویل: والله ستا په صاحب او ملګري نه یم خبره، ابوبکرؓ و ویل: وأم جمیل بنت الخطاب ته ورسه او د رسول اللهﷺ د حال پوښتنه څني وکړه، د ابوبکرؓ مور أم جمیل ته ورغله او ویل: ابوبکر د محمّد بن عبدالله د حال پوښتنه در څخه کوي، أم جمیل و ویل: نه ابوبکر پیژنم نه محمّد بن عبدالله او که دي خوښه وي چي ستا زوی ته در سره ولاړه سم ولاړه به سم، ویل: هو راځه، أم جمیل (چي فاطمه بنت الخطاب نو د عمرؓ خور ده او د اسلام قصه یې د مخه تېره سوه) د ابوبکرؓ د مور سره ابوبکرؓ ته ورغله، وې لیدل چي ابوبکرؓ ټپي او زخمي پروت دی، دا ور نژدې سوه او په چغو سره یې ناري کړه: والله هغه قوم چي ستا سره یې دا کار کړی دی هغه د فسق او کفر اهل دي او زه امید لرم چي الله ﷻ به ستا بدله او انتقام د هغو څخه واخلي.

ابوبکرؓ و ویل: د رسول اللهﷺ څه حال دی او څنګه دی؟

ام جمیل و ویل: دغه ستا موریې اوري.

ابوبکرؓ و ویل: پروا نه لري دا زما مور ده.

ام جمیل ویل: هغه جوړ او روغ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویل: هغه څیري دی؟

ویل: د ابن الأرقم په کورکي دی.

ابوبکر ﷺ و ویل: والله نه به خواړه وخورم او نه به شئ وڅښم ترڅو چي رسول الله ﷺ ته نه یم ور رغلی.

هغو ویل: ته لږ وخت انتظار وکړه چي ته څه آرام سې او خلک کورو ته ولاړ سي، ام جمیل وایې: پسله څه وخته څخه چي خلک کورو ته ولاړل ابوبکر ﷺ مو په داسي حال کي له کوره را وایستی چي زموږ په منځ کي ؤ او پر موږ یې تکیه کول او رسول الله ﷺ ته مو ور وستی، دغسي د حُب اوفداء کاری قصې به په دغه کتاب کي ډیري ووینی، خاصتاً هغه چي د اُحُد په ورځ او نوري پیښي سوي دي.

نو د دغسي محبوب رهبر او قائد دپاره به هم څوک قرباني نه قبلوي؟

۳ - د مسئولیت احساس، اصحابِ کرام پوره پوهېدل چي د بشر پر غاړه ډیر لوی او عظیم مسئولیت پروت دی او دا ممکنه نه ده چي څوک دي له دغه مسئولیته په هیڅ حال کي ځان ګوښه او خلاص کړي، ځکه هغه خطرناکه عواقب چي د دغه مسئولیت څخه د تیښتي او بې پروایي په حالت کي پېښیږي تر دغه اوسنیو تکالیفو ډیر لوی او ډیر زیات ضررمن دي او هغه تاوان چي د مسئولیت د نه حسولو په حالت کي دوی او ټوله بشریت ته پېښیږي په هیڅ ډول د دغه اوسنیو تکالیفو او مشکلاتو سره نه سي قیاسېدلای، نو ځکه یې دغه تکالیف او آزارونه قبلول! نه د مسئولیت څخه تېښته.

۴ - ایمان پر آخرت، ایمان پر آخرت هغه شئ دی چي د مسئولیت احساس قوي کوي، د اصحاب کرامو دا پوره یقین ؤ چي دوی د الله جل جلاله په حضور کي دریږي او د دوی د اعمالو که لږ وي که ډېر، که لوی وي که کوچني، حساب ور سره کیږي او تر حساب وروسته یا به د جنت و همېشني نعمتو ته ځي، یا به د دوږخ په اورکي و همېشني عذاب ته، نو ځکه دوی خپل عمر د بیري او امید په منځ کي تېراوه، د الله عزوجل د رحمت په امید وه او د الله جل جلاله له عذابه بېرېدل. الله جل جلاله فرمایي:

﴿ وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوا وَّقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ ﴿٦٠﴾ ﴾. [المؤمنون: ٦٠]

یعني: هغه کسان چي ورکوي هر هغه شئ چي دوی ورکړی دی (که زکوة وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

که خیرات) په داسي حال کي يې ورکوي چي د دوی زړونه د نه قبلېدلو څخه بېرېدونکي وي، چي بېشکه دوی خپل رب ته ورتلونکي دي.

او اصحاب کرام په دې پوهېدل چي دا دنیا د خپلو ټولو عذابو او نعمتو سره د آخرت په مقابل کي د غماشي د وزر قیمت او اهمیت نه لري، دغه پوهي او یقین پر دوی د دنیا مشقتونه او تکلیفونه دومره سپکول چي په دغو عذابو او آزارو يې هیڅ پروا نه کېدل.

۵ - قرآن مجید، په دغه سختو، قهرمنو او ترخو حالاتو کي د قرآن مجید داسي سورتونه او آیاتونه نازلېدل چي د اسلام پر مبادیو، اساس او بنسټ باندي حجت او دلائل وه او مسلمانانو ته يې هغه لار ښوونې کولې چي د هغو په عملي کولو سره په ټول عالم کي ډېره ښه بشري ټولنه جوړېدل، چي هغه اسلامي ټولنه وه او د مسلمانانو احساسات يې پر صبر او استقامت ټینګول او د دغه مقصد دپاره يې مثالونه او حکمتونه بیانول.

د مثال پر ډول الله عزوجل د سورة البقره په (۲۱۴) نمبر آیات کي فرمايي:

﴿أَمْ حَسِبْتُمْ أَن تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُم مَّثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلِكُم ۖ مَّسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَّاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّىٰ يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَىٰ نَصْرُ اللَّهِ ۗ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ ﴿٢١٤﴾﴾. [البقره:۲۱۴]

ژباړه: اې مومنانو! آیا تاسي ګمان کوی چي تاسي به جنت ته داخل سی او پر تاسي به د هغو کسانو په مثل سختۍ نه وي راغلي چي پخوا تېر سوي دي؟ پر هغو تکالیف او سختۍ راغلي وه، لوږه او مسکنت، آزارونه او تکلیفونه ورته پېښ وه، تر داسي اندازې چي هم به هغه د دوی رسول او هم به هغو کسانو چي د ده سره يې ایمان را وړی ؤ ویل: د الله نصرت به کله وي؟ الله جل جلاله د دوی په جواب کي فرمايي: خبر اوسی چي مومنانو ته د الله نصرت قریب او نژدې دی.

دا و مسلمانانو ته ارشاد ؤ چي آیا تاسي امید لری چي جنت ته داخل سی؟ حال دا چه هغه تکلیفونه او آزارونه چي پخوانیو امتو ته پېښ سوي دي تاسي ته به نه پېښېږي؟ او بیا هم الله جل جلاله فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿الٓمٓ ﴿١﴾ أَحَسِبَ ٱلنَّاسُ أَن يُتۡرَكُوٓاْ أَن يَقُولُوٓاْ ءَامَنَّا وَهُمۡ لَا يُفۡتَنُونَ ﴿٢﴾﴾
[العنکبوت: ۲،۱]

آیا خلک داسې ګمان کوي چې دوی به پر دغه پرېښوول سي چې و وايي: (موږ ایمان را وړی دی) او دوی دي امتحان نه کړل سي؟.

﴿وَلَقَدۡ فَتَنَّا ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡۖ فَلَيَعۡلَمَنَّ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ صَدَقُواْ وَلَيَعۡلَمَنَّ ٱلۡكَٰذِبِينَ ﴿٣﴾﴾
[العنکبوت/۳]

په تحقیق موږ امتحان کړي دي هغه کسان چې تر دوی د مخه وه، پس خامخا به الله جل جلاله په علم ظاهري سره هغه کسان معلوم کړي چې په خپل ایمان کي صادقه دي او خامخا به هغه کسان په علم ظاهري سره معلوم کړي چې درواغجنان دي.

دغه قرآني آیاتو او مفاهیمو مسلمانان بل عالَم ته نقلول، د کون او کائناتو مشاهد يې په ليدل، د الله جل جلاله د ربوبيت جمال او د اُلوهيت کمال يې په ليدی، د الٰهي رحمت او مهربانيو آثاريې په ليدل، د جنت هغه نعمتونه يې ورته بيانول چې د هغو د حاصلولو دپاره هيڅ تکليف تکليف نه معلومېدی، د دغو آياتو په جريان کي مسلمانانو ته په الٰهي رحمت او نعمتو، په جنت او په الٰهي رضاء سره زيري ورکول کېدل او په عين وخت کي د دوی د ظالمو دښمنانو او سرکښه کفارو د محاکمې حالات بيانېدل، چې بيا پسله محاکمې څخه پرمخي د دوږخ اورته کشول کيږي او ورته ويل کيږي (ذُوقوا مَسَّ سقر) يعني: د دوږخ د عذابو خوند وګوری.

٦ – د کاميابۍ زيري، د دغو ټولو تکاليفو سره سره مسلمانان د اولي ورځي څخه بلکه د مخه تر دې چې اسلام ته داخل سي په دې پوهېدل چې اسلام ته داخلېدل دا معنٰی نه لري چې بايد مشکلات او تکاليف يوسو، بلکه د اولي ورځي څخه د اسلامي دعوت هدف دا وُ چې روند جاهليت او د هغه جاهليت ظالم نظام له منځه يوسي.

مسلمانان پوهېدل چې د اسلام اساسي هدف دا دی: چې پر مځکه خپل نفوذ جاري کړي او په عالَم کي سياسي نفوذ لاس ته را وړي، چې انساني اُمت او بشري ټولنه د الله جل جلاله د رضاء پر طرف رهي کړي او بندګان د بندګانو له بندګيه د الله جل جلاله بندګۍ ته ور وباسي او د قرآن مجيد دغه د کاميابۍ زيري ځيني وختونه په پوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

صراحت او ځینې وختونه په کنایه سره مسلمانانو ته نازلېدل.

دغه د سختیو په ژوند او د آزارو په وختو کې چې مځکه پر مسلمانانو تنګه سوې وه او قریبه وه چې د دوی د ژوند ورځې پای او آخر ته ورسیږي، هغه آیاتونه نازلېدل چې د پخوانیو انبیاوو او د دوی د قومو حالات پکښې بیانېدل، داسي واقعات پکښې ذکر کېدل چې د مکې مکرمې د مسلمانانو او کفارو د حاله سره مطلق مطابق او یو شئ وه.

او بیا به په دغو آیاتو کې د کفارو او ظالمانو د هلاک حالات بیانېدل او دا بیانېدل چې مځکه به بیرته د الله ﷻ صالحه بندګانو ته په میراث ورپاته سوه، نو په دغو قصو کې دې ته واضحه اشارې وې چې د مکې مکرمې کفار، په را تلونکي وخت کې ناکامه کیږي، مسلمانان او اسلامي دعوت کامیابه کیږي، بیا هم په دغو وختو کې داسي صریح آیاتونه نازل سوه چې مسلمانانو ته یې د بري او غلبې زیري ورکول، لکه څرنګه چې الله ﷻ په سورۃ الصّافات کې فرمایي:

﴿ وَلَقَدۡ سَبَقَتۡ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا ٱلۡمُرۡسَلِينَ ۝١٧١ ﴾.[الصافات: ۱۷۱]

یعني: پخوا لا زموږ د بندګانو رسولانو د پاره زموږ حکم صادر سوی دی.

﴿ إِنَّهُمۡ لَهُمُ ٱلۡمَنصُورُونَ ۝١٧٢ ﴾ [الصافات: ۱۷۲]

بېشکه چې د دوی سره مرسته او مدد سوی دی.

﴿ وَإِنَّ جُندَنَا لَهُمُ ٱلۡغَٰلِبُونَ ۝١٧٣ ﴾ [الصافات: ۱۷۳]

او بېشکه زموږ لښکري کامیابه او پر کفارو بریالی دي.

﴿ فَتَوَلَّ عَنۡهُمۡ حَتَّىٰ حِينٖ ۝١٧٤ ﴾ [الصافات: ۱۷۴]

تر یوه وخته پوري ته له دویه مخ وګرځوه، یعني: څو ورځې لا دوی ته صبر وکړه څه مه ورته وایه.

﴿ وَأَبۡصِرۡهُمۡ فَسَوۡفَ يُبۡصِرُونَ ۝١٧٥ ﴾ [الصافات: ۱۷۵]

ته څه موده دوی ته وګوره ژر ده چې دوی به خپل عاقبت او آخر کار و ویني.

﴿ أَفَبِعَذَابِنَا يَسۡتَعۡجِلُونَ ۝١٧٦ ﴾ [الصافات: ۱۷۶]

(c) ketabton.com: The Digital Library

آیا دوی زموږ د عذاب د را تللو تلوار کوي؟

﴿ فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنذَرِينَ ﴿١٧٧﴾ ﴾ [الصافات، ۱۷۷]

پس کله چې د دوی پر غولي او میدان عذاب نازل سي! بد به وي سهار یا ورځ د دغه بېرول سوو خلکو.

او بیا ربﷻ په سورة القمر کي فرمایي:

﴿ سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ ﴿٤٥﴾ ﴾. [القمر: ۴۵]

یعني: ژر ده چي د دغو کفارو ډله او ټولی به ماته سي او دوی به په جنګ کي مسلمانانو ته خپلي شا وي وروګرځوي، یعني ځغلي به او تښتي به.

همدارنګه ربﷻ د هغه مهاجر مسلمانانو په باره کي چي حبشې ته یې هجرت کړی ؤ فرمایي:

﴿ وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِن بَعْدِ مَا ظُلِمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً ۖ وَلَأَجْرُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ ۚ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ ﴾. [النحل: ۴۱]

یعني: هغه کسان چي د اللهﷻ په لارکي یې وروسته تر هغه چي ظلم پر وسو هجرت کړی دی، نو خامخا به موږ په دنیا کي دوی ته ښه ځای ورکړو او خامخا د آخرت اجر او ثواب ډېر لوئ دی، که دغه مهاجرین په هغه خپل لوی اجر پوهېدلای.

د اللهﷻ له طرفه دغه قسم زیري او بشارتونه و مسلمانانو ته خورا ډېر دي چي د هغو په را نقلولو سره د مضمون د اوږد والي څخه بېرېږم.

همدارنګه د رسول اللهﷺ له طرفه دغسي زیري یو او بل وخت و مسلمانانو ته ورکول کېده، کله چي به د حج موسم راغلی رسول اللهﷺ به د رسالت د تبلیغ او دعوت دپاره د خلکو په منځ کي و درېدی او یوازي په جنت سره یې زېری نه ورکاوه بلکه په پوره صراحت سره به یې ورته ویل: اې خلکو! (لا إله إلا الله) و وایاست چي له الهي عذابه خلاص سی او په دغه کلمه سره به د عربو پاچهان سی او عجم به مو اطاعت کوي او که مړه سواست په جنت کي به پاچهان یاست.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه رنګه رسول الله ﷺ د قریشو و هغه آخرنی ډلي ته چي ابوطالب ته ورغله په صراحت سره و ویل: زه له دویه یوه جمله غواړم، دوی دي هغه قبوله کړي عرب به ورته تابع سي او د عجمو به پاچهان سي.

د رسول الله ﷺ دغه زیري او بشارتونه په پټه او پرده کي نه وه، بلکه لڅ او په ښکاره سره ویل کېده، لکه څرنګه چي مسلمانان په خبر وه دغه رنګه کفارو ته هم تر داسي اندازې ور معلوم وه چي د رسول الله ﷺ اصحابِ کرام به یې ولیدل د پسخند او ملنډو پر قسم به یې و ویل: هغه دي د مځکي پاچهان راغله، ژر ده چي د کسرٰی او قیصر پر پاچهیو به کامیابه سي، بیا به یې شپېلکیان او چکچکي کړې.

نو د دغه په مقابل کي چي اصحاب کرامو ته په دنیا کي د روښانه مستقبل زیري ورکول کېدل او د هغو امیدو سره چي په آخرت کي به پر جنت کامیابه کیږي، اصحاب کرامو دغه پرله پسې عذابونه چي پر دوی اُوربدل او هغه مصائب چي له هره طرفه پر را ګرځېدلي وه، داسي بلل لکه د پسرلي اوريځ چي ډېر ژر به سره وپاشل سي.

پر دې ټولو سر بېره رسول الله ﷺ به همېشه د دوی اروحونه په ایمان ور تغذیه کول، د دوی ضمیر او وجدان یې د قرآن او حکمت په تعلیم سره ور پاکاوه او په سالمه تربیه سره یې تربیه کول، د دوی اروحونه یې لوړو منزلو او د زړو پاکی ته رهنمایي کول، د اخلاقو صفایي، د مادیاتو څخه آزادي یې ور ته بیانول، د شهواتو سره یې د مقاومت لاري چاري ور ښوولې، د مځکي او آسمانو رب ته یې نژدې کول، د جهل د تاریکیو څخه یې د معرفت نور ته ور وستل، د آزارو په مقابل کي یې صبر او د نفس مغلوبه کېدل ور ښوول، نو ځکه د دوی په علم کي رسوخ، د الله جَلَّ جَلَالُهُ په لار کي فاني کېدل، و جنت ته شوق، حرص پر علم، فقهه په دین کي، محاسبة النفس، غلبه پر عواطفو، تقیّد په صبر، هدوء او وقار زیات سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مکې مکرمې دریمه مرحله
یا تر مکې مکرمې دباندي دعوت

اوس نو د رسول اللهﷺ د بعثت او دعوت لس کاله کیږي او په دغو لسو کلو کي بېله اویا نفرو بل څوک اسلام ته نه دي داخل سوي، لس کاله قریشو ته دعوت او بلنه فقط اویا نفره مسلمانان سوي دي، هو! دغه اویا نفره بېله هغو مسلمانانو څخه وه چي په حبشه کي دي، دغه اویا نفره مسلمانان د رسول اللهﷺ ملګري او کومکیان په مکه مکرمه کي موجود دي، خو دغه اویا نفره د قریشو په مقابل کي بې وسه او کمزوري دي.

رسول اللهﷺ فکر وکړی چي خپل دعوت تر مکې مکرمې دباندي وباسي ځکه په مکه مکرمه کي په لسو کلو کي فقط دغه اویا نفرو او هغو نفرو چي په حبشه کي اوسیږي ایمان را وړی دی، خاصتاً د ابوطالب تر وفات وروسته پر رسول اللهﷺ د قریشو له طرفه آزارونه او عذابونه هم ډیر شدید او سخت سوه، تاسي خو هغه ټول آزارونه او عذابونه واورېدل چي پر رسول اللهﷺ تېرېدل، مګر پر دغه سر بېره رسول اللهﷺ فرمایي: قریشو آزار او تکلیف نه دی را رسولی په مثل د هغه آزار چي پسله وفاته د ابو طالب یې را رسولی دی، فکر وکړی: هغه د مخنیي ټول آزارونه او تکالیف د دغه آزار په مقابل کي چي پسله وفاته د ابوطالب و رسول اللهﷺ ته رسیږي هیڅ وه، دغو آزارو پسله وفاته د ابوطالب ولي او څنګه فرق وکړی؟ هغه داسي کله چي ابوطالب ژوندئ ؤ رسول اللهﷺ ته یوازي د قریشو مشرانو او سردارانو لکه: ابوجهل، مطعم بن عدي، عاص بن وائل، ابولهب، عتبه او داسي نورو آزار ور رسولای سوای بېله مشرانو بل چا د رسول اللهﷺ پر آزارولو جرئت او دلاوري نه سوای کولای، مګر د ابوطالب تر وفات وروسته د مکې مکرمې لچکانو، بیعقلانو او بېباکانو، د رسول اللهﷺ پر آزارولو جرئت او دلاوري پیدا کړه، کله چي به رسول اللهﷺ پرلار تېرېدی هغه کسان چي هیڅ قدر او شرف به یې نه درلودی، هغه لُچک او اوباش خلکو هم و رسول اللهﷺ ته آزار ورکاوه، پر سر به یې خاوري ورپاشلې، په رنګ او خاورو به یې ویشتی، دغه وخت نه د چا څخه بېره وه او نه د چا مراعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

او احترام ؤ، ځکه هغه څوک وفات سو چي د رسول الله ﷺ ساتنه او د هغه دفاع يې کول، نو رنګارنګ نوي آزارونه شروع سوه. داسي نه پېښېدل چي رسول الله ﷺ دي پرلار رهي وي او څوک دي بد ورته و نه وايي، سپکي خبري دي ورته و نه کړي، په پخوا کي يوازي د قريشو مشران وه چي آزاريې ور کاوه، مګر اوس هلکان او بې باکان هم سپک او بد ويل ورته کوي، څوک نسته چي د قوم له آزاره يې وساتي.

کله چي دغه آزارونه او تکاليف ډېر زيات او شديد سوه، رسول الله ﷺ له ځانه سره دا فيصله وکړه چي تر مکې مکرمې دباندي ووزي او په داسي ځا يسي وګرځي چي هغه يې مرسته وکړي، پسله فکره دې نتيجې ته ورسېدی چي ده ﷺ او مکې مکرمې ته هغه نژدې ښار طائف دی، نو يې د طائف د سفر فيصله او اراده وکړه چي هلته به د الله جل جلاله دين ته خلک را دعوت کړم.

د طائف ته سفر

د بعثت د لسم کال او د شوال په مياشت کي چي د (٦١٩) ميلادي کال د مئ آخري او د جون اولي ورځي وې رسول الله ﷺ طائف ته پياده او پرېښو رهي سو (طائف د مکې مکرمې څخه شپېته ميله ليري دی) په دې سفر کي د رسول الله ﷺ آزاد سوی مريئ زيد بن حارثه رضي الله عنه چي په عربي کي (مولی) ورته وايي ورسره ملګری ؤ، په لار کي چي به پر هره قبيله ورغله هغه به يې اسلام ته دعوتول خو يوې قبيلې هم دغه د ده ﷺ دعوت نه کړی قبول، کله چي رسول الله ﷺ طائف ته ورسېدی هلته د طائف په شروع کي د طائف د مشرانو څخه درې نفره ناست وه چي نومونه يې: عبديا ليل، مسعود او حبيب دي، درې سره ورونه او د عَمرو بن عُمَير الثقفي زامن وه، رسول الله ﷺ اجازه وغوښتل چي خبري ورسره وکړي، هغو ويلدل چي د مکې مکرمې د اشرافو څخه او د عبدالمطلب د اولادې څخه يو نفر دی ښه راغلی يې ور ته و وايه، رسول الله ﷺ ورسره کښېنستی د دين او اسلام خبري يې ورته شروع کړې، قرآن مجيد يې ورته تلاوت کړی، خو په آخر کي د هغو درو نفرو څخه يو نفر ولاړ سو او ويل: الله جل جلاله بيله تا بل څوک نه کړی پيدا چي په رسالت يې را وليږي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه بل و ویل: والله د کعبې پوښونه به څیري کړم خو پر تا به ایمان را نه وړم، (د کفارو په عقیده د کعبې شریفې د پوښو څیرل او غورځول ډېره لویه ګناه وه) نو ویل: دغه لویه ګناه به وکړم خو پر تا به ایمان را نه وړم.

او دریم نفر و ویل: زه هیڅکله خبري نه درسره کوم، ځکه که ته د رشتیا رسول یې لکه څرنګه چې ته وایې نو ته ډېر خطرناکه یې، باید ستا جواب درنه کړم او که ته پر الله درواغ وایې نو ته د دې لائق نه یې چې خبري درسره وکړم.

رسول الله ﷺ و فرمایل: دا چې تاسي اسلام نه کړی قبول نو دغه حال درسره وساتی پرېږدی چې زه د بل چا سره خبري وکړم، هغو ویل: یا والله نه دي پرېږدو چې د بل چا سره هم خبري وکړې، نه راضي دي چې دوی خبري واوري او نه غواړي چې رسول الله ﷺ د بل چا سره خبري وکړي، نو دغه درې نفره تر رسول الله ﷺ د مخه د طائف و داخل ته ولاړل، هلته یې هلکان، مریان او لچکان سره را ټول کړه، دوه لېنه یا قطاره یې ځني جوړ کړه، کله چې رسول الله ﷺ دننه و طائف ته ورغلی غواړي چې خلک د الله جل جلاله دین ته دعوت کړي د هلکانو او بیباکانو هغه دوې ډلې په پسې سوې او په ډبرو یې ولي او د ډبرو ویشتل یا وارونه د رسول الله ﷺ پر پښو کوي، چې پښه پورته کړي هم یې ولي چې پښه کښېږدي هم یې ولي، تر داسي اندازې چې د رسول الله ﷺ تر مبارکو پښو ویني بهېدلې او زید بن حارثه رضی الله عنه به په خپل جسم او بدن سره رسول الله ﷺ د دغو ډبرو د ویشتلو څخه ساتی، خو د زید رضی الله عنه سر هم څو ځایه مات او زخمي سو او هغه هم په وینو لړلی ؤ.

ښه متوجه سی: دا چه زید بن حارثه رضی الله عنه په خپل جسم او ځان رسول الله ﷺ د کفارو د ډبرو ویشتلو څخه ساتي، خپل ځان یې د هغه ﷺ دپاره سپَر ګرځولی ؤ، تر داسي اندازې چې د ده سر هم څو ځایه زخمي کېږي او ویني تر را بهېږي، دا د هر مسلمان د حال نمونه ده، باید هر مسلمان په هره طریقه سره چې وي د اسلامي دعوت د قائد ساتنه وکړي، که څه هم دغه ساتنه د ده د حیات په قربانولو سره وي، اصحاب کرامو د رسول الله ﷺ سره چې د اسلامي دعوت قائد ؤ دغسي کول، که نن ورځ رسول الله ﷺ زموږ په منځ کي نه دی موجود او موږ یې داسي دفاع نه سو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولای لکه اصحاب کرامو چې کول خو دغه دفاع پر یوه بل قسم کېدلای سي، هغه دا چه موږ د اسلامي دعوت په لار کي عذابونه او تکالیف پرځان درانه و نه بولو. موږ هم باید پر خپلو ځانو د دعوت په لار کي څه ناخه آزارونه او تکلیفونه قبول کړو، نو به موږ په دې ډول د رسول الله ﷺ سره د آزارو په قبلولو کي حصه اخیستې وي.

نو دا لازمه او ضروري ده چي هر چیري او په هر وخت کي باید د اسلامي دعوت دپاره قیادتونه او مشران موجود وي چي په دعوت کي د رسول الله ﷺ خلافت وکړي او پر مسلمانانو دا لازمه ده چي د دغه قائد پرشا وخوا مخلصه عسکر او لښکر وګرځي، خپل مالونه او قوت تر خپل قائد قربان کړي، لکه څرنګه چي مسلمانانو د رسول الله ﷺ سره کول.

په طائف کي د رسول الله ﷺ دغه حال ؤ او دغه د ډېرو وارونه وه، دومره یې نه پرېښاوه چي د خلکو سره خبري وکړي، چا دغه پوښتنه هم نه ځني وکړه چي د څه شي دپاره راغلی یې؟ د مخه تر دې چي خلک پوه سي چي رسول الله ﷺ د څه شي دپاره راغلی دی، څه غواړي او څه وایي د ده په ویشتلو یې شروع وکړه، دا د طائف د خلکو له طرفه د رسول الله ﷺ استقبال ؤ، رسول الله ﷺ چي دا حال ولیدی چي چا د خبرو کولو اجازه هم ورنه کړه نو پوه سو چي دلته فایده نسته، بیرته په هغه زخمي پښو او هغه د ستړیا په حالت کي د مکې مکرمې و طرف ته رهي سو.

خو بیا هم هغه سُفَهاء او بېباکان، لچکان او مریان په پسې دي او په ډېرو یې ولي ترخو رسول الله ﷺ او ملګری یې له طائفه و وتل، هلته په لار کي تر طائف درې میله دباندي د انګورو یو باغ یا باغچه وه، رسول الله ﷺ دغي باغچې ته ور وګرځېدی، دلته نو هغه هلکان او بېباکان ځني را وګرځېدل، رسول الله ﷺ په زخمي پښو او غمجن زړه د انګورو د یوه تاک و سایې ته کښېنستی او دېواله ته یې تکیه وکړه، او دلته یې هغه مشهوره دعاء وکړه کومه چي پردې دلالت کوي چي زړه یې د درد او غمه څخه ډک ؤ او پر دې یې حسرت ؤ چي یوه نفر هم ایمان رانه وړی او وې فرمایل:

«اَللّٰهُمَّ إِلَیکَ أَشْکُو ضُعْفَ قُوَّتِي، وَ قِلَّةَ حِیْلَتِي، وَهَوَانِي عَلَی النَّاسِ، یَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِینَ، أَنتَ رَبُّ الْمُسْتَضْعَفِینَ، وَأَنتَ رَبِّي، إِلَی مَنْ تَکِلُنِي؟ إِلَی بَعِیدٍ یَتَجَهَّمُنِي؟ أَم إِلَی

(c) ketabton.com: The Digital Library

عَدُوٌّ مَلَکْتَهُ أمري؟ إنْ لَمْ يَکُن بکَ عَلَيَّ غَضَبٌ فَلاَ اُبالي، ولکنْ عَافِيَتُکَ هِيَ أوسَعُ لِي، أعُوذُ بِنُورِ وَجْهِکَ الَّذي أشْرَقَتْ لَهُ الظُّلُمَات، وَصَلُحَ بِه أمرُ الدُّنيا والآخرة، مِنْ أنْ يَتنزَّلَ بِي غَضَبُکَ، أوْ يَحِلُّ عَلَيَّ سَخَطُکَ، لَکَ العُتْبَى حتَّى تَرْضَى، وَلاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إلاَّ بِکَ».

ژباړه: الهي! د خپل ضعف، د حيلې د لږوالي او پر خلکو زما د سپکوالي شکايت درته کوم، يا ارحمَ الرّاحمين! ته د ضعيفانو رب يې او زما رب يې، و چا ته مي پرېږدې؟ هغه ليري ته چي په تريو تندي را ته ګوري؟ او که دي دښمن ته زما اختيار ورکړی دی؟ که ته پرما په قهر نه يې زما پروا نسته، مګر ستا عافيت زما دپاره پراخه دی، ستا د مخ په هغه نور سره پناه غواړم چي تاريکي په روښانه کيږي، د دنيا او آخرت کارونه په اصلاح کيږي، پر ما ستا غضب مه نازلوې، ستا قهر ما ته مه راولې. الهي تر هغو زاری درته کوم چي راضي کېږې او بيله تا ما لره نه حول سته نه قوت.

رسول الله ﷺ دعاء کوي او دعاء، داسي دعاء چي د زړه سوز او سوځل پکښې وه، رسول الله ﷺ خواشيني او زهير ؤ چي اسلام ولي دغه د ضعف په حالت کي پاته دی لس کاله د دعوت تېر سوي دي بيا هم اسلام ضعيفه دی، په طائف کي هم نه چا د ده ﷺ خبره واورېدل او نه چا د ده ﷺ دعوت قبول کړی.

دغه باغ د ربيعه د زامنو ؤ چي عُتبه او شَيبه نومېدل، دوی هم د قريشو د سردارانو څخه وه او په مکه مکرمه کي اوسېدل، په دغه وخت کي دوي هم دلته په دغه باغ کي موجود وه، عتبه او شيبه وليدل چي د رسول الله ﷺ تر پښو ويني بهيږي ستړی او ستومانه دی زړه يې پر وسوځل سو ويل: وړی به هم وي، دوی يو مريئ درلودی چي په دين نصراني او نوم يې عَدّاس ؤ، هغه خپل نصراني مريئ يې را وغوښتی ويل: يا عدّاس! دغه انګور و محمّد ﷺ ته ورووړه، عدّاس انګور واخيستل او رسول الله ﷺ ته يې ور وړل، عُتبه او شيبه د ليري ورته ګوري، رسول الله ﷺ اول د عدّاس شکريه آداء کړه او بيا چي يې د انګورو په خوړلو شروع کول نو يې و ويل: بسم الله، د خوړلو د شروع په وخت کي بسم الله ويل د عربو عادت نه ؤ، عدّاس په تعجب کي سو او رسول الله ﷺ ته يې و ويل: دغه خبره چي ستا څخه مي واورېدل د دې ملک خلک دغه جمله نه وايي، رسول الله ﷺ پوه سو چي دا سړئ په زړه کي څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري نو يې پوښتنه ځني وکړه چې نوم دې څه دی؟ مريي و ويل: عدّاس.

ويل: د کوم ځای يې او دين دې څه شي دی؟

مريي ويل: زه نصراني او د نينوا د اهله ځخه يم (*نينوا د عراق د موصل په ښار کې د يوه کلي نوم دی*)

رسول الله ﷺ و فرمايل: د هغه صالح سړي يونس بن متي د وطن يې؟

عدّاس نور هم په تعجب کې سو، ځکه عرب نينوا نه پيژني او دا سړئ نينوا خو پيژني بلکه تاريخ يې هم ور معلوم دی حتّی يونس عليه السلام هم پيژني.

نو يې رسول الله ﷺ ته و ويل: ته ځوک يې چې يونس بن متي هم پيژنې؟

رسول الله ﷺ و ويل: هغه زما ورور دی هغه نبي ؤ او زه هم نبي يم، عدّاس پوه سو چې د يوه عادي او معمولي سړي سره خبري نه کوي، عدّاس ور ولاړ سو د رسول الله ﷺ سر، لاسونه او پښې ور مچوي.

دلته و يوه شي ته متوجه سی: دا الهي تسلّی ده چې الله جل جلاله يې خپل رسول ﷺ ته ورکوي، دا هغه پښې نه دي چې د طائف خلکو په ډبرو ويشتلې؟

او اوس هغه پښې يو بل انسان مچوي.

عُتبه او شيبه د ليري ورته ګوري يوه هغه بل ته و ويل: مورږ خواره ور ولېږل او ده مريئ را خراب کړی، عدّاس چې بيرته دوی ته ورغلی دوی ورته و ويل: وَيحک څه درته پېښه سوه چې لاس او پښې دي ور مچول؟ عدّاس و ويل: يا سيّدي! په مځکه کې تر دغه سړي بهتر ځوک نسته، په داسي شي يې خبر کړم چې بېله نبي بل ځوک نه دی په خبر، عتبه او شيبه و عدّاس ته و ويل: محمّد او د هغه خبري پرېږده والله ستا دين د محمّد تر دين ښه او بهتر دی، دوی غوښتل چې عدّاس هم له اسلامه ليري کړي.

خير رسول الله ﷺ په مات او غمجن زړه له دغه باغه د مکې مکرمې پر طرف رهي سو کله چې قرن المنازل ته ورسېدی (قرن المنازل د يو ځای نوم دی) الله جل جلاله جبريل عليه السلام ورته را ولېږی چې هغه پر غرو مقرره ملائکه هم ور سره ملګرې وه او د رسول الله ﷺ ځخه يې امر او اجازه غوښتل چې پر اهل مکه دوه غرونه سره را جفت کړي او د مکې مکرمې خلک يې په منځ کې چختاڼ کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام بخاري د حضرت عائشې رضي الله عنها څخه روایت کوي چې دې د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه ویل: یا رسولَ الله! آیا د اُحُد تر ورځې بله سخته ورځ دربانديِ راغلې ده؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: ستا د قوم یعني: عربو څخه هغه آزارونه را رسېدلي دي چې را رسېدلي دي او هغه سخت آزار چې له دویه ما ته را رسېدلی دی هغه په هغه ورځ ؤ چې ما خپل دین او رسالت پر عبدیالیل عرض کړی او هغه زما د خوښې جواب را نه کړی او زه غمجن رهي سوم په ځان نه پوهېدم چې چیري ځم، هغه وخت په ځان پوه سوم چې زه په قرن ثعالب کې وم (دغه قرن ثعالب ته اوس قرن منازل ویل کیږي) رسول الله ﷺ فرمایي: چې سر مې را پورته کړی یوه اوریځ وه چې سایه یې را باندي کړې وه، ما چې اوریځې ته وکتل په هغه کې جبریل علیه السلام ؤ او را ږغ یې کړه ویل: یا محمّد! الله عزوجل ستا د قوم هغه جواب واورېدی چې تا ته یې درکړی او هغه څه یې ولیدل چې ستاسره یې وکړه اوس الله جل جلاله هغه پر غرو مقرره ملائکه تا ته را لېږلې ده د دوی په باره کې چې څرنګه ستا خوښه وي هغسې امر پر وکړه، بیا نو هغه پر غرو مقرره ملائکې را ږغ کړه اول یې سلام را ته و وایه او بیا یې را ته و ویل: یا محمّد! ﷺ زه دغه یم څرنګه چې ستا خوښه وي امر کوه که دي خوښه وي چې پر اهلِ مکه دوه غرونه جفت کړم جفت به یې کړم (د دوو غرو څخه مقصد یَو د أبي قُبیس غر ؤ او بل د هغه پر برابري غر دی چې قُعیقُعان ورته ویل کیږي او مکه مکرمه د دغو دوو غرو په منځ کې پرته ده) نو ملکي و ویل: که ستا خوښه وي د مکې ټول خلک به د دغو دوو غرو په منځ کې کښېکاږم (چختاڼ به یې کړم) رسول الله ﷺ و فرمایل: بلکه امید لرم چې الله عزوجل د دوی له نسله داسې خوک را وباسي چې د یوه الله عزوجل عبادت کوي او هیڅ شریک نه ورته نیسي.

د رسول الله ﷺ په دغه جواب کې د ده ﷺ لوړ شخصیت ځلیږي چې پر خپل امت یې څومره رحمت او شفقت درلودی، محمّد رسول الله ﷺ رؤف او رحیم پر خپل امت څومره مهربانه ؤ، نه یې غوښتل چې امت یې په الٰهي عذاب سره هلاک سي.

د رسول الله ﷺ زړه په دغه الٰهي نصرت سره چې لوړ له آسمانه ورته راغلی مطمئن سو او بیا د مکې مکرمې پر طرف رهي سو تر څو چې وادي نخله ته ورسېدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او هلته یې څو ورځې تیرې کړې، په وادي نخله کې دوه ځایه دي چې د استوګنې ور او لائق وه چې یوه ته (سَیل کبیر) ویل کیږي او بل ته (الزَیمه) ویل کیږي خو موږ ته دا معلومات نشته چې رسول الله ﷺ په کوم ځای کې اوسېدی، په دغه وخت کې چې رسول الله ﷺ دنته اوسېدی الله عزوجل د پېرانانو یوه ډله ورته را ولېږل چې د رسول الله ﷺ څخه قرآن مجید واوري او دغه د پېرانانو واقعه الله جل جلاله په قرآن کریم کې دوه ځایه ذکر کړې ده، الله جل جلاله په سورةُ الاحقاف په کې فرمايي:

﴿ وَإِذْ صَرَفْنَآ إِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ ٱلْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ ٱلْقُرْءَانَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوٓا۟ أَنصِتُوا۟ ۖ فَلَمَّا قُضِىَ وَلَّوْا۟ إِلَىٰ قَوْمِهِم مُّنذِرِينَ ﴿٢٩﴾ ﴾. [الأحقاف: ٢٩]

یعني: یا محمّد! ﷺ هغه وخت په یاد کړه! کوم چې موږ تا ته د پېرانانو یوه ټولی در وګرځول، یعني: درته را مو وستل چې قرآن مجید ته یې غوږ نیوی، کله چې دوی دغه د قرآن اورېدلو ته حاضر سوه دوی په خپل منځ کې سره و ویل: چپ سی.

کله چې د قرآن مجید تلاوت پای ته ورسېدی دوی بیرته خپل قوم ته په داسې حال کې وګرځېدل او ولاړل چې خپل قوم یې له الهي عذابه بېراوه.

﴿ قَالُوا۟ يَـٰقَوْمَنَآ إِنَّا سَمِعْنَا كِتَـٰبًا أُنزِلَ مِنۢ بَعْدِ مُوسَىٰ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِىٓ إِلَى ٱلْحَقِّ وَإِلَىٰ طَرِيقٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٣٠﴾ ﴾. [الأحقاف: ٣٠]

دوی و ویل: اې زموږ قومه! بیشکه موږ داسې یو کتاب واورېدی چې تر موسٰی علیه السلام وروسته نازل سوی دی او د پخوانیو کتابو تصدیق کوونکی دی، دغه کتاب حق دین او سمې لارې ته لار ښوونه کوي.

﴿يَـٰقَوْمَنَآ أَجِيبُوا۟ دَاعِىَ ٱللَّهِ وَءَامِنُوا۟ بِهِۦ يَغْفِرْ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣١﴾ ﴾. [الأحقاف: ٣١]

اې زموږ قومه! د هغه چا خبره قبوله کړی چې د الله طرف ته مو بولي او پر هغه ایمان را وړی، چې الله به تاسي ته ستاسي ګناهونه در وبخښي او تاسي به له دردناکه عذابه څخه خلاص کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه د سورة الجن پنځلس اولني آیاتونه په دغه باره کي نازل سوي دي چي پېرانانو د رسول الله ﷺ څخه قرآن مجید واورېدی، الله جل جلاله فرمایي:

﴿قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا ﴿١﴾﴾.

یعني: اې محمّده! ﷺ دوی ته و وایه: ما ته وحيِ راغلې: چي بیشکه زما د قرآن مجید ویل د پېرانانو یوې ډلې واورېدل، کله چي دوی هغه خپل نور قوم ته ورغله ورته ویې ویل: بېشکه موږ په فصاحت او بلاغت کي یو عجیب قرآن واورېدی.

﴿يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ ۖ وَلَن نُّشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا ﴿٢﴾﴾.

داسي قرآن چي حق او ایمان ته لار ښوونه کوي نو موږ پر هغه قرآن ایمان راوړی او پسله ننه به بل هیڅوک د خپل رب سره شریک نه کړو.

﴿وَأَنَّهُ تَعَالَىٰ جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا ﴿٣﴾﴾.

او بېشکه چي زموږ د رب شان ډیر لوی او لوړ دی، الله عزوجل نه ښځه لري نه اولاد، لکه خرنګه چي د انسانانو او پېرانانو کفار او مشرکان داسي وایي.

قصه داسي وه: کله چي رسول الله ﷺ له طائفه په هغه شکل سره را و وتی چي نه څوک مسلمان سو او نه چا د ده ﷺ دعوت او خبري واورېدې، نو رسول الله ﷺ د شکه وتلی ډیر خواشینی، غمجن او نا امیده ؤ، چي ولي داسي پیښه ده؟ د اسلام او دعوت کار ولي مخ ته نه ځي؟ الله عزوجل دا إراده وکړه چي دغه غم او پرېشاني پر خپل حبیب محمّد مصطفٰی ﷺ سپک کړي چي ته مه خواشینی کېږه که انسانان ایمان نه را وړي هغه دي پېرانان ایمان راوړي او د آیاتو له تلاوته څخه دا معلومه او روښانه ده چي رسول الله ﷺ د دغو پېرانانو په راتګ او د قرآن مجید په اورېدلو او د هغو په ایمان راوړلو نه ؤ خبر بلکه الله عزوجل د وحیو په واسطه په دغه حال خبر کړی او د پېرانانو د را تللو سبب چي ولي پېرانان دلته و رسول الله ﷺ ته راغله داسي ؤ:

د رسول الله ﷺ تر بعثت د مخه پېرانان و آسمان ته ورنژدې کېدل او د ملائکو خبرو ته یې غوږ نیوی او د ملائکو ځیني خبري به یې اورېدلې، ملائکو به په خپل منځ کي ځیني الٰهي امرونه سره بیانول مثلاً ویل به یې: الله جل جلاله امر کړی دی چي فلاني

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته دي زوی ورکول سي يا د فلاني رزق دي لږ يا زيات سي، پېرانانو به دغه خبري اورېدلې او بيا به يې دغه خبري د جادوګرانو او کوډګرانو په واسطه په خلکو کي نشرولې، همدغه سبب ؤ چي همېشه به کوډګران او جادوګران پر خلکو او د هغو پر عقيدو مسلط وه، لکه څرنګه چي دغه موضوع په حديث شريف کي هم ذکر سوې ده، چي جن به يو د بل پر اوږو سپرېدل او د آسمان خبرو ته به يې غوږ نيوی.

خو د وحيو او قرآن مجيد په نزول سره دغه لار پر پېرانانو بنده سوه، د آسمان له طرفه به پېرانان د غوږ نيولو په وخت کي په اور سره ويشتل کېدل، الله جل جلاله د سورة الجن په (۸،۹) نمبر آياتو کي فرمايي:

﴿ وَأَنَّا لَمَسْنَا ٱلسَّمَآءَ فَوَجَدْنَٰهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهُبًا ۝٨ ﴾. [الجن، ۸]

پېرانان وايي: بيشکه موږ د ملائکو د خبرو د اورېدلو دپاره آسمان ته نژدې سوو، ومو ليدل چي آسمان په سختو پيره دارانو (ملائکو) ډک سوی ؤ او په سوځوونکو ستورو ډک ؤ.

﴿ وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَٰعِدَ لِلسَّمْعِ ۖ فَمَن يَسْتَمِعِ ٱلْـَٔانَ يَجِدْ لَهُۥ شِهَابًا رَّصَدًا ۝٩ ﴾

او بېشکه د مخه تر لېږلو د دغه پيغمبر موږ د خبرو د اورېدلو دپاره د کښېنستلو په ځايو کي کښېنستلو او هر هغه څوک چي اوس اورېدل غواړي د خپل ځان دپاره به سوځوونکې لمبه په انتظار کي وويني، يعني: اوس چي موږ آسمان ته ور نژدې سوو، نو هلته مو وليدل چي ډيري سختي جنګي پيرې درېدلې دي چي هيڅ يو شيطان هم نه پرېږدي چي غيبي او آسماني خبري واوري او هر هغه شيطان چي د اورېدلو إراده ولري پر هغه اور اورېږي او تر دې دمخه دومره سختي او ساتنه نه وه.

کله چي دغه د غوږ نيولو لار پر پېرانانو بنده سوه د پېرانانو مشرانو نور پېرانان امر کړه چي ولاړسی په مځکه کي وګرځی وګوری چي څه پيښه ده؟ خامخا يو شئ پېښ دی چي زموږ د اورېدلو لار بنده سوه، نو د پېرانانو يوه ډله دلته تېرېدل او وې ليدل چي رسول الله ﷺ قرآن مجيد وايي، پېرانان پر را ټول سوه او غوږ يې ورته ونيوی او بيا خپل قوم ته ولاړل دغه حال او خپل اسلام يې ورته و وايه، لکه د دمخه تلاوت سوو آياتو په ترجمه کي چي درته و ويل سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول اللهﷺ ته د پېرانانو راتګ او د دهﷺ څخه د قرآن مجید اورېدل یو وار نه دي پېښ سوي بلکه په وروسته کي هم څو واره پېښ سوي دي.

یو وخت رسول اللهﷺ تر مکي مکرمې دباندي د عبادت کولو دپاره و وتی او عبدالله بن مسعودؓ هم ور سره ملګری ؤ، رسول اللهﷺ و عبدالله بن مسعودؓ ته و ویل: ته دلته کښېنه او تر څو زه درته و نه وایم له دغه ځایه مه ښوره، رسول اللهﷺ لږ ګوښه ولاړی او عبدالله بن مسعودؓ یې له دغه ځایه څارنه او مراقبت کوي، رسول اللهﷺ هلته لیري پر لمانځه و درېدی او قرآن مجید په لوړ آواز وایي، په دغه وخت کي د پېرانانو یوه ډله ورته راغله، عبدالله بن مسعودؓ هلته ناست دی او ورته ګوري، دئ وایي: داسي خلک مي ولیدل چي تېره او اوږده سرونه یې وه، زه پر رسول اللهﷺ وبېرېدم او ور ولاړ سوم، خو رسول اللهﷺ اشاره را ته وکړه چي کښېنه، زه هم کښېنستم او دوی پر را تول دي، پېرانان نور هم پسي ډېرېدل، دومره ډېر سوه چي رسول اللهﷺ نه پکښې معلومېدی. الله جل جلاله فرمایي:

﴿وَأَنَّهُۥ لَمَّا قَامَ عَبۡدُ ٱللَّهِ يَدۡعُوهُ كَادُواْ يَكُونُونَ عَلَيۡهِ لِبَدًا ۝١٩﴾. [جن:١٩]

یعني: کله چي د الله بنده محمّدﷺ لمانځه ته ودرېدی چي دغه الله یې باله، نژدې وه چي دغه پېرانان له ډېره ازدحامه پردهﷺ سر پر سر سره لوېدل.

﴿قُلۡ إِنَّمَآ أَدۡعُواْ رَبِّي وَلَآ أُشۡرِكُ بِهِۦٓ أَحَدٗا ۝٢٠﴾.

اې محمّده!ﷺ دوی ته و وایه: په تحقیق زه د خپل رب عبادت کوم او د الله سره بل هیڅوک نه شریکوم. *پېرانانو ایمان را وړی او مسلمانان سوه.*

پېرانان ولي کفار وه؟ جن یا پېرانان ډېر بیعقلان دي عقل یې دومره نه دی لکه د انسان، ویل کیږي چي د پېرانانو هغه ډېر ذکي او هوښیار دومره عقل لري لکه د انسانانو کوچنئ هلک، عقلونه یې د ماشومانو دي ذکاوت او هوښیاري نه لري، صرف ابلیس علیه لعنه په دوی کي هوښیار او ذکي دی او هغه ملعون دوی د لاري واړول، هغه به ورته ویل: د الله جل جلاله سره د نورو آلهه وو عبادت هم کوی، مشرکان یې ځني جوړ کړل، خو کله چي په حق خبر سوه ایمان یې را وړی، الله عزوجل د دوی قول را ته بیانوي او فرمایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿وَأَنَّهُۥ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى ٱللَّهِ شَطَطًا ۝٤﴾.

او پېرانانو خپل قوم ته و ویل: بیشکه زموږ ناپوه (ابلیس) پر الله جل جلاله لويي او د حقه لیري خبري کوني.

کله چې بیا پېرانانو ته وویل سوه چې تاسي ولي د هغه خبري منلې؟ دوی وايي:

﴿وَأَنَّا ظَنَنَّآ أَن لَّن تَقُولَ ٱلْإِنسُ وَٱلْجِنُّ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا ۝٥﴾.

او بیشکه موږ دا گمان کاوه چې هیڅکله به انسانان او پېرانان پر الله جل جلاله درواغ نه وايي، ځرنګه چې پېرانان کم عقله دي دا خیال یې نه کاوه چې پر الله عزوجل دي ځوک درواغ و وايي او د ابلیس علیه لعنه خبره یې ومنل، کله چې دوی ته و ویل سوه چې د الله جل جلاله سره نور آلهه هم سته، دوی د هغه خپلې کم عقلۍ په سبب دغه خبره و منل او دغو پېرانانو د کفارو او کوږ ګرانو سره د هغو په ځینو کاروکي مرسته او کومک کاوه او کوږ ګرانو هم د دوی څخه مرسته غوښتل، الله جل جلاله فرمايي:

﴿وَأَنَّهُۥ كَانَ رِجَالٌ مِّنَ ٱلْإِنسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِّنَ ٱلْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا ۝٦﴾.

او بېشکه چې د انسانانو څخه ډير سړي وه چې مرسته او پناه به یې د پېرانانو په سړو سره غوښتل، نو دغو انسانانو د دغو پېرانانو سرکښي نوره هم ور زیاته کړل.

د جن او د هغو د کارو په متعلق ډیر آیاتونه سته، مقصد دا چه په دغه وخت کي د قرآن مجید د اورېدلو په سبب ډیرو پېرانانو ایمان راوړی او مسلمانان سوه، پېرانان وايي:

﴿وَأَنَّا لَمَّا سَمِعْنَا ٱلْهُدَىٰٓ ءَامَنَّا بِهِۦ﴾.

او بېشکه کله چې موږ د قرآن مجید هدایت او لار ښووني واورېدې موږ پر هغه ایمان را وړی او بیا وايي:

﴿وَأَنَّا مِنَّا ٱلْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا ٱلْقَـٰسِطُونَ﴾

او بېشکه زموږ څخه ځیني مسلمانان دي او زموږ څخه ځیني د حقي لاري څخه په کفر سره اوښتي دي، کله چې دغو پېرانانو ایمان را وړی نو یې په خپل قوم کي په دعوت کولو شروع وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس نو که څه هم په انسانانو کي اسلام لږ ؤ مګر په جن کي نشرېدي او پېرانان و اسلام ته داخلېدي، دا هم د الله جل جلاله إراده وه چي پر خپل محبوب رسول الله ﷺ دغه غم او پرېشاني کمه او لږ کړي، ځکه رسول الله ﷺ د طائف تر سفر وروسته د انسانانو د اسلام را وړلو څخه تقريباً نا اميده سوی ؤ مګر په جن کي اسلام نشر سو چي دا و رسول الله ﷺ ته اشاره وه چي ته مه غمجن کېږه، که انسانان نه وي دغه دي پېرانان ايمان را وړي، او حقيقتاً هم اسلام په جن کي نشرېدی، دا د الله جل جلاله پر خپل رسول ﷺ رحمت ؤ چي هغه غم پر سپک کړي، رسول الله ﷺ چي به د يو چا د مسلمانېدلو دپاره هر څه کوښښ وکړی هغو به رَداوه، لکه د مکې مکرمې قريش او بيا تر هغو وروسته اهلِ طائف، طبعاً په دغسي حال کي پسله څه وخته انسان ته نا اميدي پيدا کيږي، لس کاله د دعوت کيږي مګر په مکه مکرمه کي تر اويا نفره زيات مسلمانان نسته، رسول الله ﷺ غمجن ؤ او د دې څخه يې بېره وه چي د دعوت په کار کي زما له طرفه کومه کوتاهي نه وي سوې، نو ځکه الله جل جلاله دغه غم پر خپل حبيب سپک کړی او په حقه سره دغه واقعه او حادثه د رسول الله ﷺ دپاره نصرت ؤ چي له غيبه ورته راغلی.

اوس نو په دغه نصرت او دغه زيري سره د رسول الله ﷺ څخه هغه د غم او نا اميدی توري اوريځي کومي چي د طائف له سفره څخه د ده ﷺ سره ملګري وې ايسته سوې او بيرته يې د مکې مکرمې د تګ عزم او قصد وکړی چي هلته به په نوي شوق او کوښښ پر خلکو اسلام عرضوم او الٰهي رسالت به خلکو ته رسوم.

په دغه وخت کي زيد بن حارثه رضي الله عنه ورته و ويل: يا رسولَ الله! څنګه بيرته قريشو ته ورځې او هغو ته د مکې کرمې څخه وايستلې؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: يا زيد! الله جل جلاله د دغه مشکلاتو او تکاليفو څخه د خلاصېدلو لار پيدا کوي او الله عزوجل د خپل دين ناصر او د خپل نبي کاميابه کوونکی دی.

اوس رسول الله ﷺ مکې مکرمې ته نژدې سو خو دا تشويش ور سره دی که چيري مکې مکرمې ته ولاړ سي هلته که هر څوک و غواړي چي ده ﷺ ته آزار ورکړي ورکولای يې سي او د ده ﷺ د دفاع دپاره څوک نسته، د څه وخت دپاره په غار حراء کي کښېنستی او بيا يې د خُزاعه د قبيلې يو نفر و أخنَس بن شُريق ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورولېږی چې د هغه شخه د رسول الله ﷺ دپاره جِوار وغواړي، د جوار تفصیل خو مو مخ کي درته کړی دی (جِوار) يعني: پناه او ساتنه او دا جوار به هغه چا غوښتی چې قوم به يې نه درلودی ضعيفه او بېکسه به ؤ، نو به يې د يوه قوي نفره شخه جوار غوښتی او بيا به يې د هغه په ساتنه کي ژوند کاوه، که دغه جوار نه وای قانون د ځنګله ؤ، هر زورور به کمزوری خوړی، رسول الله ﷺ قوم لري خو هغه خپل قوم تکليف او آزار ورکوي او هغه د ده ﷺ شخه چې يې دفاع کول د ده اکا ابوطالب هم وفات سوی دی، نو ځکه اوس د بل چا شخه جِوار غواړي، ځکه که د يوه قوي سړي جوار نه وي هر رذيل، اوباش او لچک و ده ﷺ ته اهانت او سپکتيا ور رسولای سي، نو يې د اخنس بن شُريق شخه جوار وغوښتی، مګر اخنس و ويل: زه د قريشو په مقابل کي چا ته جوار نه سم ور کولای چې دا په حقيقت کي د رسول الله ﷺ د غوښتني ردول او نه منل وه.

رسول الله ﷺ بيا فکر وهي چې د قريشو د سردارانو شخه به څوک ده ته جوار ورکړي؟ نو يې سُهيل بن عَمرو ته نفر ولېږی (سهيل هغه څوک دی چې په وروسته کي يې د حديبيې صلحه و ليکل) او د مکې مکرمې د سردارانو شخه دی، رسول الله ﷺ د دغه سهيل شخه جِوار وغوښتي، سهيل و ويل: زه د بني عامر شخه يم او بني عامر پر بني کعب جوار نه ورکوي، د سهيل له طرفه هم د رَد او منفي جواب راغلی.

رسول الله ﷺ فکر کوي چې څوک به ما ته جِوار راکړي بيا يې مُطعم بن عدي ته نفر ولېږی، که څه هم دغه مطعم د اسلام ډېر شديد دښمن ؤ مګر بيا هم د شرف او عزتْ موضوع ده ته ډېر اهميت درلودی، کله چې ده ته و ويل سوه چې رسول الله ﷺ ستا شخه جوار غواړي، دئ هم موافق سو ويل: قبوله مي ده، رسول الله ﷺ ته يې حال ولېږی چې هو ته زما په جوار کي يې ساتم دي او بيا يې خپل قوم او زامن را وغوښتل ويل: اسلحه مو در واخلی او د کعبې شريفي پر کنجانو ودرېږی ما محمّد ﷺ ته جوار ورکړی دی، بيا يې رسول الله ﷺ ته نفر ولېږی چې مکې مکرمې ته داخل سه، رسول الله ﷺ هم د زيد بن حارثه رضی الله عنه سره مکې مکرمې ته داخل سو ترڅو چې مسجد الحرام ته ورسېدی، مطعم بن عدي پرخپل بوده

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپور ؤ او په لوړ آوازيې رغ کړه: یا معشرَ القریش! ما محمّد ته جوار ورکړی دی، نه غواړم چي څوک تېرئ او تجاوز پر وکړي.

رسول اللهﷺ حجرِاسود ته ورغلی هغه يې مسحه کړی طواف يې وکړی او دوه رکعاته لمونځ يې آداء کړی بیا خپل کورته رهي سو، مطعم بن عدي او د ده زامن په اسلحه مسلح په پسې دي ترڅو چي رسول اللهﷺ کور ته ننوتی، په دغه وخت کي ابوجهل د مطعم بن عدي څخه پوښتنه وکړه ویل: ته د محمّدﷺ تابع يې که مجیر؟ غواړي چي ځان ته معلومات وکړي چي تابع يې یعني: مسلمان سوی يې او که دي جوار ورکړی دی؟ مطعم بن عدي و ویل: جوار مي ورکړی دی، ابوجهل ملعون و ویل: که دي ویلي وای چي تابع يې یم په والله دغه اوس په جنګ در سره درېدلو، مګر دا چه جِوار دي ورکړی دی دا ستا کار دی.

تر دې وروسته رسول اللهﷺ په مکه مکرمه کي د مطعم بن عدي په جِوار کي ژوند کاوه او د رسول اللهﷺ د مطعم دغه نیکي همېشه په یاد وه، د بدر په ورځ دکفارو د بندیانو په باره کي رسول اللهﷺ و فرمایل: که مطعم بن عدي ژوندئ وای او د دغو بندیانو د ایله کولو غوښتنه يې راڅخه کړې وای ما به ده ته ورپرې ایښي وای.

مګر د اسلام او دعوت کار ډېر ضعیفه دی په مکه مکرمه کي هیڅوک دعوت نه قبلوي، رسول اللهﷺ فکر کوي چي تر مکې مکرمې دباندي يو څوک پیدا کړي چي د اسلام د قوت دپاره د ده مرسته او ملګرتیا وکړي او دغه مرسته کوونکی که هر قوم، هره قبیله او هر چیري وي مهمه نه ده، رسول اللهﷺ حاضر دی چي مکه مکرمه پرېږدي او هغو ته ورسي.

پر قبائلو او افرادو د اسلام عرضول

د هجرت د لسم کال د ذوالقعدې په میاشت کي چي د (٦١٩) میلادي کال د جون آخري او د جولای اولي ورځي وې، رسول اللهﷺ له طائفه مکې مکرمې ته راغلی غواړي چي بیا په نوي شوق او ټینګ عزم قبائل او أفراد و اسلام ته دعوت کړي، په دغه وخت کي د حج موسم هم ډېر نژدې ؤ چي خلک له هره ځایه د حج

(c) ketabton.com: The Digital Library

د آداء کولو دپاره مکې مکرمې ته په ډلو ډلو راتله، رسول الله ﷺ دغه موقع او فرصت د ځان دپاره غنیمت وباله او هرې قبیلې ته جلا جلا ورتلی او اسلام یې د هغې قبیلې پر افرادو عرضاوه او خلک یې اسلام او وحدانیت ته رابلل، دا اول کال نه دی چې رسول الله ﷺ پر قبائلو اسلام عرضوي بلکه دغه د حج په موسم کې و اسلام ته د قبائلو دعوت د بعثت او نبوت د څلورم کال څخه شروع ؤ.

هغه قبائل چې
رسول الله ﷺ اسلام پر عرض کړی دی

زُهري رحمه الله وايي: هغه قبیلې چې رسول الله ﷺ اسلام پر عرض کړی دی او موږ ته یې نومونه راياد سوي دي داسي دي: بنو عامر بن صعصعه، محارب بن خصفه، فزاره، غسان، مُرّه، حنيفه، سُلَيم، عَبس، بنو نصر، بنو البكاء، كِنده، كلب، حارث بن كعب، عَذَره، حضارمه، خو په دوی ټولو کې یوې قبیلې هم اسلام نه دی قبول کړی.

او دغه قبیلې چې زُهري رحمه الله یې نومونه یاد کړي دي پر دوی د اسلام عرضول نه په یوه کال کې وه او نه د حج په یوه موسم کې وه بلکه دغه د اسلام عرضول د بعثت د څلورم کال څخه بیا د هغه حج تر آخري موسمه پوري وه چې تر هجرت د مخه ؤ او دا هم نه سو تعینولای چې په کوم موسم کې یې پر کومو قبیلو اسلام عرض کړی دی، کله چې به د حج موسم شروع سو او د شا و خوا څخه به د عربو قبیلې د حج د آداء کولو دپاره مکې مکرمې ته ورتلې رسول الله ﷺ به پر دغو قبیلو گرځېدی د یوې قبیلې څخه به بلې ته ورتلی او اسلام ته به یې دعوتول، یو صحابي چې د انصارو څخه دی هغه روایت کوي، که څه هم په هغه وخت کې پر هغه خپل کفر او شرک ؤ هغه وايي: د حج په موسم کې مې رسول الله ﷺ ولیدی چې د یوې قبیلې څخه به بلې قبیلې ته ورتلی او اسلام به یې پر عرضاوه خو تر شا یو نفر په پسې ؤ (د هغه نفر علامې بیانوې او وايي) هغه نفر سپین پوستی سړی ؤ، دوې کوڅې یې درلودې، په سترگو چپک ؤ، کله چې به رسول الله ﷺ د دعوت د خبرو څخه فارغه سو نو به

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه سړئ ولاړ سو او و به یې ویل: پام کوئ چي د ده خبري و نه منئ دئ درواغجن او له دینه اوښتی دی مورږ د ده قوم یو او تر هر چا د ده په حال خبر یو، نور به یې هم له دغه قسمه خبري وکړې، رسول الله ﷺ به هیڅ نه ورته ویل، نه به یې منعه کاوه نه به یې شړی، نه به یې نور بحث ورسره کاوه چي ته ولي را پسې یې؟

د قصې راوي وایي: ما پوښتنه وکړه چي دغه نفرخوک دی چي په رسول الله ﷺ پسې دی؟ ویل: دا یې اکا ابولهب دی، هغه چي د اسلامه څخه یې د خلکو په منعه کولو کي تخصص درلودی، د موسم په وخت کي یې ځان نه په تجارت او نه د دنیا په نورو کارو مشغوله کاوه بلکه خپل ځان او خپل وخت یې د دغه دپاره وقف کړي وه چي خلک له اسلامه منعه کړي او پر دې سربېره به رسول الله ﷺ نه څه ورته ویل او نه یې منعه کاوه.

اوس به په مختصر ډول سره د رسول الله ﷺ له طرفه پر ځینو قبیلو د اسلام عرضول او د قبیلو له طرفه د هغو رَد یا جواب درته بیان سي:

۱- رسول الله ﷺ د بني کلب د قبیلې و یوه ښاخ ته ورغلی چي بنو عبدِالله ورته ویل کېده او ورته وې فرمایل: یا بني عبدِ الله! الله جل جلاله ستاسي د نیکه نوم ښه نوم ایښی دی اسلام او د الله وحدانیت قبول کړی، خو هغو بد بختانو دغه دعوت او بلنه نه کړه قبول.

۲- رسول الله ﷺ د بنو حنیفه د قبیلې و خېمو ته ورغلی او اسلام یې پر عرض کړی، خو د عربو په ټولو قبیلو کي د یوې جواب دومره بد او ناوړه جواب نه ؤ لکه د دوی.

۳- رسول الله ﷺ د بني عامر بن صعصعه قبیلې ته چي یوه ډله یې د حج دپاره راغلې وه ورغلی، پوښتنه یې وکړه چي د دې قبیلې مشر او سردار څوک دی؟ خلکو وویل: ضَیحه ذو فراس بن صعصع یې مشر دی، رسول الله ﷺ و ویل: زه غواړم چي ورسره و وینم.

رسول الله ﷺ د هغه سره کښېنستی اسلام او د هغه احکام یې ورته بیان کړه، کلام الله یې ورته تلاوت کړی، سړي چي د کلام الله معجز بیان واورېدی ډېر تر تاثیر لاندي سو نو ویل: ته لږ انتظار وکړه، ضیحه ولاړ سو خپل قوم یې سره راټول کړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ویل: یا قوم! ما ته یو سړئ راغلی او داسي کلام یې راته و وایه چي ما په ټول عمر نه دی اوریدلی (*دا د کلام الله اعجاز دی، الهي کلام معجز او بې مثله دی*) ضَیحه و ویل: قسم په الله دغه سړئ به د دغه کلام په واسطه پر ټولو عربو غالبه او حاکم سي، قوم ویل: نو څه إراده لرې؟ ضیحه ویل: زما په فکر باید متابعت یې وکړو، قوم ویل: ته زموږ مشر او سرداریې څنګه چي ستا خوښه وي هغسي وکړه.

ضیحه و رسول الله ﷺ ته و ویل: ایمان درباندي را وړو، عزت دي کوو، زموږ توري ستا تر امر لاندي دي خو په یوه شرط، رسول الله ﷺ و ویل: شرط دي څه شي دی؟ ضیحه و ویل: شرط دا دی چي تر تا وروسته به امر زما وي، یعني: تر تا وروسته به زه خلیفه یم، رسول الله ﷺ و فرمایل: امر د الله دی هر چا ته چي د الله جل جلاله خوښه وي و هغو بندګانو ته یې ورکوي او عاقبت د پرهیزګارانو دی، ضیحه و ویل: یا محمّد! ﷺ موږ د عربو و تورو ته غاړي ایږدو، جنګ یې قبلوو او بیا به آمریت د بل چا وي؟ خلافت زما کړه متابعت او دفاع به دي وکړو، بیا هم رسول الله ﷺ و فرمایل:

« إنَّ الأمْرَ للّه يَضعَهُ حَيثُ يَشَاءُ من عبَادِه وَالعَاقبَةُ للْمُتَّقين » .

ژباړه: امر د الله جل جلاله دی هر چا ته چي د ده عزّوجلّ خوښه وي هغه ته یې ورکوي او آخرت هم د متقیانو دی.

څرنګه چي د ضیحه طمعه د دنیا او آمریت وه او په دې پوهېدی چي اسلام غالبه کیږي، اسلام به پر عربو حاکم وي نو یې د آمریت طمعه او امید په سرکي پیدا سوه، نو څکه رسول الله ﷺ ته یې و ویل: اسلام قبلوم په دې شرط چي تر تا وروسته به زه خلیفه یم، رسول الله ﷺ د خلافت وعده نه ور سره وکړه او ده هم اسلام نه کړی قبول، څکه اصلاً دئ په ایمان او اسلام را وړلو کي صادق نه ؤ بلکه طمعه یې د آمریت او دنیا وه.

کله چي دغه د بني صعصع ډله خپلي قبیلې ته ولاړل هلته د دوی په قبیله کي یو ډیر سپین ږیری سړئ ؤ چي د خپل ضعف په سبب حج ته نه سوای تلای مګر هوښیار او پوه سړئ ؤ او هر وخت چي به د ده د قبیلې خلک د حج له سفره راغله ده به د حالاتو پوښتنه څني کول، په دې وار کي یې هم پوښتنه څني وکړه چي په حج کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سو څه حال ؤ؟ قوم یې د خپل سفر حال ورته و وایه. خو دغه د رسول الله ﷺ د دعوت قصه یې نه کړه ورته بیان.

سپین ږیري و ویل: بېله دغه نوره نوې خبره نه وه پېښه سوې؟ دوی ویل: هو داسي د قریشو یو ځوان چي د بني عبدالمطلب څخه ؤ موږ ته راغلی او دا یې ویل: چي زه نبي یم، موږ یې و دې ته بللو چي د ده سره و دریږو، د خلکو له آزارو څخه یې و ساتو او زموږ سره یې زموږ وطن ته راولو، موږ د ده غوښتنه نه کړه قبوله، سپین ږیري دواړه لاسونه پر سر کښېښوول او ویل: تاسي لره دي افسوس وي آیا د دغه شي عوض پیدا کولای سی؟ څنګه مو پرېښاوه؟ دا تر لمر روښانه ده چي دغه سړئ نبي دی آیا تاسي نه یاست خبر چي دا وخت د آخري نبي د راتللو دی؟ او دغه آخري نبي به هم د اسماعیل علیه السلام د اولادې څخه وي او د اسماعیل علیه السلام اولادې تر اوسه د نبوت دعوه نه ده کړې، دا د اسماعیل علیه السلام د اولادې څخه اول نفر دی چي د نبوت اظهار او اعلان کوي په والله خامخا دئ نبي دی، عقلونه مو چیري وه؟ څنګه مو پرېښاوه، خو د سپین ږیري خبره چا نه کړه قبوله او د دوی له لاسه هغه ابدي عزت و وتی، ځکه که دوی ایمان راوړی وای دوی به انصار وای مګر بد قسمته وه دغه شرف یې نه ؤ په نصیب سوی.

هغه کسان چي د اهلِ مکې څخه نه وه او مسلمانان سوي دي

لکه څرنګه چي د مخه مو درته و ویل: چي رسول الله ﷺ پر قبیلو او پر ډلو اسلام عرضاوه، دغه رنګه یې افراد او اشخاص هم اسلام ته دعوتول او د ځینو اشخاصو څخه یې ښه او معقول رَد یا مثبت جواب حاصل کړی دی چي ایمان یې راوړی او اسلام یې قبول کړی دی.

اوس به د هغو نفرو د جملې څخه چي په انفرادي ډول سره یې ایمان را وړی دی د څو نفرو قصې او د اسلام را وړلو حالات درته بیان سي.

۱ – سُوَید بن صامت چي شاعر، پوه او هوښیار سړئ ؤ د عربو د مشرانو، د یثرِب اوسېدونکی او د أوس د قبیلې څخه ؤ، د ده قوم ده ته د کامل په نامه سره ویل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه دئ عاقل، په بدن قوي، شاعر، د شرف او نسب خاوند ؤ، دغه سويد مکې مکرمې ته د حج يا عمرې دپاره راغلی ؤ، رسول الله ﷺ ور سره کښېنستی او ويل: يا سُوَيد! زما سره څو ښې او ښايسته خبري ستا سره دي ښې خبري ستا سره ښې خبري ستا سره دي ښې خبري ستا سره ښه، قانون خو دا ؤ چي رسول الله ﷺ ورته ويلي واى: چي يو واريې واوره بيا حکم وکړه، مګر يا! رسول الله ﷺ د ښو اخلاقو خاوند ؤ ويل: ښه هغه ستا خبري را باندي واوروه، څرنګه چي ستا سره زما ترخبرو ښې خبري سته را باندي وايې وره، سويد هم شروع سو د لقمانِ حکيم حکمتونه او نصيحتونه ورته وايي.

اوس نو لقمانِ حکيم څوک وايي: نبي دی څوک وايي: نه دی، خو په دې کي شک نسته چي لقمان حکيم د مسلمانانو د اديبانو، حکيمانو او علماوو څخه دی او الله جل جلاله په قرآن مجيد کي ذکر کړی دی حتّٰی يو پوره سورة يې د لقمان په نامه سره مسمّٰی کړی او بللی دی، کوم نصيحتونه چي لقمان حکيم خپل زوی ته کړي دي، الله جل جلاله هغه د ده نصيحتونه داسي طريقه ګرځولې ده چي خلک بايد د هغو متابعت وکړي.

دغه سُويد بن صامت د لقمان حکيم يو کتاب پيدا کړی ؤ، چي په هغه کي د لقمان له طرفه خپل زوی ته نصيحتونه وه او هغه کتاب يې په ياد کړی ؤ.

د لقمان حکيم نصيحتونه و خپل زوی ته پر دوه قسمه دي چي يو قسم يې يوازي په توحيد او د الله جل جلاله په وحدانيت کي دي چي مثال يې دغه آيات شريف دی کوم چي الله عزوجل فرمايي:

﴿ وَإِذۡ قَالَ لُقۡمَٰنُ لِٱبۡنِهِۦ وَهُوَ يَعِظُهُۥ يَٰبُنَيَّ لَا تُشۡرِكۡ بِٱللَّهِۖ إِنَّ ٱلشِّرۡكَ لَظُلۡمٌ عَظِيمٞ ﴿١٣﴾ ﴾. [لقمان: ۱۳]

يعني: يا محمّد! ﷺ هغه وخت ياد کړه چي لقمان خپل زوی ته په داسي حال کي و ويل چي نصيحت يې ورته کاوه: اې زما زويه! الله لره هيڅوک مه شريکوه، بېشکه چي شرک ډېر لوی ظلم دی. او داسي نور هم د توحيد په باره کي ډېر نصيحتونه اري چي موږ يې دغه يو نصيحت د مثال پر قسم ذکر کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بل قسم نصیحتونه یې په ادب او اخلاقو کې دي چې مثال یې دغه آیات شریف دی کوم چې الله جل جلاله فرمايي چې لقمان خپل زوی ته و ویل:

﴿وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي ٱلْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿١٨﴾﴾. [لقمان: ۱۸]

دا هم د لقمان حکیم نصیحت دی چې خپل زوی ته وايي:

او خلکو ته په کبر او غرور سره مه ګوره او په مځکه کې په ناز او نخرو سره تګ مه کوه، بېشکه چې الله جل جلاله هر کبرجن او فخر کوونکی نه خوښوي.

داسي نور هم ډېر مثالونه سته، مقصد دا چې د لقمان نصیحتونه هم په توحید کي وه او هم په اخلاقو کي، مګر خلکو هغه نصیحتونه په یادول او استعمالول کوم چي په ادب او اخلاقو کي وه، د توحید او عقیدې نصیحتونه یې پرې ایښي وه.

د سُوید سره هم د لقمان حکیم هغه نصیحتونه موجود وه چي یوازي د اخلاقو او ادب په باره کي وه، اوس نو بیا دغه نصیحتونه بشري او انساني خبري وې د انسانانو په لهجه او اصطلاح سره وې د الٰهي کلام اعجاز نه وُ پکښې موجود، مګر الله جل جلاله که په قرآن مجید کي د یوه انسان خبري را نقلوي او بیانوي بیا یې هم لفظ او لهجه د الٰهي کلام وي اعجاز پکښي موجود وي، مثلاً الله عزوجل په قرآن مجید کي هغه خبري را ته بیانوي چي میرې کړي دي، خو لفظ او لهجه یې هغه د میږي د خبرو نه ده بلکه الٰهي لهجه ده، معجز کلام او اعجاز پکښي موجود دی.

د سوید سره هم د لقمان حکیم کلام او نصیحتونه موجود وه مګر د بشر په لهجه او اصطلاح سره وه، هغه اعجاز چي په کلام الله کي موجود دی د هغه څخه خالي وه.

کله چي سُوید د خپلو خبرو څخه فارغه سو رسول الله ﷺ ورته و ویل: دا ښې خبري وې مګر زما سره تر دغه ښې او بهتره خبري سته، عیناً هغه خبره یې ورته وکړه چي په اول کي سوید و ده ﷺ ته کړې وه، سُوید په تعجب کي سو د اول وار دپاره یو څوک ورته وايي چي زما سره تر دغه ښې او بهتري خبري سته، په پخوا کي عادت داسي وُ چي چا به د لقمان خبري واورېدې دا یې نه سوای ویلای چي زما سره تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه ښې خبري سته، بيا نو رسول الله ﷺ کلام الله ورته و وايه، د قرآن مجيد آياتونه يې ورته تلاوت کړه، کله چي رسول الله ﷺ د آياتو د ويلو څخه فارغه سو سُويد و ويل: هو دا ښې خبري وې او دا جمله يې نه کړه پر زياته چي زما سره تر دغه ښې خبري سته، مګر پر دغه سر ببره يې هم په دغه وخت کي ايمان را نه وړی، خو بيا په وروسته کي چي اسلام مدينې منورې ته داخل سو سويد هم مسلمان سو او د رسول الله ﷺ تر هجرت د مخه وفات سو، څوک وايي چي د بُعاث په جنګ کي د خزرج د قبيلې له طرفه ووژل سو او قوم به يې ويل: سُويد مسلمان و وژل سو.

۲- إياس بن معاذ چي نوی ځوان او د يثرِب د اوسېدونکو او د أوس د قبيلې څخه ؤ، د ده د ايمان را وړلو قصه داسي وه: په يثرِب يا مدينه منوره کي پر يهودو سربېره د عربو دوې قبيلې هم اوسېدلې چي يوه د أوس قبيله وه او بله د خزرج قبيله وه او د دې دوو قبيلو په منځ کي به همېشه جنګونه کېدل، د أوس قبيله نسبت د خزرج قبيلې ته د نفرو په شمېر څه کمه او لږ وه، په دغه وخت کي چي د بعثت يا نبوت د يوولسم کال شروع وه هلته په يثرِب کي د دغو دوو قبيلو په منځ کي د دښمنۍ اورونه بل وه چي دا د هغه مشهوره جنګ، يعني: د جنګ (بُعاث) د شروع مقدمه وه.

په دغه وخت کي د أوس قبيلې چي د شمير په حساب د خزرج تر قبيلې لږ وه يوه ډله د مکې مکرمې قريشو ته ولېږل چي د خزرج په مقابل کي زموږ سره اتحاد او اتفاق وکړی، زموږ معاهدين او کومکيان سی.

کله چي رسول الله ﷺ په دغه ډله خبر سو چي مکې مکرمې ته راغلې ده نو ورغلی او ورته وې ويل: آيا تر دغه شي چي تاسي د هغه دپاره راغلي ياست ښه او بهتر شئ نه در وښيم؟ هغو ويل: هغه څه شي دی؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: زه رسول الله يم، الله جل جلاله زه و خپلو بندګانو ته را لېږلی يم چي يوازي د الله عزوجل عبادت ته يې را و بولم او د هغه الله سره بل هيڅ شئ شريک و نه بولي، الله جل جلاله پر ما کتاب نازل کړی دی، بيا يې د اسلام احکام ورته بيان کړه او قرآن مجيد يې ورته تلاوت کړی، إياس بن معاذ و ويل: يا قوم! دغه شئ والله تر هغه بهتر دی کوم چي د هغه دپاره موږ راغلي يو، د دغه ډلې څخه يو نفر چي ابو الحَيسَر ورته ويل کېده او نوم يې أنس بن رافع ؤ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو څخه مټ ډک کړی او إیاس یې پر مخ په و ویشتی او ویل: دا ستا خبري پرېږده موږ د بل شي دپاره راغلي یو، إیاس چپ سو او رسول الله ﷺ له دویه څخه ولاړ سو، دا ډله بېله دې څخه چي د قریشو اتحاد او ملګرتیا لاس ته راوړي بیرته په خالي لاس مدینې منورې ته ولاړل، د دوی تر تګ لږ موده وروسته إیاس وفات سو او د مرګ په وخت کي یې حَمد، تکبیرونه او تسبیحات ویل، بیا نو خلکو په دې کي شک نه درلودی چي إیاس مسلمان مړ سو.

۳- ابو ذر الغِفاري، ابو ذر رضی الله عنه اول نفر دی چي د مکې مکرمې د دباندې څخه مسلمانېږي، حتّی داسي هم ویل کیږي چي پنځم نفر ؤ چي مسلمان سو خو په دې کي شک نسته چي ابو ذر رضی الله عنه د هغه اولو مسلمانانو څخه دی چي د اسلام په شروع کي په اسلام مشرفه سوي دي، ابو ذر غِفاري د غِفار د قبیلې څخه ؤ او دغه قبیله مدینې منورې ته نژدې پرته وه، دغه قبیله په غلا او لار نیولو مشهوره وه، دې قبیلې حرامي میاشتي حلالولې یعني: په حرامو میاشتو کي یې هم جنګ او تجاوزونه کول، خو په خپله ابو ذر رضی الله عنه د هغو خلکو څخه ؤ چي د شرک د اعمالو څخه بېزاره او موحّد ؤ، پردې سربېره په حق دین پسي ګرځېدی، د مخه تراسلام راوړلو یې الله جل جلاله ته لمونځ کاوه، خو د ابو ذر رضی الله عنه د اسلام را وړلو د قصې روایتونه یو د بل سره لږ څه فرق لري خو زه دلته هغه روایت را نقلوم چي امام احمد رحمه الله یې په خپل مسند کي د ابوذر رضی الله عنه څخه په سند سره را نقلوي.

امام احمد پسله ذکر کولو د راویانو وایي: چي ابو ذر رضی الله عنه و ویل: زه، زما ورور أنَیس او زموږ مور د خپلي قبیلې څخه چي د غِفار قبیله وه را و وتلو او زموږ د قبیلې دا عادت ؤ چي حرامي میاشتي یې حلالولې، ترڅو چي زموږ یوه ماما ته ورغلو چي هغه د مال او عزت خاوند ؤ، زموږ ماما زموږ عزت وکړی او ښه معامله یې را سره وکړه خو د هغه د قوم زموږ سره حسد پیدا سو چي دا بیا ښوک دي چي دلته راغله او ما ته یې و ویل: کله چي ته له خپله اهله او کورنیه را وتلې، أنیس به دې خپلې کورنۍ ته پرې ایښې وای، په دغه وخت کي زموږ ماما راغلی موږ هغه د ده د قوم حال ورته و وایه، داسي معلومېدل چي د ده هم دغه فکر ؤ، نو موږ ورته و ویل: هغه نېکي چي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مخه را سره کړي وې هغه دي عبث او ضائع کړې او بيا به هيڅکله ستا مخ و نه وينو. موږ هغه خپلو اوښانو ته ورولاړ سوو او خپل سامان يا شيان مو پر بار کړل، ماما مو سر په پټو کي پټ کړی او ژړل يې، موږ رهي سوو څو مکې مکرمې ته نژدې سوو.

ابو ذر رضي الله عنه دغه سړي ته چي قصه ورته کوي ورته وايي:

اې وراره! د مخه تر دې چي زه د رسول الله ﷺ سره و وينم ما درې کاله لمونځ کاوه، هغه ورته و ويل: چا ته دي کاوه؟ ويل الله ته، سړي و ويل: د لمانځه په وخت کي دي مخ کومي خوا ته کاوه؟ ابو ذر رضي الله عنه و ويل: هري خوا ته چي به مي الله جل جلاله مخ برابر کړی او د ماخستن لمونځ مي د شپې ترآخره کاوه.

ابو ذر رضي الله عنه وايي: کله چي موږ مکې مکرمې ته نژدې سوو زما ورور اُنيس و ويل: زه په مکه مکرمه کي کار لرم ته تر هغو زما انتظار کوه چي زه بيرته راځم او دئ ولاړی، خو ډير وځنډېدی، کله چي را غلی ما ويل: ولي وځنډېدې؟ ده ويل: يو سړئ مي وليدی داسي دعوه يې کول چي الله جل جلاله دغه ستا په دين را لېږلی دی، وايي: ما ورته و ويل: چي خلکو د ده په باره کي څه ويل؟ ورور مي و ويل: خلکو ويل: چي شاعر، ساحر او کاهن دی، ابو ذر رضي الله عنه وايي زما ورور اُنيس شاعر ؤ او نور يې هم را ته و ويل: ما د کاهنانو خبري اورېدلي دي، د هغو پر قسم خبري يې نه کولې او د ده قول مي د شعر په ترازو کي واچاوه په والله هيڅوک به دا و نه وايي چي دا شعر دی په والله دئ صادق دی او خلک درواغ وايي، ابو ذر وايي: ما خپل ورور ته و ويل: آيا ته تر هغو زما انتظار کوې چي زه ورسم او په خپله يې و وينم؟ ورور مي ويل: هو! مګر د اهلِ مکې سره ډير احتياط کوه چي دوی د ده سره دښمني کوي او څوک نه ورپرېږدي چي خبري يې واوري، ابو ذر رضي الله عنه وايي: زه رهي سوم ترڅو مکې مکرمې ته ورسېدم، هلته مي کتل يو ضعيفه سړئ (يعني: خوار او اسکېرلی سړئ) مي پيدا کړی او د هغه څخه مي پوښتنه وکړه، ما ويل: هغه څوک چي تاسي وايئاست له دينه اوښتی دی چيري دی؟ سړي ما ته اشاره کړه او ناري يې کړل: دغه دی له دينه اوښتی، د مکې ټول خلک را باندي را ټول سوه په ډبرو په هډوکو هر څه چي په لاس ورځي په هغه مي وهي ترڅو چي بېهوښه ولوېدم، نه پوهېږم چي څه وخت را پورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوم خو داسي وم لکه سور مُنار، يعني: تموله په وينو لړلی وم. د زَمزَم څاه ته ورغلم او به مي وچښلې او هغه ويني مي له ځانه څخه پرېولې او بيا د کعبې شريفي تر پوښو لاندي سوم. ابو ذر رضي الله عنه قصه اورېدونکي ته وايي:

اې وراره! تقريباً يوه مياشت مي په مکه مکرمه کي تېره کړه او د خوړلو دپاره مي هيڅ شئ نه درلودی فقط د زَمزَم اوبه چښم، تر داسي اندازې چاغ سوم چي نس مي ګونجي وکړې (يعني: خېټه مي پيدا کړه) او په خپله سينه کي مي هيڅ لوږه نه حسول، ترڅو چي د سپوږمۍ په رڼا يوه روښانه شپه پر اهل مکه راغله او په دغه شپه الله جل جلاله پر اهل مکه خوب غالبه کړی، پر کعبه شريفه هيڅا طواف نه کاوه بېله دوو ښځو، دغه دوې ښځي چي پر ما راغلې په دغه وخت کي يې په خپلو دعاوو کي إساف او نائله يادول او بلل، ما ورته و ويل: دغه دوه څه صفت لري دا خو هغه دوه زنا کاره دي.

(د إساف او نائلې قصه د مخه بيان سوې ده) ابو ذر رضي الله عنه وايي دغو دوو ښځو په نارو او غالمغال شروع وکړه او ويل کشکي زموږ له نفرو څخه يو څوک دلته موجود وای.

ښځي په دغه نارو کي د حرم شريف څخه وتلې چي د ها خوا رسول الله ﷺ او ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه د غره له طرفه را کښته کېدل، دغه ښځي په مخه ورغلې د ښځو څخه يې پوښتنه وکړه: څه درته پېښه ده؟ ښځو ويل: د کعبې شريفي تر پوښو لاندي يو د دينه اوښتی سړئ دی، دوی ويل چي هغه سړي څه و ويل؟ ښځي وايي: داسي خبره يې وکړه چي خوله په ډکيږي، يعني: ډېره لويه خبره يې وکړه، ابوذر رضي الله عنه وايي: بيا رسول الله ﷺ او د ده ملګری راغله حجراسود يې مسحه کړی پر کعبه شريفه يې طواف وکړی او لمونځ يې وکړی (معلومه خبره ده چي ابوذر رضي الله عنه د دغه لمانځه په ليدلو سره پوه سو چي دا هغه د ده د مطلب سړئ دی) ابو ذر رضي الله عنه وايي: زه ورغلم او اول هغه څوک وم چي د اسلام په تحيه سره مي تحيه ورته و ويل، يعني: ورته و مي ويل: السّلامُ عليکم، رسول الله ﷺ را ته و ويل: عليک و رحمة الله او ويل: د کوم ځای يې؟ ما ورته و ويل: د غِفار د قبيلې، رسول الله ﷺ لاس پر تندي کېښاوه، ابوذر رضي الله عنه وايي ما د ځانه سره و ويل: لکه دا چي يې نه سوه خوښه چي ما د ځان نسبت د غِفار قبيلې ته وکړی دا إراده مي وکړه چي لاس يې ونيسم، خو د ده ملګری

(c) ketabton.com: The Digital Library

(چي د رسول اللهﷺ په عادت ترما ډير خبر ؤ او پوهېدی) زه منعه کړم، بيا رسول اللهﷺ را ته و ويل: د څومره مو دې راهيسي دلته اوسېږې؟ ما ويل: تقريباً د ديرشو شپو او ورځو په منځ کي، نو ويل: خواړه چا درکول؟ ما ويل: خواړه مي نه درلودل فقط د زَمزَم اوبه مي چښلې او زه په چاغ سوم حتّٰی خېټه مي وکړه او په سينه کي مي هم هيڅ لوږه نه ده حس کړې، رسول اللهﷺ و فرمايل: هو دا مبارکي اوبه دي او دغه اوبه د وږي انسان غذاء ده، ابوبکر الصدّيقؓ و ويل: يا رسولَ الله! اجازه را کړه چي نن شپه زه ده ته خواړه ورکړم.

رسول اللهﷺ و فرمايل: هو وريې کړه، بيا نو رسول اللهﷺ او ابوبکر الصدِّيقؓ رهي سوه او زه هم ور سره ملګری سوم ترڅو چي ابوبکرؓ يوه دروازه خلاصه کړه او موږ ته يې د طائف د اُوځکو ځخه په متانو را کړې، ابو ذرؓ وايي: دا نو هغه اول خواړه وه چي ما په مکه کي وخوړل او څومره چي اللهﷻ را ته مقرره کړي وه هغومره په مکه کي پاته سوم او بيا رسول اللهﷺ را ته و ويل: زه يوې داسي ځمکي ته بېول کېږم چي ډيري خرماوي لري او زه ګمان نه کوم چي بل ځای دي وي بېله يثرِبه، آيا ته ستا قوم ته زما له طرفه تبليغ او دعوت کوې؟ ښايي چي اللهﷻ په تا سره دوی ته نفعه ورسوي او تا ته د دوی په سبب اجر او ثواب درکړي، ابوذرؓ وايي بيا نو د مکې مکرمې ځخه رهي سوم تر څو زما ورور اُنيس ته ورغلم، هغه را ته و ويل: څه دي وکړه؟ ما ويل: زه مسلمان سوم او د هغه سړي تصديق مي وکړی، اُنيس ويل: زه هم نه غواړم چي بېله ستا له دينه بل دين اختيار کړم، زه هم مسلمان يم او د رسول اللهﷺ تصديق کوم، بيا موږ دواړه زموږ مور ته ورغلو هغې ته مو خپل دين او حال و وايه، هغې ويل: زه هم ستاسي له دينه مخالفت نه کوم زه هم مسلمانه يم او هغه څه منم چي رسول اللهﷺ يې وايي، نو موږ له دغه ځايه ځخه رهي سوو، څو خپل قوم او د غفار قبيلې ته ورسېدلو او هلته مو په دعوت شروع وکړه.

د مخه تر دې چي رسول اللهﷺ مدينې منورې ته راسي زموږ د قوم ځيني خلک مسلمانان سوه او ځينو ويل: کله چي رسول اللهﷺ مدينې منورې ته راسي موږ اسلام راوړو، کله چي بيا رسول اللهﷺ مدينې منورې ته راغلی هغه نورو پاته

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلکو هم ایمان را وړی.

بیا د أسلم قبیله چي د غفار قبیلې ته نژدې وه مدینې منورې ته راغله او ویل: یا رسول الله! موږ هم پر هغه څه ایمان را وړی دی کوم چي زموږ ورونو د غفار قبیلې پر را وړی دی، د أسلم قبیله هم مسلمانان سوه او رسول اللهﷺ وفرمایل:

«غفار غفَرَ اللهُ لَهَا، وَأسلَم سَالَمَهَا الله».

۴- طُفیل بن عَمرو الدوسي چي پوه، هوښیار، شریف، شاعر او معتبره سړئ ؤ، د دوس د قبیلې مشر او رئیس ؤ د ده قبیله ډیره لویه قبیله وه او د یمن پر ځینو منطقو آمره وه، دغه طُفیل بن عَمرو د بعثت په یوولسم کال کي د حج یا عمرې دپاره مکې مکرمې ته راغلی، د مکې مکرمې قریش د ده تر را رسېدلو د مخه د ده استقبال او ښه راغلي ته ورووتل، د ده یې ډیر احترام او اکرام وکړی ځکه د لويي قبیلې مشر او سردار دی او په اول ملاقات کي یې ورته و ویل: یا طفیل! ته زموږ وطن ته راغلې خو پام کوه په موږ کي یو لوی ساحر پیدا سوی دی چي موږ یې سره پاشلي او جلا کړي یو د ده په خبرو کي سحر پروت دی، زوی او پلار سره جلا کوي، ورور او ورور سره جلا کوي، ښځه او خاوند سره جلا کوي، موږ پر تا او ستا پر قوم د هغه څه څخه بېرېږو چي موږ ته یې را پېښ کړي دي، نو مه د دغه ساحر سره خبري کوه او مه ته د هغه خبري اوره، هر چا چي د ده خبري اورېدلي دي د جادو تر تاثیر یې لاندي سوی دی.

دا د قریشو عادت ؤ هر څوک چي به مکې مکرمې ته راغلی دوی به بېراوه خاصتاً که به هغه څوک د عربو د قبیلو مشر او سردار ؤ، ځکه قریشو نه غوښتل چي څوک د رسول اللهﷺ څخه د اسلام خبري واوري.

نو طفیل ته یې هم و ویل: چي ډیر احتیاط به کوې چي د محمّدﷺ خبري وانه ورې، طفیل هم ډیر و بېرېدی، طفیل وایي: دومره یې دا خبري را ته وکړې چي د ځان سره مي دا فیصله وکړه چي د ده څخه به هیڅ شئ نه اورم او نه به خبري ور سره کوم، په سهار کي چي مسجد الحرام ته تلم په غوږو کي مي پنبه کښېښوول دا د دې دپاره چي د محمّدﷺ خبري په خطاء کي را څخه وانه ورېدل سي، کله چي مسجد الحرام ته را و وتم ومي لیدل چي رسول اللهﷺ د کعبې شریفي سره ولاړ دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او لمونځ کوي او په لمانځه کي په لوړ آواز قرائت وايي، زه طواف کوم او ده ته ګورم خو شئ نه اورم ځکه غوږونه مي په پنبه پټ دي، خو د الله جل جلاله خوښه وه چي د محمّدﷺ څخه ځيني شئ واورم او هغه مي ښې خبري واورېدې، نو مي له ځانه سره و ويل: يا طفيل! ته هوښيار سړئ يې، پوه، فصيح او شاعر يې، د ښه او بد فرق درباندي کيږي، صحي او غلط سره پيژني، تر دغه زيات د انسان دپاره څه شي په کار دي او اوس بېرېږې چي خبري وانه ورم؟ او بيا د قوم مشر هم يې ستا سره بېره نه ده په کار، غوږ ورته ونيسه که يې خبري ښې وې قبولي يې کړه او که يې خبري عبث او چټي وې پرې يې ږده، نو مي تر هغه وخته انتظار وکړی چي رسول اللهﷺ کور ته رهي سو، زه هم په پسې سوم ترڅو چي کور ته ننوتی زه هم پسي ورغلم او هلته مي د خپل راتګ سبب ورته بيان کړی دا مي هم ورته و ويل: چي خلکو ستا د خبرو د اورېدلو څخه دومره بېرولی وم چي غوږونه مي په پنبه بند کړي وه او بيا مي ستا څه خبري واورېدې خو اوس دغه ستا خبري او کار و ما ته په تفصيل سره بيان کړه، دغه ستا د دين خبري را ته وکړه قرآن راته ووايه.

طُفيل وايي: په والله هيڅکله مي تر دغه ښې خبري نه وې اورېدلي او نه مي تر دغه د عدل کار ليدلی ؤ، اسلام مي په زړه کي ځای ونيوی او زه مسلمان سوم، د شهادت کلمې مي و ويلې.

سبحان الله! د دَوس د قبيلې رئيس ايمان را وړی دا څومره لويه کاميابي ده، رسول اللهﷺ هم ډير زيات په خوشاله سو، دا خبر په مکه مکرمه کي نشر سو چي طفيل مسلمان سو، قريش وارخطا سوه چي د دوس د قبيلې رئيس هغه چي په عربو کي ډيره لويه قبيله ده ايمان راوړی او ژر و طفيل ته ورغله ويل: يا طفيل أصبأت، يعني: له دينه واوښتې؟ طفيل ويل: يا بلکه مسلمان سوم او ويل: أشهد أن لا إله إلا الله، وأشهد أنّ محمّداً رسولُ الله، قريشو غوښته چي وې بېروي ويل مور دي وژنو، طفيل ويل: والله که تاسي ما ته آزار راکړی د دوس قبيله به هيڅکله تاسي پرې نږدي، څوک ما وهلای يا وژلای سي؟ د دوس قبيله ټوله پر ما ولاړه ده.

بيا نو طفيل و رسول اللهﷺ ته ورغلی ويل: يا رسولَ الله! هر قسم چي ستا

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوښه وي امر مي کړه که غواړې چي ستا سره پاته سم حاضر يم، که غواړې چي خپل قوم ته ولاړ سم او هغه و اسلام ته دعوت کړم هم ستا خوښه ده، سبحان الله! *داولي لحظې شخصه چي يې ايمان زړه ته ننوتی مطلق اطاعت يې قبول کړی تر هر څه تېر دی*، رسول اللهﷺ و فرمايل: يا! خپل قوم ته ولاړ سه او قوم دي اسلام ته دعوت کړه، طفيل و ويل: هو زما قوم زما اطاعت کوي زه به ولاړ سم او هغه به اسلام ته دعوت کړم، خو ته الله جل جلاله ته دعاء وکړه چي ما ته يوه علامه راکړي چي قوم مي تصديق وکړي، رسول اللهﷺ دعاء ورته وکړه او دئ رهي سو.

د شپې پر لار رهي دی چي يو نور او روښنايي يې د دوو سترګو له منځه را وزي او لار ورته روښانه کوي، دا هغه علامه وه چي د رسول اللهﷺ د دعاء په سبب الله عزوجل ورکړه، ده و ويل: الٰهي نه غواړم چي په مخ کي مي داسي شئ جوړ سي چي د خلکو د خبرو دپاره لار جوړه کړي بيا به خلک وايي چي ده د بتانو عبادت پرېښاوه هغو دغه په وکړه، ځکه دا هم عجبه ده چي يو څوک رهي وي او له مخه يې روښنايي را وزي د خلکو د خبرو دپاره لار پيدا کيږي، د الله عزوجل په إراده دغه روښنايي د ده د مخ څخه د ده و قمچِني يا چلاخي ته نقل سوه، هغه قمچِنه چي ده به د اوښ د تګ دپاره ښورول، د هغې څخه نور او روښنايي را وتل او ده لار په ليدل، کله چي طفيل خپل قوم او قبيلې ته ورسېدی او خپل کور ته ننوتی، هلته خپل اهل او کورنی پر را ټول سوه، ښځه، مور، پلار، خوندي او ورونه ټول ورته راغله، مګر طفيل ورته و ويل: زما مخ او زما خبري پر تاسي حرام دي ترڅو تاسي د محمّدﷺ دين ته داخل سوي نه ياست، هغو و ويل: د محمّدﷺ دين څنګه او څه شي دی؟ طفيل! اسلام او د توحيد عقيده ورته بيان کړه، د طفيل هغه نژدې دوستان او اقرباء ټول اسلام ته داخل سوه مګر قوم يې په ايمان را وړلو کي ځنډ وکړی.

طفيل په خپل قوم او قبيله کي خلک اسلام ته دعوتوي او دې دعوت کلونه په بر کي ونيول څو په آخر کي يې ټول قوم مسلمان سو او طُفيلؓ د رسول اللهﷺ تر هجرت وروسته ټول قوم د بيعت دپاره مدينې منورې ته را وستی، د طفيل د اسلام را وړلو په سبب د دوس ټوله قبيله مسلمانان سوه چي په هغو کي ابو هريرهؓ هم ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا کار په اسلام کي لوړه درجه، عالي مقام او ډېر ثوابونه لري چي د يوه سړي د کوښښ او دعوت په نتيجه کي پوره قبيله مسلمانيږي، مګر د ده د دعوت پوره کاميابي د رسول الله ﷺ تر هجرت وروسته وه، د حديبيي تر صلحي وروسته يې په داسي حال کي مديني منورې ته هجرت وکړی چي د ده د قوم او قبيلې څخه اويا، يا اتيا کوره مسلمانان ور سره ملګري ود او طفيل رضي الله عنه په اسلام کي ډېر ښه امتحان ورکړی هغه دا چي طفيل رضي الله عنه د يمامې په ورځ د مسيلمه په جنګ کي شهيد و وژل سو.

۵- ضماد الأزدي، دئ د يمن د أزد د قبيلې څخه ؤ او ده پر ځينو عصبي مريضانو او لېونيانو دَم او چو کاوه، يو وخت مکې مکرمې ته د حج يا عمرې د اداء کولو دپاره ولاړی هلته يې د مکې مکرمې د بېباکانو او نا اهلانو څخه واورېدل چي ويل يې محمّد ﷺ لېونئ دی، ده د ځان سره و ويل: که زه دغه سړي ته ورسم او دَم پر وکړم ښايي الله جل جلاله يې زما د دم په واسطه جوړ کړي، نو رسول الله ﷺ ته ورغلی او ويل: يا محمّد! ﷺ زه پر دغسي مرضو دم کوم آيا غواړې چي دَم درباندي وکړم؟ رسول الله ﷺ و فرمايل:

« إنَّ الحمدَ لله نَحمدُهُ وَ نَستعينُهُ، مَن يهده الله فلا مُضلَّ لَهُ، و من يُضللهُ فلا هاديَ له، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لاشريكَ له، وأشهد أن محمّداً عبدُه ورسولُه ». أمّابعد:

ضماد الأزدي و ويل: دغه جملې يو وار بيا را ته و وايه، رسول الله ﷺ دغه جملې درې واره نور ورته تکرار کړې، ضماد و ويل: د کاهنانو خبري مي اورېدلي دي، د ساحرانو خبري مي اورېدلي دي، د شاعرانو خبري مي اورېدلي دي، خو دغه ستا پر قسم خبري مي نه دي اورېدلي، د بحر تر قاموس لوړي دي، لاس دي راکړه چي پر اسلام بيعت درسره وکړم، بيا يې بيعت وکړی او مسلمان سو.

دغه قسم رسول الله ﷺ په دغه موده کي پر ډېرو افرادو او اشخاصو په انفرادي ډول اسلام عرض کړی دی، لکه څرنګه چي د قبيلو جواب منفي ؤ دغه رنګه د افرادو جوابونه هم منفي وه، خو د ځينو جواب به ډېر شديد او زړه دردوونکی ؤ چي د هغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

و بیانولو او ذکر کولو ته ضرورت نه وینم، فقط دغه یوه قصه د مثال او نمونې پر قسم درته بیانوم:

یو نفر چې د عربو د پهلوانانو څخه ؤ او نوم یې رُکانه ؤ لوی او مشهوره غېږ باز ؤ، چا نه ؤ غځار کړی، دغه رُکانه رسول الله ﷺ ته راغلی، ویل: یا محمّد! ﷺ ته وایې چې زه نبي یم، که دې زه غځار کړم ته صادقه یې.

سبحان الله! د نبوت او غېږبازۍ یې سره څه؟

خو دا د دغو خلکو جهالت ؤ، رُکانه لوی پهلوان دی چا نه دی غځار کړی، وایي: که دې زه غځار کړم ته صادقه یې، رسول الله ﷺ ویل: ښه دی او ور ولاړ سو په لږ وخت کې یې رُکانه غځار کړی، رکانه په تعجب کې سو، د اول وار دپاره غځارېږي، تر اوسه چا نه دی غځار کړی، ویل: یو وار بیا راسه، بیا ورغلی بیا یې غځار کړی، ویل: یو وار لا بیا راسه، بیا ورغلی، دریم وار یې بیا غځار کړی، ویل: والله دا عجبه خبره ده مګر تر هغو ایمان نه دربانديې را وړم چې دغه ونه خبري و نه کړي، رسول الله ﷺ د وُني یا درختي څخه پوښتنه وکړه چې زه څوک یم؟

وُني و ویل:أشهد أن لا إله إلاّ الله، و أشهدُ أنّکَ رسولُ الله،

د رُکانه په حضور هغه وُني هم خبري وکړې، رکانه و ویل: والله ته ساحر او جادوګر یې، دا د دغه یوه نفرحال ؤ، کفارو ته یوازې دانه چې قرآن مجید معجزه وه، بلکه معجزات، داسې معجزې چې په سترګو لیدل کېدلې، خو بیا یې هم ایمان نه را وړی.

(خو رُکانه رضي الله عنه په وروسته کې مسلمان سوی دی)

د شقّ القمر معجزه

د کفارو سره د مسلمانانو ژوند تریخ ؤ او کفارو به د رسول الله ﷺ څخه معجزې غوښتې، همېشه به یې ورته ویل: تا خو موږ ته هیڅ شئ نه دی را ښکاره کړی، لږ تر لږه ته موږ ته یوه معجزه را ښکاره کړه چې د هغې په واسطه موږ ستا پر رسالت اقرار وکړو، رسول الله ﷺ و فرمایل: که ستاسې په حضور د الله ﷻ په إراده او زما په اشاره سپوږمۍ دوه ځایه سوه تاسې د الله ﷻ پر وحدانیت او زما پر رسالت ایمان راوړی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

کفارو ویل: هو، نو یې د میاشتې په څوارلسمه شپه چې سپوږمۍ پوره او کامله وي د دغې معجزې وعده سره وکړه، د څوارلسم په شپه رسول الله ﷺ په منٰی کې تشریف درلود او قریش هم د معجزې د لیدلو دپاره سره راټول سوي دي، رسول الله ﷺ سپوږمۍ ته اشاره وکړه چې دوه ځایه سي او سپوږمۍ هم د رسول الله ﷺ په اشاره سره دوه ځایه سوه چې په عربي کې (شَقّ القَمر) ورته وایي، سپوږمۍ دوې ټوټې سوه یوه حصه یې د غره یوه طرف ته ولاړه او بله حصه یې د غره بل طرف ته، د سپوږمۍ د دوو حصو په منځ کې غر راغلی.

کفار ورته ګوري دا معجزه یې ولیدل بیا یې هم ایمان را نه وړی او ویل ته ساحر یې، منکره کفار تر دغه زیات څه شي غواړي؟ خو بیا هم حق ته سحر وایي، الله جل جلاله د سورةُ القمر په اولنیو آیاتو کې فرمایي:

﴿ اَقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ۝١ ﴾

قیامت را نژدې سو او سپوږمۍ دوه ځایه سوه،

﴿ وَاِنْ یَّرَوْا اٰیَةً یُّعْرِضُوْا وَیَقُوْلُوْا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ۝٢ ﴾

که دغه کفار د الٰهي قدرت یو دلیل او علامه وویني مخ ځني واړوي او وایي: دا پخوانئ قوي سحر دی،

﴿ وَكَذَّبُوْا وَاتَّبَعُوْا اَهْوَآءَهُمْ وَكُلُّ اَمْرٍ مُّسْتَقِرٌّ ۝٣ ﴾

او دوی حق درواغ بولي او د خپلو خواهشاتو متابعت کوي او هر کار پرخپل وخت کېدونکی دی، یعني: د دوی عذاب هم پرخپل وخت ورته را تلونکی دی.

د دوی هلاک چې الله جل جلاله په خپل علم کې ورته ټاکلی دی مخ او شا ته نه کېږي پرخپل وخت به ورته راسي.

دغه (شق القمر) لویه حادثه او نادره معجزه ده، رسول الله ﷺ خپل رسالت ورته ثابت کړی مګر کفارو بیا هم ایمان را نه وړی، د تاریخ ډېر علماء لکه ابن کثیر او داسي نور وایي: چې عربو به په دغه واقعه سره تاریخ ښووی، موږ د مخه هم درته ویلي وه چې عربو جنتري نه درلودل او کله چې به یوه لویه واقعه پیښه سوه په هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره به یې تاریخ ښووی، چې تر فلانۍ واقعې دومره کاله د مخه یا دومره کاله وروسته فلانۍ کار وسو او د دغو لویو واقعو څخه کومې چې عربو تاریخ په ښووی د فجار جنګونه وه، د فیل کال ؤ او دغه شق القمر ؤ.

حتّی په هندوستان کې هم دغه شق القمر ولیدل سو، ډیرو خلکو په ډیرو ځایو کې دغه شق القمر ولیدی، که دا سحر وای یوازې به هغو خلکو لیدلای چې دالته د رسول الله ﷺ سره موجود وه، مګر دا لیدل عام او لویه معجزه وه، ډیرو خلکو ولیدل.

(دلته یوې مختصرې تبصرې ته ضرورت سته)

هغه دا چې غربیان دغه خبره نه مني او وایي: زموږ په تاریخ کې د دغه شق القمر ذکر نسته نو نه دی پیښ سوی، د دغه انکار دپاره د دوی یوائنۍ دلیل دغه دی چې وایي موږ شق القمر نه دی لیدلی، مګر د شق القمر د نه پیښېدلو دپاره یوازې دغه دلیل نه دی کافي چې وایي: موږ نه دی لیدلی، بلکه د شق القمر د اثبات دپاره ډیر دلیلونه سته.

لومړۍ: شق القمر د شپې ؤ او په ډیرو غربي ملکو کې د مطالعو د اختلاف په سبب ورځ وه او په ځینو ملکو کې نیمه شپه او خلک بیده وه او په ځینو ملکو کې اوریځ وه، که چیرې بیا په ځینو ملکو او ځایو کې آسمان شین هم وي او خلک هم دباندې ناست وي دا ضروري نه ده چې هغو ټولو د آسمان طرف ته کتل او سترګې یې د سپوږمۍ څخه بل طرف ته نه اړولې.

دوهم: که آسمان شین هم وي او پر مځکه د سپوږمۍ رڼا هم وي، د سپوږمۍ په دوه ځایه کېدلو د هغې په رڼا کې کوم خاص فرق نه پیښیږي چې خلک دې ورته متوجه سي او دغه دوه ځایه کېدل فقط د څو ثانیو دپاره وه، ساعت او ډیر وخت یې په بر کې نه دی نیولی، موږ وینو چې ډیر ځله د سپوږمۍ تندره یا خسوف پیښیږي او تر ډیره وخته پورې دوام هم وکړي، خو بیا هم په ملیونو انسانان نه په خبریږي، په تېره بیا په هغه زمانه کې چې د نن غوندې رصد خانې او نور آلات هم نه وه موجود، د خبر د نشرولو دپاره اخبار او رادیوګانې هم نه وې، چې دا خبر نشر او شائع کړي، په هر حال په غربي تاریخ کې د دغه معجزې نه وجود د هغې د تکذیب او نه منلو دلیل نه سي کېدلای، خو په شرقي تواریخو کې د دغې معجزې ذکر سته، په هندوستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي د (ماليبار) د مهاراجي د اسلام را وړلو سبب هم دغه د شق القمر واقعه سوه، لکه څرنګه چي مخ کي مو وويل دا معجزه په قرآن کريم کي هم ذکر سوې ده.

د اهلِ يثرِب څخه شپږ پاک روحه

د بعثت د يوولسم کال د حج په موسم کي چي د (٦٢٠) ميلادي کال د جولای مياشت وه اسلامي دعوت ډېر ښه تخم لاس ته را وړی چي دغه تخم ډېر ژر په لويو لويو وُنو يا درختو بدل سو، چي دغو وُنو بيا مسلمانان په خپله سايه کي د هغه ډېرو او اوږدو کلو د ظلم او طغيان د ګرمو لمبو څخه وساتل، کله چي اهل مکې د رسول الله ﷺ تکذيب کاوه او دیٔ ﷺ يې د الله ﷻ د لاري د دعوت څخه منعه کاوه، رسول الله ﷺ داسي حکمت عملي کاوه چي د شپې په تاريکيو کي به د حاجيانو پر ډلو او خېمو ګرځېدی، دا د دې دپاره چي د ده ﷺ او د دغو ډلو په منځ کي د مکې مکرمې د مشرکانو څخه څوک نه وي موجود.

نو رسول الله ﷺ يوه شپه د ابوبکرالصدّيق ﷺ په ملګرتيا را و وتی، د ذُهل او شَيبان بن ثعلبه د قبيلې خېموته ورغلی، د اِسلام او توحيد په باره کي يې خبري ورته وکړې، خو دغو خلکو د اسلام راوړلو څخه انکار وکړی.

او بيا رسول الله ﷺ په منٰی کي د عَقَبې سره تېرېدی، هلته يې د څو نفرو آواز واورېدی چي په خپل منځ کي يې خبري سره کولې، رسول الله ﷺ هغو نفرو ته ورغلی، دغه خلک شپږ نفره وه او د يثرِب د ځوانانو څخه وه، ټول د خزرج د قبيلې څخه وه (څوک وايي چي دغه خلک دوولس نفره وه) خو شپږ يې يقيني دي.

دغه شپږ نفره ډېر مهم دي، دغه نفر د اسلام هغه صالح تخم دی

او د دغو نفرو نومونه داسي دي:

١ – اسعد بن زُراره. چي د بني نجار څخه ؤ.

٢ – عون بن الحارث بن رفاعه، ابن عفراء. چي د بني نجار څخه ؤ.

٣ – رافع بن مالک بن العجلان. چي د بني زُرَيق څخه ؤ.

٤ – قُطبه بن عامر بن حُديده. چي د بني سلمه څخه ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ – عُقبه بن عامر بن نابي. چي د بني حرام بن کعب څخه ؤ.

٦ – جابر بن عبدالله بن رئاب. چي د بني عبید بن غنم څخه ؤ.

د اهل یثرب یا د مدیني منورې د خلکو لویه خوشبختي دا وه چي دوی به د مدیني منورې د یهودو څخه اورېدل چي په دغه اوس وختو کي یو نبي مبعوث کېږي، هغه به را ووزي او موږ به يې متابعت وکړو او بیا به د هغه نبي په ملګرتیا موږ تاسي داسي ووژنو لکه د عادیانو او ثمودیانو وژنه.

رسول اللهﷺ دغو نفرو ته ورغلی او ویل: تاسي څوک یاست؟ هغو ویل: د خزرج د قبیلې څخه یو، رسول اللهﷺ و فرمایل: نه کښېنی چي څه خبري درته وکړم؟ هغو ویل: هو کښېنو، رسول اللهﷺ ور سره کښېنستی خپل دین او د اسلام حقیقت يې ورته بیان کړی، وحدانیت ته يې را وبلل، قرآن مجید يې ورته تلاوت کړی، دغو نفرو په خپل منځ کي سره و ویل: والله دا هغه نبي دی چي یهود تاسي په هغه سره بېروي، کوښښ وکړی چي یهود په اسلام کي تر تاسي د مخه نه سي او بیا هغه را سره وکړي چي دوی وایي، نو د دهﷺ دعوت قبول کړي او مسلمانان سي، تاسي تر یهودو د مخه ایمان را وړی د رسول اللهﷺ متابعت وکړی او اسلام قبول کړی.

(دا څنګه قصه وه چي یهودو به اهل یثرب بېرول؟) ډېره مهمه خبره ده.

هغه داسي: د مدیني منورې ټول اوسېدونکي پر درو حصو وېشل سوي وه، یوه حصه د أوس قبیله وه، بله حصه د خزرج قبیله وه چي دغه دوې قبیلې مشرکان او بت پرستان وه درېیمه حصه یهود وه، یهود بیا په خپله پر درو قبیلو وېشل سوي وه: بني قُریظه، بني قینقاع او بني نُضَیر، که څه هم هلته نور انفرادي یهود موجود وه چي د دغو قبیلو څخه نه وه خو هغه لږ وه، عمده او اساسي یهود دغه درې قبیلې وه او ټول یهود د وګړو په شمېر د مدیني منورې د وګړو یا انسانانو درېیمه حصه کېدل، د أوس قبیله هم د مدیني منورې د وګړو او نفوسو درېیمه حصه کېدل، همدارنګه د خزرج قبیله د مدیني منورې د وګړو درېیمه حصه وه، نو مدینه منوره په برابر او مساوي شکل درو حصو ته وېشل سوې وه، چي یهود، د أوس قبیله او د خزرج قبیله وه.

د دغو درو قومو څخه یو هم پر مدینه منوره نه سوای آمر کېدلای ځکه ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقلیات او سره برابر وه، نو مدینې منورې عمومي مشر او د ټولو دپاره یو آمر هم نه درلودی او دغو درو قبیلو به همېشه د حاکمیت دپاره جنګونه سره کول، خو په دغه وختو کي به یهودو دغه نورو قومو ته چي أوس او خزرج وه ویل: د آخري نبي د بعثت وخت را نژدې دی که هغه مبعوث کړل سو موږ به د هغه متابعت وکړو او تاسي به داسي حلال کړو لکه د عادیانو او ثمودیانو حلالېدل چي ټول هلاک سوه، نو یهودو به دغه نوري قبیلې د آخري نبي په را تګ سره بېرولې او ورته ویل به یې: کله چي هغه نبي راسي موږ به د هغه د متابعت په سبب پر یثرِب حاکمان سو او تاسي ته به بیا هغه وخت په وژلو او حلالولو سره جزا درکړو.

بنه متوجه سی: د یهودو په تورات او په نورو آسماني کتابو کي د رسول الله ﷺ راتګ او د هغه ﷺ ټولي علامې لیکلي وې، د مدینې منورې یهود هم تر داسي اندازې د دغه نبي د راتلو په انتظار وه چي د مدینې منورې مشرکان به یې د هغه په را تګ سره بېرول، نو دغه د دوی د معلوماتو او پېشګویي په سبب د مدینې منورې مشرکانو د مکې مکرمې تر مشرکانو د مخه او په ډېره آساني سره ایمان راوړی.

کله چي د رسول الله ﷺ د نبوت او رسالت اظهار وسو ټولو یهودو او نصاراوو ته دا معلومه سوه: چي هو دئ ﷺ هغه وعده سوی نبي دی مګر څرنګه چي یهودو او نصاراوو ولیدل چي دغه نبي د بني اسرائلو څخه نه دی او پخواني ټول انبیاء د بني اسرائلو څخه وه، نو یې د قومي تعصب په لحاظ د رسول الله ﷺ د منلو څخه انکار وکړی او له دغه وخته څخه یې ټول هغه معلومات چي د راتلونکي نبي په باره کي د دوی په کتابو کي موجود وه واړول او تغیر یې پکښې راوستی.

خو بیا هم دوی غبي او ناپوه وه ځکه اوس هم د دوی په کتابو کي د رسول الله ﷺ د نبوت ډېر معلومات او علامې پاته دي، څرنګه چي اوس د نوي آلاتو او وسائلو د پیدا کېدلو په سبب هغه بیانات او معلومات عام نشر سوي دي نو دوی یې نه اړولای سي او نه یې پټولای سي، نو یې د هغو بیاناتو په ترجمه کي تغیر راوستی، د حق او حقیقت څخه مخالف او د خپل مزاج او غوښتني سره موافق یې ترجمه کوي.

(بیرته قصې ته راسه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس چي د خزرج د قبیلې حاجیانو د رسول اللهﷺ خبري واورېدې، ویل: والله هغه نبي چي یهود موږ په بېروي هغه دغه نبي او دغه دین دی، پام کوی چي یهود تر تاسي د مخه دغه دین ته داخل نه سي، دغه خلک عاقلان او هوښیاران وه، کورني اختلافاتو او جنګو د پښو اچولي او ضعیفه کړي وه خاصتًا هغه د (بُعاث) جنګ چي په دغه نژدو وختو کي تېر سوی ؤ او تر اوسه د هغه تیرو سوو جنګو لمبې پورته کېدې، نو دا یې امید ؤ چي د رسول اللهﷺ د دین او دعوت خبري به د دوی دپاره د صلحي او آرام ژوند سبب وګرځي، نو دغه د خزرج د قبیلې خلکو رسول اللهﷺ ته و ویل: موږ ترشا داسي قوم پرې اېښی دی چي د هیڅ قوم په منځ کي به دومره شر او عداوت نه وي موجود لکه زموږ د قوم په منځ کي چي دی او دا مو امید دی چي الله جل جلاله به یې په تا سره را ټول او یو ځای کړي، موږ چي ولاړسو خپل قوم به هم ستا دین ته را و بولو او ستا د دین دغه احکام چي موږ قبول کړه پر دوی به یې هم عرض کړو، که الله جل جلاله دوی پر تا را ټول کړه نو به په موږ کي هیڅوک تر تا عزتمن نه وي، بیا نو رسول اللهﷺ د اسلام احکام او قرآن مجید وروښوول.

کله چي دغه خلک مدینې منورې ته تله د ځانه سره یې د اسلام رسالت ور سره یو وړی او هلته یې د اسلام په نشرولو شروع وکړه، په مدینه منوره کي د انصارو د کورو څخه داسي کور نه سو پاته چي هلته دي د رسول اللهﷺ خبري نه کیږي، اوس نو مدینه منوره پر دغه خپل حال پرېږده چي د اسلام معطر شمال او خوشبویه نسیم پکښي چلیږي، ته بیرته دلته مکې مکرمې ته راسه.

د إسراء او معراج واقعه

د مخه تردې چي د واقعې په تفصیل شروع وسي اول به د إسراء او معراج ترجمه درته بیان سي:

د علماوو په اصطلاح له مکې مکرمې څخه تر بیت المقدسه پوري دغه سفر او تللو ته إسراء ویل کیږي او بیا له هغه ځایه تر سِدرةُ المُنتهٰی پوري تګ او سیاحت ته معراج ویل کیږي او ځیني وختونه که یو هم یاد سي، مثلاً یوازي إسراء یا یوازي معراج

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویل سي دغه دواړه سفرونه ځني مراد او مقصد دي. *اوس قصې ته متوجه سی:*

رسول الله ﷺ په داسي مرحله کي ژوند تیروي چي دعوت يې د کامیابۍ او تکالیفو په منځ کي رهي دی او په ډیرو لیرو آفاقو کي د امید ضعیفه ستوري ورته ځلېدل چي د إسراء او معراج واقعه پېښه سوه، الله جل جلاله په دغه واقعه سره خپل رسول معزز او مکرم کړی او زړه يې نور هم ورآرام کړی.

د معراج د وخت او تاریخ په تعینولو او معلومولو کي څو مختلف قولونه سته:

۱ - څوک وايي: چي إسراء او معراج د نبوت په اول کال کي وه چي دغه قول امام طبري اختیار کړی دی.

۲ - څوک وايي: چي دغه واقعه تر بعثت پنځه کاله وروسته وه چي امام نووي او امام قُرطبي دغه قول ته ترجیح ورکوي.

۳ - څوک وايي: چي إسراء او معراج د بعثت د لسم کال د رجب د میاشتي د اوه ویشتم په شپه وه چي دا قول علامه منصورپوري اختیار کړی دی.

۴ - څوک وايي: چي د معراج واقعه شپاړس میاشتي تر هجرت د مخه وه، یعني: د بعثت د دوولسم کال د روژې په میاشت کي وه.

۵ - څوک وايي: چي یو کال او دوې میاشتي تر هجرت د مخه وه، یعني د بعثت د دیارلسم کال د محرم په میاشت کي وه.

٦ - څوک وايي: چي تر هجرت یو کال د مخه وه، یعني: د بعثت د دیارلسم کال د ربیع الأول په میاشت کي وه.

اول درې قوله خو په دې سبب نه دي صحي چي خدیجه رضي الله عنها د بعثت د لسم کال د روژې په میاشت کي وفات سوه او د دې رضي الله عنها وفات د مخه تر هغه ؤ چي پنځه لمنځونه فرض سي او په دې کي د علماوو هیڅ اختلاف نسته چي پنځه لمنځونه د معراج په شپه فرض سوه، نو معلومه خبره ده چي معراج د دې تر وفات او د بعثت تر لسم کال وروسته دی، پاته سوه درې آخرني قولونه د هغو په باره کي داسي دلیل نسته چي یو قول دي تر هغه نورو راجح او افضله کړي، خو فقط د آیات شریف سیاق پر دې دلالت کوي چي إسراء او معراج ډیر وروسته پېښ سوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

معراج د رسول الله ﷺ په ژوند کي ډېره لويه او مهمه واقعه ده.

معراج زموږ په دين او اسلام کي لويه او عجيبه واقعه ده او دغه معراج د دې سبب دی چي موږ بيت المقدس مُقدس بولو او د بيت المقدس په باره کي د الله عزوجل دا قول نازل سوی دی چي د سورة بني اسرائيل يا الإسراء په شروع کي فرمايي:

﴿ سُبْحَـٰنَ ٱلَّذِىٓ أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِۦ لَيْلًا مِّنَ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ إِلَى ٱلْمَسْجِدِ ٱلْأَقْصَا ٱلَّذِى بَـٰرَكْنَا حَوْلَهُۥ لِنُرِيَهُۥ مِنْ ءَايَـٰتِنَآ ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ ﴿١﴾ ﴾.

يعني: پاکي ده هغه ذات لره چي خپل بنده محمّد ﷺ يې د شپې په يوه حصه کي له مسجد الحرامه تر مسجد الاقصا پوري بېولی ؤ، هغه مسجد الاقصا چي موږ د هغه شا وخوا برکتناکه کړې ده (د څه شي دپاره يې بېولی ؤ؟) چي موږ دغه محمّد ﷺ ته د خپل قدرت ځيني دلائل او علامې وښيو، يا ور ښکاره کړو، بېشکه چي دغه الله ښه اورېدونکی او ښه ليدونکی دی، هر څه اوري او پټ اسرار هم ورته ښکاره دي.

ورونو! بيت المقدس مبارکه مځکه ده، مځکه څنګه مبارکه او مشرفه کيږي؟ شرف او برکت د الله عزوجل له طرفه وي، الله جل جلاله يې مبارک کوي او په دغه آيات شريف کي الله جل جلاله بيت المقدس مبارک بللی دی څکه فرمايي:

﴿ ٱلَّذِي بٰرَكنا حَوْلَهُ ﴾ يعني: هغه چي موږ د هغه شا وخوا مبارکه کړې ده.

همدا رنګه الله جل جلاله مکه مکرمه او مدينه منوره مبارک کړي دي.

نو دغه د معراج په شپه جبريل عليه السلام و رسول الله ﷺ ته راغلی، رسول الله ﷺ د کعبې شريفي د حطيم سره بيده ؤ، که څه هم ځيني علماء وايي: إسراء او معراج د اُم هاني رضي الله عنها له کور څخه وه مګر دا حديث په بخاري شريف کي صحي حديث دی چي رسول الله ﷺ د کعبې شريفي د حطيم سره بيده ؤ او جبريل عليه السلام ورته راغلی را ويښ يې کړی چي هغه لوی سفر، د إسراء او معراج سفر شروع کړي او د جبريل عليه السلام سره يو حيوان ور سره ؤ، رسول الله ﷺ فرمايي: دغه حيوان تر خره لوی او تر غاطري يا قچري کوچنئ ؤ، دا خو د دغه حيوان د جسم يا بدن اندازه وه، مګر تعجب يې په تېزوالي کي ؤ، يو غور ځېدل يې د سترګو د ليدني پر اندازه وه، سرعت او چابکي يې تر تصور زيات وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې رسول الله ﷺ له خوبه را ویښ سو جبریل علیه السلام ورته و ویل: پر دغه بُراق سپور سه، رسول الله ﷺ سپور سو او بُراق د بیت المقدس پر طرف ته حرکت وکړی، په لږ وخت کې بیت المقدس ته ورسېدی، رسول الله ﷺ مسجد اقصا ته ور داخل سو هلته یې یوه عجیبه اجتماع ولیدل، الله جل جلاله د رسول الله ﷺ دپاره ټول انبیاء او رسُولان علیهم السلام را جمعه کړي او یو ځای کړي وه.

علماء کرام د انبیاء او رسُولانو په عدد او شمېر کې مختلف قولونه لري ځوک د ټولو انبیاء او رسُولانو علیهم السلام شمېر یو لک څلیر ویشت زره زیات او کم ښکښې بولي، ځوک وایي: د رسُولانو عدد درې سوه دی او د انبیاوو عدد څلیرویشت زره دی، نور قولونه هم سته، مقصد دا چه په دغه مبارکه شپه الله جل جلاله ټول انبیاء او رسولان علیهم السلام په دغه لویه او مبارکه ټولنه او اجتماع کې را جمعه کړي وه، ابراهیم، نوح، موسیٰ، عیسیٰ علیهم السلام، ټول انبیاء او رسولان په مسجد الاقصا کې سره یو ځای سوي وه.

د مځکې پر مخ کوم ځای دی چې د ټولو انبیاء علیهم السلام په اجتماع سره دي مشرفه سوی وي؟ بېله بیت المَقدِس او بېله مکې مکرمې څخه بل ځای نسته، کعبې شریفې ته ټول انبیاء علیهم السلام د حج دپاره راغلي دي، لکه د امام بیهقي په روایت کې چې عروه بن زبیر رضی الله عنه وایي: ټولو انبیاء علیهم السلام د بیتُ الله الحرام حج کړی دی، او بیت المَقدِس هم هغه ځای دی چې ټول انبیاء علیهم السلام په دغه شپه دلته سره جمعه سوي دي چې دغه اجتماع بیا هیڅ وخت او په ټول تاریخ کې نه ده تکرار سوې او د بل وار دپاره په هیڅ ځای کې ټول انبیاء علیهم السلام نه دي سره جمعه سوي، بېله مسجد اقصا څخه او دغه ټول انبیاء او رسُولان علیهم السلام د سید البشر، سرور کائنات، فخر موجودات، جنابِ رسولُ الله، محمّد مصطفیٰ ﷺ استقبال او ښه راغلي ته راغلي وه.

انسان د دغه مبارک منظر او مشهد خیال او تصور هم نه سي کولای، ټول انبیاء علیهم السلام او رسُولان سرور کائنات، سردارِ کونین ﷺ ته راغلي دي، صف صف، قطار قطار، ولاړ دي او ښه راغلئ ورته وایي، دا څومره مبارکه او له نوره ډکه اجتماع ده.

بَلَغَ العُلٰی بِکَمَالِهٖ   کَشَفَ الدُّجٰی بِجَمَالِهٖ
حَسُنَتْ جَمِیعُ خِصَالِهٖ   صَلُّوا عَلَیْهِ وَآلِهٖ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي غم ديوار امت را که دارد چون تو پشتيبان
چه باک از موج بحر آن را که باشد نوح کشتيبان

بيا نو رسول الله ﷺ د دغه ټولو انبياوو امامت کوي، دغو ټولو انبياء علیهم السلام ته سيّد د اولين او آخرين، سيد البشر محمّد مصطفی ﷺ لمونځ ورکوي، دا هغه لوی، عظيم او لوړ شرف دی، تر دې به بل شرف چيري وي چي د اُمتو د امامانو امام دي سي.

امام رُسل پيشوائی سبيل   أمين خدا مهبط جبريل

همدارنګه د قيامت په ورځ چي د هر امت څخه شاهد را وستل سي يعني: د هر امت نبي به پرخپل امت شاهد وي او محمّد ﷺ به بيا پر هغه انبياء علیهم السلام شاهد وي، دا هم د خيرالبشر محمّد مصطفی ﷺ عزت او کرامت دی، دا اجتماع او ټولنه هغه لويه او معظمه اجتماع او ټولنه وه.

په دې اجتماع کي و انبياء علیهم السلام ته د رسول الله ﷺ لمونځ او امامت ؤ چي دا کار بيا د اسلام په تاريخ کي نه دی مکرر سوی، کله چي رسول الله ﷺ د لمانځه څخه فارغه سو جبريل علیه السلام دوه لوښي يا دوه ګيلاسه ورته را وړل چي په يوه لوښي کي شيدې او په بل کي شراب وه، رسول الله ﷺ هغه د شيدو لوښی واخيستی، جبريل علیه السلام ورته و ويل: سمي لاري ته لارښوونه او هدايت درته سوی دی.

يعني: دا چه شراب دي نه واخيستل، الله جل جلاله سمه لار درښوولې ده او امت دي هم سمي لاري ته را بللی دی، په دغه خبره کي د جبريل علیه السلام له طرفه دې ته اوله اشاره ده چي شراب بد او خبيث شئ دي، که څه هم تر دغه وخته په اسلام کي شراب نه وه منعه سوي خو رسول الله ﷺ هيڅکله نه تر دغه دمخه شراب څښلي وه او نه يې تر دغه وروسته څښلي دي، نه د مخه تر بعثت او نه وروسته تر بعثت.

تر لمانځه او د انبياء علیهم السلام تر ملاقات وروسته معراج را وړل سو، د معراج وصف او تعريف موږ ته نه دی بيان سوی، هلته په کتابو کي هم صحي تعريف او صحي دليل نسته چي معراج څه شي دی؟ بېله دې څخه چي عرب د معراج لفظ د ځنې دپاره استعمالوي يعني: عرب و ځينې ته معراج وايي، نو معراج يو قسم ځنه ده، خو که دلته معراج د ځنې په معنٰی سره سي نو داسي ځنه ده چي بشر يې نه پيژني، يوه خاصه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځنه ده چې د هغه په حقیقت بشر نه پوهیږي او نه پوهېدلای سي، نو دغه معراج چې د هغه حقیقت موږ ته نه را معلومیږي و رسول الله ﷺ ته کښېښوول سو.

رسول الله ﷺ په دغه عجیبه او غریبه ځنه کي وَخَتَی چې په ځو لحظو کي رسول الله ﷺ اول آسمان ته ورسېدی، دغه مسافې چې تر قیاس لوړي او تر حساب تیري دي په ځو لحظو کي طئ سوې یا پای ته ورسېدې.

ورونو! موږ د دغه کون نه په لوی والي خبر یو او نه د دغو لیرو مسافو اندازه را ته معلومیږي، موږ ته د کون او د هغه د پراخوالي په باره کي هیڅ معلومات نسته، موږ انسانان که غربیان دي که شرقیان چې هرڅه پرله اوري او را اوري دا ټول د کون یو کوچنئ جز دی، د نن ورځي د کون علماء موږ ته د کون مسافه په ضوئي کال سره را ښیي.

موږ د مځکي مسافه په میل یا کیلو مترو سره بیانوو، خو بالمقابل کون دومره پراخه دی چې په کیلو متر یا نورو اندازو سره نه سي ښوول کېدلای نو د کون علماوو د کون د مسافې د اندازه کولو دپاره ضوئي کال ایښی دی، ضوئي کال څه شي دی؟

(ضوء) یعني: رڼا او روښنایي لکه: د لمر رڼا یا شعاع، نو ضوئي کال و هغي مسافې ته ویل کیږي: چې ضوء یا روښنایي په یوه کال کي هغه مسافه طئ کولای سي.

که زه وغواړم چې د ضوء یا روښنایي سرعت یا چابکي در وښیم نو به داسي درته و وایم: چې د لمر روښنایي د لمر څخه بیا تر مځکي پوري په اتو دقیقو کي را رسیږي موږ داسي نه سو ویلای چې لمر د مځکي څخه دومره کیلو متره لیري دی، بلکه موږ وایو چې لمر د ضوئي کال په حساب د مځکي څخه اته دقیقې لیري دی، نو د هغي مسافې د لیري والي دپاره څه فکر کولای سې چې هغه په یوه ضوئي کال کي طئ کیږي؟

د نن ورځي د علم فلک معلومات دې اندازې ته رسېدلي دي او وایي چې په کون کي داسي نجوم او ستوري سته چې زموږ څخه په زرو زرو ملیونه ضوئي کلو لیري دي او دا ټوله بیا هم د کون یو جُزء دی، ټول کون نه دی، بلکه کون نور هم تر دې ډیر لوی او پراخه دی، دغه سفینه یا اُپولو چې فضاء ته لېږل کیږي د دې تګ او سرعت په یوه ساعت کي تر درې زره کیلو متره زیات دی، که دغه اُپولو یا فضائي سفینه په دغه خپل سرعت رهي وي درې کاله وروسته و هغه نژدې ترین کوکب ته هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي موږ ته تر ټولو کواکبو او نجوموړا نژدې دی وررسیږي، هغه تر ټولو تېزه او تر ټولو چابکه سفینه یا اپولو چي بشر جوړه کړې ده هغه پسله دروکلو څخه و هغه نژدې ترین ستوري ته رسیږي.

اوس نو ته هغه بېحسابه مسافې ته فکر وکړه چي رسول الله ﷺ تر آسمانه یا لوړ تر هغه په دغه څو لحظو کي قطعه کړه، دا کومه معجزه ده؟ دا د الله جل جلاله کوم قدرت دی چي موږ ته یې په دغه معراج کي را ښکاره کړی؟ دا لوی اعجاز او لویه معجزه ده چي دغه لیري مسافه په دغه لږ وخت کي قطعه کیږي او رسول الله ﷺ د دنیا و آسمان ته ورسېدی، چي موږ اول آسمان ورته وایو، د آسمان دروازه بنده او تړلې وه، جبریل علیه السلام دروازه وټکول، د دروازې محافظ یا ساتونکي و ویل: څوک یې؟ ویل: جبریل، محافظ ویل: بل څوک در سره سته؟ ویل: هو محمّد را سره دی، د دروازې محافظ و ویل: امر نه دی را ته سوی چي بېله ده ﷺ څخه بل چا ته دروازه ورخلاصه کړم، د آسمان دروازه بنده وه بل چا ته نه خلاصېدل بېله هغه چا څخه چي الله جل جلاله یې اجازه فرمایلې وه او اجازه هم بېله محمّد ﷺ څخه د بل چا دپاره نه وه سوې، دروازه خلاصه سوه، زموږ امام او پیشوا جناب رسول الله ﷺ اول آسمان یعني: د دنیا آسمان ته داخل سو هلته یې عجیب او نادره شیان ولیدل، ملائکې یې ولیدلې، انبیاء علیهم السلام او نور شیان یې ولیدل.

تاسي پوهیږئ چي آسمان په خپله د دود پر قسم دی او دا چه پر دغه آسمان څنګه ملائکې ګرځي او هلته دروازې سته موږ نه په پوهیږو دا د خالقِ قدیر کارونه دي.

﴿إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾

او رسول الله ﷺ هلته یو سړئ ولیدی ډیر جګ سړئ چي شپېته ذراعه یې جګوالی ؤ (ذراع) د پخوانیو وختو د اندازه کولو آله وه لکه د نن ورځي متر او ذراع تر متر کمه یا لږ ده چي د نیم متر په شا وخوا کي ده، نو د متر په حساب د دغه سړي جګوالی دېرش متره ؤ او د دغه جګ سړي پر شا وخوا نور ډیر زیات خلک وه، دغه جګ سړئ چي د راسته طرف خلکو ته وګوري وخاندي او کله چي بیا د چپه طرف خلکو ته وګوري و ژاړي، رسول الله ﷺ په تعجب کي سو ویل: یا جبریل! دا څوک

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی؟ جبریل علیه السلام وویل: دا ستا پلار آدم علیه السلام دی.

د آدم علیه السلام قد او جګوالی دیرش متره دی او د هغه وخت ټول انسانان په دغه اندازه جګ وه، رسول الله ﷺ فرمايي: چي د هغه وخت څخه تر اوسه پوري انسانان د قد او قامت په کمېدلو کي دي او نور به هم پسي کميږي، مګر هغه وخت يې جګوالی په دغه اندازه سره ؤ او بيا رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه چي دغه د ده پر شا وخوا دغه نور کسان څوک دي؟ او د ده د ژړا او خندا سبب څه دی؟ جبریل علیه السلام و ويل: دا يې اولاده ده، د راسته طرف خلک يې اهل جنت يا (جنتيان) دي او د چپه طرف خلک يې دوږخيان دي، آدم علیه السلام چي هغي اولادې ته وګوري چي جنت ته ځي خوشاله سي او وخاندي او بيا چي هغي اولادې ته وګوري چي دوږخ ته ځي خواشينی او غمجن سي وژاړي.

رسول الله ﷺ د آدم علیه السلام قيافه بيانوي او فرمايي: آدم علیه السلام ډير جګ سړئ ؤ، توربخن او غنم رنګه سړئ ؤ، سپين پوستی نه ؤ، ډنګر ؤ او جګه پزه يې وه، نو د آدم علیه السلام د شکل او قيافې تعريف داسي سو: جګ، ډنګر، سيهن يا غنم رنګه سړئ دی.

دلته په دغه اول آسمان کي رسول الله ﷺ نور هم ډير عجيب شيان وليدل چي د هغې جملې څخه يې داسي خلک وليدل چي په يوه لويه واله کي اوبازي کوي، ځيني علماء وايي: دغه واله د وينو وه، د اوبو پر ځای ويني پکښي بهېدلې، دغو نفرو به په دغه وينو کي اوبازي کول څو په ډيره ستړيا سره به د ولې غاړي ته ورسېدل او د ستړيا په سبب به يې خولې وازي نيولي وې، خو دلته د ولې پر غاړه به ملائکو پرمخ په ډبرو ويشتل، حتّٰی مخان به يې زخمي سوه او ويني به ځني بهېدې او بيرته به په اوبازي هغه بل طرف ته رهي سوه خو هلته بيا دغه د ډبرو وارونه پر کېدل، رسول الله ﷺ په تعجب کي سو ويل: يا جبريل! دا څوک دي؟ جبريل علیه السلام وويل: دا هغه خلک دي چي د يتيمانو مال يې خوړلی دی.

نو هر هغه څوک چي د يتيمانو مال خوري پسله مرګه به په عالم برزخ کي د قيامت تر ورځي دغه عذاب ورکول کيږي او بيا يې په قيامت کي جزاء د دوږخ اور دی، دغه يې هغه اولنئ او کوچنئ عذاب دی چي د مخه تر قيامت ورکول کيږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په قیامت کې بیا اشد عذابونه ورته ګوري.

رسول الله ﷺ هلته نور خلک هم ولیدل چې ډېر لوی نسونه او خیټې یې وې، ستوني ستخ پر مخکه پراته وه او د فرعون قوم به د هغو پر خیټو او نسو تېرېدی، تاسي ته معلومه ده چې الله ﷻ د مخه تر قیامت په عالم برزخ کې د فرعون قوم ته جزاء ورکوي او جزاء یې په دې ډول سره ده: چې په یوه شپه او ورځ کې دوه واره و اور ته بېول کیږي، یعني: اوس یې عذاب پرله پسې نه دی فقط یو وار په ورځ او یو وار په شپه کې پر اور عرضیږي او بیا بیرته را وستل کیږي، دغه جزاء یې تر قیامت د مخه ده، او بیا په قیامت کې اشد عذاب ورکول کیږي.

نو دغه د فرعون د قوم خلک چې به اور ته بېول کېده او بیرته به را وستل کېده، د دغو لوی نسو خلکو پر خیټو به تېرېدل، رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه ویل: یاجبریل! دغه څوک دي؟ جبریل علیه السلام و ویل: یا رسولَ الله! دغه لوی نسي خلک سود خوړونکي دي هغه چې په دنیا کې یې سود کاوه او رِبا یې خوړل او هغه کسان چې د دوی پر نسو تیریږي هغه د فرعون قوم دی چې دوه واره و عذاب ته بېول کیږي، خود تګ او را تګ لاري یې دغه د سود خوړونکو نسونه دي، هغه چې په دنیا کې به یې معاملې په سود او ربا سره کولې.

ورونو! هغه کسان چې سود او رِبا کوي هغه بد او حرام کار کوي او الله ﷻ دغو خلکو ته د جزاء او تهدید په ډول سره په سورةُ البقره کې فرمايي:

﴿فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ﴾. [البقره: ۲۷۹]

یعني: تاسي د الله ﷻ او رسول الله ﷺ د جنګ دپاره ځانونه تیار کړی.

هغه څوک چې سود او رِبا کوي هغه ته به د قیامت په ورځ و ویل سي: اسلحه دي در واخله، سود خوړونکی به وايي: د څه شي دپاره؟ وایي: د الله ﷻ سره د جنګ کولو دپاره، او هر هغه څوک چې د رِبا مال خوري هغه به د قیامت په ورځ د پېریاني او مېرګیاني سړي په شکل را پورته کیږي او دا هم تاسي ته معلومه ده چې پېریاني او مېرګیاني پر لاري نه سي تلای، چپه کیږي او را پورته کیږي.

مسلمان ورور! سود خوړونکی انسان دغه ټول تکالیف او د قیامت عذابونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې دپاره قبلوي چې په دغه نابوده او بې بقاء دنیا کې یو پنځه پیسې وکټې، د جزئي او فاني ګټې دپاره لویه او ابدي ګټه د لاسه ورکوي.

او بیا رسول الله ﷺ داسې خلک ولیدل چې د هغو سره وراسته او بد بویه خواړه ور سره وه، ډیر بد بوی یې تلی، خو په عین وخت کې نور پاک، تازه او خوندور خواړه هم ور سره وه مګر دغو خلکو به هغه پاک او تازه خواړه پرېښوول او هغه بد بویه وراسته خواړه به یې خوړل، رسول الله ﷺ په ډیر تعجب کې سو، څوک دی چې ښه او تازه خواړه پرېږدي؟ او بد بویه وراسته نجس خواړه خوري؟

نو ویل: یا جبریل! دا څوک دي؟ جبریل علیه السلام وویل: دا زنا کاره دي، هغه زنا کاره چې حلاله او پاکه زوجه به یې پرېښوول خو خبیث او نجس ناروا ته به یې رجوع کول.

رسول الله ﷺ دلته په اول آسمان کې ډیر شیان ولیدل او بیا یې د اول آسمان څخه دوهم آسمان ته د جبریل علیه السلام په ملګرتیا تشریف یو وړی، هلته یې هم نور ډیر عجیب شیان ولیدل چې پر هغو سر بېره یې دوه مشرف او معزز انبیاء علیهم السلام هم ولیدل چې یو عیسیٰ علیه السلام او بل یحییٰ علیه السلام ؤ، دواړه ځوانان او الله عزوجل ته مقربه انبیاء وه، رسول الله ﷺ د عیسیٰ علیه السلام د شکل او قیافې وصف داسې بیانوي: عیسیٰ علیه السلام په رنګ سور ؤ، یعني: د مخ رنګ یې د سپین والي څخه و سور والي ته مائل ؤ نه جګ او نه ګردئ ؤ، یعني: میانه قده ؤ، پرمخ یې ډیر خالونه درلودل، کله چې به یې سر ونښوراوه ستا به داسې خیال سو چې اوبه څني څڅېږي، یعني: وریښتان یې لکه لانده داسې معلومېدل که څه هم هغه به لانده نه وه، دا د عیسیٰ علیه السلام وصف او ښایست دی چې رسول الله ﷺ یې موږ ته بیانوي.

او بیا رسول الله ﷺ دریېم آسمان ته تشریف یووړی هلته یې یوسُف علیه السلام ولیدی، رسول الله ﷺ فرمایي:

« وَاللهِ ما رَأیتُ أجمَلَ مِنهُ »

یعني: قسم په الله تر هغه ښایسته مې نه دی لیدلی.

او فرمایي: هغه ته نیم ښایست ورکول سوی ؤ.

څنګه نیم ښایست؟ خلک د دغې جملې و مقصد ته نه متوجه کیږي، مقصد دا:

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله ﷻ چې څومره ښایست خلق کړی یا پیدا کړی دی هغه پر دوو حصو ویشل شوی دی، یوه حصه یې یوازې یوسف علیه السلام ته ورکول شوې ده او هغه بله حصه یې ټول بشر ته ورکول شوې ده، نو ته دغه جمال او ښایست ته فکر وکړه!

د مصر ښځو پر زُلیخا ملامتي ویل چې زلیخا د خپل مریي څخه نفساني غوښتنه کړې ده، نو زلیخا و هغو ښځو ته میلمستیا جوړه کړه، ښځو ته یې مېوې او چړې کېښوولې او بیا یې یوسُف علیه السلام ته و ویل: ورسه، کله چې دئ علیه السلام ورغلی هغه ښځې دغه د ده و بې مثاله ښایست ته په حیرت کې ډوبې سوې په خپلو ځانو نه پوهېدې، مبهوته او بېحاله سوې تر داسي اندازې چې د مېوې په عوض او بدل کي یې خپل لاسونه په چړو پرې کول او په ځانو نه پوهېدې، الله ﷻ دغه د دوی حال په قرآن مجید کي بیانوي او فرمایي:

﴿فَلَمَّا رَأَيْنَهُۥٓ أَكْبَرْنَهُۥ﴾

کله چې دغو ښځو یوسُف علیه السلام ولیدی ډېر زیات ښایسته یې وبلی.

﴿وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ﴾

او پرله پسې یې خپل لاسونه پرېکول، الله ﷻ داسي و نه فرمایل: (وَ قَطَعْنَ اَیدِیَهُنَّ) یعني: د (طاء) په زور سره یې و نه ویل، ځکه په دغه صورت کي یې مقصد یو وار پرې کېدل دي، بلکه الله ﷻ د (طاء) په شد سره و فرمایل چې ترجمه یې څو واره پرې کېدل دي، نو هغو ښځو یو وار نه بلکه په تکرار سره خپل لاسونه په چړو پرې کول او په ځان نه پوهېدې.

﴿وَقُلْنَ حَٰشَ لِلَّهِ مَا هَٰذَا بَشَرًا﴾

او دغو ښځو وویل: الله د عجز او نقصانه څخه پاک دی، دغه ځوان انسان نه دی.

﴿إِنْ هَٰذَآ إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ ۝٣١﴾

نه دی دغه ځوان مگر مکرمه ملائکه دی، دا شکل د بشر شکل نه دی، بلکه لکه ښایسته مَلَکه، د یوسُف علیه السلام ښایست په دغه اندازه سره وُ، مگر د ده علیه السلام درجه د ده د ښایست په سبب نه ده بلکه درجه یې په نبوت، په هغه علم او حکمت کي ده چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله ﷻ ده ته ورکړي وه.

او بیا رسول الله ﷺ څلورم آسمان ته تشریف یو وړی، هلته یې ادریس علیه السلام ولیدی، هغه یې ښه راغلی و وایه او بیا له هغه ځایه پنځم آسمان ته ولاړی، رسول الله ﷺ فرمایي: چي هلته مي هارون علیه السلام ولیدی یو عزتمن شیخ او معتبره سړئ ؤ.

او بیا رسول الله ﷺ شپږم آسمان ته تشریف یو وړی او هلته یې مکرم رسول کلیم الرّحمٰن موسیٰ کلیم الله علیه السلام ولیدی.

بیا نو رسول الله ﷺ اوم آسمان ته تشریف یو وړی او هلته یې بیت المعمور ولیدی (بیتُ المعمور) د اهل سماء دپاره کعبه ده، لکه څرنګه چي دلته په مځکه کي د انسانانو او پیرانانو دپاره کعبه سته لمونځ ورته کوي، طواف پر کوي، همدارنګه د اهل سماء دپاره کعبه سته چي بیت المعمور ورته ویل کیږي او الله ﷻ دغه بیت المعمور د سورۃُ الطور په څلورم آیات کي ذکر کړی دی، رسول الله ﷺ د دغه بیت المعمور په باره کي فرمایي: د ورځي اویا زره ملکي طواف پر کوي او هغو ملائکو ته بیا د قیامت تر ورځي بل نوبت نه وررسیږي، هره ورځ نوري نوي اویا زره ملکي د طواف دپاره ورته راځي.

﴿وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ﴾ [المدثر:۳۱]

د الله ﷻ مخلوق او لښکري په خپله الله ﷻ ته معلوم دي.

دغه اوم آسمان په ملائکو ډک ؤ او ټوله ملائکي د الله ﷻ په عبادت مشغوله وې، څوک پر سجده، څوک پر رکوع او چا تسبیحات ویل، رسول الله ﷺ فرمایي: چي په دغه اوم آسمان کي یوه لوېښت ځای نه ؤ مګر هلته ملکه وه او الله ﷻ ته یې سجده یا عبادت کاوه او رسول الله ﷺ فرمایي: دلته مي یو سړئ ولیدی چي بیت المعمور ته یې تکیه کړې وه او هغه سړئ تر هر چا دغه ستاسي د ملګري سره مشابه ؤ.

(ستاسي ملګري) له لفظه د رسول الله ﷺ خپل ځان مقصد دی، یعني: هغه سړئ په رنګ او شکل، قیافه او کړه وړه کي زما مشابه ؤ، رسول الله ﷺ فرمایي: پوښتنه مي وکړه چي یا جبریل! دا څوک دی؟ هغه را ته وویل: دا ستا پلار ابراهیم علیه السلام دی.

کله چي رسول الله ﷺ له یوه آسمانه بل آسمان ته تشریف وړی، او دغه انبیاء او

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسولان يې هلته ليدل دا يوازې ليدل نه وه، بلکه هغه انبياء علیهم السلام ورته را تله سلام يې ور سره کاوه، د ده ﷺ استقبال او ښه راغلی يې کاوه، خبرې يې ور سره کولې او د ده ﷺ د نبوت او رسالت تصديق يې کاوه.

رسول الله ﷺ په دغه اوم آسمان کې د آسمان و هغه آخري حدودو ته تشريف يووړی او دلته يې جبريل علیه السلام د دوهم وار دپاره په هغه خپل واقعي شکل او صورت وليدی، چې بيا يې تردغه وروسته په هغه خپله چهره او شکل نه دی ليدلی، ځکه جبريل علیه السلام د دغه ټولو کلو په جريان کې چې به يې وحې را وړلې په هغه خپل حقيقي او د مَلَکي په شکل نه را تلی، د رسالت په ټوله موده کې يې فقط دوه واره په خپل شکل او صورت و رسول الله ﷺ ته ځان ښکاره کړی دی، اول وار د بعثت په شروع کې چې د هغه بيان مومخ کې درته کړی دی او دوهم وار دغه د معراج په شپه، دلته د اوم آسمان په اطرافو کې د سدرة المُنتهىٰ و ونې ته نژدې، په دغه باره کې الله جل جلاله د سورةُ النجم په (۱۳، ۱۴) نمبر آياتو کې فرمايي:

﴿وَلَقَدْ رَءَاهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ ﴿١٣﴾ عِندَ سِدْرَةِ ٱلْمُنتَهَىٰ ﴿١٤﴾﴾

او خامخا محمد ﷺ جبريل علیه السلام په هغه خپل شکل دوهم وار په اوم آسمان کې د سدرة المُنتهىٰ د درختې يا ونې سره وليدی.

د سدرة المُنتهىٰ درخته يا ونه د لوړو او کښتو مخلوقاتو په منځ کې وېش او سرحد دی، پورتني مخلوقات لاندې او کښتني مخلوقات لوړ نه سي تلای، د کښته طرفه اعمال او احوال تر سدرة المُنتهىٰ پورې ورځي او له لوړه طرفه الٰهي اوامر او احکام تر سدرة المُنتهىٰ پورې را کښته کيږي او جنت هم هلته د سدرة المُنتهىٰ د ونې سره دی، ځکه الله جل جلاله فرمايي:

﴿عِندَهَا جَنَّةُ ٱلْمَأْوَىٰٓ ﴿١٥﴾﴾

نو رسول الله ﷺ د جبريل علیه السلام په ملګرتيا هغه ځای ته ولاړی چې هلته هيڅ بشر نه دی تللی، هيڅ انسان دغه مقام ته نه دی رسېدلی، بلکه داسې ځای ته ولاړی چې هلته نه بشر او نه ملکه تللي دي، بېله جبريل علیه السلام څخه، فقط جبريل علیه السلام دغه ځای او مقام ته ورغلی دی، رسول الله ﷺ فرمايي: دلته مې جبريل علیه السلام ته وکتل

(c) kitabton.com: The Digital Library

هغه په داسي شکل سو لکه هغه څيري، زړه، شوږيدلی بوريا، دا تول د الله ﷻ د بيري ځخه، دا د جبريل عليه السلام حال ؤ، هغه جبريل چي ذِي قُوَّةٍ، ذِي جَبَرُوت او شَدِيدُ الْقُوٰى دی الله عزوجل هم شديدُ القوٰى بللی دی، خو دغه شديدُ القوٰى جبريل چي دغه مقام او قُرب ته ورسېدی د الله ﷻ له بيري يې دغه حال ؤ، دلته نو جبريل عليه السلام و درېدی ويل: يا محمّد! مخ ته ولاړ سه! ور دمخه سه! مګر زه: قسم په الله که يو قدم نور ور د مخه سم د الله ﷻ په الهي نُور به وسوځل سم. سعدي رحمه الله په دغه باره کي وايي:

شبی برنشست از فلک درگذشت — بتمکين وجاه از مَلَک درگذشت
چنان گرم درتيه قُربت براند — که در سِدرَه جبريل ازو باز ماند
بدوگفت سالار بيت الحرام — که ای حاملِ وحی برتر خِرام
چو در دوستي مخلصم يافتي — عنانم زصحبت چرا تافتی؟
بگفتا فراتر مجالم نماند — بماندم که نيروي بالم نماند
اگر يک سرِ موی برتر پرم — فروغ تجلّی بسوزد پرم

جبريل عليه السلام و ويل: قسم په الله که يو قدم ور د مخه سم د الله ﷻ په نور به وسوځل سم، نو رسول الله، حبيب الله، محمّد مصطفٰی ﷺ يوازي مخ ته ولاړی، داسي ځای ته ولاړی چي هلته نه بشر تللی دی نه ملکه، دا د الله ﷻ له طرفه د دې امت و رسول: محمّد ﷺ ته عزت او إکرام دی، رسول الله ﷺ فرمايي: ور د مخه سوم او مخ ته ولاړم څو د سدرةُ الْمُنتهٰی درختي يا وُني ته ورسېدم، رسول الله ﷺ د سدرة الْمُنتهٰی د وُني تعريف او بيان را ته کوي او فرمايي: دغه ونه يوه عادي ونه وه، د دغي وُني پاني لکه د فيل غوږونه لوی لوی پاني وې، په ښکاره او ظاهره د ښايست کوم خاص شئ نه پر معلومېدی، رسول الله ﷺ فرمايي: زه پر دغه حال وم چي د الله ﷻ د نور تجلي دغه د سدرة الْمُنتهٰی پر ونه ښکاره سوې او ونه په دغه الٰهي نور کي پټه سوه، الله ﷻ فرمايي:

﴿إِذْ يَغْشَى ٱلسِّدْرَةَ مَا يَغْشَىٰ ﴿١٦﴾﴾

يعني: کله چي دغه د سدره ونه هغه شي پټه کړه چي پټه کړې يې وه.
يعني: د رب عزوجل تجلّی او انوار پر دغه ونه پلوشې او وړانګې واچولې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿مَا زَاغَ ٱلْبَصَرُ وَمَا طَغَىٰ ﴿١٧﴾﴾

د محمّد ﷺ سترګې نه وې ګرځېدلې بلې خوا ته، یعنې: د ډېر ادب په سبب یې بل طرف ته هیڅ نه کتل.

﴿لَقَدْ رَأَىٰ مِنْ ءَايَـٰتِ رَبِّهِ ٱلْكُبْرَىٰٓ ﴿١٨﴾﴾

د الله عزوجل د الوهیت او قدرت لویې علامې یې ولیدلې.

رسول الله ﷺ د سدرة المنتهٰی ونه یا درخته ولیدل، هغه هم په داسې حال کې چې بېله کوم حائله او پردې او د الله جل جلاله په انوارو پټه وې، دا کومه لویې او کوم مقام دی، رسول الله ﷺ فرمایي: کله چې دغه ونه په الٰهي نور کې پټه سوه، د هغه خپل عادي حاله واوښتل شکل او رنګ یې تغیر وکړی، په دغه وخت کې د دې ونې د بهار او سینګار داسې حالت ؤ چې د هغې د حسن او جمال حال هیڅ بشر نه سي بیانولای، ښاخونه یې یاقوت او زبرجُد وه، د وُنې پر شا وخوا داسې ښایسته شیان ګرځېدل لکه د سرو زرو پتنان، یا طلایي پتنګان ، رسول الله ﷺ فرمایي د سدرة المُنتهٰی د وُنې شکل دومره فرق وکړی او د ښایست هغې درجې ته ورسېدل چې د هیڅ انسان په وس او طاقت نه ده پوره چې د هغې د حسن او جمال تعریف او توصیف وکړي، ژبه او الفاظ له دې څخه عاجزه دي چې د سدرة المُنتهٰی د وُنې د وصف او ښایست بیان دې وکړي، دا په هغه حالت کې چې د الله جل جلاله په نور او تجلو پټېږي.

د چا ژبه له دغه توصیفه او تعریفه عاجزه سوه؟ د هغه چا ژبه چې تر ټولو انسانانو فصیح او بلیغ دی د رسول الله محمّد مصطفٰی ﷺ ژبه د سدرة المُنتهٰی د وُنې د ښایست د تعریف او توصیف څخه عاجزه سوه، د هغه په قدرت نه وه پوره چې دغه حالت بیان کړي، حال دا چې رسول الله ﷺ تر ټولو انسانانو ډېر فصیح دی.

دغه د سدرة المُنتهٰی ونه د الله جل جلاله له مخلوقاتو څخه یو مخلوق دی، خو کله چې د الله جل جلاله په نور پټه سوه سیدُ البشر، اکملُ البشر ﷺ یې د توصیف او بیانه څخه عاجزه سو، نو په خپله د حق تعالٰی د ذات په باره کې څه خیال او فکر کوې؟ دا خبرې تر خیال او فکر لوړې دي، کمالُ الجمال، الله جل جلاله لره دی او جمالُ الکمال، رب العالمین تعالٰی لره دی، په دغه مبارک او عجیب ځای کې رسول الله ﷺ د خپل رب عزوجل سره بېله

(c) ketabton.com: The Digital Library

حائله او بېله واسطې خبري وکړې، د دوی په منځ کې هیڅوک نه وه وحې نه وې او هلته کوم ترجمان نه ؤ، حق تعالیٰ بېله واسطې خبري ور سره وکړې، موسیٰ علیه السلام کلیم الله دی، ابراهیم علیه السلام خلیل الله دی او زموږ معزز پیغمبر محمّد مصطفی ﷺ رسول الله، کلیم الله، خلیل الله او حبیب الله دی، ټول شرف او عزت د الله عزوجل له طرفه په ده ﷺ کې جمعه سوی دی، په دغه نادره او نه پېښېدونکي ملاقات کې الله جل جلاله خپل رسول ﷺ امر کړی چې پرخپل امت لمونځ فرض وګرځوي.

الله جل جلاله چې کوم عبادتونه پر موږ فرض کړي دي هغه ټول د جبریل علیه السلام په واسطه سره را ته راغلي دي، ټول حلال او حرام، ټول فرائض لکه روژه، زکوة، حج او نور ټول احکام موږ ته د وحیو په واسطه را رسول سوي او راباندي فرض سوي دي، بېله لمانځه، لمونځ د الله جل جلاله په مستقیم امر سره او د الله عزوجل په مستقیمو خبرو سره بېله واسطې را باندي فرض سوی دی، د الله جل جلاله په قدرت کې وه او کولای یې سوای چې لمونځ هم د وحیو په واسطه را باندي فرض کړي، مګر یا! د دې دپاره چې په اسلام کې د لمانځه درجه او مقام معلوم سي نو په لمانځه سره یې بېله واسطې امر کړو.

دا هم د الله جل جلاله په قدرت کې وه چې رسول الله ﷺ پر مځکه وي او بېله واسطې یې په لمانځه سره امر کړي چې پر مځکه یې بېله واسطې خبري ور سره کړي وای، مګر یا! رسول الله ﷺ یې لوړ بوتلی او هلته یې په دغه مشرف مقام کې لمونځ پر فرض کړی، دا دپاره د دې چې موږ مسلمانان د لمانځه سره بې پروایي و نه کړو، د لمانځه درجه او مقام وپېژنو.

الله جل جلاله په دغه مشرف او معزز ځای کي په لمانځه مکلف کړو، نو خود رسول الله ﷺ فرمایي: زموږ او د کفارو په منځ کې فرق لمونځ دی، که چا پرېښاوه هغه کافر سو او لمونځ د اسلام عمود دی، رسول الله ﷺ فرمایي:

« الْعَهْدُ الَّذِي بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمُ الصَّلَاةُ فَمَنْ تَرَكَهَا فَقَدْ كَفَرَ » [رواه الترمذي]

چې دا د لمانځه په باره کې لوی امر دی، د لمانځه دپاره دغومره شرف او عظمت کافي دی چې د الله جل جلاله په مستقیم امر سره فرض سو او په داسي مبارک ځای کې فرض سو چې هلته نه بشر رسېدلی دی نه ملکه، بېله سردار کونین محمّد

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصطفی ﷺ څخه.

دلته باید د لمانځه لوړه درجه او لوی مقام د یوه مثال په راوړلو سره هم باید و پیژنو، او مثال د ممنوعاتو څخه نه دی، هغه دا چې په دنیا کې دا معمول او قانون دی چې یو څوک د یوه پاچا حضور ته د میلمه پر قسم ورسي د هغه پاچا له طرفه یوه هدیه او سوغات ورکول کیږي، نو رب العالمین چې د پاچهانو پاچا دی خپل رسول ﷺ او د هغه و امت ته یې په دغه شانداره ملاقات کې څه شي په هدیه کې ورکړی؟ لمـــــــــــونـــــــــــځ.

تاسي د لمانځه دغه لوړ مقام او لوی قدر ته وګوری! د اختر په ورځ لمونځ، د جمعې په ورځ لمونځ، د لمر یا سپوږمۍ د تندري نیولو په وخت کې لمونځ، د بیري په وخت کې لمونځ، د خوشالۍ په وخت کې لمونځ، د باران د غوښتنې په وخت کې لمونځ، لمونځ هغه شئ دی چې مخلوق و خالق ﷻ ته نژدې کوي، لمونځ د رب ﷻ او د هغه د بندګانو په منځ کې رابطه ده.

پسله دغه عظیم او مشرف ملاقاته رسول الله ﷺ بیرته رجعت وکړی او را وګرځېدی، په لار کې یې د موسٰی علیه السلام سره ولیدل، موسٰی علیه السلام پوښتنه څني وکړه چې الله جل جلاله په څه شي امر کړې؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: زما رب امر کړم چې په یوه شپه او ورځ کې پنځوس لمنځونه زما پر امت فرض کړم، موسٰی علیه السلام و ویل: ما د بني اسرائیلو څخه تر دغه کم یا لږ غوښتل خو د هغو په وسه نه سوه پوره او نه یې کول، بیرته دې خپل رب ته رجوع وکړه او ستا د اُمت دپاره تخفیف څني و غواړه، رسول الله ﷺ و جبریل علیه السلام ته وکتل لکه په دغه باره کې چې مشوره څني غواړي، جبریل علیه السلام اشاره ورته وکړه که دې خوښه وي هـو، رسول الله ﷺ هم خپل رب العالمین جل جلاله ته رجوع وکړه.

اوس نو د دغه رجوع څخه مقصد دا دی چې بیرته یې و سدرة المُنتهٰی ته رجوع وکړه او که څنګه؟ (والله اعلم) مګر په ظاهره داسې ښکاري چې دغه رجوع په دعاء سره وه، یعني: دعاء یې وکړه.

په هرصورت رب ﷻ ته یې رجوع وکړه او وې غوښتل چې دغه لمنځونه زما

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرامت څه لږ سي، الله جل جلاله لس لمنځونه پرکم کړه، بيا هم موسیٰ علیه السلام ورته وايي: چي ډير دي او رسول الله ﷺ هم رجوع کوي، څو دېرش سوه او بيا شل سوه او بيا لس سوه او بيا پنځه سوه، بيا هم موسیٰ علیه السلام و ويل: ما د بني اسرائيلو څخه تر دغه لږ غوښته او نه يې سواى آداء کولاى، نور هم د الله عزوجل څخه تخفيف وغواړه مګر رسول الله ﷺ و فرمايل: د دغه ډيري مراجعې په سبب حياء را ته ودرېدل نوره رجوع نه سم کولاى زه په دغه راضي يم او قبلوم يې او بيا د الله جل جلاله له طرفه و فرمايل سوه: دغه لمنځونه په آداء کولو کي پنځه دي مګر ثواب يې د هغه پنځوسو سره برابر دی.

ورونړو او خوندو! موږ او تاسي په يوه شپه او ورځ کي د الله جل جلاله دپاره پنځه لمنځونه آداء کوو خو هغه هم ځيني ناوخته ځيني قضاء سوي خو الله جل جلاله دغه پنځه لمنځونه موږ ته په پنځوسو لمنځو را حسابوي، دا هم د رحيم او کريم رب عزوجل فضل او کرم دی، که چيري موږ په هغه پنځوسو لمنځو مکلف واى څه حال به مو واى؟

نو دا د الله جل جلاله کرم او احسان دی چي لمنځونه يې پنځه را باندي فرض کړه او ثواب د هغه پنځوسو لمنځو را کوي، بيا نو رسول الله ﷺ د هغه معراج په واسطه بيرته بيت المقدس ته را وګرځېدی او د بيت المَقدس څخه يې بيرته مکې مکرمې ته تشريف را وړی.

دا نو د إسراء څخه عَوده او بېرته را ګرځېدل دي، رسول الله ﷺ پر لاري څه شيان وليدل، يا څه شيان ورته پېښ سوه، هغه دا چي رسول الله ﷺ پر براق سپور ؤ او د يوې قافلې پر محاذاة يا برابري تېرېدی چي دغه قافله هم د قريشو وه چي له شامه مکې مکرمې ته رهي وه، د دغي قافلې څخه يوه اوښ دغه د براق تګ او تېزوالى وليدی او و تورېدی، د قافلې څخه يې وځغستل دومره ليري ولاړی چي د قافلې د خلکو څخه ورک سو، دوی پسي ګرځي او نه يېويني ځکه شپه او تاريکه ده، رسول الله ﷺ ورږغ کړه چي اوښ مو په فلاني ځاى کي دی، خلک په تعجب کي سوه لوړ د هوا څخه ږغ اوري او څوک نه ويني، خو هغه ځاى ته ورغله او اوښ يې پيدا کړی، خير رسول الله ﷺ په دغه شپه بيرته مکې مکرمې ته راغلی، دغه ټول سفر او دغه ټولي واقعې په دغه يوه شپه کي بلکه تر يوې شپې لا هم په لږ وخت کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېښې سوې، څکه په دغه شپه کې ولاړی او په هغه شپه کې بېرته تر سهار د مخه راغلی.

کله چې سهار سو رسول الله ﷺ د کعبې شریفې سره ناست دی او په فکر کې ډوب دی، د دې عجیب سفر تر تاثیر لاندې دی، د الله جل جلاله سره ملاقات، د انبیاء علیهم السلام سره ملاقات او بل په دې فکر کې دی چې قریش به د دغه خبر په اورېدلو سره څه عکس العمل ښکاره کړي؟ په خپل فکر کې غرق دی او دغه حالات چې ور ته پېښ سوي دي هغه په خیال او فکر کې ورګرځوي، ابوجهل ولیدی چې محمّد ﷺ په فکر کې ډوب دی او چرت وهي، ابوجهل ملعون راغلی ورته کښېنستی او د پسخند پر قسم یې ورته و ویل: یا محمّد! آیا یو شئ پېښ سوی دی؟ رسول الله ﷺ ویل: هو! برایې شپه بیت المقدس ته ولاړم او بیرته راغلم، ابوجهل خبیث ته خندا ورغله خو ځان یې ټینګ کړی او ویل: هلته دې څه وکړه؟ رسول الله ﷺ ویل ولاړم هلته مې لمونځ وکړی او بیرته راغلم، ابوجهل خندل او ناري یې کړه: یا معشر بني کعب بن لؤی! راسی محمّد څه وایي، قریش سره را ټول سوه ویل: څه قصه ده؟ ابوجهل لعنة الله علیه و ویل: اوس د محمّد درواغ ښکاره سوه غوږ ونیسی غوږ ونیسی څه وایي؟

ابوجهل ویل: موږ پر اوښانو او په ډېرو مشکلاتو یوه میاشت وروسته بیت المقدس ته رسیږو او په ډېره ستړیا یوه میاشت پر لاري بیا بیرته دلته را رسیږو خو دئ تېر ماښام ولاړی او بیرته راغلی او دلې بیده هم سو، خلکو د ابوجهل خبره نه منل چې رسول الله ﷺ دې داسې ویلي وي نو یې د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه ویل: یا محمّد! آیا رشتیا ولاړې او راغلې؟ ویل: هو، خلک متحیّر او په حیرت کې سوه چې دا څه وایي؟ حتّی مسلمانان په فکر کې سوه ځکه دا خبره تر خیال لوړه او د منلو نه ده، د مسلمانانو څخه یو نفر ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه ته په ځغستا ورغلی، دا سړئ د بیري ورغلی چې خبره اوس چپه اوړي د مسلمانانو کار بل ډول کیږي، ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه ویل: خیر څه پېښه ده؟ سړي ویل: رسول الله ﷺ وایي: برایې د شپې بیت المقدس ته ولاړم او تر سهار د مخه راغلم، ټول خلک پر را ګرځېدلي دي او ورته وایي خلاف وایې، په دې خبره سره د اسلام او مسلمانانو کار پای ته رسیږي، ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه و ویل: که ده ﷺ داسې ویلي وي رشتیا وایي (إن قَالَ ذَالِکَ فَقَدْ صَدَقَ) دا بل خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمان دی مګر بیا هم متردد او په شک کې دی، ځکه دا کار او دغه سفر عجیب او غیر طبیعي دی، نو دوی دواړه و رسول الله ﷺ ته ورغله، دلته پر رسول الله ﷺ خلک را ګرځېدلي دي، هغه قریش چې همېشه به یې خلک د رسول الله ﷺ د خبرو له اورېدلو منعه کول اوس نارې وهي، هرڅوک چې و ویني ورته وایي: راسه واوره محمّد ﷺ څه وایي، ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه راغلی و رسول الله ﷺ ته کېښنستی او پوښتنه یې ځني وکړه، ویل: یا رسولَ الله! آیا ته برایي شپه بیت المَقدِس ته ولاړې او بیرته راغلې؟ رسول الله ﷺ ویل: هو، ابوبکر رضي الله عنه و ویل: صَدَقتَ، یعني: ته په دغه خپله خبره کې صادقه یې او زه یې منم، رسول الله ﷺ و فرمایل: أنتَ الصِّدّیق، دلته د اول وار دپاره رسول الله ﷺ دغه د صدیق لقب و ده رضي الله عنه ته ورکړی او د صدیق لقب سبب هم دغه د إسراء او معراج واقعه وه، دغه لقب د ابوبکر الصِّدّیق رضي الله عنه دپاره په ایمان کې لوړه درجه او لوی مقام دی.

کله چې رسول الله ﷺ و ویل هو، ده هیڅ شک او تردد و نه کړی، فوراً یې و ویل: صادقه یې، بېله نقاشه بېله پوښتنې چې و وایي څنګه ولاړې او پرڅه شي ولاړې؟ بېله هرڅه! صادقه مسلمان ؤ، د خبرې د اورېدلو سره یې سمدستي و ویل: صَدَقتَ او رسول الله ﷺ ورته و ویل: أنتَ یَا أَبَا بَکر! الصِّدّیق.

قریشو و ابوبکر الصِّدّیق رضي الله عنه ته و ویل: ته څنګه دا خبره منې او څنګه ورته وایې صَدَقتَ؟ موږ یوه میاشت پرلار تېروو، تکلیفونه او خوارۍ را باندې تېرېږي بیا نو هلته رسېږو او دئ په یوه شپه ولاړی او بیرته راغلی؟ ابوبکر الصِّدّیق رضي الله عنه و ویل: زه د ده ﷺ خبرې چې تر دغه لا هم عجب کار وي منم، زه د ده هغه خبرې منم چې له آسمانه په یوه لحظه کې ورته راځي، زه یې په هغه وحیو کې صادق بولم چې د آسمان د خالق له طرفه ورته راځي او اوس یې بیت المَقدِس ته تګ عجب وبولم او نه یې ومنم؟ بیا نو ابوبکر الصِّدّیق رضي الله عنه إراده وکړه چې خلکو ته د رسول الله ﷺ صداقت او رشتیا ویل ورښکاره کړي او دا ثابته کړي چې رسول الله ﷺ صادقه دی، نو و ویل: یا رسولَ الله! موږ خبر یو چې تا په پخوا کې بیت المقدس نه دی لیدلی او ته هلته نه یې تللی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورونړو! تاسي ته هم معلومه ده چي رسول الله ﷺ په هغه خپلو سفروکي شام ته تللی ؤ، خو بیت المقدس ته نه تللی ؤ او نه یې لیدلی ؤ.

نو ابوبکرالصدّیق رضي الله عنه و ویل: تا بیت المقدس په خپل ژوند نه دی لیدلی خو موږ تللي یو او لیدلی مو دی او په حاضرو خلکو کي هم داسي ډیر خلک سته چي بیت المقدس یې لیدلی دی، دا چي ته تېره شپه ولاړې او و دي لیدی نو موږ ته د هغه بیان وکړه، رسول الله ﷺ هم د بیت المقدس د علامو په بیانولو شروع وکړه، ویل داسي مسجد دی او داسي جوړ سوی دی، داسي یې عمودونه دي، د مسجد لویي لویي علامې بیانوي، دلته ځیني قریش حاضر وه چي بیت المقدس ته به ډیر تله او راتله، هغو پوښتني شروع کړې د هر شي پوښتنه کوي او د هغه مفصل جواب او بیان غواړي.

ورونړو! تاسي ته معلومه ده که یو څوک مسجد ته د لمانځه د آداء کولو دپاره ولاړ سي هغه نفر لمونځ کوي او بیرته را وزي، د مسجد پر دروازو او کِلکِنانو فکر نه کوي چي څو دروازې څو کِلکنان څو ستني یا عمودونه لري او داسي نور ډیر شیان د دغه لمونځ کوونکي په فکر کي نه وي، رسول الله ﷺ هم هلته د لمانځه او د انبیاء عليهم السلام د ملاقات دپاره تللی ؤ، د مسجد و تعمیر یا نقشې او داسي نورو شیانو ته یې نه فکر ؤ او نه یې په یاد وه او نه ورته معلوم وه، خو قریش قصداً دغسي پوښتني کوي چي دئ ﷺ غلط سي یا معلومات ورته نه وي او د دوی خبره پر جوړه سي، مګر د قادر مطلق الله ﷻ په إراده بیت المقدس د ده ﷺ مخ ته راوړل سو او دئ ﷺ ورته ګوري، هر یو چي د هر شي پوښتنه وکړي رسول الله ﷺ د هغه جواب ورته وایي، رسول الله ﷺ یېویني او دوی یې نه ویني، رسول الله ﷺ د بیت المقدس ټولي علامې په مکمل ډول ورته بیان کړې، چي څوک پوښتنه وکړي رسول الله ﷺ هغه ته ګوري او جواب ورته وایي، ټول قریش په تعجب کي دي خو بیا هم د قریشو کفار دا خبر نه مني.

رسول الله ﷺ و فرمایل: زما سره نوري علامې هم سته، قریشو ویل: هغه څه شي دي؟ ویل قافله: ستاسي قافله پر لاري ده، د قافلې په مخ کي یو سور اوښ دی او دوې غرارې پر بار دي حتّی هغه شیان یې ورته و ویل چي په دغه اوښ د ښایست او زینت دپاره ځړول سوي وه او د دغي قافلې څخه په فلانی منطقه کي یو اوښ ورک

(c) ketabton.com: The Digital Library

سو، ما ورېغ کړه او اوښ مي وروښاوه.

همدارنګه د دغي قافلې سره په يوه لوښي کي اوبه وې چي سر يې بند او تړلی ؤ ما هغه اوبه وچښلې، څرنګه چي د قافلې خلک د اوښ د را وستلو دپاره تللي وه زه يې نه وليدم، قريشو ويل: ښه دغه قافله چي تا پرلاري وليدل له دغه ځايه څومره او په کومه اندازه ليري ده؟ او ستا په حساب څو ورځي وروسته به دلته را ورسيږي؟ رسول الله ﷺ وويل: پسله درو ورځو دلته را رسيږي.

اوس نو په دغه خبرو کي هيڅ درواغ نه ځاييږي ځکه چي رسول الله ﷺ پرون هم د دوی سره په مکه مکرمه کي ؤ او نن هم د دوی سره دی او قافله پرلاري ده او دلته درې ورځي وروسته رارسيږي او رسول الله ﷺ هغه قافله ليدلې ده او خبري يې ور سره کړي دي، اوبه يې څني چښلي دي، دلته د درواغ ويلو هيڅ امکان نسته، خلکو وعده سره وکړه چي د دغي قافلې د را رسېدلو انتظار به کوي، څو هغه ورځ را ورسېدل چي په دغه ورځ بايد قافله را ورسيږي، سهار وختي د مکې مکرمې ډير خلک دباندي ور و وتل او د قافلې انتظار کوي، واقعاً هم په دغه ورځ قافله را ورسېدل او د قافلې په مخ کي هغه سور اوښ دی او هغه علامې هم ټوله پر سته کومي چي رسول الله ﷺ بيان کړي وې، کله چي قافله را ورسېدل قريشو پوښتنه څني وکړه چي ستاسي اوښ ورک سوی ؤ؟ ويل: هو اوښ مو ورک ؤ او د يو چا ږغ مو واورېدی چي اوښ يې را وښوی او اوښ هم هلته ؤ، اوس د قافلې خلک پوښتنه کوي چي تاسي چا خبر کړاست چي موږ ته دغه واقعې پيښي سوي دي؟ قريشو ويل: دا محمّد ﷺ ؤ او هغه دغه خبر راوړی، خو سره د دغو لويو معجزاتو بيا هم قريشو نه ايمان را وړی او نه مسلمانان سوه.

دغه د إسراء او معراج واقعه د هغو معجزو څخه نه ده چي الله جل جلاله خپل حجت او دليل پر کفارو قائم او ثابت کړي بلکه دغه حادثه او واقعه د دې دپاره وه چي الله جل جلاله پر خپل محبوب ﷺ هغه غم او تشويش کم کړي، کوم چي دې ﷺ يې زهيراوه او د رسول الله ﷺ زړه ثابت او قائم کړي، د دغي واقعې څخه په خپله رسول الله ﷺ مقصد ؤ نه د خلکو دپاره د معجزو اثبات، د دغه مقصد د اثبات دپاره د الله عزوجل هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

قول دليل دی چي فرمايي:

﴿لِنُرِيَهُۥ مِنۡ ءَايَٰتِنَآۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡبَصِيرُ ۝﴾

يعني: دغه إسراء او معراج ته د رسول اللهﷺ بيول د دې دپاره وه چي موږ وده ﷺ ته د خپل قدرت ځيني دلائل او علامې ورښکاره کړو.

ورونو! دلته د يو څو تنبيهاتو يا يوې تبصرې ضرورت وينم. هغه دا چي: کفار خو کفار دي نه قرآن مني نه د رسول اللهﷺ نبوت، نو هغه به په دغسي معجزو کله اقرار او اعتراف وکړي، خو ډير افسوس ځای دا دی چي په مسلمانانو کي هم داسي څوک پيدا سي چي د دغسي خارق العاده پيښو څخه په عقلي دلائلو سره انکار کوي، د دغسي خلکو د جواب او قناعت دپاره که څه هم ډير عقلي دلائل سته خو بيانول يې ډير وخت غواړي او د هغو په بيانولو سره موږ د خپلي موضوع څخه دباندي وزو، نو د هغو د جواب او قناعت دپاره په دغه راتلونکو مختصرو جملو او څو جوابو سره کفايت کوم.

لومړئ: هر هغه څوک چي پر خالقُ المعجزات الله جل جلاله ايمان ولري هغه ته ډير آسانه دي چي پر هر څه ايمان را وړي، ځکه که په زړه کي پر الله عزوجل او د هغه پر کامل قدرت ايمان ثابت او قائم سي بيا نو په دنيا کي داسي شئ نه پاته کيږي چي هغه ته دي موږ غير ممکن ووايو.

دوهم: زموږ مسلمانانو عقيده دا ده چي د رسول اللهﷺ په ژوند کي د ده ﷺ عمده او ښکاره صفت دا دی چي دئ ﷺ رسولُ الله او نبيُ الله دی، نو په دې کي هيڅ شک نسته چي نبوت او رسالت د هغه غيبي معانيو څخه دی چي زموږ د عقل او احساس تر معانيو او مقياسو نه لاندي کيږي، نو داسي معجزې او د بشري عادته څخه مخالف کارونه د ده ﷺ د رسالت په کيان او ذات کي موجود دي، دغه معجزې او خارق العاده کارونه د ده ﷺ د ذات څخه تر هغو نه سو ليري کولای او نه سو جلا کولای تر څو د ده ﷺ د ژوند څخه د نبوت صفت ايسته نه کړو، يعني: نبي يې و نه بولو او دا کار هغه وخت کولای سو چي په ښکاره سره د دين څخه انکار وکړو (العياذ بالله) او تاسي پوهيږئ کله چي دين د شک او انکار ځای وګرځي بيا نو د معجزو د انکار يا اثبات دپاره بحث کول بې ځايه او بې معنی دي.

(c) kitabton.com: The Digital Library

درېيم: موږ ولې فکر نه کوو چې زموږ او ستاسې پر شا وخوا ټول شيان د خالقِ قدير ﷻ معجزې دي، کواکب او نجوم معجزه ده، د آسمانو حرکت معجزه ده، د جاذبې قانون معجزه ده، په انسان کې عصبي مجموعه معجزه ده، ستا په بدن کې د وينې جوړېدل او بېدل معجزه ده، ستا په بدن کې ستا روح معجزه ده، دغه انسان په خپله معجزه دی. تاسې نه ګورۍ چې يوه فرانسوي عالم (شاتو بريان) پر انسان کوم او څه نوم ايښی دی؟ دئ وايي: انسان يو غيبي او مجهول حيوان دی (لميتا فيزيقي حيوان) يې بولي.

خو انسان د اوږده اُلفت او همېشني عادت په واسطه په دغو ټولو شيانو کې د هغو معجزه توب هېر کړی دی او د خپل جهل او غرور په سبب وايي: دغه شئ چې دا ته يې را ته وايې دا زما عقل نه قبلوي او نه يې مني.

او هغه شيان چې د انسان ناقص عقل په قانع کېږي د خپل کفر او ايمان دپاره مقياس او ترازو ګرځوي، چې دا د انسان هغه عجيب جهل او ناپوهي ده، سبحان الله! انسان چې هر څومره په علم او مدنيت کې لوړ سي، په ساينس او تکنالوجي پوه سي بيا هم د هغه خپل جهله څخه کار اخلي، خو که انسان لږ څه فکر وکړي ده ته به په ښکاره ډول سره واضحه او روښانه سي چې هغه الله چې دا ټول کون يې په مُعجِز ډول سره پيدا کړی دی، و هغه ته دا هيڅ نه ده ګرانه چې يوه بله معجزه هم پر زياته کړي يا په ځينو هغو قوانينو کې چې عالَم يې پر هغه قوانينو جوړ کړی دی تغير او تبديل را ولي، حتّٰی يوه برېطانوي عالِم (ويليم جونز) هم دغه فکر کړی دی کله چې يې و ويل: هغه قدرت چې دغه عالَم يې خَلق کړی او پيدا کړی دی! هغه د دې څخه نه دی عاجزه چې يو شئ پر دغه عالَم زيات کړي يا يې ځني کم کړي.

فرضًا که دغه کون يا عالَم موجود نه وای او دغسې چا ته چې د دغسې معجزو او خوارق العاده کارو څخه منکره وي ويل سوي وای: چې دغسې کون او عالَم به جوړ سي، هغه به سمدستي ويلي وای چې دا غير ممکنه ده، د دغه کون پيدا کېدل به د ده په فکر تر دغه معجزې ډېر ناممکنه وای.

نو د دغو څولړو دلائلو په وړاندې کولو سره پر هر مسلمان دا لازمه ده چې بايد خامخا پوه سي چې رسول الله ﷺ رسول الله دی او الله جل جلاله په دغو معجزو سره مکرم کړی دی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

له څرنګه چې د کون او د ژوند نوري ټولي معجزې له سره کېږي او زموږ عقلونه يې په آساني سره قبلوي، دغه رنګه بايد دغه معجزه هم په سهولت او آساني سره قبوله کړو.

د عقبې سره اول بيعت

موږ مخ کي درته وويل چي د بعثت د يوولسم کال د حج په موسم کي د اهل يثرِب څخه شپږ نفره اسلام ته داخل سوه او د رسول اللهﷺ سره يې وعده وکړه چي موږ به ستا رسالت او اسلام خپل قوم ته رسوو، نو د دوی د کار نتيجه دا سوه چي په را تلونکي موسم کي يعني: د بعثت د دوولسم کال د حج په موسم کي چي د ميلادي سنې د (٦٢١) کال د جولای مياشت وه د يثرِب څخه دوولس نفره مسلمانان د حج دپاره راغله چي په دوی کي پنځه نفره هغه کسان وه چي په تېر کال کي يې د رسول اللهﷺ سره ليدلي وه او هغه شپږم نفر چي د دوی سره په سږ کال کي نه ؤ راغلی هغه جابر بن عبدالله بن رِئاب ؤ او د دغو نوو راغلو اوو نفرو نومونه په داسي ډول سره وه:

١ - ذکوان بن عبد القيس (الخزرجي) چي د بني زُريق څخه ؤ.
٢ - معاذ بن الحارث (الخزرجي) چي د بني نجار څخه ؤ.
٣- عُباده بن الصامت (الخزرجي) چي د بني غنم څخه ؤ.
۴- يزيد بن ثعلبه (الخزرجي) چي د بني غنم د حُلفاوو څخه ؤ.
۵- العبّاس بن عُباده (الخزرجي) چي د بني سالم څخه ؤ.
٦ - ابوالهيثم بن التيهان (الأوسي) چي د بني عبدالأشهل څخه ؤ.
٧ - عُويم بن ساعده (الأوسي) چي د بني عَمرو بن عوف څخه ؤ.

دغه دوه آخرني نفر د أوس د قبيلې څخه وه او نور ټول د خزرج د قبيلې څخه وه، دغو دوولسو نفرو د رسول اللهﷺ سره په منٰی کي د عقبې سره وليدل او دالته يې بيعت هم ور سره وکړی، دا هغه بيعت دی چي بيعت النساء ورته ويل کيږي، يعني: د ښځو بيعت، که څه هم په دغه بيعت کي ښځي نه وې موجودي خو نوم د بيعت النساء په دې سبب پر کښېښوول سو چي په دې بيعت کي پر ايمان، اطاعت او ښو اخلاقو وعده وه، په دې بيعت کي جهاد نه ؤ او د ښځو بيعت هم داسي ؤ چي د الله جلّ جلاله پر وحدانيت او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ پر رسالت به ایمان لري.

الله جل جلاله لره به شریک نه نیسي.

لمونځ او د الله جل جلاله اطاعت به کوي.

غلا او زنا به نه کوي.

څرنګه چې په دغه اوسني بیعت کې که څه هم د نارینه وو سره ؤ خو د جنګ او جهاد ذکر پکښې نه ؤ نو له همدې جهته بیعت النساء ورته وویل سوه.

امام بخاري د عُباده بن الصامت رضي الله عنه څخه روایت کوي چې رسول الله ﷺ را ته وویل: راسی پر دې بیعت را سره وکړی چې الله ته به هیڅ شریک نه نیسی، غلا به نه کوی، زنا به نه کوی، خپل اولادونه به نه وژنی، یو له بله به تهمت او بُهتان نه سره وایاست، په ښو کارو کې به زما نا فرمانی نه کوی.

که چا پر دغو کارو وفاء وکړه د هغه اجر پر الله دی او که د چا څخه د دغو کارو مخالف کار پیښ سو او په دنیا کې جزاء ورکول سوه هغه یې کَفاره ده او که د چا څخه مخالف کار پیښ سو او الله جل جلاله یې حال پټ کړی، یعني: څوک نه سوه په خبر د هغه حساب پر الله دی که یې خوښه وه جزاء به ورکړي او که یې خوښه وه وبه یې بخښي.

عباده رضي الله عنه وایي موږ پر دغو کارو بیعت ور سره وکړی، دغو نفرو د خپل اسلام اظهار وکړی او په اسلام سره یې اقرار وکړی او د ډیرو نفرو د ایمان را وړلو خبر یې هم و رسول الله ﷺ ته و وایه چې هلته په مدینه منوره کې نورو ډیرو نفرو هم ایمان را وړی دی، کله چې د حج موسم پای ته ورسېدی نو دغو نفرو د رسول الله ﷺ څخه وغوښتل چې د دوی سره یو نفر مدینې منورې ته ولیږي چې هلته مسلمانانو ته د اسلام احکام او قرآن وروښیي او هغه کسان چې تر اوسه پر شرک پاته دي په هغو کې اسلام نشر کړي، ځکه هلته په مدینه منوره کې اسلام نشرېږي، رسول الله ﷺ هم د دغه سفارت دپاره د هغو ځوانانو څخه یو ځوان انتخاب کړی چې د سابقینُ الأولین یعني: اولو مسلمانانو څخه ؤ چې هغه مُصعَب بن عُمَیر رضي الله عنه ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مدینه منوره کې د اسلام اول سفیر

مُصعَب بن عُمَیر رضی الله عنه د مدینې منورې د مسلمانانو په ملګرتیا مدینې منورې ته ولاړی او هلته د اسعد بن زُراره رضی الله عنه په کور کې اوسېدی او دوی دواړو په شوق او حماس، په جِد او جهد سره په اهل یثرِب کې اسلام نشراوه او مُصعب رضی الله عنه په مدینه منوره کې د مُقرِئ په نامه سره مشهوره سو (مُقرِئ) یعني: د قرآن مجید ویونکی. د مُصعب بن عمیر رضی الله عنه د دعوت د کامیابۍ د مشهورو قصو څخه یوه قصه دا ده:

چې اسعد بن زُراره رضی الله عنه یوه ورځ مُصعب بن عُمیر رضی الله عنه له کوره را وایستی او غوښتل یې چې د بني عبدالأشهل او د بني ظفر کورو ته د دعوت دپاره ولاړسي، هلته ورغله د هغې قبیلې په باغو کې یوه باغ ته ورننوتل او د یوه څاه پرغاړه کښېنستل چې هغه څاه ته (بئرمَرق) ویل کېده، د مسلمانانو څو نفره ورته را ټول سوه د اسلام خبري سره کوي، سعد بن معاذ او اُسید بن حُضَیر چې د بني عبدالأشهل د قبیلې مشران او سرداران وه او په دغه وخت کې پر هغه خپل شرک وه هغو ته چې د مُصعب بن عمیر او اسعد بن زُراره رضی الله عنهما د را تګ خبر ور ورسېدی نو سعد بن معاذ و اُسید بن حُضیر ته و ویل: ورسه دغو دوو راغلو کسانو ته جزاء ورکړه، دوی راغلي دي او غواړي چې زموږ ناپوه خلک له دینه واړوي؟ او د دې څخه یې منعه کړه چې زموږ کورو ته راسي، دا چې اسعد بن زُراره زما د خاله زوی دی نو ته ورسه، که هغه زما د خاله زوی نه وای ما به په خپله دغه کار کړی وای.

اُسید هم خپله نېزه ور سره واخیستل او د دوی پر طرف ور رهي سو، اسعد رضی الله عنه چې د لیري اُسید ولیدی و مصعب رضی الله عنه ته یې و ویل: دغه چه را رهي دی د قوم مشر دی، د الله او دین خبري ورته وکړه، مصعب رضی الله عنه و ویل: که کښېنستی خبري به ور سره وکړم، اُسید چې را ورسېدی په قهر ورته ودرېدی او و یل: د څه شي دپاره دلته راغلي یاست؟ غواړی چې زموږ ناپوهان له دینه واړوی؟ که تاسي و ژوند ته ضرورت لرۍ له دې ځایه څخه ولاړ سی (یعني: که غواړی چې ژوندي پاته سی دلته مه راځی)

مُصعب رضی الله عنه ورته و ویل: ته کښېنه او زما خبري واوره که دي خوښي سوې قبولي

(c) Ketabton.com: The Digital Library

يې کړه او که دي ناخوښه وې هغه شئ مه قبلوه چي ته په ناراضه کېږې او موږ به هم درڅخه ولاړ سو، اُسيد و ويل: د عدل او انصاف خبره دي وکړه، نو يې خپله نېزه پر مځکه جګه کړه او کښېنستی، مُصعب ﷺ د اسلام خبري ورته وکړې قرآن مجيد يې ورته تلاوت کړی، راوي د قصې وايي: په والله د مخه تر دې چي اُسيد خبري وکړي موږ د ده په مخ کي د اسلام نور وليدی، بيا نو اُسيد و ويل: مَا أَحسَنَ هٰذا وَ أَجمَلَهُ، دا څومره ښه او ښايسته خبري دي، نو ويل: که څوک و غواړي چي دغه ستاسي دين ته داخل سي څنګه او څه کار کوي؟ دوی ورته و ويل: اول غسل وکړه، کالي دي پاک کړه، د حق شاهدي آداء کړه او بيا دوه رکعاته لمونځ و الله جَلَّ جَلَالُهُ ته وکړه.

اُسيد ولاړ سو غسل يې وکړی کالي يې پاک کړه، شهادتين يې و ويل او دوه رکعاته لمونځ يې وکړی او بيا يې و ويل: زما تر شا يو سړئ دی که هغه ستاسي متابعت وکړي د ده له قومه هيڅوک د ده مخالفت نه کوي چي هغه سعد بن معاذ دی او زه به يې اوس تاسي ته را ولېږم، بيا يې خپله نېزه ور سره واخيستل او د سعد پر طرف ور رهي سو، سعد بن معاذ چي د خپله قومه سره د مجلس په ځای کي ناست ؤ او د ليري يې اُسيد وليدی قوم ته يې و ويل: په الله سره مي دي قسم وي چي په هغه مخ نه دی راغلی کوم چي ستاسي او له دې ځايه څخه تلی.

کله چي اُسيد خپل قوم ته ودرېدی سعد ورته و ويل: څه دي وکړه؟ اُسيد و ويل: د خلکو سره مي خبري وکړې خو ما داسي شئ نه پکښي وليدی چي هغه دي د تشويش وړ وي او بيا ما منعه کړل چي دلته به نه راځي، دوی ويل: ښه دی څرنګه چي ستا خوښه وي هغسي کوو، خو يوه بله بده پېښه ده (*اُسيد ﷺ غواړي چي سعد بن معاذ په يوه بله طريقه دوی ته ورولېږي*) نو ويل: يوه بله بده پېښه ده، هغه دا چي بنو حارثه را وتلي دي غواړي چي اسعد بن زُراره و وژني، سره له دې چي دوی خبر دي چي هغه ستا د خاله زوی دی، سعد د دې خبري په اورېدلو په قهر سره ولاړ سو خپله نېزه يې ور سره واخيستل د مُصعب او اسعد ﷺ پر طرف ور رهي سو، کله چي يې وليدل چي هغه آرام ناست دي او هيڅ نه ده پېښه نو پوه سو چي د اُسيد مقصد دا ؤ چي زه دوی ته راسم او د دوی خبري واورم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه وخت کې اسعد بن زُراره ﷺ و مُصعب ﷺ ته و ویل: یو سردار او رئیس درته را رهي دی او د ده تر شا لوی قوم ولاړ دی، که دئ ستا د دین متابعت وکړي د ده له قومه هیڅوک ستا مخالفت نه کوي او ټول اسلام ته داخلیږي.

سعد بن معاذ را ورسېدی او په قهر ورته و درېدی، و اسعد ﷺ ته یې و ویل: یا ابا اُمامه! که زما او ستا په منځ کي قُرابت نه وای دغه سړئ به زما څخه ژوندئ نه وای تللی، دننه زموږ کورو ته هغه شیان را وړي چي زموږ نه دي خوښ؟ مُصعب ﷺ و سعد بن معاذ ته و ویل: آیا نه کښېنې چي زما خبري واورې؟ که دي خوښي سوې قبولي یې کړه او که دي ناخوښه وې موږ به درڅخه ولاړ سو، سعد بن معاذ و ویل: دا حق او د انصاف خبره ده، نېزه یې پر مځکه جګه کړه او دئ کښېنستی، مُصعب ﷺ د اسلام خبري ورته وکړې، قرآن مجید یې تلاوت کړی، بیا هم راوي د قصې وایي: په والله د مخه تردې چي سعد خبري وکړي موږ د ده په مخ کي د اسلام په نور پوه سوو، بیانو سعد بن معاذ و ویل: څوک چي مسلمانیږي او غواړي چي ستاسي دین ته داخل سي هغه څنګه کوي؟ مصعب ﷺ و ویل غُسل وکړه، کالي دي پاک کړه، د شهادت کلمې و وایه او دوه رکعاته لمونځ آداء کړه، سعد هم دا کارونه وکړه، بیا یې خپله نېزه ور سره واخیستل او د قوم پر طرف رهي سو، قوم چي د لیري ولیدی نو یې و ویل: په الله مو دي قسم وي په کوم مخ چي تللی وُ په هغه مخ نه راغلی، اوس چي سعد بن معاذ خپل قوم ته ودرېدی ویل: یا بني عبد الأشهل زه په تاسي کي څه مقام لرم؟

هغو ویل: ته زموږ سرداریې، په موږ کي پوه او هوښیاریې.

ده و ویل: ستاسي د نارینه او ښځو سره تر هغو پر ما خبري کول حرام دي چي پر الله او د هغه پر رسول مو ایمان نه وي را وړی، د ده د قوم پر نارینه او ښځو د دغې ورځي د ماځیګر لمر و نه لوېدی چي ټول قوم یې اسلام ته داخل سو، بېله یوه سړي څخه چي د هغه اسلام د اُحُد د جنګ تر ورځي پوري وځنډېدی او د اُحُد په ورځ مسلمان سو، په هغه ورځ یې جنګ هم وکړی او په هغه جنګ کي په داسي حال کي شهید سو چي الله جَلّ جَلالُه ته یې یوه سجده هم نه وه کړې، رسول الله ﷺ د ده په باره کي وفرمایل: (عَمَلَ قَلِیلاً و أجَرَ کَثِیراً) یعني: عمل یې لږ وکړی او اجر یې ډېر واخیستی.

(c) kitabton.com: The Digital Library

مُصعب بن عُمیر رضی الله عنه د رسول الله ﷺ سفیر حتّی په اسلام کې اول سفیر په مدینه منوره کې د اسعد بن زُراره رضی الله عنه په کور کې اوسېدی او خلک یې اسلام ته دعوتول د ورځې او د شپې دعوت کوي، د دعوت په لار کې یې ډېر زحمت ایستی ترڅو چې د انصارو په کورو کې داسې کور نه ؤ چې هلته دې نارینه او ښځې مسلمانان نه وي موجود، په مدینه منوره کې اسلام نشر سو او ډېر زیات خلک اسلام ته داخل سوه.

دغه واقعې د غم تر کال وروسته او تر هجرت د مخه پېښېږي، د بعثت لسم کال د غم کال ؤ او هجرت د بعثت تر دیارلسم کال وروسته وسو، په درو کلو کې دغه تحولات پېښ سوه.

د مدینې منورې د خلکو څخه چې یو نفر مسلمان سې، هغه نفر بیا ډېر کوښښ کوي چې نوره کورنۍ یې هم اسلام ته داخله سي د مثال پر قسم به دغه یوه قصه درته بیان سي:

د عَمرو بن جموح زامنو ایمان را وړی مسلمانان سوه مګر په خپله عَمرو اسلام ته نه سو داخل، زامنو یې دئ اسلام ته دعوتاوه خو ده نه قبلاوه، عَمرو یو بت درلودی د هغه عبادت یې کاوه، زامنو یې غوښته چې ده ته دغه د ده د دین او بت پرستې غلطیا او د ده د معبود عُجز او ضُعف ور ښکاره کړي، نو یوه شپه چې عَمرو بیده ؤ زامنو یې ګنګې او مرداري را وړل دغه د ده بت یې تول په ولړی، پلار چه یې سهار را ویښ سو او غوارې چې د بت عبادت وکړي وې لیدل چې بت یې په مرداري لړلی دی، ویل: دا کار چا در سره کړی دی؟ د لړګي بت ته خبري کوي وایي: چا بې عزته کړی یې؟ ولي داسې سوی یې؟ په اخته دی پاکوي یې او خبري ور سره کوي، ښه یې پاک کړی خوشبویي یې پوري ومښل او بیا یې د هغه عبادت شروع کړی، دا د بت پرستانو او مشرکانو بیعقلي او نا پوهي ده.

دوهمه شپه یې بیا پلار بیده دی زامن یې راغله خونې ته ورننوتل بیا یې بت په مرداري ولړی او ځنې را و وتل، دوهمه ورځ یې بیا پلار ګوري چې معبود او إله یې په مرداري لړلی دی او ورته وایي: چې ته څنګه رب او معبود یې چې د ځان دفاع نه سې کولای؟ بیا یې پاک او خوشبویه کړی، دا وارې یې په غاړه توره هم ور وځړول او ورته وایي: که بیا څوک درته راغلی او ستا بې احترامي یې کول یا یې په مرداري

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلې په دغه توره یې وهه او وې وژنه، و لرګي ته خبري کوي.
خیر درېیمه شپه سوه دئ چي بیده سو بیا یې زامن راغله یو سپئ یې وژلی ؤ او د بت په غاړه یې ور وځړاوه، بت یې تول د سپي په وینو ولړی وروسته یې سپئ او بت دواړه دباندي پر کچره یا انبار وغورځول، سهار چي یې پلار را ویښ سو په بت پسي ګرځي هغه نسته، د همسایګانو په یوه او بل کور کي پوښتني پسي کوي ځو آخر یې بت پر انبار او کچره پیدا کړی او مړ سپئ یې هم په غاړه ځړېږي، بت چي یې پر دغه حال ولیدی نو ویل: والله ته د دې لائق نه یې چي څوک دي عبادت وکړي، عَمرو بن جموحؓ ولاړی ایمان یې را وړی مسلمان سو او د اُحد په ورځ شهید و وژل سو.
د مدینې منورې خلکو د خپل قوم سره دغسي معامله کول چي اسلام ته یې داخل کړي نو ځکه اسلام په مدینه منوره کي نشر او ډېر سو.
د بعثت د دیارلسم کال د حج تر موسم د مخه مُصعب بن عُمیرؓ مکې مکرمې ته راغلی او رسول اللهﷺ ته یې له ځانه سره د کامیابۍ زیري را وړي وه، د یثرِب د قبیلو هغه قصې یې ورته بیانولې چي په هغو کي د دوی د خیر، د اسلحو او قوت حالات په واضحه ډول سره ښکاره وه.

د عقبې سره د اهل یثرِب دوهم بیعت

د بعثت د دیارلسم کال د حج په موسم کي چي د (۶۲۲) میلادي کال د جون میاشت وه د مدینې منورې د مسلمانانو څخه (۷۳) نفره نارینه مسلمانان او دوې مسلماني ښځي د خپل قوم د مشرک حاجیانو سره یو ځای د حج د آداء کولو دپاره را و وتل (تاسي ته معلومه ده چي مشرکانو هم حج کاوه) او دغه مسلمانانو هلته په مدینه منوره کي یا پر لاري سره و ویل: څو ترڅو به رسول اللهﷺ د مکې مکرمې په غرو کي تریخ ژوند او په تکلیفي حالت کي شپې او ورځي تېروي؟
کله چي دغه مسلمانان مکې مکرمې ته راغله د رسول اللهﷺ سره یې د پټ او سِري ملاقات غوښتنه وکړه، هغه داسي:
دغه مسلمانانو دوه نفره و رسول اللهﷺ ته ور ولېږل چي یو یې براء بن معروف ؤ

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بل يې سعد بن مالک ؤ چې دغه سعد بن مالک د عربو د مشهوره شاعرانو څخه ؤ او براء بن معروف د انصارو د مشرانو څخه ؤ، دوی رسول الله ﷺ په رنګ نه پېژندی خو بيا هم قوم ور ولېږل ويل ورسی په پوښتنه به يې پيدا کړی (ځکه رسول الله ﷺ مشهوره ؤ هر چا پيژندی) او د ملاقات وعده ځني واخلی چې کله او چيري به دغه د حج په موسم کې سره ووينو؟ چې بيعت در سره وکړو.

دغه دوه نفره رهي سوه او پرلاري يې پوښتنه وکړه چې محمّد ﷺ چيري دی؟ خلکو ورته وويل: هلته د کعبې شريفې سره ناست دی او که د ده اکا عبّاس پيژنی هغه ور سره ناست دی، براء بن معروف د رسول الله ﷺ اکا حضرت عبّاس ﷺ پيژندی، کعبې شريفې ته چې ورغله وې ليدل چې رسول الله ﷺ د خپل اکا عبّاس ﷺ سره ناست دی، دوی هلته ورغله سلام يې ورته و وايه او ورته کښېنستل، رسول الله ﷺ هم وعليک ورته و وايه او پوښتنه يې ځني وکړه چې څوک ياست؟ براء و ويل: زه براء بن معروف يم او سعد و ويل: زه سعد بن مالک يم.

سعد وايي: کله چې ما و رسول الله ﷺ ته خپل نوم وريادکړی رسول الله ﷺ يوه جمله و ويل چې هيڅکله مي نه هيرېږي او نه به يې هېره کړم، هغه دا چې کله ما د ځان د معرفي کولو دپاره خپل نوم وريادکړی او ومي ويل: سعد بن مالک، رسول الله ﷺ په ډير تعجب او اوږده آواز سره وويل: هغه شـــاعر! دغسي په اوږده آواز، ما ويل: هو شاعر، ځرنګه چې سعد بن مالک ﷺ د مدينې منورې د لوړو او مشهورو شاعرانو څخه ؤ نو رسول الله ﷺ په دې ډير زيات خوشاله سو چې يو شاعر مسلمانيږي دا ولي؟ ځکه په هغه وختو کې د يوه خبر د نشرولو دپاره دغسې وسائل نه وه موجود لکه د نن ورځې راديو، تلويزيون، اخبار، مجله او نور، د دغو شيانو څخه هيڅ شئ نه ؤ، په هغه وختو کې د خبر د نشرولو دپاره فقط دوه شيه موجود وه، يو خطيب او بل شاعر.

نو کله چې يو شاعر مسلمان سي دا داسې مثال لري لکه مسلمانانو چې د راديو يا تلويزيون يو استېشن پيدا کړی، يا يې د اخبار او مجلې د چاپولو مطبعه پيدا کړه، په هغه زمانه کې د هري موضوع او هري واقعې د نشرولو دپاره د شعر اعتبار ډير زيات ؤ، رسول الله ﷺ به په خلکو پسي ګرځېدی په اسلام به يې خبرول او اسلام ته به يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعوتول مګر په شعر پسې په خپله عرب ګرځېدل. شعر په خپله عربو یو له بله سره نقلاوه، حتّی که شعر ښکنځل هم وای خلکو په یاداوه او نقلاوه یې، ځکه د عربو په طبیعت کې شعر خوښ ؤ او د عربو په هر فرد کې که نارینه ؤ که ښځه د شعر ویلو او شاعرۍ طبیعت پروت ؤ، حتّی د هغه ډیرې علاقې په سبب چې عربو د شعر سره درلودل خبرې چې به دې هرڅه ورته وکړې هېرېدې یې، مګر شعر چې به دې یو یا دوه واره ورته وو ایه په یاد به یې سو.

دغه یوه قصه د مثال پر ډول درته بیانوم:

یو وخت! دا بیا وروسته په مدینه منوره کې یو صحرایي عرب و رسول اللهﷺ ته راغلی او مسلمان سو، مسلمانانو لمونځ وروښاوه، لمونځ یې هم زده سو مګر دا یې هیڅ نه زده کېدل چې د هر وخت لمونځ څو رکعاته دي، خلک ورته وایي: سهار دوه رکعاته، ماپښین څلور رکعاته، خو چه هرڅه یې وروښیي نه یې په یادېږي بیا غلط سي، نو رسول اللهﷺ ته کښېنستی ویل: یا رسولَ الله! هیڅ مې نه زده کیږي چې د هر وخت لمونځ څو رکعاته دي، اوس یې رسول اللهﷺ ور ښیي: سهار دوه رکعاته، ماپښین څلور رکعاته، ماځیګر، ماښام، ماخستن، خو صحرایي چې یې وایي غلطیږي، بیا یې ور وښوول بیا غلطیږي، هرڅه چې په وکړي بیا هم غلطیږي نه یې سي زده کولای، خو دلته یَو صحابي موجود ؤ چې شاعر ؤ، هغه و ویل: یا رسولَ الله! که ستا اجازه وي زه به یې ور وښیم، ویل: وروې ښیه، شاعر و ویل: إسمَع یاَ رَجُل! سړیه! واوره:

اِنّ الصَّلوةَ أربَعٌ فَأربَعٌ ★ ثُمّ ثَلاثٌ بَعدَهُنّ أربَعٌ ★ ثُمّ صَلوةَ الفَجرِ لاَ تُضَیِّع

دغه رکعتونه یې په شعر ور وښوول، بس په یاد اوزده یې سوه، مقصد دا چه په عربو کې شعر خاص مقام درلودی، شعر یې په دماغ کې کښېنستی، شعر یې پر ژبو آسانه ؤ، شعر یې په یاداوه او یو له بله یې سره نقلاوه.

نوکله چې سعد بن مالک شاعر مسلمان سو، دا د اسلام دپاره ډیره لویه کامیابي وه، ځکه د ده د شعر په واسطه و اسلام ته دعوت نشرېدی، بل چا داسې نه سوای نشرولای لکه یوه شاعر چې د شعر په واسطه سره نشراوه، نو خود رسول اللهﷺ د سعد بن مالک په اسلام ډیر خوشاله سو او بیا رسول اللهﷺ د دغو دوو نفرو سره وعده وکړه چې په

(c) Ketabton.com: The Digital Library

فلاني شپه به د (عقبې) سره په پټه سره یو ځای کیږو او هلته به ملاقات سره کوو.

(عقبه په منٰی کي د جمرة الأولی سره د یوه غرګي نوم دی)

اوس به قصه د انصارو یوه مشر ته پرېږدو چي د دغه تاریخي تولني او اجتماع هغه چي د شرک او اسلام د مقابلې ورځو ته یې تغیر ورکړی حالات را ته بیان کړي:

کعب بن مالک الأنصاري رضي الله عنه وایي: موږ د مدینې منورې څخه د حج دپاره مکې مکرمې ته راغلو او د رسول الله ﷺ سره مو د ایام تشریق د منځ په شپوکي د عَقَبې سره د ملاقات وعده وکړه، څو هغه شپه را ورسېدل چي موږ د رسول الله ﷺ سره په هغه شپه د ملاقات وعده درلودل، په دې سفر کي پر نورو مشرکانو علاوه زموږ د قوم د مشرانو څخه یو مشر او زموږ د اشرافو څخه یو شریف: عبدالله بن عَمرو بن حَرام چي دئ هم مشرک ؤ را سره ؤ، که څه هم موږ خپل حال زموږ د قوم له مشرکانو څخه پټ ساتی خو د عبدالله بن عَمرو سره مو په دې باره کي خبري وکړې او موږ ورته وویل: یا ابا جابر ته زموږ د اشرافو او مشرانو څخه یو شریف او یو مشر یې او موږ دغه ستا په حال نه یو خوښ، نه غواړو چي سبا د دوږخ اور په تا بلیږي، بیا مو اسلام ته دعوت کړی او د رسول الله ﷺ د ملاقات په وعده مو هم خبر کړی، عبدالله بن عَمرو اسلام قبول کړی او عَقَبې ته هم را سره حاضر سو او د دوولسو نقیبانو د جملې څخه هغه چي په وروسته کي وټاکل سوه دئ هم یو نقیب ؤ.

کعب بن مالک رضي الله عنه وایي: موږ هغه د وعدې په شپه د خپله قومه سره چي مشرکان وه په خپل ځای کي بیده سوو، کله چي د شپې دریمه حصه تېره سوه موږ مسلمانان د رسول الله ﷺ سره د وعدې و ځای ته یو یو او په پټه ور رهي سوو، څو چه د عقبې سره په هغه شېله کي ټول سره یو ځای سوو، موږ ټوله (۷۳) نفره نارینه وو او دوې ښځي را سره وې، چي یوه یې نُسَیبَه بنت کعب وه، چي په أمِ عمّاره شره مشهوره ده او بله یې اسماء بنت عَمرو وه چي أمِ منیع ورته ویل کېده.

موږ په دغه شېله کي سره یو ځای سوو او د رسول الله ﷺ د راتګ انتظار مو کاوه، څو چي رسول الله ﷺ راغلی او د ده سره د ده اکا عبّاس بن عبدالمطلب هم ور سره ملګری ؤ او عبّاس په دغه وخت کي د خپل قوم پر دین ؤ خو بیا یې هم دا خوښه وبلل

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي د خپل وراره په معامله کي حاضر وي او ځان ته پوره اطمينان حاصل کړي.

ورونو! موږ مخ کي و ويل: کله چي براء بن معروف او سعد بن مالک د رسول الله ﷺ سره د ملاقات وخت او ځای ټاکی عبّاس رضي الله عنه هم هلته حاضر ؤ، دغو دوو نفرو نه غوښتل چي د عبّاس رضي الله عنه په حضور کي دغه د ملاقات خبري وسي ځکه عبّاس رضي الله عنه هغه وخت اسلام ته نه ؤ داخل سوی، خو رسول الله ﷺ ورته و ويل: خبري په ښکاره سره کوی دا زما اکا دی مطمئنه اوسی، نو د ملاقات وعده د عبّاس رضي الله عنه په حضور کي وسوه، کله چي بيا د وعدې شپه را ورسېدل عبّاس رضي الله عنه و رسول الله ﷺ ته ټينګ سو چي زه هم در سره ځم او رسول الله ﷺ هم د ځان ملګری کړی.

کعب بن مالک رضي الله عنه وايي: اول هغه څوک چي په دغه اجتماع کي يې خبري وکړې هغه عبّاس بن عبدالمطلب د رسول الله ﷺ اکا ؤ او په پوره صراحت سره يې د دغه مسئوليت چي موږ انصارو پرغاړه اخيستی ؤ خطرونه راته بيان کړه او ويې ويل:

يا معشرَ الخزرج! محمّد ﷺ په موږ کي هغه مقام لري چي تاسي ته درمعلوم دی، موږ د هغو کسانو څخه ساتلی دی چي د ده ﷺ مخالف دي، دئ ﷺ په خپل قوم کي په عزت دی او د دښمنانو څخه ساتلی دی خو دئ ﷺ ستاسي په غوښتنه اوس غواړي چي تا سي ته درسي، که تاسي په هغه څه سره وفاء کولای سی چي د ده سره مو وعده کړې ده او د ده د مخالفينو څخه يې ساتلای سی نو تاسي پوه سی او دغه مسئوليت او که تاسي د ده ﷺ تر در تګ يا تر هجرت کولو وروسته دئ ﷺ يوازي پرېږدی او د ده و دښمنانو ته يې ورتسليموی نو د اوسه څخه يې لا پرېږدی ځکه دئ ﷺ اوس په خپل قوم او په خپل ښار کي په عزت او ساتنه کي دی.

کعب رضي الله عنه وايي موږ و عبّاس رضي الله عنه ته و ويل: موږ ستا خبري واورېدې او اوس ته خبري وکه يا رسولَ الله! ستا د خپل ځان او ستا د رب دپاره هغه شيان پر موږ کښېږده چي ستا خوښ وي.

تاسي پوهېږی چي د انصارو په دغه جواب کي ډېره لويه معنٰی پرته ده، يعني: موږ په ټينګ عزم او ثابته تصميم، په پوره شجاعت او کامل ايمان، په صدق او اخلاص سره دغه لوی مسئوليتونه قبلوو او هغه خطرناکه عواقب يې تحملوو خو يا رسولَ الله!

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته دي خپل شرطونه ووایه.

بیا نو رسول الله ﷺ خپلي خبري وکړې او بیعت پای ته ورسېدی، اوس نو په بیعت کي څه شي وه؟ او تر بیعت د مخه کومي خبري وسوې، د دواړو طرفو له خوا څه و ویل سوه؟ ښه متوجه سی! د مسلمانانو دپاره واقعي اسلام دغسي وي.

امام احمد رحمه الله په خپل مسند کي د دغه بیعت مادې، یا بندونه په تفصیل سره بیانوي او وایي: چي جابر رضی الله عنه وایي: موږ و رسول الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! پر څه شي بیعت در سره وکړو؟ رسول الله ﷺ و فرمایل:

۱ – د ضعف او قوت په وخت کي به زما اوامر اورئ او قبلوئ.

۲– د پراخئ او مفلسئ په وخت کي به ما او زما ملګرو ته نفقه را کوئ.

۳ – امر بالمعروف او نهي عن المنکر به کوئ، یعني: خلک به په ښو کارو امر کوئ او له بدو کارو څخه به یې منعه کوئ.

سبحان الله! نن ورځ خلک د دغه امر بالمعروف او نهي عن المنکر څخه څومره لیري دي او که بیا یو څوک دغه کار کوي او رېدوتکي په قسم قسم خبرو او لغازو د هغه د خبرو مخ نیوی کوي، د خپل غرور او کبریا په سبب نه غواړي چي داسي څوک پیدا سي چي دوی ته دي د دوی عیب ووایي او سمي لاري ته دي یې را وبولي.

۴ – د الله جل جلاله په لار کي به ثابت درېږئ، په الٰهي اوامرو کي به د ملامتئ ویونکو خبري تاثیر نه دربانديکوي.

یعني د خلکو د ناخوښئ یا نه رضائیت په سبب به الٰهي اوامر نه پرېږدئ.

۵ – که زه تاسي ته درغلم زما نصرت به کوئ او ما به د هغو شیانو څخه ساتئ چي د هغو څخه خپل ځانونه خپلي ښځي او خپل اولادونه ساتئ او د دغه کارو او شرطو د عملي کولو په بدله او مقابل کي تاسي لره جنت دی.

کعب بن مالک رضی الله عنه وایي: براء بن معرور رضی الله عنه رسول الله ﷺ تر لاس ونیوی او ویل: هو په هغه ذات سره دي زموږ قسم وي چي ته یې په حقه سره رسول را لېږلی یې موږ به ستا داسي ساتنه کوو لکه د خپلو اولادو او کورنیو ساتنه چي کوو، بیعت را سره وکړه یا رسولَ الله! په والله موږ په جنګ پوه، په جنګ کي پاخه او د همت

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاوندان يو، موږ ته همت او مړانه له نيکه ګانو په ميراث را پاته دي.

کعب رضی الله عنه وايي: براء خبري کولې چي ابو الهيثم بن التيهان يې په خبرو کي ور ولوېدی او ويل: يا رسولَ الله! زموږ او د خلکو په منځ کي علائق سته او موږ هغه علاقات پرېکوو (د خلکو څخه يې د مدينې منورې يهود مقصد وه) نو ويل: داسي خو به بيا نه پيښېږي چي موږ هغه علاقات پرې کړو او الله جل جلاله تا او ستا دين لوړ او ښکاره کړي او بيا ته موږ پرېږدې او خپل قوم ته راسې؟ رسول الله ﷺ تبسم وکړی او وې فرمايل: «بَلِ الدّم الدّم، والهدم الهدم» زه ستاسي څخه يم او تاسي زما څخه ياست د هغه چا سره جنګېږم چي تاسي ور سره جنګېږی او د هغه چا سره صلحه کوم چي تاسي صلحه ور سره کوی.

پسله هغه څخه چي د بيعت پر شرطو خبري وسوې او اوس مسلمانان غواړي چي په بيعت کولو شروع وکړي بيا هم دوه نفره د هغه اولو مسلمانانو څخه چي د بعثت په يوولسم او دوولسم کال کي مسلمانان سوي وه يو په بل پسي د خبرو کولو دپاره ولاړ سوه غواړي چي خپل قوم ته د دغه بيعت پوره مسئوليت او خطرونه ور ښکاره کړي، دا دپاره د دې چي دغه بيعت په پوره وضاحت او ښکاره ډول سره وي او دوی پوه سي چي د دوی قوم د تضحيې او قربانۍ دپاره څومره آماده ګي لري.

ابن اسحاق وايي: کله چي قوم د بيعت دپاره آماده سو عبّاس بن عُباده رضی الله عنه وويل: تاسي پوهېږی چي تاسي د دغه سړي سره پر څه شي بيعت کوی؟

قوم وويل: هو.

ده وويل: تاسي د خلکو د تور او سره سره پرجنګ کولو بيعت کوی، که تاسي په دې فکر ياست، که مو مالونه په يوه مصيبت سره تباه سوه، يا ستاسي اشراف او مشران ووژل سوه بيا نو تاسي دئ و دښمنانو ته ور تسليموی نو له اوسه څخه يې لا پرېږدی، ځکه که بيا داسي وکړی دا کار په والله د دنيا او آخرت ښوېدل دي او که تاسي په ځانو کي دا قدرت وينی چي د مال پر تاوان او د مشرانو پر وژل کېدلو سر بېره پر دغه شرطو وفاء کوی نو بيې درسره بوزی او په والله دا ستاسي د دنيا او آخرت خير دی.

قوم وويل: موږ يې د مال په تاوان، د اشرافو او مشرانو په وژنه، قبلوو او را سره بيايو.

(c) kitabtoh.com: The Digital Library

بیا قوم و ویل: یا رسولَ الله! که موږ دغه کار وکړی د هغه په بدله کي موږ ته څه شي سته؟ یعني: که موږ دغه شرطونه پر ځای کړه ته موږ ته څه شي را کوې؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: ستاسي دپاره جنت دی.

د دنیا د شیانو څخه یې هیڅ شئ نه ورته و وایه چي یا به خلافت ستاسي وي یا نور دنیوي شیان، فقط ویل: تاسي لره جنت درکول کیږي.

قوم و ویل: لاَنُقِیل وَلاَنَستَقِیل، یعني: بس پر دغه موفیصله ده، نه به موږ عذر کوو او نه ته.

قوم ویل: لاس دي د بیعت دپاره راکړه، جابر ﷺ وایي: موږ د بیعت دپاره ور ولاړ سوو، په دغه وخت کي اسعد بن زُراره ﷺ د رسول الله ﷺ لاس ونیوی او دیٔ په دغه درو اویا نفرو کي په عمر تر ټولو کشر ؤ او ویل: یا اهلَ یثرِب! په کراره سره، موږ ده ته اوښان نه حلالوو چي فقط یوه مهماني ده، بلکه موږ پوهیږو چي دا رسولُ الله دی د ده بېول د ټولو عربو سره د روابطو او علاقاتو شکول دي (*ځکه په هغه وخت کي ټول عرب مشرکان وه*) او ستاسي د اشرافو وژل دي او تاسي به د عربو توري ژوبي، یا به تاسي پر دغو ټولو خطرو او مشکلاتو صبر کوی نو یې بوزی او ستاسي اجر پر الله دی، یا به تاسي پر خپلو ځانو بیرېږی نو یې پرېږدی او د الله په حضور مو دغه عذر دی.

پسله دغه ټولو تاکیداتو، صریحه او ښکاره خبرو د عَقَبې دوهم بیعت د لاس په ورکولو سره شروع سو.

راوي د قصې جابر ﷺ پسله هغه څخه چي د اسعد بن زُراره ﷺ دغه قول یې بیان کړی وایي: قوم ورته و ویل: یا اسعد! لاس دي ایسته کړه په والله موږ دغه بیعت نه پرېږدو او نه پر پښېمانه کیږو، دلته نو اسعد ﷺ ته په دغه لار کي د قوم د قربانۍ او استقامت اندازه ورمعلومه سوه او پر هغه یې یقین سو.

اسعد ﷺ چي د مصعب بن عمیر ﷺ په ملګرتیا په مدینه منوره کي اسلام ته هغه لوی داعي او بلونکی ؤ او اوس هم د دغه بیعت کوونکو دیني رئیس دی نو خود دیٔ هغه اول نفر ؤ چي د رسول الله ﷺ سره یې بیعت وکړی او بیا نو عام بیعت شروع سو.

جابر ﷺ وایي: موږ یو یو ور ولاړېدلو او د رسول الله ﷺ سره مو بیعت کاوه او موږ ته یې د دغه بیعت په مقابل کي په جنت سره وعده را کول، مګر د هغو دوو ښځو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیعت چې زموږ سره دغه اجتماع ته حاضري سوي وې د خولې په خبرو سره ؤ.

رسول الله ﷺ هیڅکله نامحرمې ښځې ته نه د بیعت دپاره نه د سترې مسې دپاره لاس ورکړی دی ، زه نه پوهیږم چې نن ورځ زموږ په اسلامي ټولنه کې دغه رواج له کومه او ولې پیدا سوی دی چې نا محرمه ښځې د نامحرمه نارینه سره فقط د یوې خپلوۍ په نامه په لاس روغبړ یا سترې مسې کوي دغه کار حرام او ناروا دی.

دغه بیعت په اسلام کې پر جنګ او جهاد اول بیعت ؤ او دغه بیعت ته په سیرت او اسلامي تاریخ کې (بَیعَۃُ العَقَبَۃِ الثّانِیه) ویل کیږي.

دوولس نفره نقیبان

پسله هغه څخه چې بیعت پای ته ورسېدی رسول الله ﷺ د دوی څخه وغوښتل چې د خپل منځ څخه دوولس نفره مشران وټاکي چې هغه به پر خپل قوم نقیبان وي، یعني: د خپل قوم له طرفه د دغه بیعت د بندو، یا مادو د عملي کولو مسئوله او ضامنان دوی دي، ډیر ژر او په دغه وخت کې دغه دوولس نفره وټاکل سوه چې (۹) نفره یې د خزرج د قبیلې څخه وه او (۳) نفره یې د أوس د قبیلې څخه وه او د دغو نقیبانو نومونه په دې ډول سره دي: هغه کسان چې د خزرج د قبیلې څخه وه:

۱ - اسعد بن زُراره بن عدس.
۲ - سعد بن ربیع بن عَمرو.
۳- عبدالله بن رواحه بن ثعلبه.
۴- رافع بن مالک بن العجلان.
۵- البراء بن معرور بن صخر.
٦ - عبدالله بن عَمرو بن حرام.
۷ - عُباده بن الصامت بن قیس.
۸ - سعد بن عباده بن دُلَیم.
۹ -المُنذر بن عَمرو بن خُنیس.

او هغه کسان چې د أوس د قبیلې څخه وه:

۱ - أسید بن حُضیر بن سماک.
۲ - سعد بن خَیثَمه بن الحارث.
۳- رفاعه بن عبدالمنذر بن زبیر.

کله چې دغه مشران یا نقیبان و ټاکل سوه رسول الله ﷺ د هغو څخه د مشرانو او رئیسانو په صفت بل عهد واخیستی او ورته وې فرمایل: تاسې د خپل قوم داسې کفیلان او ضامنان یاست لکه حواریّین چې د عیسٰی بن مریم دپاره وه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوو ویل: هو.

او بیا رسول الله ﷺ وفرمایل: زه د خپل قوم کفیل او ضامن یم.

شیطان په دغه بیعت او معاهده خبر یږي

اوس چې عهد او بیعت پای ته ورسېدل او قوم غواړي چې سره جلا سي په دغه آخرنیو وختو کې د شیطانانو څخه یوه نفر دغه مجلس او د هغه نتیجه کشف کړل او شیطان د وخت د لږ والي په سبب نه سوای کولای چې د قریشو مشرانو ته دغه خبر ورسوي او هغه ناڅاپه دلته دغې شېلې ته د دوی د اجتماع په حالت کې ورته راولي، نو دغه شیطان پر یوه لوړه و درېدی او په لوړ آواز سره یې ناري کړه:

(یَا أَهلَ الجَبَاجِب! یَا أَهلَ الجَبَاجِب!
هَل لَکُم فِی مُذَمَّمٍ وَالصُّبَاتِ مَعَهُ؟ قَد إِجتَمَعُوا عَلَی حَربِکُم)

یعني: اې د خېمو خلکو! اې بیدو خلکو! آیا تاسي خبر یاست چې مُذمّم او هغو خلکو چي له دینه اوښتي دي ستاسي سره پر جنګ کولو اتفاق وکړی؟

شیطان علیه لعنه دلته د محمّد پر ځای مُذَمّم و وایه، ځکه کفارو د خپل عناد او عداوت په سبب د محمّد ﷺ نوم و مذمّم ته اړولی ؤ، محمّد چې د حمد څخه دی او ترجمه یې یعني: ښه پر ویل سوي، دوی و مُذمّم ته چې د ذم او بد ویلو څخه دی (یعني: بد پر ویل سوي) اړولی ؤ.

خو رسول الله ﷺ فرمایي: الله جل جلاله زه د کفارو د بد ویلو څخه خلاص کړی وم، ځکه دوی به مذمّم ته بد ویل او زه محمّد وم.

شیطان په لوړ آواز دغه ناره وکړه، رسول الله ﷺ و فرمایل: دا د عقبې شیطان دی او ویل: والله یا عَدوَالله! تا ته به در فارغه سو، رسول الله ﷺ مسلمانان امر کړل چي خپلو ځایو ته ولاړ سی، دغه د شیطان ناره د مِنی ټولو خلکو که مسلمانان وه که کفار واورېدل، سعد بن عباده رضی الله عنه چې دغه ناره واورېدل ولاړ سو او توره یې پورته کړه ویل: یا رسولَ الله! قسم په هغه ذات چې ته یې په حق سره رالېږلی یې که ستا خوښه او اجازه وي د ټولي مِنی پر خلکو به سبا په تورو حمله وکړو، سبحان الله! د لومړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

لحظې څخه د رښتيا ميدان راغلی او دغه درو اويا نفره آماده دي چې يوازې دوی د ټولو حاجيانو سره نه بلکه د ټولو مشرکانو سره وجنګيږي، د دوی اخلاص او صداقت، همت او مړانه د اولې لحظې څخه ثابت سوه.

خو رسول الله ﷺ و فرمايل: په دغه نه يو امر کړل سوي، مګر خپلو ځايو ته ولاړ سی، خلک ولاړل او تر سهاره بيده سوه.

قريشو چې دا خبر واورېدی په دوی کې بيره او تشويش پيدا سو ځکه دوی د دغسې بيعت په خطرناکو عواقبو پوره پوهېدل چې د دوی مالو او ځانو ته څومره ضرر ورسېږي، نو يې تحقيقات شروع کړه چې زموږ پر جنګ چا؟ او څنګه اتفاق؟ وکړی.

د تحقيقاتو نتيجه په يقيني ډول سره نه بلکه په خيالي او اشتباهي ډول سره دا را و وتل چې ښايي اهلِ يثرِب د رسول الله ﷺ سره اتفاق کړی وي، په سهار کي د قريشو مشران سره را ټول سوه د اهلِ يثرِب خېمو ته ورغله چې پر دغه معاهده خپل شديد احتجاج وړاندي کړي، نو يې ورته و ويل: يا معشرالخزرج! موږ ته خبر راغلی دی چې تاسي دغه زموږ نفر ته راغلي ياست زموږ څخه يې بياياست او د ده سره مو زموږ پر جنګ بيعت کړی دی او په والله په ټولو عربو کي داسي قوم او کلی نسته چې موږ ته دي د هغو سره جنګ ناخوښه وي ښېله تاسي، يعني: د هر چا سره مو په جنګ او دښمني کولو پروا نه کيږي ښېله تاسي څخه او هغه هم ستاسي د عزت په سبب، نو تاسي هم بايد داسي کار و نه کړی چې هغه زموږ او ستاسي د جنګ سبب وګرځي.

د خزرج د قبيلې مشرک او کافر حاجيان چې په دغه واقعه او بيعت هيڅ نه وه خبر، ځکه دا کار په ډېر سرِي ډول سره د شپې په تاريکيو کي پای ته رسيدلی ؤ، هغو په قسمو شروع وکړه او وايي: په والله هيڅ نه ده پېښه سوې او موږ په هيڅ نه يو خبر، خو قريش و عبدالله بن سلول ته ورغله، هغه ويل: دا ناحقه خبره ده داسي هيڅ نه ده پېښه سوې او زما قوم زما څخه داسي کار نه پټوي، که دوی داسي مهم کار کولای خامخا يې زه د دغه کار آمر ګرځولم، مګر هغه مسلمان حاجيان چې دغه اجتماع ته حاضر سوي وه او دغه اتفاق يې کړی ؤ يو بل ته سره ګوري او پټه خوله دي هيڅ نه وايي، نه د هو خبره کوي نه د يا.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قریشو د یثرِب د کفارو خبره و منل او نا امیده و مکې مکرمې ته ولاړل او دوی دا ومنل چې دغه را رسېدلې خبر درواغ دی، خو بیا هم په دغه باره کې معلومات کوي، بحث او څېړنې کوي ترڅو دې نتیجې ته ورسېدل چې هو دا خبر صحي دی او بیعت هم سوی دی، خو دا معلومات هغه وخت ورته یقیني سوه چې حاجیان د خپلو وطنو طرف ته رهي سوي وه، نو قریشو ډېر ژر خپل فارِس پهلوانان ولېږل چې د یثرِب حاجیان را وګرځوی مګر دا کار پسله وخته څخه ؤ حاجیان ټول ځني تللي وه، فقط دوه نفره یې وروسته پاته وه چې یو یې سعد بن عباده ﷺ ؤ او بل یې منذر بن عَمروﷺ ؤ، قریشو د هغو د نیولو کوښښ وکړی مګر منذر بیا هم ځني ولاړی او سعدﷺ یې ونیوی لاسونه یې په غاړه کې ور وتړل په وهلو او کشولو یې مکې مکرمې ته راوستی، دلته یې وهي او دغه پوښتني ځني کوي چې تاسي د محمّد سره اتفاق وکړی؟ سعدﷺ انکار کوي، سعدﷺ وایي: د دغه وهلو په وخت کې یو جګ سپین پوستی سړئ راغلی چې ښه روښانه مخ یې ؤ، دا سړئ د قریشو یو مشر معلومېدی.

سعدﷺ وایي: زما امید ورته پیدا سو ما ویل: ښایي دغه سړئ مي له وهلو څخه خلاص کړي نومي ورته و ویل: چې د دغو خلکو څخه مي خلاص کړه. خو هغه سړي په خپله یو ټینګ سوک را سره کړی او بیا وروسته پوه سوم چې دغه سړئ ابوجهل ؤ، سعد وایي: سبحان الله! شکل یې یو شئ ؤ او عمل یې بل شئ ؤ.

نن ورځ هم داسي پېښه ده چې یو انسان به په شکل او قیافه، لباس او خبرو ډېر ښه سړئ معلومیږي خو دننه به شرمښ وي، نو ترکومه وخته چې د یو چا اخلاق او ژوند پوره نه وي درمعلوم په دباندني شکل او خبرو یې مه خطاوزی، ځکه ډېر شرمښان د میږي په پوست کې ژوند کوي او خلک په خندا او پستو خبرو خطا باسي.

یا دا چې ماردی تر ظاهري نقش او نګار لاندي یې وژونکي زهر پراته دي.

د قریشو دغه وهل دوام لري، قریش غواړي چې سعد بن عُبادهﷺ اقرار وکړي او وهي یې، خو دئ بالکل منکر دی، په حاضرو خلکو کې یو نفر ناست دی او دغه وهل ویني زړه یې پر و سوځل سو، ویل یا سعد! د قریشو د مشرانو څخه یو څوک نه پیژنې چې خلاص دي کړي؟ سعد ویل: هو پیژنم یې، ویل څوک پیژنې؟ ویل مطعم بن

(c) ketabton.com: The Digital Library

عدی او حارث بن حرب پېژنم، اصلاً د دغو دوو نفرو تجارتي قافلې د سعد بن عبادهؓ په جِوار د مدينې منورې په منطقه کي تېرېدلې. دغه سړئ دباندي و وتی ناري يې کړه ويل: يا مطعم بن عدی! يا حارث بن حرب! يو سړئ چي د دباندي ځخه د مکې دی وهل کيږي او تر وهلو لاندي ستاسي په نامه سره نارې وهي.

دغه دوه نفره راغله وې ليدل چي دغه نفر د مدينې منورې د مشرانو ځخه يو مشر، سعد بن عباده دی او وهل کيږي. نو يې جِوار ورکړی، سعدؓ د وهلو ځخه خلاص سو او بيرته مدينې منورې ته رهي سو، هلته په لارکي انصار متوجه سوه چي سعد نسته، نو يې دا إراده وکړه چي بيرته مکې مکرمې ته را وګرځي، په دغه وخت کي سعدؓ پسي ور ورسېدی، نو ټول قوم صحي او سالم مدينې منورې ته ورسېدی.

دا د عقبې سره دوهم بيعت ؤ چي په (بيعةُ العَقَبةِ الکُبرٰی) سره هم ياديږي او په داسي فضاء کي پای ته ورسېدی چي هلته د پاشلو مسلمانانو په منځ کي حُب او عواطف، دوستي او نصرت موجود وه، هلته د اسلام په لار کي اعتماد او شُجاعت موجود ؤ، مړانه او همت موجود ؤ، د اهلِ يثرِب مسلمان په مکه مکرمه کي پر خپل ضعيفه او مظلوم مسلمان ورور رحم او شفقت لري او د هغه دپاره جنګيږي، او پر هغه ظالم په قهر کيږي چي د ده پر مسلمان ورور ظلم کوي او د ده په زړه کي د هغه مسلمان ورور دپاره چي تر اوسه يې ليدلی هم نه دی د دوستۍ او محبت احساسات پرجوش راځي، دا ټوله حُب في الله دی او د دغي دوستۍ احساس او عواطف داسي هم نه وه چي د ځو ورځو په تېرېدلو سره بيرته د ده له زړه ځخه وتل، بلکه د دې دوستۍ منبع او مصدر ايمان پر الله، ايمان پر رسول الله، او ايمان پر کتاب الله ؤ، دا داسي ايماني تعلقات او جذبات وه چي د هيڅ ظالمانه او خصمانه قوت په مقابل کي نه زائلېدل، ايماني شمال او نسيم چي والوزي په عقيده او عمل کي عجائبات را وړي، په دغه ايماني جذباتو سره مسلمانانو وکولای سوای چي د زمانې پر پاڼو خپل طلايي عملونه وليکي او د تاريخ پر پاڼو داسي آثار پرېږدي چي مثل يې نه په تيرو سوو وختو کي ؤ او نه په اوس کي سته او نه به په مستقبل کي پيښ سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هجرت شروع

پسله هغه چي د عقبې سره دوهم بیعت پای ته ورسېدی او اسلام په دې سره کامیابه سو چي د ځان دپاره د یوې داسي منطقې او صحرا په منځ کي وطن جوړ کړي چي په هغه ټوله منطقه کي د کفر او جهالت موجو ځپې وهلې او دا هغه تر ټولو لویه ګټه ده چي اسلام د دعوت له شروع څخه بیا تر اوسه لاس ته راوړل، نو رسول الله ﷺ ټول مسلمانان دغه وطن ته په هجرت کولو سره امر کړل، دا د هجرت اجازه نه وه بلکه په هجرت کولو سره امر ؤ، پر هر مسلمان دا واجب او لازمه وه چي مدینې منورې ته هجرت وکړي.

تاسي پوهېږی چي دا څنګه هجرت ؤ؟ تاسي به فکر کوی چي مسلمانان د زحمتو څخه نعمتو ته تله، یا! والله، دا هجرت د دنیوي کاروبار نړول او عبثول وه، د مسلمانانو د مالو قرباني کول وه، یوازي او په خالي لاس یې خپل ځانونه مدینې منورې ته رسول،او په دغه سفر کي په دغه هم پوهېدل چي د کفارو له طرفه د دوی سر او مال مباح ګرځول سوي دي، ممکن د لاري په اول کي هلاک سي یا په آخر کي او دوی د یوه نا معلوم او مبهم مستقبل و طرف ته حرکت کاوه، نه پوهېدل چي نور به څه غمونه او تکلیفونه ورته پیښ سي، مسلمانان خپل کورونه او مالونه پرېږدي په پټه او خالي لاس زموږ په اصطلاح (په یوه پټوکي) د خپل ښار او وطن څخه ځي، مسلمانان سره له دې چي په دغو ټولو مشکلاتو پوهېدل خو په هجرت یې شروع وکړه، مسلمانانو د دغه هجرت په لار کي رنګارنګ تکالیف زغملي او تحمل کړي دي.

خو د مکې مکرمې مشرکانو بیا دوی له دغه هجرته منعه کول ځکه مشرکانو له دغه هجرته څخه د خپلو ځانو دپاره خطرونه حسول، اوس راسی چي د دغه هجرت په لار کي د ځینو مسلمانانو ځیني تکلیفونه او زحمتونه د نمونې پر قسم تر نظر وباسو:

د هجرت کوونکو اول سړئ ابو سلمه رضی الله عنه ؤ، ابو سلمه رضی الله عنه چي نوم یې عبدالله بن عبدالأسد بن هلال دی، قریش او د بني مخزوم څخه دی، ابو سلمه رضی الله عنه هغه څوک دی چي حبشې ته یې هم هجرت کړی ؤ، کله چي د حبشې څخه مکې مکرمې ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلی قریشو ډیر آزار ورکاوه، اوس چي مدینې منورې ته په هجرت سره امر وسو نو یې خپله ښځه اُم سلمه رضي الله عنها او خپل کوچنئ زوی پر یوه بوده سپاره کړل د هجرت په نیت مخ پر مدینه منوره رهي سو، مګر د بني مخزوم د قبیلې نور خلک چي د ده د ښځي ورونه او اقرباء وه پسي را و وتل، ویل: ته خوېې ته، ستا اختیار که نه لرو مګر دغه ښځه او کوچنئ موږ نه پرېږدو چي ته یې پر وطنو ګرځوې، نو یې د هغه بوده کیزه یا مهار چي د ده ښځه او کوچنئ زوی پرسپاره وه د ده څخه واخیستل او هغه بوده یې را وګرځاوه، دئ یې یوازي پرېښاوه او دئ په زخمي زړه د مدینې منورې پر طرف یوازي رهي سو.

تاسي فکر وکړی چي د یو څا ښځه او کوچنئ زوی وګرځول سي او دئ بیا هم د دین او عقیدې د ساتلو دپاره تر هر څه تېر وي او په خپله خوښه هغه هجرت ته چي د رسول الله ﷺ له طرفه په امر کړه سوی دی دوام ورکوي.

اوس نو دغه د بني مخزوم خلک پر دوه قسمه یا دوې ډلي وه، یا د ابو سلمه ورونه یا ډېر نژدې اقرباء دي یا د اُم سلمه ورونه او ډېر نژدې اقرباء دي، د دوی بیا پر هلک چي (سَلَمَه) نومېدی دعوه سوه، د هلک اکاګان وایي چي موږ خپل وراره د ماماګانو سره نه پرېږدو تاسي چي د هغه ښځه را وګرځول موږ بیا هلک د دې سره نه پرېږدو.

هلک د دوو ډلو په منځ کي سو چي یو یې یوه طرف ته کشوي او بل یې بل طرف ته کشوي په دغه کشمکش کي یې د هلک لاس د اوږې څخه ور وکښی، په نتیجه کي هلک اکاګانو بوتلی او ښځه خپلو اقرباوو بوتله او ابو سلمه رضي الله عنه یوازي مدینې منورې ته ولاړی.

اوس به ام سلمه رضي الله عنها ته غوږ ونیسو چي دا د خپل هجرت قصه راته بیان کړي، ام سلمه رضي الله عنها وایي: اول خوېې زه او زما خاوند سره جلا کړو هغه یوازي مدینې منورې ته ولاړی او بیا یې زه او زما کوچنئ زوی سره جلا کړو ځکه هلک د ابو سلمه اقرباوو بوتلی او زه خپلو اقرباوو بوتلم، نو هره ورځ به سهار و أبطَح ته را وتلم او تر ماښامه به مي ژړل (أبطح! په مکه مکرمه کي د یو ځای نوم دی) او تقریبًا یو کال مي دغه حال ؤ، څو یوه ورځ زما د اکا د زامنو څخه یو نفر دلته تېرېدی او زه یې پر دغه غمجن حال ولیدم زړه یې را باندي وسو، نو یې هغه نور قوم ته و ویل: دغه مسکینه پرېږدی چي ولاړه سي دا او خاوند مو سره جلا کړل، دا او د دې زوی مو سره جلا کړل څه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوی؟ اجازه ورکړی چي ولاړه سي، نو قوم را ته و ویل: که غواړې چي خپل خاوند ته ولاړه سې ولاړه سه، د تګ اجازه یې را کړه.

پسله دغي اجازې د ابو سلمه قوم هم هغه زما کوچنئ زوی را کړی، ما هم د سفر دپاره بوده تیار کړی زوی مي را سره واخیستی او رهي سوم غواړم چي مدینې منورې ته ولاړه سم، *تاسي فکر وکړی یوازي یوه ښځه چي یو کوچنئ ور سره دی په وچ دښت او صحراء کي یې د پنځه سوه کیلو متره لار اراده ده*، نو دا وایې د لاري هیڅ ملګری هم نه لرم، خو دا مي د ځان سره و ویل: که مي پر لار یو څوک ولیدی هغه ته به و وایم چي ما تر خپله خاونده ورسوه، څو تنعیم ته (چي *اوس مسجد عمره یا مسجد عائشه هم ورته وایي*) ورسېدم او هلته مي عثمان بن طلحه چي د بني عبدالدار څخه دی ولیدی، دا هغه عثمان دی چي د کعبې شریفي کلي ور څخه وې او په دغه وخت کي پر شرک ؤ (د مسلمانېدلو قصه به یې وروسته راسي) عثمان را ته و ویل: د خیره یا بنت أبي امیه؟ ما ویل: نیت مي دی چي مدینې او خپل خاوند ته ولاړه سم، ویل: بل څوک در سره سته؟ ما ویل: یا والله بېله الله او دغه کوچني زویه بل ملګری نه لرم، ویل: والله دغسي یوازي دي باید پرې نږدم، نو یې د اوښ مهار یا تناو ونیوی او د مدینې منورې پر لار رهي سو.

ام سلمه رضي الله عنها وایي، په والله د عربو د هیڅ داسي سړي سره نه یم ملګرې سوې چي ما دي هغه سړئ تر عثمان کریم او شریف لیدلی وي یعني: د هر څو مره خلکو سره چي ما په سفرو کي ملګرتیا کړې ده تر هغو ټولو دئ کریم او شریف ؤ او اوس هغه د ده د شرافت بیان کوي او وایي: هر وخت چي به منزل یا د اړولو ځای ته ورسېدلو اوښ به یې چوک کړی او دئ به ګوښه ولاړی، زه چي به له اوښه کښته سوم اوښ به یې را څخه لیري کړی سامان به یې ځني کښته کړی اوښ به یې په یوه ونه پوري وتړی او دئ به ولاړی تر بلي وُني لاندي به یې څنګ واچاوه او بیا چي به د بارېدلو وخت راغلی اوښ ته به ور ولاړ سو سامان به یې پر بار کړی او بیا به دئ ګوښه سو ما ته به یې و ویل: سپره سه، کله چي به زه سپره سوم او ځان به مي سم کړی نو به دئ راغلی د اوښ مهار یا تناو به یې ونیوی او رهي به سو تر څو چي بیا به مو اړول، تر هغه وخته

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي مدينې منورې ته رسېدلو د ده دغه کار ؤ، کله چي د بني عَمرو بن عوف کلی يې وليدی هغه چي په قُباء کي ؤ نو ويل: ستا خاوند په دغه کلي کي دی ور داخله سه علیٰ برکة الله، او عثمان بن طلحه بيرته مکې مکرمې ته رهي سو، عثمان بن طلحه رضي الله عنه دغه وخت پر شرک ؤ او د حديبيې تر صلحي وروسته مسلمان سو.

ام سلمه رضي الله عنها وايي: والله په مسلمانانو کي داسي کورنۍ نه ده را معلومه چي دومره تکليف دي ور رسېدلی وي لکه د ابو سلمه رضي الله عنه کورنۍ ته او هيڅکله مي تر عثمان بن طلحه کريم او شريف ملګری نه دی ليدلی.

بيا عامر بن ربيعه د خپلي ښځي سره يو ځای هجرت وکړی، بيا عبدالله بن جحش هجرت وکړی خو د ټولو مسلمانانو هجرت په پټه ؤ، د مکې مکرمې څخه په پټه وتل، د مهاجرينو په جمله کي يو هم صُهيب 'لرومي رضي الله عنه ؤ، کله چي ده د هجرت إراده وکړه د قريشو کفارو ورته وويل: ته دلته فقير او دربدره راغلې بيا دي دلته پيسي وګټلې او د غنیٰ و دغي درجې ته ورسېدې چي دا رسېدلی يې اوس غواړې چي ته ولاړ سې او مال هم درسره يوسې؟ هجرت ته يې نه پرېښاوه، صُهيب رضي الله عنه ورته وويل: که مال تاسي ته درکړم ما پرېږدی؟ قريشو ويل هو، صهيب رضي الله عنه وويل: زما کور او مال يې ټوله ستاسي او مال مي په فلاني ځای کي پروت دی او بيا يې هجرت وکړی، کله چي رسول الله ﷺ وليدی اوله خبره يې دغه ورته وکړه: رَبِحَ صُهَيب، رَبِحَ صُهَيب، صهيب ګټه وکړه، صهيب ګټه وکړه، يعني: دا چه مال يې د دې دپاره ورکړی چي دئ هجرت ته پرېږدي په دغه سودا او معامله کي يې ګټه وکړه، د صهيب رضي الله عنه د دغه معاملې او سودا په باره کي قرآن مجيد هم نازل سو چي د قيامت تر ورځي به ويل کيږي، الله جل جلاله فرمايي:

﴿ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَشْرِى نَفْسَهُ ٱبْتِغَآءَ مَرْضَاتِ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ رَءُوفٌۢ بِٱلْعِبَادِ ۝٢٠٧ ﴾ [البقره: ٢٠٧]

يعني: د خلکو څخه ځيني هغه څوک دي چي خپل نفس د الله جل جلاله د رضاء غوښتلو دپاره خرڅوي، يعني: د الله دپاره ترځان او مال تيرېږي او الله جل جلاله پر خپلو بندګانو ډېر مهربان دی.

بيا نو عمر فاروق بن الخطاب رضي الله عنه هجرت وکړی او د ده هجرت په ښکاره سره ؤ

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ښکاره سره بل هیڅ هجرت نه دی کړی پرته عمر بن الخطاب رضي الله عنه څخه، هر چا چي به هجرت کاوه قریشو به منعه کاوه او را ګرځاوه مګر حضرت عمر فاروق رضي الله عنه چي د هجرت إراده وکړه خپل ځان یې د هجرت او سفر دپاره تیار کړی، هغه بوده چي د ده د هجرت دپاره ؤ پر هغه یې اوبه او خواړه بار کړل خپله اسلحه یې ور سره واخیستل نو کعبې شریفي ته ورغلی غواړي چي طواف وکړي، قریش هم شا وخوا د خپلو مجلسو په ځایو کي ناست دي حضرت عمر رضي الله عنه چي د طواف په وخت کي د قریشو پر مجلس ورسي نو ورته وایي: مخان مو پرته سه زه په هجرت رهي یم، هر څوک چي غواړي چي ښځه یې کُنډه او اولاد یې یتیم سي د دغي شېلې شا ته دي پسي راسي، هغه چي په تاسي کي قوت او طاقت لري هغه دي پسي را سي، هیڅوک نه سو پسي رهي، دا هغه عمر ؤ چي الله جل جلاله د رسول الله ﷺ د دعاء په سبب په ده سره اسلام قوي او معزه کړی، حضرت عمر رضي الله عنه هغه یواځنۍ شخص دی چي په ښکاره سره یې هجرت کړی دی.

وروسته اصحاب کرامو یو په بل پسي هجرت کاوه، رسول الله ﷺ هم د هجرت دپاره ځان آماده کړی ؤ خو د الهي امر انتظار یې کاوه چي کله به په هجرت سره امر ورته وسي، ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه و رسول الله ﷺ ته ورغلی او د هجرت اجازه یې غوښتل خو رسول الله ﷺ ورته و ویل: انتظار وکړه ښایي الله جل جلاله تا لره ملګری پیدا کړي، ابوبکر رضي الله عنه هم انتظار کوي مګر نه پوهېږي چي ملګری به یې څوک وي خو د زړه غوښتنه یې دا ده چي رسول الله ﷺ یې ملګری وي مګر متأکّد او یقیني نه دی، د رسول الله ﷺ تر دغه خبري د مخه ابوبکر رضي الله عنه یوازي د خپل ځان دپاره بوده، خواړه او د سفر لوازم برابر کړي وه مګر اوس ولاړی یو بل بوده او د دوهم نفر د سفر سامان یې هم برابر او تیار کړل، د خپل ځان او د ملګري د سفر آمادګي یې ونیول او د زړه غوښتنه یې دا ده چي په دغه سفر کي یې رسول الله ﷺ ملګری وي، پسله څه مودې چي رسول الله ﷺ پر اصحاب کرامو تلوار کاوه چي ژر هجرت وکړی ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه بیا و رسول الله ﷺ ته ورغلی او د هجرت اجازه یې وغوښتل، بیا هم رسول الله ﷺ ورته وویل: انتظار وکړه ښایي الله عزوجل تا لره ملګری پیدا کړي، پسله څه وخته د دریم وار

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره بيا و رسول الله ﷺ ته ورغلی او د هجرت اجازه غواړي مگر رسول الله ﷺ بيا هم ورته و ويل: انتظار وکړه ښايي الله جل جلاله تا لره ملگری پيدا کړي.

اوس نو د هر چا چي په وسه پوره وه چي هجرت وکړي هغو تولو هجرت وکړی بېله هغو کسانو چي د خپل قوم او اقرباوو له طرفه منعه کړه سوي وه، تر بَيعَةُ العَقَبَةِ الگبرٰی دوې مياشتي او څو ورځي وروسته په مکه مکرمه کي د مسلمانانو څخه هيڅوک نه سوه پاته چي هجرت دي يې نه وي کړی بېله رسول الله ﷺ او ابوبکر الصدِّيق رضي الله عنه څخه چي دئ هم د رسول الله ﷺ په امر سره پاته وه او ځيني نور هم هغه کسان پاته وه چي مشرکانو په زور را گرځولي وه، همدارنگه د رسول الله ﷺ کورنۍ او د ابوبکر الصديق رضي الله عنه کورنۍ پاته وه او حضرت علي رضي الله عنه چي د رسول الله ﷺ له کورنيه او اهل بيت څخه ؤ هغه هم پاته ؤ.

په دارالندوه کي د قريشو پارلماني شورٰی

کله چي د مکې مکرمې مشرکانو وليدل چي د رسول الله ﷺ تول اصحاب د مکې مکرمې څخه و وتل خپلي ښځي او ماشومان يې د أوس او خزرج قبيلو ته ورسول، په دوی کي غم او تشويش زيات سو داسي تشويشونه ورته پيدا سوه چي په پخوا کي يې هيڅ په زړوکي نه ورگرځېدل، دوی په خپل مخ کي لوی او حقيقي خطر حس کړی، داسي خطر چي د دوی د بت پرستۍ او تجارت تعمير يې نړاوه، دوی په دې پوهېدل چي د رسول الله ﷺ په شخصيت کي د تاثير کولو عظيم قوت پروت دی، د ده په شخصيت کي پوره قيادت او ارشاد پروت دی، دا هم ور معلومه وه چي د ده ﷺ په اصحابو کي څومره ثبات او استقامت موجود دی او د ده ﷺ دپاره څنگه خپل ځانونه قربانوي او بيا يې د أوس او خزرج قبيلې تر نظر وايستلې، چي هغه هم د قوت او اسلحې خاوندان دي او د هغو مشران ډېر پوه او هوښياران دي، په هغو کي د صلحي عواطف پراته دي او هغه غواړي چي د خپلو منځو څخه هغه حقد او عداوت وغورځوي کوم چي دغه ډېر اوږده پسې کلونه يې دوی په جنگو مشغوله کړي وه، پردې سربېره قريشو ته د مدينې منورې استراتيجي موقعيت هم ور

(c) ketabton.com: The Digital Library

معلوم ؤ چي شام ته د قريشو د قافلو د تېرېدلو لار مدينه منوره ده او اهل مکې د شام سره په يوه کال کي د دوه نيم لکو د سرو زرو دينارو تجارت درلودی، دا يوازي د مکې مکرمې تجارت ؤ بېله هغه تجارته چي د طائف او نورو منطقو خلکو پر دغه لار کاوه او دا معلومه خبره ده چي د قريشو تجارت د دغي لاري پر أمن او امان موقوف ؤ.

اوس نو که مسلمانان او اسلامي دعوت يثرِب د ځان مرکز وګرځوي او د هغه ځای خلک د قريشو پرضد و درېږي قريش د دغه ټولو خطرو سره مخامخ دي، قريش په ډېره او خطر کي سوه نو په يوه داسي کاميابه لارپسي ګرځي چي دغه لوی خطر له ځانه څخه دفعه کړي، هغه خطر چي منبع او مصدر يې د دعوت بيرغ پورته کوونکی محمّد ﷺ دی، دلته نو د کفر مشر او د دې امت فرعون ابوجهل حرکت وکړی چي د ده د هلوځلو په نتيجه کي د بعثت د (١۴) کال د صفري پر (٢٦) تاريخ د پنجشنبې په ورځ چي د (٦٢٢) ميلادي کال د سپتمبر د مياشتي (١٢) تاريخ ؤ او د عقبهٔ الکبرٰی د بيعت څخه تقريبًا دوه نيمي مياشتي تيري سوي وې، د دغي ورځي په سهار کي او په دار الندوه کي د قريشو هغه تاريخي او خطرناکه ټولنه يا اجتماع جوړه سوه، دې ټولني ته د قريشو د قبائلو ټول رئيسان حاضرسوه! چي يوه داسي نقشه جوړه کړي چي ډير ژر د دعوت بيرغ اخيستونکی محمّد ﷺ له منځه يوسي او د دغه ربّاني نور مرکز د همېش دپاره له دنيا څخه فلج او نيستي کړي، د دغه خطرناکه پارلماني مجلس او ټولني هغه بارِز او برجُسته شخصيات د قريشو دغه مشران وه:

١ـ ابوجهل بن هشام، چي د بني مخزوم د قبيلې رئيس ؤ.

٢ـ جُبَير بن مطعم، طُعَيمه بن عدي، حارث بن عامر،
چي د بني نوفل د قبيلې رئيسان وه.

٣ـ شيبه او عُتبه د ربيعه زامن، ابوسفيان بن حرب،
چي د بني عبد الشمس د قبيلې رئيسان وه.

۴ـ نضر بن الحارث، چي د بني عبدالدار د قبيلې رئيس ؤ.

۵ـ ابوالبختري بن هشام، زُمعه بن الاسود، حکيم بن حزام،
چي د بني أسد د قبلې رئيسان وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦ـ نبيه او منبه د حجاج زامن، چې د بني سهم د قبيلې رئيسان وه.
٧ـ اُميه بن خلف، چې د بني جُمح د قبيلې رئيس ؤ.

قريشو سره وويل چې په دې اجتماع او مشوره کې به د بني هاشم، بني مطلب او بني عبد مناف څخه هيڅوک نه وي موجود، حتّی هغه کسان چې د دوی سره دوستي او قرابت لري هغه به هم نه وي موجود او هغه کسان چې د اهل يثرِب سره قرابت او دوستي لري هغه به هم دغې ټولنې ته نه راځي، داسي تدبير او نقشه يې جوړه کړه چې هغه کسان يې هم دغه مجلس ته د را تګ څخه منعه کړل کوم چې د مسلمانانو سره يې لږ اړيکي او قرابتونه درلودل يا يې پر هغو زړه سوی درلودی، ابوجهل غوښته چې دا سِر او راز تر هغو پټ وساتي تر څو چې د اسلام او مسلمانانو په باره کې هغه آخرنی فيصله راوزي او عملي کېږي، دا اجتماع په دارالندوه کې جوړه سوه، هغه داُرالندوه چې قُصی بن کلاب د قريشو لوی نيکه جوړه کړې وه او د قريشو پارلمان بلل کېدی چې موږ يې د مخه بيان درته کړی دی.

نو د مشرک قريشو ټول هغه مشران چې د اسلام او رسول الله ﷺ سرسخته دښمنان وه په دغه اجتماع کې سره يو ځای سوه.

په دغه وخت کې چې دوی سره يو ځای دي يوه نفر دروازه وټکول، قريشو چې وکتل ښه معتبره شيخ دی چې د اهل نجد يا نجديانو لباس يې اغوستی دی، رسول الله ﷺ د هغه په باره کې فرمايي: هغه شيطان ؤ او د کفارو دغه مجلس او مشورې ته د بشر په شکل او لباس حاضر سو غواړي چې د دوی سره په دغه خطرناکه موضوع کې مرسته وکړي، قريشو ورته ويل: څوک يې؟ ده ويل: د اهلِ نجد څخه يو شيخ يم ستاسي د دغې مشورې په مقصد خبر سوم راغلم چې ستاسي خبري واورم او ممکن په دغه باره کې نظر درکړم او نصيحت درته وکړم، دوی ويل: ډېر ښه راسه، شيطان هم ورغلی د قريشو په مجلس کې ور سره کښېنستی، اوس نو مشورې شروع سوې چې څه بايد وکړو؟ هر يو ژور او عميق فکر وهي چې داسي نقشه جوړه کړي چې په هغه کې بايد د اسلام او مسلمانانو کار پای ته ورسيږي، ډيري خبري وسوې او هر يو خپله رأيه وراندي کوي چې په دې جمله کې ابو الأسود و ويل: محمّد ﷺ به له وطنه فراره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړو، داسي نه چي په جزيرةُ العرب کي په يوه ځای کي و اوسيږي يا! بلکل د جزيرةَ العرب څخه به يې وباسو ډير ليري ځای ته به يې فراره کړو بيا نو هرځای ته چي ولاړی او هرڅه چي ورته پيښه سوه، موږ به دلته خپل کارونه د پخوا پر قسم جوړ او برابر کړو، په خپل منځ کي به د پخوا پر شکل بيرته سره يو مُتی سو، نجدي شيخ و ويل يا والله! دا صحي فکر نه دی آيا تاسي د هغه ښې او خوږې خبري نه اوری کومي چي د خلکو پر عقلو غالبه کيږي؟ هر ځای د ځان دپاره ملګري او تابع خلک پيدا کولای سي، بيا به هغه خپل ملګري سره را ټول کړي او پر تاسي به راسي هرڅه چي يې زړه غوښته هغه به درسره وکړي دا فکر نه دی صحي بله معقوله رأيه و واياست.

ابوالبختري بن هشام و ويل: زما په فکر محمّد ﷺ د اوسپني په قفس کي بندي کړی د قفس دروازه پسي بنده کړی او بيا نو د هغه څه انتظار باسی چي د ده و امثالو ته په پخوا کي وريښې سوي دي، يعني: آخر په دغه قفس کي مري، نجدي شيخ او ابوجهل و ويل: دا فکر نه دی صحي که يې بندي هم کړی د ده خبري به له هغې بندي دروازې څخه د ده ملګرو ته و رسيږي او ملګري به يې په يوه وار درباندي راتوی سي دئ به هم درڅخه خلاص کړي او تاسي به هم مغلوبه کړي، دا صحي نظر نه دی په بله رأيه پسي وګوری، پسله هغه څخه چي پارلمان دغه دوې مشورې رَد کړې يوه بله توره او منحوسه رأيه ور وړاندي سوه چي پر هغه رأيه د پارلمان ټولو اعضاوو موافِقه رأيه ورکړه، چي دغه رأيه د مکې مکرمې د لوی مجرم او د اسلام دښمن ابوجهل بن هشام له طرفه وړاندي سوه، ابوجهل ملعون و ويل:

ښه طريقه او نقشه زما سره ده، داسې نقشه چي تاسي يو هم هغه ته نه سی رسېدلای، خلکو ويل: هغه څه شي او څنګه نقشه ده؟ يا ابا الحکم! ابوجهل و ويل: د قريشو د هر ښاخ څخه به يو يو قوي او غښتلی ځوان را وباسو او بل هر قوم چي په مکه کي اوسيږي د هغو څخه به هم يو يو قوي ځوان را وباسو، دغو ځوانانو ته به تېرې توري په لاس ورکړو ټوله دي په يوه وار د تورو واري پر وکړي او و دی يې وژني، دئ به و وژل سي او موږ به څني فارغه سو او دا به هم نه سي معلومه چي د چا په واري و وژل سو، بيا نو که بني هاشم يا بني عبد مناف د ده بدله اخيستل د ټولو قريشو او ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

قومو سره نه سي جنګېدلای ځکه د ده وینه پر ټولو قومو و وېشل سوه نو دوی به په دیت راضي سي او مور به دیت ورکړو. نجدي شیخ و ویل: دا صحي فکر دی. ابوجهل ملعون داسي طریقه او نقشه جوړه کړه چي د شیطان سره هم دا فکر نه ؤ ورسره، نو ابوجهل د اسلام او مسلمانانو په دښمني کي تر شیطان هم خبیث ؤ. د قریشو ټولو مشرانو پر دغه ظالمانه فکر او نقشه اتفاق وکړی او د دغه اتفاق د عملي کولو دپاره یې فوري تصمیم ونیوی چي دا کار به ډېر ژر سر ته رسوو. بیانو د قریشو مشران خپلو کورو ته ولاړل.

د رسول الله ﷺ هجرت

کله چي د رسول الله ﷺ د وژلو نقشه د رأیو په اتفاق تصویب سوه د الله جل جلاله له طرفه و رسول الله ﷺ ته جبریل علیه السلام راغلی او رسول الله ﷺ یې د قریشو دغه د غدر په عمل خبر کړی او ورته وېې ویل چي: الله جل جلاله د هجرت اجازه درته وکړه او د هجرت وخت یې هم در معلوم کړی او ویل: الله جل جلاله فرمایي: نن شپه پر هغه خپل بستر مه بیدېږه کوم چي ته پر بیدېدې، اوس نو رسول الله ﷺ د هجرت دپاره تیاري او آمادګي نیسي نو د دغې ورځي په غرمه کي رسول الله ﷺ د ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه کور ته د هجرت د نقشې جوړولو دپاره ورغلی، حضرتِ عائشه رضی الله عنها وایي: موږ په غرمه کي د ابوبکر رضی الله عنه په کور کي ناست ؤ چي یو چا و ابوبکر رضی الله عنه ته و ویل: هغه دی رسول الله ﷺ چي مول یې وهلی یا مخ یې پټ کړی دی راغلی، دا داسي وخت ؤ چي رسول الله ﷺ هیڅکله په دغه وخت کي زموږ کور ته نه راتلی (هو رسول الله ﷺ کله ناکله د ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه کور ته ورتلی مګر په داسي وخت کي چي غرمه او شدیده ګرمي دي وي نه ورتلی) حضرتِ عائشه رضی الله عنها وایي: عادتًا رسول الله ﷺ په دغسي وخت کي زموږ کور ته نه راتلی نو ابوبکر رضی الله عنه و ویل: زما مور او پلار دي تر ده قربان وي په دې وخت کي نه دی راغلی مګر د یوه مهم کار دپاره.

حضرتِ عائشه رضی الله عنها وایي: رسول الله ﷺ راغلی او کور ته یې د داخلېدلو اجازه وغوښتل اجازه ورکول سوه او کور ته را داخل سو، د ابوبکر رضی الله عنه سره په کور کي اسماء

(c) ketabton.com: The Digital Library

او عائشه رضي الله عنها چې د ابوبکر رضي الله عنه لوڼي دي ور سره وې، رسول الله ﷺ ورته و ویل: دغه خوک چې ستا سره دي دباندي یې وباسه (د هجرت کار دومره په پټه سره کېدی چې ابوبکر رضي الله عنه ته وایي لوڼي دي دباندي وباسه، سره له دې چې اسماء او عائشه دواړي مسلمانانې دي بیا هم رسول الله ﷺ وایي: دباندي دي ووزي) ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه و ویل: یا رسولَ الله! زما مور او پلار دي تر تا قربان وي دا ستا کورنۍ ده څه نه پیښیږي، رسول الله ﷺ و فرمایل: یا ابا بکر! ما ته د هجرت اجازه راکړل سوه، ابوبکر رضي الله عنه و ویل: یا رسولَ الله ملګرتیا؟ یعني: زه دي په دې سفرکي ملګری یم؟ رسول الله ﷺ ویل: هو یا ابا بکر! ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه په ژړا سو او ډیر شدید یې وژړل، دا د خوشالۍ ژړا وه، حضرت عائشه رضي الله عنها وایي: ما تر دغه ورځي د مخه څوک نه ؤ لیدلی چې له خوشالیه دي ژاړي عادتاً انسان له غمه ژاړي، مګر ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه په دغه ورځ له خوشالیه ژړل او د خوشالۍ سبب یې دا ؤ چې په هجرت کي د رسول الله ﷺ ملګری دی، دلته د ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه په کورکي د هجرت دپاره پوره نقشه جوړه او وخت وټاکل سو، رسول الله ﷺ خپل کور ته ولاړی او د شپې د را تګ په انتظار دی، خو هلته یو کار ؤ چې رسول الله ﷺ باید تر هجرت د مخه عملي کړی وای چې هغه د امانتو کار ؤ، څنګه د امانتو کار؟ هغه داسي:

څرنګه چې په هغه وخت کي بانکونه نه وه نو که به چا قیمتي شیان درلودل او دئ به په سفر تلی یا به یې د هغه شي د ساتلو دپاره ځای نه درلودی نو به یې دغه قیمتي شیان د یوه داسي چا سره د امانت پر ډول ایښوول چې په هغه چا به یې اعتبار او باور درلودی او دغه امانتونه تر هر چا د رسول الله ﷺ سره ډیر پراته وه ځکه چې دئ ﷺ صادق الأمین ؤ.

او دغه امانتونه کفارو ورته ایښوول حال دا چې دغو کفارو آزارونه هم ورکول، د ده ﷺ سره یې عقیدوي مخالفتونه هم درلودل خو د امانتو په باره کي یې تر هر چا پر ده ﷺ ډیر باور او اعتماد درلودی، نو ځکه د رسول الله سره ډیر قیمتي شیان د امانت پر قسم پراته وه، اوس چې رسول الله ﷺ ته د هجرت اجازه وسوه او دئ ﷺ نه غواړي چې دغه امانتونه ضائع سي هر شئ باید خپل مالک ته ورسیږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو يې دغه امانتونه حضرت علي رضي الله عنه ته ور وښوول، چې دغه شئ د فلاني او دا شئ د فلاني دی، د ټولو امانتو مالکان يې ور وښوول او ويل: زما تر تګ وروسته به دغه امانتونه خپلو خاوندانو ته ورسوې او بيا يې علي رضي الله عنه ته و ويل: چې ته به نن شپه زما په بستر کي بيده سې.

مګر د مجرم قريشو مشرانو ټوله ورځ په دې کي تېره کړه چي هغه خپله مجرمانه او خاينانه فيصله کومه چي د دارُالندوه په پارلماني غونډه کي سهار تصويب سوې وه په عمل کي اجراء کړي، کله چي شپه سوه رسول اللهﷺ په خپل کور کي دی او هغه ځوانان چي قريشو د رسول اللهﷺ د وژلو دپاره را ټول کړي وه هغه هم د شپې راغله او د رسول اللهﷺ پر کور را وګرځېدل کور يې محاصره کړی خاصتاً د کور دروازې ته ډېر متوجه دي، دا يې قصد او اراده ده چي رسول اللهﷺ له کوره را ووزي دوی ټول په يوه وار حمله پر وکړي، د دغو ځوانانو د ډلي د اِداره کولو دپاره د قريشو د مشرانو څخه يوولس نفره رئيسان وټاکل سوه، چي د دغه مجرم حرکت څارنه وکړي او د دغو رئيسانو نومونه په داسي ډول سره دي:

١ - ابوجهل بن هشام. ٢ - حکم بن أبي العاص. ٣ - عُقبه بن أبي معيط،
۴ - نضر بن الحارث. ۵ - أميه بن خلف. ٦ - زُمعه بن الأسود،
٧ - طُعيمه بن عدي. ٨ - ابولهب. ٩ - أبئ بن خلف.
١٠ - نبيه بن الحجاج. ١١ - د ده ورور منبه بن الحجاج.

د مشرک قريشو دا ټينګ يقين ؤ چي دغه مجرمانه عمل مو خامخا کامیابه کيږي تر داسي اندازې چي ابوجهل خبيث په فخر او غرور سره و درېدی او خپلو محاصره کوونکو ملګرو ته يې د پسخند پر قسم و ويل: محمّد داسي فکر او خيال کوي: که تاسي د ده متابعت وکړی د عربو او عجمو پاچهان به سی او پسله مرګه به بيا را ژوندي سی او هلته به تاسي لره داسي باغونه وي لکه د شام او اُردن او که تاسي د ده متابعت و نه کړی په دې دنيا کي به مو حلال کړي او بيا به پسله مرګه را ژوندي سی او هلته به بيا تاسي لره اور وي چي په هغه کي به سوځل کېږی.

ابن اسحاق رحمه الله وايي: د دغه جُرم د عملي کولو وخت يې تر نيمي شپې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته تاکلی ؤ نو تول ویښ وه او هغه د صفر د لحظې په انتظار وه، مګر الله جل جلاله پرخپله إراده غالب او قادر دی د ځمکې او آسمانو امر د ده عزوجل په قدرت کې دی هرڅه چې د رب العزت تعالی إراده وي هغه کیږي، دیٔ جل جلاله خلک ساتلای سي خو د ده عزوجل له عذابه هیڅوک نه خپل ځان او نه بل څوک ساتلای سي، الله جل جلاله په دغه شپه هغه کار وکړی چې بیا په وروسته کې خپل رسول ﷺ ته فرمایي:

﴿وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ ۚ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللَّهُ ۖ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ ﴿٣٠﴾﴾. [الأنفال: ۳۰]

یعني: اې محمّده! ﷺ هغه وخت یاد کړه چې ستا سره هغو کسانو چې کافران سوي دي چم او فرېب کاوه، یعني: تا ته یې د دې دپاره چم جوړاوه چې تا بندي کړي، یا دي و وژني، یا تا له مکې څخه فراره کړي او دوی دغه مکر او فریب ستا سره په پټه کاوه، خو دغه د دوی د فرېب جزاء الله جل جلاله ورکوي او الله جل جلاله د فرېب ښه جزاء ورکوونکی دی.

په دغه آیات شریف کې الله جل جلاله خپل رسول ﷺ ته دغه د دارُ الندوه د مشورې بیان کړی دی او بیا یې د رسول الله ﷺ د خلاصون اطمینان ورکړی دی.

خیر کفار د نیمي شپې په انتظار دي خو د مخه تر وخت یوه له دغو ځوانانو غوښتل چې تر دېواله ورواوړي او دننه کور ته ورسي، په دغه وخت کې د کور له طرفه یوې ښځې ږغ پر وکړی، نفر بیرته را وګرځېدی او بیا دغو ځوانانو په خپل منځ کې سره و ویل: که عرب په دې خبر سي چې موږ پرخپلو ښځو دننه په کورو کې حمله کوو دا به زموږ دپاره ابدي شرم او پیغور وي، دا عیب دی چې په یوه کور کې ښځه وي او موږ ورننوزو، نو موږ به دلې انتظار کوو تر څو چې محمّد ﷺ را وزي خو کور ته به نه ورځو، پر دغه خبره یې اتفاق سو نو څکه دننه کور ته نه ورغله.

سبحان الله! دا هغه جاهل عرب وه چې ژوندي انسانان یې ښخول او دغه یې د کورو د حرم مراعت او احترام ؤ، غواړي چې د الله رسول ﷺ و وژني مګر کور ته دننه نه ورځي، خو بالمقابل د نن ورځې د هغو کسانو په عمل بشریت شرمیږي! چې دوی خپل ځانونه په نړۍ او جهان کې د علم او پوهې استادان بولي او ځانونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بشر د حقوقو بیرغ پورته کوونکي بولي، د ښځو د حقوقو په نارو خو یې د غاړې رګونه وشکېدل او په عین حال کې د دوی په دې هیڅ پروا نه کیږي چې په یوه داسي کور ورننوزي چې هلته بېله ښځو بل هیڅوک هم نه وي او چې زړه یې غواړي هغسي وکړي، کورونه محاصره کړي د کورو خاوندان وتړي او بیا د خپلو شیطاني خواهشاتو د پوره کولو دپاره ښځي بې عفته کړي، دا د نن ورځي د علم او پوهي د پروفیسرانو عمل دی او هغه د بُت پرستو جاهلانو عمل ؤ اوس یې تاسي سره مقایسه کړی.

خیر دغه ځوانان د کور د دروازې سره د رسول الله ﷺ د راوتلو انتظار کوي، په دغه خطرناکه وخت کي رسول الله ﷺ و علي بن أبي طالب رضی الله عنه ته و ویل: ته زما په بستر کي پرېوزه او دغه زما زرغون حضرمي پټو در باندي واچوه او ښغمه بیده سه (دا هغه پټو ؤ چي رسول الله ﷺ به همېشه په دغه پټو کي بیدېدی) او ویل: تا ته له دویه داسي شئ نه پیښیږي چي ستا دي نا خوښه وي، بیا نو رسول الله ﷺ دروازه خلاصه کړه او له کوره و وتی، کفار دکور د دروازې سره ولاړ دي رسول الله ﷺ د دوی مخ ته او د دوی په منځ کي تېرسو دوی نه لیدی، دا د الله جل جلاله ساتنه او الهي معجزه وه چي دوی نه سواى لیدلاى او رسول الله ﷺ د راوتلو په وخت کي د سورة یٰسٓ دغه آیاتونه ویل:

﴿یسٓ ۝١ وَٱلۡقُرۡءَانِ ٱلۡحَكِيمِ ۝٢ إِنَّكَ لَمِنَ ٱلۡمُرۡسَلِينَ ۝٣ عَلَىٰ صِرَٰطٖ مُّسۡتَقِيمٖ ۝٤﴾

ترڅو د الله جل جلاله دې قول ته ورسېدی چي فرمایي:

﴿وَجَعَلۡنَا مِنۢ بَيۡنِ أَيۡدِيهِمۡ سَدّٗا وَمِنۡ خَلۡفِهِمۡ سَدّٗا فَأَغۡشَيۡنَٰهُمۡ فَهُمۡ لَا يُبۡصِرُونَ ۝٩﴾

رسول الله ﷺ د دوی په منځ کي تیرېږي او دوی یې نهویني، رسول الله ﷺ په دغه هم کفایت و نه کړی بلکه د مځکي خښه به یې خاوري را اخیستې او د هر یوه پر سر یې جلا جلا وراچولې او یوه هم و نه لیدی.

الله جل جلاله خپل رسول ﷺ په دغه طریقه سره د کفارو د لیدلو څخه پټ کړی.

رسول الله ﷺ له خپله کوره را و وتی او د ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه کور ته ورغلی او ځوانان هلته د رسول الله ﷺ دکور مخ ته د صِفر د لحظې په انتظار ولاړ دي.

بیا نو رسول الله ﷺ او ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه د کور د شا له دروازې یا دربچې څخه.

(c) Ketabton.com: The Digital Library

و وتل او د يمن پر طرف رهي سوه، که څه هم مدينه منوره د مکې مکرمې د شمال و طرف ته واقع ده خو دوی د جنوب پر طرف حرکت وکړی، دا په دې سبب چي د هجرت کاروانه په ډېر پټ او سِرِّي ډول سره وسي او پر قريشو لار ورکه سي نو خود د جنوب او يمن پر طرف رهي سوه.

هلته هغه محاصره کوونکي ځوانان د ناکامۍ د وخت انتظار کوي، شپه ډېره تېره سوه د ځوانانو پر چهرو کرار کرار د نا اميدۍ او ناکامۍ علامې ښکاره کېږي، په دغه وخت کي يو سړئ راغلی چي د دوی د ملګرو څخه نه ؤ او وې ليدل چي ځوانان د رسول الله ﷺ دکور د دروازې سره ولاړ دي.

سړي پوښتنه وکړه چي د څه شي انتظار کوی؟

ځوانانو ويل: د محمّد ﷺ د راوتلو.

سړي ويل: خراب او برباد سواست په والله هغه ستاسي مخ ته تېر سو او ستاسي پر سرو يې خاوري هم درواچولې او په خپل کار پسي ولاړی.

دوی ويل: په والله موږ نه دی ليدلی او د خپلو سرو څخه د خاورو په ايسته کولو مشغوله سوه، خو بيا هم ځوانانو د دروازې تر چاکو ورته وکتل وې ليدل چي هغه دی په بستر کي يو څوک پروت دی ويل: والله دا محمّد دی چي بيده دی او نور هم انتظار ورته کوو، د دې امکان ؤ چي دغه ځوانان د دغه بستر پر نفر حمله وکړي ځکه د دوی دا يقين ؤ چي دا محمّد ﷺ دی.

حال دا چه په دغه بستر کي حضرت علي رضي الله عنه پروت ؤ او هغه خپل ځان د رسول الله ﷺ دپاره فدايي کړی ؤ، ځکه په دغه بستر کي بيده‌ېدل لوی خطر دی او دا کار لويه قرباني او فدا کاري ده، نو خود و علي رضي الله عنه ته په اسلام کي اول فِدايي ويل کېږي ځکه چي د رسول الله ﷺ په عوض او بدل کي يې خپل ځان مرګ ته سپارلی ؤ، دئ د هغه چا په بستر کي پروت دی چي د هغه د وژلو حکم د قريشو ظالمو مشرانو او مشرِک پارلمان صادر کړی دی، په دغسي بستر کي پرېوتل لويه فداکاري او قرباني ده.

څه وخت چي تېر سو ځوانانو نور صبر نه سوای کولای دروازه يې و ټکول او آخر يې په زور خلاصه کړه، دننه چي ورغله علي رضي الله عنه مخ لڅ کړی ځوانان په حيرت کي پاته

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوه چي دا خو رسول الله ﷺ نه دی نو یې د علی رضی الله عنه څخه د رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه، هغه ویل: زه نه یم په خبر دلته نسته، ځوانانو کور ویلتی او رسولُ الله ﷺ یې نه کړی پیدا، په مکه مکرمه کي ډیر ژر خبر نشر سو چي محمّد ﷺ هجرت کړی دی.

له کوره تر غارِ ثوره پوري

د بعثت په څوارلسم کال د صفري د میاشتي په (۲۷) تاریخ چي د (٦٢٢) عیسوي کال د سپتمبر د میاشتي د (۱۲– ۱۳) تاریخ سره برابرېږي رسول الله ﷺ د شپې له خپله کوره ووتی او د خپل وفاء داره ملګري ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه کور ته ورغلی او د مخه تر دې چي سهار سي دوی دواړه د ابوبکر الصدیق رضی الله عنه د کور د شا له دروازې څخه په تلوار و وتل، څرنګه چي رسول الله ﷺ پوهېدی چي قریش به د دوی په طلب او پیدا کولو کي ډېر کوښښونه وکړي او هغه لار چي تر هر څه د مخه به و هغې ته ډېر متوجه وي هغه د مدینې منورې عمومي لار ده چي د مکې مکرمې د شمال و طرف ته وه، نو رسول الله ﷺ هغه لار پرېښوول او د هغې پر عکس د مکې مکرمې د جنوب پر طرف پر هغه لار رهي سو چي د یمن و طرف ته تله، ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه یو مولی درلودی (مولی هغه مریي ته ویل کیږي چي د خپل مالک له طرَفه آزاد سوی وي یعني: پخوایې مریئ ؤ او اوس یې آزاد کړی دی) نو ابوبکر رضی الله عنه دغه خپل مولی ته چي عامر بن فُهَیره نومېدی، وویل: په موږ پسي پسونه را رهي کړه، رسولُ الله ﷺ او ابوبکر رضی الله عنه رهي دي او تر شا پسونه په پسې دي، دا ولي؟ دا د دې دپاره چي د دوی د قدمو آثار او علامې ورکي سي، داسي پل او نښانه نه سي پاته چي څوک و وایي: دلته نفر تللي دي، د هجرت کار ډېر پټ او په سِرّي ډول سر ته رسیږي، رسولُ الله ﷺ او ابوبکر رضی الله عنه پردې لار تقریبًا پنځه میله مخ ته ولاړل ترڅو چي یوه غره ته و رسېدل چي دغه غره ته جَبَلِ ثور ویل کیږي دغه غر ډېر لوی او لوړ غر دی ډیري ډبري او لاښونه لري، دغه غره ته ختل ډېر سخت او مشکل دي خو دوی په شپه کي په ډېر تکلیف او زحمت سره دغه غره ته وختل ترڅو هغه غار ته ورسېدل چي تقریبًا د غره په سر کي ؤ او غارِ ثور ورته ویل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غارِ ثور واقعې

کله چې دوی غار ته ورسېدل ابو بکرالصدّیق رضي الله عنه خپل مولی عامر بن فُهیره ته و ویل: ته ولاړ سه او زما کورنۍ ته خبر ورکړه چې موږ چیرې او په کوم ځای کې یو او بیا یې رسولُ الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! والله ته به غار ته نه ننوزې ترڅو چې زه تر تا د مخه نه یم ننوتلی، ځکه که په دغه غار کې یو ځیرونکی حیوان یا مار او لړم وه تر تا د مخه به ما ته تکلیف راکړي، نو اول ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه غار ته ننوتی، غارِ ثور د غره غار دی په غار کې یې وکتل هلته د غار په یوه طرف کې څو نور کوچني غارونه هم وه ابوبکرالصدیق رضي الله عنه خپل لُنګ ځیري کړی څو غاره یې د هغه لُنګ په ټوکرانو پټ کړه، څو دوه سوري یا غاره خلاص پاته سوه د هغو پر خوله یې خپله پښه کښېښوول او بیا یې رسول الله ﷺ ته و ویل: اوس نو غار ته را داخل سه، رسولُ الله ﷺ غار ته ور ننوتی پسله څه وخته یې سر د ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه پر څنګانه کښېښاوه او بیده سو، پسله څه وخته له یوه غاره څخه یوه شي ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه پر پښه و واهه، څو ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه له دې بیري چې رسولُ الله ﷺ به را ویښ سي هیڅ حرکت و نه کړی څو له درده یې تر سترګو اوښکي را توی سوې چې هغه اوښکي یې د رسول الله ﷺ پر مبارک مخ ولوېدې، دا د صدیق اکبر صِدق او اخلاص ؤ او دا یې د رسولُ الله ﷺ پر ساتنه حرص ؤ، رسولُ الله ﷺ په دغه اوښکو را ویښ سو او ویل: څه درته پېښه ده؟ یا ابابکر! ده رضي الله عنه و ویل: زما مور او پلار دې تر تا قربان وي یو شي و وهلم، رسولُ الله ﷺ هغه د درد پر ځای خپلې مبارکي ناړې ومښلې، د ابوبکر رضي الله عنه له بدنه هغه درد ایسته سو او دوی دواړه په دغه غار کې درې شپې پټ پاته سوه، د جمعې شپه، د شنبې شپه او د یکشنبې شپه. (بیرته مکې مکرمې ته راسه)

کله چې د قریشو دا یقین سو چې رسول الله ﷺ د دوی د خبیثې نقشې په شپه د دوی له لاسه و وتی تر ټولو د مخه یې د حضرتِ علي رضي الله عنه په وهلو شروع وکړه او کعبې شریفې ته یې راوستی د څه وخت دپاره یې په دې سبب بندي کړی چې ګوندي د رسولُ الله ﷺ معلومات ځني حاصل کړي خو کله چې کفار د علي رضي الله عنه څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نا امیده سوه نو د ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه کور ته ورغله دروازه یې ور وټکول د ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه لور اسماء رضي الله عنها ورته را و وتل، ابوجهل ورته ویل: پلار دي چیري دی؟ هغې ویل: نه یم خبره چي چیري دی، ابوجهل خبیث پوه سو چي هغه هم د محمّد ﷺ سره تللی دی، نو یې یوه سخته چپلاخه ور سره کړه چي اسماء رضي الله عنها د دغي چپلاخي له زوره پر مځکه و لوېدل او د غوږ والئ یې و لوېدی، اسماء رضي الله عنها ورته و ویل: و شرمېږه د خلکو د وهلو نه یې ښځي وهې، ابوجهل هم په خپل ځان کي وشرمېدی چي ښځه وهي نو خود له دې ځایه بیرته نا امیده ولاړی.

ابوجهل د ښځي په وهلو شرمیږي خود نن ورځي بشردوستان او د ښځود حقوقو بیرغ پورته کوونکي د ښځو وهل او بې عزته کول د ځان همت او مړانه بولي!

څه وخت وروسته ابو قحافه د ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه پلار چي په سترګو هم ړوند ؤ د ابوبکر الصدیق رضي الله عنه کور ته ورغلی او د اسماء رضي الله عنها څخه یې پوښتنه وکړه چي پلار دي چیري دی؟ اسماء رضي الله عنها و ویل: نه یم خبره، څرنګه چي ټول قریش پوهېدل چي دوی په هجرت تللي دي نو ابو قحافه و ویل: تاسي ته یې د خرڅ او مصرف دپاره یو شئ در پرې اېښی دی؟ اسماء رضي الله عنها د دې دپاره چي خپل نیکه ته اطمینان ورکړي ولاړه سوه او په هغه کڅوړه کي یې ډبري را وړې کومه چي ابوبکر رضي الله عنه په هغه کي پیسې اېښوولې، هغه کڅوړه یې ابو قحافه ته ونیول او ویل: دغه یې را پرې ایښي دي، ابو قحافه چي په سترګو ړوند ؤ او شئ یې نه لیدی پر کڅوړه یې لاس تېر کړی د ده په خیال زر ورغله ځکه د هغه وخت پیسې زر وې، ویل: که یې دا در پرې ایښي وي دا خو ډېر شئ دی حال دا چي ابوبکر رضي الله عنه په کور کي څه نه وه پرې ایښي، خپل مال او دارایي چي پنځه شپږ زره درهمه کېدل هغه یې ټول د دې دپاره ور سره اخیستي وه چي د هجرت په لار کي یې د رسولُ الله ﷺ د ضرورت په وخت کي مصرف کړي.

ابوبکر رضي الله عنه ته رسول الله ﷺ تر خپل اولاد د مخه او نژدې ؤ ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه هغه خوک دی چي بیا په وروسته کي په مدینه منوره کي رسولُ الله ﷺ د مجاهدینو د مرستي دپاره د صحابهٔ کرامو څخه د مرستي یا کومک پر قسم مال وغوښتی هر چا یو څه را وړل خو ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه خپله ټوله دارایي خپل ټول مال هر څه چي یې

(c) Ketabton.com: The Digital Library

درلودل ټول يې را وړه و رسول الله ﷺ ته يې کښېښوول، ځرنګه چې رسول الله ﷺ ته د ده ژوند او دارايي ور معلوم وه پوه سو چې ده خپل ټول مال را وړی دی نو يې پوښتنه ځني وکړه چې د خپل اهل او کورنۍ دپاره دي څه پرېښوول؟

ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه وويل: هغوته مي الله او رسول الله پرېښوول.

خير د قريشو دا يقين سو چې محمّد ﷺ او ابوبکر رضي الله عنه په هجرت تللي دي جنون او ليونتوب ورته پېښ سو سمدستي يې يوه اضطراري غونډه يا جلسه جوړه کړه او په هغه کي يې دا فيصله وکړه چې ټول هغه کارونه به عملي کوو چې د دغو دوو نفرو د نيولو دپاره زموږ مرسته او کومک کوي، اول خويې ټولي هغه لاري چې د مکې مکرمې څخه دباندي وتلې تر مسلح مراقبت يا څارني لاندي ونيولې، نوري ډلي يې هم جوړي کړې چې تر مکې مکرمې دباندي ووزي او شا و خوا په دوی پسي وګرځي، د قريشو مشرانو دا اعلان هم وکړی: که چا محمّد ﷺ مړ يا ژوندئ راوستی هغه ته (۱۰۰) اوښان په انعام او جائزه کي ورکوو، سل اوښه انعام په هغه وخت کي لويه سرمايه وه نو ټولو خلکو د رسول الله ﷺ په پلټنه او پيدا کولو شروع وکړه، پياده او سپاره خلک پسي ګرځي او هر يو ډېر زيات کوښښ کوي چې محمّد ﷺ پيدا کړي، په غرو او شېلو کي ګرځي خو د رسول الله ﷺ او د هغه د ملګري هيڅ اثر نسته، د مکې مکرمې ځينو خلکو د جبلِ ثور پر طرف پلټنه شروع کړه او هلته پسي ګرځي هر ځای چې يې وکتل دوی يې نه کړه پيدا خو د مشرکانو څخه يوه نفر وويل: دلته په دغه غره کي يو غار هم سته.

کفار د غار و طرف ته رهي سوه مګر د غار پر شا وخوا هيڅ داسي علامه نسته چې دلته دي څوک راغلي وي خو بيا هم کفار تر غاره پوري ورغله او د غار په خوله کي و دربدل، اوس نو دلته روايتونه مختلف دي څوک وايي: الله جل جلاله د غنو په واسطه د غنو ځالګۍ د غار پر خوله واچولې او ځيني روايتونه وايي چې د غار په خوله کي کوتره وه چې هګۍ يې اچولي وې او پرخپلو هګيو پرته وه، چې دغه دواړه پردې دلالت کوي چې نه دلته څوک سته او نه څوک راغلي دي خو دغه روايتونه ضعيفه دي صحي روايت هغه دی چې په صحيح البخاري کي يې امام بخاري رحمه الله روايتوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبحان الله! دغه کفار د غار تر خولې پورې راغله او د غار په خوله کې ولاړ دي غار هم لوی او اوږد غار نه دی که یوه له دغو کفارو دننه غار ته صحي کتلي وای دوی به یې لیدلي وای، که څه هم د غنو ځالې موجودې وای بیا یې هم دوی لیدلای سوای، خو هغه واقعي شئ چې پېښ دی هغه دا چه کفار د غار تر خولې پورې راغلي دي په محمّد ﷺ پسې ګرځي، سل اوښه جائزه او انعام غواړي، اوس د غار په خوله کې ولاړ دي او خبرې کوي مګر یو هم ځان ته دا تکلیف نه ورکوي چې یو وار دننه غار ته ورننوزي، په بخاري شریف کې حدیث دی چې ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه وایي: زه د رسول الله ﷺ سره په غار کې وم چې سر مې را پورته کړی د کفارو پښې مې ولیدې، ما ویل: یا رسولَ الله! که یوه له دغه قومه څخه کښته وکتل موږ وینې یعني: موږ ته دومره ډېر نژدې ولاړ وه که یوه و دغه غار ته سر را کښته کړی وای موږ یې لیدلای سوای مګر رسول الله ﷺ په هغه اعتماد او باور چې پر خپل ربﷻ یې درلودی را ته و ویل: یا ابا بکر! څه ګمان دي دی پر هغو دوو چې دریم یې الله دی؟ دا پر الله ﷻ د اعتماد او توکل هغه لوړ مقام دی چې رسول الله ﷺ درلودی.

او دا هم د ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه فضیلت دی چې الله ﷻ په قرآن مجید کې د صاحب په نامه سره ذکر کړی دی، د هیچا په وسه نه ده پوره چې د ابوبکر رضي الله عنه د فضیلت څخه انکار وکړي ځکه په قرآن مجید کې د ده رضي الله عنه فضیلت ذکر سوی دی الله ﷻ فرمایي:

﴿إِذْ هُمَا فِي ٱلْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَـٰحِبِهِۦ لَا تَحْزَنْ إِنَّ ٱللَّهَ مَعَنَا﴾ [التوبه: ۴۰]

یعني: کله چې دوی دواړه په غار کې وه کله چې محمّد ﷺ خپل ملګري او صاحب ته وایي: ته مه غمجن کېږه بېشکه چې الله زموږ سره دی.

او دا هم د امت په اجماع سره ثابته ده چې په دغه سفر کې د رسول الله ﷺ ملګری ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه ؤ، دا د ابوبکر رضي الله عنه د فضیلت ثبوت او اثبات دی چې الله ﷻ دئ د رسول الله ﷺ صاحب او ملګری وبلی او الله ﷻ و فرمایل: زه د دوی دواړو سره یم.

اوس نو کفار د غار تر خولې پورې ورغله او هلته ولاړ دي خبرې کوي خو دوی یې و نه لیدل او بیرته را وګرځېدل دا الٰهي معجزه ده چې په دغه ځای کې ښکاره کېږي ځکه کفار د غار ترخولې ورغله او په هغو خلکو پسې ګرځي چې په دغه غار کې

(c) kitabton.com: The Digital Library

موجود دي خو په غار کي يې و نه کتل، الله جل جلاله له دغه کاره څخه منعه کړل، د دوی زړونه يې له دغه را وګرځول چي په هغه غار کي چي دوی يې په خوله کي ولاړ دي خپل د مقصد په خلکو پسي وګوري، دا د قادر الله جل جلاله قدرت دی.

کفار درې ورځې پرله پسې په رسول الله ﷺ پسي وګرځېدل هر ځای يې طلب او پلټنه وکړه خو هيڅ شئ يې لاس ته نه ورغله، نه معلومات، نه علامه، نه دوی، قريش نوپرېږده چي په خپل طلب او پلټنه کي سرګردانه دي.

په دغو ورځو کي چي رسول الله ﷺ او ملګری يې هلته په غار کي دي د ابوبکر الصدّيق رضی الله عنه زوی عبدالله د ورځي په مکه مکرمه کي ګرځي د قريشو معلومات ټولوي او د شپې پټ غارِ ثور ته ورځي او هغه د قريشو حالات و رسول الله ﷺ ته بيانوي چي نن داسي او داسي پېښه وه، د ابوبکر الصدّيق رضی الله عنه لور اسماء رضی الله عنها به هم په شپه کي د سبا ورځي دپاره خواړه ورته راوړل، سبحان الله! دغه لور غر، دغه ليري او ډبرينه لار سره له دې چي نن ورځ تر يوې اندازې اصلاح سوې هم ده خو بيا هم يو قوي ځوان د ورځي په روښنايي کي بېله تکليفه او ستړيا نه سي ور ختلای خو اسماء رضی الله عنها ښځه ده او په عين وخت کي حامله هم ده (په نس کي کوچنئ لري) د شپې په تاريکه کي د کفارو په پټه دغه لور غره ته خېژي او دوی ته خواړه ور رسوي او بيا بيرته خپل کورته راځي، دا کوم همت، جُرئت او فدا کاري ده.

خوندو! مسلماني ښځي دغسي وي چي د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ په لار کي حتّی د دين او مسلمانی په لار کي هيڅ تکليف، تکليف نه بولي، دا اسماء رضی الله عنها وه او دغه يې مرسته ده چي د هجرت په وخت کي يې د رسول الله ﷺ سره کول.

همدارنګه عامر بن فُهَيره رضی الله عنه هغه د ابوبکرالصدّيق رضی الله عنه مولی به بيا پر دغه لار پسونه بېول او را وستل چي د عبدالله او اسماء پلونه او د پښو علامې ورکي سي، څوک په دې نه سي پوه چي پر دغه لار څوک تللي او راغلي دي او د دغو پسو يا ميږو څخه به يې رسول الله ﷺ او ابو بکرالصدّيق رضی الله عنه ته شيدې هم ورکولې، حضرت ابوبکر الصدّيق رضی الله عنه پوره ترتيبات نيولي وه، د خوړو راوړلو مؤظف، د اخبار رسولو مؤظف، د آثارو او علامو ورکولو او خرابولو مؤظف، ټولي وظيفې وېشل سوي وې، که څه هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغه هجرت دپاره سامان او وسائل ساده او بسيط وه، خو بيا هم د هغه وخت او زمانې له حاله سره برابر او مطابق وه، ټول کارونه په يوه صحي نقشه سره جوړ سوي وه، اوس نو په غار کي درې ورځي پوره او تيري سوې د قريشو دا اميد قطعه سو چي رسول الله ﷺ دي د مکې مکرمې په داخل يا اطرافو کي پيدا کړي نو يې خپل طلب او پلټنه پرېښوول ځکه درې ورځي پرله پسې بېله نتيجې پوره سرګردانه سول.

د هجرت د لاري واقعات

هلته په مکه مکرمه کي يو سړئ ؤ چي عبدالله بن اُرَيقَط نومېدی دغه سړئ په لارو کي ډېر ماهر ؤ يعني: ليري او نژدې، پټي او ښکاره لاري ټولي ور معلومي وې که څه هم دغه سړئ د مشرک قريشو پردين ؤ خو امانت کاره هم ؤ، نو رسول الله ﷺ او ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه تر هجرت د مخه دغه عبدالله بن اُريقط د مال او پيسو په مقابل نوکر کړی چي ته به د هجرت په وخت کي زموږ سره ځې او پر داسي لارو به مو مدينې منورې ته بيايې چي چا ته نه وي معلومي، هغه هم دا قبوله کړه.

نو ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه هغه د هجرت دپاره دوه ساتل سوي اوښان دغه عبدالله ته ور تسليم کړي وه او بيا يې خبر ورکړی چي دغه اوښان په فلاني وخت کي غارِ ثور ته راوله، کله چي رسول الله ﷺ په غار کي درې شپې تيري کړې او د دوشنبې شپه سوه چي دا نو د هجرت د اول کال د ربيع الأول د مياشتي اوله شپه ده او د عيسوي يا ميلادي (٦٢٢)کال د سپتمبر د مياشتي (١٦) تاريخ دی عبدالله بن اُرَيقط د شپې هغه دوه اوښان ور وستل، دلته نو ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه و رسول الله ﷺ ته و ويل: يا رسولَ الله! د دغو دوو اوښانو څخه يو واخله او هغه ښه اوښ يې و ده ﷺ ته ور نژدې کړی، رسول الله ﷺ وفرمايل: يا ابا بکر! اخلم يې مګر په قيمت سره.

په دغه وخت کي د ابوبکر رضي الله عنه لور اسماء رضي الله عنها هم راغله چي د دوی د سفر دپاره يې خواړه ور سره را اخيستي وه او دا يې هېر سوي وه چي د دوی د خوړو د تړلو دپاره يو توکر يا يو تناو (رسۍ) ور سره را واخلي اوس چي دا غواړي چي د دغه خوړو د کچوړي خوله وتړي يا يې د دوی په اوښ پوري وتړي توکر يا رسۍ نسته نو يې خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

نطاق دوه ځایه کړی په یوه حصه یې هغه د دوی خواړه وتړل او د نطاق هغه بله حصه یې پر خپله ملا وتړل او له دغې ورځې څخه دې ﷺ ته (ذاتُ النِّطاقَین) ویل کیږي.

اوس نو نطاق څه شي دی؟ نطاق داسې یو ټوکر دی چې په هغه وختو کې ښځو تر ملا، یا تر سر تړی (لکه یو بَرداره کمر بند) چې دغه نطاق د هغه وخت د لباس یو جُز ؤ، اسماء ﷺ د دغه خوړو د تړلو دپاره و یوه ټوکر ته ضرورت درلودی مګر ټوکر نسته نو یې خپل نِطاق څیري او دوه ځایه کړی یوه حصه یې پرخپله ملا یا سر وتړل او په هغه بله حصه یې دغه خواړه وتړل او د دغې ورځې څخه و دې ﷺ ته (ذاتُ النِطاقَین) ویل کیږي، یعني: (د دوو نطاقو خاونده) او په دغه نامه سره مشهوره سوه.

بیا نو رسول الله ﷺ او ابوبکرالصِدِّیق ﷺ د مدینې منورې پر طرف رهي سوه، د دوی سره په دغه سفر کې عامر بن فُهَیره هم ملګری ؤ او هغه لار ښوونکی عبدالله بن اُرَیقَط هم ور سره دی، اوس نو لار ښوونه د عبدالله بن اُریقط کار دی او په هغه اړه لري، لومړئ چې له غاره رهي سوه د جنوب او یمن پر طرف ولاړل، پسله څه وخته د غرب او د سمندر د غاړي و طرف ته رهي سوه چې ساحِل ورته ویل کیږي ترڅو داسې لاري ته ورسېدل چې پر هغه لار نه څوک تله او نه چا ته ور معلومه وه بیا نو د سمندر یعني: بحر الأحمر د غاړي سره نژدې د شمال پر طرف رهي سوه چې دغه لار مدینې منورې ته تله خو دا داسې لار ده چې نادرًا به څوک پر دغه لار تلی.

دغه د هجرت د لاري تفصیل په کتابو کې راغلی دی خو څرنګه چې له دغو ځایو څخه د ډیرو ځایو نوموونه اوس اوښتي دي او د عمومي لارو څخه هم ډېر لیري او چپ دي نو د هغو ځایو د نومو تر یادولو تېرېږم او د لاري لوی واقعات به سره بیان کړو.

لومړئ: امام بخاري د ابوبکرالصِدِّیق ﷺ څخه روایت کوي چې وایي: په دغه شپه چې موږ رهي سوو دغه ټوله شپه او سبا تر غرمې پوري مو تګ او مزل وکړی کله چې غرمه سوه او لار فارغه سوه هیڅوک پر دغه لار نه تېرېدل په لار کې مو یوه ډېره لویه او اوږده ډبره ولیدل چې سایه یې درلودل او پر دغه ځای لمر نه راتلی نو مو د دغې ډبري سره واړول، ما په خپلو لاسو د رسول الله ﷺ د بیدېدلو دپاره ځای جوړ کړی او پر هغه مې یو فرش آوار کړی او ورته و مې ویل: یا رسولَ الله! ته بیده سه او زه

(c) ketabton.com: The Digital Library

به شا وخوا څار کوم، رسول الله ﷺ پرېوتی او زه څه ګوښه سوم شا وخوا څار کوم که ګورم یو شپانه دی چې پسونه یې د دغې ډبرې طرف ته را رهي کړي دي غواړي چې دئ هم دغه سایې ته استراحت وکړي، زه ورغلم او ورته و مي ویل: ته څوک یې؟ ده د مکې یا مدینې د خلکو څخه یو څوک را یاد کړی ویل: د هغه مريئ یم، ما ویل: آیا په پسو کي دي شیدې سته؟ ده ویل هو، ما ویل: ما ته یې را لوشې؟ ویل هو، نو یې د لوشلو دپاره یوه مېږ ونیول، ما ویل: اول یې غُلانځه د خاورو، وربښتانو او خیرو څخه پاکه کړه بیا یې وَلوَشه، ده هم د غُلانځي تر پاکولو وروسته یو کټورئ شیدې را ولوشلې، نو رسول الله ﷺ ته ورغلم څرنګه چې هغه بیده ؤ دا مي بنه و نه بلل چي له خوبه یې را ویښ کړم تر هغو مي انتظار ورته وکړی چې دئ ﷺ را ویښ سو، زما سره د رسول الله ﷺ د اوداسه او چښلو دپاره د اوبو یوه مشکوله را سره وه نو مي د دغه مشکولې څخه دغه د شیدو پر لوښي اوبه توی کړې چې څه یخې سوې بیا مې رسول الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! وې چښه، ده ﷺ هم تر هغو وچښلې چې زه راضي او اوبه سوم، بیا رسول الله ﷺ را ته و ویل: آیا د تلو وخت نه دی؟ ما ویل: هو یا رسولَ الله!. بیا نو له هغه ځایه رهي سوو.

دوهم: څرنګه چې ابوبکر الصدیق رضي الله عنه تاجر، ګښته او مشهوره سړئ ؤ هر چا پېژندی او رسول الله ﷺ کورنئ سړئ ؤ هر چا په رنګ نه پېژندی اوس چې دوی سره ملګري دي نو که به په مخه څوک ورغلی د ابوبکر الصدیق رضي الله عنه څخه به یې پوښتنه وکړه چې دا څوک دی؟ ده رضي الله عنه به ورته ویل: دا سړئ لار را ښیي، د هغه به دا خیال سو چې دغه د تګ لار ور ښیي او د ده مقصد به د دین او خیر لار وه چې ما ته زما د دین او عقیدې لار راښیي.

دریم: سُراقه بن مالک په عربو کي مشهوره جنګي فارِس یا پهلوان ؤ کله چې رسول الله ﷺ او ابوبکر رضي الله عنه له غارِ ثوره را و وتل او د مدینې منورې پر طرف رهي سوه هر چا دا کوښښ کاوه چې دوی پیدا کړي او د قریشو هغه سل اوښه جائزه واخلي.

د دغو خلکو د جملې څخه یو هم سراقه بن مالک ؤ، خو دا قصه به په خپله سُراقه ته پرېږدو چې دئ په خپله قصه کوي او په دغه وخت کي مشرک ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سراقه بن مالک وايي: زه د خپل قوم سره په مجلس کې ناست وم چې يو سړئ د دباندي څخه د مکې راغلی موږ ناست وُ دئ را ته و درېدی او ويل: يا سراقه! دغه اوس مي د درياب د غاړي سره يوه سياهي وليدل چې فلاني طرف ته رهي وه ګمان کوم چې محمّد او د هغه ملګري دي وي، سراقه وايي: زه پوه سوم چې دغه نفر دوی دي خو د دې دپاره چې هغه د قريشو جائزه يوازي زه واخلم نو مي خبره واړول او سړي ته مي و ويل: دا دوی نه دي بلکه تا فلانئ او فلانئ ليدلي دي چې زموږ په مخ کې رهي سوه.

سراقه وايي: زه په دغه مجلس کې کښېنستم داسي کار او حرکت نه کوم چې خوک را پوه سي، د قوم د مجلس تر آخره ور سره ناست وم نه ولا ړېږم، ځکه که ولاړ سم هغه نور پوښتنه کوي چې چيري ځې؟ نو خود خبري او مجلس ور سره کوم، کله چې دوی ولاړ سوه زه هم ډېر ژر کور ته ولاړم خپلي مينځي ته مي و ويل: زما آس وباسه د فلانۍ غونډۍ تر شا و درېږه او زما انتظار کوه، ما خپله نېزه، غشي او لېندۍ را واخيستل دکور د شا تر دروازې و وتم پټ پټ ورغلم څو آس ته ور ورسېدم، پر آس سپور سوم او پر هغه لار رهي سوم چې هغه سړي ويلي وه، دئ نو پر دغه لار پرېږده.

هلته رسول الله ﷺ او ابوبکر رضي الله عنه د ملګرو سره رهي دي خو ابوبکر رضي الله عنه څه وخت د رسول الله ﷺ تر شا رهي وي څه موده وروسته بيا تر مخ رهي سي څه وخت وروسته يې بيا راسته طرف ته ځي، څه وخت وروسته يې بيا چپه طرف ته ځي يعني: دې طرف او هغه طرف ته کيږي مګر رسول الله ﷺ رهي دی حتّی شا وخوا هم نه ګوري فقط قرآن مجيد وايي او رهي دی، څه وخت وروسته د رسول الله ﷺ ورته پام سو چې ابوبکر رضي الله عنه هره لحظه يا هرګړئ دې خوا ها خوا ته کيږي، نو يې پوښتنه ځني وکړه چې يا ابا بکر! څه درته پېښه ده چې مخ او وروسته کېږې؟ ابوبکر رضي الله عنه وويل: يا رسولَ الله! يو وار مي په فکر کي را وګرځي چې کمين به يې درته نيولی وي يعني: يو څوک به په مخ کي پټ درته ولاړ وي نو د مخه سم، بيا مي په زړه کي را وګرځي چې د شا له طرفه څوک حمله و نه کړي بيا تر شا سم، بيا وايم څوک د بغل له طرفه حمله و نه کړي نو دي يوه او بل اړخ ته ځم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نبه متوجه سی دا د رسول الله ﷺ پر ساتنه د صدیق اکبر رضي الله عنه حرص ؤ. د ده ﷺ د ساتني په سبب يې پر يوه ځای قرار نه درلودی، لکه پتنګ شا وخوا پر را ګرځېدی. په فارسي کي شاعر وايي:

یک جان چه متاعیست که سازم به فدایت اما چه توان کرد که موجود همین است

يعني: يو روح دومره متاع دومره قيمتي شئ نه دی چي تر تا يې قربان کړم، مګر څه وکړم؟ زه دغه يو روح لرم نور شئ را سره نسته.

خو رسول الله ﷺ اطمينان او د زړه ډاډ ورکړی ويل: اِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا، الله جل جلاله زموږ سره دی مه بېرېږه، د ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه زړه هم پر آرامه سو خو پسله څه وخته ابوبکر الصديق رضي الله عنه وليدل چي ډېر ليري يو سړئ پر آس سپور دی په ډېره چټکي او تيزي سره په دوی پسي را رهي دی، ويل: يا رسولَ الله! هغه سپور سړئ په موږ پسي را رهي دی، رسول الله ﷺ نه ور ته کتل پر خپله لار رهي دی او قرآن مجيد وايي مګر د ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه فکر په دغه سړي ډېر بند دی، هغه سپور ډېر تېز را رهي دی او وار په وار دوی ته ور نژدې کېږي، ابوبکر رضي الله عنه په تشويش او پرېشاني کي دی ځکه هغه سپور سړئ ډېر ور نژدې سو، دومره ور نژدې سو چي له هغه ځايه دوی په نېزه ويشتلای سي نو يې رسول الله ﷺ ته و ويل: يا رسولَ الله! سړئ ډېر را نژدې سو د هغه ځای څخه مو ويشتلای سي، دلته نو رسول الله ﷺ دعاء وکړه او ويل:

«اَللّٰهُمَّ اكْفِنَاهُ بِمَا شِئْتَ»

الٰهي په هر شي او هره طريقه سره چي ستا خوښه وي موږ له ده څخه وساتې.

رسول الله ﷺ د دعاء څخه نه ؤ فارغه سوی چي د سُراقه د آس پښې په مځکه ننوتې، مځکه هم سخته او ډبرينه مځکه ده خو د آس پښې په مځکه ننوتلې او سُراقه له آسه ولوېدی، سُراقه وايي: قسم په الله تر دغه ورځي د مخه هيڅ وخت له آسه نه وم لوېدلی دا اول وار ؤ چي له آسه لوېږم او بيا مځکه سخته او ډبرينه هم ده د آس پښې څنګه په مځکه ننوزي؟ کله چي له آسه ولوېدم د هغه غشو جعبه مي را وايستل چي موږ به فال په اچاوه (*دغه فال اچول د مشرکانو دين او عقيده وه*) وايي د هغو غشو څخه مي يو غشی د فال پر قسم را وايستی چي آيا په دوی پسي ورسم که يا؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضرر ور و رسوم که یا؟ داسي غشی را و وتی چي زما له مقصده مخالفه لیکنه پرسوې وه، یعني: د دوی د تعقیبولو څخه یې منعه کولم، د فال یا غشي په خوله مي و نه کړه بیا پر آس سپور سوم دومره ور نژدې سوم چي د رسول الله ﷺ قرائت مي اورېدی، رسول الله ﷺ هیڅ نه را ته کتل خو ابوبکر رضي الله عنه زما خوا ته ډېر کوري، دا وار مي بیا د آس د مخ پښې تر ځنګنو په مځکه ننوتې او زه له آسه ولوېدم، بیا مي په زوره آس را پورته کړی او د آس پښې په ډېر تکلیف له مځکي را و وتې، کله چي د آس پښې له مځکي راو وتې د آس د پښو له ځایه یو ځلېدونکی ګرز لکه دود را و وتی او د آسمان خوا ته پورته سو، بیا مي هغه خپل د فال غشي را واېستل د غشو څخه بیا داسي غشی را و وتی چي زما نه وُ خوښ، اوس نو سُراقه پوه سو چي دوی ساتل سوي دي څوک نه سي ور نژدې کېدلای، سُراقه وایي: نو مي ورناري کړه: أَلأَمَانَ أَلأَمان.

اوس سُراقه امان غوارې حال دا چي دئ د هغه سلو اوښانو انعام اخیستلو دپاره د دوی په وژلو پسي را رهي سوی وُ، بیا نو رسول الله ﷺ او ملګري یې و درېدل.

سُراقه وایي: دغه حالات چي ما ولیدل ما ته دا را معلومه سوه چي د رسول الله ﷺ دین به ښکاره او غالبه سي، نو پرآس سپور سوم او ورغلم، رسول الله ﷺ ته مي و ویل: ستا قوم پر تا سل اوښه جائزه ایښې ده او په هغو حالاتو مي خبر کړی چي خلکو د ده په باره کي څه فکرونه درلودل او بیا مي ورته و ویل: که خوړو او کالیو ته ضرورت لری درته را به یې وړم، دوی شئ نه وغوښتی فقط ویل: زموږ حال در سره وساته یعني: چا ته مه وایه چي موږ چیري یو، ما ویل: دا چه زه ستاسي حال و نه وایم د دغه په مقابل کي څه شي را کوې؟

ښه متوجه سی: رسول الله ﷺ نه ورته و ویل چي د مدینې څخه به او ځکي یا خرما درته را ولېږم او نه یې د کوموپیسووعده ور سره وکړه بلکه رسول الله ﷺ ورته وویل: څنګه به یې یا سُراقه! چي د کسرٰی ونبي ستا په لاس وي؟

تاسي ته معلومه ده چي د فارس پاچا ته کسرٰی ویل کېده چي په هغه وخت کي د فارس پاچهي د مځکي پر مخ تر ټولو لویه پاچهي وه او د دغه کسرٰی به د سرو زرو ونبي په لاس وه، اوس رسول الله ﷺ د سُراقه څخه پوښتنه کوي چي د کسرٰی ونبي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستا په لاس وي ستا د زړه احساس به څه وي؟ څه حال او څه کیفیت به دي وي؟

سُراقه ته دا خبره عجبه او بې مفهومه معلومه سوه چي دا څه وايي او څنګه خبره ده؟ نو ویل: کسرٰی نو شېروان؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: هو نو شېروان چي د فارس پاچا دی او د هغه وبني ستا په لاس وي ستا به څه احساس وي؟

اوس نو دغه خبري او موضوع ته څه توجه په کار ده: یو نفر چي له خپله قومه په پته او په هجرت را وزي او د ده پر سر د ده د قوم له طرفه سل اوښه جائزه ایښوول سوې وي او د ده سر یې په کار وي او دغه اوس د ده سره هیڅوک او هیڅ قوت هم نسته، دغه نفر وايي: چي دئ او د ده دین به د مځکي د پاچهانو پر هغه لوی پاچا کامیابه سي او وبني به یې سُراقه ته ورکوي، دا نه سره لګیږي، عقل یې نه قبلوي، دا عجبه ده! دغه اوس په خپله د ده سر د خلکو په کار دی او د ده سره هیڅ قوت او طاقت هم نسته او دئ بیا وعده ورکوي چي مسلمانان به د فارس پاچهي اشغال کړي او د کسرٰی، هغه کسرٰی چي په مځکه کي تر ټولو لوی پاچا دی د هغه وبني به په غنیمت واخلي او دا هم پسله سلو او دوو سوو کلو څخه نه پیښیږي بلکه ستا په وخت کي به پیښ سي یا سُراقه! اوس نو سُراقه ورته وايي:

یا محمّد! ﷺ ما ته د امان یوه ورقه را ولیکه زه به اوس په تا څوک نه خبروم او ته به د امان ورقه را ولیکې که کوم وخت زما و تا ته ضرورت پیدا سو ته به امان را کوې، رسول الله ﷺ و ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه ته و ویل: سُراقه ته د امان عهد ور ولیکه، ابوبکر رضی الله عنه هم داسي لیک ورکړی چي لیکلي یې وه:

دغه سُراقه د مسلمانانو څخه په امان دی، یعني: هیڅ وخت ضرر نه ور رسوي په دې شرط چي دئ به د رسول الله ﷺ د هجرت خبر چا ته نه وايي.

څوک وايي دغه نوشته عامر بن فُهیره رضی الله عنه وکړه څوک وايي ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه ولیکل، سُراقه هم هغه نوشته ور سره واخیستل او رهي سو، واقعاً یې دغه حال هیچا ته و نه وایه، حتّی نور داسي خلک هم په مخه ورغله چي په رسول الله ﷺ پسي ګرځیدل خو سُراقه به ورته ویل: د دې منطقې معلومات ما وکړه دلته څوک نسته، سبحان الله! د ورځي په شروع کي دئ پسي ګرځېدی او د ورځي په آخر کي یې دئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چوکیدار او ساتونکی سو، نور خلک هم د هغې لاري د تعقیبولو څخه منعه کوي.

تقریباً اته کاله وروسته د حنین په غزاء کي سُراقه بن مالک د مسلمانانو له طرفه بندي ونیول سو، ده دغه لیک او نوشته په هغه ورځ ښکاره کړه، کله چي مسلمانانو په جنګ کي بندي ونیوی ده و ویل: زما سره ستاسي د نبي له طرفه د امان لیک را سره دی، هغو ویل: عجبه ده کومه ده هغه نوشته کومه ده؟ ده هم هغه نوشته ورته را وایستل، صحابهٔ کرامو و رسول الله ﷺ ته راوستی، رسول الله ﷺ و فرمایل: «یومُ بِرٍ وَ وَفَاء» یعني: هو د وفا او نېکی ورځ ده ایله یې کړی هغو هم پرېښاوه، رشتیا هم دا پر هغه وعده وفاء وه چي ډېره موده مخ کي یې ور سره کړې وه، ځکه د حنین غزاء تر هجرت اته کاله وروسته او د مکې مکرمې تر فتحه کولو څو ورځي وروسته پېښه سوه او سُراقه په هغه ورځ د دغه لیک په واسطه خلاص سو.

کله چي بیا د حضرتِ عمرِ فاروق رضی الله عنه د خلافت په وختو کي د فارس ښارونه یو په بل پسي نیول کېدل فارسیانو شکست وخوړی او کسریٰ وتښتېدی، مسلمانانو د کسریٰ خزانې، زر او جواهرات په غنیمت واخیستل، ټول جواهرات و امیر المؤمنین عمر فاروق رضی الله عنه ته را وړل سوه، د دغو جواهراتو په جمله کي د کسریٰ وښي هم راوړل سوي وه، دلته نو عمر رضی الله عنه امر وکړی چي خلک دي را ټول سي، خلک را ټول سوه بیا یې سُراقه بن مالک ته چي مسلمان سوی ؤ ور ږغ کړه او دغه د کسریٰ وښي یې د سُراقه په لاسو ور واغوستل او ویل: لاسونه دي لوړ ونیسه چي خلک یې و ویني او د خلکو په منځ کي تېر سه، د کسریٰ وښي د سُراقه په لاس دي او لاسونه یې لوړ نیولي دي د خلکو په منځ کي تېرېږي، حضرت عمر فاروق رضی الله عنه ورته و ویل: خلکو ته و وایه چي د هجرت په ورځ رسول الله ﷺ څه درته و ویل؟ اوس نو سُراقه لاسونه لوړ نیولي دي د کسریٰ وښي شرنګوي او وایي: زموږ نبي ﷺ د هجرت په ورځ په داسي حال کي چي د قوم له طرفه په ده پسي خلک ګرځېدل او دئ د بیري او خوف په حالت کي ؤ ما ته دغه زېری راکړی:

(کَیفَ أنتَ یَا سُرَاقَه وَفِي یَدَیْکَ سِوَارَیْ کِسرىٰ)

یعني: څه حال به دي وي یا سُراقه! چي د کسریٰ وښي دي په لاس وي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو هغه د رسول الله ﷺ وینا او پیش ګویي پسله لږو کلو څخه ښکاره او پېښه سوه، صَادِقُ المَصدُوق ﷺ مُخبرِ صادق دی.

څلورم: رسول الله ﷺ او ملګري يې په آرام زړه د مدينې منورې پر طرف رهي دي د قريشو له شره خلاص او فارغه دي مګر پر هغه معروفه او مشهوره لار نه بلکه بله نوې او نا معلومه لار ده او مدينې منورې ته نژدې سوه خو په لار کي پر يوه خېمه ورغله چي دا خېمه د اُمِ مَعبَد خېمه وه، ام معبد چي يوه سخي، زړه وره او فصيحه ښځه وه د خپلي خېمې سره به ناسته وه هر مسافر چي به پر دغه لار تېرېدی دې به اوبه او خواړه ورکول، اوس رسول الله ﷺ او ابوبکر ﷺ پر دغه خېمه ورغله.

کله چي رسول الله ﷺ او ملګري يې دغي خېمې ته ور ورسېدل د ښځي مېړه هم نه ؤ موجود يوازي يوه ښځه په دښت کي د خيمې سره ناسته ده، ځکه دغه امِ معبد د کوچي عربو څخه وه، نو ابوبکر ﷺ د ښځي څخه پوښتنه وکړه چي د خوړلو دپاره يو شئ در سره سته؟ ځکه د دوی خواړه هم خلاص سوي وه او دوی پر داسي لار تله چي هلته نه کلي وه او نه کورونه او نه بل څوک پر دغه لار تله.

نو ځکه يې دغي ښځي ته و ويل: ستا سره د خوړلو يو شئ سته چي په قيمت يې درڅخه واخلو؟

ښځي و ويل: که زما سره د خوړلو دپاره شئ وای تاسي به د هغه غوښتني ته نه وای اړ سوي، يعني: بېله غوښتني او طلبه ما درکاوه موږ سخيان يو دې ته ضرورت نسته چي مېلمه يې په خوله وغواړي مګر والله د خورک هيڅ شئ را سره نسته.

خو هلته د خېمې سره يوه وچه او ډنګره، ضعيفه او زړه مېږ ولاړه وه رسول الله ﷺ ورته و ويل: يا ام معبد! دغه مېږ څه شي ده؟

ښځي ويل: دا يوه مېږ ده چي ضعف او ډنګرتيا د رمې څخه پاته کړې ده.

رسول الله ﷺ و فرمايل: شيدې نه لري؟

ښځي ويل: دا تر دې ډېره ضعيفه ده چي شيدې دي وکړي.

رسول الله ﷺ و فرمايل: اجازه را کوې چي دغه مېږ وَلوَشَم؟

ښځه په حيرت کي سوه چي دا څه وايي؟ وچه او ډنګره مېږ ده دئ وايي:

(c) Ketabton.com: The Digital Library

زه یې ولوشم؟ ښځي ویل: که شیدې پکښې سته وې لوشه.

رسول الله ﷺ په خپل مبارک لاس د میږې غلانځه مسحه کړه او بسم الله یې و ویل د میږې له غلانځې څخه شیدې را توی سوې، ښځې ته یې و ویل: یو لوښی راکړه، هغې هم دومره لوښی ورته را وړی چې د یوې لویې ډلې بسېدی، رسول الله ﷺ هم دغه مېږ تر هغو پوري لوشل چې دغه لوښی په شیدو ډک سو، اول یې أم معبد ته شیدې ورکړې هغې تر مړېدلو او اوبه کېدلو پوري وڅښلې بیا د رسول الله ﷺ ملګرو وڅښلې او بیا رسول الله ﷺ وڅښلې، دوهم واریې بیا مېږ ولوشل او د اُم معبد ټول هغه لوښي یې د شیدو ور ډک کړه چې دې درلودل ، دا ورته ګوري او په تعجب کې ده ځکه هغه مېږ چې د دې سره وه دا په خبره ده چې هغه وچه، ضعیفه او ډنګره ده او اوس یې دومره شیدې وکړې چې دا په خپله په حیرت کې پاته ده.

خیر رسول الله ﷺ او ملګری یې ابوبکر الصدّیق ؓ ځني رهي سوه، لږ وخت وروسته ابو معبد یعني: د ښځې میړه په داسي حال کې چې وچې او ډنګرې میږې یې را رهي کړې وې خېمې ته راغلی، وې لیده چې د کور ټول لوښي په شیدو ډک دي په تعجب کې سو، ویل: دا شیدې چیرې وې؟ میږې وچې دې او په کور کې هم د لوشلو حیوان نسته، ښځې و ویل: دلته یو مبارک سړئ تېرېدی دغه ټولې شیدې یې د دغې وچې او ډنګرې میږې څخه ولوشلې دا د هغه مبارک سړي برکت دی، ابومعبد و ویل: دغه سړئ والله هغه د قریشو صاحب او ملګری بولم چې مقصد یې رسول الله ﷺ ؤ او ویل: ته یې د څهرې او قیافې بیان را ته وکړه یا أمِ معبد!

دغه د اُم معبد قصه ټولو مؤرخینو، د تاریخ علماوو او پوهانو بیان کړې ده او د دې سبب چې ټول مؤرخین دغه قصه بیانوي دا دی: چې ام معبد یوه هوښیاره، پوهه، ذکي او ډېره فصیحه ښځه وه، په ژبه کې یې ډېر فصاحت او بلاغت ؤ، د سیرت په ټولو کتابو کې او په ټولو هغو احادیثو کې چې د رسول الله ﷺ د قیافې وصف پکښې بیانیږي هیڅا د رسول الله ﷺ د قیافې داسې دقیق او فصیح وصف نه دی بیان کړی لکه څرنګه چې دغه ام معبد بیان کړی دی، سره د دې چې ام معبد بېله دغه یوه واره بیا رسول الله ﷺ نه دی لیدلی، هغه صحابهٔ کرام چې د رسول

(c) ketabton.com: The Digital Library

اللهﷺ سره يې کلونه تېر کړي دي هغو د رسول اللهﷺ د قيافې دغسې صفت نه کړى دى او نه يې کولاى سواى لکه ام معبد چې کړى دى، نو له دې جهته علماء کرام د رسول اللهﷺ د قيافې په وصف کې هغه اساسي مرجع د ام معبد حديث بولي، که څوک د رسول اللهﷺ د قيافې وصف او بيان غواړي د ام معبد تر حديث بل دقيق او واضح حديث نه سي پيدا کولاى، دايې په داسې فصيحه او بليغه طريقه سره صفت کوي لکه اورېدونکى چې رسول اللهﷺ ته ګوري او هغهﷺ يې مخ ته وي نو له دې جهته ټولو مؤرخينو د رسول اللهﷺ د قيافې په باره کې د ام معبد دغه قول ساتلى دى ځکه چې ډېر فصيح دى او ډېر اهميت لري.

اوس به د اُم معبد هغه بيان چې د رسول اللهﷺ په باره کې يې کړى دى درته را نقل کړم او بيا به يې پښتو ترجمه درته بيان سي، کله چې د ام معبد خاوند د دې څخه پوښتنه وکړه چې د دغه مبارک سړي شکل او قيافه څنګه وه؟ دې ورته وويل:

« رَايتُ رَجُلاً ظَاهِرَ الوَضَاءَة، اَبْلَجَ الوَجْه، حَسَنُ الخلق لَمْ تَعبْهُ ثُجْلَةٌ، وَلَم تُزْرِ به صُعْلَةٌ، وَسِيمٌ قَسِيمٌ، فى عَينَيه دَعَجٌ، وَفِى اَشفَاره وَطَفٌ، وَ فِى صَوته صَهَلٌ، وَ فِى عُنُقِه سَطَعٌ، وَ فِى لحيَته كَثَاثَةٌ، اَزَجٌّ أقرَنٌ، إنْ صَمَتَ فَعَلَيه الوقَارُ، وَان تَكَلَّمَ سَمَا وَعَلاهُ البَهَاء، اَجمَلُ النَّاس وَاَبهَاهُ مِن بَعيد، وَاَحلاهُ وَ اَحسَنُهُ مِن قَرِيب، حُلوُ الْمَنطق، فَصْلٌ لاَنَزرٌ وَلاَهَذَرٌ، كَاَنَّ مُنطقَهُ خَرَزَاتُ نَظم يَتَحَدَّرنَ، رَبعَةٌ لاَ يَأسَ من طُول، وَلاَ تَقتَحمُهُ عَينٌ من قَصر، غُصنٌ بَينَ غُصنَين، فَهُوَ أنظَرُ الثَلاثَة مَنظَراً، وَ أحسَنُهُم قَدراً، لَهُ رُفَقَاءُ يَحفُونَ به، ان قَالَ أنصتُوا لقَوله، وَ ان اَمَرَ تَبَادَرُوا لاَمره، مَحشُودٌ مَحفُودٌ، لاَ عَابسٌ وَ لاَ مُفَنّدٌ».

هغه د عربي خوند او فصاحت زه د پښتو په الفاظو کې نه سم پيدا کولاى چې په هغه خوږ والي سره يې درته ترجمه کړم، خو بيا به هم دغه د اُم معبد فصيح او بليغ بيان په خپله ناقصه ژبه د پښتنو ورونو د پوهېدلو د پاره په پښتو سره ترجمه او بيان کړم.

اُم معبد وايي: داسې يو سړئ مې وليدى چې نُور پر ښکاره ؤ، روښانه مخ يې ؤ، ښه اخلاق، يا ښه خلقت يې ؤ، د چاغښت عيب نه پر ويل کېدى (يعني خېټور نه ؤ) او سر يې کوچنئ نه ؤ، ښايسته او نوراني ؤ، سترګې يې توري وې او باڼوګان يې اوږده وه، په آواز کې يې ښايست ؤ او په غاړه کې يې اوږد والى ؤ، ږيره يې ګڼه وه، اوږدې،

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې او سره مېښتي ورځې يې وې، چې چپ به ؤ هيبت او دبدبه يې درلودل. که به يې خبري کولې هوښياري او له محبته ډکې وې، د ليري تر ټولو خلکو ښه ايښدی او له نژدې تر ټولو ښايسته او عزتمن ؤ. خبري يې خوږې وې، سره جلا جلا وې، نه ډيري وې نه لږ (*يعني نه يې ډيري خبري کولې چې پرچا وغميږي او نه دومره لږ وې چې څوک په پوه نه سي، هره خبره يې جلا او د فهم وړ وه*) خبري يې لکه پېول سوي ملغلري يوه په بله پسې را توييدې. چار شانه ؤ په جګوالي کې يې کمي نه وه او نه په سترګو کې ګردئ معلوميدی (*يعني: نه جګ ؤ نه ګردئ*) د دوو ښاخو يا ګلدستو په منځ کې يو ښاخ يا ګل دسته وه او په درو سروکي ده ته ډېر کتل کېده (*د دې خبري څخه يې مقصد دئ ﷺ او د ده ملګري ابوبکر او عامر بن فُهيره دي، يعني: دوی درې لکه د وني درې ښاخه يا د ګلانو درې ګېډۍ داسي وه، خو سترګي له ده څخه نه اړول کېدې*) په قدر او عزت تر نورو بهتر ؤ، ملګري يې درلودل چې پر ده مهربانه وه، چې ده به خبري کولې د ده خبرو ته به چپ وه (يعني: غوږ به يې ورته نيولی ؤ) او که به يې يو کار ور و فرمايه د هغه په عملي کولو کې يې چابکي کول، ملګرو يې اطاعت او فرمانبرداري کول، ورين تندئ يې ؤ او په خبرو کې يې عبث او بيهوده خبري نه وې.

دا د رسول الله ﷺ د قيافې هغه بيان ؤ چې ام معبد خپل مېړه يا خاوند ته د رسول الله ﷺ علامې ويلې، نو ابو معبد د ښځې مېړه و ويل: والله دا د قريشو هغه صاحب او ملګری دی چې موږ يې په مکه کې خبري اوريدلي دي او ما دا قصد کړی دی که مې په وسه پوره سوه چې د ده ملګری سم، يعني: که موقع برابره سوه ملګرتيا به يې وکړم. دا د رسول الله ﷺ د هجرت دلاري هغه واقعه وه چې د ام معبد سره يې وليدل.

په دغه وخت کې چې رسول الله ﷺ د اُم معبد خېمې ته ورغلی ؤ هلته په مکه مکرمه کې په لوړ آواز سره ځيني بيتونه ويل کېده چې خلکو اوريدل او د بيتو ويونکی نه ليدل کېدی چې هغه بيتونه داسي وه:

جزى اللهُ ربُّ النّاسِ خيرَ جزائه — رفيقينِ حلا خيمتى ام معبد
هما نزلا بالهدٰى واهتدت به — وأفلح من أمسٰى رفيق محمّد

(c) ketabton.com: The Digital Library

فيـا لِقُـصی مـا زوی الله عنكـم بـه مـن فعـال لا تجـازي وسـؤدد
ليـهن بنـي كعـب مكـان فتاتهـم؟ و مقعـدها للـمؤمنين بمرصـد
سـلو اختـكم عـن شاتـها وإنائـها فـإنكم لوتـسألوا الـشاة تـشهد
دعاهـا بـشاةٍ حائـلٍ فتحلبـت عليـه صـريحاً ضـرة الـشاة مزيـد
فغادرهـا رهنـاً لـديها لحالـب يرددهـا فـي مـصدر ثم مـورد

اسماء رضي الله عنها وايي: كله چې رسول الله ﷺ د غارِ ثور څخه ولاړی موږ ته دا نه وه معلومه چې دیٔ ﷺ چیري او کومې خوا ته ولاړی تر څو چې د پېرانانو څخه یو نفر د مکې مکرمې د کښتي خوا څخه راغلی او دغه ذکر سوي بیتونه یې ویل خلکو دغه آواز اورېدی او په پسې وه خو څوک یې نه لیدل، ترڅو چې دغه د آواز خاوند د مکې مکرمې تر لوړي خوا ووتی، نو اسماء رضي الله عنها وايي: كله چې موږ دغه بيتونه واورېدل موږ پوه سوو چې رسول الله ﷺ د مدينې منورې پر طرف رهي دی.

پنځم: كله چې رسول الله ﷺ د مدينې منورې طرف ته رهي ؤ اُبوبُريده چې د خپل قوم مشر او رئيس ؤ په مخه ورغلی چې هغه هم د دې دپاره را وتلی ؤ چې رسول الله ﷺ او ابوبکر رضي الله عنه ونيسي او د قريشو هغه اعلان سوې لويه جائزه واخلي، خو كله چې د رسول الله ﷺ سره مخامخ سو او خبري يې ور سره وکړې پر هغه ځای د خپل قوم د اويا نفرو سره مسلمان سو او بيا يې خپله لنګوټه د نېزې پر سر د بيرغ پر قسم وتړل او دا اعلان يې کاوه چې د أمن او سلامتيا هغه پاچا راغلی چې دنيا به په عدل او انصاف ډکه کړي.

شپږم: د مدينې منورې په لار کې رسول الله ﷺ ته زبير رضي الله عنه په مخه ورغلی چې د مسلمان تجارو په قافله کې له شامه څخه را تلی او زبير رضي الله عنه و رسول الله ﷺ او ابوبكر الصدّيق رضي الله عنه ته يوه يوه جوړه سپين کالي ورکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مدينې منورې ته
د رسول الله ﷺ رسېدل

کله چې رسول الله ﷺ په مکه مکرمه کې د خلکو د سترګو څخه پټ او غائب سو مدينې منورې ته خبر ورغلی چې رسول الله ﷺ هجرت را کړی دی مګر څرنګه چې دیﷺ درې ورځې په غارِ ثور کې کښېنستی نو ځنډېدی، بل دا چې رسول الله ﷺ پر هغه معلومه لار نه دی راوتلی بلکه پر بله نوې نا معلومه او اوږده لار رهي سوی دی، دلته نو د مدينې منورې مسلمانانو ته هيڅ حال نه معلومېدی چې دیﷺ به کله او څه وخت را ورسېږي، نو د مدينې منورې مسلمانانو څه کول؟

مصعَب بن عمیر رضی الله عنه چې په مدينه منوره کې ؤ نو به هره ورځ د ټولو مسلمانانو سره د رسول الله ﷺ مخې ته د استقبال او ښه راغلي دپاره راوتی، دا د دې دپاره چې د رسول الله ﷺ مقام او درجه، عزت او احترام د مدينې منورې نورو خلکو ته هم ور ښکاره کړي چې رسول الله ﷺ د مسلمانانو په زړو کې څومره ځای لري، همدارنګه په دغه را وتلو کې سياسي لويه معنٰی هم پرته وه، هغه دا چې رسول الله ﷺ دلته راځي يوازې دا نه چې نبي او رسول الله دی بلکه علاوه پر دغه د مدينې منورې حاکم او آمر هم دی او دغه ټول مسلمانان د دهﷺ ملګري، تابع او انصار دي، نو دا چې مسلمانان هره ورځ را وتل، دغو را وتلو د مدينې منورې پر کفارو هم روحي تاثير وکړی، هغه به هم راوتل حتّٰی يهود به ور سره را وتل ځکه د رسول الله ﷺ را تګ د ټولې مدينې منورې دپاره يوه لويه واقعه وه، نو هره ورځ به د سهار تر لمانځه وروسته د مدينې منورې خلک راوتل او په هغه لار کې به د رسول الله ﷺ د را تګ او استقبال په انتظار ناست وه چې له مکې مکرمې څخه مدينې منورې ته ور تله، ټولو خلکو به تر ماپښينه د مکې مکرمې لارې ته کتل، کله چې به ماپښين سو لمر او ګرمي به ډېر شديد سوه خلک به بېرته خپلو کورو ته ولاړل، خو د دوشنبې په ورځ چې د بعثت د (۱۴) کال د ربيعُ الأول د مياشتې اتمه ورځ وه او دغه کال د هجرت اول کال بلل کيږي او د (۶۲۲) عيسوي يا ميلادي کال د سپتمبر د مياشتې (۲۳) تاريخ ؤ، رسول الله ﷺ مدينې منورې ته ورسېدی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا دي درته معلومه وي چي د رسول الله ﷺ هجرت د محرم د میاشتي په اوله نه ؤ، خو دا چه د محرم اوله ورځ د هجري کال شروع بلل کیږي دا د کال د شروع په سبب او د میاشتو د منزلو په حساب د کال اوله ورځ ده، مګر هجرت او قباء ته رسېدل د ربیع الأول یا لومړی. خو رپر اتمه وه او بیا له هغه ځایه مدیني منورې ته او د مسجد نبوي منطقې ته رسېدل د ربیع الأول پر (۱۲) تاریخ وه.

اوس نو رسول الله ﷺ او ابوبکرالصدّیق رضي الله عنه په داسي وخت کي مدینې منورې ته ورسېدل چي د مدینې منورې خلک د سهار څخه را وتلي وه او د رسول الله ﷺ انتظار یې کړی ؤ څرنګه چي پر دوی ماپښین سو او ګرمي شدیده سوه او رسول الله ﷺ هم نه راغلی نو دوی بیرته د خپلو کورو طرف ته رهي سوه، کله چي دوی کورو ته ورسېدل د انتظار په ځای کي بل څوک نه وه پاته بېله یوه یهودي چي د یوې وُني په سر کي لوړ ناست ؤ، دا ځکه چي د رسول الله ﷺ د را تګ په انتظار کي ځیني خلک لوړ په وُنو کي کښېنستل ځکه د لوړي څخه به یې ډېره لیري مسافه لیدلای سوای، نو دغه یهودي چي یوازي پاته ؤ او لوړ ناست ؤ د لیري یې رسول الله ﷺ او د هغه اصحاب ولیدل چي را رهي دي، د یهودي تر اختیار و وتل او په لوړ آوازیې ناري کړه: یَا بَنی قِیله! یعني: اې د قِیله اولادې!

قِیل د أوس او خزرج د قبیلو یو پخوانئ نیکه ؤ او یهودو دغو قبیلو ته أوس او خزرج نه ویل، بلکه بني قیله یې ورته ویل، نو یهودي نارې کړه: یَا بَنِی قِیله! هذَا جِدُکم قَد جَاءَ، جِد بخت او نصیب ته ویل کیږي، یعني: اې بني قیله! دغه دی ستاسي بخت او نصیب راغلی.

د رسول الله ﷺ د را رسېدلو خبر ډېر ژر په مدینه منوره کي نشر او وپاشل سو، هغه مسلمانان چي کورو ته رسېدلي وه په تلوارېې اسلحې را واخیستې او په لوړ آواز د الله اکبر نارې شروع سوې، د تکبیر نارې په بني عَمرو بني عوف کي واورېدل سوې هلته هم مسلمانانو د رسول الله ﷺ په را تګ د خوشالی تکبیرونه شروع کړل او په تلوار د رسول الله ﷺ د لیدلو او استقبال دپاره را ووتل، انصار او مسلمانان پر رسول الله ﷺ را ګرځېدلي دي په شوق او محبت سره ورته ګوري، سترې مسې او ښه

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلئ ورته وايي. په دغه وخت كې رسول الله ﷺ د وحيو په نوركې پټ سو او د الله جل جلاله دا قول نازل سو چې فرمايي:

﴿فَإِنَّ ٱللَّهَ هُوَ مَوْلَىٰهُ وَجِبْرِيلُ وَصَٰلِحُ ٱلْمُؤْمِنِينَ ۖ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ بَعْدَ ذَٰلِكَ ظَهِيرٌ﴾
[التحريم: ۴]

يعني: بېشكه هم هغه الله د دغه نبي مرسته كوونكى دى او همدارنګه يې جبريل او صالحه مومنان مرسته كوونكي دي او تر دغه وروسته يې ملائكې مرسته كوونكي دي.

عُروه بن زبير رضي الله عنه وايي: كله چې مسلمانان د رسول الله ﷺ سره يو ځاى سوه نو رسول الله ﷺ دوى رهي كړه ترڅو چې په بني عَمرو بن عوف كې يې واړول او دا د ربيع الأول په مياشت كې د دوشنبې ورځ وه، د مدينې منورې ډېرو مسلمانانو رسول الله ﷺ تر دغه د مخه نه ؤ ليدلى او په رنګ يې نه پېژندى او اوس دوى دوه نفره دي نه ور معلومېږي چې كوم يو رسول الله ﷺ دى او كوم يو ابوبكر رضي الله عنه دى او دوى دوه په عمر هم سره نژدې وه ځكه ابوبكر الصدّيق رضي الله عنه تر رسول الله ﷺ په عمر دوه كاله كشر ؤ نو فرق يې نه كېدى او هر يوه به پوښتنه كول چې كوم يو رسول الله دى؟

ترڅو چې د لمر د ګرمۍ شدت زيات سو ابوبكر رضي الله عنه ولاړ سو او پر رسول الله ﷺ يې سايه جوړه كړه، دلته نو ټول خلك پوه سوه چې دا رسول الله ﷺ دى او هغه بل ملګرى يې ابوبكر الصدّيق رضي الله عنه دى.

د مدينې منورې ټول خلك د رسول الله ﷺ د استقبال او ښه راغلي دپاره راغلي دي، دا داسې د خوشالۍ ورځ وه چې د مدينې منورې په ټول تاريخ كې داسې خوشاله ورځ پر مدينه منوره نه وه راغلې.

اوس نو مسلمانان پر رسول الله ﷺ را ټول دي او هر يو وايي: زما سره دې ولاړ سي مګر رسول الله ﷺ په قباء كې د كُلثوم بن الهَدم په كوركې استوګنه اختيار كړه او رسول الله ﷺ په قباء كې څلور ورځې تيرې كړې، دوشنبې، سه شنبې، چار شنبې او پنجشنبې او په دغو ورځو كې يې د قباء مسجد جوړ كړى، د قباء مسجد هغه لومړنۍ مسجد دى چې په اسلام كې جوړ سوى دى.

رسول الله ﷺ چې اول كار په مدينه منوره كې كړى دى هغه د مسجد جوړول

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي او په دغه کار سره موږ ته په اسلام کي د مسجد اهميت را معلوميږي. مسجد يوازي د لمانځه ځای نه دی بلکه مسجد په اسلام کي د هر شي او هرکار مرکز دی. مسجد د تعليم او تبليغ ځای دی، مسجد د جرګو او مشورو مرکز دی. مسجد د جنګ او جهاد دپاره د لښکر د مسلح کولو او جوړولو مرکز دی، مسجد د مهمو او لويو غونډو مرکز دی، مسجد د غريبانو او بې کوره مسلمانانو د استوګني ځای دی. مسجد د مسلمانانو د ټولونو او جرګو دپاره عام او رئيسي مرکز دی، نو ځکه د هغه د جوړولو خخه چاره نه وه او د دغه مقصد او هدف دپاره رسول الله ﷺ تر هرڅه د مخه مسجد جوړ کړی (مسجد قباء) او په هغه کي يې لمونځ آداء کړی، الله جل جلاله د دغه مسجد په باره کي فرمايي:

﴿ لَّمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى ٱلتَّقْوَىٰ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَن تَقُومَ فِيهِ ۚ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَن يَتَطَهَّرُوا۟ ۚ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلْمُطَّهِّرِينَ ﴿١٠٨﴾ ﴾. [التوبه: ۱۰۸]

ژباړه: خامخا هغه د قباء مسجد چي تاداو او اساس يې د اولي ورځي خخه پر تقوی او پرهيزګاري اينوول سوی دی، د دې ډېر وړ او لائق دی چي په هغه کي د لمانځه دپاره ودريږې، په دغه مسجد کي داسي خلک دي چي دوی دا خوښ لري چي خپل ځانونه د ګنهو او نجاستو خخه پاک وساتي او الله جل جلاله ښه ځان پاکوونکي خوښ لري.

دغه مسجد ساده او د ختو مسجد ؤ د دغه مسجد د جوړولو په کار کي رسول الله ﷺ او ټولو اصحاب کرامو ګډون او اشتراک وکړی، دغه مسجد په لږ وخت کي جوړ سو، رسول الله ﷺ په قباء کي څه لږ ورځي پاته سو، دوشنبه، سه شنبه، چارشنبه او پنجشنبه دالته ؤ خلک به ورته راتله او د رسول الله ﷺ سره به يې پيژندل، رسول الله ﷺ د خلکو د ژوند او استوګني کارونه ترتيبول او برابرول. خاصتًا د هغو مهاجرو مسلمانانو ژوند يې سمبالاوه چي نه يې کور درلودی نه ځای، کله چي په قباء کي د رسول الله ﷺ پنځمه ورځ سوه چي دا د جمعې ورځ وه نو يې د بني نجار قبيلې ته چي د رسول الله ﷺ ماما ګان وه (*ځکه د عبدالمطلب مور د بني نجار د قبيلې خخه وه*) حال ولېږی، هغه هم د اسلحې او تورو سره راغله، رسول الله ﷺ د الله جل جلاله په امر پرخپله اوښه په داسي حال کي سپور سو چي ابوبکر الصديق رضي الله عنه يې تر شا ور سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کنجوغه ؤ او د مدینې منورې پر طرف رهي سو، په لار کې د جمعې د لمانځه وخت سو.

د مدینې منورې خلکو تر دغه د مخه د جمعې لمونځ آداء کاوه او اول هغه څوک چې د جمعې لمونځ یې کړی دی هغه اسعد بن زُراره الأنصاري رضی الله عنه دی او دغه د جمعې لمونځ اسعد بن زراره رضی الله عنه په خپل کور کې آداء کړی او دغه د جمعې اول لمانځه ته څلویښت نفره حاضر سوي وه، نو له دې جهته ځینې علماء وایي چې د جمعې د لمانځه د شرطو څخه یو دا دی چې نفر به تر څلویښتو کم یا لږ نه وي مګر دا صحي دلیل نه دی ځکه که فرضًا په دغه اوله جمعه کې د خلکو تعداد یو څلویښت نفره وای نو بیا به یو څلویښت نفره شرط وای، خو دا داسي دلیل نه دی چې خلک دي دغه عدد ته مجبوره کړي او هلته یو بل صحي حدیث هم نسته چې هغه دي د دغه عدد تاکید وکړي، مقصد د جمعې په هغه اول لمانځه کې چې په مدینه منوره کې د رسول الله ﷺ تر هجرت د مخه د اسعد بن زُراره رضی الله عنه په کورکې سوی ؤ څلویښت نفره سره یو ځای سوي وه او اوس چې رسول الله ﷺ د قباء څخه د مدینې منورې پر طرف رهي دی او د سالم بن عوف د کورو منطقې ته ورسېدی د جمعې د لمانځه وخت سو، رسول الله ﷺ د جمعې د لمانځه د آداء کولو امر وکړی او د جمعې لمونځ یې د سالم بن عوف په کلي یا کورو کې آداء کړی، د جمعې په دغه لمانځه کې سلو نفرو ګډون وکړی او د لمانځه خطبه په خپله رسول الله ﷺ و ویل نو دغه خطبه هغه لومړنی خطبه ده چې رسول الله ﷺ یې د اسلام د شروع څخه وایي یعني: په اسلام کې د رسول الله ﷺ اوله خطبه دغه خطبه ده چې د بني سالم بن عوف په کلي کې یې و ویل چې دغه ځای د قباء او مدینې منورې په منځ کې دی او دغه مسجد ته مسجد جمعه ویل کیږي، د جمعې تر لمانځه وروسته رسول الله ﷺ مدینې منورې ته داخل سو او له دغې ورځې څخه د یثرِب د ښار نوم په مدینهُ الرسول ﷺ سره بدل سو خو نن ورځ د اختصار پر ډول مدینه منوره ورته ویل کیږي او دغه ورځ د مدینې منورې په تاریخ کې یوه روښانه او ځلانده ورځ وه، په دغه ورځ چې رسول الله ﷺ مدینې منورې ته داخلېدی د مدینې منورې کورونه او کوڅې د خوشالۍ په خندا او ږوږ ډکې وې، د انصارو نجونو او هلکانو د رسول

(c) ketabton.com: The Digital Library

اللهﷺ په استقبال کي دغه ترانه په ګډه او لوړ آواز سره ویل:

طَلَعَ البَدرُ عَلَینَا مِن ثَنیَاتِ الوَدَاع وَجَبَ الشُّکرُ عَلَینَا مَا دَعَا للهِ دَاع

اَیُّهَا المَبعُوثُ فِینَا جِئتَ بِالاَمرِ المُطَاع جِئتَ شَرَّفتَ المَدِینَه مَرحَبًا یَا خَیرَ دَاع

دا هغه مشهوره بیتونه دي چي د مدیني منورې مسلمانانو د رسول اللهﷺ په استقبال کي ویل او ټول مسلمانان ډیر خوشاله وه، اوس چي رسول اللهﷺ مدینې منورې ته داخل سو پر هر کلي چي راسي د کلي مشرانو به د رسول اللهﷺ اوښه ونیول او غوښتل به یې چي رسول اللهﷺ د دوی سره پاته سي او ویل به یې: یا رسولَ الله! زموږ سره پاته سه زموږ سره عَدد، عُده، او مناعه سته او موږ دي ساتو، عدد سته یعني: نفر لرو، عُده سته یعني: اسلحه لرو او مناعه سته یعني: ستا د ساتني دپاره قوت او طاقت لرو.

انصار که څه هم د ډیر مال او شتمنۍ خاوندان نه وه خو هر یوه دا تمنّا او آرزو درلوده دل چي رسول اللهﷺ د هغه په کورکي و اوسیږي، نو رسول اللهﷺ چي به د انصارو پر هر کلي او کور ورغلی هغو به د اوښي قیضه یا مهار ونیوی او ویل به یې: یا رسولَ الله! عدد، عُدې او مناعې ته راځه، مګر رسول اللهﷺ به ورته ویل: اوښه ایله کړی دا په خپله د مقصد ځای ته ځي، دا د اللهﷻ له طرفه امر کړل سوی ده چي هغه ځای ته ولاړه سي کوم چي زما د استوګني دپاره هلته د اللهﷻ إراده سوې ده، خلکو به هم اوښه پرېښوول، بیا چي به پر بل کلي راغلی بیا به خلکو اوښه ونیول او رسول اللهﷺ به ورته ویل: پرې یې ږدی دا امرکړه سوې ده، خلکو به هم پرېښوول، واقعًا یې هم اوښه خپل اختیار ته پرې ایښي وه نه یې تګ ته مجبوره کول او نه یې را ګرځول هري خوا ته چي اوښه تله د دې خوښه وه، پر هر کلي چي به راغله خلکو به غوښته چي اوښه ونیسي مګر رسول اللهﷺ به ورته ویل: پرې یې ږدی.

اوښه رهي وه تر څو چي د دغه اوسني مسجد نبوي ځای ته ورسېدل چي هغه وخت یوه خرابه مځکه وه او دغه مځکه د دوو یتیمانو وه، اوښه دلته پر دغه مځکه په خپله إراده چوکه سوه، رسول اللهﷺ پر سپور دی نه ځني کښته کېږي، اوښه بیا ولاړه سوه څه مخ ته ولاړه بیرته یې شا ته وکتل او را وګرځېدل بیرته راغله پر هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اولني ځای بیا چوکه سوه، پر دغه مبارک او مشرف ځای چي الله جل جلاله دغه ځای مبارک کړی او مشرف کړی ؤ اوښه چوکه سوه، دلته نو رسول الله ﷺ د اوښي څخه کښته سو دغه منطقه د رسول الله ﷺ د ماما ګانو د بني نجار د کورو سره وه او دا د الله جل جلاله توفیق ؤ چي اوښي ته يې ورکړی، ځکه د رسول الله ﷺ هم دا خوښه وه چي د خپلو ماما ګانو سره واړوي او د ده ﷺ په نزول او همسایتوب دوی مکرم کړي.

خلک پر رسول الله ﷺ را ټول دي او خبري ور سره کوي هر يو وايي چي زموږ کور ته را سره راځه، خو ابو ایوب انصاري رضي الله عنه په تلوار راغلی او د رسول الله ﷺ سامان يې له اوښي څخه واخیستی او خپل کور ته يې ننه ایستی، رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه چي زما سامان چیري دی؟ ابو ایوب رضي الله عنه وویل: هغه ما خپل کور ته يو وړی، رسول الله ﷺ وفرمایل «المرءُ معَ رَحلِه» یعني: سړئ د خپل سامان سره وي.

نو د رسول الله ﷺ د استوګني شرف د ابو ایوب انصاري رضي الله عنه په نصیب سو او اسعد بن زُراره رضي الله عنه راغلی د رسول الله ﷺ او ښه يې خپل کور ته بوتله چي بیا نو د اوښي روزنه او پالنه د هغه سره وه.

رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه چي دغه مځکه کومه چي اوښه پر چوکه سوه د چا ده؟ ورته وویل سوه: د دوو یتیمانو ده، ویل: د یتیمانو وصی او متصرف څوک دی؟ د یتیمانو وصي راغلی، رسول الله ﷺ و فرمایل: دغه مځکه درڅخه را نیسم، هغه وویل: یا رسولَ الله! دا مځکه يې بې قیمته ستا، رسول الله ﷺ وفرمایل: یا په قیمت يې غواړم مقصد مځکه يې څني رانیول او د مځکي قیمت حضرت ابوبکر الصدِّیق رضي الله عنه ورکړی، بیا نو رسول الله ﷺ امر وکړی چي پر دغه مځکه مسجد جوړ کړی.

ورونو او خوندو! دغه اوسنئ مسجد چي تاسي يې په مدینه منوره کي وینی او لمنځونه پکښي آداء کوی، د رسول الله ﷺ هغه اولنئ مسجد پر دغه مځکه جوړ سو، دغه مسجد پسله بیتُ اللهِ الحرام څخه د مځکي پر مخ هغه تر ټولو مبارک او هغه تر ټولو مشرف مسجد دی چي پر دغه مځکه جوړ سوی دی او دغه مځکه د دغه مسجد دپاره د الله جل جلاله خوښه او اختیار ؤ، ځکه اوښه يې خپل اختیار ته پرېښوول او اوښه په خپل اختیار او د الله جل جلاله په اِراده پر دغه ځای چوکه سوه، یا (پرېوتل)

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو پر دغه ځای د مسجد نبوي د جوړېدلو سِر او سبب هم دغه دی چې دغه ځای الله جل جلاله د دغه مسجد دپاره اختیار کړی دی نه بل چا، اوس نو په دغه پاک او مبارک ځای کې د مسجد نبوي د جوړولو کار شروع سو، لکه څرنګه چې مخ کې مو درته وویل: رسول الله ﷺ د ابو ایوبِ انصاري په کور کې سکونت او استوګنه اختیار کړه، د ابو ایوب رضی الله عنه کور دوه منزله ؤ او رسول الله ﷺ ته یې هغه لوړه کوټه ورکړه، ځکه ابوایوب رضی الله عنه وویل: یا رسولَ الله! دا نه ده مناسبه چې زه تر تا لوړ واوسېږم، مګر رسول الله ﷺ ورته و ویل: یا ابا ایوب! ما ته خلک راځي نو ما او خلکو ته په ختلو او کښته کېدلو کې تکلیف دی، زه به کښته واوسېږم او ته لوړ، ابو ایوب هم قبوله کړه.

هلته د مسجد په جوړولو شروع وسوه، ټول اصحابِ کرام کار کوي ښځه څنده او د اولي ورځې څخه د مسجد په کار شروع وسوه، ځکه الله جل جلاله موږ د دې دپاره پیدا کړي او را استولي یو چې ځمکه آباده او ودانه کړو، الله جل جلاله فرمايي:

﴿هُوَ أَنشَأَكُم مِّنَ ٱلۡأَرۡضِ وَٱسۡتَعۡمَرَكُمۡ فِيهَا﴾ [هود:٦١]

یعني: همدغه الله تاسي د ځمکې څخه پیدا کړي یاست او په دغه ځمکه کې د إعمار او آبادېدلو طلب درڅخه کوي.

الله جل جلاله زموږ څخه د خیر او برکت په کارو د ځمکې تعمیر او آبادول غواړي، نو ځکه د مسجد په جوړولو ژر او فوري شروع وسوه او د مسجد د جوړولو په وخت کې به صحابهٔ کرامو د ستړیا د لیرې کولو او فکر مشغولولو دپاره دغه بیتونه ویل:

اَللّٰهم لا عیشَ الا عیشَ الآخره ۞ فاغفِر للأنصارِ والمهاجره

رسول الله ﷺ هم د اصحاب کرامو سره کار کاوه، نو ده ﷺ به هم دغه بیت د دوی سره وایه مګر خوله به یې خطا وتل، داسي به یې وایه:

اَللّٰهم لا عیشَ الا عیشَ الآخره ۞ فاغفر للمهاجرین والأنصار

دا ولې؟ ځکه رسول الله ﷺ شعر نه وایه او الله جل جلاله فرمايي:

﴿وَمَا عَلَّمۡنَٰهُ ٱلشِّعۡرَ وَمَا يَنۢبَغِي لَهُۥٓۚ إِنۡ هُوَ إِلَّا ذِكۡرٞ وَقُرۡءَانٞ مُّبِينٞ ۝٦٩﴾. [یس، ٦٩]

یعني: محمّد ﷺ ته موږ نه شعر ور ښوولی دی او نه ده لره شعر ویل ښايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو کله چې به رسول الله ﷺ غوښته چې شعر و وايي خطاوتی به، خپل شعر نه بلکه د بل چا په شعر کې به هم خطاوتی، سره د دې چې رسول الله ﷺ تر هر چا فصيح ؤ مګر شعر يې پرخوله نه ورتلی حتّی هغه شعرونه چې د ده ﷺ په وخت کې په خلکو کې مشهوره وه او خلکو به ويل ده ﷺ نه ويل او که به يې وغوښتل چې شعر و وايي پکښې خطا به سو، د شعر له وزنه به واوښت نثر يا خبره به ځني جوړه سوه، نو دغه د مسجد په کار کې چې به مسلمانانو شعر وايه ده ﷺ به هم ور سره وايه، مګر ژبه به يې د شعر له طرفه د دعاء طرف ته ولاړه.

رسول الله ﷺ د مسجد په جوړولو کې په خپله هم کار کاوه، خښتې او ختې يې ور سره پورته کولې، نو خود صحابهٔ کرامو په کار کولو کې ډېر کوښښ کاوه، ځکه دا عيب ؤ چې رسول الله ﷺ کار کوي او دوی ناست وي، نو خود په کار کولو کې به يې ډېر شدت هم کاوه، خلکو به يوه يوه خښته وړل او پورته کول مګر عمّار بن ياسر رضي الله عنه به دوې دوې خښتې وړلې، څومره کار چې خلکو کاوه عمّار رضي الله عنه هغومره دوه واره کاوه او رسول الله ﷺ په دغه ورځ ده ته د خير دعاء وکړه او په عين حال کې يې يوه عجبه پېش ګويي هم ورته وکړه، رسول الله ﷺ و فرمايل: افسوس پر عمّار چې ياغي ډله به يې وژني، په دغه ورځ چې د هجرت اول کال ؤ رسول الله ﷺ هغه خبر او واقعه بيان کړه چې پسله پنځه ديرش کاله څخه پېښه سوه، د صِفين په جنګ کې عمّار رضي الله عنه د معاويه رضي الله عنه د لښکرو له طرفه شهيد و وژل سو.

اوس نو د ورځې کار وسو او د شپې رسول الله ﷺ د استراحت دپاره د ابو ايوب الأنصاري رضي الله عنه کور ته ورغلی ځکه د ده ﷺ د استوګنې ځای هغه ؤ، ابو ايوب او د ده ښځه چې لوړ اوسېدل وايي: زموږ سره دا بېره را سره وه: که زموږ څخه يو کړپ او درب وسي رسول الله ﷺ په تکليف کيږي، نو د دغه لوړي خونې په دېواله پوري منښتي په ډېر احتياط بيدېدلو، ځکه نه غواړو چې موږ دې پر رسول الله ﷺ لوړ يو او نه غواړو چې رسول الله ﷺ ته د ده ﷺ د احترام، عزت او محبت په سبب په کړپې او دربې سره تکليف ورکړو او نه غواړو چې د وحيو او د ده ﷺ په منځ کې فاصل يا جلا کوونکي سو. خو په يوه شپه کې موږ ته يو تکليف پېښ سو هغه دا چې: موږ د اوبو چښلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره یو منګۍ درلودی او هغه منګۍ مات سو، د منګي او به ټوله پر ځمکه توی سوې.

تاسي ته معلومه ده چي پخواني کورونه داسي نه وه لکه د نن ورځي پاخه کورونه، بلکه د لرګو او خاشو کورونه وه، د دې امکان ؤ چي دغه او به کښته وڅڅیږي او رسول الله ﷺ ته تکلیف ورکړي، نو ابوایوب ﷺ وایي: موږ بېله یوه تلتکه یا بړستنه بل شئ نه درلودی ژر مو دغه او به په دغه تلتک وچي کړې او ټوله شپه ویښ پاته سوو، کله چي سهار سو رسول الله ﷺ ته مو وویل: یا رسولَ الله! دا چه ته کښته یې او موږ لوړ یو دا نه ده صحي او د تیري شپې قصه مو هم ورته بیان کړه او ورته ومو ویل: چي زموږ غوښتنه دا ده چي ته لوړ ولاړ سې او موږ کښته و اوسیږو، رسول الله ﷺ هم دغه د دوی غوښتنه قبوله کړه او هغه لوړ منزل ته وختی.

ابو ایوب ﷺ وایي: موږ به د شپې خواړه تیارکړه او رسول الله ﷺ ته به مو ور وړل بیا چي به مو هغه پاته خواړه ځني راوړل نو ما او اُمِ ایوب به د برکت دپاره هغه د ده ﷺ د لاس وهلو له ځایه څخه خواړه خوړل، یوه شپه موږ و رسول الله ﷺ ته داسي خواړه ور ولېږل چي په هغه کي مو پیاز او اوږه ګډ کړي وه، بیا چي مو د خوړو لوښئ ځني راوړی د ده ﷺ د لاس وهلو اثر مو نه پکښي ولیدی نو ورغلم او ورته ومي ویل: یا رسولَ الله! زما مور او پلار دي تر تا قربان وي خواړه دي بیرته را ولېږل او موږ به هغه کي ستا د لاس وهلو یعني: خوړلو اثر و نه لیدی او زموږ دا عادت ؤ چي ستا څخه به پاته خواړه راغله ما او اُم ایوب به د برکت دپاره ستا د لاس وهلو له ځایه خواړه خوړل، رسول الله ﷺ و فرمایل: ما په دغو خوړو کي د اوږي او پیاز بوی حِس کړی او زه داسي یو سړئ یم چي د خپل رب سره مناجات کوم مګر تاسي یې وخوری، ابوایوب ﷺ وایي: موږ هغه خواړه وخوړل او تر دغه ورځي وروسته مو بیا هیڅکله د رسول الله ﷺ په خوړو کي د پیاز او اوږي څخه کوم شئ نه ګډاوه، یا نه وراچاوه.

دا مي هیر سوه چي درته و وایم: کله چي علي بن أبي طالب ﷺ د رسول الله ﷺ د امانتو د رسولو دپاره په مکه مکرمه کي پاته سو بیا نو څه وخت مدینې منورې ته راغلی؟ علي بن أبي طالب ﷺ د رسول الله ﷺ تر هجرت وروسته نوري درې ورځي په مکه مکرمه کي پاته سو تر څو چي هغه د رسول الله ﷺ سره پراته

(c) ketabton.com: The Digital Library

امانتونه يې تول د هغو و مالکانو ته و رسول، د مکې مکرمې په ښار کې به ګرځېدی او ويل به يې: د هر چا امانت چې د رسول الله ﷺ سره پروت دی را دې سي وادې يې خلې، پسله هغه چې د ټولو خلکو امانتونه يې ور تسليم کړه بيا به يې ويل: د چا امانت خو به نه وي پاته؟ قريشو ورته ويل: يا والله وَفَّيتَ و كَفَّيتَ.

علي بن أبي طالب ﷺ پسله درو ورځو پر پښو او پياده د مدينې منورې طرف ته رهي سو او په قُباء کې د رسول الله ﷺ سره يو ځای او ملګری سو.

څه موده وروسته رسول الله ﷺ هغه زيد بن الحارثه ﷺ چې په پخوا کې زيد بن محمّد ورته ويل کېده او د رسول الله ﷺ د اهل بيت څخه بلل کېدی (ځکه د ده ﷺ په کور کې لوی سوی ؤ) مکې مکرمې ته ولېږی چې د رسول الله ﷺ اهل او کورنۍ را ولي، زيد بن الحارثه ﷺ هم مکې مکرمې ته ولاړی او د رسول الله ﷺ اهل بيت کرام يې را وستل چې په هغو کې د رسول الله ﷺ زوجه سوده ﷺ او دوې لوڼي: فاطمه او ام کُلثوم ﷺ، اسامه بن زيد او ام ايمن وه، د رسول الله ﷺ يوه لور زينب ﷺ چې د أبي العاص ښځه وه په مکه مکرمه کې پاته سوه، هغې ته د راوتلو موقع نه سوه برابره ترڅو چې بيا يې د بدر تر غزاء وروسته هجرت وکړی، همدارنګه د دوی سره عبدالله بن أبي بکر د حضرت ابوبکر ﷺ کورنۍ هم را رهي کړل چې په هغو کې اسماء او عائشه ﷺ د ابوبکر الصديق ﷺ لوڼي هم وې او وروسته به د اسماء ﷺ قصه درته بيان سي چې د هغې د را تګ سره څه پېښه سوه.

په هغه وختو کې مدينې منورې يوه تبه درلودل چې هر څوک به د اول وار د پاره هلته ورغلی هغه تبې به پر را تلې او حتّی ډېر کسان يې وژل، نو حضرت عائشه ﷺ وايي: کله چې ابو بکر او بلال ﷺ مدينې منورې ته ولاړل دغه تبې ورته پيښې سوې او زه چې به د دوی پوښتنې ته ورغلم دوی به د سختې تبې په وخت کې د پردېسۍ او نا اميدۍ شعرونه ويل، نو وايي: زه رسول الله ﷺ ته ورغلم او په دغه حال مې خبر کړی، بيا نو رسول الله ﷺ دعاء وکړه او ويل: الٰهي مدينه موږ ته داسې محبوبه وګرځوې لکه د مکې سره چې زموږ محبت ؤ، يا يې تر هغه هم زيات د محبت او صحت ځای وګرځوې، په کاسه او پيمانه کې يې برکت واچوې او دغه تبه ځنې نقل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې په جُحفه کي يې وکړځوې (جحفه) جدې ته نژدې د يوه ځای نوم دی.

تردغه ځايه پوري د رسول اللهﷺ د ژوند د يوې مرحلې بيان پای ته ورسېدی، چي دغه ژوند او دغي مرحلې ته مکي دور ويل کيږي او دغه د مکې مکرمې د دعوت مودې (۱۳) کاله دوام وکړی.

دلته د رسول اللهﷺ د هجرت د واقعاتو د ښه پوهېدلو دپاره څه تبصرې ته ضرورت وينم، خو تر تبصرې د مخه به د هجرت په مقصد او مفهوم ځان پوه او خبر کړو.

د هجرت په باره کي موږ هغه وخت هم څه خبري وکړې چي مسلمانانو د اول وار دپاره حبشې ته هجرت وکړی او اوس به نور هم د هجرت په باره کي په مختصر ډول سره دومره و وايم: چي الله جل جلاله دين او عقيده تر هر شي مقدس کړي دي، کله چي د دين احکام او عقيده د زوال او خرابۍ سره مخامخ وي، يا دين او عقيده د يوه چا له طرفه تهديديږي بيا نو مځکه او وطن، مال او جاه کوم ارزښت او قيمت نه لري، نو ځکه الله جل جلاله پر مسلمانانو دا فرض کړې ده چي د دين او عقيدې د ساتلو په لار کي دغه ټول شيان قرباني کړي، لکه صحابهٔ کرامو چي مال او دارايي، صُنعت او تجارت، کسب او کار، ملک او کورونه پرېښوول په تش او خالي لاس په يوه پټو کي مدينې منورې ته ولاړل.

په کون کي د الله جل جلاله د قانون تقاضاء دا ده چي معنوي قوت، هغه قوت چي په سالمه عقيده او په حق دين کي پروت دی، دغه قوت، د وطن ګټي او نور مادي قوتونه ټول ساتلای سي، په هره اندازه سره چي يو امت په اسلامي اخلاقو پوري لاس ونيسي او د صحي الٰهي دين متابعت وکړي په هغه اندازه سره يې مادي قوت چي عبارت د وطن، مال او عزت څخه دی زياتيږي، بقاء او دوام پيدا کوي او په کومه اندازه سره چي يو ملت د اخلاقو له طرفه فاسد وي، په عقيده کي مضطرب او بې پروا وي، هغه مادي قوت چي دئ نن ورځ د هغه په غرور وطنونه تسخيروي، دغه قوت يې مخ پر زوال او ړنګېدلو نژدې کيږي چي د دغي خبري د تصديق دپاره لوی شاهد د تېر تاريخ واقعات دي.

هو ته به نن ورځ په نړۍ کي داسي يو ملت وينې چي د اخلاقو له اړخه بد اخلاقه وي، د عقيدې له طرفه به هم له حقه څخه ليري وي، خو بيا به هم دغه بد اخلاقه او

(c) Kitabton.com: The Digital Library

بې دينه ملت د قوت او مادياتو له طرفه پر خپلو پښو ولاړ وي، نور ملتونه او وطنونه به د ځان تابع ګرځوي، خو په حقيقت او واقعيت کې دغه ملت په ډېره تيزۍ سره د خرابۍ او بربادۍ پرطرف رهي دی خو دا چې زه او ته د هغه ملت خرابي او بربادي نه وينو يا يې نه سو ليدلای د هغه سبب د تاريخ د اوږد والي په مقابل کې د انسان د عمر لږ والی او کوتاهي ده، د دغه ملت د خرابۍ پر طرف تګ او رفتار د تاريخ وينې سترګې ليدلای سي، نه د غافل او کم عُمره انسان بيدې سترګې، که تاسې غواړی چې د منحرفو او مغروره دولتو نړېدل و وينی! په تاريخ ځان خبر کړی.

نو ځکه الله جل جلاله د دين او عقيدې د ساتلو په لار کې که ضرورت پېښ سي د مال او وطن، آرام ژوند او جايداد قرباني کول، شريعت او قانون ګرځولی دی، دغه قرباني د مسلمانانو دپاره بيرته د مال او وطن، آرام ژوند او عزت د راګرځولو ضامنه ده، که څه هم په ښکاره او اوله مرحله کې دوی دغه ټول شيان له لاسه ورکړي.

د دغه حقيقت د اثبات دپاره د مکې مکرمې څخه و مدينې منورې ته د رسول الله ﷺ هجرت لوی او کافي دليل دی چې دغه هجرت په ظاهره او ښکاره سره د وطن پرېښوول او ضايع کول وه، مالونه او کورونه يې پرېښوول، زموږ په اصطلاح په يوه پټو کې له مکې مکرمې څخه و وتل خو په حقيقت کې دغه هجرت د وطن ساتل وه ځکه تر هجرت لږ کلونه وروسته! مسلمانان د هغه دين او عقيدې په برکت چې دوی د هغه د ساتلو دپاره وطن پرې ايښی ؤ، بيرته هغه وطن ته فاتح او کامياب ورغله.

هغه کسان چې مسلمانانو ته يې آزارونه ورکول او د رسول الله ﷺ د وژلو إراده يې کړې وه اوس په هيڅ بد نيت هم نه سي ورته کتلای او نه سي ور نژدې کېدلای.

د رسول الله ﷺ
د هجرت مهمي او ښکاره نقطې

لومړۍ نقطه: هغه ښکاره شئ چې موږ ته د رسول الله ﷺ له هجرته را معلومېږي هغه دا چې رسول الله ﷺ د ټولو اصحابِ کرامو د جملې څخه حضرت ابوبکر الصدِّيق رضي الله عنه اختيار کړی چې په دغه سفر کې د رسول الله ﷺ ملګری وي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو علماءکرام د دې څخه د حضرت ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه سره د رسول الله ﷺ د محبت اندازه را باسي چې دئ رضي الله عنه تر ټولو اصحابو و رسول الله ﷺ ته ورنژدې ؤ او پسله رسول الله ﷺ څخه هم دئ رضي الله عنه د خلافت ور او لائق ؤ، چې د دغه مفهوم تائید او تاکید بیا په وروسته کې نور ډیر شیان کوي.

مثلاً رسول الله ﷺ په خپله ناروغي کې د لمنځو د امامت دپاره ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه خلیفه وګرځاوه او پر دې یې ډیر تاکید کاوه چې د خلکو د لمانځه امامت به بېله ده رضي الله عنه څخه بل څوک نه کوي.

همدارنګه په صحي حدیث شریف کې رسول الله ﷺ فرمایي: که ما د ځان دپاره خلیل پیدا کولای نو ابوبکر به مې د ځان خلیل ګرځولی وای [رواه: مسلم]

نو واقعاً هم الله جل جلاله په خپل احسان سره ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه د دغه امتیاز ور او لائق ګرځولی ؤ، ابوبکر رضي الله عنه د رسول الله ﷺ په ملګرتیا کې د صدق او اخلاص یوه نمونه او مثال ؤ، بلکه خپل روح او مال یې د رسول الله ﷺ په ملګرتیا او د هغه دپاره قربانول، مور و لیدل چې رسول الله ﷺ ته یې و ویل: تر هغو به ته غار ته نه ننوزې ترڅو چې زه ورننه سم، دا د دې دپاره: که په دغه غار کې کوم ځیرونکی حیوان، یا مار او لړم، یا یو بل داسي د خطر شئ چې انسان ته ضرر رسوي موجود وي، دئ رضي الله عنه به خپل ځان د رسول الله ﷺ قرباني کړي او مور و لیدل چې څنګه یې خپل مال، خپل زوی، خپله لور، خپل مولٰی او شپانه د رسول الله ﷺ د خدمت دپاره دغه د هجرت په تکلیفي او خطرناکه سفر کې منظم کړي او ګمارلي وه.

قسم په الله دغه محبت او قرباني پر هر هغه مسلمان چې پر الله او رسول الله ایمان لري واجب او لازم دي، رسول الله ﷺ په هغه حدیث شریف کې چې امام بخاري او امام مسلم یې روایتوي فرمایي:

« لايؤمنُ أحدُكم حتّى أكونَ أحَبَّ إليه من وَلَدِه وَ والدِه وَالنَّاسِ أجْمَعِين »

یعني: ستاسي څخه یوه هم تر هغو کامل ایمان نه دی را وړی، یا کامل مومن نه دی ترڅو چې زه و هغه ته ترخپل اولاد، خپل مور او پلار او ټولو خلکو خوښ او محبوب نه سم. مسلمانانو! ښه متوجه سی او خپل ایمانونه مو د عدل په ترازو وتلی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ سره څومره محبت لري؟

دوهمه نقطه: يو مسلمان به د رسول الله ﷺ د هجرت او د حضرت عمر فاروق رضی الله عنه د هجرت په منځ کي مقارنه او موازنه سره کوي او په زړه کي به يې دا پوښتنه ور ګرځي چي حضرت عمر رضی الله عنه ولي په ښکاره سره بيله بيري او وارخطايي هجرت وکړی؟ او کفارو ته يې لا دا تحدّي يا ګواښ هم ورکاوه چي زه په هجرت رهي يم د هر چا په زړه کي که يو شئ سته هغه دي را پسي راسي او رسول الله ﷺ په پټه او په ډېر احتياط سره هجرت وکړی آيا د عمر رضی الله عنه جُرئت تر رسول الله ﷺ زيات او ډېر ؤ؟

د هغو په جواب کي وايم: حضرت عمر رضی الله عنه او بل هر مسلمان د رسول الله ﷺ سره فرق لري ځکه د هر چا تصرف د هغه يو شخصي تصرف بلل کيږي، د هغه تصرف د امت مسلمه دپاره نه قانون ګرځول کيږي او نه شريعت، د هغه خوښه ده کومه طريقه او وسائل چي د هغه د قوت، جُرئت، ايمان او حاله سره ور او مناسب وي کولای سي چي هغه طريقه د خپل ځان دپاره اختيار او عملي کړي.

مګر رسول الله ﷺ مشرِّع يا د اسلامي قانون جوړوونکی دی يعني: د ده ﷺ ټول تصرفات زموږ دپاره دين او شريعت بلل کيږي نو ځکه د ده ﷺ ټول اقوال، افعال، صفات او تقرير د شريعت دوهم مصدر بلل کيږي، زموږ د دين او شريعت اول مصدر: قرآن دی، دوهم مصدر: د رسول الله ﷺ افعال او اقوال دي، نو که رسول الله ﷺ داسي هجرت کړی وای لکه حضرت عمر رضی الله عنه چي وکړی خلکو به داسي ګمان کولای چي د هجرت دپاره دغه هغه واجبه طريقه ده احتياط او حذر نه دي روا، د بيري په وخت کي بايد څوک پټ نه سي، حال دا چه الله جل جلاله په دې دنيا کي خپل شريعت پر اسبابو قائم کړی دی، که څه هم په حقيقت کي هغه چي زموږ عقيده ده او ايمان پر لرو هغه دا ده: چي اسباب هم د الله جل جلاله په إراده سره برابريږي او کار کوي، مسبب الاسباب رب عزوجل دی، نو ځکه رسول الله ﷺ ټول هغه احتياطي طريقې او مادي وسائل استعمال کړل چي بشري عقل په دغسي حالاتو کي د هغه تقاضاء کوي، هيڅ يوه داسي وسيله يې نه پرېښوول چي هغه يې نه کړه استعمال.

علي رضی الله عنه يې امر کړی چي د ده ﷺ په بستر کي پرېوزي او هغه د رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاص پټو پر ځان واچوي او بیا یې یو مشرک پسله هغه چې امین یې و بلی د دې دپاره نوکر کړی چې پر یوه داسي نا معلومه لاریې بوزي چې د دښمنانو په زړه کې نه ورګرځي او بیا یې درې ورځې په غار ثور کې په پټه سره تیري کړې او داسي نور احتیاطات یې عملي کړل چې عقل د هغو تقاضاء کول، دا ټوله د دې دپاره چې دا واضحه او ښکاره سي چې پر الله جل جلاله ایمان درلودل د اسبابو د استعمالولو سره ضد او منافي نه دی او د رسول الله ﷺ دغه ټول احتیاطات یا د اسبابو استعمالول د بیري په سبب نه وه او نه دا په خیال او تصور کې ورګرځېدل چې د مدینې منورې تر رسېدلو د مخه دي د مشرکانو له طرفه ونیول سي او د دغه إدعاء د اثبات دپاره زموږ دلیل دا دی: پسله هغه څخه چې ټول مادي اسباب پای ته ورسېدل او مشرکان د هغه غار پر شا وخوا را وګرځېدل چې هلته رسول الله ﷺ او د ده ملګری پټ وه، که یوه له مشرکانو سر ورکښته کړی وای دوی به یې لیدلي وای، دلته نو د ابوبکر رضي الله عنه پر زړه بېره غالبه سوه، البته دا بېره هم د رسول الله ﷺ په سبب وه نه د خپل ځان، په دغه وخت کې رسول الله ﷺ څه ورته وویل؟ وې فرمایل:

«یا ابا بکر! ما ظنک باثنین الله ثالثهما؟»

یا ابا بکر د هغو دوو په باره کې څه فکر کوې چې دریم یې الله وي؟

که د یو چا اعتماد پر هغو اسبابو او احتیاطاتو وي چې ده برابر کړي دي په دغسي حال کې څه نا څه بېره ورته پیښیږي، نو دا معلومه خبره ده چې دغه ټول احتیاط او د اسبابو استعمالول رسول الله ﷺ د دې دپاره وکړه چې د شریعت او قانون جوړولو وظیفه آداء کړي او پسله دغه احتیاطاتو او اسبابو یې زړه په الله جل جلاله پوري تړلی ؤ او د هغه رب پر ساتنه یې پوره توکل او اعتماد ؤ، خو دغه کارونه یې د دې دپاره وکړل چې مسلمانان په دې پوه سي چې په هر کار کې باید اعتماد پر الله جل جلاله وي مګر هو دغه اعتماد د دې سره ضد او منافي نه دی چې د هغو اسبابو څخه هم کار واخیستل سي کوم چې الله عز وجل په دې کون کې اسباب ګرځولي دي.

یو بل ښکاره او روښانه دلیل چې موږ یې پر دغه موضوع وایو د رسول الله ﷺ هغه حالت دی: کله چې سُراقه پسي ور ورسېدی او د ده ﷺ د وژلو إراده یې درلودل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

که واقعاً هم د رسول الله ﷺ سره بېره ور سره وای او دغه احتیاطات یې د بیرې په سبب سره وای نو اوس به په دغه حال کې چې دښمن پسې ور ورسېدی یو څه بېره ور ته پېښه سوې وای، مګر رسول الله ﷺ د بیرې هیڅ احساس نه کاوه بلکه د قرآن مجید په تلاوت او د خپل رب سره په مناجات مشغوله ؤ ځکه د ده ﷺ دا یقین ؤ چې هغه الله چې دئ ﷺ یې په هجرت سره امر کړی دی هغه یې د دښمنانو او د هغوله شره ساتي.

درېیمه نقطه: دا چې رسول الله ﷺ حضرتِ علي ؓ د دې دپاره په مکه مکرمه کې پرېښاوه چې هغه امانتونه و خپلو خاوندانو ته ورسوي کوم چې د رسول الله ﷺ سره پراته وه دا پر هغه عجیب ضِد او تناقضي حالت دلالت کوي چې مشرکانو د رسول الله ﷺ په باره کې درلودی، په داسې حال کې چې دوی د رسول الله ﷺ تصدیق نه کاوه د درواغو، سحر او لېونتوب تهمتونه یې پر ویل، له بله طرفه دوی پر خپل شا وخوا تر ده ﷺ بل صادق او امین نه سوای پیدا کولای چې خپل امانتونه ورسره کښېږدي، نو یې خپل مالونه او قېمتي شیان بېله رسول الله ﷺ د بل چا سره نه ایښوول چې دا کار پر دې دلالت کوي چې د دوی کفر د شک په سبب نه ؤ چې دوی د رسول الله ﷺ په صداقت او امانت کې شک درلودی، بلکه د دوی انکار او کفر د دوی د تکبّر او حق تر پښو لاندې کولو په سبب ؤ، څرنګه چې دوی پر خپل ریاست بېرېدل نو یې د رسول الله ﷺ له متابعته څخه سرکښي کول.

څلورمه نقطه: عبدالله بن أبي بکر ؓ چې د مکې مکرمې او غار په منځ کې تګ او را تګ کاوه په مکه مکرمه کې یې اخبار تولول او بیا یې رسول الله ﷺ او خپل پلار ته ورول او خور یې اسماء ؓ چې د دوی د خوړو یا خوراکي موادو اهتمام یې کاوه او د دغه سفر دپاره یې دوی ته د دوی د ضرورت شیان برابرول، موږ ته دا لار ښوونه کوي چې پر هر ځوان مسلمان که نارینه وي که ښځه د الله جل جلاله په لارکې د اسلام د اوامرو د تحقّق دپاره او د اسلامي ټولني د جوړولو دپاره دا لازمه او واجب ده چې خپل انتهایي کوښښ وکړي، یوازې دا نه ده کافي چې یو انسان پر خپل ځان سره را ګرځي فقط شخصي او ځاني عبادتونه آداء کوي، بلکه پر هر مسلمان دا لازمه ده چې خپل ټول قوت او طاقت او د خپلې پوهې تخصص د اسلام په لارکې قرباني کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي دغه قرباني په هر عصر او زمانه کي د اسلام او مسلمانانو د ژوند دپاره د ځوانانو مزيت او سر لوړی وې، نن ورځ هم بايد دغه فخر د ځوانانو په نصيب وي، ځوانان کولای سي چي اسلام او اسلامي ټولنه مخ ته بوزي.

که ته هغو کسانو ته وګورې چي د دعوت او جهاد په وخت کي د رسول اللهﷺ پر شا وخوا ولاړ وه وبه وينې چي اکثريت د هغو خلکو داسي ځوانان وه چي د ځوانۍ اولي مرحلې يې نه وې تيري سوي، خو دوی خپل ټول قوت او طاقت د اسلام د نصرت دپاره او د اسلامي ټولني د جوړولو دپاره هيڅ نه دی دريغولی، نن ورځ هم زموږ اميدونه په ځوانانو پوري تړلي دي.

پنځمه نقطه: هغه واقعه چي سُراقه او د ده آس ته هغه وخت پېښه سوه چي دئ په رسول اللهﷺ پسي وررسېدی، موږ بايد پوه سو چي دغه واقعه د رسول اللهﷺ د خارق العاده هغو معجزو څخه يوه معجزه ده چي د حديثو امامانو د هغې پر صحت او را نقلولو اتفاق کړی دی، چي د هغو په مقدمه کي امام بخاري او امام مسلم دي، نو دا معجزه هم د رسول اللهﷺ نورو معجزو ته ور زياته کړه.

شپږمه نقطه: د رسول اللهﷺ د هجرت په قصه کي د نورو معجزو ترڅنګ ښکاره او بارزه معجزه هغه معجزه ده چي رسول اللهﷺ له کوره څخه هغه وخت را ووتی چي د مشرکانو ځوانان شا وخوا د ده پر کور را ګرځېدلي وه او د دهﷺ د وژلو په انتظار وه خو الله جل جلاله د دوی ټولو سترګي په خوب داسي ور وتړلې چي يوه هم و نه ليدی، يوازي دا نه چي نه يې وليدی بلکه د دوی د دغه مؤامرې او توطئې د مسخره کولو دپاره رسول اللهﷺ د دوی ټولو سرونه په خاورو ور ډک کړل، رسول اللهﷺ د دوی تر منځ په داسي حال کي تېر سو چي د الله جل جلاله دا قول يې تلاوتا وه چي فرمايي:

﴿وَجَعَلْنَا مِنۢ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَٰهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ۝٩﴾.

دغه معجزه د هغه وخت او هري زمانې وکفارو ته د يوه اعلان په مثال سره ده، چي هو تاسي رسول اللهﷺ او د هغه و پيروانو يا متابعينو ته د دين او دعوت په لار کي د څه مو دې دپاره تکليف او آزار ورکولای سی خو دا معنی نه لري چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله جل جلاله دوی پرېښوول او هیڅکله بیا دوی نصر او کامیابي نه سي لیدلای، مشرکانو او د دین ټولو دښمنانو ته دا نه ښایي چي دغه د څه مودې دپاره په خپله کامیابي او د مسلمانانو په وژلو او آزارولو خوشاله سي، ځکه د مسلمانانو ملګری رب عزوجل فرمایي:

﴿أَلَآ إِنَّ نَصۡرَ ٱللَّهِ قَرِيبٞ ۝﴾ [بقره: ۲۱۴]

ببشکه چي د الله جل جلاله نصرت و مسلمانانو ته ډېر نژدې دی او ممکن د دغه نصرت وسائل په هره لحظه کي د الله عزوجل په إراده موجود او آماده سي.

اوومه نقطه: دغه د هجرت په قصه کي موږ ولیدل چي د مدینې منورې مسلمانانو که نارینه وه که ښځي، که لویان وه که کوچنیان په څومره شدید محبت او د زړه په اخلاص سره د رسول الله ﷺ استقبال او ښه راغلی وکړی، دوی هره ورځ د خپلو کورو څخه تر مدینې منورې دباندي را وتل او د لمر تر سوځوونکو شعاعو لاندي به د رسول الله ﷺ د را تګ په انتظار تر ماپښینه پوري ولاړ وه، کله چي به ګرمي ډېره زیاته سوه او د ورځي ډېره حصه به تېره سوه نو به خپلو کورو ته ولاړل چي د سبا ورځي د انتظار دپاره آمادګي ونیسي، کله چي بیا رسول الله ﷺ مدینې منورې ته ورسېدی د مسلمانانو په زړوکي احساسات او عواطف پر جوش راغله او په ژبه سره یې د ده ﷺ د استقبال او ښه راغلي قصیدې او ترانې ویلې او رسول الله ﷺ هم د دوی د محبت په بدله کي محبت ورکاوه، تر داسي اندازې چي د بني نجار هلکان شا وخوا پر را ګرځېدلي وه او د استقبال یا ښه راغلي ترانې یې ویلې رسول الله ﷺ و فرمایل: آیا تاسي زما سره محبت لرئ؟ ما خوښ لرئ؟ په والله زما زړه ستاسي سره محبت لري.

دغه صحنه او کیفیت موږ ته دا راښیي چي د رسول الله ﷺ محبت یوازي د ده ﷺ په متابعت کي نه دی، بلکه محبت د متابعت اساس او باعث دی، که چیري عاطفه او محبت په زړه کي نه وي د متابعت دپاره شوق نه پیدا کیږي، هغه قوم خطا وتلی دی چي وایي: د رسول الله ﷺ محبت بله معنی نه لري بېله متابعت او اقتداء څخه او دوی دا هېره کړې ده چي متابعت بېله قلبي محبت څخه په وجود نه سي را تلای او هغه شئ چي تا و متابعت ته ورکشوي هغه قلبي محبت دی چي احساسات او

(c) ketabton.com: The Digital Library

عواطف دي پر ښور را ولي، نو ځکه رسول الله ﷺ د ایمان اندازه د ده ﷺ په محبت سره ښوولې ده هغه چې فرمايي:

« لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ »

[رواه: البخاري]

ژباړه: يوه ستاسي تر هغو كامل ايمان نه دى راوړى، يا كامل مومن نه دى ترڅو چي زه و هغه ته تر خپل مور او پلار، خپل اولاد او ټولو خلكو خوښ او محبوب نه سم.

اتمه نقطه: كله چي رسول الله ﷺ د ابو ايوب انصاري ﷺ په كور كي ؤ مور ته د هغه محبت څخه چي صُحابهٔ كرامو د رسول الله ﷺ سره درلودى يو بل شكل را ښكاره سو او هغه شئ چي د هغه محبت څخه دلته زموږ مقصد دى هغه د ابو ايوب او د هغه د ښځي هغه تبرک دى: كله چي به د رسول الله ﷺ د خوړلو لوښى د رسول الله ﷺ څخه راوړل سو دوى به د هغه ﷺ د ګوتو په ځايو پسي د تبرّک دپاره ګرځېدل، نو د دې څخه دا معلومه سوه چي د رسول الله ﷺ په آثارو تبرّک كول يو مشروع، جائز او مباح كار دى او رسول الله ﷺ هم هغه تبرُک مقرره كړى دى.

يعني: په هغه خبر سو او رَد يې نه كړى. د هجرت پر قصه به په دغه اندازه تبصره كولو سره كفايت وكړو خو دا دي تاسي ته معلومه وي چي د سيرت النّبي ﷺ پر هره موضوع تاسي دغسي تبصرې كولاى سى او احكام ځني را ايستلاى سى، سيرت النّبي ﷺ فقط قصې او تاريخ نه دى چي فقط ويل يا اورېدل دي بلكه دا زموږ د پيغمبر او لار ښوونكي ﷺ ژوند او زموږ د شريعت د جوړولو مصدر او مركز دى، هر څومره چي فكر پكښي كوى او هر څومره چي يې څېړى په هغه اندازه سره مو ديني معلومات پراخه كېږي او پر هغه اندازه احكام ځني را ايستلاى سى ځكه د رسول الله ﷺ هر قول او هر فعل زموږ دپاره ديني او تشريعي حكم لري زموږ مسلمانانو د دين او شريعت دپاره، د قناعت او تسليمېدلو دپاره فقط دغه كافي دي چي و ويل سي: رسول الله ﷺ داسي فرمايلي دي يا رسول الله ﷺ داسي كړي دي دغه زموږ دين او شريعت دى، نو سيرت النبي ﷺ چي هر څومره څېړې پر هغه اندازه احكام ځني را ايستلاى سې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الحمد لله د الله ﷻ په توفیق سره دسرورکائنات ﷺ ژوند د کتاب په لیکلو کې تر دغه ځایه د رسول الله ﷺ د رسالت د اولنیو دیارلسو کلو ژوند چې د مکې مکرمې ژوند یا دوره ورته ویل کیږي بیان کړل سو او اوس د مدینې منورې د ژوند یا دورې په حوادثو او واقعاتو شروع کیږي، په راتلونکي بحث کې به إن شاء الله تعالی د رسول الله ﷺ د مدینې منورې د ژوند حالات په تفصیل سره مطالعه کړی.

و ما توفیقي إلاّ بالله علیه توکلت و إلیه أنیب.

وصلی الله تعالی علی خیر خلقه محمّد وآله وأصحابه و أهل بیته وسلّم تسلیماً کثیراً.

ممکن د مدینې منورې ژوند او زمانه و درو مرحلو ته تقسیم کړو،

اوله مرحله: دا هغه مرحله ده چې په هغه کې فتنې او مشکلات وه، په دغه مرحله کې د مدینې منورې له داخله مشکلات وه، له خارجه څخه د اسلام د دښمنانو حملې وې، چې دغې اولې مرحلې د حُدیبیې تر صُلحې پوري دوام درلودی او دغه صُلحه د هجرت د شپږم کال د ذوالقعدې په میاشت کې وه.

دوهمه مرحله: دا هغه مرحله ده چې د مشرکانو د مشرانو سره د حُدیبیې په صلحه کې د نه تعارض یا جنګ نه کولو فیصله وسوه، چې و دغې مرحلې ته (مرحلةُ الهُدنه) ویل کیږي او دغه مرحله د هجرت د اتم کال د روژې په میاشت کې د مکې مکرمې په فتحه سره پای ته ورسېدل او په دغه مرحله کې د شا وخوا پاچهان و اسلام ته دعوت کړل سوه.

دریمه مرحله: هغه مرحله ده چې په ډلو ډلو خلک د الله جل جلاله دین او اسلام ته داخلېدل، قبائل او اقوام په دسته جمعي او د ډلو پر شکل مدینې منورې ته د اسلام را وړلو دپاره ورتله او په اسلام مشرفه کېدل، چې دغې مرحلې د رسول الله ﷺ تر رحلته پوري دوام وکړی چې دغه رحلت د هجرت په یوولسم کال او د ربیع الأول په میاشت کې پیښ سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مدينې منورې د ژوند اوله مرحله

دا هغه مرحله ده چې د هجرت په شروع کې د رسول الله ﷺ او مسلمانانو دپاره نوی ژوند شروع کيږي، د هجرت څخه يوازې دا مقصد نه ؤ چې مسلمانان د تکاليفو او آزارو، مشکلاتو او پسخندو څخه ځان خلاص کړي، بلکه هجرت د رسول الله ﷺ او مسلمانانو دپاره دا موقع هم برابره کړه چې د يوه أمن او امان په ښار کې يوه نوې اسلامي ټولنه جوړه کړي، نو ځکه پر هر قدرت لرونکي مسلمان دا فرض وه چې د دغې نوې ټولنې او نوي وطن په آبادولو او جوړولو کې حصه واخلي او خپل ټول وَس او توان د دغه مقصد د حاصلولو دپاره وښندي او په دې کې هيڅ شک نسته چې رسول الله ﷺ د دغې ټولنې د جوړولو دپاره امام او قائد، لارښوونکی او هادي دی او بېله منازعې او اختلافه د دغه کارو مشري د رسول الله ﷺ وه.

هغه قومونه چې په مدينه منوره کې اوسېدل او د رسول الله ﷺ ور سره معامله وه پر درې قسمه وه چې د هر قوم حال نسبت د هغه بل قوم حال ته ډېر واضح فرق او مختلف شکل درلودی او رسول الله ﷺ د هر قوم يا هرې ډلې دپاره خاص مسائل درلودل چې د هغه بل قوم او ډلې د مسائلو څخه مختلف او بل شان وه، چې دغه درې قسمه ډلې يا قومونه په داسې ډول سره وه:

لومړئ: د رسول الله ﷺ هغه غوره او مکرم، پاک او صالح اصحاب کرام ﷺ.

دوهم: هغه مشرکان چې تراوسه يې ايمان نه ؤ راوړی او دوی د مدينې منورې د اصلي قبيلو غړي او افراد وه، بلکه ځينې يې مشران هم وه.

درېيم: يهود، چې يهود بيا په خپله درې قبيلې وه.

اولاً: هغه مسائل چې رسول الله ﷺ د خپلو اصحابو په سبب د هغو سره مواجه او مخامخ ؤ: هغه دا چې د مدينې منورې د ژوند کيفيت په تمامه معنٰی د هغه حال او کيفيت څخه مخالف ؤ چې مهاجرو مسلمانانو په مکه مکرمه کې درلودی، هغه وخت چې دغه اوسني مهاجر مسلمانان په خپل ښار او مکه مکرمه کې وه که څه هم دوی يوې کلمې سره را جمعه کول او د ټولو هدف يو ؤ مګر دوی په مختلفو کورو کې سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاشلي وه، مظلومه وه، ذليله وه، شړل سوي وه، دوی د هيڅ شي قدرت نه درلودی، امر او حکم د دوی د دين د دښمنانو په لاس کي ؤ، نو دغو مسلمانانو هلته نه سوای کولای چي يوه نوې اسلامي ټولنه په هغو مادو او شرائطو سره جوړه کړي چي هره انساني ټولنه ضرورت ورته لري، نو ځکه موږ وينو کوم قرآني آياتونه يا سورتونه چي په مکه مکرمه کي نازل سوي دي فقط د اسلام مبادي يا هغه اولني شيان بيانوي او داسي اسلامي اوامر يا قوانين پکښې دي چي هر فرد يې په انفرادي ډول سره عملي کولای سي، په هغو قرآني اوامرو کي خلک ښو او د خير وکارو ته هڅول کيږي، مسلمانان په ښو اخلاقو امر کيږي، د رذائلو او کښتو کارو څخه منعه کيږي.

مګر په مدينه منوره کي د اولي ورځي څخه د مسلمانانو حکم د دوی په خپل لاس کي ؤ او هيڅا پر دوی حکم او تسلط نه درلودی نو اوس دوی ته دا موقع برابره سوه چي د تمدن او آبادی په کارو مشغوله سي، د معيشت او اقتصاد، د حکومت او سياست په کارو مشغوله سي، جنګ او صلحي ته متوجه سي، د حلال او حرام، عبادت او اخلاق او داسي نور ديني او دنيوي مسائل په پراخه اندازه زده او عملي کړي، دوی ته اوس موقع مساعده سوه چي يوه نوې اسلامي ټولنه جوړه کړي، داسي ټولنه چي د ژوند په ټولو امورو او مرحلو کي د جاهليت د ټولني سره فرق ولري بلکه په ټول عالَمِ انساني کي تر هري ټولني ښه او بهتره وي او دغه د دوی ټولنه، د دوی اخلاق او معاملات د اسلامي دعوت دپاره يو ښه مثال او نمونه وګرځي، هغه ټولنه جوړه کړي چي دوی د هغې ټولني د جوړولو دپاره لس کاله په مکه مکرمه کي رنګارنګ عذابونه او تکليفونه ګاللي او زغملي وه.

مګر دا دي هم درته معلومه وي چي د دغسي سالمي ټولني جوړول نه په يوه ورځ کي امکان لري نه په مياشت او کال کي، بلکه د دغسي ټولني د جوړولو دپاره ډېر اوږد وخت په کار دی چي په هغه اوږده موده کي شريعت او قانون جوړ سي او په تدريج سره د هغه شريعت په عملي کولو خلک تربيه کړل سي، چي د دغه شريعت جوړوونکی الله جل جلاله ؤ، چلوونکی، جاري کوونکی او ښوونکی يې رسول الله ﷺ ؤ.

او صَحابهٔ کرامو رضي الله عنهم اجمعين هم دغه شريعت او قانون په پراخه زړو سره قبلاوه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغه احکام يې پرخپلو ځانو عملي کول، د دغو مومنانو په باره کې الله جل جلاله فرمايي:

﴿إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ ٱللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتُهُۥ زَادَتْهُمْ إِيمَٰنًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ۝٢﴾. [الأنفال:۲]

يعني: حقيقي مومنان هغه کسان دي: کله چې پر دوی الٰهي آياتونه وويل سي نو د دوی ايمان په زيات سي او پر خپل رب توکل کوي.

که څه هم د دغسي مسائلو تفصيل زموږ د بحث موضوع نه ده خو موږ د ضرورت پر اندازه دغه مسايل بيان کړه.

دا هغه لوی کار ؤ چي د مسلمانانو په متعلق رسول الله ﷺ د هغه سره مخامخ ؤ چي دا د اسلامي شريعت، اسلامي دعوت او محمّدي رسالت هغه اساسي مقصد او هدف ؤ، د رسول الله ﷺ دپاره دغه کار هغه اساسي کار ؤ خو تلواري کار نه ؤ بلکه دغه کار د وخت په تېرېدلو سره کېدی، خو هلته نور داسي مسائل وه چي اهميت يې تر دغه لوی او مهم کار لږ ؤ مګر تلواريې غوښتی، هغه داسي:

د هجرت په شروع او په مدينه منوره کي مسلمانان پر دوه قسمه وه، يو قسم مسلمانان هغه وه چي په خپله مځکه، خپلو کورو او د خپلو مالو سره وه، بله هيڅ پرېشاني يې نه درلودل بېله هغه څخه چي يو سړئ يې په خپل کور کي د ژوندانه د ضروریاتو د پوره کولو دپاره غواړي، چي دا د انصارو ډله وه، خو په خپله د انصارو په منځ کي بيا قبيلوي شديد نفرت، د زړو عناد او عداوت د ډېري مودې څخه پروت ؤ، په نژدې تيرو سوو وختو کي يې ډېر شديد جنګونه سره کړي وه.

او د مسلمانانو هغه بله ډله هغه مهاجرين وه چي هر شئ په مکه مکرمه کي څني پاته ؤ فقط خپل ځانونه يې مدينې منورې ته رسولي وه، خپل مقدس وطن او اقارب، خپلوان او عزيزان، اهل او عيال، کور او کهول، مال او منال، دولت او ثروت، صنعت او تجارت يې ټول په مکه مکرمه کي پرې ايښي وه، دلته په مدينه منوره کي نه د شپې د تېرولو ځای لري نه د خوړلو شئ، نه کارسته چي ويې کړي، نه مال لري چي شپه په تېره کړي او د دغو مهاجرينو شمير لږ هم نه ؤ او ورځ په ورځ نور هم پسي زياتېدل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه هر هغه چا ته چې پر الله او رسول الله ایمان لري په هجرت سره امر سوی ؤ او دا هم معلومه خبره ده چې مدینه منوره یو غني او ثروتمن ښار هم نه ؤ، نو د مدینې منورې اقتصادي موازنه خرابه او متزلزله سوه، په دغه شکېدلي حالت کي اسلام دښمنو قواوو تقریبًا اقتصادي بندیز هم پر ولګاوه، خوراکي او ارتزاقي مواد یې د مدینې منورې ځخه بند غوندي کړه، نو خود اقتصادي حالت نور هم خراب سو.

دا د مسلمانانو د دوو مختلفو ډلو په متعلق ستونځي او مشکلات وه.

ثانیًا: هغه دوهم قوم چې هغه مشرکان وه خو د مدینې منورې د قبائلو اصلي او اساسي غړي وه، دوی پرمسلمانانو کوم تسلط نه درلودی خو په زړو کي یې شک ؤ او د خپلو پلرو د دین په پرېښوولو کي مترددِ وه، مګر د دغه حالته سره سره یې د اسلام او مسلمانانو سره په زړو کي چم او عداوت نه درلودی او ډېر وخت نه سو پر تېر چې اسلام ته داخل سوه او صادقه مسلمانان ځني جوړ سوه، مګر په دغو خلکو کي بیا داسي خلک هم وه چې په زړو کي یې د رسول اللهﷺ او مسلمانانو سره شدید عداوت او عناد درلودی، خو دا یې په وسه نه وه پوره چې خپل عداوت او دښمني ښکاره کړي بلکه د وخت او حالاتو د مراعت په سبب مجبوره وه چې د دوستۍ او مودّت اظهار وکړي، چې د دغو خلکو مشر او رئیس عبدالله بن اُبئ بن سلول ؤ.

عبدالله بن اُبئ بن سلول څوک ؤ؟

څه موده مخ کي او د بُعاث تر جنګ وروسته د أوس او خزرج قبیلو پردې اتفاق کړی ؤ چې دغه عبدالله به د دغو قبیلو دپاره د پاچا او رئیس په صفت سره مني او تر دغه د مخه هیڅ وخت داسي نه وه پېښه سوې چې دغه دواړي قبیلې دي د یو چا مشرتوب قبول کړي، نو د ده د تاج دپاره یې ملغلري او جواهرات هم سره یو ځای کړي وه چې ده ته د پاچهۍ تاج ور جوړ کړي او د مدینې منورې پاچا یې وګرځوي، په دغه وختو کي رسول اللهﷺ مدینې منورې ته ورغلی، د دغه عبدالله بن سلول له قومه چې کوم څوک مسلمانان سوي وه هغه خلک د رسول اللهﷺ تابع سوه.

د دغه عبدالله په ګمان: رسول اللهﷺ د ده پاچهي د ده ځخه واخیستل، نو خود په زړه کي یې د رسول اللهﷺ سره ډېر شدید عداوت درلودی او کله چې یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا ولیدل چې حالات داسې سوه چې ده ته پر شرک پاته کېدل نفعه نه رسوي او د دنیوي ګټو څخه محرومه پاته کیږي نو د بدر تر غزاء وروسته په ظاهره مسلمان سو مګر په زړه کې هغه کافر ؤ، هر وخت چې به د رسول الله ﷺ او مسلمانانو د آزارولو او تاوان رسولو موقع په لاس ورغله خامخا به یې هغه کار کاوه او د ده هغه نور ملګري چې د ده په پاچهي کې به وزیران او رئیسان وای او اوس د رسول الله ﷺ په را تګ سره هغه هم د دغو منصبو څخه محرومه سوه، هغو هم د دغه عبدالله سره د ده د شیطاني نقشو او دسیسو په عملي کولو کې کومک کاوه او ډیر ځله به یې د مسلمانانو نوي ځوانان او ضعیف العقله کسان د خپلو دسیسو د عملي کولو دپاره د لاس آله ګرځول.

ثالثاً: یا دریمه ډله چې هلته موجوده وه هغه یهود وه، دا هغه یهود وه چې په پخوا کې د رومان له ظلمه حجاز ته راغلي وه، که څه هم دوی په اصل کې عِبرانیین وه خو پسله هغه چې حِجاز ته راغله په ژبه، په لباس، په عاداتو او اصطلاحاتو د عربو سوه، حتّٰی د قبیلو او افرادو نومونه یې هم عربي کړل، د عربو سره یې د ښځو له طرفه دوستی هم وکړې، خو پر دغه ټولو سربېره یې هغه خپل ذاتي جنسیت یا قومیت هم ساتلی ؤ، په عربو هیڅ نه سوه ګډ، بلکه په خپل اسرائیلي او یهودي جنسیت به یې فخر هم کاوه او عرب یې ډېر سپک او خوار بلل، تر داسې اندازې چې عرب یې (اُمیّین) بلل، یعني: وحشیان او بیعقلان، پست او اراذل.

د عربو مالونه یې په هره طریقه سره چې وي د ځان دپاره حلال او مباح بلل، لکه څرنګه چې الله جَلَّ جَلَالُهُ د دوی دغه قول او عقیده بیانوي او فرمایي:

﴿قَالُوا۟ لَيْسَ عَلَيْنَا فِى ٱلْأُمِّيِّـۧنَ سَبِيلٌ﴾. [آل عمران:۷۵]

یعني: بېشکه دغه یهودي کتابیانو به ویل: نسته پر موږ باندې د دغو اُمّیانو په حق کې هیڅ ګناه، چې موږ یې مالونه وخورو یا چم او خیانت ور سره وکړو.

د یهودو په مسلک اُمیّان و هر هغه چا ته ویل کیږي چې یهود نه وي او دغو یهودو د خپل دین د نشرولو دپاره هیڅ حماس او احساس نه درلودی بلکه د دوی سره چې هغه دیني سرمایه پاته وه هغه فال، سحر، کوډي او جادو وه او په دغو شیانو یې خپل ځانونه اهلُ العلم او روحاني قائدان بلل، په کِسب او پیسه ټولولو کې ماهران او

(c) ketabton.com: The Digital Library

استادان وه، د حبوباتو او خرما، د شرابو او لباسو تجارت د دوی په لاس کي وُ، واردات يې غله او شراب وه، صادرات يې خرما وه، بېله دې څخه يې نور هم تجارتي او صنعتي کارونه کول، د عربو څخه يې څو چنده ګټي اخیستلې، یوازي تجارت يې نه ګاوه بلکه سود او ربا يې هم خوړل، د عربو شیخانو او رئیسانو ته به يې ډیر ډیر پوروونه ورکول، هغو به بیا دغه مالونه په بې پروایي سره د دې دپاره مصرفول چي شاعران يې په خپلو اشعارو کي صفت وکړي او په خلکو کي يې نوم لوړ سي، خو چي بیا به يې د یهودو پورونه له سواې آداء کولای نو به يې خپلي زراعتي مځکي او باغونه پر هغو ګرو کړه، ځو کاله به نه وه تېر سوي چي دغه مځکي او باغونه به د یهودو سوه.

یهود دِ چمو او دسیسو، د فساد او شیطانتو خاوندان وه، د عربي او همسایه قبیلو په منځ کي به يې فساد او شیطانت جوړ کړی، عربي قبیلې به يې په پټو چمو او دسیسو په پرله پسې جنګو داسي سره اخته کولې چي هغه به په ځان نه سوه پوه او دې جنګو به کلو کلو دوام درلودی، هر وخت چي به یهودو ولیدل چي د جنګ اور مړي به يې یا مړ کیږي بیا به يې د هغه د ... کله دپاره شیطانتونه او فسادونه جوړ کړه او دوی به آرام ورته ناست وه، په دغه اورو کي به يې د عربو سوځل په پټه خوله سره لیدل او بیا به يې د عربي قبیلو مشرانو ته د سود او ربا درانه پوروونه د دې دپاره ورکول چي د مسکنت او غریبۍ په سبب د جنګو څخه لاس وانخلي، یهودو په دغه کار سره دوې ګټي کولې، یو خو يې خپل یهودي کیان د عربو څخه په دأسي دول ساتلی وُ چي عرب يې په خپل منځ کي په جنګو اخته کړي وه او بل يې د ربا بازار تود وُ چي څو چنده ګټي يې اخیستلې او بې اندازې ثروت يې لاس ته راوړی.

په مدینه منوره کي د یهودو درې مشهوره قبیلې اوسېدلې:

۱ ـ بنو قینُقاع، چي د خزرج د قبیلې متعاهدین وه او کورونه يې دننه یا داخل په مدینه منوره کي وه.

۲ ـ بنو النضیر.

۳ ـ بنو قُریظه، چي دغه دوې قبیلې د أوس د قبیلې متعاهدین وه او تر مدینې منورې دباندي اوسېدل او دا هغه قبیلې وې چي همېشه به يې د أوس او خزرج

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قبیلو په منځ کې جنګونه پېښول او په خپله دغه یهودي قبیلو د بُعاث په جنګ کې ګډون او اشتراک هم وکړئ.

دا معلومه خبره ده چې د یهودو څخه دا امید نه کېدی چې اسلام ته دې بېله بُغضه او عناده په بله سترګه وګوري، ځکه رسول الله ﷺ د دوی د قوم او جنسه څخه نه ؤ چې دوی دې د قومي عصبیت په سبب د هغه تر څنګ و درېږي او بل دا چې د اسلام دعوت، صالحه دعوت ؤ چې د پاشلو زړو په منځ کې یې الفت پیدا کاوه، د دښمنیو او عداوتو اور یې واژه او په ټولو کارو کې یې خلک و امانت او دیانت ته را بلل، خلک یې په دې سره امر کول چې پاک او حلال مالونه وخوري چې د دې ټولو معنٰی دا وه چې د یثرِب عربي قبائل باید په خپلو منځو ګې الفت او محبت سره ولري نو په دغه حالت کې خامخا دغه عربي قبیلې د یهودو د هغه شیطاني اِعمالو څخه خلاصېدلې، د یهودو تجارتي رونق پای ته رسېدی او هغه د رِبا مالونه کوم چې د دوی د سرمایه داری اساس او مرکز بلل کېدی حرامېدل، بلکه د دې ډېر احتمال ؤ چې دغه عربي قبائل وېښ او متوجه سي، کوم باغونه او مځکې چې یهودو د رِبا په معاملو ځني اخیستي وه بیرته خپل لاس ته را وړي.

کله چې یهود د اسلامي دعوت په مفهوم پوه سوه او وې لیده چې اسلامي دعوت غواړي چې په یثرِب کې استقرار او آرامي را ولي، د خپلو ځانو دپاره یې دغه ټول تاوانونه تر نظر وایستل نو ځکه یهودو د هغې ورځې څخه چې رسول الله ﷺ مدینې منورې ته راغلی دننه په زړو کې د اسلام او د رسول الله ﷺ سره شدید عداوت درلودی، که څه هم دوی په شروع کې د دغه عداوت د ښکاره کولو جرئت نه درلودی خو پسله څه مودې څخه یې دغه عداوت واضحه او روښانه سو.

د یهودو دغه عداوت په واضحه ډول په هغه واقعه کې ښکاره کېږي چې ابن اسحاق یې د اُم المؤمنین صفیه رضی الله عنها څخه روایتوي، صفیه رضی الله عنها چې د رسول الله ﷺ زوجه او د حُیَی بن أخطب یهودي لور ده او دغه حُیَی بن أخطب د مدینې منورې د یهودو د مشرانو څخه ؤ، چې دا قصه به په وروسته کې راسي چې رسول الله ﷺ د صفیې رضی الله عنها سره څنګه واده او نکاح وکړه، دغه صفیه رضی الله عنها وایي:

زه کوچنۍ وم او پرخپل پلار تر ټولو اولادو ګرانه وم، هر وخت چې به پلار ولیدم غېږ به یې را ته خلاصه کړه او په بغل کي به یې ونیولم، دغه رنګه پرخپل اکا چي ابویاسر ورته ویل کېده هم ګرانه وم، کله چې رسول الله ﷺ مدینې منورې ته راغلی او په قباء کي یې واړول سهار وختي زما پلار حُیَی بن أخطب اوزما اکا ابو یاسر بن أخطب د هغه ﷺ د لیدلو دپاره ورغله او ماښام د لمر لوېدلو سره ستړي هلاک، غمجن او پریشانه بیرته کور ته راغله، صفیه ﷺ وایي: څرنګه چي زه کوچنۍ وم د هغه پخواني عادت سره سم په ډېر شوق او چابکي سره دوی ته ورغلم (یا دوی ته مي ور وځغستل) مګر په دغه ورځ د هغه غم په سبب چي د دوی سره ؤیوه هم ما ته و نه کتل، یوازي دا نه چي په غېږکي یې و نه نیولم بلکه را ته و یې هم نه کتل، ډېر غمجن او پرېشانه وه، صفیه ﷺ د دغې ورځي خبري بیا په وروسته کي بیانوي او وایي:

وامي ورېدل چي زما اکا ابو یاسر زما پلار ته و ویل: آیا هغه هغه دی؟ یعني: دغه سړئ هغه نبي دی چي موږ ته په تورات کي ذکر سوی دی؟

پلار مي و ویل: هو والله.

اکا مي ویل: آیا تا وپېژندی اویقین دي سو؟

پلار مي ویل: هو.

اکا مي ویل: نو د ده په باره کي څه نیت اوإراده لرې؟

پلار مي و ویل: تر څو چي ژوندئ یم په والله دښمني او عداوت به ورسره کوم.

سبحان الله! د یهودو دغه حال دی په حق پوهیږي او حق ور معلوم سو مګر پر دغه واقعیت سر ښره د حق سره عناد او عداوت کوي دا د یهودو خوی او عادت دی، د نن ورځي یهود هم هغه یهود دي او هغه یې عداوت دی، نه پوهېږم چي جاهل او بې خبره مسلمانان څنګه پر یهودو اعتماد کوي؟ او ولي دوستي ور سره کوي؟

د یهودو د عداوت او خیانت بل شاهد د عبدالله بن سلام ﷺ هغه قصه ده چي امام بخاري یې روایتوي، عبدالله بن سلام ﷺ چي د مدینې منورې د یهودو د لویو علماوو او احبارو څخه ؤ دئ وایي: زه د خپلي خاله سره ناست وم خبر راغلی چي محمّد ﷺ مدینې منورې ته را ورسېدی، عبدالله بن سلام په لوړ آواز سره تکبیر و وایه

(c) ketabton.com: The Digital Library

(الله اکبر) خاله يې په تعجب کي سوه چي عبدالله څنګه د دغه سړي په را تګ سره چي وايي نبي دی تکبير وايي؟ نو خاله يې ورته وويل: قسم دی که موسیٰ بن عمران راغلی وای تا به داسي تکبير نه وای ويلی، عبدالله بن سلام رضي الله عنه ورته و ويل: خاله! دغه سړئ او موسیٰ ورونه دي هغه نبي ؤ او دئ هم نبي دی، خاله يې ورته و ويل: ستا پر حال دي افسوس وي ته څنګه وايې: چي دا سړئ نبي دی؟ عبدالله رضي الله عنه ورته وويل: هغه علامې چي د نبي آخر زمان په باره کي په تورات کي ذکر سوي دي هغه ټوله په ده کي موجودي دي.

خاله يې ورته وويل: ولاړ سه او ځان ته صحي حال معلوم کړه.

عبدالله بن سلام رضي الله عنه هم په تلوار د بني نجار منطقې ته ورغلی او د رسول الله ﷺ څخه يې داسي خبري واورېدې چي هغه ټولي د راتلونکي نبي علامې وې، عبدالله بن سلام پر هغه ځای او په هغه ساعت ايمان را وړی، عبدالله بن سلام رضي الله عنه د مدينې منورې د يهودو څخه هغه اول يهودي دی چي په اسلام مشرفه کېږي او بيا يې رسول الله ﷺ ته وويل: يا رسولَ الله! يهود تهمتي او بُهتان ويونکئ قوم ده‌ی، د مخه تردې چي ته زما په باره کي پوښتنه ځني وکړې که دوی زما په اسلام خبر سي نو بيا ستا په حضور کي پر ما بُهتان او تهمتونه وايي، نو د مخه تردې چي زما د اسلام خبر نشر سي يهود او د هغو مشران را وغواړه او د دوی څخه زما په باره کي پوښتنه وکړه.

رسول الله ﷺ يهود را وغوښتل او عبدالله بن سلام رضي الله عنه دالته په يوه خونه کي پټ سو، يهود راغله او کښېنستل، رسول الله ﷺ دوی و اسلام ته دعوت کړل خو دوی د اسلام د قبلولو څخه انکار کوي او اسلام نه قبلوي، بيا نو رسول الله ﷺ د عبدالله بن سلام په باره کي پوښتنه ځني وکړه، چي عبدالله بن سلام په تاسي کي کوم مقام او درجه لري؟ يهودو و ويل: هغه په موږ کي لوی عالم او د لوی عالم زوی دی، زموږ سردار او د سردار زوی دی، په موږ کي د ښه او لوړ مقام خاوند دی.

رسول الله ﷺ و فرمايل: که هغه ايمان را وړی بيا تاسي څه واياست؟

يهودو وويل: الله دي يې له دې کاره وساتي او دغه جمله يې دوه درې واره و ويل.

عبدالله بن سلام رضي الله عنه د هغه پټه ځايه را ووتی او ويل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

أشهد أن لا إله إلاّ الله وأشهد أن محمّداً رسولُ الله،

دا پر یهودو لوی دلیل ؤ چې دا دین حق دی مګر یهودو و ویل: دئ په موږ کې بیعقل، درواغجن او جاهل دی او د ده نور بد یې هم بیانول.

دغه د یهودو غدر او خیانت دی، لږ وخت د مخه یې اقرار کاوه چې عبدالله په موږ کې عالم، مشر او شریف دی، مګر کله چې یې ولیدل چې خبره د دوی په نفعه او فایده نه ده نور څه وایي.

یهود وفاء او وعده نه لري، په عربي کې متل دی چې وایي:

(اليَهود ليس لَهُمُ العُهود)

یعني: یهود پر خپلو وعدو او عهدو وفاء نه لري.

دا هغه اوله تجربه وه چې رسول اللهﷺ او مسلمانانو ته د مدینې منورې د داخلېدلو په اوله ورځ د یهودو په باره کې حاصله سوه.

موږ مخ کې د اسلامي نوي ټولني د جوړولو دپاره د مشکلاتو خبري کولې او د دغو ذکر سوو درو ډلو: مسلمانانو، مشرکانو او یهودو مشکلات، هغه مشکلات وه چې مسلمانانو خاصتاً رسول اللهﷺ ته له داخله څخه متوجه وه، یعني د رسول اللهﷺ او مسلمانانو دپاره د دغو درو ډلو داخلي مشکلات دغه بېل بېل مشکلات وه، مګر له خارجه څخه هغه شریره قُوه چې د مسلمانانو ضِد او د اسلام دښمنه قوه وه هغه قریش وه.

د لسو کلو را هیسي هغه وخت چې مسلمانان په مکه مکرمه کې د دوی ترلاس لاندي وه دوی د عذاب ټولي طریقې که وهل او ټکول وه، که عذابونه او آزارونه وه، که لوږي او مقاطعې وې پر استعمال کړې، بیا چې مسلمانانو مدینې منورې ته هجرت وکړی د دوی ټول مالونه که مځکي وې که کورونه، که مالونه وه که حیوانات ټول یې غصب او مصادره کړل، د مسلمانانو او د دوی د ښځو او او لادو په منځ کې یې جلا والی را وستی او پر کومو کسانو چې یې قدرت پیدا کړی هغه یې بندیان کړه او عذابونه یې ورکول، یوازي دا نه وه بلکه د رسول اللهﷺ چې د اسلامي دعوت خاوند ؤ د وژلو اراده یې هم وکړه، چې دئ او د ده دعوت ټول له منځه یوسي او د دغه دسیسې د عملي کولو دپاره یې خپل ټول طاقت استعمال کړی، پسله دغو ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

عذابو او آزارو څخه کله چې مسلمانانو داسي مځکي ته هجرت وکړی چې د دوی څخه پنځه سوه کیلومتره لیري وه قریشو بیا په سیاسي عمل لاس پوري کړی.

قریشو په عربو کي دیني او دنیوي صدارت او ریاست درلودی ځکه دوی د حرم اوسېدونکي وه او د بیت الله شریفي تصرف د دوی په لاس کي ؤ، نو یې د جزیرهٔ العرب نور مشرکان د اهلِ مدینه پر ضد و پارول تر داسي اندازې چې مدینه منوره د شدیدي مقاطعې په حالت کي سوه، واردات یې لږ سوه او د مهاجرو مسلمانانو شمېر ورځ په ورځ زیاتېدی او دا معلومه خبره وه چې د مکې مکرمې د طاغي مشرکانو او د مسلمانانو په منځ کي په نوي یا د هجرت په وطن کي جنګي حالت هم برقراره ؤ نو دا د مسلمانانو حق ؤ چې د مکې مکرمې د طاغیانو مالونه مصادره کړي او واخلي، لکه څرنګه چې هغو د دوی مالونه مصادره کړي او اخیستي وه او مسلمانان پر مشرکانو هغسي عذابونه تېر کړي لکه پر دوی چې یې تېر کړي وه او د هغو د ژوند په لار کي هغسي مشاکل پیدا کړي لکه دوی ته چې یې پیدا کړي وه، کاسه په کاسه ورکړي، دا هم د دې دپاره چې دغه کفار د مسلمانانو د نېستي کولو قدرت و نه لري او د دوی د اسلامي دعوت د مخنیوي وسائل یې د لاسه ووزي.

دا هغه قضیې او مشکلات وه چې رسول الله ﷺ د یوه رسول او لار ښوونکي، د یوه امام او قائد په صفت ور سره مخامخ ؤ.

او رسول الله ﷺ د رسول او رهبر په صفت په مدینه منوره کي دغه وظائف په پوره ډول سره انجام کړل.

هر قوم ته یې د رحمت او شفقت، یا شدّت او عذاب څخه هغه څه ورکړه چې د هغه شي مستحق او لائق وه او په دې کي هیڅ شک نسته چې د رسول الله ﷺ رحمت پر شدت غالبه ؤ، تر څو چې په لږو کلو کي آمریت او اداره اسلام او مسلمانانو ته را وګرځېدل.

ویونکي او اورېدونکي به د رسول الله ﷺ دغه عادلانه او کامیابه تصرفات او حالات په راتلونکي بیان کي په ښکاره ډول سره ووینې.

څرنګه چې موږ اوس د هجرت د شروع واقعات بیانوو نو د هغې جملې څخه یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

واقعه دا وه: چي د هجرت په شروع او ابتداء کي د انصارو د مشرانو څخه یو مشر چي اسعد بن زُراره ﷺ ؤ وفات سو، دا هغه څوک دی چي تر هجرت د مخه د جمعې اول لمونځ د ده ﷺ په کور کي آداء سوا او د دغه لمانځه خطبه هم ده ﷺ وویل، دئ هغه څوک دی چي د مصعب بن عمیرﷺ په ملګرتیا به د مدینې منورې پر کلو او کورو ګرځېدی او خلک به یې اسلام ته دعوتول، نو د اسعد بن زُراره ﷺ وفات د هغو لویو واقعو څخه دی چي د هجرت په شروع کي پیښي سوي دي.

او یوه بله لویه واقعه دا وه: کله چي رسول الله ﷺ مکې مکرمې ته نفر ولېږی چي د مکې مکرمې څخه د رسول الله ﷺ او ابوبکر الصدّیق ﷺ کورنۍ راولي تر دغه وخته د هجرت څلور میاشتي تیري سوي وې او په دغو څلورو میاشتو کي په ټولو مسلمانانو کي هیڅ داسي نارینه کوچنئ نه ؤ پیدا سوی چي ژوندئ دي پاته سي، په مسلمانانو کي چي به هر نارینه کوچنئ وزېږېدی هغه به مړ سو.

ټول نوي ماشومان چي پیدا کېدل یا به نجوني وې یا به مړه کېدل، دلته یهودو آوازه واچول چي موږ په مسلمانانو سحر کړی دی چي د دوی به هیڅ نارینه کوچنئ نه پاته کیږي او په دې طریقه سره د مسلمانانو ریښه خېژي، ځکه مشران به یې کرار کرار مري او نوی کوچنئ به نه پکښي پاته کیږي چي دا د مسلمانانو د نیستي کېدلو سبب ګرځي او رشتیا هم په مسلمانانو کي څلور میاشتي پرله پسې داسي نارینه کوچنئ نه سو پیدا چي ژوندئ دي پاته سي، د مدینې منورې پوره او کامل ښار او په سوو کورونه او په څلورو میاشتو کي د نارینه کوچني نه پیدا کېدل ډېره عجبه وه، تر داسي اندازې چي خلکو د یهودو دغه آوازه و منل چي رشتیا هم دوی سحر کړی دی، ځکه په دنیا کي به داسي ښار نه وي چي په څلورو میاشتو کي دي نارینه کوچنئ نه سي پکښي پیدا مګر په مدینه منوره کي دا واقعه پېښه سوه، نو ځکه خلکو دغه د یهودو آوازه رشتیا وبلل.

تر څو چي اسماء د ابوبکر الصدّیق ﷺ لور په داسي حال کي مدینې منورې ته راغله چي د حمل آخري میاشت یې وه، اسماء د زبیر بن العوام ﷺ ښځه وه او زبیر ﷺ د رسول الله ﷺ د عمه صفیه بنت عبدالمطلب زوی دی، اوس چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسماء رضی الله عنها مدينې منورې ته راغله حامله ده او د حمل يې آخري مياشت ده او لږ موده وروسته يې زوی پيدا سو چي عبدالله بن زبير رضی الله عنه دی او مړ هم نه سو، اسماء رضی الله عنها وايي: چي عبدالله و رسول الله ﷺ ته ور ولي، په مسلمانانو کي نارينه کوچنۍ پيدا کيږي او نه مري! رسول الله ﷺ ډير په خوشاله سو، رسول الله ﷺ په خپله مبارکه خوله کي خرما و ژووله او بيا يې د عبدالله بن زبير رضی الله عنه په خوله کي ور کښېښووله، نو هغه اول شئ چي د عبدالله نس ته ورغلی هغه د رسول الله ﷺ مبارکي ناړي وې، د عبدالله په ولادت او ژوندي پاته کېدلو سره مسلمانان ډير خوشاله سوه، د ډيري خوشالۍ څخه يې عبدالله پر سرو ګرځاوه، مسلمانانو د مدينې منورې په لارو او کوڅو کي د خوشالۍ مظاهره وکړه او په لوړ آوازيې د الله اکبر تکبيرونه ويل.

دا تولّه د نارينه کوچني د پيدا کېدلو په سبب چي مړ هم نه سو او د خوشالۍ ځای دا وُچي د يهودو هغه د سحر آوازه هم په ماته سوه، نو د عبدالله بن زبير رضی الله عنه پيدا کېدل د مسلمانانو په تاريخ کي لويه فتحه بلل کيږي، عبدالله بن عمر رضی الله عنه چي د عبدالله بن زبير رضی الله عنه د ولادت ورځ يې ليدلې ده چي په دغه ورځ صحابهٔ کرامو د ده د زيږيدلو په سبب تکبيرونه ويل او بيا يې د ده رضی الله عنه د شهادت ورځ هم وليدل، چي د حجاج بن يوسُف الثقفي لښکرو شهيد کړی او هغو هم تکبيرونه ويل، نو عبدالله بن عمر رضی الله عنه وايي: د عبدالله بن زبير د پيدا کېدلو ورځ مي وليدل او بيا مي د ده د شهادت ورځ وليدل، قسم په الله هغه کسان چي د ده د ولادت په ورځ يې تکبيرونه ويل، تر هغو کسانو ښه او بهتر وه چي د ده د شهادت په ورځ يې تکبير وايه.

د ده د ولادت په ورځ صحابهٔ کرامو تکبير وايه او د ده د شهادت په ورځ د حجاج بن يوسُف الثقفي ياغي او باغي لښکرو تکبير وايه.

او د هجرت په اتمه مياشت کي رسول الله ﷺ د ام المؤمنين حضرت عائشه رضی الله عنها د حضرت ابوبکر الصدِّيق رضی الله عنه د لور سره واده وکړی.

دغه د هجرت د اولو وختونو واقعات ستاسي د معلوماتو د زياتوالي د پاره درته بيان کړل سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نوي تږولني جوړول

موږ مخ کې و ویل: چې رسول الله ﷺ د هجرت په اول کال د ربيع الأول د میاشتي په دوولسم تاریخ د جمعې په ورځ چې د میلادي (۶۲۲) کال د سپتمبر د میاشتي د (۲۷) تاریخ سره برابرۀ په مدينه منوره کي د بني النجار په منطقه کي د ابو ايوب انصاري ﷺ د کور مخ ته د خپلي اوښي څخه کښته سو او وې فرمايل: إن شاء الله منزل يا د استوګني ځای دلته دی او بيا د ابو ايوب انصاري ﷺ کور ته ولاړی او اول هغه کار چه رسول الله ﷺ د هغه په عملي کولو شروع وکړه هغه پر هغه ځکه چي اوښه هلته چوکه سوې وه د مسجد جوړول وه او دغه ځکه يې د هغې د مالکانو څخه چي دوه يتيم هلکان وه را نيول او قيمت د ځکي ابوبکر الصديق ﷺ ورکړی.

او د مسجد د جوړولو په کار کي په خپله رسول الله ﷺ حصه اخيستل چي خښتي او ډبري به يې نقلولې او دغه د رسول الله ﷺ کار کول يا په کار کولو کي حصه اخيستل د صحابهٔ کرامو نشاط او احساسات نور هم ور زياتول تر داسي اندازې چي د اصحاب کرامو څخه يوه نفر دغه شعر هم وايه:

لَـئِن قَـعَـدنا والـنَّبِيُّ يَعـمَل   لَـذاکَ مِـنّا العَـمَـلُ الُمـضل

يعني: که موږ کښېنو او رسول الله ﷺ کار کوي دغه ناسته زموږ دپاره ګمراه کوونکی عمل او بد کار دی.

دغه د مسجد ځکه چي خَرابَه ځکه وه په هغه کي د مشرکانو پخواني قبرونه وه، ژوري کَندي وې، د خرما وُني وې او د غرقد ونه پکښې وه، د رسول الله ﷺ په امر سره د مشرکانو قبرونه وکندل سوه او خاوري يې وغورځول سوې، هغه کَندي آواري او برابري سوې، د خرما او غرقد وُني پرې کړل سوې، په دغه وخت کي قبله دِ بيت المقدس طرف ته وه، د مسجد د پايو دېوالونه په ډبرو پورته سوه او نور دېوالونه يې په اومو خښتو او ختو پورته سوه، چت يې د خرما په ښاخلو پټ کړل سو او د منځ عمودونه يې د خرما د وُني د تنو څخه ورکړل سوه، پر ځکه يې شګي او رېګ آوار سوه، مسجد ته دري دروازې ورکول سوې، د مسجد اوږد والی سل ذراعه ۇ او بَر يا

(c) ketabton.com: The Digital Library

عرض یې هم دغومره یا تر دغه لږ کم ؤ، د مسجد څنګ یا بغل ته په اومو خښتو کوټې یا حُجرې جوړې سوې چې سرونه یې په ښاخلو او د خرما په پانو پټ سوه چې دا د رسول الله ﷺ د اِزواجو مطهراتو خوني او حُجرې وې، کله چې د دغو حُجرو بناء پوره او کامله سوه نو رسول الله ﷺ د ابو ایوب انصاري رضي الله عنه له کوره و دغو حُجرو ته ور نقل سو او دا مو هم درته وُویل: چې مسجد یوازې د لمنځو د آداء کولو ځای نه ؤ بلکه یوه مدرسه یا پوهنتون هم ؤ چې مسلمانانو هلته اسلامي تعلیمات او توجیهات زده کول او مسجد د هغو مجلسو ځای ؤ چې هلته هغه مختلفې او یو له بله مروري قبیلې یو ځای کېدې کومې چې د جاهلیت د وختو څخه یې نفرت او نزاع، جنګ او جدل په منځ کې پاتې وه او مسجد د اسلامي شئونو د اداري ځای ؤ او مسجد لکه د نن ورځې پارلمان هلته مشورتي او تنفیذي مجلسونه کېدل، پردې تولو سربېره مسجد د هغو فقیرو مهاجرینو د پاره کور او د استوګني ځای هم ؤ چې نه یې کور درلودی نه اهل، نه یې اولاد درلودی نه قوم.

همدارنګه د هجرت په اول کال کې د لمانځه د رکعتو د زیاتوالي وحي نازلې سوې.

د لمانځه په متعلق درې مرحلې تیرې سوې دي، په اوله مرحله کي لمونځ اختیاري ؤ فرض نه ؤ هرچا چې به هر وخت هر څومره لمونځ کاوه د ده خوښه وه، هو رسول الله ﷺ خلک لمانځه ته را بلل او تشویقول خو لمونځ فرض نه ؤ بلکه اختیاري ؤ بېله د شپې د لمانځه څخه چې دغه د شپې لمونځ د سورۀ المزمل د دغو آیاتو:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلْمُزَّمِّلُ ۝١ قُمِ ٱلَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا ۝٢﴾

په نزول سره اول یوازې پر رسول الله ﷺ فرض سو او بیا وروسته پر مسلمانانو هم فرض سو، مګر نور لمنځونه تر إسراء او معراجه پوري نه وه فرض سوي خو په معراج کي پنځه لمنځونه فرض سوه، د مخه مسلمانانو لمنځونه کول خو فرض نه وه او بیا په معراج کي پنځه لمنځونه پر تولو مسلمانانو فرض سوه خو تول لمنځونه دوه دوه رکعاته وه، سهار، ماپښین، ماځیګر، ماښام، ماخستن، تول دوه دوه رکعاته وه او مسلمانانو هم تر هجرته پوري دوه دوه رکعاته لمونځ کاوه څو د هجرت په اول کال کي په ماپښین، ماځیګر، ماښام او ماخستن کي زیاتوب وسو او د سهار لمونځ پر هغه

(c) kelabton.com: The Digital Library

خپل حال دوه رکعاته پاته سو.

تر دغه وخته آذان هم نه ؤ خلک د لمانځه دپاره بېله کومي علامې او بېله بڼغه را ټولېدل، خلکو به په خپل فکر وخت سنجاوه او د لمانځه د آداء کولو دپاره به په مسجد کي سره يو ځای کېدل نو د هجرت په اولو وختو کي رسول اللهﷺ د داسي شي په باره کي فکرکاوه چي په هغه سره خلک خبر سي چي د لمانځه وخت دی او په دغه باره کي يې د صحابهٔ کرامو سره هم مشوره وکړه، ځينو وويل: (بُوق) يعني: ښکر يا ټولي به پيدا کړو، دا يې نه سوه خوښه ځکه ټولی يهودو استعمالول.

چا بيا وويل: (ناقوس) به پيدا کړو، ناقوس دوه لرګي دي چي يو يې اوږد او بل يې کوچنئ دی چي يو له بله سره ټکول کيږي، يا خو يې يوه اوسپنه وي او بل يې لرګئ وي چي سره ټکول کيږي، خو ډير ځله ځنګولې ته هم ناقوس ويل کيږي.

دا يې هم نه سوه خوښه ځکه دغه ناقوس بيا نصاراوو استعمالاوه، خو په دغه ورځ پرکوم خاص شي اتفاق و نه سو او سره ولاړل، په وروسته کي يوه صحابي چي نوم يې عبدالله بن زيد ؤ په خوب کي يو سړئ وليدی چي زرغونه کالي يې اغوستي دي او ناقوس ور سره دی، عبدالله ورته وويل: سړيه! دغه ناقوس نه خرڅوې؟

هغه ويل: څه په کوې؟ عبدالله ويل: موږ د لمانځه دپاره خلک په خبروو، سړي و ويل: تر دغه ښه شئ در وښيم؟ عبدالله ويل: هو، سړي و ويل: هر کله چي د لمانځه وخت سو په لوړ آواز سره وايه:

« الله اکبر الله اکبر، الله اکبر الله اکبر،

أشهد أن لا إله إلا الله، أشهد أن لا إله إلا الله،

أشهد أن محمّداً رّسولُ الله، أشهد أن محمّداً رّسولُ الله،

حيَّ على الصلوة، حيَّ على الصلوة،

حيَّ على الفلاح، حيَّ على الفلاح،

الله اکبر الله اکبر،

لا إله إلا الله »

ټول آذان يې ور وښووی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالله بن زید چي له خوبه را ویښ سو رسول اللهﷺ ته ورغلی او خپل خوب یې ورته و وایه، رسول اللهﷺ و فرمایل: دا ښه خوب دی او دغه جملې بلال رضي الله عنه ته ور وښیه ځکه د هغه آواز لوړ او ښه دی.

(په دغه کي موږ ته د رسول اللهﷺ له طرفه تعلیم دی چي آذان باید هغه څوک وکړي چي آواز ئې ښه او لوړ وي، نو مؤذن باید د ښه آوز خاوند وي ځکه خوب عبدالله بن زیدرضي الله عنه لیدلی ؤ او رسول اللهﷺ ورته وویل: آذان دي بلال وکړي).

اوس چي بلالرضي الله عنه لوړ مسجد ته وختی او آذان کوي په دغه وخت کي حضرت عمررضي الله عنه بیده ؤ او په دغه آذان له خوبه را ویښ سو خو په دغه وخت کي ده رضي الله عنه هم دغسي خوب لیدی چي آذان پکښې ؤ، نو ژر و رسول اللهﷺ ته ورغلی او ویل: یا رسولَ الله! والله ما دغه شئ په خوب لیدی، رسول اللهﷺ و فرمایل: هو د لمنځو د خبرتیا دپاره دغه آذان ښه او بهتر شئ دی او بیا پر دغه آذان وحیِ هم نازلي سوې چي آذان یې ثابت او قایم کړی، دا د دغه آذان د مشروعیت او شروع کېدلو قصه وه کوم چي هره ورځ پنځه واره د دنیا په آفاقو کي پورته کیږي او د عالمُ الوجود ټول اطراف په رڼېدول کیږي، د الله جل جلاله پر وحدانیت او د رسول اللهﷺ پر رسالت شاهدي په آداء کیږي، د دغه آذان په واسطه مسلمانان د یوه الله جل جلاله د عبادت دپاره د الله جل جلاله په کورو کي سره را ټولیږي او یو ځای کیږي.

د مسلمانانو په منځ کي ورور ګلوي

لکه څرنګه چي رسول اللهﷺ د مسلمانانو د یو ځای کېدلو، اُلفت او محبت دپاره مسجد جوړ کړی، دغه رنګه یې یو بل کار هم وکړی چي د تاریخ په اوږدو کي ځلانده او روښانه کار دی چي هغه د مهاجرینو او انصارو په منځ کي ورور ګلوي وه.

دا خو درته معلومه ده چي مهاجرین هغو مسلمانانو ته ویل کیږي چي د مکې مکرمې څخه یې مدینې منورې ته هجرت کړی دی او انصار د مدینې منورې هغه مسلمانان دي چي د رسول اللهﷺ، او مهاجرینو مرسته او نصرت کوي.

بیا نو رسول اللهﷺ د انس بن مالک رضي الله عنه په کور کي د مهاجرینو او انصارو په منځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي ورور ګلوي، جوړه کړه هغه داسي: چي په دغه وخت او په دغه کور کي ټول (۹۰) نفره مسلمانان موجود وه چي نيم يې مهاجرين وه او نيم يې انصار وه او د رسول الله ﷺ په امر يو د انصارو او يو د مهاجرينو څخه سره ورونه سوه، نبوي امر داسي ؤ: د انصارو څخه دي هر نفر د مهاجرينو څخه يو نفر د ځان دپاره اختيار کړي او د ځان ورور دي يې و بولي او هر ورور پسله مرګه څخه د هغه بل ورور ميراث وړي. نه ذوی الأرحام او اقربا، يعني: هغه د مړه سوي انسان ميراث د ده اقرباوو ته نه رسيږي بلکه دغه اوسنی ورور ګلوي دوی په ميراث کي سره شريکوي او دغه د ميراث وړلو حکم د بدر تر غزاء پوري دوام درلودی څو چي بيا د الله جل جلاله دا قول نازل سو چي فرمايي:

﴿وَأُوْلُواْ ٱلۡأَرۡحَامِ بَعۡضُهُمۡ أَوۡلَىٰ بِبَعۡضٖ فِي كِتَٰبِ ٱللَّهِۚ﴾ [الأنفال:۷۵]

نو د ميراث حکم بيرته هغو خپلو اقرباوو ته وګرځېدی، په اول کي دا کار په دې سبب ؤ چي هغه د جاهليت قومي عصبيت له منځه ولاړ سي، د مسلمانانو له منځه د رنګ او نسب، وطن او قوميت، فرق او اختلاف ورک سي او يوازي اسلام د خلکو د تعلق او دوستی سبب وګرځي او هيڅوک و هيچا ته بېله خپلي عقيدې، اخلاقو او تقوٰی نه سي ور نژدې کېدلای (يعني د خلکو د نژدې کېدلو وسيله يوازي عقيده ده)

رسول الله ﷺ دغه اسلامي ورورګلوي يو نافذ او عملي تړون وګرځاوه نه فقط د خولې خبري، داسي نه چي خلک يوازي په خوله سره يو له بله ورور، ورور، وايي او د عمل يې هيڅ اثر نه وي بلکه په دغه اسلامي ورورګلوي کي اُلفت او محبت ؤ، قرباني او صداقت ؤ، بل دا چي مهاجرينو خپل وطن، خپل کورونه او خپل مالونه پرې ايښي دي حتّی د مديني منورې د ژوند او خلکو سره هم نوي او نابلده دي نو خامخا د دوی مسئوليت بايد يو څوک پرغاړه وا خلي، د رسول الله ﷺ په امر د مهاجرينو او انصارو په منځ کي سمدستي واقعي ورور ګلوي شروع سوه، امام بخاري روايت کوي او وايي: کله چي مهاجرين مديني منورې ته راغله او رسول الله ﷺ د مهاجرينو او انصارو په منځ کي ورور ګلوي بر قراره کړه، سعد بن رُبَيع رضي الله عنه چي د انصارو څخه دی، عبدالرّحمٰن بن عوف رضي الله عنه چي د مهاجرينو څخه دی په ورورګلوي اختيارکړی نو سعد رضي الله عنه و عبدالرّحمٰن رضي الله عنه ته و ويل: په انصارو کي زه د ډير مال خاوند يم، نو زما مال پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوو حصو و وېشه یوه حصه یې ستا او بله یې زما او زه دوې ښځې لرم پکښې وګوره هره یوه چې دې خوښه وي زه به یې طلاقه کړم چې عِده یې تېره سوه ته یې په نکاح کړه.

ورونو! دغو موضوعاتو ته په دقت سره توجه وکړئ چې یو مسلمان باید د بل مسلمان سره څومره صدق او اخلاص ولري او وروړګلوي یې باید په کومه اندازه سره وي؟ نه لکه د نن ورځې ځینې مسلمانان چې د ځانې ګټې دپاره خپل ورور حلالوي.

مګر مهاجرینو د دې مسئلې څخه د ځان په ګټه کار نه اخیستی بلکه عبدالرّحمٰن بن عوف ﷺ ورته و ویل: وروره ستا په اهل او مال کې دې الله ﷻ برکت در واچوي ما ته صِرف ستاسي بازار راوښیه ستاسي بازار چیري دی؟ عبدالرّحمٰن بن عوف ﷺ پیسې نه درلو دې مګر په اقتصاد او کاروبار پوه سړئ ؤ الله ﷻ برکت پراېښی ؤ، رسول الله ﷺ فرمایي: عبدالرّحمٰن بن عوف که خاوري خرڅي کړي هم به ګټه وکړي، کله چې عبدالرّحمٰن بن عوف ﷺ وفات سو پاته مال یې د سرو زرو اته ملیونه دیناره ؤ، لکه اوس چې یو سړئ د سرو زرو اته ملیونه پهلوی یا جینی، یا طلاوي ولري.

نو عبدالرّحمٰن بن عوف ﷺ و ویل: بازار را وښیه، سعد ﷺ د بني قینقاع بازار ور وښووی، کله چې له بازاره راغلی څه اندازه پنیر او غوړي یې ور سره را اخیستي وه، دا یې د اولي ورځې ګټه وه، بیا نو هره ورځ بازار ته تلی څو یوه ورځ د رسول الله ﷺ مجلس ته په داسي حال کې ورغلی چې ښه او نوي کالي یې اغوستي وه، رسول الله ﷺ ورته و ویل: وه وه څه پېښه ده؟ ده و ویل: واده مي کړی دی ، ویل څو مَهَر دي ورکړی؟ ویل د خرما د مندکي پر اندازه سره زر.

امام بخاري د ابو هریره ﷺ څخه روایت کوي چې انصارو و رسول الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! زموږ او زموږ د مهاجرو ورونو په منځ کې دغه زموږ باغونه یا د خرما درختې را و وېشه.

سبحان الله! انصار دغه دي، د وروړګلوی د اولي ورځې څخه خپل مالونه ور سره تقسیموي، خو رسول الله ﷺ و ویل: یا! بیا نو انصارو مهاجرینو ته و ویل: چې تاسي زموږ سره د باغو په کار کې مرسته کوی او موږ به مو د باغو په حاصلاتو کې را سره شریکان کړو، مهاجرینو و ویل: خوښه او قبوله مو ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه حالات د انصارو پرهغه ډېره مهرباني دلالت کوي چې د خپلو مهاجرو ورونو سره يې درلودل خو بالمقابل مهاجر مسلمانانو د انصارو دغه کرم او محبت ته د پوره تقدير او احترام په سترګو کتل او دغه د دوی اخلاص يې د ځان په ګټه نه استعمالاوه بلکه د انصارو په زراعت او باغو کې يې پوره کار ور سره کاوه مګر د دوی د مالو څخه يې فقط دومره اخيستل چې شپه يې په تېرېدل.

او په حقه د رسول اللهﷺ له طرفه دغه ورور ګلوي يو په زړه پوري حکمت او حکيمانه سياست ؤ او د ډېرو هغو مشکلاتو دپاره چې مهاجر مسلمانان ور سره مخامخ وه ډېر ښه حل او مناسبه لاروه.

لکه څرنګه چې رسول اللهﷺ د مسلمانانو په منځ کې دغه ورور ګلوي بر قراره کړه دغه رنګه يې د مدينې منورې د اوسېدونکو دپاره يوه عهد نامه هم وليکل چې دغه عهد نامې ته موږ په اوسنی اصطلاح د نوي اسلامي دولت دپاره (قانون اساسي) هم ويلای سو، دا داسي عهد نامه يا قانون ؤ چې په هغه سره يې د جاهليت رواجونه او قبيلوي اختلافونه ليري او ورک کړل، دې قانون د نوي دولت دپاره داخلي او خارجي نظام کښېښاوه، په دې قانون کي داسي مادې موجودي وې چې د اسلامي دولت د افرادو په خپل منځي علاقاتو او اړيکو پوري يې تعلق درلودی او همدارنګه يې د نورو خارجي خلکو يا قبيلو سره په علاقاتو پوري تعلق درلودی، يعني: داسي جامع قانون ؤ چې داخلي او خارجي سياست دواړه پکښي ځای سوي وه، چې اوس به د هغه قانون ځني لويي او مهمي مادې درته بيان سي:

اولنۍ اسلامي قانون

اوله ماده: ټول مسلمانان که د قريشو څخه وي که د مدينې منورې د اوسېدونکو څخه وي او بل هر هغه څوک چې د دوی سره يو ځای کيږي او د دوی په ملګرتيا جهاد کوي، دغه ټول د نورو خلکو څخه جلا ځان ته يو امت دی.

دوهمه ماده: دغه ټول مسلمانان د قبيلوي يا قومي اختلافه سره سره په خپل منځ کي مرسته سره کوي او د خپل بندي يا بنديانو د خلاصولو دپاره په عدل او احسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره فدیه ورکوي.

درېیمه ماده: مسلمانان په خپل منځ کي یو پوروړی یا غریب عیالداره نه پرېږدي چي د ده سره مرسته و نه کړي، یا یې د بندي فدیه نه کي ور برابره.

څلورمه ماده: ټول مسلمانان هغه چا ته یو لاس دي چي پر دوی ظلم او تجاوز کوي یا په دوی کي فساد او ګناه نشروي، که څه هم دغه څوک په دوی کي د یو چا اولاد وي.

پنځمه ماده: یو مسلمان به بل مسلمان د کافر په بدله کي نه وژني (یعني که یو مسلمان د بل مسلمان کافر ورور و وژني دغه مسلمان حق نه لري چي د هغه کافر ورور په بدله کي دغه قاتل مسلمان و وژني) او نه به د کافر سره د مسلمان په مقابل کي مرسته کیږي.

شپږمه ماده: د کفارو سره به په في سبیلِ الله جنګ او جهاد کي د مسلمانانو صلحه په پوره اتفاق او اتحاد سره وي، داسي نه سي کېدلای چي ځیني مسلمانان په انفرادي ډول د کفارو سره صلحه وکړي.

اوومه ماده: هر هغه مومن چي پر الله او د آخرت پر ورځ ایمان لري او په دغه عهدنامه اقرارکوي او ویې مني، دا نه ده ورته روا چي د یوه کافر نصرت او کومک وکړي یا ځای ورکړي، که یې د کافر مرسته وکړه یا یې ځای ورکړی د قیامت په ورځ پر هغه د الله جل جلاله غضب او لعنت دی او د ده څخه هیڅ شئ نه قبلول کیږي.

(یوازي دغه ماده نه بلکه ټول اسلامي قانون یوواربیا په غورسره ووایه)

څرنګه چي د مدینې منورې ځیني یهود د مسلمانانو سره په دغه معاهده کي شامل او داخل سوه، نو په دغه قانون کي څه مادې د یهودو په باره کي هم سته په ښه غور او دقت سره ورته متوجه سه.

اتمه ماده: د بني عوف یهود په دغه عهد نامه کي د مسلمانانو سره یو ځای دي، د یهودو خپل دین دی او د مسلمانانو خپل دین دی، بېله هغو کسانو چي ظلم یا یوه ګناه وکړي (*یعني هغه ته بیا د اسلامي شریعته سره سمه جزاء ورکول کیږي*) هغه څوک بېله خپله ځانه او خپلي کورنیه بل څوک نه هلا کوي.

نهمه ماده: یهود د خپل خرڅ او نفقې مسئوله دي او مسلمانان د خپل خرڅ او نفقې مسئوله دي او دوی یو د بل مرسته د هغه چا په مقابل کي سره کوي چي د دغه

عهد نامې پر افرادو تجاوز او تېرى کوي.

لسمه ماده: د دغي عهد نامې د منونکو په منځ کي که کوم داسي اختلاف یا قضیه پېښه سوه چي د هغه په نتیجه کي د فساد او فتنې بېره وه، هغه موضوع و الله جل جلاله او رسول الله ﷺ ته راجع کیږي، هر څه چي د هغو حکم ؤ په هغه سره فیصله کیږي.

یوولسمه ماده: د دغي عهد نامې د افرادو څخه هرڅوک که په مدینه منوره کي وي هم په امان دی او که تر مدینې منورې دباندي ولاړ سي هم په امان دی.

دغه قانون نوري مادې هم درلودلې خو دغه ذکر سوي مادې یې زموږ د بحث دپاره مهمي مادې وې، چي بېله رسول الله ﷺ څخه بل هیڅوک حق نه لري چي تر مدینې منورې دباندي د یو چا سره عهد، اتفاق او قرار داد وکړي، نه یهودو او نه د مدینې منورې نورو مشرانو ته دا اجازه سته چي د خارجي خلکو سره تعهد یا اتفاق وکړي، دا کار فقط په رسول الله ﷺ پوري تعلق لري او یوه ماده هم داسي وه: که د یوه چا د بل چا سره دعوه وه یا یې حق ورسره ؤ، د اسلام او مسلمانانو قانون ته به رجوع کیږي، په مدینه منوره کي بېله اسلامه بل قانون نه عملي کیږي او د قریشو په باره کي معامله ډېره شدیده وه، هغه داسي:

که چیري د قریشو د کفارو څخه کوم څوک دلته راسي نه به ځای ورکول کیږي او نه به ساتل کیږي، په مدینه منوره کي هیڅکله کافر قریش نه پرېښوول کیږي، د دغه امره څخه داسي معلومېدل چي دا د قریشو پر ضد د جنګ اعلان ؤ چي د هغو سره نه صلحه سته نه ګډ ژوند کول، دا هغه قانون ؤ چي رسول الله ﷺ په الٰهي وحیو سره کښېناوه او اصحابِ کرامو ولیکی او بیا د مسلمانانو او همسایه یهودو په منځ کي متفق علیه یا په اتفاق سره د ژوند عملي قانون وګرځېدی.

نن ورځ هم دا ممکنه نه ده چي په یوه وطن یا یوه ځکه کي دي اسلامي حکم او شریعت جاري سي (*یعني په یوه ملک کي تر هغو اسلامي قانون نسته*) ترڅو چي په دغه قانون چي رسول الله ﷺ ایښی دی عمل و نه سي، ځکه په عین وخت کي د اسلامي شریعت احکام هم داسي دي لکه د دغه قانون مادې.

دغه قانون د اسلام پر عدالت دلالت کوي، تاسي ولیدل چي رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یهودو سره د ژوند کولو څومره عادلانه مادې کښېښوولې، که په دغو مادو د یهودو له طرفه عمل سوی وای دا ممکنه وه چې د مسلمانانو او یهودو ژوند ته یې ښې خوږې مېوې راوړي وای، خو بد بختانه پر یهودو هغه خپل د مَکر. چم او خیانت طبیعت غالبه سو او لږ موده وروسته یې هغه مادې چې په دغه عهد نامه کې لیکل سوي وې او دوی پرځان لازمي کړي وې ماتي کړې، د رسول الله ﷺ او مسلمانانو سره یې قِسم قسم خیانتونه وکړه، چې إن شاء الله تعالیٰ په مناسبو وختو کې به په تفصیل سره درته بیان سي.

په ټولنه کې د دغه اسلامي قانون اثر او تاثیر

رسول الله ﷺ په دغه حکمت او دغه پوهې سره د نوي ټولنې دپاره دغه د مصلحت او حکمته ډک قوانین کښېښوول، خو دغه ظاهري قوانین اصلاً د هغو معانیو اثر ؤ چې مکرم او جلیل القدره اصحابِ کرامو د رسول الله ﷺ په صحبت او ملګرتیا کې حاصلي کړي وې، رسول الله ﷺ خپل اصحاب کرام د مخه تر دغه قانون پر تعلیم او تربیه، د نفسو پر پاکوالي، د ښو اخلاقو په عملي کولو، د ورور ګلوی او محبت، د مجد او شرف، د طاعت او عبادت؛ په ادب مؤدبه کړي وه.

تاسي راسی چې دلته د رسول الله ﷺ ځیني هغه اقوال یا لار ښووني را نقل کړو چې خپلو متابعینو یا پیروانو ته یې د ښه ژوند د حاصلولو دپاره فرمایلي دي، دا ځکه چې اول به موږ د خپل رهبر او پېشوا جنابِ رسول الله ﷺ په دغه ارشاداتو خبر سو او دوهم به یې د خپل ژوند سر مشق او عملي لار وګرځوو، او دریېم به مو د هغو جاهلانو او ګمراهانو، بلکه د اسلام د هغو دښمنانو لږ رَد ویلی وي، کوم چې د پخوا څخه تر اوسه پوري پر هغه عظیم الشانه جناب او د الله جل جلاله پر را لېږل سوي رسول ﷺ بېځایه او ناوړه نومونه یا القاب ایږدي، خو دا متل موږ ته د پخوا څخه را معلوم دی چې وایي: (د سپي په خوله دریاب نه مرداریږي) یا وایي (د سپو غپا آسمان ته نه رسیږي) یا وایي: (قافله تېریږي او سپي غاپي) دغه ټول متلونه د اسلام د هغو دښمنانو د حال سره برابر او موافق دي، چې دوی پر اسلام او د هغه پر پېشوا ناوړه خبري کوي.

تاسي به هغه تهمتي القاب اورېدلي وي چې د ډنمارک ګوروانانو او ګاودارانو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا د ثقافت او تمدن هغو پروفیسرانو چې خپلې لوښي، خوندي، او ښځې د سپو او بزوګانو سره ودوي، یا د بشر د حقوقو هغه غداران چې په یوه وار پوره او کامل وطنونه د ښځو او ماشومانو، سپین ږیرو او ځوانانو سره خرابوي او انسانان یې په بې رحمانه قتل سره وژني، یا یې په هغو بندیخانو کې اچوي چې بشریت او انسانیت د هغو په اعمالو سره شرمیږي، تاسې به د دغو نا اهلانو هغه تهمتي القاب اوریدلي وي چې جنابِ رسول الله ﷺ ته یې نسبت کوي، خو اوس د رسول الله ﷺ د دغو لار ښوونو تر اوریدلو وروسته قضاوت تاسې وکړئ چې آیا د دغو خلکو خبري او عمل حق دي که نا حق؟

د رسول الله ﷺ څخه یو چا پوښتنه وکړه چې کوم اسلام خیر او بهتر دی؟ ده ﷺ و فرمایل: چې خلکو ته ډوډۍ ورکوې او هر چا ته که یې پیژنې که یې نه پیژنې سلام وراچوې.

عبدالله بن سلام رضي الله عنه چې په اصل کې یهودي ؤ او بیا مسلمان سو وایي: کله چې رسول الله ﷺ مدینې منورې ته راغلی زه ورغلم، کله چې مې د ده ﷺ مخ ولیدی زه پوه سوم چې دا مخ د درواغجن مخ نه دی او اوله خبره چې رسول الله ﷺ و فرمایل هغه دا وه: اې خلکو! په خپل منځ کې سلام نشر کړئ.

یعني: که څوک پیژنئ که یې نه پیژنئ سلام وراچوئ.

تاسې پوهیږئ چې د سلام ویلو څه مقصد او څه معنٰی ده؟

دا چې ته د اول وار دپاره د یو چا سره مخامخ سې او د ده دپاره د الله جل جلاله څخه د سلامتیا غوښتنه کوې او ورته و وایې: پرتا دې سلامتیا او د الله جل جلاله رحمت وي، آیا دا ممکنه ده چې ته دې هغه انسان ته تکلیف یا ضرر ورسوې؟ هیڅکله نه.

د اسلامي سلام مفهوم او مقصد دغه دی.

او بیا چې هغه مقابل طرف هم په عین لطف او اطمینان سره تا ته دغسې سلامتیا او الهي رحمت و غواړي، دلته به د ټولني د افرادو په منځ کې څومره حُب او همدردي، څومره سکون او اطمینان پیدا سي او سلام ویل یوازې په خوله سره نه دي، بلکه په عمل کې به دې هم د دغه سلام آثار ښکاره وي.

نو رسول الله ﷺ فرمایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

« أيها الناس! افشوا السلام »

اې خلکو! په خپلو منځو کي سلام نشر کړی.

« واطعموا الطعام »

او خلکو ته ډوډی ورکوی.

« وصلوا الأرحام »

او د اقرباوو سره دوستي او همدردي کوی.

« و صلّوا باللّيل والنّاس نيام »

او د شپې چي خلک بيده وي تاسي لمونځ کوی.

« تدخلوا الجنة بسلام »

په سلامتيا سره به جنت ته داخل سی.

تاسي په دغو څلورو جملو کي په غور او دقت سره فکر وکړی!

همدارنګه رسول الله ﷺ فرمايي: هر هغه څوک چي د ده همسايه د ده له آزارو څخه په امان نه وي هغه جنت ته نه داخليږي.

اوس نو ته فکر وکړه: چي زه ستا همسايه يم او ته زما همسايه يې او د همسايه په باره کي د اسلام امر دغه وي، نو که زه او ته په دغه امر سره عمل وکړو هلته به مو خومره آرام او هوسا بلکه له محبته ډک ژوند وي.

رسول الله ﷺ فرمايي: مسلمان هغه څوک دی چي نور مسلمانان د ده د لاس او ژبې له آزاره څخه سالم پاته سي. يعني: د ده له هره شره څخه که د لاس شر وي او که د خولې شر وي خلک په امان وي.

رسول الله ﷺ فرمايي: ټول مومنان لکه يو سړئ، يا ټول مومنان د يوه سړي يا يوه جسد په مثال سره دي، که د يو چا سترګه خوږېدل ټول بدن يې په تکليف وي، که يې سر خوږېدی ټول جسم يې په تکليف وي، يعني: که په مسلمانانو کي يوه سړي ته مشکل پېښ ؤ، ټول مسلمانان بايد ور سره په تکليف سي او ټول د ده د تکليف د ليري کولو دپاره کوښښ وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ فرمايي: مومن د مومن دپاره داسي مثال لري لکه د دېواله خښتي چي يوه په بله ټينګيږي.

په پښتو کي متل دی وايي: که تا ويل: چي زه يم او ما ويل: چي زه يم، نه به ته يې نِه به زه يم، که تا ويل: چي ته يې او ما ويل: چي ته يې، هم به زه يم هم به ته يې.

رسول الله ﷺ فرمايي: يو د بل سره بُغض مه کوی، حسد مه سره کوی، دسيسې مه سره جوړوی بلکه د الله جل جلاله بندګان او يو د بل سره ورونه اوسی او مسلمان ته دا نه ده روا چي د بل مسلمان ورور سره تر درې ورځي زيات خبري بندي کړي.

رسول الله ﷺ فرمايي: مسلمان د مسلمان ورور دی نه ظلم ور سره کوي او نه يې دښمن ته تسليموي او هر هغه څوک چي د خپل ورور د حاجت په اجراء کولو کي کوښښ کوي الله جل جلاله به د ده حاجت ور پوره کړي، که چا د يوه مسلمانه يو تکليف ليري کړی الله جل جلاله به د قيامت د ورځي د تکاليفو څخه يو تکليف د ده څخه ليري کړي، که چا د يوه مسلمان پَرده وکړه الله جل جلاله به د قيامت په ورځ دده پَرده وکړي.

رسول الله ﷺ فرمايي: پر هغه چا رَحم وکړی چي په ځمکه کي دي، هغه څوک به دربانديي ورحميږي چي په آسمان کي دی.

رسول الله ﷺ فرمايي: هغه څوک مومن نه دی چي دئ ځان مړوي او څنګ ته يې همسايه وږی وي.

رسول الله ﷺ فرمايي: مسلمان ته بد ويل فسق دی او جنګ ور سره کول کفر دی.

رسول الله ﷺ د لاري څخه د آزار د شي ليري کول، لکه سيښه، ډبره، مېخ، د کبلې پوستکی او داسي نور صدقه بللې ده او د ايمان د حصو څخه يې يوه حصه بللې ده.

رسول الله ﷺ خلک د خيرات و ورکولو ته تشويقول او د خيرات داسي فضائل يې ورته بيانول چي د خلکو په زړو کي خيرات خوښ ګرځېدی.

رسول الله ﷺ فرمايي: صدقه او خيرات ګنهونه داسي پټوي لکه اوبه چي اور وژني. (تاسي پوهېږی چي صدقه رَحم پر غريبانو دی)

رسول الله ﷺ فرمايي: هر مسلمان که بل مسلمان ته د لڅوالي په وخت کي کالي ورکړه الله جل جلاله به د جنت کالي په واغوندي. هر مسلمان که بل مسلمان ته په

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوږه کي خواړه ورکړه الله جل جلاله به د جنت د مېوو څخه خواړه ورکړي او هر مسلمان که تږی مسلمان اوبه کړی الله جل جلاله به رحیق مختوم په وڅښي.

(رحیق مختوم) د جنت خوندور شربت دي.

رسول الله ﷺ فرمايي: خپل ځانونه د دوږخ له اوره وساتی که څه هم د نیمي خرما (کجور) په خیرا تولو سره وي، که خرما و نه لری نو په ښه خوږه خبره سره.

یعني: یو له بله سره پستې او خوږي خبري کوی.

او پر دغو ټولو ارشاداتو سر بېره رسول الله ﷺ خلک و عفت او نه سوال کولو ته دعوتوي، د صبر او قناعت فضائل ورته بیانوي او فرمايي: که چا فقر او سوال کاوه د قیامت په ورځ به یې پرمخ غوښي نه وي، البته د دې حکمه څخه هغه سوال ګر وتلی دی چي د ډېر ضرورت په وخت کي له چا څخه یو شئ وغواړي.

رسول الله ﷺ د دغو لارښوونو تر څنګ خپل اصحاب کرام عباداتو او هغه اجر او ثوابو ته تشویقول چي د الله جل جلاله سره وه، په دغو لارښوونو او ارشاداتو سره رسول الله ﷺ د خپلو اصحاب کرامو معنویات او مواهب دومره ور پورته کړل چي د بشر په تاریخ کي پس له انبیاء علیهم السلام څخه د کمال و هغه لوړي درجې ته ورسېدل.

عبدالله بن مسعود رضي الله عنه وايي: که څوک غواړي چي د يو چا متابعت وکړي او د هغه پر لار ور سره ولاړ سي نو دي د هغه چا پر طریقه رهي سي چي هغه پر اسلام او پر سمه لار وفات سوی وي ځکه ژوندي خلک د فتنې او اوښتلو څخه نه دي په امان، نو د رسول الله ﷺ اصحاب د دې امت افضله انسانان وه، زړونه یې پاک وه، په علم کي عمیق وه، دنیوي کاروبار یې لږ ؤ، الله جل جلاله د خپل نبي د صحبت او د دین د اقامت دپاره اختیار کړي وه، د هغو فضیلت وپېژنی، د هغو د لاري متابعت وکړی، څومره چي مو په وسه پوره وي د هغو اخلاق او عادات اختیار کړی هغه پر مستقیمه لار وه.

او بیا په خپله رسول الله ﷺ د ټول امت قائد اعظم داسي ظاهري او معنوي کمالات درلودل، داسي مجد او فضیلت یې درلودی، داسي ښه اخلاق او ښه خویونه یې درلودل، چي زړونه ورکښېدل او ځانونه تر قربانېدل، چي یوه خبره به یې نه وه کړي صحابهٔ کرامو به د هغې پر عملي کولو تلوار کاوه، د خیر په کارو کي یې

رقابت او منافسه سره کول.

نو رسول الله ﷺ په دغه عالي اوصافو سره وکولای سوای چي په مدینه منوره کي یوه نوې د مجد او شرف داسي ټولنه جوړه کړي چي په تاریخ کي یې مثل نه لیدل کیږي او د دغي نوي ټولني د مشکلاتو د لیري کولو دپاره داسي حل پیدا کړي چي یو انسان په راحت سره ژوند پکښي وکړي، دا هم په داسي وخت کي چي د هغه وخت انسانانو د جهالت په تاریکیو کي ژوند کاوه، خو په دغو لار ښوونو او په دغو لوړو معنویاتو د دغي نوي ټولني عُنصرونه پوره سوه او د وخت د ټولو مشکلاتو په مخ کي ودریدل، د ورځو او تاریخ مخ یې سمي لاري ته واړاوه.

د مدینې منورې د یهودو سره معاهده

پسله هغه څخه چي رسول الله ﷺ په مدینه منوره کي د نوي اسلامي ټولني اساس ټینګ او مظبوط کړی د مسلمانانو په منځ کي یې عقیدوي، سیاسي او نظامي وحدت را وستی، نو یې دا ښه او غوره و بلل چي د غیر مسلمینو سره هم منظم علاقات ولري او له دې کاره یې مقصد دا ؤ چي ټول بشریت په أمن او سلام، خیر او سعادت کي ژوند وکړي او دغه منطقه په یوه اتحاد کي منظمه سي، او هلته په هغه منطقه کي چي په تعصّب او نفاق سره ډکه وه د عفوي او بخښني طریقه کښېښوول سي، لکه د مخه چي مو درته و ویل: هغه غیر مسلمین چي مدینې منورې ته نژدې پراته وه هغه یهود وه، دغو یهودو که څه هم پټ په زړو کي د مسلمانانو سره عداوت درلودی مګر تر اوسه پوري یې هیڅ مقاومت او دښمني نه وه ښکاره کړي، نو رسول الله ﷺ د یهودو سره هم یوه خاصه معاهده ولیکل یا په بل عبارت د یهودو دپاره یې هم د دوی په خوښه او اتفاق یو قانون ولیکی چي په هغه قانون کي یې یهودو ته دیني او مالي مطلقه آزادي ورکړې وه او رسول الله ﷺ د دوی دپاره د فِراره کولو، یا د مالو د مصادره کولو، یا د دښمنۍ هیڅ سیاست نه ؤ اختیار کړی او دغه قانون د هغه قانون تر څنګ ؤ چي په خپله د مسلمانانو تر منځ لیکل سوی ؤ، چي د هغه قانون مهمي مادې مو درته بیان کړې او اوس به د یهودو سره د لیکل سوي قانون یا معاهدې مهم ټکي درته بیان سي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - د بني عوف يهود د مسلمانانو سره يو امت دی، د يهودو خپل دين دی او د مسلمانانو خپل دين دی، د دوی مريان او د دوی ځانونه د دوی دي او په دوی پوري اړه او تعلق لري.

۲ - يهود خپل خرڅ او مصرف کوي او مسلمانان خپل خرڅ او خپل مصرف کوي.

۳ - يهود او مسلمانان به يو د بل مرسته د هغه چا په مقابل کي کوي چي د دوی سره جنګ کوي يا پر دوی تجاوز او تيری کوي.

۴ - يو سړئ د بل حليف په ګناه نه نيول کيږي او د مظلوم به مرسته کيږي.

۵ - تر کومه وخته چي مسلمانان په جنګ کي وي يهود د مسلمانانو ملګري دي.

٦ - که د دغه عهد نامې د خلکو په منځ کي يوه داسي شخړه يا اختلاف پېښ سو چي د هغه څخه د شر او فساد د پېښېدلو بېره موجوده وه هغه موضوع به الله جل جلاله او رسول الله ﷺ ته محول کيږي. (يعني د هغې موضوع فيصله به په الهي قانون سره کيږي)

۷ - قريشو او هغو کسانو ته چي د قريشو نصرت کوي جِوار نه ورکول کيږي.

۸ - مسلمانان او يهود به يو د بل سره د هغه چا په مقابل کي مرسته کوي چي پر مدينه منوره حمله کوي او پر هر چا د هغي حصې ساتنه لازمه ده چي د دوی و طرف ته وي.

۹- دغه عهد نامه بېله ظالمه او ګناهکاره بل څوک نه ماتوي.

يعني: هر چا که دغه عهد نامه ماته کړه هغه ظالم او آثم دی او جزاء ورکول کيږي.

د دغي عهد نامې په ليکلو سره مدينه منوره او د هغې شا وخوا داسي وګرځېدل لکه يو وفاقي دولت يا فدرالي حکومت چي مرکز او پايتخت يې مدينه منوره سو او د دغه حکومت رئيس: که چيري دغه تعبير صحي وي رسول الله ﷺ دی، حکم او امر په دغه حکومت کي د مسلمانانو دی، نو په دغه عهد نامه سره مدينه منوره د اسلام دپاره يو حقيقي او واقعي مرکز او پايتخت وګرځېده او د دې دپاره چي د أمن او سلام منطقه نوره هم پراخه سي رسول الله ﷺ په را تلونکو وختو کي د نورو قبائلو سره هم د وخت له مراعته سره سم دغسي معاهدې کړي او ليکلي دي، چي په راتلونکو بحثو کي به پر خپل ځای درته بيان سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر هجرت وروسته د قريشو دسيسې

موږ مخ کي هغه تکاليف او آزارونه درته بيان کړل چي د مکې مکرمې کفارو پر مسلمانانو تېرول او د دوی هغه عملونه هم درمعلوم سوه چي د هجرت په وخت کي يې د مسلمانانو سره وکړه چي د هغو اعمالو په سبب د مکې مکرمې کفار د دې وړ وګرځېدل چي جنګ ور سره وسي او مالونه يې مصادره کړل سي خو دوی پر هغه اعمالو سر بېره بيا هم هغه خپل عداوت نه پرېښاوه او د غفلت له خوبه نه را ويښېدل، بلکه په دې ډېر خواشيني وه چي مسلمانان ولي د دوی له عذابو څخه خلاص سوه او ولي يې په مدينه منوره کي د امان ځای پيدا کړی، نو يې عبدالله بن أبیٔ بن سلول ته هغه چي مشرک ؤ او د انصارو رئيس بلل کېدی-

(که رسول الله ﷺ مدينې منورې ته هجرت نه وای کړی او انصارو ايمان نه وای راوړی قريبه وه چي اهل مدينه دغه عبدالله پرخپلو ځانو پاچا ګرځولی وای).

نو قريشو دغه عبدالله بن أبیٔ او د ده مشرک ملګرو ته خط وليکی چي ورته ليکلي يې وه: تاسي زموږ سړي ته (يعني رسول الله ﷺ ته) ځای ورکړی، موږ په الله سره قسم يادوو چي يا به جنګ ور سره کوی او له خپله ښاره به يې باسی يا به موږ ټول پر تاسي حمله کوو، تاسي به وژنو او ښځي به مو بنديانې نيسو.

د دغه ليک په رسېدلو سره عبدالله بن أبیٔ إراده وکړه چي د مکې مکرمې د مشرکانو امر پرځای کړي، دا ځکه چي يو خو ده په خپله د رسول الله ﷺ سره ذاتي حسد او عداوت درلودی ځکه ده دا فکر کاوه چي رسول الله ﷺ د ده پاچهي د ده څخه اخيستې ده او بل د قريشو له طرفه دغه امر هم ورته راغلی.

عبدالرّحمٰن بن کعب ﷺ وايي: کله چي عبدالله بن أبیٔ او د ده بت پرستو ملګرو ته دا امر ورسېدی، خپل نفري يې د رسول الله ﷺ د جنګ دپاره سره را ټول کړه.

رسول الله ﷺ چي په دغه واقعه خبر سو نو ورغلی او وې فرمايل: د قريشو د جنګ وعدې دغه حال ته ورسولاست؟ قريش دومره ضرر نه سي در رسولای لکه دغه اوس چي يې تاسي په خپله خپلو ځانو ته رسوی، تاسي غواړی چي د خپلو ورونو او اولادو سره وجنګېږی؟ هغو چي د رسول الله ﷺ دغه خبري واورېدې بيرته سره وپاشل سوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او عبدالله بن اُبيّ په دغه وخت کي د جنګ إراده پرېښوول. خو دا معلومه خبره وه چي عبدالله همېشه د قریشو ملګری او طرفداره ؤ، هر وخت چي به دا موقع په لاس ورغله چي مسلمانان او مشرکان په جنګ سره اخته کړي ده به خپل ټول کوښښونه کول او په دغه کار کي یهودو هم د ده مرسته کول، مګر هلته د حکیم نبي ﷺ حِکمتونه وه چي د دوی د شر او شیطانت اورونه يې هر وخت په پوره حکمت سره وروژل.

په دغه وختو کي سعد بن معاذ ﷺ د عمرې د آداء کولو دپاره مکې مکرمې ته ولاړی او هلته د پخواني شناخت او تعلق په سبب د اُمیه بن خلف کور ته ورغلی او بیا يې اُمیه ته و ویل: زما دپاره داسي فارغه وخت وګوره چي زه پر کعبه شریفه طواف وکړم، اُمیه هم د غاښت په وخت کي د طواف دپاره را وایستی خو په لار کي ابوجهل په مخه ورغلی، ابوجهل ویل: یا ابا صفوان! دغه څوک در سره دی؟

هغه ویل: دا د اهل یثرب سعد بن معاذ دی.

ابوجهل و سعد ﷺ ته و ویل: ګمان نه کوم چي په أمن سره دي پر کعبه طواف وکړې څکه تاسي هغه د دینه وتلو خلکو ته ځای ورکړی دی او تاسي دا عزم کړی دی چي د هغو نصرت او کومک وکړی، په والله که دغه ابو صفوان نه وای در سره خپل کور ته به سالم نه وای تللی.

سعد بن معاذ ﷺ په لوړ آواز ورته و ویل: په والله که ته ما له طوافه منعه کړې زه به تا له داسي شي څخه منعه کړم چي هغه و تا ته تر دغه سخت تمامیږي، ستا تجارتي لارپر اهل مدینه ده.

کافر قریش، مهاجر مسلمانان تهدیدوي

د مکې مکرمې کافر قریشو یوازي په دې سره کفایت و نه کړی چي د مدینې منورې و مشرکانو او منافقانو ته لیکونه ولیږي بلکه مهاجر مسلمانانو ته يې هم حال ولېږی چي تاسي په دې مه خطاوزی چي یثرِب ته ولاړاست او زموږ څخه خلاص سواست موږ به هلته پسي درسو او د خپلو کورو په منځ کي به مو نېست او نابود کړو؛

دغه خبري یوازي تهدیدونه او وعدې نه وې بلکه رسول الله ﷺ ته د قریشو

(c)Sketabton.com: The Digital Library

د خیانت او د شَر د ارادې حالات ور معلوم وه نو ځکه رسول الله ﷺ او مسلمانانو به شپې په بیدارۍ، پیروا او ګزمو تېرولې.

امام مسلم د حضرت عائشې رضی الله عنها څخه روایت کوي چې وايي: د مدینې منورې په اولو شپو کې به رسول الله ﷺ د شپې ویښ ؤ، یوه شپه یې و فرمایل: کشکې زما د اصحابو څخه یو صالح سړۍ نن شپه پر ما پیره وکړي، وايي: موږ دالته سره ناست ؤ چې د اسلحې شرنګۍ مو واورېدی، رسول الله ﷺ ویل: څوک یې؟ هغه ویل سعد بن أبي وقاص، رسول الله ﷺ ورته و ویل: د څه شي دپاره راغلې؟ ویل زما په زړه کې پر رسول الله ﷺ بېره را ولوېده راغلم چې پیره پر وکړم، رسول الله ﷺ دعاء ورته وکړه او بیا بیده سو.

داسې نه وه چې دغه پیرې ځینې شپې وې او ځینې شپې نه وې بلکه دا د رسول الله ﷺ او مسلمانانو دپاره همېشنۍ او پرله پسې کار ؤ، د حضرت عائشې رضی الله عنها څخه روایت دی چې پر رسول الله ﷺ د شپې پیرې کېدلې، تر څو چې د الله جل جلاله دا قول نازل سو چې فرمايي:

﴿وَٱللَّهُ يَعۡصِمُكَ مِنَ ٱلنَّاسِ﴾ [المائده:٦٧]

ژباړه: الله جل جلاله دې له خلکو څخه ساتي.

نو رسول الله ﷺ د هغه خپلې کوټې څخه سر را وایستی او وې فرمایل: اې خلکو زما څخه ولاړ سی الله جل جلاله زه وساتلم.

د مکې مکرمې د مشرکانو له طرفه یوازې رسول الله ﷺ ته خطر نه ؤ متوجه بلکه ټول مسلمانان په خطر کې وه، د أبیّ بن کعب رضی الله عنه څخه روایت دی وايي: کله چې رسول الله ﷺ او د ده اصحاب مدینې منورې ته راغله او انصارو ځای ورکړی، ټولو عربو د یوه قوس څخه ویشتل.

یعني: ټول عرب یې یو قسم دښمنان وه او ټولو په یوه سترګه ورته کتل، نو ځکه مسلمانانو شپه بېله اسلحې نه تېرول او د ورځې بېله اسلحې نه ګرځېدل یعني: د شپې او ورځې به اسلحه ور سره وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په جنګ او قتال سره الهي اجازه

د دغه خطرناکو حالاتو په جریان کې کوم چې په مدینه منوره کې یې د مسلمانانو وجود په خطر کې اچولی ؤ او د قریشو پردغه حال یې دلالت کاوه چې دوی هیڅکله د غفلت له خوبه نه را ویښیږي او د خپلو سرکښیو څخه لاس نه اخلي. الله جل جلاله مسلمانانو ته په جنګ کولو سره اجازه وکړه، دا فقط اجازه وه د جهاد فرضیت نه ؤ، الله جل جلاله فرمایي:

﴿أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَٰتَلُونَ بِأَنَّهُمۡ ظُلِمُواْۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ نَصۡرِهِمۡ لَقَدِيرٌ﴾ [الحج: ۳۹]

ژباړه: هغو کسانو ته د جنګ اجازه ورکول سوې ده چې د دوی سره د کفارو له طرفه جنګ کیږي، دا هم په دې سبب چې پر دوی ظلم کیږي او بېشکه چې الله جل جلاله د دوی پر نصرت او کومک قادر دی.

کله چې دغه د جنګ کولو اجازه نازله سوه په دغو وختو کې هغه یواځنئ لوی او سرکښه قوت چې مسلمانانو ته متوجه ؤ هغه د قریشو قوت ؤ، نو حکمت دا ؤ چې مسلمانان خپله سیطره او تسلط پر هغو لارو قائم کړي چې هغه د مکې مکرمې څخه و شام ته د قریشو د تجارت لاري وې او رسول الله ﷺ د دغو لارو د سیطرې دپاره دوه عمده کاره یا دوې نقشې عملي کړې.

اول دا چې: رسول الله ﷺ د هغو قبیلو سره چې د دغو لارو پر شا وخوا پرتې وې یا د مدینې منورې څخه تر دغو لارو پورې پرتې وې، د حِلف یا یو پر بل د نه تجاوز کولو معاهدې ولیکلې، لکه څرنګه چې د مخه د یهودو سره دغسې معاهده لیکل سوې وه دغه رنګه د مخه تر دې چې عسکري نشاط یا عسکري تحرکات او ګزمې شروع سي د (جُهَینه) د قبیلې سره داسې معاهده ولیکل سوه چې یو پر بل به تېرئ او تجاوز نه کوو، د جُهَینه د قبیلې کورونه د مدینې منورې څخه درې میله لیري پراته وه.

همدارنګه رسول الله ﷺ د نورو قبیلو سره هم نوري د نه تجاوز کولو معاهدې د خپلو عسکري ګزمو او ګښتو په ترڅ کې ولیکلې چې پر خپل وخت به درته بیان سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم دا چي: رسول الله ﷺ دغه د قريشو تجارتي لارو ته پرله پسې معلوماتي ډلي لېږلې، نو د دغو دوو نقشو د عملي کولو دپاره په مسلمانانو کي عسکري نشاط او تحرکات شروع سوه، ليري ليري پيرې او ګزمې شروع سوې،البته دغه کارونه پسله هغه الٰهي اجازې څخه وه چي د جنګ دپاره ورکول سوه.

هغه غزاوي او سريې
چي تر بدر د مخه پيښي سوي دي

دغه يوه شي ته همېشه متوجه اوسی:

د سيرت يا اسلامي تاريخ په کتابو کي هر هغه جنګ ته چي په خپله رسول الله ﷺ وتلی وي (که جنګ سوی وي که نه وي سوی) هغه ته (غزاء) ويل کيږي.

او هر هغه جنګ ته چي رسول الله ﷺ نه وي وتلی بلکه د خپلو قومندانانو څخه يې يو څوک د يوې ټولۍ سره لېږلی وي هغه ته (سَرِيَه) ويل کيږي.

اوس چي مسلمانانو په عسکري حرکت شروع وکړه دغه حرکتونه يې فقط د هغه استطلاعاتي يا استخباراتي ګښتو يا ګزمو په شکل سره وه يعني: د معلوماتو دپاره دورې او ګزمې وتلې، د دغه تلو او راتلو څخه د مسلمانانو مقصد دا ؤ چي پر مدينه منوره را ګرځېدلي لاري ور معلومي سي او هغه لاري ور معلومي سي چي مکې مکرمې ته ځي او د هغو قبيلو سره د صلحي معاهدې وليکي چي د دغو لارو پر شا وخوا پرتې دي.

او په عين وخت کي د مدينې منورې مشرکان او يهود او د شا و خوا هغه صحرايي عرب چي مشرکان وه او پر دوی را ګرځېدلي وه په دې پوه کړي چي مسلمانان قوي دي او د هغه پخواني ضعفه څخه خلاص سوه.

او په عين وخت کي قريشو ته هم اخطار ورکړي چي د غفلت له خوبه را وينښ سی او ممکن قريش پرخپل تجارت او اقتصاد دغه خطر حس کړي او د صلحي لار اختيار کړي دغه قصد او إراده پرېږدي چي د مدينې منورې مسلمانان د خپلو کورو په منځ کي و وژني او د هغه ضعيفه مسلمانانو چي په مکه مکرمه کي پاته دي آزارول پرېږدي او مسلمانان د خپل رسالت د رسولو دپاره په جزيرةُ العرب کي حُر او آزاد پرېږدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس به د دغه لېږل سوو سَرِیو حالات په اختصار سره درته بیان سي:

اوله سریه: چي سریهٔ سیفُ البحر ورته ویل کیږي (سیفُ البحر) د هغه ځای نوم دی چي دغه ټولۍ هلته ولاړل. (نو ځکه په دغه نامه سره و بلل سوه)

د هجرت په اول کال د روژې په میاشت کي چي د (۶۲۳) میلادي کال د مارچ میاشت وه رسول الله ﷺ یوه ټولۍ یا سریه جوړه کړه چي شمېر یې (۳۰) نفره ؤ او ټول مهاجرین وه او د دغي ټولۍ مشر یا قومندان سیدنا حمزه بن عبدالمطلب ﷺ د رسول الله ﷺ اکا ؤ، د دغي ټولۍ بیرغ سپین او د بیرغ اخیستونکی (ابا مرثد بن کناز بن حصین الغنوي) ؤ، د دې ټولۍ وظیفه دا وه: چي د قریشو پر هغه قافله حمله وکړي چي له شامه را رهي سوې وه او درې سوه نفره ور سره ملګري دي، د دغي قافلې مشر ابوجهل ؤ دا هغه اوله ټولۍ ده چي په اسلام کي جوړېږي، حمزه ﷺ د دیرشو نفرو مهاجرینو سره د قافلې و طرف ته رهي سو او هلته د سیف البحر په منطقه کي د قافلې سره مخامخ سو دواړه طرفه د جنګ دپاره مخ په مخ سره و دریدل، دا ممکنه وه چي د قافلې د خلکو او مسلمانانو په منځ کي جنګ پېښ سي مګر مَجدي بن عَمرو الجُهَني چي د دواړو طرفو سره یې د صلحي او نه تجاوز تعهد درلودی خپل قوم یې د قافلې او د مسلمانانو د ټولۍ په منځ کي و دراوه ویل: زه نه غواړم چي زموږ په مځکه او منطقه کي جنګ پېښ سي او قافلې ته یې د تېرېدلو اجازه ورکړه.

نو د حمزه ﷺ ټولۍ څه و نه کړه، ځکه حمزه ﷺ یوازي په دې سره امر کړل سوی ؤ چي قافله را وګرځوي، دا اجازه نه وه ورکول سوې چي د بل چا سره جنګ وکړي او بل دغه مجدي د مسلمانانو حلیف هم ؤ، یعني د ده او د مسلمانانو په منځ کي د نه تعارض معاهده موجوده وه نو د دغه مجدي بن عَمرو په واسطه د قریشو قافله صحي سالمه ولاړل.

دغه واقعه د هجرت په اول کال د رمضان المبارک په میاشت کي وه چي په دغه وخت کي لا روژه نه وه فرض سوې، نو د جهاد اجازه د هجرت په اول کال کي سوې ده او اوله واقعه هم د روژې په میاشت کي وه، د دغه څخه موږ ته دا رامعلومه سوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي د روژې میاشت د راحت او تنبلۍ، خوب او خورک میاشت نه ده، بلکه د روژې میاشت د زحمت او طاعت، جهاد او عبادت میاشت ده او په را تلونکو بحثو کي به تاسي و وینئ چي د اسلام لويي لويي واقعې او فتوحات په روژه کي پېښ سوي دي حتّی د اسلام اوله ټولۍ او اول جهادي بیرغ د روژې په میاشت کي وه.

دوهمه سریه: چي سریۀ رابغ ورته ویل کیږي (رابغ و جدې ته نژدې د یوه ځای نوم دی) د دغي ټولۍ لېږل د هجرت د اول کال د شوال په میاشت کي وه، روژه تېره سوه د شوال په میاشت کي رسول الله ﷺ یوه بله ټولۍ د عبیده بن الحارث بن عبدالمطلب رضي الله عنه په مشرۍ جوړه کړه، چي دغه عُبیده د رسول الله ﷺ د اکا زوی دی.

رسول الله ﷺ د دغو ټولیو مسئولیت او مشرتوب د دې دپاره د خپلو اقرباوو پر غاړه ور اچاوه چي د رسول الله ﷺ جنګ د قریشو سره ؤ، نو یې غوښتل چي د مسلمانانو د ټولیو افراد خاصتاً قومندانان هم قریش وي، بل چا ته یې دغه مشرتوب په دې سبب نه ورکاوه چي خلک پوه سي چي دغه جنګونه او اختلافونه د یوې او بلي قبیلې په منځ کي نه دي بلکه دواړه طرفه یوه قبیله ده، دلته د دین او عقیدې اختلاف دی په دیني او عقیدوي مسائلو کي دوست، قوم او قبیله اعتبار نه لري.

قصه داسي وه: چي رسول الله ﷺ ته خبر راغلی چي د قریشو یوه بله قافله د ابوسفیان په مشرۍ را رهي سوې ده او د دې قافلې سره دوه سوه نفره ملګري دي، رسول الله ﷺ عُبیده بن الحارث بن عبدالمطلب امر کړی چي ټولۍ جوړه کړه، دا وار شپېته نفریزه ټولۍ جوړه سوه او د ټولۍ ټول افراد مهاجر مسلمانان وه، ټولۍ جوړه سوه او د قافلې پر طرف رهي سوه، د دغي ټولۍ بیرغ سپین او د بیرغ اخیستونکی مُسطح بن اثاثه بن مطلب بن عبد مناف رضي الله عنه ؤ، څرنګه چي ابوسفیان د مخه لا د دغسي حملې دپاره ځان آماده کړی ؤ، نو یې وکولای سوای چي د مسلمانانو څخه قافله خلاصه کړي او هغه یې هم په دې ډول سره خلاصه کړل:

ابوسفیان د قافلې د تېرېدلو د لارې په مخ کي غشي ویشتونکي کښېنولي وه او د غشو ویشتونکو تر شا د قافلې د تېرېدلو لار وه، نو غشو ویشتونکو به د مسلمانانو پر ټولۍ د غشو وارونه کول او مسلمانان د غشو په سبب نه سوای ور د مخه کېدلای او هلته تر شا

(c) ketabton.com: The Digital Library

قافله تېره سوه، په دغه طریقه سره د مشرکانو قافله د مسلمانانو د حملې څخه خلاصه سوه چي په نتیجه کي د مسلمانانو او کفارو په منځ کي په غشو ویشتل وسوه مګر نور جنګ نه سو پېښ، خو په دغه سریه کي د مکې مکرمې د کفارو د ډلي څخه دوه نفره د مسلمانانو سره ملګري سوه چي د دغو دوو نفرو څخه یو مِقداد بن عَمرو البهراني ؤ، چي مقداد بن الاسود هم ورته ویل کیږي او بل یې عتبه بن غزوان المازني ؤ چي دوی اصلاً مسلمانان وه او د کفارو په قافله کي د همدغه مقصد دپاره ور سره را وتلي وه چي مسلمانانو ته ځان ورسوي او د هغو سره یو ځای سي.

دریمه سریه: چي سریهٔ الخَرار ورته ویل کیږي (خَرار) جُحفې ته نژدې د یوه ځای نوم دی، د هجرت په اول کال د ذوالقعدې په میاشت کي رسول الله ﷺ یوه شل نفریزه ټولۍ جوړه کړه چي دا ټولۍ هم ټول مهاجرین وه، د ټولۍ مشر او قومندان سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه ؤ، د دغي ټولۍ بیرغ سپین او اخیستونکی یې مِقداد بن عَمرو رضي الله عنه ؤ، دا ټولۍ هم د قریشو یوې قافلې ته ولېږل سوه او ټولۍ ته وویل سوه چي تر خرار به نه تېرېږی، دغه ټولۍ پر پښو او پیاده ور رهي سوه، د ورځي به پټېدل او د شپې به یې تګ کاوه، دغه ټولۍ د پنجشنبې په ورځ خرار ته ورسېدل او هلته خبر سوه چي قافله پرون لا تېره سوې ده نو په دې وار کي هم جنګ نه سو پېښ.

په دغه وختو کي د مکې مکرمې څخه خبر راغلی چي د قریشو لوی سردار او د مکې مکرمې ډېر لوی مشر او د رسول الله ﷺ لوی دښمن ولید بن المغیره مړ سو، چي دغه ولید د خالد بن ولید پلار ؤ، نو ولید نه د بدر په جنګ کي ګډون کړی دی نه په نورو جنګو کي ځکه دئ تر دغو جنګو د مخه مړ سو.

د اَبواء یا ودان غزا: د دغو درو ټولیو تر لېږلو وروسته د هجرت په دوهم کال د صفري په میاشت کي رسول الله ﷺ په خپله په یوه غزاء و وتی او دغه غزاء ته غَزوهٔ الأبواء یا غزوهٔ الوَدان ویل کیږي (ودان) د مکې مکرمې او مدینې منورې په منځ کي د یو ځای نوم دی او (أبواء) و ودان ته نژدې د بل ځای نوم دی.

نو دا د رسول الله ﷺ اوله غزاء ده چي د هجرت د دوهم کال د صفري په

(c) ketabton.com: The Digital Library

میاشت کي وه، تاسي ته معلومه ده چي تر دغه غزاء د مخه د سعد بن أبي وقاصؓ ټولي وه چي هغه د هجرت د اول کال د شوال په میاشت کي وه، څرنګه چي تر شوال وروسته ذوالقعده داخله سوه او هغه د حرامو میاشتو څخه وه نور نو جنګ پاته سو، ذوالقعده، ذوالحجه او محرّم درې سره هغه میاشتي وې چي جنګ پکښي منعه او حرام ؤ نو ځکه په دغو درو میاشتو کي کومه غزاء یا سریه یا جنګ نه دي پېښ سوي، کله چي دغه درې حرامي میاشتي تیري سوې او جنګ جائز سو نو سمدستي په خپله رسول اللهﷺ د مهاجرینو څخه (۷۰) نفریزه لښکر جوړ کړی غواړي چي د قریشو پر یوه قافله حمله وکړي تر څو چي ودان ته ورسېدی، څرنګه چي قافله د بني ضُمره د قبیلې په منطقه کي وه، دلته عَمرو بن مخشي الضُمري چي د بني ضُمره د مشرانو څخه ؤ خپل قوم د قافلې او مسلمانانو په منځ کي و دراوه او قافله تېره سوه، دغه عَمرو د رسول اللهﷺ څخه د دوستي او نه تجاوز د معاهدې غوښتنه وکړه، رسول اللهﷺ هم دغه د ده غوښتنه قبوله کړه او داسي معاهده یې ور سره ولیکل:

دا د محمّد رسول اللهﷺ له طرفه د بني ضُمره د قبیلې سره عهد دی چي دوی پر خپلو مالو او ځانو په امان دي او مور د هغه چا په مقابل کي د دوی مرسته کوو چي پر دوی حمله وکړي، بېله هغه وخته چي دوی د الله د دین سره و جنګیږي او که رسول اللهﷺ له دوی څخه مرسته وغوښتل دوی به یې مرسته کوي.

په دغه غزاء کي رسول اللهﷺ پنځلس ورځي تر مدینې منورې دباندي تیري کړې، د دغي غزاء بیرغ سپین او اخیستونکي یې حمزهؓ ؤ.

د بُواط غزاء: د هجرت د دوهم کال د ربیع الأول په میاشت کي دوهم وار بیا په خپله رسول اللهﷺ په غزاء ووتی چي دا د رسول اللهﷺ دوهمه غزاء ده او (غزوةُ البُواط) ورته ویل کیږي. بُواط د جُهَینه د غرو څخه یو غر دی چي د شام ولاري ته نژدې دی، دا وار د رسول اللهﷺ سره دوه سوه نفره سپاره ور سره وه چي په دغه وخت کي د مسلمانانو هغه لوی لښکر دغه ؤ او د دې غزاء څخه بیا هم د قریشو یوه قافله مقصد وه چي دوه زره او پنځه سوه اوښان پکښې وه او د دغي لویي قافلې سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

فقط سل نفره ساتونکي ملګري وه، د دې قافلې مشر اُمیه بن خلف الجُمحي ؤ، مګر دغه قافله هم د مسلمانانو د حملې څخه خلاصه سوه ځکه قافلې ته مخ کي لا خبر رسېدلی ؤ او لارې واړول قافله تېره سوه او جنګ نه سو پېښ.

د دغه اسلامي لښکر بیرغ سپین او د بیرغ اخیستونکی سعد بن أبي وقاص ﷺ ؤ.

د سفوان غزاء: د هجرت د دوهم کال د ربیع الأول په میاشت کي کِرز بن جابر الفهري د مشرکانو د قواوو په ملګرتیا په پټه د مدینې منورې پر اطرافو کوم چي هلته د اهلِ مدینې باغونه وه او حیوانات یې ګرځېدل حمله وکړه، د باغو څخه یې خرما یا کجور او مېوې ور سره واخیستل او ځیني حیوانات یا مواشي یې ور سره بوتله او د انصارو څخه یې یو نفر چي په خپل کښت کي یې کار کاوه شهید کړی او دغه د کِرز بن جابر ډله بیرته وتښتېدل خو هلته چغي او نارې جوړې سوې، کله چي رسول الله ﷺ دغه نارې واورېدې سمدستي پر خپل آس سپور سو او هغه طرف ته ور رهي سو، اصحابِ کرامو واورېدل چي رسول الله ﷺ هغې خوا ته ولاړ نو هر یوه کوښښ کاوه چي ژر هغه طرف ته رهي سي، هر یو ځان تیاروي او رهي کیږي نو خود پاشلي او یو یو پر هغه طرف ور رهي دي ځکه یو یو په واقعه خبرېږي، په دغه حال کي د مسلمانانو (۷۰) نفریزه لښکر جوړ سو په کِرز او د هغه په قواوو پسي ور و وتی، کِرز چي ترشا په ځان پسي نفر ولیدل هغه خرما چي ده ور سره اخیستې وه هغه یې غورځول او غواړي چي ځان خلاص کړي او هغه اول نفر چي په ده پسې دی او تعقیبوي یې هغه په خپله رسول الله ﷺ دی ترڅو چي د بدر سره و یوې شیلې ته ورسېدی چي و دغي شېلې ته (سفوان) ویل کیږي او ځان یې خلاص کړی نو د دغي غزاء نوم هم (غزوة سفوان) سو مګر د مسلمانانو لښکر په کِرز پسي نه ور ورسېدی او بېله جنګه بیرته را وګرځېدل، دغي غزاء ته د بدر اوله غزاء هم ویل کیږي، په دغه غزاء کي د مسلمانانو بیرغ سپین او اخیستونکی یې علي بن أبي طالب ﷺ ؤ.

د ذو العُشَیره غزاء: (ذُو العُشَیره) د ینبُع و طرف ته د یوه ځای نوم دی، د هجرت د دوهم کال د جمادي الأول د میاشتي په آخر کي رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د (۱۵۰) نفرو مهاجرینو په ملګرتیا پر (۳۰) اوښانو د غزاء دپاره و وتی، د دې غزاء مقصد د قریشو پر یوه قافله حمله وه ځکه مسلمانانو ته خبر ورسېدی چې د مکې مکرمې څخه د قریشو یوه لویه قافله را و وتل چې د ټولو قریشو مالونه پکښې دي او شام ته ځي نو مسلمانانو غوښتل چې پر دغه قافله حمله وکړي، مسلمانان چې و ذُو العُشَیري ته ورسېدل خبر سوه چې قافله څو ورځې مخ کې تېره سوې ده.

دا هغه قافله ده چې د شام څخه د بیرته راتګ په وخت کې مسلمانان د حملې دپاره ور و وتل او په نتیجه کې یې د بدر لویه غزاء پېښه سوه.

دغه د ذو العُشیره په غزاء کې رسول الله ﷺ د بني مُدلِج د قبیلې او د هغو د حُلفاوو سره د نه تجاوز یا نه حملې کولو معاهده هم وکړه او رسول الله ﷺ په دغه منطقه کې د ډېرې مو دې دپاره چې څوک وایي: یوه میاشت وه پاته سو، دا د دې دپاره چې د مسلمانانو قوت، قدرت او سُلطه خلکو ته ور معلوم سي، ځکه دا هغه منطقې دي چې مسلمانانو ته نژدې دي او د دغو منطقو خلک د مسلمانانو قوت او طاقت ومني او په عین حال کې دغه منطقې د قریشو د قافلو لار هم ده.

په دغه غزاء کې د مسلمانانو بیرغ سپین او اخیستونکی یې حمزه ﷺ ؤ.

تر دغه ځایه موږ د مسلمانانو په عسکري او اطلاعاتي حرکتو کې په ترتیب سره اول د درو سریو بیان درته وکړی او بیا مو د رسول الله ﷺ د څلورو غزاوو بیان درته وکړی چې نه په سریو کې جنګ پېښ سوی دی نه په غزاوو کې او اوس پر هغه ترتیب څلورمې سریې ته را ورسېدلو.

څلورمه سَرِیه: چې سریۀ النخله ورته ویل کیږي، نخله د طائف او مکې مکرمې په منځ کې د یوه ځای نوم دی، دغه سریه د بدر تر غزاء د مخه وه او د بدر تر غزاء پورې دا آخري ټولۍ یا سریه ده.

د هجرت په دوهم کال د رجب په میاشت کې رسول الله ﷺ عبدالله بن جَحَش الأسدي ﷺ د (۱۲) نفرو مهاجرینو سره او په بل روایت کې د (۸) نفرو سره نخله ته ولېږی، د دغې ټولۍ افرادو پر دوو دوو نفرو یو اوښ درلودی او په نوبت سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانونه هوسا کول، په دغه ډله کي سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه هم ؤ او رسول الله ﷺ دغه عبدالله بن جحش رضي الله عنه ته يو ليک ورکړی او ويل: دغه ليک به تر هغو نه ګوري چي د دوو ورځو مزل دي نه وي کړی، دغي ټولي چي دوې ورځي لار و وهل بيا يې نو ليک خلاص کړی او وې وايه، په ليک کي د رسول الله ﷺ اوامر داسي ليکل سوي وه:

کله چي دي زما ليک و وايه نو د نخله طرف ته چي د طائف او مکې مکرمې په منځ کي ده رهي سه او هلته واړوه د قريشو د قافلې انتظار کوه، که مو قافله پيدا کړه او په وسه مو پوره سوه چي ټوله يا يو څه په غنيمت واخلی دا کار وکړی، عبدالله بن جحش رضي الله عنه و ويل (سمعاً و طاعتاً) يعني: ستا امر مي واورېدی او اطاعت دي کوم، لکه موږ چي وايو پر دواړو سترګو، عبدالله بن جحش خپل ور سره ملګري په دغه امر خبر کړه او ويل: زه مو دغه کار ته نه مجبوره کوم که د چا شهادت خوښ دی را سره ملګری دي سي او که يې مرګ نه وي خوښ بيرته دي وګرځي خو زه په خپله دغه ځای ته تلونکی يم.

تاسي ته معلومه ده چي په صحابهٔ کرامو کي بلکه په ټولو مسلمانانو کي داسي څوک نه وه چي د رسول الله ﷺ اطاعت دي و نه کړي او شهادت دي يې نه وي خوښ او همدغه اطاعت د دوی د کاميابۍ سبب ؤ نو ټوله ور سره رهي سوه، خو په لار کي د سعد بن أبي وقاص او د عُتبه بن غزوان هغه اوښ ورک سو چي دوی دواړه په شريکان وه، دغه دوه نفره د هغه خپل اوښ په پيدا کولو پسي ولاړل او عبدالله بن جحش په نخله کي واړول، په دغه وخت کي د قريشو قافله راغله چي اوڅکي يا مميزي، څرمني او نور تجارتي مالونه پکښې وه او د قافلې سره ملګري خلک دغه څلور نفره وه: عَمرو بن الحضرمي، حَکَم بن کيسان، عثمان او نوفل، د عبدالله بن مغيره زامن.

مسلمانانو مشوره سره وکړه چي نن د رجب آخري ورځ ده او رجب د هغو مياشتو څخه دی چي جنګ او تجاوز پکښې حرام دی، نو که جنګ ور سره وکړو د حرامي مياشتي حُرمت مو مات کړی او که يې نن شپه پرېږدو قافله د حرم منطقې ته داخليږي چي هلته هم جنګ حرام دی، نو يې پردې اتفاق سو چي جنګ به ور سره کوو (دا يو روايت ؤ) او په بل روايت کي وايي چي د اصحاب کرامو دا خيال ؤ چي رجب وتلی او شعبان داخل سوی دی، نو خود جنګ جائز او روا دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هر صورت مسلمانانو پر قافله حمله وکړه د قافلې د نفرو څخه یو نفر چې عَمرو بن الحضرمي ؤ په غشي و ویشتل سو او و وژل سو چې دغه نو اول مشرک سړئ دی چې د مسلمانانو له طرفه وژل کیږي، څرنګه چې د قافلې خلکو آمادګي نه درلودل وارخطا سوه او په تېښته يې شروع وکړه، مسلمانانو د کفارو څخه دوه نفره بنديان ونیول چې یو یې حکم بن کیسان ؤ او بل یې عثمان ؤ او نوفل په تېښته ځان خلاص کړی، مسلمانانو د قریشو ټوله قافله او هغه دوه نفره بندیان مدينې منورې ته راوستل.

عَمرو بن الحضرمي اول مشرک دی چې د دغې ټولۍ له طرفه ووژل سو او د اول وار دپاره بندیان ونیول سوه او اول غنیمت واخیستل سو، سبحان الله! مخ کې به دیرش نفره، شپېته نفره، حتّی دوه سوه نفره تللي او لېږل سوي وه، بېله دې څخه چې څه وکړي بیرته به په خالي لاس راغله مګر دا وار شپږو، یا لسو نفرو ټوله قافله او بندیان را وستل، دا د قادر الله جل جلاله قدرت ؤ، مګر مشکله خبره دا ده چې دغه ټول واقعات په حرامه میاشت کې چې رجب دی پېښ سوه او رسول الله ﷺ دغه د دوی په کار نه ؤ راضي او ویل: ما په حرامه میاشت کې تاسي په جنګ نه واست امر کړي.

په دې کار سره مشرکانو ته هم پر مسلمانانو د تهمت ویلو موقع په لاس ورغله، په عربو کې يې آوازې خپرې کړې چې مسلمانانو هغه میاشتي حلالي وګرځولې چې الله جل جلاله حرامي کړي دي چې دا کار په عربو کې ډېر لوی عیب او بد کار بلل کېدی او هر هغه جنګ چې په حرامو میاشتو کې پېښ سوی دی هغه ته يې (حرب الفُجار) وایه او اوس مسلمانان په حرامو میاشتو کې جنګ او تجاوز کوي دا ډېر بدکار دی، په دې باره کې د مشرکانو له طرفه خبري او تبلیغات ډېر زیات سوه.

اوس چې د ټولۍ نفر د قافلې غنیمتونه رسول الله ﷺ ته ورکوي رسول الله ﷺ د غنیمتو د قبلولو څخه انکار وکړی او ویل: تاسي څنګه په حرامه میاشت کې جنګ او حمله کول؟ هغو ویل: یا رسولَ الله! زموږ دا خیال ؤ چې رجب وتلی او شعبان داخل سوی دی، مګر رسول الله ﷺ نه ؤ راضي چې دغه غنیمتونه واخلي.

قریشو و رسول الله ﷺ ته حال ولېږی او پوښتنه یې وکړه چې آیا تاسي حرامي میاشتي حلالي وګرځولې؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: یا! حرامي میاشتي مو نه دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

حلالي ګرځولي بلکه حرامي مياشتي حرامي دي خو دا کار په سهوه او خطاء کي پېښ سو او د دغه خطاء د پېښېدلو په سبب عذر وايو، قريشو ويل: بنه دغه دوه نفره بنديان مو را ايله کړه، رسول اللهﷺ و فرمايل: يا! دا هم تر هغو نه درکوم څو زموږ دوه نفره را نه سي چي هغه دوه نفره سعد بن أبي وقاص او عتبه بن غزوان وه ځکه دغه دوه نفره چي د اوښ په پيدا کېدلو پسي تللي وه تر اوسه نه وه راغلي نو د رسول اللهﷺ سره دا تشويش ؤ چي قريشو نه وي نيولي، نو خود ويل: کله چي زموږ هغه دوه نفره راسي بيا نو ستاسي بنديان درکوم، هغه دوه نفره مسلمانان هم لږ وخت وروسته راغله، رسول اللهﷺ هم حکم بن کيسان او عثمان بن عبدالله ور ايله او خوشي کړه او د هغه مړه سوي کافر يې ديت ورکړی، خو حکم بن کيسان چي د بند په موده کي د مسلمانانو بنه ژوند، اخلاق او ګذاره وليدل اسلام يې خوښ سو او پسله ايله کېدلو مسلمان سو، مکې مکرمې ته نه ولاړی بلکه په مدينه منوره کي پاته سو او عثمان بن عبدالله تر ايله کېدلو وروسته مکې مکرمې ته ولاړی او هلته مړ سو، دا وار د الله جل جلاله په ابدي بنديخانه کي بندي سو، دا په اسلام کي د هغه اولو بنديانو حال ؤ.

څرنګه چي کفارو د رجب د مياشتي د دغي حملې څخه د ځان په ګټه لويه مسئله جوړه کړې وه او دا واقعه يې په ډېر زور او شور سره هر چيري بيانول نو الله جل جلاله د دغه موضوع په باره کي وحي نازلي کړې او دغه مسئله يې په الٰهي فيصله سره پای ته ورسول، الله جل جلاله فرمايي:

﴿يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلشَّهْرِ ٱلْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ﴾. [البقره: ۲۱۷]

يعني: اې محمّدهﷺ خلک ستا څخه په حرامو مياشتو کي د جنګ کولو پوښتنه کوي، چي دغه پوښتنه کفارو پر يوه قسم کول چي آيا تا دا کار کړی دی چي حرامي مياشتي دي حلالي کړې؟ او مسلمانانو بيا داسي پوښتنه کول چي اوس خو زموږ څخه په سهوه او خطاء کي دا کار وسو خو تردې وروسته په دغه باره کي حکم څه شي دی؟ الله جل جلاله د دغه پوښتني په جواب کي فرمايي: اې محمّدهﷺ دغه پوښتني کوونکو ته ووايه: چي قصداً په دغه حرامو مياشتو کي جنګ کول ډېره لويه ګناه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿وَصَدٌّ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ وَكُفۡرُۢ بِهِۦ وَٱلۡمَسۡجِدِ ٱلۡحَرَامِ وَإِخۡرَاجُ أَهۡلِهِۦ مِنۡهُ أَكۡبَرُ عِندَ ٱللَّهِۚ وَٱلۡفِتۡنَةُ أَكۡبَرُ مِنَ ٱلۡقَتۡلِۗ﴾. [البقره: ۲۱۷]

يعني: هو په حرامو مياشتو کې جنګ کول لويه ګناه ده، مګر د الله ﷻ له دينه د خلکو منعه کول او پر الله ﷻ کافر کېدل او د مسجدالحرام څخه د خلکو منعه کول او د مسجدالحرام خلک د هغه څخه ايستل، د الله ﷻ په نېز تر دغه جنګ چې په حرامو مياشتو کې کېږي ډېره لويه او شديده ګناه ده، او فتنه يعني: په دين کې فتنه او فساد جوړول چې خلک د الهي دينه منعه کوي يا يې له دينه اړوي تر دغه جنګ چې د مسلمانانو څخه په حرامه مياشت کې سهواً پېښ سو په څو درجو بد او شديد دي.

نو الهي وحيو د مشرکانو دغه شور ماشور پای ته ورساوه چې پر مسلمانانو او د هغو پر جنګياليو يې شک او شبهه پيدا کول چې دغه د مشرکانو خبري پوچې او بې معنی دي، ځکه تاسي ياست چې حرامي مياشتي حلالي ګرځوی، حرام ښار (چې مکه مکرمه ده) حلال ګرځوی، تاسي پر مسلمانانو ظلمونه وکړه، د خپلو کورو څخه مو وايستل، د مسلمانانو د دين او توحيد په سبب مو هغو ته تکليف او آزارونه ورکول، آيا مسلمانان په بلد الحرام کې نه وه مقيم؟ تاسي د هغو د مالو د غصبولو او د هغو د نبي د وژلو فيصلې په دغه بلد الحرام کې نه کړې صادري؟ اوس څه پېښه سوه چې دفعتاً حرامو مياشتو ته حرام والی راغلی؟ او په هغو کې جنګ کول ډېر بد کار بولی؟ نو معلومه خبره ده چې دغه آوازې چې تاسي يې نشروی د شرم او وقاحت څخه خالي نه دي.

ورونو! تاسي وګوری چې نن ورځ د دغسي مسائلو مثال په خپل شا وخوا کې نه وينی؟ دوی چې هرڅه کوي جائز او روا دي، خو که بل چا لږ څه وکړه هغه حرام او ناروا بولي، زه نه غواړم چې نوره تبصره پر وکړم بلکه غواړم چې په تاسي کې هم د دغسي تبصرو او مسائلو حلولو استعداد پيدا سي او د سيرة النبي ﷺ څخه د احکامو او مثالو په را ايستلو کې پوره تجربه حاصله کړی او اعظمي ګټه واخلی.

دا هغه سريې او غزاوي وې چې د بدر تر لويي غزاء د مخه پيښي سوي دي او په يوه کې نه قتل سوی دی او نه مالونه اخيستل سوي دي، ښله دغه آخرنی سريې

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه چې دغه سریه هم پسله هغه څخه وه چې د کِرز بن جابر په مشرۍ مشرکانو پر مدینه منوره حمله وکړه، نفر یې هم و وژی او مالونه یې هم یُو وړل، یعنې: د قتل او وژلو شروع هم د مشرکانو له طرفه وسوه، هغه د مخنې کارونه خو یې پرېږده چې دوی کړي وه حتّی اوس هم تجاوز د دوی له طرفه څخه ؤ.

پسله هغه چې د عبدالله بن جحش رضی الله عنه د ټولۍ په واسطه دغه واقعات پېښ سوه په مشرکانو کي ببره پيدا سوه، اوس یې حقیقي خطر حس کړی او د هغه شي څخه چې دوی بېرېدل هغه ورته پېښ سو، پوه سوه چې د مدینې منورې مسلمانان پوره ویښ او په حالاتو خبر دي او د دوی ټول تجارتي حرکتونه یې تر نظر لاندي نیولي دي، مسلمانان کولای سي چې درې سوه میله لیري یو ځای ته ولاړ سي او هلته د کفارو نفر و وژني، بندیان څني ونیسي، مالونه یې واخلي او دوی بیرته سالم او غانم خپل مرکز ته ولاړ سي.

مشرکان په دې پوه سوه چې د دوی د شام تجارت په همېشني خطر کي ولوېدی، خو دې پر ځای چې د مکې مکرمې مشرکان د هغه خپل طغیان او سرکښۍ له خوبه را ویښ سي د صلحې او د نه تجاوز معاهدې ولیکي، لکه د جُهَینه او بنو ضُمره قبیلو چې ولیکلې د قریشو حِقد او حسد نور هم زیات سو، د دوی مشرانو او سردارانو هغه د مسلمانانو د تهدید او بېرولو لار تینګه ونیول چې ویل تاسي ټوله به د خپلو کورو په منځ کي و وژنو، د کفارو دغه تکبر او سرکښي وه چې د بدر و جنګ ته یې را وستل.

مګر د عبدالله بن جحش رضی الله عنه تر سریې وروسته د شعبان په میاشت کي پر مسلمانانو جهاد فرض سو او د جهاد د فرضیت په باره کي واضحه او روښانه آیاتونه نازل سوه.

الله جل جلاله په سورة البقره کي فرمایي:

﴿ وَقَـٰتِلُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱلَّذِينَ يُقَـٰتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوٓا۟ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلْمُعْتَدِينَ ﴿١٩٠﴾ ﴾ [البقره: ۱۹۰]

یعني: اې مومنانو د الله جل جلاله په لارکي د هغه چا سره جنګ کوی چې ستاسي سره جنګ کوي او پر چا تېرئ او تجاوز مه کوی (د تیري او تجاوز معنٰی دا ده چې ښځي، سپین ږیري او ماشومان قصداً مه وژنی) بېشکه چې الله جل جلاله تجاوز کوونکي نه خوښوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿ وَٱقۡتُلُوهُمۡ حَيۡثُ ثَقِفۡتُمُوهُمۡ وَأَخۡرِجُوهُم مِّنۡ حَيۡثُ أَخۡرَجُوكُمۡۚ وَٱلۡفِتۡنَةُ أَشَدُّ مِنَ ٱلۡقَتۡلِۚ ﴾

او هر چیري چي مو دغه کفار پیدا کړه یا مو لاس پر بر سو ویې وژنی او د هغه ځایه ځخه یې وباسی چي دوی تاسي ایستلي یاست او فتنه یعني: شرک، یا دا چي خلک د الله جل جلاله له دینه ځخه منعه کوي او اړوي، تر قتل او وژلو ډېره بده ده.

﴿ وَلَا تُقَٰتِلُوهُمۡ عِندَ ٱلۡمَسۡجِدِ ٱلۡحَرَامِ حَتَّىٰ يُقَٰتِلُوكُمۡ فِيهِۖ ﴾

او د کفارو سره په مسجد الحرام کي جنګ مه کوی ترڅو چي دوی ستاسي سره په دغه مسجد کي جنګ نه وي کړی.

دا د مسجد الحرام فضیلت دی چي په مسجد او په ټوله حرم کي یې جنګ کول حرام دي، نو الله جل جلاله مسلمانانو ته فرمایي: د کفارو سره په مسجد الحرام کي جنګ مه کوی ترڅو چي دوی جنګ نه وي درسره کړی.

﴿ فَإِن قَٰتَلُوكُمۡ فَٱقۡتُلُوهُمۡۗ كَذَٰلِكَ جَزَآءُ ٱلۡكَٰفِرِينَ ١٩١ ﴾ [البقره: ١٩١]

او که چیري بیا دوی ستاسي سره په دغه حرم کي جنګ کاوه نو تاسي هم جنګ ور سره وکړی او ویې وژنی، د کافرانو جزاء همداسي ده.

﴿ فَإِنِ ٱنتَهَوۡاْ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ١٩٢ ﴾ [البقره: ١٩٢]

سبحان الله! د الله جل جلاله مهربانی ته وګوره، رب عزوجل فرمایي:

که بیا هم دغه مشرکان خپل شرک پرېږدي پر دغه خپلو ټولو بدو عملو سربېره ایمان را وړي، الله جل جلاله غفور او رحیم دی د دوی توبه قبلوي او ټول ګنهونه ور معافوي.

دا خو و مسلمانانو ته په جهاد سره امر ؤ، بیا نو څه موده نه سوه تېره چي الله جل جلاله بل قسم آیاتونه نازل کړه چي په هغو کي یې مسلمانانو ته د جنګ کولو طریقه ور ښوول، جنګ ته یې نور هم تشویقول او د جنګ احکام یې ور ښوول.

الله جل جلاله په سورة محمّد کي فرمایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿ فَإِذَا لَقِيتُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ فَضَرْبَ ٱلرِّقَابِ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّواْ ٱلْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّۢا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَآءً ﴾

ژباړه: کله چي په جنګ کي د هغو کسانو سره مخامخ سی چي کافران سوي دي، نو د دوی غاړي وهی، تر هغو پوري يې وژنی چي د دوی څخه مو ښه ډېر کسان و وژل او پر غالبه سواست، بيا نو دوی ښه ټينګ وتړی، يعني: بنديان ځني نيسی او ټينګ يې تړی چي درڅخه خلاص نه سي، بيا نو پسله بندي کولو يا احسان ور سره وکړی چي مفت يې ايله کړی يا فديه ځني واخلی ايله يې کړی يا يې د مسلمانانو په بنديانو مبادله کړی.

﴿حَتَّىٰ تَضَعَ ٱلْحَرْبُ أَوْزَارَهَا﴾

او دغه د جنګ، وژلو، بندي کولو؛ سلسله به تر هغو جاري وي ترڅو چي کفار خپله اسلحه کښيږدي او جنګ بند سي.

﴿ ذَٰلِكَ وَلَوْ يَشَآءُ ٱللَّهُ لَٱنتَصَرَ مِنْهُمْ وَلَٰكِن لِّيَبْلُوَاْ بَعْضَكُم بِبَعْضٍ ﴾

ژباړه: دا د الله جل جلاله حکم دی او که چيري الله جل جلاله د دوی څخه د بدل اخيستلو إراده فرمايلې واى، نو خامخا به يې بېله جنګه له دوی څخه بدله اخيستې واى، مګر د جهاد امر يې په دې سبب درته وکړی: چي الله عزوجل د جنګ په واسطه ځيني ستاسي په ځينو نورو سره امتحان کړي.

يعني: الله جل جلاله دا قدرت لري چي پر دغو کافرانو کوم آسماني عذاب نازل کړي، د عاديانو، ثموديانو او فرعونيانو په مثل دوی هم هلاک کړي مګر يا! اصلاً د جنګ او جهاد څخه د بندګانو امتحان مقصد دی چي څوک د الله جل جلاله پر دين او د الله جل جلاله پر نامه خپل نوم او ننګ، ځان او مال، اولاد او نور شيان قربانوي؟ او څوک د دې دنيا د ژوند وسائل، مکتبونه او شفاخانې، برق او ډامبر سړکان، تلفون او موټران، ډالر او تجارت غواړي؟ او کفار دوست هيوادونه بولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: او هغه کسان چې د الله جل جلاله په لار کې وژل سوي دي هیڅکله به الله د دوی عملونه ضائع نه کړي (که په ظاهره سره دوی ناکامه معلومیږي خو په حقیقت کې دوی کامیابه دي دغه تکلیفونه دوی جنت ته بیایي او د آخرت لوړې درجې او مرتبې یې په نصیب کیږي).

﴿سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ﴿٥﴾﴾ [محمد: ٥]

ژباړه: ژر به دوی ته سمه لار وښیي او د دوی حال به په دارینو کې ښه کړي.

﴿وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ ﴿٦﴾﴾.[محمد:٦]

او الله جل جلاله به دوی هغه جنت ته داخل کړي چې د هغه جنت صفتونه یې د انبیاء علیهم السلام په واسطه ورته بیان کړي دي.

نور هم الله جل جلاله فرمايي:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ ﴿٧﴾﴾.[محمد: ٧]

ژباړه: اې مومنانو! که تاسي د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ د دین مرسته او نصرت وکړی نو الله عزوجل به ستاسي سره مرسته وکړي او پر دښمن به موکامیابه کړي او په میدان جنګ کې به ستاسي قدمونه ټینګ او ثابت کړي.

او بیا الله جل جلاله د سورة محمّد په (٢٠) نمبر آیات کې د هغو کسانو بدي بیانوي کوم چې د جنګ او جهاد امر یې د جهاد د آیاتو په نازلېدلو سره واورېدی او زړونه یې په دربې او غورځېدلو سوه الله جل جلاله فرمايي:

﴿ فَإِذَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ مُّحْكَمَةٌ وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ ۙ رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ يَنظُرُونَ إِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ۖ فَأَوْلَىٰ لَهُمْ ﴿٢٠﴾﴾. [محمد: ٢٠]

یعني: کله چې یو محکمه سورت نازل کړل سي او په هغه کې جنګ ذکر سوی وي، یعني: په جنګ سره امر پکښې وي نو ته به هغه کسان چې د دوی په زړو کې د نفاق مرض وي و وینې، چې تا ته به په داسي ډول سره ګوري لکه هغه څوک چې د مرګ د بیرې بېهوښي پر راغلې وي، پس دوی لره دي هلاک وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورونو! دا چه په دغه وخت کي جهاد فرض سو او پر هغه باندي تېنګار کېږي او الهي امرونه نازلېږي چي ځانونه جهاد ته آماده کړی، دا داسي مسئله ده چي د دغه وخت حالاتو د دغه کار تقاضاء کول، تاسي نه وينی: که نن ورځ يو پوه او هوښيار جنګي قومندان وي په دغسي حالاتو کي لکه د هغه وخت د مسلمانانو حالات چي وه خپل لښکر په پوره استعداد د تيارسئ په حال کي دروي، نو د رب العالمين په باره کي څه فکر کوی؟ د دغه وخت حالاتو د دغه تقاضاء کول چي د حق او باطل په منځ کي دي خونړۍ جګړه وسي.

خير! د عبدالله بن جحش د ټولۍ واقعه پر مشرکانو يوه دردوونکې ضربه وه مشرکان او د دوی ملګري يې خوږ کړه او دومره غمجن وه لکه پر سکروټو چي سره اوړي او دغه د جهاد آياتونه پردې دلالت کوي چي يوه خونړۍ جګړه را نژدې ده او په هغه جنګ او جګړه کي نهايي نصرت او کاميابي د مسلمانانو ده، تاسي تلاوت سوي آياتو ته ښه متوجه سی: الله جل جلاله مسلمانان د مشرکانو په ايستلو امر کوي او ورته وايي داسي يې وباسی لکه تاسي چي يې ايستلي ياست او بيا د بنديانو په باره کي د کاميابه لښکر احکام ور ښيي او ورته فرمايي: تر هغو يې وژنی چي دوی جنګ پرېږدي، دا ټوله د مسلمانانو وکاميابۍ ته اشارې دي خو الله جل جلاله دغه د کاميابۍ حالات پټ و ساتل، دوی ته يې په واضحه ډول سره نه کړه بيان، دا دپاره د دې چي هر سړئ د الله عزوجل په لار کي خپل همت او مړانه ښکاره کړي، خپل وس او قدرت مصرف کړي.

په دغه وختو کي د يادوني وړ دوې نوري واقعې هم پيښې سوي دي
چي اوس به په تفصيل سره درته بيان سي:

لومړئ: د هجرت په دوهم کال د شعبان په مياشت کي الله جل جلاله له بيت المقدسه و بيت الله الحرام ته د قبلې د اړولو امر نازل کړی او له دې کاره يوه فايده دا سوه چي هغه ضعيفُ الإيمانه مسلمانان او منافقان هغه چي د يهودو څخه وه او د مسلمانانو صفو ته داخل سوي وه، د بېځايه آوازو په اچولو ښکاره او معلوم سوه او بيرته هغه خپل پخواني شرک ته وګرځېدل، چي په دغه عمل سره د مسلمانانو صفونه د ډېرو خائنانو او غادرانو څخه پاک سوه او دغه د قبلې په اوښتلو کي د نوي دَوَر او نوي کيفيت

(c) ketabton.com: The Digital Library

شروع کېدلو ته یوه لطیفه اشاره هم وه، چې دا دور به تر هغو جاري وي چې مسلمانان دغه خپله قبله د کفارو څخه فتحه کوي.

او دا عجب کار نه دی چې د مسلمانانو قبله دې د دوی د دښمنانو په لاس کې وي؟ خو دلته دا اشاره وه: چې هو! که قبله څو ورځې د کفارو په لاس کې وي خو خامخا به یوه ورځ له دویه خلاصیږي.

نو په دغه الٰهي اوامرو او په دغو اشاراتو سره د مسلمانانو حماس او نشاط زیات سو او په في سبیل الله جهاد کې یې د دښمن سره مخامخ کېدلو ته شوق ډېر سو.

د قبلې د اوښتلو یا تبدیلېدلو پوره تفصیل داسې دی:

تر دغه وخته پورې مسلمانانو د بیت المقدس و طرف ته لمونځ کاوه، خو د رسول الله ﷺ دا خوښه وه چې د کعبې شریفې طرف ته لمونځ وکړي، کله چې رسول الله ﷺ په مکه مکرمه کې ؤ خوښه خو یې دا وه چې لمونځ یې د کعبې شریفې طرف ته وي مګر څرنګه چې د الله جل جلاله له طرفه امر سوی ؤ چې لمونځ د بیت المقدس و طرف ته کوه نو به رسول الله ﷺ داسې ځای پر لمانځه درېدی چې کعبه شریفه به د ده ﷺ او د بیت المقدس په منځ کې وه، چې په دې طریقه سره به د ده ﷺ لمونځ د بیت المقدس او کعبې شریفې د دواړو طرف ته ؤ ځکه دواړه به د ده ﷺ د مخ و طرف ته وه، مګر کله چې مدینې منورې ته ولاړی هلته دواړه نه سره یو ځای کېدل ولې چې بیت المقدس د مدینې منورې شمال ته دی او مکه مکرمه د مدینې منورې و جنوب ته ده، نو رسول الله ﷺ به د الٰهي امر د اطاعت سره سم د مدینې منورې د شمال و طرف ته لمونځ کاوه، یعني: د بیت المقدس و طرف ته او کعبه شریفه به یې تر شا وه، نو رسول الله ﷺ به همېشه په دې انتظار ؤ چې کله به یې قبله تغیر وکړي او دئ ﷺ د کعبې شریفې طرف ته لمونځ وکړي.

الله جل جلاله د رسول الله ﷺ دغه د زړه غوښتنه قبوله کړه، دا یوازې خواهش او د زړه غوښتنه وه، رسول الله ﷺ په دې باره کې خواست او دعاء نه دې کړې، دا فقط یوه قلبي آرزو وه خو الله جل جلاله د رسول الله ﷺ دغه آرزو قبوله او منظوره کړه، الله جل جلاله فرمایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿قَدْ نَرَىٰ تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ ۖ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا ۚ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۚ﴾. [البقره: ۱۴۴]

یعنې: په تحقیق سره د آسمان و طرف ته ستا د مخ اړول موږ وینو نو خامخا به موږ تا و هغې قبلې ته وګرځوو چې ته یې خوښه لرې او په راضي کېږې. نو په لمانځه کې دې خپل مخ د کعبې شریفې یا مسجد الحرام طرف ته وګرځوه.

دغه مسجد ته ولې مسجد الحرام ویل کیږي؟ ځکه هلته جنګ کول، ښکارکول، د وُنو او وښو پرېکول او داسې نور کارونه حرام دي، که څه هم هر مسجد بیتُ الله د شرف او حرمت ځای دی خو بل هیڅ مسجد دومره عزت او حرمت نه لري لکه مسجد الحرام.

او د رسول الله ﷺ ولې دغه قبله خوښه وه؟ اول دا چه کعبه شریفه د ابراهیم علیه السلام قبله وه نو تر ټولو قبلو د ابراهیم علیه السلام قبله افضله وه او د رسول الله ﷺ د لوړ او کامل مقام سره هم دغه قبله وړ او مناسب وه او له بله طرفه به یهودو داسې ویل: چې دغه نبي زموږ د شریعت څخه مخالف او د ابراهیمي شریعت سره موافق عمل کوي نو دئ ولې زموږ د قبلې و طرف ته لمونځ کوي؟ د دغو خبرو په سبب به د رسول الله ﷺ په زړه کې دا ورګرځېدل چې د الله جل جلاله له طرفه امر را ته وکړل سي چې د کعبې شریفې طرف ته لمونځ وکړم او په دغه شوق به یې کله کله د آسمان و طرف ته هم کتل چې ښایي هغه ملائکه وینم چې د قبلې د اوښتلو زېرى راکړي.

نو هغه وُ چې رسول الله ﷺ د بني سلمه د قبیلې په مسجد کې د خپلو اصحابِ کرامو سره د ماپښین لمونځ په جماعت آداء کاوه او دوه رکعاته لمونځ یې د بیت المقدس طرف ته آداء کړی وُ، په دغه لمانځه کې یې په الهي امر او وحیو سره مخ د بیتُ الله شریفې طرف ته واړاوه او پاته دوه رکعاته لمونځ یې د کعبې شریفې طرف ته آداء کړی او په دغه سبب دغه مسجد ته (مسجد القبلتین) ویل کیږي.

دلته نو د قبلې په اوښتلو سره یهودو ته د خبرو او تهمت ویلو موضوع پیدا سوه، په هر مجلس او هر ځای کې وایې: دا څنګه دین دی؟ بلکه دا دین نه دی یو وخت یې قبله بیت المقدس وُ او اوس یې بیا قبله کعبه شریفه ده! خپله قبله ولې او څنګه بدلوي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

یهودو رنګارنګ خبري کولې، مګر الله جل جلاله د دوی د خبرو رد او جواب په ډیرو آیاتو کې و فرمایه چې هغه ټول آیاتونه په سورةُ البقره او دوهمه سپاره کې دي. ځکه یهودو غوښتل چې د قبلې د اوښتلو پر موضوع په مسلمانانو کې فتنه جوړه کړي او تریوې اندازې جوړه هم سوه، ضعیف الإیمانه مسلمانان او ډیر منافقان له دینه واوښتل. خو الله جل جلاله فرمایي: قبله الهي امر دی دا په مشرق او مغرب پوري تعلق نه لري. الله جل جلاله فرمایي:

﴿لَّيْسَ ٱلْبِرَّ أَن تُوَلُّوا۟ وُجُوهَكُمْ قِبَلَ ٱلْمَشْرِقِ وَٱلْمَغْرِبِ وَلَٰكِنَّ ٱلْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةِ وَٱلْكِتَٰبِ وَٱلنَّبِيِّۧنَ﴾ [البقره: ۱۷۷]

یعني: نیکي یوازي دا نه ده چې په لمانځه کې خپل مخان د مشرق یا مغرب و طرف ته وګرځوی بلکه د دې کار سره د صحي عقیدې او لازمي اعمالو کول هم په کار دي، الله جل جلاله فرمایي: بلکه نیکي او ښه کار دا دی چې چا پر الله جل جلاله ایمان را وړی وي، د آخرت پر ورځ، پر ملائکو، پر آسماني کتابو او انبیاء علیهم السلام یې ایمان را وړی وي او رب عزوجل په بل آیات شریف کې فرمایي: حقیقي نیکي تقوٰی ده.

او دغه د قبلې موضوع په عین حال کې د الله جل جلاله له طرفه یو امتحان هم ؤ چې څوک پکښې شکمن کیږي؟ خو هغه واقعي مسلمانان پر خپله سالمه عقیده ثابت او قائم پاته سوه په ایمان کې یې ضعف او شک نه سو پیدا.

دوهم: په دغه وخت کې دوهمه موضوع د روژې فرض والی ؤ، هغه دا چې د هجرت په دوهم کال د شَعبان په میاشت کې د الله جل جلاله له طرفه پر مسلمانانو د رمضان المبارک د میاشتي روژه نیول فرض سوه، نو اوله فرضي روژه چې نیول سوې ده هغه د هجرت د دوهم کال د رمضان المبارک د میاشتي روژه وه، کله چې د رمضان المبارک میاشت داخله سوه رسول الله ﷺ او ټولو مسلمانانو روژه ونیول او د دغې روژې په مبارکه میاشت کې هغه لویه او عظیمه غزاء چې د بدر غزاء ورته ویل کیږي پېښه سوه چې د هغې غزاء بیان به إن شاء الله تعالی د دغه کتاب په دوهم ټوک کې په تفصیل سره درته وړاندي سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله جل جلاله لره دي حمد او ثناء وي چې د سرور کائنات ﷺ ژوند د لومړي ټوک د لیکلو او پوره کولو توان او توفیق یې راکړی او هم د ده رب عزوجل له درباره دا خواست او غوښتنه کوم چې د پاته نورو دوو ټوکو د لیکلو او پوره کولو دپاره صحت او توفیق راکړي.

و ماتوفیقي إلاّ بالله علیه توکلتُ و إلیه أنیب

﴿سُبۡحَـٰنَ رَبِّكَ رَبِّ ٱلۡعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾ وَسَلَـٰمٌ عَلَى ٱلۡمُرۡسَلِينَ ﴿١٨١﴾ وَٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَـٰلَمِينَ ﴿١٨٢﴾﴾

« وصلی الله تعالیٰ علی خیر خلقه سیدنا و حبیبنا و مولانا محمّد وآله و اصحابه واهل بیته اجمعین ».

و السلام علیکم ورحمة الله و برکاته.

د دعاء په امید

عنایت الله 'علمي'

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مؤلف له طرفه نشر سوي او چاپ سوي کتابونه

۱ – د سرور کائنات ﷺ ژوند	: په دري ټوکه کښي.
۲ – خُلفاءُ الرّاشدين	: په يوه ټوک کښي.
۳ – ديني او اخلاقي لارښووني	: په يوه ټوک کښي.
۴ – شيطان د انسان دښمن دی	: وړوکې رساله.
۵ – د ساحر له شره خلاصون	: په يوه ټوک کښي.
٦ – آخري سفر	: په يوه ټوک کښي.
۷ – نصيحتونه	: په يوه ټوک کښي.

که ژوند او صحت باقي وه تر لاس لاندي کتاب د قصص الأنبياء عليهم السلام په نامه سره ياديږي إن شاء الله تعالی په راتلونکي وخت کي به ترتيب او چاپ سي.

و مَاتوفيقي إلاّ باِ لله عليه توكّلتُ و إليه أنيب

د کتاب د ټولو لوستونکو څخه دا هيله او غوښتنه لرم چې د رب عزّوجلّ له درباره ما، زما مور او زما هغه پلار ته چې زما مُرَبّي او زما استاد دی د مغفرت او بخښني خاصه دعاء وکړي او رب عزّوجلّ ما ته نور توان او توفيق راکړي چې د عامو مسلمانانو ديني خدمت وکړم، او الله جلّ جلاله دي هغه چا ته د خير بدله او د خير جزاء ورکړي چې زما سره يې د دغه کتاب په چاپولو او نشرولو کي مرسته او کومک کړی دی.

عنايت الله "علمي"

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لومړي ټوک فهرست

شمېر	سرلیک	مخ
۱	په پښتو کې د (ی) تلفظ........	۱
۲	د دوهمې طبعې یا دوهم چاپ مقدمه........	۳
۳	د اولې طبعې یا اول چاپ مقدمه........	۱۱
۴	د سرور کائنات ﷺ ژوند........	۱۵
۵	یهودیت او نصرانیت جزیرة العرب ته څنګه داخل سوه...	۳۱
٦	د اول وار دپاره د کعبې شریفې پوښول........	۳۴
۷	نصرانیت او د حبشې حکم څنګه ویمن ته داخل سوه؟.......	۴۱
۸	د فیل کال او د اصحاب الفیل قصه........	۵۰
۹	یمن ته د فارس یا فارسیانو داخلېدل........	۵٦
۱۰	اسلام ته د یمن د خلقو داخلېدل........	٦۱
۱۱	د مکې مکرمې څخه د خزاعه ایستل او د قریشو تسلط.....	٦۳
۱۲	د عبدالمطلب په واسطه د زمزم د څا کندل........	٦۸
۱۳	د عبدالله واده او د محمد ﷺ مبارک میلاد........	۷۷
۱۴	د رسول الله ﷺ نسب او کورنۍ........	۸۱
۱۵	د رسول الله ﷺ رضاعت او پرورښت........	۸۲
۱٦	د رسول الله ﷺ د مور وفات........	۸۹
۱۷	د رسول الله ﷺ اقتصادي حالت........	۹۱
۱۸	د ابو طالب سره د رسول الله ﷺ تربیه........	۹۳
۱۹	د رسول الله ﷺ واده یا زواج........	۱۰۹
۲۰	د کعبې شریفې بیا جوړېدل........	۱۱۴
۲۱	د کعبې شریفې په نوې بناء کې د حجر اسود اېښوول.....	۱۱۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲	د رسول الله ﷺ خلوت او تنهايي خوښېدل..........	۱۲۶
۲۳	د وحيو نازلېدل..........................	۱۲۸
۲۴	د رسول الله ﷺ رسالت او په دعوت مکلفېدل..........	۱۴۵
۲۵	د مکي دورې اوله مرحله، يا د سري دعوت درې کلونه...	۱۴۹
۲۶	د مکي دورې دوهمه مرحله، يا په ښکاره سره دعوت.....	۱۵۶
۲۷	د دعوت د اورېدلو څخه د حاجيانو منعه کول..........	۱۶۲
۲۸	د دعوت د چپولو د پاره د قريشو قسم قسم طريقې..........	۱۶۳
۲۹	د مشرکانو له طرفه د آزارو شروع کېدل..........	۱۶۶
۳۰	د رسول الله ﷺ او اصحاب کرامو آزارول..........	۱۶۷
۳۱	د ارقم بن ابي الأرقم کور..........	۱۹۳
۳۲	حبشې ته د مسلمانانو اول هجرت..........	۱۹۴
۳۳	د حبشې مهاجرو مسلمانانو ته د قريشو چم او چېله..........	۲۰۲
۳۴	ابو طالب ته د قريشو دوهم وار ورتګ..........	۲۱۰
۳۵	ابو طالب ته د قريشو درېيم وار ورتګ..........	۲۱۲
۳۶	د رسول الله ﷺ د وژلو د پاره د ياغي قريشو مشوره..........	۲۱۳
۳۷	د حمزه بن عبد المطلب اسلام..........	۲۲۰
۳۸	د عمر بن الخطاب اسلام..........	۲۲۲
۳۹	رسول الله ﷺ ته د دعوت پرېښوولو وړانديزونه..........	۲۳۶
۴۰	دوهم وار بياد رسول الله ﷺ سره د قريشو خبري..........	۲۴۵
۴۱	ابو طالب د بني هاشم تولنه جوړوي..........	۲۵۲
۴۲	د ظلم او عداوت عهد نامه ، مقاطعه او بنديز يا اقتصادي ..	۲۵۴
۴۳	درې کاله د ابو طالب په شعب کي..........	۲۵۵
۴۴	د تعهد نامې يا مقاطعې ماتول..........	۲۵۸
۴۵	ابو طالب ته د قريشو آخرنی ډله..........	۲۶۳
۴۶	عامُ الحُزن يا د غم کال..........	۲۶۵
۴۷	خاصه خبرتيا. يا تنبېه..........	۲۶۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۸	د حضرت خدیجه رضي الله عنها وفات........................	۲۶۹
۴۹	د اصحاب کرامو د دونه صبر او ثبات سبب څه وو؟........	۲۷۲
۵۰	د مکې مکرمې دریمه مرحله، یا تر مکې دباندې دعوت..	۲۸۳
۵۱	وطائف ته سفر........................	۲۸۴
۵۲	پر قبائلو او افرادو د اسلام عرضول........................	۲۹۷
۵۳	هغه قبائل چې اسلام پر عرض سوی دی........................	۲۹۸
۵۴	هغه کسان چې اهل مکه نه وه او مسلمانان سوي دي......	۳۰۱
۵۵	د شق القمر معجزه........................	۳۱۳
۵۶	د اهلِ یثرِب څخه شپږ پاک روحه........................	۳۱٦
۵۷	د إسراء او معراج قصه........................	۳۱۹
۵۸	د عقبې سره اول بیعت........................	۳۴۳
۵۹	په مدینه منوره کې د اسلام اول سفیر........................	۳۴۵
٦۰	د عقبې سره د اهلِ یثرِب دوهم بیعت........................	۳۴۹
٦۱	دوولس نفره نقیبان........................	۳۵۷
٦۲	شیطان په دغه بیعت او معاهده خبرېږي........................	۳۵۸
٦۳	د هجرت شروع........................	۳٦۲
٦۴	په دار الندوه کې د قریشو پارلماني شورٰی........................	۳٦۷
٦۵	د رسول الله صلی الله علیه وسلم هجرت........................	۳۷۱
٦٦	د کور څخه تر غار ثور پوري........................	۳۷۷
٦۷	د غار ثور واقعې........................	۳۷۸
٦۸	د هجرت د لارې واقعات........................	۳۸۳
٦۹	مدینې منورې ته د رسول الله صلی الله علیه وسلم رسېدل........................	۳۹٦
۷۰	د رسول الله صلی الله علیه وسلم د هجرت مهمې او ښکاره نقطې........	۴۰۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۱ د مدينې منورې د ژوند اوله مرحله ۴۱۷

۷۲ د نوي ټولني جوړول ۴۳۰

۷۳ د مسلمانانو په مابين کي ورور ګلوي ۴۳۳

۷۴ اولنئ اسلامي قانون ۴۳۶

۷۵ په ټولنه کي د اسلامي قانون اثر او تاثير ۴۳۹

۷۶ د مدينې منورې د يهودو سره معاهده ۴۴۴

۷۷ تر هجرت وروسته د قريشو دسيسې ۴۴۶

۷۸ کافر قريش، مهاجر مسلمانان تهديدوي ۴۴۷

۷۹ په جنګ او قتال سره الٰهي اجازه ۴۴۹

۸۰ هغه غزاوي او سريې چي تر بدر د مخه پيښي سوي دي ... ۴۵۰

پای

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library